

BETÆNKNING OM REVISION AF
OPHAVSRETSLOVENS KAPITEL 3

BETÆNKNING
OM REVISION AF
OPHAVSRETSLOVENS
KAPITEL 3

**Betænkning om revision af
ophavsretslovens kapitel 3**

Betænkning nr. 1480/2006

Kulturministeriet
Nybrogade 2
1203 København K
Tlf. 33 92 33 70
E-post: kum@kum.dk
Hjemmeside: www.kum.dk

Publikationen kan ses på ministeriets hjemmeside

Oplag: 1.000

ISBN: 87-7960-090-5

ISBN: 87-7960-091-3 (elektronisk udgave)

Publikationen kan købes hos:

Schultz Distribution
Herstedvang 12
2620 Albertslund
Telefon: 43 22 73 00
Fax: 43 62 19 69
schultz@schultz.dk
Pris: Kr. 100,-

Tryk: Svenborg Tryk
Design: Morten C. Bak

INDHOLDSFORTEGNELSE

KAPITEL 1. INDLEDNING

1. *Udvalgets kommissorium og sammensætning* 13
2. *Sammenfatning* 16

KAPITEL 2. GÆLDENDE RET

1. *Generelt om ophavsret* 18
 - 1.1. Indledning 18
 - 1.2. Hvem er beskyttet? 18
 - 1.3. Hvad består beskyttelsen i? 20
2. *Ophavsret i ansættelsesforhold* 22
 - 2.1. Indledning 22
 - 2.2. Retspraksis 23
 - 2.3. Ophavsretslovens § 59 25
3. *Andre ophavsretlige kontraktforhold* 26
 - 3.1. Indledning 26
 - 3.2. Aftalelovens § 36 26
 - 3.3. Ophavsretslovens § 53 27
 - 3.4. Ophavsretslovens § 54 og § 55 28
 - 3.5. Ophavsretslovens § 56 30
 - 3.6. Ophavsretslovens § 57 31
 - 3.7. Ophavsretslovens § 58 32
4. *Fremmed ret* 34
5. *Andre immaterialrettigheder* 40
 - 5.1. Lov om arbejdstageres opfindelser 40
 - 5.2. Lov om opfindelser ved offentlige
forskningsinstitutioner 41
 - 5.3. Design og varemærker 42

KAPITEL 3. PARTERNES GENERELLE OVERVEJELSER

1. *Generelle overvejelser om ophavsret i
ansættelsesforhold* 43
 - 1.1. Ophavsretligt Forums bidrag 43
 - 1.2. Samrådet for Ophavsrets bidrag 47

2. Generelle overvejelser om andre kontraktforhold . . .	53
2.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	53
2.1.1. Indledning: Aftalefrihed	53
2.1.2. Hovedargumentation	55
2.1.3. Krav til lovgivningen	57
2.2. Ophavsretligt Forums bidrag	60

KAPITEL 4. UDVALGETS OVERVEJELSER OM OPHAVSRET I ANSÆTTelsesFORHOLD

1. Dagblade og tidsskrifter	67
1.1. Indledning: historik, udvikling, konflikter, aftaler mv.	67
1.1.1. Ophavsretligt Forums bidrag	67
1.1.2. Samrådet for Ophavsrets bidrag	77
1.2. Vurdering af det eksisterende system	86
1.2.1. Ophavsretligt Forums bidrag	86
1.2.2. Samrådet for Ophavsrets bidrag	88
1.3. Ophavsretligt Forums og Samrådet for Ophavsrets forslag og argumenter.	92
1.3.1. Ophavsretligt Forums bidrag	92
1.3.2. Samrådet for Ophavsrets bidrag	95
2. Radio og tv	99
2.1. Indledning: historik, udvikling, konflikter, aftaler mv.	99
2.1.1. Ophavsretligt Forums bidrag	99
2.1.1.1. Radio- og tv-stationernes udvikling	100
2.1.1.2. Radio- og tv-stationernes markedssituation.	103
2.1.1.3. Rettighedssituationen hos radio- og tv-stationerne	105
2.1.2. Samrådet for Ophavsrets bidrag	110
2.1.2.1. Radio- og tv-stationernes udvikling	112
2.1.2.2. Radio- og tv-stationernes markedssituation.	112
2.1.2.3. Rettighedssituationen hos radio- og tv-stationerne	113
2.1.2.4. De forskellige typer af ansættelses- og kontraktforhold	116
2.2. Vurdering af det eksisterende system	119
2.2.1. Ophavsretligt Forums bidrag	119
2.2.1.1. Retspraksis.	119
2.2.1.2. Aftaledækning.	120
2.2.2. Samrådet for Ophavsrets bidrag	128

2.2.2.1.	Retspraksis	129
2.2.2.2.	Aftaledækning	130
2.3.	Ophavsretligt Forums og Samrådet for Ophavsrets forslag og argumenter	136
2.3.1.	Ophavsretligt Forums bidrag	136
2.3.1.1.	En generel arbejdsgiverregel i ophavsretsloven	136
2.3.1.2.	Hvem er omfattet af en arbejdsgiverregel?	138
2.3.1.3.	TV 2 Danmark A/S og øvrige radio- og tv-stationer	144
2.3.1.4.	Ansatte huskomponister	144
2.3.1.5.	Argumenter for en arbejdsgiverregel	144
2.3.2.	Samrådet for Ophavsrets bidrag	154
2.3.2.1.	Ingen generel arbejdsgiverregel i ophavsretsloven	154
2.3.2.2.	Hvem ville blive omfattet af den foreslåede arbejdsgiverregel i DR?	155
2.3.2.3.	TV 2 Danmark A/S og øvrige radio- og tv-stationer	158
2.3.2.4.	Ansatte huskomponister	158
2.3.2.5.	Argumenter imod en arbejdsgiverregel	159
3.	<i>Teater og film</i>	168
3.1.	Ophavsretligt Forums bidrag	168
3.1.1.	Teatre	168
3.1.2.	Filmproduktion	172
3.2.	Samrådet for Ophavsrets bidrag	182
3.2.1.	Teatre	182
3.2.2.	Film	187
4.	<i>Universiteter og andre højere læreanstalter</i>	193
4.1.	Indledning: historik, udvikling, konflikter, aftaler mv.	193
4.1.1.	Ophavsretligt Forums bidrag	193
4.1.2.	Samrådet for Ophavsrets bidrag	196
5.	<i>Arkitektur og design</i>	213
5.1.	Ophavsretligt Forums bidrag	213
5.1.1.	DANSKE ARK	213
5.1.2.	DANSKE ARKs argumenter	214
5.2.	Samrådet for Ophavsrets bidrag	218
5.2.1.	Indledning: Historik, konflikter og aftaler	218
5.2.2.	Vurdering af det eksisterende system	219
5.2.3.	Samrådet for Ophavsrets kommentarer til Ophavsretligt Forums forslag	219

KAPITEL 5. UDVALGETS OVERVEJELSER OM ANDRE OPHAVSRETSLIGE KONTRAKTFORHOLD

1. Beskyttelse mod urimelige kontraktforhold	220
1.1. Generelt	220
1.1.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	220
1.1.2. Ophavsretligt Forums bidrag	222
1.2. Vurdering af gældende ret	224
1.2.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	224
1.2.1.1. Alment	224
1.2.1.2. Særligt om bogforlag	227
1.2.1.3. Særligt om dagbladsområdet	236
1.2.1.4. Særligt om radio- og tv-området	238
1.2.1.5. Særligt om film	257
1.2.1.6. Særligt om musikforlag	261
1.2.1.7. Særligt om pladekontrakter	269
1.2.1.8. Særligt om arkitekter og designere	274
1.2.2. Ophavsretligt Forums bidrag	276
1.2.2.1. Alment	276
1.2.2.2. Særligt om bogforlag	281
1.2.2.3. Særligt om dagbladsområdet	287
1.2.2.4. Særligt om radio- og tv-området	288
1.2.2.5. Særligt om film	292
1.2.2.6. Særligt om musikforlag	297
1.2.2.7. Særligt om pladekontrakter	301
1.2.2.8. Særligt om arkitekter og designere	305
1.3. Samrådet for Ophavsrets og Ophavsretligt Forums forslag og argumenter	309
1.3.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	309
1.3.1.1. Indledning	309
1.3.1.2. Særligt om standardaftaler	309
1.3.1.3. Hovedkrav til lovgivningen	310
1.3.2. Ophavsretligt Forums bidrag	327
2. Ophavsretslovens § 53	332
2.1. Vurdering af gældende ret	332
2.1.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	332
2.1.2. Ophavsretligt Forums bidrag	333
2.2. Samrådet for Ophavsrets og Ophavsretligt Forums forslag og argumenter	334
2.2.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	334
2.2.2. Ophavsretligt Forums bidrag	335

3. Ophavsretslovens § 54 og § 55	336
3.1. Vurdering af gældende ret	336
3.1.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	336
3.1.1.1. Generelt	336
3.1.1.2. Særligt om musikforlag	336
3.1.1.3. Særligt om pladekontrakter	337
3.1.2. Ophavsretligt Forums bidrag	339
3.2. Samrådet for Ophavsrets og Ophavsretligt Forums forslag og argumenter	340
3.2.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	340
3.2.2. Ophavsretligt Forums bidrag	342
3.2.2.1. Særligt om musikforlag	342
3.2.2.2. Særligt om pladekontrakter	345
4. Ophavsretslovens § 56.	353
4.1. Vurdering af gældende ret	353
4.1.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	353
4.1.2. Ophavsretligt Forums bidrag	354
4.2. Samrådet for Ophavsrets og Ophavsretligt Forums forslag og argumenter	355
4.2.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	355
4.2.2. Ophavsretligt Forums bidrag	356
5. Ophavsretslovens § 57	357
5.1. Vurdering af gældende ret	357
5.1.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	357
5.1.2. Ophavsretligt Forums bidrag	359
5.2. Samrådet for Ophavsrets og Ophavsretligt Forums forslag og argumenter	360
5.2.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	360
5.2.2. Ophavsretligt Forums bidrag	362
6. Ophavsretslovens § 58	363
6.1. Vurdering af gældende ret	363
6.1.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	363
6.1.2. Ophavsretligt Forums bidrag	364
6.2. Samrådet for Ophavsrets og Ophavsretligt Forums forslag og argumenter	366
6.2.1. Samrådet for Ophavsrets bidrag	366
6.2.2. Ophavsretligt Forums bidrag	370

BILAGSFORTEGNELSE

TRYKTE BILAG:

1. Uddrag fra ophavsretsloven (kapitel 1 og 3).	372
2. Notat om presseetik og ophavsrettigheder	377
3. Oversigt over lønudviklingen på det journalistiske område	390
4. Oplisting, der viser dækningen af aftaler om overdragelse af supplerende ophavsrettigheder på medieområdet	391
5. Oversigt over Danske Mediers Arbejdsgiverforenings medlemsvirksomheders aftaler med redaktionelle medarbejdere om videreudnyttelse, redaktionelt samarbejde, flermedialitet og lignende.	394
6. Oversigt over DR's overenskomster og kollektive aftaler, som vedrører rettighedserhvervelser pr. 1. april 2006	409
7. Historisk beskrivelse fra Samrådet for Ophavsret.	411
8. Notat om edb-programmer frembragt i ansættelsesforhold	421
9. Overenskomster m.m. og modparter på teaterområdet for de udvalgte fokusområder.	423
10. Overenskomster på filmområdet	425
11. Regelsamling for Københavns Universitet Nr. 15.06: Retningslinier for publicering for ansatte ved KU	445
12. E-publicering – ophavsretlige spørgsmål, en rapport udarbejdet for DEF af Harald von Hielmcrone	449
13. Notat om musikforlæggerens rolle	474
14. Eksempler på bestemmelser fra forlagskontrakter	475
15. Eksempler på bestemmelser i pladekontrakter, hvor kunstneren fratages sin ret til at gøre indsigelse mod selskabets betalingsopgørelser	483
16. Eksempler på bestemmelser i pladekontrakter, hvor der gøres fradrag i kunstnerens royalty	484
17. Eksempler på bestemmelser i musikforlagsaftaler og pladekontrakter, hvor ophavsretslovens §§ 54 og 55 fraviges til skade for kunstnerne	487
18. Aftaler om indrømmelse af udnyttelsesrettigheder til ophavsretligt beskyttede værker og udøvende kunstneres præstationer – en redegørelse for nye regler i tysk ret, af Maria Bruun Laursen	490
19. Oversigt over DR's transmissioner af danske teaterfore- stillinger 1994-2005.	527

ELEKTRONISKE BILAG, SOM KAN FINDES PÅ WWW.KUM.DK
UNDER OPHAVSRET:

- A. Forlagsaftale vedr. skønlitteratur udfærdiget på baggrund af normalformularen og godkendt den 1.1.1987. Obligatorisk indtil 2002.
- B. Forlagsaftaler vedr. faglitteratur godkendt den 1.12.1990 af Dansk Forfatterforening og Den danske Forlæggerforening.
- C. Forlagsaftaler vedr. faglitteratur godkendt den 1.1.1998 af UBVA og Den danske Forlæggerforening.
- D. Oversættelsesaftale udfærdiget på grundlag af den normalformular, der i februar 1980 er godkendt af Dansk Forfatterforening og Den danske Forlæggerforening.
- E. Model for illustrationsaftale (traditionel version) med kommentarer fra DFF.
- F. Model for illustrationsaftale (moderne version) med kommentarer fra DFF.
- G. Leveringsbetingelser for reproduktioner af illustrationer udarbejdet af illustratorgruppen.
- H. Musikentreprise kapelmester i tv-underholdningsprogrammer.
- I. Musikentreprise komponist leverer færdig indspilning.
- J. Sangerinde medvirken i musik til tv-drama-serie.
- K. Sanger medvirken i talentkonkurrence i tv.
- L. "Scriptwriters agreement".
- M. Filminstruktør kontrakt.
- N. Advokat Marianne Bruhn Andersens notat om spørgeskemaundersøgelse vedr. musikforlagsaftaler.
- O. "Musikforlagsaftale" pladestudie.
- P. "Musikforlagsaftale" management.
- Q. Musikforlagsaftale pop/rock-området (stort dansk forlag tilknyttet pladeselskab).
- R. Musikforlagsaftale pop/rock-området forlag tilknyttet større internationalt pladeselskab.
- S. Pladekontrakt større internationalt pladeselskab.
- T. Pladekontrakt større dansk pladeselskab.
- U. Pladekontrakt mindre dansk pladeselskab.
- V. Pladekontrakt dansk pladeselskab.
- W. Dansk Musikforlæggerforenings modelforlagskontrakt.

INDLEDNING

KAPITEL 01

1. UDVALGETS KOMMISSORIUM OG SAMMENSÆTNING

Kulturministeriet nedsatte udvalget vedrørende revision af ophavsretslovens kapitel 3 (Kap. 3-udvalget) i maj 2003.

UDVALGETS KOMMISSORIUM HAR FØLGENDE ORDLYD:

”Efter de gældende regler om ophavsret i ansættelsesforhold er udgangspunktet, at ophavsretten opstår hos den ansatte (ophavsmanden), som ved aftaler eller generelle overenskomster kan overdrage retten til udnyttelse af værkerne til arbejdsgiveren. For så vidt angår edb-programmer, er der dog en såkaldt arbejdsgiverregel i ophavsretslovens § 59.

I forbindelse med en ændring af ophavsretsloven i 2002 anførte Danske Dagblades Forening, at der er behov for at ændre retstilstanden, således at der i ophavsretsloven indføres en generel bestemmelse om, at ophavsretten i ansættelsesforhold overgår til arbejdsgiveren. Dansk Journalistforbund har derimod argumenteret for, at der ikke indføres arbejdsgiverregler, da der på dagbladsområdet for størstedelens vedkommende er indgået de nødvendige udnyttelsesaftaler.

På den baggrund har kulturministeren besluttet at nedsætte et udvalg vedrørende ophavsretslovens kapitel 3 om overdragelse af ophavsretten.

Udvalget skal beskrive de omstændigheder, der gør sig gældende ved overdragelse af rettigheder fra ophavsmænd og udøvende kunstnere til producenter og udgivere, herunder i ansættelsesforhold. Udvalget bør i denne forbindelse belyse retsstillingen i andre lande vedrørende overdragelse af ophavsrettigheder.

Udvalget skal vurdere, om der er behov for ændringer i ophavsretslovens kapitel 3, og i givet fald fremkomme med konkrete forslag til lovændringer.

Udvalget skal særligt forholde sig til, om ophavsretsloven bør ændres på følgende områder:

- indførelse af en arbejdsgiverregel, enten generelt eller på udvalgte områder
- indførelse af regler om beskyttelse af ophavsmænd og udøvende kunstnere mod urimelige kontrakter, herunder et uoverdrageligt krav på et rimeligt vederlag og fastsættelse af et sådant vederlag
- ændring af §§ 54 og 55, herunder om bestemmelserne skal være helt eller delvist præceptive, og om betingelserne for tilbagefaldsret skal lempes eller skærpes
- ændring af § 56, stk. 1, således at muligheden for at foretage ændringer udvides
- udvidelse af § 58 til også at omfatte udøvende kunstnere og til at gælde for alle værkskategorier

I tilslutning hertil skal udvalget vurdere anvendelsen af standardkontrakter.

Udvalget sammensættes af fem repræsentanter for henholdsvis Samrådet for Ophavsret og Ophavsretligt Forum samt en formand udpeget af kulturministeren. En repræsentant for Kulturministeriet er observatør i udvalget. Udvalget kan efter behov inddrage sagkyndige uden for udvalget.

Kulturministeriet stiller sekretariatsbistand til rådighed for udvalget.

Udvalgets arbejde afsluttes med en betænkning, som forventes afleveret til regeringen i løbet af foråret 2005.”

Udvalget har haft følgende sammensætning:

Formand: Højesteretsdommer Poul Sørensen

Udpeget af kulturministeren efter indstilling fra Samrådet for Ophavsret:

Martin Gormsen, underdirektør i KODA

Bjørn Høberg-Petersen, advokat for Dansk Skuespillerforbund

Morten Madsen, juridisk konsulent i Dansk Musiker Forbund

Anne Louise Schelin, chefjurist i Dansk Journalistforbund

Jens Schovsbo, professor, dr. jur, og indtil 2005 formand for UBVA
(Udvalget til beskyttelse af videnskabeligt arbejde)

Udpeget af kulturministeren efter indstilling fra Ophavsretligt Forum:

Ebbe Dal, adm. direktør i Danske Dagblades Forening

Hanne Margrethe Josephsen, juridisk konsulent for Danske Teatres Fællesorganisation

Martin Dahl Pedersen, advokat for Forlæggerforeningen

Maria Rørbye Rønn, jurachef i DR

Torben Steffensen, advokat for film- og pladeindustrien

Samrådet for Ophavsret repræsenterer Billedkunstnernes Forbund, Dansk Artist Forbund, Dansk Filmfotograf Forbund, Dansk Forfatterforening, Dansk Journalistforbund, Dansk Kapelmesterforening, Dansk Komponist Forening, Dansk Kunstnerråd, Dansk Metal, Dansk Musiker Forbund, Dansk Skuespillerforbund, Danske Billedkunstneres Fagforening, Danske Designere, Danske Dramatikeres Forbund, Danske Filminstruktører, Danske Jazz-, Beat- og Folke-musikautorer, Danske Kunsthåndværkere, Danske Populærautorer, Danske Skønlitterære Forfattere, Danske Tegneserieskabere, Film- og TV-arbejderforeningen, Foreningen af Danske Sceneinstruktører, Fællesrådet for Udvøende Kunstnere, Gramex, KODA, Nordisk Copyright Bureau, PROSA, Sammenslutningen af Danske Scenografer, Teaterteknikerforbundet, TEGNERNE, Tegneforbundet af 1919 og AC (Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde).

Ophavsretligt Forum repræsenterer DR, Dansk Fagpresse, Dansk Magasinpresses Udgiverforening (DMU), Danske Dagblades Forening (DDF), Danske Reklamebureauers Brancheforening (DRB), Danske Teatres Fællesorganisation, Den danske Forlæggerforening,

Foreningen af Danske Videogramdistributører (FDV), Foreningen af Filmudlejere i Danmark (FAFID), IFPI Danmark, Producenterne, TV 2/DANMARK A/S, TV3, Dansk Musikforlæggerforening, Multi Medie Foreningen (MUF) og Tivoli.

Kontorchef Peter Schønning, Kulturministeriet, har været observatør i udvalget. Specialkonsulent Mette Lindsoug og specialkonsulent Martin Kyst, Kulturministeriet, har været sekretærer for udvalget henholdsvis i perioden 2003 til april 2004 og april 2004 til oktober 2006.

Udvalget har holdt 17 møder. Nogle af møderne har været temamøder med deltagelse af parter, som ikke er medlemmer af udvalget. Det drejer sig om

- den aktuelle situation på dagsblads- og medieområdet med besøg hos Nordjyske Medier i Aalborg
- forlagskontrakter med deltagelse af repræsentanter for Dansk Forfatterforening og Danske Skønlitterære Forfattere
- teaterområdet med deltagelse af direktør for Det Kongelige Teater Michael Christiansen
- pladekontrakter, musikforlagskontrakter samt arkitektur og design med deltagelse af repræsentanter for Dansk Musiker Forbund, Dansk Artist Forbund, Dansk Musikforlæggerforening, IFPI Danmark, Praktiserende Arkitekters Råd og Arkitektforbundet
- situationen på universiteter og andre højere læreanstalter med deltagelse af repræsentanter for Rektorkollegiet, Aarhus Universitet, Københavns Universitet, Kulturministeriets Rektorer, HFI og Danmarks Biblioteksforening.

2. Sammenfatning

Udvalgets arbejde har været tilrettelagt således, at Ophavsretligt Forum og Samrådet for Ophavsret har leveret hver deres skriftlige indlæg til betænkningens centrale kapitler 3, 4 og 5. Indholdet af disse kapitler har karakter af partsindlæg om henholdsvis ophavsret

i ansættelsesforhold og andre kontraktforhold. Betænkningen indeholder på den baggrund hver af ”parternes” vurderinger og anbefalinger med hensyn til opretholdelse eller ændringer af den gældende retstilstand. Udvalget som sådant er derimod ikke fremkommet med anbefalinger.

Spørgsmålet om ophavsret i ansættelsesforhold er behandlet i kapitel 4. De senere års medieudvikling har aktualiseret overvejelserne om indførelse af en generel deklatorisk bestemmelse i ophavsretsloven, hvorefter medie- og kulturproducenter umiddelbart i kraft af ansættelsesforholdet erhverver alle økonomiske rettigheder til de ansattes frembringelse. Efter de gældende regler i ophavsretsloven opstår ophavsretten til de værker, som en ansat medarbejder frembringer, hos den enkelte ansatte. Parternes hovedsynspunkter fremgår af kapitel 3, afsn. 1.

Det andet hovedemne, som udvalget har behandlet, er spørgsmålet om, hvorvidt der skal indføres nye bestemmelser til fordel for ophavsmand og udøvende kunstnere i kontraktforhold. Efter den gældende retstilstand er der aftalefrihed, når det gælder overdragelse af ophavsretten. Der findes ingen præceptive regler til fordel for ophavsmand og udøvende kunstnere, og indgribende kontraktvilkår kan kun under ganske særlige omstændigheder tilsidesættes af domstolene. Udvalget har overvejet, om der er behov for at indføre særlige bestemmelser i ophavsretsloven, som har til formål at beskytte ophavsmand og udøvende kunstnere i forskellige kontraktrelationer. Parternes hovedsynspunkter fremgår af kapitel 3, afsn. 2.

Betænkningen er ajourført indtil den 1. april 2006.

KAPITEL 02

GÆLDENDE RET

1. GENERELT OM OPHAVSRET

1.1. INDLEDNING

Grundtanken bag den ophavsretlige regulering er dels at styrke vilkårene for frembringelsen af litterære og kunstneriske værker, dels at varetage hensynet til almenhedens adgang til at bruge værkerne. Efter ophavsretsloven har ophavsmanden eneret til udnyttelse af sit værk på nærmere bestemte måder for derigennem at sikre ophavsmanden muligheden for et rimeligt indtægtsgrundlag. Hensynet til almenheden varetages ved, at brugerne så vidt muligt gives adgang til at bruge værkerne, når det ikke medfører væsentlige indgreb i ophavsmandens enerettigheder. Med den ophavsretlige regulering sikres den fornødne balance mellem hensynet til ophavsmanden og almenheden.

Spørgsmål om overgang af ophavsretten til andre er reguleret i ophavsretslovens kapitel 3. I resten af afsnit 1 er der en generel omtale af ophavsretsloven og en beskrivelse af, hvilke typer af ophavsmænd der typisk frembringer værker i ansættelsesforhold. Ophavsret i ansættelsesforhold er behandlet i afsnit 2, mens øvrige kontraktforhold er behandlet i afsnit 3. I afsnit 4 er der en kort omtale af fremmed ret og i afsnit 5 en omtale af den danske lovgivning vedrørende ansatte og opfindelser mv.

1.2. HVEM ER BESKYTTET?

Efter ophavsretslovens § 1 opstår ophavsretten hos den fysiske person, der frembringer et værk. Virksomheder og andre juridiske personer kan som udgangspunkt ikke have ophavsret til et værk, men kan ved aftale med ophavsmanden erhverve rettigheder til udnyttelse af et værk.

Ophavsretten yder beskyttelse af litterære og kunstneriske værker, herunder edb-programmer samt musik- og filmværker. Omfattet af lovens beskyttelsesområde er fx forfattere, journalister, programmører, komponister, fotografer og arkitekter. Et værk nyder beskyttelse, når værket opfylder lovens krav om værkshøjde; heri ligger et

krav om, at værket skal være resultatet af ophavsmandens selvstændigt skabende indsats. Desuden beskyttes bl.a. udøvende kunstnere, dvs. musikere, sangere, skuespillere, dansere m.fl.

De skabende og udøvende kunstnere, der nyder beskyttelse i medfør af ophavsretsloven, optræder ofte i ansættelsesforhold af forskellig art. Eksempelvis kan nævnes, at journalister skriver artikler til aviser og fagblade og i vid udstrækning er ansat som faste medarbejdere på en avis, i et radio/tv-foretagende, et web-nyhedsmedie eller lignende, men en ikke ubetydelig del optræder som freelancemedarbejdere. Freelancemedarbejdere kan være selvstændige erhvervsdrivende, der leverer et nærmere bestemt, ofte på forhånd aftalt stykke arbejde til den medieindehaver, som de har indgået kontrakt med. Der kan være tale om levering af en enkeltstående artikel, et koncept til et tv-program eller lignende, eller der kan være tale om en mere fast tilknytning, hvorved freelancemedarbejdere optræder på vilkår, der nærmer sig de fastansatte medarbejders. Pressefotografer, bladtegnere, tv-fotografer, tilrettelæggere m.fl. optræder typisk i ansættelsesforhold af tilsvarende karakter.

Programrør og webdesignere er ophavsmænd til værker af mere teknisk karakter og er typisk ansat som faste medarbejdere i it-afdelinger i større virksomheder eller i it-konsulentvirksomheder, der udvikler og leverer programmer til andre virksomheder. Designere kan være fastansatte medarbejdere i industri- og designvirksomheder eller optræde som freelancere.

Instruktører, manuskriptforfattere, skuespillere og andre bidragydere til filmværker er kontraktligt tilknyttet i en tidsbegrænset periode til det filmselskab, der producerer filmen.

For store grupper af skabende kunstnere, fx billedkunstnere, komponister og forfattere, gælder det, at de er selvstændige erhvervsdrivende og kun helt undtagelsesvist optræder i ansættelsesforhold. Det gælder også, når disse gruppers værker bruges inden for medierne. Forfattere skriver eksempelvis værker og sælger derefter udgivelsesrettighederne til et forlag. Forfattere indgår hyppigt aftaler om levering af manuskripter eller musik til film og andre større værker. Der kan være tale om bestillingsarbejde, hvor kunstnerens bidrag indgår i aftalepartens værk, fx et filmværk.

Malere og andre billedkunstnere skaber værker, som hovedsagelig sælges uden forhåndsftale med køberen. Disse kunstnere udfører

dog også i vidt omfang bestillingsarbejder, idet kunstnerne engageres til at udføre en nærmere defineret opgave.

1.3. HVAD BESTÅR BESKYTTELSEN I?

Den ophavsretlige beskyttelse sikrer ophavsmanden retten til økonomisk udnyttelse af værket i form af eneret til at fremstille eksemplarer af værket og til at gøre værket tilgængeligt for almenheden, jf. ophavsretsloven § 2. Samtidig yder loven beskyttelse af ophavsmandens ideelle interesser, hvorved ophavsmanden beskyttes mod krænkende brug af værket og tillægges ret til kreditering ved andres brug af værket, jf. ophavsretslovens § 3. Eneretten medfører, at ophavsmanden skal give tilladelse til eksemplar fremstilling og offentlig tilgængeliggørelse af værket.

Ophavsmandens eneret efter ophavsretslovens § 2, stk. 1, består i retten til dels at råde over værket ved at fremstille eksemplarer, dels at gøre værket tilgængeligt for almenheden i oprindelig eller ændret skikkelse.

Enhver eksemplar fremstilling, fx et fotografi af et maleri eller en tegning af en bygning, er omfattet af ophavsmandens eneret og kræver således ophavsmandens tilladelse.

Ophavsmandens eneret til at gøre værket tilgængeligt for almenheden omfatter offentlig visning, offentlig fremførelse, herunder udsendelse i radio og tv og tilrådighedsstillelse on demand fx via Internettet, samt offentlig spredning af eksemplarer af værket ved salg, udlejning, udlån og lignende. Visning og spredning knytter sig til fysiske eksemplarer af værket, mens fremførelse knytter sig til værket som sådant. Visning forekommer hovedsagelig i forbindelse med udstillinger af billedkunstværker, mens spredning af eksemplarer af værker forekommer ved fx bogudgivelser, hvor eksemplarer af bogen spredes ved salg eller udlån. Fremførelse af værker forekommer fx ved offentlig afspilning af film og musik og udsendelse i radio og tv.

Beskyttelsen af ophavsmandens ideelle interesse, jf. ophavsretslovens § 3, indeholder en ret til navneangivelse og en respektret, som består i beskyttelse mod brug af værket på en måde, som er krænkende for ophavsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart. Beskyttelsen er med få undtagelser uoverdragelig og uden tidsmæssig begrænsning og er således uafhængig af, om den ophavsretlige beskyttelsestid er udløbet.

Retten til navneangivelse indebærer, at ophavsmandens navn som udgangspunkt skal nævnes ved brug af værket også ved kortere gengivelse af værket. Kravet om navneangivelse er ikke et ubetinget krav, da det kan fraviges i overensstemmelse med god skik.

Respektretten beskytter ophavsmanden mod handlinger, der er krænkende for ophavsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart, og omfatter ændringer af selve værket eller eksemplarer af værket og brug af værket på en krænkende måde eller i en krænkende sammenhæng.

2. OPHAVSRET I ANSÆTTELSESFORHOLD

2.1. INDLEDNING

Der findes ingen generel regel i ophavsretsloven, som regulerer spørgsmålet om ophavsret i ansættelsesforhold, men alene en specifik bestemmelse i § 59 om edb-programmer. Rettighedsoverdragelsens omfang beror således på den mellem parterne indgåede aftale.

På nogle områder vil ophavsmanden til et ophavsretligt beskyttet værk ofte være part i et fast ansættelsesforhold, hvor vedkommende som led i arbejdets udførelse løbende frembringer værker, eller hvor vedkommende er ansat med henblik på at frembringe værker for virksomheden.

Princippet om, at den, der frembringer et værk, er indehaver af ophavsretten, jf. ophavsretslovens § 1, fører til, at medarbejdere, der frembringer værker som led i deres arbejde for arbejdsgiveren, som udgangspunkt besidder ophavsretten til værket. Det beror derfor på ansættelsesaftalen, i hvilket omfang arbejdsgiveren erhverver rettighederne til de frembragte værker.

I tilfælde af manglende aftale mellem parterne gælder det ifølge retspraksis, at arbejdsgiveren erhverver ret til at anvende værker som led i arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed.

Problemstillingen vedrørende ophavsret i ansættelsesforhold er ikke alene et spørgsmål om, hvorvidt rettighederne skal overgå til arbejdsgiveren, men tillige om overdragelsens omfang.

I mange ansættelsesforhold er det forudsat, at arbejdsgiveren opnår ret til at udnytte værker, som de ansatte frembringer under arbejdets udførelse. Overdragelse af rettighederne til værkerne kan også være individuelt aftalt – stiltiende eller udtrykkeligt – eller kan følge af overenskomster på området. Aftaler og overenskomster, som tager stilling til spørgsmålet om ophavsrettens overgang, forekommer i vidt omfang inden for bestemte brancher, fx film-, tv- og dagbladsområdet. Ved bestillingsarbejder er det ofte aftalt, at bestilleren erhverver retten til at bruge værket på en bestemt måde.

2.2. RETSPRAKSIS

Domstolene har truffet en række afgørelser, som bidrager til at belyse problemstillingen om overgang af ophavsrettigheder i ansættelsesforhold i tilfælde, hvor der ikke foreligger en udtrykkelig aftale mellem parterne.

Højesterets dom U 1978.901 H er den ledende dom på området. En avis havde uden tilladelse gengivet store dele af en artikel, der tidligere havde været offentliggjort i Politiken, og som var skrevet af en journalist, som var fastansat på Politiken. Journalisten og Politiken søgte begge avisen for uberettiget gengivelse af artiklen. Højesterets afgørelse vedrører alene spørgsmålet, om det var arbejdstageren eller arbejdsgiveren, der var indehaver af rettighederne til værket, og hvem erstatningen således tilkom. Journalisten blev tilkendt erstatningen med den begrundelse, at ansættelsesforholdet ved Politiken ikke kunne antages at medføre, at ophavsretten var overgået til Politiken i videre omfang end nødvendigt af hensyn til Politikens sædvanlige virksomhed. Den ansatte ansås således ikke afskåret fra selv at påtale krænkelsen og kræve erstatning.

Siden har landsretten afgjort en sag, U 1982.926 Ø, hvor en journalist, som var ansat ved Ritzaus Bureau, der leverer nyhedsmateriale til en nærmere angivet abonnentkreds, havde skrevet en artikel, som blev trykt i tidsskriftet Dansk Presse. Dansk Presse tilhørte ikke abonnentkredsen, men Ritzaus Bureau havde givet tilladelse til trykningen. Journalisten fik medhold i, at optrykket var uberettiget, fordi Dansk Presse ikke tilhørte Bureauets sædvanlige kundekreds. Retten fandt, at ansættelsesforholdet ikke indebar ret for arbejdsgiveren til at overdrage artiklen til andre. Landsretten præciserede, at den ansattes rettigheder alene overgår til arbejdsgiveren i det omfang, det er nødvendigt og rimeligt, for at formålet med ansættelsesaftalen kan opnås.

I U 1989.228 H blev det om en arbejdstager, der havde lavet nogle konkrete design uden for arbejdstiden, statueret, at det ikke var et led i hans arbejde at lave design, hvorfor retten ikke var overgået til arbejdsgiveren.

I U 1993.180 Ø havde en ansat i et tv-selskab produceret en film om en forfatter. Et andet filmselskab fik efterfølgende stillet værket til fri afbenyttelse af tv-selskabet uden den ansattes tilladelse og anvendte klip fra filmen i forbindelse med en filmproduktion. Parterne

var enige om, at ansættelsesforholdet ikke indebar, at arbejdsgiveren erhvervede ophavsretten i videre omfang end nødvendigt af hensyn til den sædvanlige virksomhed. Tv-selskabets videreoverdragelse af værket fandtes at ligge uden for sædvanlig virksomhed.

I U 1994.349 H havde et tv-selskab genudsendt programmer, som to fastansatte medarbejdere havde medvirket til at producere. Højesteret fandt, at de ansatte havde været parter i et sådant fast ansættelsesforhold, at deres rettigheder måtte anses for at være overdraget til arbejdsgiveren i det omfang, det på produktionstidspunktet var nødvendigt for arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed. Genudsendelser ansås for omfattet af tv-selskabets sædvanlige virksomhed.

I U 2002.2754 Ø, der vedrørte et blad, fandtes spørgsmålet om ophavsrettens overgang i forholdet mellem journalister og deres arbejdsgiver reguleret ved en bindende kutyme, der kun kunne ændres ved overenskomst.

Det følger af ovennævnte retspraksis, at ophavsretten til et værk, der er frembragt som led i et ansættelsesforhold, kun overgår til arbejdsgiveren i det omfang, som er nødvendigt af hensyn til arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed. Ifølge retspraksis opnår arbejdsgiveren således en ubegrænset ret til værkerne inden for den sædvanlige virksomhed. Der skal være tale om ansættelsesforhold af fast og varig karakter. Det er ikke i sig selv afgørende, om værket er frembragt inden for eller uden for normal arbejdstid. Retten til et værk, som en medarbejder frembringer i sin fritid, forbliver hos den ansatte.

I det omfang rettigheder anses for overgået til arbejdsgiveren, bevarer denne rettighederne også efter ansættelsesforholdets ophør.

Hvad der nærmere skal forstås ved "sædvanlig" virksomhed, er overladt til retspraksis, hvor afgørelsen i tvivlstilfælde træffes ud fra de konkrete forhold i den enkelte sag. I hvilket omfang rettighederne overgår til arbejdsgiveren, kan variere fra branche til branche. Af retspraksis følger det, at det er arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed på frembringelsestidspunktet, der er afgørende ved vurderingen.

2.3. OPHAVSRETSLOVENS § 59

For så vidt angår ophavsretten til edb-programmer findes der en særlig regel i ophavsretslovens § 59. Det følger af bestemmelsen, at alle rettigheder til edb-programmer, som er frembragt som led i arbejdets udførelse eller under arbejdsgiverens anvisning, overgår til arbejdsgiveren. Baggrunden for bestemmelsen er, at hovedparten af edb-programmer frembringes som led i ansættelsesforhold og ofte som led i et samarbejde, hvor flere medarbejdere bidrager til udviklingen, hvorved den personlige tilknytning til programmet, der som regel er af teknisk karakter, træder i baggrunden.

Bestemmelsen kan fraviges ved udtrykkelig aftale mellem arbejdsgiver og arbejdstager. Tjenstlige ansættelsesforhold – dvs. arbejdstager/arbejdsgiverforhold, hvor arbejdsgiveren har instruktionsbeføjelsen – er omfattet af bestemmelsen, mens bestillingsforhold falder udenfor.

Bestemmelsen i § 59 finder anvendelse på alle edb-programmer, som er frembragt i relation til den faste medarbejders arbejdsopgaver i forbindelse med programudvikling, uanset om programmet er udviklet inden for eller uden for normal arbejdstid.

Rettighedsovergangen til arbejdsgiveren omfatter både de økonomiske og de ideelle rettigheder, og arbejdsgiveren beholder rettighederne ved ansættelsesforholdets ophør. Bestemmelsen vedrører kun edb-programmer og kan således ikke udstrækkes til at gælde for andre værksarter, der er frembragt som led i ansættelsesforhold.

3. ANDRE OPHAVSRETLIGE KONTRAKTFORHOLD

3.1. INDLEDNING

Ophavsretsloven indeholder kun enkelte regler om aftaleindgåelse. Rettighedsoverdragelsens omfang beror således på den mellem parterne indgåede aftale.

Lovens regler om rettighedsoverdragelse er i overensstemmelse med de almindelige regler om formueretlige aftaler, hvorefter der ikke gælder formkrav, og rettighedsoverdragelse kan således også finde sted ved stiltiende aftale eller ved sædvane. Loven indeholder imidlertid nogle specifikke aftaleregler, hvoraf visse generelt tilgodeser ophavsmanden, som præsumptivt er den svage part i aftaleforholdet, mens andre regler vedrører specifikke typer af kontraktforhold, fx aftaler om indspilning af film.

3.2. AFTALELOVENS § 36

Ophavsretlige aftaler om overdragelse kan tilsidesættes med hjemmel i aftalelovens § 36, hvis aftalen fører til et åbenbart urimeligt resultat. Aftalelovens § 36 tænkes efter forarbejderne anvendt i tilfælde, hvor værket giver et større økonomisk udbytte end antaget ved aftalens indgåelse, og hvor der således foreligger et misforhold mellem værdien af rettighederne og vederlaget. Da bestemmelsen blev gennemført i 1975, afløste den bl.a. en særlig regel i ophavsretsloven om tilsidesættelse af aftaler, som fører til "åbenbart urimelige resultater".

Det må antages, at eksistensen af aftalelovens § 36, der kun i få tilfælde har været påberåbt i ophavsretssager for domstolene, har en vis præventiv effekt.

I U 2002.1224 H havde en komponist indgået aftale om overdragelse af rettighederne til sit musikværk til et musikforlag. Komponisten handlede i strid med aftalen og indgik som kompensation herfor en aftale med musikforlaget om overdragelse af rettigheder i form af betaling af en andel af værkets rettighedsindtægter til musikforlaget. Aftalen blev tilsidesat med henvisning til aftalelovens § 36 på grund af aftalens karakter af en løbende bod i resten af beskyttelsestiden. Højesteret udtalte, at ophavsrettigheder strækker sig over

mange år, og at et værk vil kunne udnyttes på mange måder eller i en udstrækning, som ophavsmanden ikke kunne regne med ved aftalens indgåelse.

Endvidere udtalte Højesteret, at ”fravigelser af sædvanlige fordelingsnøgler eller af nøgler, som er aftalt mellem de relevante organisationer, vil kunne tilsidesættes i medfør af aftalelovens § 36, medmindre de er rimeligt begrundede og kendelige for parterne i de enkelte tilfælde”.

I U 2003.23 H havde oversætteren af en tegneserie indgået aftale om overdragelse af retten til at udgive værket mod betaling af et engangshonorar som endelig afregning. Indholdet af aftalen svarede til det sædvanlige indhold af sådanne aftaler på daværende tidspunkt. Forlaget optrykte senere et nyt oplag af værket uden samtykke eller honorering af ophavsmanden, som under sagen nedlagde påstand om betaling for uberettiget brug af værket i forbindelse med forlagets efterfølgende optryk af værket. Højesteret udtalte, at den omsætning, som værket havde skabt, ikke kunne påregnes ved aftalens indgåelse. Oversætteren var imidlertid klar over den gevinstmulighed, som aftaleforholdet indebar, og Højesteret fandt derfor, at aftalen ikke kunne tilsidesættes.

3.3. OPHAVSRETSLOVENS § 53

Ophavsretten opstår som nævnt hos ophavsmanden, men kan efter ophavsretslovens § 53, stk. 1, overdrages til andre. Bestemmelsen fastslår, at ophavsmanden frit kan råde over sine rettigheder ved aftale, hvilket ofte er en forudsætning for, at ophavsmanden kan udnytte sit værk økonomisk. De økonomiske rettigheder kan overdrages i overensstemmelse med det almindelige princip om formuerettigheders overdragelighed. Aftalefriheden er dog begrænset for så vidt angår de ideelle rettigheder, jf. § 3, og retten til følgeretsvederlag i henhold til § 38. De ideelle rettigheder kan kun overdrages i tilfælde, hvor der er tale om en nærmere afgrænset brug af værket, mens retten til følgeretsvederlag er uoverdragelig.

Ophavsmanden kan råde frit over rettighederne ved at overdrage disse til en eller flere medkontrahenter med eller uden begrænsninger til fx en bestemt tid, et bestemt land eller et bestemt oplag. En rettighedsoverdragelse kan være begrænset til en delvis overdragelse, således at ophavsmanden bevarer de øvrige rettigheder, som efterfølgende kan overdrages til anden side. Der forekommer også

ubegrænsede overdragelser, herunder i form af såkaldt frikøb (buy-out) af alle rettigheder.

Også retten til fremtidige værker, fremtidige rettigheder og fremtidige udnyttelsesmuligheder – dvs. rettigheder, som vedrører forhold, der ikke eksisterer på aftaletidspunktet – kan overdrages. Vurderingen af, om fremtidige rettigheder er overdraget, beror på en konkret fortolkning af aftalen. Såfremt også fremtidige rettigheder må anses for omfattet af aftalen, men dette vil føre til åbenbart urimelige resultater, vil der ifølge forarbejderne til ophavsretsloven kunne ske tilsidesættelse efter aftalelovens § 36.

Ophavsretslovens § 53, stk. 2, præciserer, at overdragelse af eksemplarer af et værk ikke indbefatter overdragelse af selve ophavsretten, medmindre andet aftales eller forudsættes ved overdragelsen af eksemplarerne. Dette gælder også ved overdragelse af unika, fx malerier og skulpturer. Køberen må råde over det konkrete værks-eksemplar ved visning, men må ikke fremstille eksemplarer af værket, da ophavsmanden fortsat besidder eneretten hertil.

Ophavsretslovens § 53, stk. 3, bidrager til fortolkning af aftaler om overdragelse af ophavsmandens rettigheder. Det følger af bestemmelsen, der kaldes specialitetsgrundsætningen, at en overdragelse af retten til at udnytte et værk i en bestemt henseende ikke omfatter retten til at udnytte værket i andre henseender. Fx opnår et forlag, som alene erhverver retten til at udgive et værk i bogform, ikke dermed ret til at filmatisere bogen. Med bestemmelsen er der således indført et generelt princip om restriktiv fortolkning af uklare aftaler om overdragelse af rettigheder, hvilket i praksis indebærer, at det er rettighedserhververen eller den, der hævder at have erhvervet rettighed af ophavsmanden, der har bevisbyrden for, at en udnyttelsesret er overdraget. Specialitetsgrundsætningen bevirker, at erhververen alene opnår de rettigheder, som kan antages at være omfattet af aftalen.

3.4. OPHAVSRETSLOVENS § 54 OG § 55

Ophavsretslovens § 54 vedrører erhververens pligt til at udnytte værket. Bestemmelsen indebærer, at erhververen af udnyttelsesrettigheder har pligt til at udnytte værket, hvilket gælder ved overdragelse af både specificerede og uspecificerede udnyttelsesformer. Ophavsmanden kan hæve aftalen med erhververen og trække rettighederne tilbage, hvis værket ikke er udnyttet inden for bestemmel-

sens tidsfrist. Rettighederne kan efterfølgende overdrages til anden side uden særlige begrænsninger som følge af den tidligere rettighedsoverdragelse. Erhververen skal have udnyttet sin ret inden for en rimelig frist eller inden 5 år efter det tidspunkt, hvor ophavsmanden efter de almindelige regler om aftalers opfyldelse har opfyldt sin del af aftalen. Tidsfristen er således enten "en rimelig frist" eller 5 år. Hvad der nærmere skal forstås ved en rimelig frist, afgøres ifølge lovmotiverne i det konkrete tilfælde ud fra karakteren af det enkelte værk og udnyttelsesformen. Fristen vil således ofte være kortere end den maksimale periode på 5 år.

Ophavsmanden kan kun påberåbe sig bestemmelsen, hvis erhververen ikke har foretaget nogen form for udnyttelse eller alene en beskeden udnyttelse med henblik på omgåelse af bestemmelsen. Bestemmelsen kan fraviges ved aftale, jf. § 53, stk. 4, idet ophavsmanden ved aftalens indgåelse fx kan fraskrive sig retten til at hæve aftalen eller aftale en forlængelse af udnyttelsesfristen.

Bestemmelsen sanktionerer udelukkende en hæveadgang, og ophavsmanden kan ikke vælge at kræve naturalopfyldelse i stedet for at hæve aftalen. Hvis ophavsmanden har modtaget betaling i form af et forskudshonorar, må denne betaling i almindelighed antages at udgøre vederlag for erhververens fortrinsret til udnyttelse af værket og skal derfor ikke tilbagebetales, idet erhververen faktisk har haft denne fortrinsret.

Bestemmelsen i § 55 supplerer lovens § 53 og § 54. Efter denne bestemmelse kan ophavsmanden opsigte overdragelsen af uspecificerede udnyttelsesformer, hvis erhververen ikke har iværksat udnyttelse af værket inden 3 år, efter at ophavsmanden har opfyldt sin del af aftalen.

Hensigten med bestemmelsen er at undgå, at erhververen forhindrer en række udnyttelsesformer, som erhververen ikke selv ønsker at iværksætte. Hvis aftalen indeholder både specificerede og uspecificerede udnyttelsesformer, er det ikke muligt at opsigte aftalen i dens helhed, men derimod kun de uspecificerede udnyttelsesformer. Opsigelsen kræver således en konkretisering af de rettigheder, som opsigelsen vedrører. I mange tilfælde er udnyttelsesretten angivet i bred forstand, fx "retten til at udgive i bogform", hvilket ifølge lovmotiverne må antages at være en tilstrækkelig specificering, som udelukker ophavsmanden fra at påberåbe sig bestemmelsen. Overdragelser af "alle rettigheder" eller "uindskrænket overdragelse af

ophavsretten” må derimod betragtes som uspecificerede udnyttelsesformer.

Ophavsmanden kan først opsig overdragelsen, når der er gået 3 år, efter at ophavsmanden har opfyldt sin del af aftalen ved at stille værket til rådighed for erhververen. Det er en betingelse, at erhververen ikke har iværksat udnyttelse af værket i den konkrete udnyttelsesform. I særlige tilfælde, fx en filmopsætning, kan udnyttelsen ikke forventes at være gennemført inden for tidsfristen, og der stilles derfor ikke krav om, at værket skal være udgivet inden 3 år i sådanne tilfælde. Det anses for tilstrækkeligt, at erhververen har påbegyndt udnyttelsen og fremmer denne. Opsigelsen skal ske med rimeligt varsel, så erhververen får mulighed for at opfylde sin udnyttelsesforpligtigelse.

Bestemmelsen indeholder intet om, hvorledes de opsagte rettigheder kan udnyttes, men det antages, at rettighederne kan udnyttes frit med de begrænsninger, der følger af ophavsmandens loyalitetspligt over for erhververen. Hvis ophavsmanden gør brug af bestemmelsen, mister erhververen retten til at udnytte de uspecificerede udnyttelsesformer, hvilket indeholder et incitament til at specificere de i aftalen overdragne rettigheder nærmere.

§ 54 og § 55 kan fraviges ved aftale, og parterne kan således aftale individuelle vilkår for en opsigelse eller give afkald på de rettigheder, der følger af bestemmelsen.

3.5. OPHAVSRETSLOVENS § 56

Denne bestemmelse indeholder særlige aftaleregler, som sikrer ophavsmanden mod uønsket videreoverdragelse af værket samt uønskede ændringer af værket efter overdragelse af rettigheder til værket.

Erhververen opnår ved en overdragelse af rettighederne ret til at udnytte et værk i sin oprindelige form, hvilket vil sige den form, som ophavsmanden har afleveret værket i. Erhververen har som udgangspunkt ikke ret til at foretage ændringer i værket, idet erhververen må bruge værket, som det er. Dette udgangspunkt modificeres ved § 56, stk. 1, der hjemler, at erhververen kan foretage ændringer, hvis det er sædvanligt eller åbenbart forudsat ved overdragelsen. Det er således tilladt at foretage ændringer, der er nødvendige for udnyttelsen. I praksis er det ved mange udnyttelsesformer nødvendigt at foretage ændringer af mere eller mindre tekniske grunde.

Sådanne ændringer kan fx forekomme ved overdragelse af retten til at filmatisere en roman, hvilket kræver en bearbejdelse af værket, som udgør en forudsætning for filmatiseringen. Også sproglige fejl kan rettes uden ophavsmandens tilladelse. Hvorvidt en given ændring er hjemlet ved bestemmelsen, afhænger af værkets art. Værker af mere teknisk karakter er mindre beskyttet mod erhververens ændringer end værker af mere kunstnerisk karakter.

§ 56, stk. 2, fastslår, at ophavsretten ikke kan videreoverdrages uden ophavsmandens samtykke, medmindre en sådan videreoverdragelse er sædvanlig eller åbenbart forudsat i aftalen. Dette vil fx være tilfældet, hvis erhververens udnyttelse af rettighederne forudsætter en videreoverdragelse. En overdragelse af ophavsretten i forbindelse med salg af erhververens forretning, hvor rettighederne overdrages sammen med forretningen, kan ifølge lovmotiverne normalt ske uden samtykke.

Såfremt der er sket en gyldig overdragelse, følger det af bestemmelsen, at ophavsmandens medkontrahent fortsat er ansvarlig for aftalens opfyldelse over for ophavsmanden.

Bestemmelserne i § 56 går forud for de almindelige regler om aftalefortolkning, men kan fraviges ved aftale mellem parterne, jf. § 53, stk. 4.

3.6. OPHAVSRETSLOVENS § 57

Denne bestemmelse vedrører ophavsmandens krav på årlig afregning og ophavsmandens mulighed for at føre kontrol med erhververens afregning.

Hvis vederlaget er omsætningsbestemt som ved royalty, har ophavsmanden efter § 57, stk. 1, som minimum ret til en årlig afregning, men hyppigere afregning kan aftales. Efter bestemmelsen kan ophavsmanden kræve fyldestgørende oplysninger om vederlagsberegningen i forbindelse med vederlæggelsen. Ophavsmanden kan kræve oplysninger om salgstal og priser mv., som danner grundlag for beregning af vederlagets størrelse. Bestemmelsen hjemler ikke ret til at kræve egentlig dokumentation for oplysningerne, og rettigheds-erhververen skal kun stille de nævnte oplysninger til rådighed, hvis ophavsmanden retter henvendelse herom.

Efter § 57, stk. 2, skal erhververen ligeledes stille regnskab mv. til rådighed for ophavsmandens revisor efter påkrav fra ophavsmanden. Det er hensigten, at bestemmelsen kun skal kunne påberåbes, hvis ophavsmanden har formodning om uregelmæssigheder i forbindelse med erhververens afregning af vederlag. Det er alene en registreret eller statsautoriseret revisor, som kan få adgang til regnskaberne, og revisoren kan kun kræve dokumentation for så vidt angår forhold, som vedrører ophavsmandens vederlag, og som er nødvendige for at kontrollere afregningen.

§ 57 kan ikke fraviges til skade for ophavsmanden og udgør dermed en undtagelse fra hovedreglen i § 53, stk. 4, om fravigelse af reglerne om overdragelse af rettigheder ved aftale.

3.7. OPHAVSRETSLOVENS § 58

Bestemmelsen indeholder særlige regler om indspilning af film. Det drejer sig om bidrag, som bliver til i forbindelse med filmoptagelsen. Denne såkaldte filmformodningsregel indeholder en formodning for, at en producent af en film har erhvervet rettighederne til at råde over værket. Formodningsreglen begrundes med, at kunstnerne bag filmen er bekendt med, at filmen fremvises i biografier mv., og kunstnerne bør ikke kunne forhindre kommerciel udnyttelse af filmen. På grund af det store antal kunstnere, der bidrager til filmproduktioner, er det omfattende og tidskrævende at træffe aftale om rettighedsoverdragelse med samtlige kunstnere. Bestemmelsen afklarer forholdet omkring producentens legitimation til at råde over værket, således at spørgsmålet om retten til at råde over filmen ikke henstår uafklaret, hvis parterne ikke har truffet aftale herom.

Bestemmelsen indebærer ikke, at der sker overdragelse af rettighederne uden vederlag eller uden nærmere aftale om vilkår, men alene en legitimation for producenten til at råde over rettighederne i forhold til tredjemand. Bestemmelsen medfører således ikke, at rettighederne anses for overdraget. Hvis producenten udnytter filmen uden at have erhvervet rettighederne, vil der således være tale om en krænkelse af ophavsmandens rettigheder, hvorimod tredjemands udnyttelse af værket ikke udgør en krænkelse. Producenten er som følge af bestemmelsen legitimeret til at påtale krænkelse af de i bestemmelsen nævnte rettigheder.

Filmformodningsreglen finder anvendelse på film-, tv- og videogramproduktioner. Reglen omfatter alle bidrag til filmen under forudsæt-

ning af, at der er indgået en mundtlig eller skriftlig aftale om at medvirke ved indspilning af filmen. Reglen omfatter retten til eksemplar fremstilling og -spredning, offentlig fremførelse samt tekstning og lignende. Filmatisering af allerede eksisterende værker og værker som drejebøger, dialoger og musikværker, der er frembragt med henblik på filmen, samt hovedinstruktøren er, jf. § 58, stk. 2, specifikt undtaget fra producentens legitimation ved opregningen i bestemmelsen, som heller ikke finder anvendelse på udøvende kunstners bidrag.

Formodningsreglen kan i sagens natur fraviges ved aftale.

4. FREMMED RET

I grove træk findes der internationalt to retninger inden for ophavsretten: den kontinentaleuropæiske *droit d'auteur*-model og den angloamerikanske *copyright*-model.

Droit d'auteur-modellen har sit udspring i Frankrig i revolutionstiden sidst i 1700-tallet. Filosofien bag modellen er, at der sættes fokus på beskyttelsen af den enkelte skabende og udøvende kunstners økonomiske og ideelle interesser og i mindre grad på producenterens. Efter modellen bevarer ophavsmanden kontrol med brugen af sit værk, og ophavsmanden kan ved aftale overdrage udnyttelsesretten helt eller delvis mod at få vederlag. Hermed gøres det muligt for ophavsmanden at opnå en indtjening, der kan føre til en levevej med frembringelse af værker.

Copyright-modellen stammer fra Storbritannien og USA. Efter denne model betragtes producenter, arbejdsgivere mv. som oprindelige rettighedshavere, uanset om værkerne er skabt af ansatte. Fokus er sat på producenterens økonomiske interesser, således at hovedvægten er lagt på at beskytte de økonomiske investeringer, som producenterne har foretaget i film, edb-programmer, elektroniske medier mv. Det betyder, at virksomhederne oppebærer de ophavsretlige vederlag, som udnyttelsen af værkerne genererer. Efter *copyright*-modellen har der ikke været lagt vægt på at beskytte kunstnerens ideelle interesser.

Nedenfor følger en summarisk gengivelse af retstilstanden i en række europæiske lande og USA.

DE ANDRE NORDISKE LANDE

Ophavsretslovene i de andre nordiske lande indeholder ingen generel bestemmelse, der regulerer overdragelse af ophavsrettigheder i ansættelsesforhold. Domstolene har i retspraksis fastslået, at en arbejdsgiver i kraft af ansættelsesforholdet anses for at have opnået de rettigheder, der er nødvendige for at drive den sædvanlige virksomhed, medmindre andet udtrykkeligt er aftalt.

I Finland har en enmandsudredning foranstaltet af regeringen konkluderet, at den aktuelle udvikling ikke har medført behov for at indføre en arbejdsgiverregel. Udredningen er udarbejdet af Pekka Nurmi i 2003. Den finske regering har indtil videre ikke truffet beslutning på grundlag af udredningen.

Tyskland

Det er et grundlæggende princip i den tyske ophavsretslov, at ophavsretten opstår hos den fysiske person, som har frembragt et værk. Det gælder, uanset om værket er frembragt i et ansættelsesforhold eller ej.

Det følger af tysk retspraksis, at ansatte ophavsmænd har pligt til at give arbejdsgiveren en licens til at udnytte de værker, der er frembragt i kraft af ansættelsesforholdet og som led i arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed, medmindre andet er aftalt.

For så vidt angår den tyske lovændring fra 2002 om ophavsmænds og udøvende kunstneres aftaleretlige stilling henvises til Maria Bruun Laursens fremstilling, der er optrykt som bilag 18. Bilaget indeholder en grundig beskrivelse af de nye tyske kontraktbestemmelser på ophavsretsområdet.

Frankrig

Udgangspunktet efter den franske ophavsretslov er, at ophavsretten opstår hos det enkelte individ.

For så vidt angår ophavsret i ansættelsesforhold findes der eksempler i retspraksis på, at der skabes en formodning for, at der i kraft af ansættelsesforholdet er givet stiltiende samtykke til, at arbejdsgiveren får ret til at udnytte de værker, som arbejdstageren har skabt som led i ansættelsesforholdet, i det omfang det er nødvendigt for arbejdsgiverens virksomhed. Denne formodningsregel er betinget af, at den juridiske person udnytter værket i sit eget navn, og at ophavsmanden ikke modsætter sig dette. Det er dog ikke alle domstole, som deler denne opfattelse.

Spanien

Efter den spanske ophavsretslov opstår ophavsretten hos det enkelte individ.

Det følger af den spanske ophavsretslovs art. 51, stk. 1-3, at der er en formodning for, at retten til at udnytte værker, der er skabt af ansatte ophavsmænd, overgår til arbejdsgiveren, i det omfang det er nødvendigt for, at arbejdsgiveren kan udøve sin normale virksomhed. Arbejdsgiveren har ikke nogen ret til at udnytte værkerne til andre formål.

Portugal

I henhold til den portugisiske ophavsretslov opstår ophavsretten hos det enkelte individ.

Det følger samtidig af loven, at ophavsretten til værker, som er skabt på andres vegne eller i ansættelsesforhold, skal afgøres på grundlag af parternes aftale. I mangel af en aftale er der ved loven skabt en formodning for, at den ansatte har retten til sit værk, medmindre værket er publiceret uden angivelse af ophavsmandens navn.

Der er en særlig bestemmelse for ansatte fotografer, som indebærer, at de økonomiske rettigheder opstår hos arbejdsgiveren, men bestemmelsen fastslår samtidig, at fotografen skal have vederlag, når fotografierne udnyttes kommercielt. Når det gælder journalister, er der en klar skillelinje mellem ansatte journalister og freelance-journalister. Freelance-journalister har retten til deres egne værker, mens ansatte journalister kun har retten til deres artikler mv., hvis artiklerne publiceres i navngiven form. For artikler, der ikke er navngivne, formodes retten er være overgået til arbejdsgiveren.

Luxembourg

Ophavsretten opstår hos det enkelte individ – også i ansættelsesforhold. Der findes ingen formodningsregel til fordel for arbejdsgiveren.

Belgien

Ophavsretten opstår hos den fysiske person, der har skabt værket – også i ansættelsesforhold.

Der findes ingen formodningsregel om overgang af ophavsretten til arbejdsgiveren. Den ansatte kan overdrage ophavsretten ved aftale. De strenge formkrav til overdragelse af ophavsrettigheder er blødt lidt op, når det drejer sig om overdragelse i ansættelsesforhold. Overdragelsen skal dog være udtrykkelig, ligesom det skal fremgå, hvorledes ophavsmanden får andel i den indtjening, der følger af udnyttelsen. Der findes en særlig formodningsregel om overdragelse af ophavsretten til arbejdsgiveren, når det gælder databaser, som er skabt af en eller flere ansatte som led i deres arbejde eller ved at følge instruktioner givet af arbejdsgiveren.

Holland

Som udgangspunkt opstår ophavsretten hos det fysiske individ, som har skabt værket. I ansættelsesforhold anses arbejdsgiveren dog for ophavsmand til de værker, som er skabt i et over/underordningsforhold, som indebærer, at den ansatte ikke har skabt værket på eget initiativ, men i henhold til instruktioner fra sin(e) overordnede. Bestemmelsen kan fraviges ved aftale. Bestemmelsen omfatter både de økonomiske rettigheder og de ideelle rettigheder.

På dagbladsområdet er bestemmelsen ved aftale fraveget til fordel for de ansatte, således at en ansat skal give samtykke til anden udnyttelse af værkerne end til brug for den eller de aviser, som den ansatte arbejder for. Samtykke kan nægtes, hvis den ansatte mener, at den pågældende anden udnyttelse krænker den ansattes ideelle rettigheder, eller hvis der ikke tilbydes et rimeligt vederlag for udnyttelsen.

I takt med udbredelsen af de nye elektroniske udnyttelsesformer er der på dagbladsområdet blevet indgået midlertidige 1-årige aftaler, hvorefter den ansatte modtager et løntillæg på 0,5 % for "general re-use" og et rimeligt vederlag efter aftale for såkaldt "specific re-use".

Grækenland

Ophavsretten opstår hos det enkelte individ - også i ansættelsesforhold.

I henhold til den græske ophavsretslov overdrages de økonomiske rettigheder til værker, der er skabt i ansættelsesforhold, automatisk til arbejdsgiveren i det omfang, det er nødvendigt for at opnå formålet med ansættelseskontrakten. Bestemmelsen kan fraviges ved aftale.

Italien

Ophavsretten opstår hos det enkelte individ - også i ansættelsesforhold.

Hovedreglen er, at der ikke gælder nogen formodningsregel til fordel for arbejdsgiveren. Den italienske ophavsretslov indeholder dog - foruden om edb-programmer og databaser - en særlig bestemmel-

se for ansatte, der fremstiller fotografier. For så vidt angår fotografier, der fremstilles som led i udførelsen af ansættelseskontrakten, overføres de økonomiske rettigheder til arbejdsgiveren. Det gælder dog kun, hvis de udnyttelsesaktiviteter, som fotografierne anvendes til, er specifikt omtalt i ansættelseskontrakten. Domstolene har anlagt en restriktiv fortolkning af denne bestemmelse.

Østrig

Ophavsretten opstår hos det enkelte individ. Der findes ingen forordningsregel til fordel for arbejdsgiveren. I retspraksis er det dog fastslået, at arbejdsgiveren må udnytte de værker, som den ansatte har skabt, inden for rammerne af ansættelseskontrakten og den sædvanlige virksomhed. Dette kan fraviges ved aftale mellem parterne.

Storbritannien

I den engelske ophavsretslov er det fastslået, at når en ansat skaber et værk som led i ansættelsen, er arbejdsgiveren den første indehaver af ophavsretten, medmindre andet følger af en aftale. Ved bedømmelsen af, om der foreligger et ansættelsesforhold, har domstolene i nyere retspraksis blandt andet lagt vægt på, om det arbejde, der er udført, udgør en integreret del af den sædvanlige virksomhed, eller om det er accessorisk til virksomhedens aktiviteter. Er et værk eksempelvis perifert i forhold til virksomhedens område og blevet til på initiativ af den ansatte, falder det uden for reglen om, at arbejdsgiveren er den originære indehaver af rettighederne. Bestemmelsen omfatter ikke freelance-ansatte. Hvorvidt en person er ansat eller freelance-ansat, afgøres ud fra almindelige ansættelsesretlige kriterier, såsom eksistensen af en ansættelseskontrakt, om den pågældende modtager feriepenge, fast månedsløn mv.

Irland

Retstilstanden i Irland er i det store og hele den samme som i Storbritannien. Den irske ophavsretslov fastslår, at når en ansat skaber et værk som led i sin ansættelse, anses arbejdsgiveren som den første indehaver af ophavsretten. Der findes dog en særregel for ansatte ved aviser og tidskrifter, som fastslår, at de ansatte uden at krænke arbejdsgiverens rettigheder har ret til at bruge værket til alle andre formål end at gøre dem tilgængelige via aviser og tidskrifter.

USA

I den amerikanske ophavsretslov fastslås det, at arbejdsgiveren anses for at være ophavsmand (første indehaver af ophavsrettighederne) ved værker skabt i ansættelsesforhold, medmindre andet skriftligt er aftalt. Det gælder også droit moral-rettighederne.

5. ANDRE IMMATERIALRETTIGHEDER

5.1. LOV OM ARBEJDSTAGERES OPFINDELSER

Inden for patentretten og lovgivningen om brugsmodelbeskyttelse er der givet særlige regler om retten til opfindelser, der er gjort i ansættelsesforhold mv. Reglerne findes i lov om arbejdstageres opfindelser, jf. lovbekendtgørelse nr. 131 af 18. marts 1986 som ændret ved lov nr. 130 af 26. februar 2002.

Det følger af lovens § 3, at en arbejdstager, der har gjort en opfindelse, har retten til denne, medmindre andet følger af denne lov.

I medfør af § 5 kan arbejdsgiveren kræve retten til en opfindelse, som en arbejdstager har gjort gennem sin tjeneste, overdraget til sig, hvis udnyttelsen af opfindelsen falder inden for arbejdsgiverens virksomheds arbejdsområde. Det samme gælder, hvis arbejdstagerens opfindelse angår en nærmere angiven opgave, som arbejdsgiveren har stillet.

Arbejdstageren har pligt til uden ugrundet ophold at underrette arbejdsgiveren, hvis arbejdstageren har gjort en opfindelse, som omfattes af § 5. Arbejdsgiveren har ligeledes pligt til inden 4 måneder efter at have fået underretning fra arbejdstageren om en opfindelse at underrette arbejdstageren, hvis arbejdsgiveren ønsker at gøre brug af muligheden for at erhverve retten til opfindelsen.

Når arbejdsgiveren har erhvervet retten til en opfindelse, er arbejdstageren berettiget til en rimelig godtgørelse, medmindre værdien af opfindelsen ikke overstiger, hvad arbejdstageren under hensyn til sine arbejdsforhold i det hele med rimelighed kan forudsættes at skulle præstere, jf. § 8. Der er tale om en konkret bedømmelse, hvor det er arbejdsgiveren, der har bevisbyrden for, at opfindelsen ikke berettiger til en ekstraordinær godtgørelse. Bestemmelsen er præceptiv og kan således ikke fraviges til skade for arbejdstageren.

Ved fastsættelsen af godtgørelsen lægges der bl.a. vægt på, om arbejdstageren helt eller delvist er ansat med henblik på at gøre opfindelser, og om arbejdstageren allerede gennem sin ordinære løn må anses at have fået kompensation for at afstå sin opfindelse.

Loven om arbejdstageres opfindelser omfatter ikke ansatte lærere og andet videnskabeligt personale ved universiteter og andre højere læreanstalter, hvorfor disse personalegrupper som udgangspunkt bevarer retten til deres opfindelser. Der findes imidlertid en særlig lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner, jf. afsnit 5.2 lige nedenfor.

5.2. LOV OM OPFINDELSER VED OFFENTLIGE FORSKNINGSINSTITUTIONER

Videnskabeligt personale ved højere læreanstalter mv. er undtaget fra anvendelsesområdet for lov om arbejdstageres opfindelser. For denne personalegruppe gælder i stedet lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner (lov nr. 347 af 6. februar 2002).

Formålet med loven er at sikre, at forskningsresultater frembragt på offentlige forskningsinstitutioner ved hjælp af offentlige midler bliver nyttiggjort af det danske samfund ved erhvervsmæssig udnyttelse.

Loven gælder for opfindelser gjort af en arbejdstager som led i arbejdet ved et universitet eller anden offentlig forskningsinstitution.

Efter lovens § 8, stk.1, gælder der en overdragelsespligt for arbejdstageren i den situation, hvor arbejdstageren som led i arbejdet har gjort en opfindelse. Arbejdstageren har i medfør af § 10, stk. 1, underretningspligt over for arbejdsgiveren. Arbejdsgiveren (institutionen) skal inden 2 måneder fra underretningen få foretaget en vurdering af muligheden for at udnytte opfindelsen erhvervsmæssigt og for at beskytte de til opfindelsen knyttede rettigheder, jf. § 11, stk. 1. Institutionen skal inden for 2-måneders fristen træffe afgørelse om, hvorvidt institutionen ønsker overdragelse af retten til opfindelsen, eller om retten til opfindelsen skal forblive hos arbejdstageren.

Gør institutionen brug af retten til at få overdraget retten til en opfindelse, har arbejdstageren ret til et rimeligt vederlag fra institutionen, hvis opfindelsen udnyttes erhvervsmæssigt, jf. § 12, stk. 1. Hvis retten til opfindelsen derimod efter aftale med institutionen forbliver hos arbejdstageren, og denne udnytter opfindelsen erhvervsmæssigt, er institutionen berettiget til et rimeligt vederlag, jf. § 12, stk. 2. Krav om vederlag kan alene gøres gældende, såfremt den erhvervsmæssige udnyttelse giver indtægter, der overstiger de af arbejdstageren afholdte udgifter.

5.3. DESIGN OG VAREMÆRKER

På designområdet findes der særlige regler om rettighederne til design, som er frembragt af arbejdstagere. Ifølge art. 14, stk. 3, i EU-designforordningen (Rådets forordning nr. 6/2002 af 12. december 2001 om EF-design) tilkommer retten til design, der er frembragt af en arbejdstager som led i udførelsen af dennes opgaver eller efter anvisninger fra arbejdsgiveren, arbejdsgiveren, medmindre andet er fastsat ved aftale eller i gældende national lovgivning.

Når det gælder varemærker, følger det af varemærkelovens § 1, at varemærkeretten kan erhverves af såvel fysiske som juridiske personer, idet det dog er en betingelse, at benyttelsen skal ske i erhvervsvirksomhed. Varemærkeretten tilkommer uden videre virksomheden.

UDVALGETS GENERELLE OVERVEJELSER

KAPITEL 03

1. GENERELLE OVERVEJELSER OM OPHAVSRET I ANSÆTTELSESFORHOLD

1.1. OPHAVSRETSLIGT FORUMS BIDRAG

De danske medier og kulturvirksomheder står midt i en udvikling, hvor globale forhold i stigende grad indvirker på deres forretning, og de konkurrencemæssige udfordringer derfor ikke længere defineres inden for Danmarks grænser, men internationalt.

Samtidig med denne udvikling sker der en voldsom teknologisk fremdrift, som betyder, at stort set enhver medievirksomhed i dag er nødt til at arbejde på en hel række medieplatforme, hvor den for blot få år siden kunne koncentrere sig om en enkelt, der ofte havde lang historisk tradition.

Indtil midten af 1990'erne levede medierne tåleligt med den gældende retstilstand, hvor ikke kun løst tilknyttede journalister, fotografer og kunstnere, men selv de ansatte besidder ophavsretten til det stof, de frembringer. Det betyder, at arbejdsgiveren ikke kan bruge dette stof på alle platforme uden at indgå særlige aftaler for anvendelse ud over den traditionelle.

Den store revision af ophavsretsloven fandt sted i 1995 på baggrund af lovforberedende arbejde i 1980'erne. Netop i halvfemsernes midte begyndte imidlertid den rivende medieudvikling, der nu allerede i mange år har gjort flermediel virksomhed til et uomgængeligt markedskrav for de private medier, modsvaret af et politisk krav til public service-stationerne. Fremkomsten af internet og mobiltjenester og digitaliseringen af medierne har skabt en helt ny situation. Hvor mediebranchens kritik af de herskende ophavsretlige forhold tidligere af nogle ansås for teoretisk, har den nu fået helt konkret baggrund. Flermediel medievirksomhed kan nemlig i konsekvens af ophavsretsreglen kun fungere på de ansattes nåde, og det er en uholdbar situation.

I dag står medievirksomheder og kulturvirksomheder i en realisation, der diskriminerer dem i forhold til samtlige andre virksomhedstyper. Almindelige erhvervsvirksomheder har jo alle ejerskab til og råderet over medarbejdernes produktion som en helt naturlig forudsætning for deres arbejde, uanset hvor kreativ dets karakter måtte være.

I industrisamfundet var det varemærker, design og patenter, der skulle beskyttes. Her var det selvklart, at det var en forudsætning for virksomhedernes handlemuligheder at besidde rettighederne til de ansattes arbejde. I informationssamfundet, hvor det er disposition over indholdet, der er centralt for virksomhedernes handlemuligheder, er beskyttelsesforanstaltningerne ikke fulgt med i Danmark.

Mange traditionelle medievirksomheder har ved siden af, at de som andre virksomheder er underlagt markedets simple forretningsmæssige vilkår, en politisk eller selvpålagt forpligtelse, som betyder, at deres indhold ikke udelukkende baseres på markedsmæssige krav, men også inddrager informationsmæssige, debatbærende og kulturelle elementer ud over, hvad der er forretningsmæssigt nødvendigt. Det er almindeligt anerkendt, at de dermed yder et uundværligt bidrag til opretholdelse af det moderne oplyste folkestyre og dansk kultur. Det er på denne baggrund ekstra kritisabelt, at der gennem særregler på det ophavsretlige område skabes forhindringer for mediernes erhvervsudøvelse.

Tilsvarende gælder for teatrene og filmproducenterne, der ligesom medierne i dag befinder sig i en international konkurrencesituation. Her arbejder produktioner og kunstnere på tværs af landegrænserne, og konkurrencen kommer ikke blot fra andre lignende institutioner, men fra hele medie- og kulturindustrien, der i stigende grad kommerialiseres, og hvoraf de væsentligste konkurrenter kommer fra lande med en ophavsretslovgivning, der ikke hindrer udvikling, men giver virksomhederne et naturligt spillerum i konkurrencen med andre.

Man kan spørge, hvordan loven har fået den gældende form. Forklaringen er ligetil. Loven blev oprindeligt til på baggrund af en virkelighed, hvor der kun var få ansatte ophavsmænd, og de, der fandtes, var ofte kun mådeligt honoreret. I dag er situationen, at hovedparten af produktionen til medierne er i hænderne på forhandlingsstærke ansatte under økonomiske og sociale vilkår, der er blandt de bedste i det moderne samfund. Dermed er begrundelsen

for ophavsretligt at behandle dem ud fra principper, der er beregnet på selvstændige kunstnere, faldet bort. I dag er det udgivere og producenter, der i forhold til de ansatte er kommet i en ophavsretlig klemme, fordi medarbejderne forhandlingsmæssigt kan udnytte deres kombinerede position som ansatte og rettighedshavere.

Medierne og kulturproducenterne er fælles om et dybfølt ønske om få stoppet den forretningsmæssige diskrimination, som ophavsretsloven udsætter dem for både i den indbyrdes konkurrence og i konkurrencen med alle andre, der søger at erobre andele af markedets opmærksomhed, tid og penge.

Problemet kan løses ved at indføre en regel i ophavsretsloven, der giver medie- og kulturproducenterne ophavsretten til de ansattes produktion. Dette vil i realiteten være en kodificering af arbejdsmarkedets almindelige regel, og vil ikke anfægte ophavsrettens natur.

Ophavsretligt Forums forslag

Ophavsretligt Forum foreslår en ny regel i ophavsretsloven, hvorefter alle økonomiske rettigheder til værker og frembringelser (herefter kaldet "værker"), der er frembragt i ansættelsesforhold, overgår til arbejdsgiveren (i det følgende kaldet arbejdsgiverreglen).

Overgangen skal ikke berøre de ansattes rettigheder efter ophavsretslovens § 3.

Ophavsretligt Forum foreslår en bestemmelse med følgende ordlyd:

"Ophavsretten til værker, der er frembragt af en arbejdstager under udførelsen af dennes arbejde eller efter arbejdsgiverens anvisninger, overgår til arbejdsgiveren."

Der skal ske henvisning til bestemmelsen fra ophavsretslovens § 65.

Arbejdsgiveren skal være berettiget til at overdrage rettighederne til tredjemand.

Det forudsættes, at bestemmelsen placeres i ophavsretslovens kap. 3 og samtidig gøres deklaratorisk gennem henvisning i ophavsretslovens § 53, stk. 4.

Uanset indførelsen af en generel arbejdsgiverregel bør det præciseres, at § 53, stk. 3, og §§ 54-56 ikke finder anvendelse for ophavsmænd i ansættelsesforhold.

Det forudsættes, at ophavsretslovens § 59 bevares i uændret form som en lex specialis-regel.

1.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

De danske medier klarer sig godt i den globale udvikling, uanset hvilken målestok der anvendes, og hvad enten det drejer sig om de trykte medier, radio-tv eller de nye digitale medier. Det gælder også den del af medierne, som udsættes for udenlandsk konkurrence. Den eksplosive teknologiske udvikling er i høj grad blevet omsat til højere kvalitet og flere tilbud til læsere og seere, men har også ført til omlægninger i driften, rationaliseringer, mediekonvergens, fusioner m.m.

Et nyligt udkommet arbejdsrapport fra EU Kommissionen (SEC (2005) 1287 "Strengthening the competitiveness of the EU Publishing Sector - The role of media policy") konstaterer, at den trykte presse i Europa klarer sig godt i den globale konkurrence. En af de anbefalinger, rapporten kommer med for at styrke konkurrenceevnen, er, at medierne skal være endnu mere opmærksomme på at blive bedre til at tiltrække og fastholde de talentfulde medarbejdere, der skal skabe indholdet. Det påpeges desuden, at det bør ske med respekt for, at denne gruppe medarbejdere udfylder en særlig rolle, fordi samfundet forventer, at de skal kunne levere uafhængigt og troværdigt indhold.

Dansk public service radio og tv ligger i top og klarer sig fremragende i den flermediale udvikling. Konkurrencen mellem public service radio- og tv-stationer og de kommercielle radio-tv stationer styrker tilsyneladende begge parter, og udviklingen er ikke - hverken på indhold eller den tekniske side - bagud for udviklingen i USA, Storbritannien eller andre lande.

Samrådet for Ophavsret er enig i, at dagbladene og de danske radio- og tv-stationer spiller en betydningsfuld rolle i samfundet som bærere af dansk kultur, sprog og demokrati, og anerkender behovet for, at medierne hurtigt skal kunne tilpasse sig læsernes og seernes behov og mulighederne i ny teknologi.

Den gældende retstilstand giver journalister og andre ophavsmænd mulighed for dialog om, hvordan det tjenstligt producerede stof kan videreudnyttes uden for den sædvanlige virksomhed. Det er en af flere rettigheder, der har betydning som modvægt til det personlige etiske og retlige ansvar, der typisk påhviler personer, som skaber indhold til medierne, kulturvirksomhederne, forskningsinstitutioner m.m., hvad enten de skaber dette som ansatte eller i freelance.

Det er Samrådets opfattelse, at den gældende retstilstand for overdragelse af ophavsrettigheder i ansættelsesforhold i positiv retning bidrager til indhold af god kvalitet og høj etisk standard, og at der ikke er tegn på, at retstilstanden forringer konkurrenceevnen eller blokerer for medieudviklingen.

Ophavsretligt Forum anfører, at den gældende retstilstand medfører, at medierne og kulturvirksomhederne diskrimineres i forhold til øvrige virksomheder, fordi virksomhederne uden anden aftale alene opnår de ophavsrettigheder, der er nødvendige for den sædvanlige drift. Sammenligningen til reglerne om varemærker, design og patenter er naturligvis nærliggende, men alligevel langt fra relevant. Der er en meget stor forskel på udnyttelsesmulighederne for ophavsretligt beskyttet stof og de muligheder, der er for at udnytte varemærker og patenter. De sidstnævnte er typisk overskuelige og knytter sig ofte nært til den virksomhed, i hvilken den ansatte udfører sit arbejde. Et ophavsretligt beskyttet værk kan i modsætning hertil udnyttes på langt flere måder og fjernt fra det ansættelsessted, hvor værket er skabt. Erfaringerne indtil nu tilsiger endvidere, at summen af mulige udnyttelsesmåder konstant udvides. Hertil kommer, at mængden af ophavsretligt beskyttet materiale langt overstiger antallet af patenterbare opfindelser. Den ophavsretlige tradition er også helt forskellig fra den, som gælder på området for opfindelser. Der henvises til kapitel 4, afsnit xx nedenfor vedrørende yderligere om dette.

Situationen er ikke den, at den gældende retstilstand er bagud for den industribaserede copyright tradition. Tværtimod tilsiger alle træk i udviklingen af de moderne samfund, at det er den europæiske ophavsretsmodel, som er bedst egnet til at understøtte de udfordringer, som medie- og kulturvirksomhederne står over for.

Den nuværende ordning har vist sit værd igennem mange år, og der er ikke fremlagt dokumentation for, at der foreligger nye eller principielle problemer. En ændring af modellen, som foreslået af Ophavsretligt Forum, ville have karakter af en ensidig styrkelse af arbejdsgiversiden. Der er ikke fremlagt dokumentation, som godtgør, at der er sagligt grundlag for et sådant arbejdsmarkedsmæssigt indgreb, som endvidere ville bryde med den danske både ophavsretlige og arbejdsmarkedsmæssige tradition.

Den eksisterende aftalemodel har vist sig uhyre driftsikker, og ophavsretlige spørgsmål har kun i meget begrænset omfang givet an-

ledning til konflikter af nævneværdig betydning inden for kultur- og medieområderne. Den aftalemæssige fleksibilitet og evnen til konfliktløsning er desuden blevet understøttet af, at en række faglige rettighedshaverorganisationer i deres vedtægter og/eller i kraft af forvaltningsfuldmagter fra medlemmerne har sikret det nødvendige retlige fundament for at kunne agere generelt på disse områder.

En lovregulering må under alle omstændigheder befrygtes at føre til mindre fleksibilitet og vil efter omstændighederne kunne være til afgørende skade for de helt overvejende problemfri relationer mellem arbejdsmarkedets parter på det ophavsretlige område.

Aftalefriheden udgør udgangspunktet for handel med ophavsrettigheder. Sådan har det altid været, og sådan bør det efter Samrådet for Ophavsrets opfattelse også blive ved med at være. Lovens udgangspunkt om aftalefrihed forudsætter, at de involverede parter har frihed til at vælge og forhandle aftalens vilkår. Dette udgangspunkt forudsætter, at parterne er nogenlunde lige stærke. Det er tilnærmelsesvist tilfældet for forholdet mellem medievirksomhederne og de ansatte ophavsmænd i Danmark, idet langt de fleste ansatte ophavsmænd er medlemmer af organisationer, der kan forhandle kollektivt på deres vegne. Alligevel er de store medievirksomheder stærkest, og der er på ingen måde behov for gennem lovgivning yderligere at styrke arbejdsgiversiden.

Se senere i afsnit 2.1. nedenfor samt kapitel 5 generelt. Samrådets argumenter for behovet for at lovgive for at afhjælpe det meget skæve styrkeforhold mellem medievirksomhederne og de ophavsmænd, der er henvist til at forhandle individuelt.

I faste ansættelsesforhold, hvor arbejdstageren er ansat med henblik på frembringelse af ophavsretligt beskyttede værker, har domstolene – hvis parterne ikke har indgået særlig aftale om overdragelse af ophavsrettighederne – fast fortolket ansættelsesaftalen således, at rettighederne overgår til arbejdsgiveren i det omfang, det er nødvendigt af hensyn til arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed (U 1978.901 H).

Særligt om en generel arbejdsgiverregel

Nedsættelsen af Kapitel 3-udvalget har ifølge kommissoriet været foranlediget af en henvendelse fra pressens arbejdsgivere, som over for Kulturministeriet har gjort gældende, at ”der er behov for at

ændre retstilstanden, således at der i Ophavsretsloven indføres en generel bestemmelse om, at ophavsretten i ansættelsesforhold overgår til arbejdsgiveren.”

Den foreslåede regel ville bringe dansk ophavsret på linje med de lande, der tilslutter sig den anglo-amerikanske copyright doktrin. Til gengæld vil den være i fundamental modstrid med retstilstanden i Kontinentaleuropa, herunder de øvrige nordiske lande.

Pressens arbejdsgivere har tidligere foreslået den samme regel i forbindelse med lovrevisionen i 1995. I bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1994-95, tillæg A, s. 1331) udtaler Kulturministeriet:

”På baggrund af, at en generel lovregulering om ophavsret i ansættelsesforhold vil have grundlæggende konsekvenser på arbejdsmarkedet, hvor der i almindelighed eksisterer en tradition for, at der kan træffes aftaler på et frit grundlag, er der ikke i lovforslaget medtaget bestemmelser af den nævnte karakter. Det samme gælder efter det for ministeriet oplyste i de andre nordiske lande.”

Der er i Danmark en langvarig tradition for, at kollektive overenskomster inden for kultur- og medieområdet ikke blot omhandler sædvanlige løn- og arbejdsvilkår, men også regulerer ophavsretlige forhold. Dette gælder både autorer og udøvende kunstnere samt på en række områder såvel fastansatte som freelancere.

På denne baggrund er der også en stigende tendens til, at organisationerne bistår deres medlemmer med konfliktløsning af ophavsretlige problemer, som processuelt ofte behandles i arbejdsretligt regi.

Tendensen til at inddrage ophavsretlige problemstillinger i overenskomststoffet har været særlig markant inden for de seneste ca. 15 år. Dette gælder såvel på pressens område som inden for film og de elektroniske medier.

Det er umiddelbart indlysende, at de eksisterende overenskomster og standardkontrakter er forhandlet og indgået på grundlag af den nuværende retstilstand, og at en ændring af denne efter omstændighederne vil kunne forrykke dette grundlag – og dermed parternes retspositioner – på afgørende måde.

Samlet argumentation mod den foreslåede arbejdsgiverregel

- Den gældende retstilstand har ikke givet anledning til nævneværdige vanskeligheder.
- Konsekvensen af den foreslåede regel vil i realiteten få karakter af et indgreb på arbejdsmarkedet, idet det nuværende aftaleretlige system sættes ud af kraft, da alle rettigheder tilfalder arbejdsgiveren, hvis denne forholder sig passiv eller nægter at forhandle.
- Eksisterende overenskomster og standardkontrakter er udformet på grundlag af den eksisterende retstilstand, og en ændring af denne gennem indførelse af en generel formodningsregel i arbejdsgiverens favør vil på afgørende og urimelig måde svække ansatte ophavsmænds stilling i forhold til arbejdsgiverne i henhold til disse aftaler.
- En arbejdsgiverregel vil skabe betydelige afgrænsningsproblemer, da spørgsmålet om lønmodtagerstatus i løsere ansættelsesforhold afhænger af en række samspilende faktorer, der skal vurderes i hvert enkelt tilfælde.
- Indførelsen af en arbejdsgiverregel vil medføre kaos i aftaleforhandlinger i mange år fremover, idet rettighedshaverne vil søge at fastholde eksisterende aftaler, medens arbejdsgiversiden vil forsøge at frigøre sig fra aftalerne.
- Retsenheden med de øvrige nordiske lande på det ophavsretlige område vil blive brudt, ligesom indførelsen af den foreslåede arbejdsgiverregel vil stride mod de nordiske aftaletraditioner.
- Indførelsen af en arbejdsgiverregel vil svække ansattes muligheder for dialog om videreudnyttelsen af det ophavsretligt beskyttede stof uden for det pågældende medie eller den pågældende kultur- eller undervisningsinstitutions sædvanlige virksomhed og vil dermed svække det etiske værn om stoffet.

Specielt hvad angår de udøvende kunstnere blokerede samtlige EU-medlemslande, herunder England, på WIPOs diplomatiske konference i december 1996 for vedtagelsen af en international traktat om beskyttelse af de udøvende kunstners audiovisuelle rettigheder på grund af et amerikansk krav om, at traktaten skulle indeholde en formodningsregel om rettighedernes overgang til producenten.

Den lovgivningsmæssige linje, det danske Folketing i juni 1995 med bredt flertal bekræftede på dette område, må antages fortsat at være gældende.

Der er ikke i den korte tid, som siden er forløbet, indtruffet omstændigheder, der med nogen rimelighed kan begrunde, at dansk ophavsret skal eller bør gå enegang på dette område. Tværtimod er vævet af ophavsretlige overenskomster og aftaler, som i denne periode er indgået gennem det eksisterende forhandlingssystem, blevet spundet stadig tættere. Der er al grund til at forvente, at dette system også i fremtiden vil kunne tilvejebringe rimelige og afbalancerede løsninger på eksisterende og nye interessekonflikter mellem parterne på denne del af arbejdsmarkedet.

2. GENERELLE OVERVEJELSER OM ANDRE KONTRAKTFORHOLD

2.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

2.1.1. INDLEDNING: AFTALEFRIHED

Aftalefriheden er som bekendt udgangspunktet for handel med ophavsrettigheder. Ophavsretten indebærer en eneret til den ophavsmand eller udøvende kunstner, som har ydet en personlig indsats. Gennem lovens system får ophavsmanden kontrol med udnyttelse af sit værk på den måde, som ophavsmanden finder det bedst. Aftalefriheden betyder, at det overlades til ophavsmanden at vælge at bruge denne eneret til at træffe beslutning om udnyttelse af værket. Set ud fra en almen, samfundsmæssig betragtning fører aftalefriheden til, at ressourcerne – retten til værker – fordeles på en effektiv måde, dvs. hos de parter, for hvem værket har den største værdi. Eneretten gør det muligt for ophavsmanden at handle med sine rettigheder på et marked. Aftalefriheden tjener således ikke blot parternes individuelle interesser i kontrol, men også samfundets interesse i effektiv udnyttelse af den ophavsretlige eneret til gavn for samfundet.

Lovens udgangspunkt om aftalefrihed forudsætter, at de involverede parter har frihed til at vælge og forhandle aftalens vilkår. Dette udgangspunkt forudsætter, at parterne er nogenlunde lige stærke. Hvis den ene part er meget stærkere end den anden og i kraft af sin styrke kan diktere aftalevilkårene, falder forudsætningen bag aftalefriheden bort. Hvis den svage part kun har retten til at sige "ja" eller "nej" til en aftale, mister han sin kontrol med udnyttelsen af værket. Set ud fra en samfundsmæssig betragtning kan dette føre til, at værket udnyttes på vilkår, som kun tjener erhververnes interesser. Risikoen for misbrug er i høj grad til stede inden for det ophavsretlige område, hvor styrkeuligheden mellem parterne ofte er stor, og hvor det overvejende er udgiveren/producenten, som er den stærkeste part. Styrkeuligheden kompenseres for mange ansatte ved, at den for dem relevante organisation forhandler kollektivt på deres vegne. Udgangspunktet er derfor, at aftaler indgået mellem parternes organisationer som udgangspunkt anses for at være rimelige. Mulighederne for kollektiv forhandling er imidlertid stærkt begrænsede for ikke-ansatte efter de nugældende regler.

Risikoen ved styrkeulighed er da også anerkendt i den eksisterende lovgivning. Risikoen for misbrug af en særlig partsstyrke ligger til grund for aftalelovens § 36, og vedtagelses- og forudsætningslæren indebærer også en vis beskyttelse. Ønsket om at beskytte ophavsmanden i overdragelsessituationen ligger endvidere til grund for de nuværende regler i ophavsretslovens kapitel 3, som indeholder en række vigtige principper. Disse regler, som for nogles vedkommende har en lang tradition i dansk ret, er udtryk for den tanke, at aftalefriheden for at kunne fungere på en tilfredsstillende måde på det ophavsretlige område, skal hjælpes lidt på vej. Synspunktet bag reglerne er, at der skal lægges nogle lodder i ophavsmandens vægtskål i form af beskyttelsespræceptive regler for at sikre, at balancen holdes.

Vilkårene inden for den ophavsretlige verden er blevet mere barske i de senere år, og den teknologiske udvikling har gjort vilkårene for udnyttelse mv. svære at forudsige for parterne. Producenterne fusionerer både horisontalt og vertikalt og bliver til mediekoncerner, som ligger i konkurrence ikke blot med andre danske producenter, men også internationalt. Herigennem har nye – ofte anglo-amerikansk inspirerede – aftalevaner vundet indpas med krav om fuldstændigt frasalg af rettigheder og lignende. Inden for bogområdet er de standardaftaler, som har været gældende for skønlitteratur siden 1940'erne, faldet bort, og området er overladt til ren individuel kontrahering. Udviklingen i retspraksis – især U 2002.1224 H og U 2003.23 H – har vist, at de nuværende almindelige principper og regler ikke giver mulighed for en tilstrækkelig skarp og præcis hensyntagen til ophavsmandenes interesser. Heller ikke reglerne i ophavsretsloven har den fornødne skarphed. Inden for visse brancher fraviges ophavsretslovens § 54 og § 55 eksempelvis rutinemæssigt. Vilkårene har således ændret sig væsentligt, siden ophavsloven sidst blev revideret: Markedet er anderledes, de markedsmæssige strukturer er for skønlitteratur faldet væk, og udviklingen i retspraksis har vist, at hverken den almindelige kontraktret eller ophavsrettens nuværende regler yder en tilfredsstillende beskyttelse.

Der er derfor opstået et behov for at lægge nogle flere lodder i ophavsmandens vægtskål, hvis balancen skal holdes. En moderne aftaleregulering bør imidlertid ikke begrænses til alene at indeholde forbud og indskrænkninger. Sådanne er nødvendige, når tingene er gået galt, men de kan ikke bære et velfungerende aftalesystem. Hensigten med reguleringen bør således ikke være at sætte aftalefriheden ud af kraft. Tværtimod. Hensigten bør være at sikre,

at aftalefriheden fortsat vil kunne udgøre grundlaget for handlen med rettigheder. En moderne lovgivning bør derfor sigte mod at tilvejebringe rammerne for en velfungerende aftalestruktur og dermed et velfungerende marked, som i sig selv sikrer, at misbrugstilfælde ikke opstår. Lovens primære funktion bør være at søge at undgå, at der opstår problemer. Loven bør opstille egnede incitamentstrukturer, som opmuntrer til indgåelsen af standardaftaler (agreed documents) mellem de modstående organisationer inden for brancher, hvor dette er en fordel, fordi der indgås et betydeligt antal ensartede aftaler. Såfremt resultatet af kollektive aftaler eller standardaftaler som udgangspunkt altid betragtes som rimeligt, mens dette ikke gælder aftaler, der forhandles individuelt mellem ophavsmanden og udgiveren, radio-tv foretagendet eller producenten, vil det skabe et stærkt incitament for indgåelsen af kollektive aftaler og standardaftaler (agreed documents). Loven bør have klare og præcise regler for de tilfælde, hvor der opstår urimeligheder. Reguleringen bør være så stærk og præcis, at markedet kan fungere, og misbrug undgås, men samtidig så svag, at parterne ikke berøves deres grundlæggende frihed til at disponere selv.

2.1.2. HOVEDARGUMENTATION

Set ud fra en aftalemæssig synsvinkel giver ophavsretsftaler anledning til en række særlige vanskeligheder. Disse skyldes flere forhold såsom

- styrkeulighed mellem parterne,
- ophavsmandens kreative og etiske interesser,
- lang varighed og
- almene interesser

Styrkeulighed er knyttet til parternes status og er af strukturel art. Uligheden skyldes en asymmetri mellem parterne med hensyn til viden, erfaring, indsigt og information. Det er erhververen, som er den stærke part. Et ophavsretligt beskyttet værk er en individuel frembringelse, som i vid udstrækning kan identificeres med ophavsmanden. Det er ikke alene udsigten til at tjene til livets opretholdelse, som gør, at fx en forfatter gerne ser sit værk udgivet. Det er også et ønske om at sprede sit kreative arbejde. Disse hensyn tilsiger et særligt behov for ophavsmanden til at kunne styre og kontrollere udnyttelsen af sit værk. Tilstedeværelsen af *kreative og etiske interesser* bevirker endvidere, at ophavsmanden er særligt sårbar i

aftalesituationen. Ophavsretsaftaler er *komplekse aftaler*. Komplexiteten skyldes såvel retlige som faktiske forhold. Ophavsretslovgivningen er i sig selv kompliceret og er sjældent i ro længe ad gangen. De tekniske muligheder for at udnytte et værk på forskellige måder er allerede i dag så mangfoldige, at det er uoverskueligt at vurdere værdien af disse under ét, og teknikken byder hele tiden på nye muligheder. Baggrundsvilkårene er med andre ord turbulente, og dette vanskeliggør aftaleindgåelsen. Det er især vanskeligt at forudsige værkets værdi meget nøje. Dette gælder vel for begge parter, men det er i mange tilfælde erhververen – fx et forlag – som fastsætter prisen, og som har de professionelle muligheder for at vurdere pris- og afsætningsmuligheder. Forlagenes vurdering kan i den forbindelse være tilrettelagt ud fra mere generelle forhold og ud fra betragtningen om, at det, som man taber på det ene værk – som sælges kunstigt lavt – kan man vinde ind på det andet, som sælges til en højere pris: gyngerne og karrusellerne med andre ord. Forfatteren derimod kan ikke både gynde og køre på karrusel samtidig.

Ophavsretsftaler indgås undertiden for *meget lange forløb*. Denne tidshorisont indebærer, kombineret med den hastige udvikling, at der er et særligt behov både for at beskytte ophavsmanden, men også for at sikre en smidig afvikling af aftalen. *De almene interesser* består både i at sikre en fortsat værksskabelse og i at forhindre misbrug. Værksskabelsen er vigtig, fordi det er en del af formålet med den ophavsretlige eneret – og dermed med ophavsretten i det hele taget – at stimulere til værkproduktion. Det er det ophavsretlige grundsynspunkt, at reglerne skal gøre det muligt for ophavsmænd at leve af deres værkproduktion og begå sig på markedet. Midlet hertil er den ophavsretlige eneret, som indebærer en betaling til ophavsmanden og en respekt for dennes skabende indsats. Det er ikke i overensstemmelse hermed, hvis aftalepraksis indebærer en tilsidesættelse af hensynet til ophavsmanden, således at udgiverne ved aftale tiltager sig den eneret, det har været lovgivers hensigt at tildele ophavsmanden.

De nævnte forhold er isoleret set ikke ukendte inden for andre kontraktområder. Læren om parternes styrkeulighed kendes i fx forbrugerretten. Komplexiteten præger også f.eks. it-kontrakt- og entrepriseretten, og de almene hensyn er fremtrædende for bl.a. ansættelsesretten. Kombinationen af de nævnte forhold er imidlertid særlig for ophavsretsftalerne. Disse aftaler er noget specielt. Det er derfor ikke overraskende, at den almindelige aftale- og kontraktretlige regulering ikke slår til.

2.1.3. KRAV TIL LOVGIVNINGEN

For at sikre, at der fortsat vil være et effektivt og velfungerende marked for handel med ophavsrettigheder, er det nødvendigt at tilpasse den eksisterende lovgivning til nutidens krav og behov. Dette bør efter Samrådet for Ophavsrets opfattelse gennemføres i form af nedenstående lovinitiativ: De enkelte forslag er begrundet og forklaret i detaljer nedenfor, kapitel 5, afsnit 1.3.1.3., hvortil henvises. På dette sted skal blot hovedargumentationen for de enkelte forslag angives:

1. Generel, indledende bestemmelse, som præciserer, at udnyttelsen af et værk normalt forudsætter, at der til ophavsmanden ydes et rimeligt vederlag, som står i forhold til værkets værdi.

Bestemmelsen har for det første karakter af en programmerklæring, som knytter aftalen sammen med ophavsrettens formål. Hermed understreges den almene samfundsmæssige interesse i at opnå en rimelig fordeling af den ophavsretlige belønning mellem parterne. Bestemmelsen har for det andet betydning ved den konkrete fortolkning af en aftale, fastlæggelsen af et rimeligt vederlag m.v.

2. Bestemmelse, som giver ophavsmanden en mulighed for at kræve en skriftlig aftale.

Reglen har til formål at beskytte forfatteren som den svage aftalpart gennem en eksplicitering af aftalens vilkår. Kravet vil almindeligvis kunne opfyldes ved anvendelse af en standardaftale. Ud over at bidrage til gennemsigtighed har bestemmelsen således også som formål at fremme udbredelsen af skriftlige aftaler og at opmuntre organisationerne på området til at etablere standardaftaler (agreed documents).

3. Bestemmelse, som sikrer ophavsmandens krav på rimeligt vederlag.

Denne bestemmelse er central. Den har et dobbelt formål:

- I. forhindre misbrug ved at garantere ophavsmanden mindst et "rimeligt vederlag" og
- II. tilskynde de modstående organisationer til at indgå standardaftaler, som præciserer indholdet af det "rimelige vederlag".

Det første punkt realiseres ved, at bestemmelsen gøres præceptiv. Det andet punkt ved opstillingen af en formodningsregel, hvorefter det vederlag, som fremgår af en standardaftale indgået på organisationsplan, skal anses for "rimeligt", medmindre helt særlige forhold gør sig gældende.

4. Bestseller-regel

Bestemmelsen skal finde anvendelse i tilfælde, hvor der består et misforhold mellem ophavsmandens vederlag og den værdi, som værket viser sig at have, og som ifølge aftalen alene kommer forlaget til gode. I den klassiske "bestseller-situationen", som er typeeksemplet, skyldes dette misforhold, at forfatterens vederlag er fastsat ud fra en forventning om, at værket har mindre værdi, end det viser sig at være tilfældet. Der er således tale om en "ex post-vurdering", dvs. en vurdering, som inddrager omstændighederne efter aftaleindgåelsen.

5. Bedre regler om fortolkning

Specialitetsprincippet bør lovnormeres udtrykkeligt således, at det fastslås, at alle aftaler, herunder også udtrykkelige aftaler om en fuldstændig overdragelse, skal fortolkes indskrænkende. Fortolkningsbehovet opstår kun i tilfælde af uklare aftaler, og standardaftaler vil normalt være klare. Betydningen af specialitetsreglen vil således aftage i takt med, at området reguleres ved standardaftaler. Bestemmelsen i § 53, stk. 3, må formentlig antages at være præceptiv, men det bør præciseres udtrykkeligt, at dette er tilfældet.

6. Bedre regler om aftalekontrol

Bestemmelserne i ophavsretslovens §§ 54, 55 og 57 udgør et godt udgangspunkt for reguleringen, idet de dog ikke i deres nuværende form er skarpe nok. Bestemmelserne bør således gøres beskyttelsespræceptive.

7. Bedre regler om præceptivitet

De ovenfor nævnte beskyttelsesreglerne bør ikke kunne fraviges ved aftale til ugunst for ophavsmanden. Reglerne skal dog formuleres på en sådan måde, at de ikke afskærer en forfatter fra at forære sit værk væk i public domain eller udnytte det i videnskabelige miljøer, open source o.lign. Reglerne må ikke kunne fraviges gennem bestemmelser om lovvalg.

8. Særlig regel om ugyldighed

Samrådet for Ophavsret finder, at der på trods af en regulering som den ovenfor foreslåede, og selv om de respektive områder måtte blive præget af omfattende standardaftaler, er behov for en særlig ophavsretlig regel om ugyldighed, som kan fange de tilfælde af urimelige aftaler på området, som måtte opstå. Det er således Samrådets opfattelse, at det var en fejl, at § 29 blev ophævet. Samrådet finder endvidere, at de forudsætninger, som lå til grund for ophævelsen i form af en antagelse om, at beskyttelsesbehovet ville blive opsuget af aftalelovens § 36, har vist sig ikke at holde stik.

2.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Ophavsretligt Forum lægger stor vægt på at fastholde det grundlæggende princip om aftalefrihed, når den selvstændige ophavsmand eller udøvende kunstner skal indgå en aftale om hel eller delvis overdragelse af rettigheder til en producent eller udgiver. Der skal således foreligge ekstraordinære forhold for at fravige dette princip. I den forbindelse finder Ophavsretligt Forum, at den gældende aftaleretlige regulering i ophavsretslovens §§ 53-57 sammenholdt med reguleringen i aftaleloven indebærer en fair og afbalanceret regulering af aftaleforholdene mellem på den ene side ophavsmænd og udøvende kunstnere og på den anden side producenter og udgivere.

På teater- og filmområdet bør ophavsretslovens § 58 ændres til en deklaratisk forudsætningsregel også omfattende hovedinstruktøren og de udøvende kunstnere.

Beskyttelse mod urimelige kontraktforhold

Ophavsretligt Forum finder, at en gennemførelse af Samrådet for Ophavsrets forslag om indførelse af regler, der reelt svarer til de ændringer, som blev gennemført i den tyske ophavsretslov i juli 2002, vil indebære unødvendige og uhensigtsmæssige indgreb i det grundlæggende princip om aftalefrihed:

- Ophavsretsudvalget (1976-1990) behandlede grundigt tilsvarende forslag, men fandt dem for vidtgående.
- Aftalelovens § 36 tager allerede højde for de grundlæggende hensyn i den tyske lov.
- Ophavsmændene er endvidere beskyttet af de generelle aftaleretlige fortolkningsprincipper.
- Ophavsmændene er beskyttet af de særlige beskyttelsesregler i ophavsretslovens §§ 53-57 vedrørende rettighedsoverdragelser.

Ophavsretsudvalget 1976-1990

Det er Ophavsretligt Forums opfattelse, at den nugældende ophavsrets- og aftalelovgivning yder den fornødne kontraktretlige beskyttelse af ophavsmænd, og at en imødekommelse af Samrådet for

Ophavsrets ændringsønsker vil indebære et unødvendigt og uhenigtsmæssigt indgreb i aftalefriheden.

De nugældende regler om overdragelse af ophavsret i ophavsretslovens kapitel 3 er tilvejebragt efter en overordentlig grundig behandling i Ophavsretsudvalget, der fungerede i perioden 1976-1990. Ophavsretsudvalgets arbejde mundede ud i en gennemgribende reform af ophavsretsloven af 1961 ved den nye ophavsretslov fra 1995. Ophavsretsudvalget drøftede behovet for lignende indgreb i den normale danske aftalefrihed og fandt, at der ikke var et sådant behov. Hverken det efterfølgende forslag til ny ophavsretslov eller den endelige lov fra 1995 indeholdt sådanne indgreb. Der er heller ikke på nuværende tidspunkt – få år efter den grundige og gennemgribende lovrevision – grundlag for at indføre de af Samrådet foreslåede vidtgående indgreb i aftalefriheden. På kontraktområdet er der ikke sket ændringer til ophavsmændenes ulempe i form af ændringer i styrkeforholdet mellem parterne – Danmark er tværtimod kendetegnet ved en meget stor organisationsgrad på kunstnersiden. Samrådet har da heller ikke dokumenteret, at der skulle foregå et misbrug af det eksisterende regelsæt – endsige et misbrug i et sådant omfang, at det kunne begrunde de foreslåede regelændringer.

Endelig har Samrådet ikke dokumenteret, at der siden 1995-loven skulle være sket ændringer i ophavsmændenes disfavør i relation til styrkeforholdet mellem parterne, ”ophavsmandens kreative og etiske interesser”, aftaleforholds varighed eller ”almene interesser”, der kunne begrunde de af Samrådet foreslåede regelændringer.

Når man læser Samrådets bemærkninger om princippet om ”gynger og karuseller”, får man det indtryk, at fx bogforlag skalter og valter med det enkelte værk på tværs af forfatterens interesser. Det generelle billede er imidlertid, at det enkelte forlag naturligvis søger at optimere salget af den enkelte bog - både til gavn for forlag og forfatter. De fleste forlag udgiver dog flere bøger om året, hvoraf der må påregnes tab på nogle, men forhåbentlig positiv indtjening på andre, som kan sikre, at forlaget kan overleve økonomisk.

Aftalelovens § 36

Der var i 1961-loven en generel kontraktretlig beskyttelsesregel af hensyn til ophavsmændene i § 29. Den blev i 1975 erstattet af generalklausulen i aftalelovens § 36, der giver en stærkere beskyttelse

mod urimelige kontrakter end den tidligere gældende bestemmelse i ophavsretslovens § 29.

Der er ikke siden 1995 sket en kontraktudvikling, som Ophavsretsudvalget, regering og Folketing ikke kunne forvente, og som har ændret grundlaget for de vurderinger, disse foretog. Vidtgående rettighedsoverdragelser og den teknologiske udviklings betydning for indgåede kontrakter var ikke ukendte størrelser hverken for Ophavsretsudvalget i 1990 eller for regering og Folketing i 1995. Efter en grundig vurdering af disse spørgsmål nåede Ophavsretsudvalget til den konklusion, at aftalelovens § 36 ville kunne opfange eventuelle urimeligheder over for ophavsmænd og udøvende kunstnere. I udvalgets slutbetænkning (bet. nr. 1197/1990, side 47f) anføres følgende:

”Det hører med i vurderingen af, om der er behov for ufravigelige bestemmelser, at der er en række forhold, som berøres af kontraktsrettens almindelige regler, herunder navnlig adgangen til at tilsidesætte urimelige aftaler helt eller delvis efter aftalelovens § 36. Denne bestemmelse afløste en række enkeltregler i lovgivningen, herunder den tidligere § 29 i ophavsretsloven. Et af formålene med indførelsen af AFTL § 36 var at gøre det lettere at tilsidesætte urimelige aftaler. Hvor OL § 29 krævede, at en aftale skulle føre til ”åbenbart urimelige resultater” for at kunne tilsidesættes, stiller AFTL § 36 alene krav om, at det skal være ”urimeligt eller i strid med redelig handlemåde” at gøre den pågældende aftale gældende.

Den nu ophævede bestemmelse i OL § 29 skulle efter sine forarbejder kunne finde anvendelse i en række forskellige tilfælde, hvor aftaler om overdragelse af ophavsrettigheder måtte føre til konkret urimelige resultater. Det gjaldt således tilfælde, hvor aftalen omfatter ikke blot de allerede kendte udnyttelsesmåder, men også sådanne som måtte blive opfundet i fremtiden, tilfælde hvor aftalen omfatter ophavsretlige rettigheder, som måtte opstå i fremtiden, navnlig gennem ændring af loven, tilfælde hvor aftalen på urimelig måde fraviger de begrænsninger i forlæggerens rettighedserhvervelse, som fastsættes i OL § 34, stk. 1, samt tilfælde hvor forlæggerens pligt til at udgive værket fraviges.

På baggrund af det anførte om formålene med at ophæve OL § 29 og samtidig at indføre den mere vidtgående § 36 i AFTL kan det lægges til grund, at AFTL § 36 vil kunne anvendes i alle de

nævnte tilfælde og i alle øvrige tilfælde hvor det ikke vil være rimeligt eller overensstemmende med redelig handlemåde (herunder god brancheskik m.v.) at gøre aftalen gældende. Ud fra informative hensyn ville det nok være ønskeligt, om disse principper fremgik af ophavsretsloven selv. Heroverfor står imidlertid hensynet til den almindelige formueretlige lovgivnings enhedspræg.

Der skal ikke her forsøges nogen udtømmende eksemplificering af de tilfælde, hvor hel eller delvis tilsidesættelse måtte være indiceret, men alene anføres nogle eksempler på situationer, hvor de særlige forhold vedr. kontrakter på ophavsrettens område kan føre til denne sanktionering.

Først og fremmest skal det nævnes, at de fremtidige konsekvenser af aftaler om overdragelser af ophavsrettigheder ofte er langt vanskeligere at overskue end konsekvenserne af mange andre aftaletyper. Det betyder f.eks. ofte, at ophavsmænd og udøvende kunstnere skriver under på langt mere omfattende rettighedsoverdragelser end de, der er nødvendige for at sikre den påtænkte udnyttelse. Derfor må det ofte være muligt at tilsidesætte rettighedsoverdragelsen, i det omfang den går klart ud over den af parterne konkret tilsigtede værksudnyttelse, i hvert fald i tilfælde hvor kontrakten ikke indeholder adækvate bestemmelser om vilkårene for udnyttelsesformer, som ikke umiddelbart har været tænkt iværksat.

Ligeledes må tilsidesættelse kunne ske, hvis rettighedsoverdragelsen er sket mod et vederlag, som viser sig at ligge så langt under rettighedernes konstaterede værdi, at forholdet må vurderes som urimeligt. Ved denne vurdering skal samtlige omstændigheder, herunder risikoforløbet, tages i betragtning. Netop de betydelige vanskeligheder ved at vurdere et værks kommercielle muligheder er en af grundene til, at man oftest betaler vederlaget for en ophavsretsoverdragelse i form af royalties. D.v.s. at vederlaget udbetales løbende og beregnes i overensstemmelse med den stedfundne udnyttelses omfang og økonomiske resultat. Det vil som regel være naturligt at overveje tilsidesættelse i tilfælde, hvor der er betalt engangsvederlag, uanset at royalty-honorering er det sædvanlige for den pågældende udnyttelsestype, hvis der opstår en urimelig forskel mellem engangsvederlaget og den royalty, som efter normale brancheforhold kunne påregnes udbetalt for den stedfundne udnyttelse. Parternes forudsætninger og sædvanlig branchepraksis spiller dog her en stor rolle. Det er

eksempelvis normal aftalepraksis, at en forlægger ikke har krav på tilbagebetaling af et erlagt vederlag, selvom bogen viser sig at være usælgelig.”

Ophavsretligt Forum kan fuldt ud tilslutte sig disse bemærkninger.

Højesterets dom i Tango Jalousie-sagen (U 2002.1224 H) understreger da også, at de hensyn, der søges varetaget ved den tyske ophavsretslov vedrørende ophavsretlige kontraktforhold, allerede er varetaget i aftalelovens § 36. I den pågældende sag var der tale om en meget bred rettighedsoverdragelse, der var gået en lang årrække, siden kontrakten blev indgået, og der havde været en markant teknologisk udvikling over perioden – altså betragtninger, som Samrådet for Ophavsret gør gældende for, at der bør ske en ændring af den ophavsretlige kontraktregulering. Højesteret anfører i afgørelsen, at ”fravigelser af sædvanlige fordelingsnøgler eller af nøgler, som er aftalt mellem de relevante organisationer, vil kunne tilsidesættes i medfør af aftalelovens § 36, medmindre de er rimeligt begrundede og kendelige for parterne i det enkelte tilfælde.” I forhold til en bodsaftale, fandt Højesteret da også, at virkningerne af denne adskilte sig markant fra, hvad almindelige misligholdelsesregler ville have medført, og den blev derfor anset for urimelig og tilsidesat i medfør af aftalelovens § 36.

Indførelsen af de særlige regler i den tyske ophavsretslov skal formentlig ses i lys af, at der ikke i den tyske aftalelov er indeholdt en generalklausul svarende til den danske aftalelovs § 36. At lade sig inspirere af den stive tyske meget kollektivt baserede ordning forekommer i øvrigt u hensigtsmæssig på et tidspunkt, hvor et af Tysklands hovedproblemer netop er det meget stive arbejdsretlige system.

Generelle aftaleretlige fortolkningsprincipper

Ud over aftalelovens § 36 vil allerede de generelle aftaleretlige fortolkningsprincipper i vedtagelseslæren, forudsætningslæren og koncipistreglen yde ophavsmænd og udøvende kunstnere beskyttelse mod vidtgående rettighedsoverdragelser uden rimeligt vederlag, ensidigt fastsatte standardfraskrivelser af ophavsrettigheder mv.

Eksisterende beskyttelsesregler i ophavsretslovens kapitel 3

Det forholder sig endog således allerede i dag, at reglerne i §§ 53-57 i ophavsretsloven giver ophavsmænd en særlig ophavsretlig be-

skyttelse i forhold til rettighedsoverdragelser. Det gælder bestemmelsen i § 53 og den tilhørende ”specialitetsgrundsætning”, der indebærer et generelt princip om restriktiv fortolkning af aftaler om rettighedsoverdragelse. Det gælder reglerne i § 54 og § 55 om tilbagefald af rettigheder til ophavsmanden. Det gælder reglerne i § 56 om begrænsning i erhververens ret til at foretage ændringer og videreoverdragelse, og det gælder de beskyttelsespræceptive regler i § 57 om afregning og kontrol. Der er intet behov for yderligere særregulering på dette område.

Samrådet for Ophavsret har foreslået, at bestemmelserne i §§ 53, 54, 55 og 56, stk. 1, gøres præceptive. Heller ikke et sådant indgreb i aftalefriheden kan accepteres. Der er i dansk ret et grundlæggende princip om aftalefrihed. Skal dette princip fraviges i forholdet mellem på den ene side de selvstændige ophavsmænd og udøvende kunstnere og på den anden side aftaleparter i form af producenter og udgivere, må der stilles krav om overbevisende dokumentation for nødvendigheden heraf. Sådant dokumentation foreligger ikke. Ophavsretsudvalget foreslog reglerne i kapitel 3 gjort præceptive, men Kulturministeriet var af en anden opfattelse. Det hedder således i forslaget til 1995-loven (FT 1995, tillæg A, s. 1380):

”Spørgsmålet om fravigelighed af lovens bestemmelser om overdragelse har været drøftet med de andre nordiske lande. Der har her ikke været tilslutning til det danske udvalgsflertals forslag om, at overdragelsesbestemmelserne som udgangspunkt skal være ufravigelige. Der er heller ikke stillet forslag herom fra de andre nordiske revisionsudvalg.

På denne baggrund finder Kulturministeriet ikke, at der foreligger et tilstrækkeligt grundlag for – som foreslået af Ophavsretsudvalget – at fravige det i dansk formueret almindeligt gældende princip om aftalefrihed. Ministeriet lægger herved vægt på, at der i aftaleloven findes de fornødne bestemmelser til beskyttelse af en svagere part, samt at ophavsmændenes beskyttelsesbehov i aftalerelationer allerede i vid udstrækning er særligt tilgodeset ved bestemmelserne om overdragelse af ophavsrettigheder i lovforslagets §§ 53-57.

Kulturministeriet foreslår derfor, at den gældende lovs udgangspunkt, hvorefter bestemmelserne om overdragelse af ophavsret i §§ 54-59 kan fraviges ved aftale mellem parterne, opretholdes. Den eneste undtagelse herfra er forslaget til § 57 om afregning og kontrol”.

Der er intet grundlag for nu – så kort tid efter den gennemgribende lovreform med 1995-loven – at fravige disse bemærkninger, der ligger helt på linje med fundamentale danske aftaleretlige principper.

Standardkontrakter

Samrådet for Ophavsret har foreslået, at der i lovgivningen indføres ”incitamentsstrukturer, som opmuntrer til indgåelsen af standardaftaler (agreed documents) mellem de modstående organisationer inden for brancher, hvor dette er en fordel, fordi der indgås et betydeligt antal ensartede aftaler.”

Ophavsretligt Forum finder det hensigtsmæssigt, at der indgås standardkontrakter på de forskellige ophavsretlige områder. Det må imidlertid overlades til de respektive organisationer, om sådanne standardkontrakter skal indgås, og i givet fald om de skal være bindende eller vejledende. Den teknologiske udvikling og den tilhørende aftalepraksis går i dag så hurtigt, at lovgivning fx om minimumsbestemmelser i standardkontrakter ville være ødelæggende for en dynamisk aftaleudvikling. Lovgivning om standardkontraktens indhold vil altid meget hurtigt halte efter den teknologiske udvikling. En standardkontrakt er typisk udtryk for en samlet løsning, hvor en aftalepart måske har givet sig på et punkt i aftalen mod til gengæld at få en indrømmelse på et andet punkt. Lovbestemmelser med indholdsmæssige krav ville aldrig kunne omfatte alle områderne af en standardkontrakt, og sådanne lovbestemmelser ville derfor meget nemt kunne ødelægge balancen i standardkontrakter.

Det fremgår af de ovennævnte to højesteretsdomme, af Højesterets dom i U 1994.425 H og af Østre Landsrets dom i U 2002.1916 Ø, at eksistensen og indholdet af standardkontrakter (bindende eller vejledende) på et område er af væsentlig betydning for domstolenes vurdering af aftaleforholdene mellem en ophavsmand og en udgiver. Afvigelser kan, hvis de er urimelige, tilsidesættes efter aftalelovens § 36. Dette forhold udgør derfor naturligvis et incitament for organisationerne til at tilvejebringe forhandlede standardkontrakter, og der er således ikke behov for en lovregulering herom.

UDVALGETS OVERVEJELSER OM OPHAVSRET I ANSÆTTELSESFORHOLD

KAPITEL 04

1. DAGBLADE OG TIDSSKRIFTER

1.1. INDLEDNING: HISTORIK, UDVIKLING, KONFLIKTER, AFTALER MV.

1.1.1. OPHAVSRETligt FORUMS BIDRAG

Dagbladenes historie i Danmark spænder over 350 år. I næsten 300 år var dagbladene alene om nyhedsformidlingen. Fra 1920'erne kom radioen og fra 1950'erne fjernsynet, i første omgang dog som et statsmonopol, hvis eksistens ikke kunne aflæses på avislæsningen.

Konkurrencen fra nye medier

1980'erne indledte en rivende udvikling af nyhedsformidlingen i Danmark, der stadig er i gang. Fra 1981-82 var der forsøgsvis og senere permanent lokalradio, TV 2 startede såvel nationalt som regionalt i 1988, udenlandske satellitprogrammer på tv greb om sig på samme tid, og i 1997 meldte Internet sig i konkurrencen om at formidle nyheder. I hele perioden skete en bemærkelsesværdig udvikling af de gratisomdelte annoncegeaviser, både kvalitativt og med hensyn til udbredelse. De seneste år er de gratis trafikaviser (fx Urban og Metroxpress) og forskellige bud på mobiltjenester kommet til.

Fremkomsten af nye medieformer i de sidste 20 år har betydet konkurrence på både oplags- /læsersiden og annoncesiden.

Dagbladene har ligget i front også internationalt med bestræbelserne på at inddrage flere medieplatforme og udnytte ny teknologi i produktionsprocessen. Dette er imidlertid ikke blevet ledsaget af en økonomisk fremgang og en evne til at generere overskud på linje med medier i fx England og Amerika. Her er dagblade i stor udstrækning børsnoterede investeringsobjekter, hvilket på ingen måde står i modsætning til det forhold, at en række af de angelsaksiske

aviser fremstår som de mest fremhævede forbilleder for kontinental og dansk journalistik.

Oplag

Mens mere end 90 % af befolkningen over 13 år var daglige avislæsere i 1990, er tallet i dag lidt under 75 %. Udviklingen har mange facetter, men er primært et udtryk for, at en række grupper, bl.a. mange unge, ved fremkomsten af andre medier har fået adgang til formidlingsformer, der tiltaler dem mere. Hvis dagbladene, der generelt har et vigtigt idealistisk element i deres udgivelsesgrundlag, skal kunne opfylde deres mission, er de derfor henvist til at tage disse medier op.

Strukturelt er der sket en reduktion af antallet af avistitler, men udviklingen er foregået således, at forankringen i lokalsamfundene er fastholdt, idet hver eneste lokalområde i provinsen fortsat dækkes journalistisk af et dagblad. Der er imidlertid blevet tale om færre, men større enheder, samtidig med at det solgte oplag er faldet fra 1,9 mio. eksemplarer pr. dag omkring 1990 til omkring 1,3 mio. i dag.

Annoncer

På annonceområdet er der sket en lignende udvikling. En lang række annoncører finder, efter at medieudbuddet er vokset, at deres salg tilgodeses bedre ved anden form for reklame end avisannoncer. Også af den grund må dagbladshusene tage andre medieformer i anvendelse for at fastholde deres økonomiske grundlag.

Økonomi

Den økonomiske virkelighed de senere år er, at dagbladene tjener 50 % af omsætningen på bladsalg og 50 % på annoncer, men de nævnte forhold har været med til at gøre, at aviserne i mange tilfælde ikke isoleret set giver overskud på den primære drift. Dagbladsvirksomhederne er derfor som nævnt afhængige af at understøtte driften af dagbladet med distriktsbladudgivelse, distributionsforretninger, trykning af fremmede opgaver etc.

I fremtiden vil også de elektroniske udgivelsesformer nødvendigvis skulle medvirke positivt til at finansiere driften af medievirksomhederne, men indtil videre har kun enkelte radioer og internethjemmesider været overskudsgivende.

Dagbladsbranchen i dag – fra dagbladshus til mediehus

Siden 1997, hvor den første internetavis så dagens lys, og særligt efter 2001 er der altså sket en stærk udvikling imod flermedial virksomhed i dagbladshusene, i de seneste år i øvrigt også men nye trykte medier, fx gratis aviser.

Dagbladshusenes bestand af medier fremgår af planchen nedenfor.

Planchen viser, at dagbladsbranchen nu åbenlyst har et andet livsgrundlag end for blot få år siden. Et moderne dagbladshus har således typisk mindst tre forskellige udgivelsestyper. De nye udgivelsesformer føjes naturligt til dagbladsudgivelsen i enhver sammenhæng bortset fra på et punkt: Journalisterne har under den eksisterende retstilstand krav på særskilte aftaler for deres medvirken i udvidelsen af produktsortimentet. Dagbladenes beslutninger om investeringer har derfor i vidt omfang måttet tages på forventet efterbevilling i relation til aftaler med journalister.

Flermedial organisation

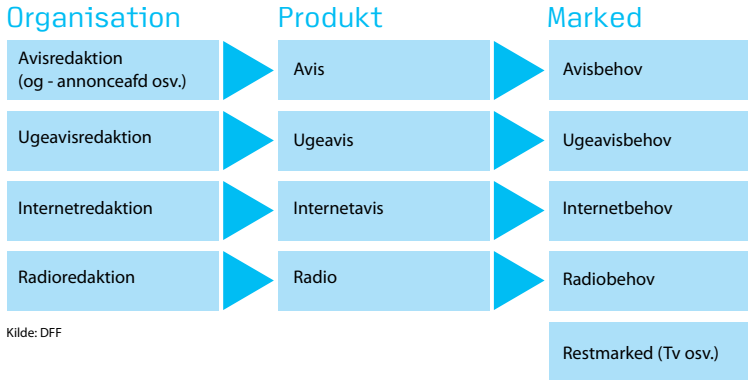
Et træk af stigende betydning i perioden siden 1997 har været ønsket om at kombinere den redaktionelle indsats i de forskellige medier inden for samme koncern, således at de forestås af en fælles redaktion.

- 1 *Berlingske Lokaviser udgives af et selskab under Det Berlingske Officin*
- 2 *Urban udgives af Det Berlingske Officin*
- 3 *De Bergske består af Dagbladet Holstebro/Struer, Ringkjøbing Amts Dagblad, Thisted Dagblad og Viborg Stifts Folkeblad*
- 4 *Politikens Lokaviser udgives af JP/Politikens Hus A/S*
- 5 *Bogklub*
- 6 *Trafikavisen "10 minutter"*
- 7 *Politikens Lokaviser har overtaget Radio Mega, Hillerød, sammen med andre*

Dagbladshusenes mediebestand 1. april 2006	Dagblad(e)	Internetavis	Gratis ugeaviser	Trafikavis	Radio	Tv	Mobiljeneste	Bøger eller magasiner
Dagblad								
Berlingske Tidende	•	•	• 1	• 2			•	
B.T.	•	•	• 1	• 2			•	
Bornholms Tidende	•	•	•					•
Børsen	•	•					•	• 5
De Bergske 3	•	•	•		•			
Dagbladet Arbejderen	•	•						
Dagbladet /								
Frederiksborg Amts Avis	•	•	•		•			
Ekstra Bladet	•	•	• 4					•
Fyens Stiftstidende	•	•	•	•	•			
Fyns Amts Avis	•	•	•					
Helsingør Dagblad	•		•					
Herning Folkeblad	•	•	•		•	•		
Holbæk Amts Venstreblad	•	•	•					
Horsens Folkeblad	•	•	•		•			
Information	•	•					•	•
Jydske Vestkysten	•	•	•		•			
Jyllands-Posten	•	•	• 4					•
Kalundborg Folkeblad	•	•	•					
Kjerteminde Avis	•	•						
Kristeligt Dagblad	•	•						
Licitationen	•	•						
Lolland-Falsters								
Folketidende	•	•	•		•			
Midtjyllands Avis	•	•	•		•			
Morsø Folkeblad	•		•					
Nordjyske Stiftstidende	•	•	•	• 6	•	•	•	•
Der Nordschleswiger	•	•			•			
Sjællandske Medier	•	•	•		•	•	•	
Politiken	•	•	• 4		• 7			•
Skive Folkeblad	•	•	•					
Vejle Amts Folkeblad	•	•	•					
Weekendavisen	•	•	• 1	• 2				• 5
Århus Stiftstidende	•	•	•					

De to følgende plancher illustrerer, hvor dagbladshusene arbejdsorganisatorisk er på vej hen:

Udviklingen i 1990-erne

Kilde: DFF

Dagbladene udviklede i 1990'erne en organisation, hvor de med forskellige redaktioner udformede avisen, i langt de fleste tilfælde også en eller flere gratisomdelte ugeaviser (distriktsblade), samt en del steder radio.

Udviklingen nu

Kilde: DFF

Udviklingen går nu imod udnyttelse af en stor fælles redaktion som basis for det redaktionelle stof i alle publikationsformer. Ved sammenlægning af alle redaktionelle ressourcer muliggøres udnyttelse af den samlede ekspertise, uanset hvilken kanal nyhederne skal ud igennem. Dermed kan mediehuset nå alle de forskellige segmenter, der foretrækker hver deres medieformer. Der er ikke eksempler på, at flermedialitet har forårsaget afskedigelser.

Med dagbladernes nye virkelighed kræver en forsvarlig forretningsudvikling, at vilkårene for anvendelse af stoffet, der produceres i virksomheden, ændres fundamentalt.

Journalisternes vilkår

For at belyse journalisternes vilkår er det nødvendigt endnu engang at gribe tilbage i historien.

1800-tallets journalister skrev i almindelighed på linjebetaling og havde kun løs tilknytning til redaktionerne. I begyndelsen af 1900-tallet organiserede journalisterne sig, først i en provins- og en københavnerforening og efter 2. verdenskrig i et sammensluttet journalistforbund.

Helt frem til 1960'erne var journalistik beskeden betalt. Men fra 1970'ernes begyndelse og frem til 1990 – i en periode, hvor dagbladene levede et beskyttet liv uden synderlig konkurrence – forbedredes journalisternes ansættelsesforhold, løn, sociale sikring og pension i så høj grad, at gruppen blev blandt de bedst stillede lønmodtagergrupper i Danmark. Det er den fortsat i 2005. Hertil kom, at journalisterne med overenskomstmæssig indgåelse af aftale om en normalkontrakt længe før 1970 fik knæsat, at den enkelte journalist under Danske Mediers Arbejdsgiverforening, der organiserer omtrent samtlige dagblade, er ansat på et 'blad', og altså ikke i hele virksomheden.

Ophavsretten i ansættelsesforhold

Spørgsmålet om ophavsretten i ansættelsesforhold meldte sig første gang under forhandlinger om en redningsaktion i form af en avisfusion i 1970 (Nordjyske Morgenblade), hvor Journalistforbundet krævede særligt vederlag for leverance til begge blade (Ny Tid og Aalborg Amtstidende). Fra da af var spørgsmålet en tilbagevendende bestanddel af forhandlingsstoffet mellem Danske Mediers Arbejdsgiverforening (DMA) og Dansk Journalistforbund (DJ).

Under det lange udvalgsarbejde om en ny ophavsretslov, som omtales nedenfor, afventede dagbladene udviklingen i håb om, at den ville føre til en ændret retsstilling. Men da det stod klart, at det ikke ville blive tilfældet, og der opstod konkret behov for en aftale ved fusionen mellem Kalundborg Folkeblad og Holbæk Amts Venstreblad, blev der efter vanskelige forhandlinger i 1991 indgået

en rammeaftale for Danske Mediers Arbejdsgiverforenings medlemmer, som tillod den nye fusionsvirksomhed i 1992 at træffe en aftale med journalisterne om brug af stof på tværs af virksomhedens medier. Det tilhørende honorar blev aftalt til 500 kr. pr. måned pr. journalist, uanset om de bidrog tværmedialt i den pågældende måned. Den første rammeaftale blev efter DJ's skriftlige instruktion til sine medlemmer så snævert fortolket, at den kun blev udnyttet i to tilfælde, hvor behovet var så stort, at en aftaleindgåelse var en simpel nødvendighed.

Rammeaftalen blev fornyet i 1997. Siden er der indgået en række aftaler med Dansk Journalistforbund, jf. bilag 5. En del af disse har indtil videre ikke omfattet krav om honorering, man har ved deres tilstedeværelse slået fast, at DJ har krav på en aftale. Der er ingen sikkerhed for, at aftalen ikke senere vil udløse krav om honorering.

Det eksisterende udgangspunkt i ophavsretsloven har i praksis indebåret en sammenblanding af arbejdsret og ophavsret, således at ophavsretten nu udnyttes som et aktivt kampvåben ved forhandling af de gældende aftaler på området.

I den forbindelse skal det nævnes, at Berlingske Medarbejderforening ved at opsiges husets videresalgsaftale i juli 2005 har brugt ophavsretten som kampmiddel i forbindelse med uoverensstemmelser om løn og husaftaler om arbejdsvilkår.

Edb-reglen

I 80'ernes slutning var en anden erhvervsgren i den situation, dagbladene nu befinder sig i. Edb-branchen var kommet i konkurrence med bl.a. amerikanske programudbydere, der har ophavsretten til deres ansattes arbejde og derfor fleksibelt og effektivt kan byde bl.a. danske virksomheder konkurrence. Folketinget havde forståelse herfor og indførte i 1988 en arbejdsgiverregel for ansatte, der medvirker til udvikling af edb-programmer, jf. ophavsretslovens § 59. Dette var så vidt vides første gang, erhvervslivets almindelige hovedregel blev nedfældet i lovgivning.

I bemærkningerne til det vedtagne lovforslag understregede ministeriet, at "arbejdsgiveren allerede i kraft af selve ansættelsesforholdet erhverver alle for den pågældende virksomhed relevante udnyttelsesretigheder til edb-programmer". Senere i teksten hedder det (Folketings-tidende 1988-89 (1. samling), tillæg A, sp. 3209):

”Selvom det herefter kan forekomme tvivlsomt, om der foreligger et tilstrækkeligt behov for lovregulering, finder ministeriet det rigtigst, at der ud fra almene samfunds- og retssikkerhedsmæssige hensyn i forbindelse med omsætningen af edb gennemføres en sådan regulering”.

De hensyn, som ifølge lovbemærkningerne lå til grund for denne regel – frembringelse i teamwork af personer, som er ansat med henblik på denne frembringelse, samt at formålet med frembringelsen er at sætte denne i almindelig omsætning – finder i lige så høj grad anvendelse på dagbladenes virksomhed i dag.

Hertil kommer endda, at også amerikanske medier i dag byder danske medier konkurrence. Konkurrencen fra amerikansk tv har været klar i en længere årrække, og nu findes som noget relativt nyt en række versionerede amerikanske tidsskrifter på det danske marked.

Revisionen af ophavsretsloven i 1995

Ophavsretsloven blev revideret på baggrund af et udvalgsarbejde, der varede i 14 år frem til 1990, hvorefter arbejdet udmøntedes i revisionen af ophavsretsloven af 1995.

Gennem hele det lange udvalgsarbejde fastholdt udgiverinteresserne i det lovforberedende udvalg kravet om, at ophavsretten i ansættelsesforhold skulle overgå til arbejdsgiveren. Allerede da udvalgsarbejdet begyndte, kunne man kun dårligt stille spørgsmålstegn ved ansatte journalisters arbejdsvilkår og status. Da det sluttede, var det for længst åbenlyst urimeligt at betragte dem som andet end lønmodtagere på linje med andre.

Udgiversidens medlemmer af ophavsretsudvalget mødte det problem for deres argumentation, at flermedialitet var i hvert fald i relation til elektroniske medier ukendt i praksis, hvorfor det at tage hensyn til en fremtid, hvor den måtte antages at blive hverdag, krævede en forudseenhed, som udvalgsflertallet ikke havde. I 1990 var der således kun en eneste elektronisk dagbladstjeneste, nemlig POLINFO/Poltxt. Nu, 10 år efter lovrevisionen, er flermedialiteten dagligt livsvilkår for dagbladene.

Ved den store revision af ophavsretsloven i 1995 havde Folketingets Kulturudvalg blik for problemstillingen, idet det i den afsluttende betænkning blev anført (Folketingstidende 1994-95, tillæg B, s.795):

”Uanset at ophavsretten først og fremmest tilsigter at beskytte den frie kunstner, der selv må kæmpe for at afsætte sine produkter, og uagtet at fx en fastansat journalist eller skuespiller gennem lønftaler m.v. er sikret betaling for sine produkter, har flertallet i lyset af de foreliggende oplysninger fundet, at der ikke for tiden [Ophavsretligt Forums fremhævelse] er tilstrækkeligt grundlag for at gennemføre en særlig regulering af ophavsretten i ansættelsesforhold.”

I lyset heraf og på baggrund af Kulturudvalgets opfordring i samme tekst til at vise ”fleksibilitet og evne til at finde aftalemæssige løsninger, da det ellers kan blive aktuelt at revurdere de ansattes ophavsret” har Dansk Journalistforbund i årene efter lovens ikrafttræden været åben over for indgåelse af aftaler med Danske Mediers Arbejdsgiverforening og med de få uorganiserede dagblade.

Det har naturligvis været godt, at Journalistforbundet har været imødekommende på dette punkt. Danske Mediers Arbejdsgiverforening har til gengæld været henvist til at indgå aftaler, for at dens medlemmer, dagbladene, overhovedet har kunnet komme ud af stedet med udviklingen. Der er tale om en ”Catch 22”-situation. På den ene side: Hvis man ikke indgår aftaler, kan man ikke udvikle forretningen. På den anden side: Hvis man indgår aftaler, medvirker man til at befordre Dansk Journalistforbunds argumentation for, at der ikke er behov for en lovændring. Dette forekommer yderligere plausibelt, så længe Dansk Journalistforbunds økonomiske krav er på et overkommeligt økonomisk niveau.

Men indtil videre har Dansk Journalistforbund set videreudnyttelse af stoffet som særskilte aktiviteter, der økonomisk kan anskues partielt og derfor også honoreres efter forskellige særligt aftalte kriterier. Den tidligere omtalte rammeaftale er således et tydeligt vidnesbyrd herom, eftersom den splitter forskellige former for videreudnyttelse op med henblik på indgåelse af lokalaftaler for hvert enkelt område.

Hertil kommer, at Dansk Journalistforbund så vidt muligt indgår individuelle aftaler med enkeltvirksomheder, således at de enkelte aftaler er uens og derfor rummer mulighed for udnyttelse af vippeeffekten, dvs. henvisning fra den ene til den anden under senere forhandlinger.

Udgiverne har derfor grund til at frygte, at Dansk Journalistforbunds krav, såfremt ophavsretsloven ikke ændres efter Kap. 3-udvalgets arbejde, vil antage en ny karakter, der stemmer mere overens med de høje niveauer, der kendetegner Dansk Journalistforbunds øvrige overenskomstsmæssige goder.

Det har været hævdet fra Dansk Journalistforbund, at der består en direkte sammenhæng mellem journalistisk kvalitet og etik og ophavsretlige forhold. Denne betragtning som støtte for den kontinentale ophavsret harmonerer kun dårligt med det forhold, at den journalistiske verdens fornemste forbilleder overvejende skal findes i England og Amerika, hvor udgiverne besidder ophavsretten. Man kan fremhæve BBC, de store engelske morgenaviser som The Times og The Guardian og amerikanske blade som Washington Post og en række andre amerikanske storbyaviser. Hertil kommer, at udviklingen af journalistikken frem for alt foregår i de angelsaksiske lande, jf. udviklingen af begreber som New Journalism og Public Journalism. Poynter Institute, University of Missouri, Columbia University m.fl. er desuden de førende uddannelses- og forskningsinstitutioner i Vestens journalistik.

1.1.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Samrådet for Ophavsret er enig i, at dagbladene spiller en betydningsfuld rolle i samfundet, og anerkender behovet for, at dagbladene hurtigt skal kunne tilpasse sig til læsernes behov og mulighederne i ny teknologi.

Økonomi

Samrådet anerkender, at dagbladene forretningsmæssigt må kunne hvile i sig selv, idet statstilskud som portostøtte og momsfrigørelse under alle omstændigheder vil have en begrænset størrelse. Det anerkendes også, at grundlaget for indtjening har ændret sig bl.a. på grund af fremkomsten af TV og Internet.

Det er desuden en kendsgerning, at der er sket et skift fra fondseje til andre selskabsformer, og at udenlandske medieselskaber har vundet indpas bl.a. gennem ORKLAs køb af Det Berlingske Officin A/S (og Mecoms senere køb af samme), og at dette og den almindelige konkurrence medfører krav om større økonomisk udbytte.

Konkurrencen fra nye medier

Danske dagblades udvikling er imidlertid gået godt set i international målestok. Helt generelt kan det konstateres, at Danmark, Norge og Sverige sammen med Tyskland, Frankrig, Schweiz og mange andre europæiske lande – på trods af fraværet af en arbejdsgiverregel – ligger i front med at udnytte de digitale muligheder for mediekonvergens, flermedialitet og flerfunktionalitet.

Høj kvalitet i dagbladenes indhold er en af de væsentligste betingelser for dagbladenes positive udvikling og rentabilitet. Det er opfattelsen, at udviklingen på dagbladsområdet tyder på, at den nu gældende hovedregel om overdragelse af ophavsret i ansættelsesforhold har bidraget positivt hertil.

Det er den almindelige opfattelse, at konkurrencen primært står om det bedste indhold. Seertal og andre parametre både i Danmark og udlandet viser, at et flertal af seerne vælger den underholdning, der har den højeste kvalitet, de nyheder, der har højest kvalitet m.m., når valgmuligheden foreligger. Se fx nedenstående citat fra The McKinsey Quarterly 1999 nr. 4 "Keeping *Baywatch* at bay" vedrørende dette i forholdet mellem de kommercielle TV stationer og public service TV:

”Indeed, it soon became evident that viewers retained a taste for high-quality programs, for SVT’s market share never fell below 40 percent. Commercial broadcasters, which might otherwise have wanted to fatten their profits by making or screening cheaper programs, had to compete for viewers by increasing the number of factual, cultural, and educational programs they showed. SVT now has a prime-time market share of more than 50 percent.”

I Europa-Kommissionens arbejdsrapport (SEC (2005) 1287) “Strengthening the competitiveness of the EU Publishing Sector – The role of media policy, September 2005” peges der (med diverse statistiske forbehold) på, at den europæiske trykte presse- og forlagsbranche klarer sig godt i den internationale konkurrence både økonomisk og på en række andre parametre. En række stater har positive handelsbalancer. Det drejer sig især om stater, der har sprog, der rækker langt ud over landets egne grænser som fx fransk, spansk, engelsk og tysk. Der gøres også opmærksom på, at den trykte presse i almindelighed ikke er udsat for pres fra international konkurrence. Derudover konstateres det, at EU’s trykte presse og forlagsbranche i 2002 eksporterede fem gange mere end USA.

Etik og kvalitet

Også uden oplysningerne ovenfor er det Samrådets opfattelse, at der ikke er belæg for påstanden om, at den gældende retstilstand vedrørende overdragelse af ophavsret i ansættelsesforhold skader den danske og den europæiske presse. Det er korrekt, at der også er aviser af høj kvalitet i England og i USA. På Newspaperindex.com, der viser kvalitetsaviser i alle verdens lande, finder man dog kun 8 aviser fra USA, mens der under Frankrig er 10, Tyskland 12, Spanien 14, Italien 20, Østrig 10, Svejs 14, Portugal 11, Belgien 10 osv.

De europæiske journalistuddannelser har heller ikke problemer med kvaliteten. I det EU-støttede Erasmus Mundus samarbejde samarbejder Danmarks Journalisthøjskole og mange andre europæiske journalistuddannelser med bl.a. journalistuddannelser i USA og Storbritannien. DJH har i øvrigt i denne sammenhæng opnået en førsteplads. Men også en stribe andre europæiske universiteter og uddannelsessteder har journalistuddannelser af høj kvalitet.

Det fastholdes, at retstilstanden i det store flertal af europæiske lande generelt er bedre egnet til at øge opmærksomheden på den enkeltes

etiske ansvar og den fælles pligt til at værne om indholdets integritet og autencitet. Se yderligere om dette det særskilte bilag 2.

Det er Samrådets opfattelse, at den gældende retstilstand i positiv retning bidrager til indhold af god kvalitet og til overholdelse af god presseskik. Der er ikke tegn på, at retstilstanden forringer konkurrenceevnen eller blokerer for medieudviklingen.

Udbytte af investeringer

Behovet for aftaler om videreudnyttelse har ikke bremsset de store investeringer, som dagbladene har foretaget i ny teknologi fx med henblik på Internet-publicering og flermedialitet. Dagbladene har typisk foretaget disse investeringer i kernevirkomheden inden indgåelse af aftaler med medarbejderne om videreudnyttelse. Efterfølgende har nogle af dagbladene ønsket at optimere udnyttelsesmulighederne ved at indgå supplerende aftaler om forskellige former for videreudnyttelse. Disse ønsker er i alle tilfælde imødekommet og på særdeles rimelige vilkår.

Den økonomiske betydning af videreudnyttelsesaftalerne med journalisterne¹ er nærmest ikke eksisterende, hvilket også bekræftes af dagbladenes indlæg. Gennemsnitligt er der tale om 0,8% af lønsummen på de respektive dagblade. Til gengæld er den gavnlige indflydelse, der er med til at sikre stoffet, når det anvendes uden for det redaktionelle miljø, af stor betydning. Det samme gælder det givtige samarbejde om den redaktionelle udvikling, som forhandlingerne om aftalerne fører med sig.

Den flermediale udvikling

Den skematiske oversigt i dagbladenes indlæg over de mange dagblade, der har udviklet sig til at være flermediale, er et synligt bevis på, at den gældende retstilstand for ophavsret i ansættelsesforhold ikke har hindret udviklingen. Som det tidligere er beskrevet, er kontakten mellem parterne i forbindelse med indgåelse af aftalerne om flermedialitet med til at sikre stillingtagen til en række vigtige spørgsmål som hensyntagen til kilder, fortsat mangfoldighed og individualitet i nyhedsdækningen m.m.

Der er ikke belæg for udgiverens påstand om, at den flermediale udvikling skulle nødvendiggøre det indgreb i den fri aftaleret, som indførelsen af en arbejdsgiverregel uundgåeligt vil indebære.

1. Journalist bruges overalt som betegnelse for alle faggrupper, der skaber indhold til dagbladene, hvad enten der er tale om journalister, pressefotografer, bladtegnere, visualizere, grafikere m.fl.

Normalkontrakten

Normalkontrakten, som kritiseres i dagbladene indlæg, blev i fuld enighed mellem parterne gjort til en integreret bestanddel af overenskomsterne. Der var tale om en kodificering af gældende praksis og en sikring af, at denne blev ens på alle dagblade, som var omfattet af overenskomsterne mellem Danske Mediers Arbejdsgiverforening og Dansk Journalistforbund.

En journalist skal vide, hvilket medie hun eller han producerer redaktionelt indhold til. I de pågældende normalkontrakter skal der stå, hvilken funktion den pågældende redaktionelle medarbejder har. Senere ændringer indføres i kontrakten. Herudover præciseres det efter krav fra dagbladene, at medarbejderen ikke uden skriftligt samtykke må virke for noget med mediet konkurrerende foretagende ved siden af sit arbejde.

Journalisterne har ikke vetoret

Rammeaftalen mellem DJ og DMA, der senest er fornyet 1. marts 1998, overdrager alle udnyttelsesrettigheder til det tjenstligt producerede stof til dagbladene og fastslår, at udnyttelsen kan finde sted på alle måder og ved hjælp af alle tekniske metoder.

Begge parter var efter indgåelsen af den første Rammeaftale (1991) om videreudnyttelse af redaktionelt stof meget varsomme med at anvende den, men ud fra forskellige betragtninger. Journalistforbundets medlemmer var stærkt bekymret for de negative virkninger, som videreudnyttelsen måtte medføre i retning af uetisk anvendelse, mindre pluralitet i mediebildet m.m. En frygt for nedskæringer og ringere beskæftigelse for freelancere spillede også ind. Udviklingen har vist, at parternes frygt for negative konsekvenser ikke har holdt stik.

I den nye Rammeaftale skal der – forinden visse videreudnyttelser kan iværksættes – ganske vist indgås en lokal aftale om royalty eller månedligt vederlag, og virksomheden skal drøfte iværksættelsen af den nye aktivitet med medarbejdernes tillidsrepræsentant. Men medarbejderne kan ikke bruge forhandlingerne om royalty/vederlag til at blokere for videreudnyttelsen. Det vil være et brud på aftalen, og DMA ville kunne rejse sag mod DJ.

Ingen medarbejdere har forsøgt sig med en sådan usaglig blokering, og DMA har derfor ikke haft grund til at rejse sag. Den første Rammeaftale gav medarbejderne en slags vetoret ved indgåelsen af lokale aftaler. Det var imidlertid ikke medarbejderne, men virksomhederne i DMA, som var hovedårsag til, at der kun blev indgået to lokalaftaler i denne Rammeaftales periode.

Ophavsretligt Forum hævder, at Berlingske Tidendes Medarbejderforening har brugt ophavsretten som kampmiddel ved at opsige husets videreudnyttelsesaftale i juli 2005. Berlingske Medarbejderforening opsagde imidlertid den lokale aftale som reaktion på ledelsens opsigelse af en lang række andre lokale aftaler. Selvom disse uoverensstemmelser ikke alle er afklarede, har medarbejderforeningen trukket opsigelsen tilbage inden aftalen udløb og har sikret, at videreudnyttelsesaftalen er uopsigelig indtil de ordinære overenskomstforhandlinger i 2007. Der har således ikke været tale om, at videresalgsaftalen er blevet anvendt som et kampvåben.

Både Samrådets beskrivelse og dagbladenes egen beskrivelse understøtter, at journalisterne og deres redaktionelle kolleger har brugt deres indflydelse på saglig og rimelig vis i forbindelse med aftaleindgåelsen.

Journalisternes vilkår

Journalister, pressefotografer, bladtegnere m.fl. har traditionelt haft gode løn- og arbejdsvilkår. Det er en ofte gentaget myte, at dette skulle skyldes, at ophavsretten benyttes som et kampvåben. Niveauet for vilkårene blev lagt i perioden 1970–1980. I denne periode havde dagbladene ikke behov for at erhverve rettigheder til videreudnyttelser, og gældende ret vedrørende ophavsret i ansættelsesforhold havde således absolut ingen indflydelse på de forhandlinger, som gav de gode resultater.

Som det fremgår af bilag 3 lå gennemsnitslønnen for en journalist i 1980 33 % over gennemsnitslønnen for en funktionær. I oktober 2002 var den faldet til kun at være 5 % højere end gennemsnitslønnen for en funktionær. Hvor funktionæren i samme periode oplevede en reallønsfremgang på 27 %, har journalisterne i den tilsvarende periode måttet nøjes med en reallønsfremgang på 0,5%.

Da det er i perioden fra 1980 og til dato, at spørgsmålet om videreudnyttelsesrettigheder har været aktuelt, er der således ikke be-

læg for påstanden om, at journalisterne skulle have brugt ophavsretten som kampvåben for økonomisk vindings skyld.

Løn og oplag

Ingen journalister har krævet mere i løn, fordi bladet ud over at udkomme i et trykt oplag også er udkommet på Internet i et ubestemt stort oplag.

Medarbejderne har valgt at se på formålet med deres virke, som er at producere nyheds-, aktualitets- og livsstilsstof til deres læsere til daglig offentliggørelse. Herudover har medarbejderne lagt vægt på, at den daglige Internet-publicering foregår under samme redaktionelle ledelse og kontrol som den trykte udgave med henblik på at sikre en forsvarlig behandling af stoffet.

I de royaltyaftaler, som er indgået for stof, der anvendes uden for den sædvanlige udgivelse (fx i bøger), deler journalisten den økonomiske risiko med udgiveren. Ingen indtjening, ingen royalty. Og bladet får dækket omkostninger, inden medarbejdernes andel udbetales.

Over 98 % af de ansatte på dagbladsområdet, som udfører en ophavsretsbeskyttet indsats, er omfattet af kollektive aftaler om videreudnyttelse af det tjenstligt producerede stof uden for den sædvanlige virksomhed (eller uden for det allerede aftalte) fx til redaktionelt samarbejde med andre blade eller videresalg af udnyttelsesrettigheder til tredjemand. Der er indgået aftaler om videreudnyttelse i alle de tilfælde, hvor der fra virksomhedens side er udtrykt et behov. Aftalerne er oplistet i bilag 4. Se også bilag 5 med eksempler på aftalernes indhold.

Forskel på edb-programmering og journalistik

Hovedårsagen til, at Folketinget valgte at træffe beslutning om en arbejdsgiverregel på edb-området, var, at reglen i vid udstrækning allerede havde udviklet sig til kutyme i branchen. Der var således i høj grad tale om en kodificering af eksisterende tilstande.

En anden væsentlig begrundelse for indførelsen af reglen i Danmark og i EU var, at edb-programmering er atypisk i forhold til ophavsretsloven, idet der er tale om meget teknisk/mekanisk betonet arbejde, hvor det kan volde vanskeligheder at få øje på den enkeltes individuelle indsats.

Retstilstanden i Danmark er i princippet den samme som i EU-retten, idet edb-direktivet (91/250/EØF) artikel 2, stk. 3, er en særregel om edb-programmer, hvorimod der i andre og senere direktiver ikke er nogen bindende regulering.

Det at skabe journalistisk indhold til medierne, herunder til dagbladene, kan på ingen måde sammenlignes med edb-programmering. Flermedialitet og flerfunktionalitet ændrer ikke på dette forhold.

Det er journalisterne og andre forfattere, fotografer m.fl., der skaber indholdet til medierne. Det sker i et samspil med den redaktionelle ledelse, men det er den enkelte journalist, som står personligt inde for stoffet i henhold til både medieansvarsloven og de vejledende presseetiske regler. Den enkelte journalist og dennes professionelle kunnen og personlige integritet er derfor en meget betydningsfuld faktor, når dagbladenes værdi for samfundet skal gøres op.

De nuværende regler på det ophavsretlige område sikrer i det stille den nødvendige og grundlæggende gensidige respekt i hverdagen. Ændres denne balance i udgiverens favør, er det nærliggende at antage, at de mange gode sideeffekter, som dialogen i anledning af aftalerne om videreudnyttelse kaster af sig, vil gå tabt.

Netop disse positive effekter er der i endnu højere grad brug for i takt med den ovenfor beskrevne udvikling – og ikke mindst set i forhold til det idealistiske element i dagbladsudgivelsen.

Revisionen af ophavsretsloven i 1995, it-udviklingen og flermedialitet

Dagbladene har længe eksperimenteret med nye udnyttelsesformer og flermedialt samarbejde. I de sidste 15 år er udviklingen accelereret i takt med, at grænserne mellem medietyper og traditionelle funktioner er blevet mere flydende. Flermedialitet er således ikke et nyt fænomen, men digitaliseringen af stadig flere processer gør det lettere og mindre omkostningsbetonet at arbejde flermedialt, hvorfor metoden finder større og større udbredelse.

Både før og efter lovrevisionen i 1995 har der været eksempler på dagblade, som har iværksat flermediale initiativer, redaktionelle samarbejder mellem flere dagblade og lignende. Som eksempler kan nævnes redaktionelt samarbejde mellem Holbæk Amts Venstreblad og Kalundborg Folkeblad, samproduktion mellem Ekstra Bladet og

TV 3, samarbejde mellem Århus Stiftstidende og The Voice, samproduktion mellem Jyllands-Postens Københavnsredaktion og Københavns Radio (DR P4) og samproduktion mellem Jydske Vestkysten og TV Syd.

Udviklingen var således allerede i fuld gang, da ophavsretsloven undergik den store revision i 1995, hvor mange af mulighederne i den digitale udvikling kunne forudses. Mediernes sammensmeltning og flerfunktionalitet var derfor også med i vurderingerne af, om det var nødvendigt at indføje en såkaldt arbejdsgiverregel om overdragelse af ophavsrettigheder i ansættelsesforhold.

Pressens arbejdsgivere havde foreslået en arbejdsgiverregel i forbindelse med lovrevisionen i 1995. I bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1994-95, tillæg A, s. 1331) udtaler Kulturministeriet:

”På baggrund af, at en generel lovregulering om ophavsret i ansættelsesforhold vil have grundlæggende konsekvenser på arbejdsmarkedet, hvor der i almindelighed eksisterer en tradition for, at der kan træffes aftaler på et frit grundlag, er der ikke i lovforslaget medtaget bestemmelser af den nævnte karakter. Det samme gælder efter det for ministeriet oplyste i de andre nordiske lande.”

Folketingets flertal begrundede i Kulturudvalgets afsluttende betænkning den manglende imødekommelse af især mediernes ønske om en arbejdsgiverregel på denne måde (Folketingstidende 1994-95, tillæg B, s. 795):

”Flertallet bemærker, at der knytter sig væsentlige samfundsmæssige interesser til at give gode vilkår for mangfoldigheden i idegrundlag og geografisk tilhørssted for den skrevne presse, ligesom der er behov for at give muligheder for, at fx danske tv-produktioner kan konkurrere med udenlandske.

Flertallet er opmærksom på, at den bestående retstilstand for bl.a. den skrevne presse har medført, at udgiverne for at undgå dobbeltproduktion har fundet nye samarbejdskonstruktioner.

Flertallet forudser, at parterne viser stor fleksibilitet og evne til at finde aftalemæssige løsninger, da det ellers kan blive aktuelt at revurdere de ansattes ophavsret.”

Allerede i 1995 var der indgået en lang række kollektive videreudnyttelsesaftaler, som var afgørende for, at Folketingets flertal ikke fandt det nødvendigt at indføre en arbejdsgiverregel.

Et af de seneste eksempler på en sådan aftale er netop indgået på Nordjyske Medier, hvor Kapitel 3 udvalget var på besøg i januar 2004. Aftalen giver Nordjyske Medier meget udstrakte videreudnyttelsesrettigheder. Men hverken denne eller tidligere forhandlinger er blevet brugt til at blokere for den flermediale udvikling.

Dagbladenes Catch 22

Yossarians dilemma i "Catch 22" udspillede sig på en særdeles dystre baggrund. I dagbladenes tilfælde er der dog tale om en selvskabt situation, fordi kampen for at få indføjet work-for-hire lignende regler i ophavsretsloven blev startet, inden de reelle behov for videreudnyttelsesrettigheder viste sig. I stedet for at bruge kræfterne ved forhandlingsbordet satsede dagbladene på at opnå rettighederne i Folketinget. Da dette ikke var lykkedes, og behovene opstod, og DJ's medlemmer viste sig parate til at medvirke til udnyttelser af stoffet uden for den sædvanlige virksomhed, var det ikke et ægte dilemma, men et selvskabt problem, at forhandlingerne ikke var påbegyndt tidligere.

Vippeeffekt

Vippeeffekten er en yndet faglig taktik, som begge parter forsøger at vinde på. Ser man på de indgåede aftaler om videreudnyttelse over et tidsforløb, vil det hurtigt komme for en dag, at mange af de senere indgåede aftaler er ringere end de først indgåede. Hvis der har været tale om en vippeeffekt, er det i givet fald ikke en vippeeffekt, der har været til fordel for journalisterne. Aftalernes forskellighed er derimod udtryk for, at der fra begge parter side er gjort meget ud af at tilpasse de lokale aftaler til den enkelte virksomheds behov og situation.

1.2. VURDERING AF DET EKSISTERENDE SYSTEM

1.2.1. OPHAVSRETSLIGT FORUMS BIDRAG

I 1978 afgjorde Højesteret en sag – U 1978.901 H – om, hvorvidt et vederlag for tredjemands uberettigede anvendelse af en artikel skulle tilfalde journalisten eller hans arbejdsgiver, til journalisten fordel. Højesteret fandt, at journalistens ophavsret ikke som følge af hans ansættelsesforhold var overgået til arbejdsgiveren i videre omfang end nødvendigt af hensyn til dagbladets sædvanlige virksomhed.

Dommen afgjorde således ikke en direkte tvist mellem en arbejdsgiver og en arbejdstager om rettighedsoverdragelsens omfang, men betragtes i mangel af bedre ikke desto mindre som den ledende dom på området. Udtrykket ”sædvanlig virksomhed”, som anvendes i dommen, er imidlertid uanvendeligt efter 25 år, uanset om man forsøger at beskrive, hvad der henhører under ”sædvanlig virksomhed” på produktions- eller udnyttelsestidspunktet. Der findes med andre ord ikke en nyere domspraksis på dagbladsområdet at støtte sig til.

Dagbladenes sædvanlige virksomhed var relativt statisk frem til midten af 1990'erne, men i dag kan man ikke med nogen fornuft beskrive dagbladenes sædvanlige virksomhed som begrænset til de kendte teknologier. Hvis dagbladet eksempelvis udgiver en internetudgave på tidspunktet for produktionen af en artikel, vil elektronisk formidling af teksten via en mobiltelefon da falde uden for sædvanlig virksomhed? Vil det falde udenfor, hvis der er tale om en elektronisk formidling af teksten til en ny platform, der bygger på en endnu ukendt teknologi? Hver gang den hastige teknologiske udvikling frembringer en ny udnyttelsesform, forlanger en over 25 år gammel, statisk retspraksis, at der foretages en nærmere analyse af, hvad der må henregnes til sædvanlig virksomhed. Dette er hverken rationelt eller operationelt.

Af andre spørgsmål i så henseende kan nævnes usikkerhed med hensyn til anvendelse af tidligere produceret stof. For at undgå denne usikkerhed har det været nødvendigt at indgå aftaler med journalisterne.

Da dagbladene på baggrund af aftalerne profilerings- og investeringsmæssigt har satset på en ekspansiv udviklingsstrategi, er de nu afhængige af, at denne kan gennemføres. Den er nemlig irrever-

sibel, idet alternativet, hvis man ikke havde satset på aftaler, havde været en defensiv afviklings- og fusionsstrategi med både publikumtab og tab af arbejdspladser til følge.

Aftaler mellem organisationerne har altså i et vist omfang afhjulpet akutte behov for at kunne arbejde flermedialt i daglig produktion. Men så snart der er tale om videreudnyttelse ud over dette, er dagbladene stadig henvist til at forsøge at indgå lokale aftaler i henhold til rammeaftalen med de enkelte dagblades journalistiske medarbejderforeninger.

Denne de facto vetoret til den enkelte virksomheds ansatte betyder i stigende omfang en skævvridning af konkurrenceforholdene på dagbladsområdet, hvor især de dagblade, der ikke økonomisk er i stand til at imødekomme de ofte meget høje krav om ekstra betaling for videreudnyttelsen, er meget ringe stillet i henseende til at iværksætte nye forretningsmæssige initiativer eller indgå nødvendige samarbejdsaftaler med andre aktører i mediemarkedet. Et eksempel herpå er artikeldatabasen InfoMedia Huset, der på grund af aftalevanskeligheder har haft svært ved at få en del bladhuse med som bidragydere.

De seneste års udvikling i retning af mediekonvergens og den hårde konkurrence på det ikke særligt lukrative mediemarked betyder som tidligere nævnt, at det nu er bydende nødvendigt, at spørgsmålet om ophavsret i ansættelsesforhold tages op til revision. Medievirksomhederne har behov for at blive stillet ligesom andre erhvervsvirksomheder med hensyn til deres medarbejders produktion. Sådan er det da også i Storbritannien, USA m.fl. I disse lande har udgiverne den udnyttelsesret, som de danske medier ønsker at få.

1.2.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Journalisterne er engagerede i dagbladenes samfundsfunktion og også i, at dagbladene redaktionelt og administrativt udvikles i takt med pressens rolle i det moderne samfund, og at de teknologiske muligheder udnyttes optimalt. På de enkelte virksomheder og på organisationsplan samarbejdes der aktivt om flermedialitet, flerfunktionalitet, videreudnyttelse og ændringer i forbindelse med fusioner m.m.

Der frembringes hver dag et meget stort antal ophavsretligt beskyttede værker til dagbladene. Mange af dem frembringes i faste ansættelsesforhold. Det har ikke givet anledning til nævneværdige problemer at håndtere overdragelsen af ophavsrettighederne i overensstemmelse med den kontinentaleuropæiske ophavsretstradition, hvorefter ophavsretten opstår hos den individuelle journalist og overdrages af denne ved aftale. Tværtimod kan det sandsynliggøres, at retstilstanden har en række positive effekter, som risikerer at gå tabt, hvis den ændres. Der er fx god overensstemmelse mellem det individuelle udgangspunkt og det personlige presseetiske og medieretlige ansvar, som påhviler den enkelte journalist. Se nærmere vedrørende dette i bilag 2.

Langt de fleste af de behov, der opstår for justering af ansættelsesbetingelserne i forbindelse med flermedialitet og flerfunktionalitet, har ikke med ophavsret at gøre (fx når en journalist fremover selv skal optage digitale billeder, eller en fotograf fremover skal producere til tv, eller når medarbejdere skal ændre arbejdstid som følge af en ny funktion osv.). Forhandlingerne om overdragelse af flere ophavsrettigheder med henblik på videreudnyttelse af stoffet uden for den sædvanlige virksomhed er foregået som en integreret del af forhandlingerne om de øvrige elementer.

Dagbladsoverenskomsterne indeholder typisk ikke bestemmelser, der præciserer omfanget af rettighedsoverdragelsen. Parterne har som forudsætning for overenskomsterne, at rettighederne overdrages i det omfang, det er nødvendigt for virksomhedens sædvanlige drift, jf. Højesterets afgørelse i U 1978.901 H. Denne afgørelse er blevet bekræftet og uddybet i senere domme, som også angår spørgsmålet om omfanget af rettighedsoverdragelsen i ansættelsesforhold, jf. U 1994.349 H (Kanal 2/Carstensen & Lorentzen), U 2002.2754 Ø (Aller A/S/Dansk Journalistforbund), U 1982.926 Ø og U 1993.180 Ø (film).

Det fremgår af de indgåede aftaler om videreudnyttelse (herunder Rammeaftalen), at det ikke i praksis har voldt de store vanskeligheder at afgrænse sædvanlig virksomhed. Det har fx betydet, at offentliggørelse af stoffet på Internet i tidsmæssig tilknytning til den trykte udgave er blevet behandlet som sædvanlig virksomhed. Tilsvarende vil i givet fald gælde publicering af dagbladsstoffet ved hjælp af en anden ny teknologi.

De fleste af aftalerne giver virksomhederne ubegrænset ret til videreudnyttelse. Aftalerne om royalty for den kommercielle udnyttelse af stoffet, der ligger uden for den sædvanlige virksomhed, fx udgivelse af bøger, bygger på princippet om, at journalisterne og udgiveren deler den økonomiske risiko. Ingen indtjening, ingen royalty. Og bladet får dækket omkostninger, inden medarbejdernes andel udbetales. Der er i øjeblikket en naturlig udvikling i retning af, at aftalerne indarbejdes i de almindelige overenskomster.

Fra Dansk Journalistforbund er det oplyst, at over 98 % af medlemmerne på dagbladsområdet er omfattet af en kollektiv overenskomst, hvortil der knytter sig en supplerende aftale om ophavsretlig videreudnyttelse.

Den største af de supplerende aftaler (Rammeaftalen) er indgået centralt med Danske Mediers Arbejdsgiverforening, første gang i 1991 og genforhandlet i 1997. Aftalen fra 1997 fastslår, at medlemsvirksomhederne har ret til at offentliggøre stoffet på Internet i tidsmæssig sammenhæng med den trykte udgave. Det samme gælder, når der ikke er en tidsmæssig sammenhæng (fx et eget digitalt arkiv med online adgang for offentligheden til at søge, læse og kigge). For denne sidste udnyttelse betaler virksomhederne et symbolsk vederlag på 500 kr. pr. medarbejder pr. år.

Den nye aftale i 1997 kodificerede en praksis med lokalaftaler, der fastslog redaktionelle retningslinjer for publicering på internet, herunder vejledning om, at stoffet alene stilledes til rådighed for læsning.

I selve den centrale aftale er det efter ønske fra de redaktionelle medarbejdere præciseret, at den digitale udgivelse skal være underlagt samme redaktionelle ledelse som den trykte udgave, ligesom der er indføjet en række andre bestemmelser, som har til formål at sikre en forsvarlig videreudnyttelse af det redaktionelle stof. Herudover indeholder aftalen bestemmelser om redaktionelt samarbejde og videresalg af udnyttelsesrettigheder, der fastsætter rammerne for

indgåelse af lokale aftaler. Rameaftalen er ved overenskomstforhandlingerne i 2004 blevet tilpasset den seneste udvikling med en organisationsaftale om flermedialitet og flerfunktionalitet.

Der er indgået lokale supplerende aftaler om ophavsretlig videreudnyttelse med Jyllands-Posten A/S, Det Berlingske Officin A/S, Politiken A/S, Morgenavisen Fyens Stiftstidende, Fyns Amts Avis, Nordjydske Medier, Jydske Vestkysten, Midtjyllands Avis, Vejle Amts Folkeblad, Sjællandske Medier, Bornholms Tidende, Lolland-Falsters Folketidende, Skive Folkeblad, De Bergske Blade, Århus Stiftstidende, Herning Folkeblad, Kalundborg Folkeblad, Holbæk Amts Venstreblad og Horsens Folkeblad.

Dagbladet Information, Børsen og Erhvervsbladet, som ikke er medlemmer af DMA, har også indgået kollektive aftaler om videreudnyttelse. Ifølge overenskomsten med gratisavisen MetroExpress er det et vilkår, at de redaktionelle medarbejderes stof kan udnyttes inden for MTG koncernen. Aftalerne er tilgængelige på www.Journalistforbundet.dk. Der henvises til opstillingen af aftalerne i bilag 4 og til bilag 5, der uddyber aftalernes indhold.

Selvom dagbladsområdet har undergået en rivende udvikling i løbet af (ikke mindst) de seneste 20 år, og "sædvanlig virksomhed" i samme periode af samme grund har udviklet sig, har gældende ret og fortolkningen heraf i retspraksis kunnet håndtere den naturlige udvikling af virksomhederne og har derudover understøttet parternes aftaleindgåelse, når det har drejet sig om aktiviteter uden for den sædvanlige virksomhed. Udgivelse på Internet (og tilsvarende nye medier) er fx på dagbladsområdet blevet håndteret som sædvanlig virksomhed.

Rettighedsoverdragelsens omfang bør fortsat være et almindeligt aftalespørgsmål. Det er bedst stemmende med den nordiske aftaletradition og de internationale grundprincipper om retten til frie forhandlinger. Den fast etablerede hovedregel i dansk retspraksis, der giver udgiveren alle de rettigheder, der er nødvendige for den sædvanlige drift, har vist sin duelighed som forudsætning for aftalerne, når intet andet er aftalt.

Det savner både en arbejdsretlig og en ophavsretlig begrundelse at sætte den fri forhandlingsret ud af kraft for fastansatte journalister.

Det ville være skadeligt for samfundet, hvis journalistik blev undtaget fra ophavsretlig beskyttelse. Både den ideelle og den økonomiske

beskyttelse er essentiel for det journalistiske virke, uanset om virket udøves som fast ansat eller på freelance vilkår.

Erfaringer fra lande med en arbejdsgiverregel viser, at tabet af medindflydelse på videreudnyttelsen af det redaktionelle stof uden for den sædvanlige virksomhed med stor sandsynlighed vil forringe det eksisterende konstruktive samarbejde om udvikling af medierne og den fælles respekt for det redaktionelle stof, som den nuværende retstilstand medvirker til at skabe.

Den samme argumentation er naturligvis lige så gyldig for alle andre ansatte ophavsmænd og udøvende kunstnere inden for deres respektive felter.

Samlet set er det således Samrådet for Ophavsrets vurdering, at gældende ret om overdragelse af ophavsret i ansættelsesforhold i praksis har vist sin styrke ved at understøtte den almindelige aftaletradition med de mange positive effekter, der er en naturlig følge heraf.

1.3. OPHAVSRETSLIGT FORUMS OG SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS FORSLAG OG ARGUMENTER

1.3.1. OPHAVSRETSLIGT FORUMS BIDRAG

Dagbladene har behov for at kunne anvende ansatte medarbejderes produktion i videre omfang, end den ophavsretlige regulering tillader i dag. Der er et væsentligt misforhold i, at journalisterne på den ene side har meget fordelagtige løn-, pensions- og arbejdsvilkår, og at de på den anden side beskyttes mod arbejdsgivernes legitime anvendelse af deres produktion, som om de var økonomisk afhængige heraf.

Som følge heraf finder dagbladene det helt centralt, at lovgiver nu anerkender virksomhedernes behov for at kunne udnytte deres ansatte medarbejderes produktion uden anden begrænsning, end hvad der følger af droit moral-bestemmelserne i ophavsretslovens § 3.

Modargumentet om, at det eksisterende aftalebaserede system er velfungerende, er ikke holdbart. Enhver kontrakt eller overenskomst skal fortolkes og kan indebære tvivl i forhold til nye udnyttelsesformer, som ikke var en del af forhandlingerne, da aftalen blev indgået. Det indebærer usikkerhed for arbejdsgiverne ved nye udnyttelsesformer. I tilfælde af usikkerhed skabes der urimelige forhandlings-situationer på grund af den enkelte rettighedshavers vetomulighed. I tilfælde af opsigelse eller vanskelige, langvarige genforhandlinger kan foretagne investeringer blive udhulet eller gå tabt.

Dagbladenes ansatte bør lige så lidt som ansatte i virksomheder, der leverer ikke-immaterielle ydelser, kunne bremse iværksættelsen af nye udnyttelsesformer. Tværtimod har de en egen interesse i bladhusenes fortsatte konkurrenceevne.

De hensyn, som lå til grund for den særlige edb-regel i ophavsretslovens § 59 – frembringelse i teamwork af personer, som er ansat med henblik på denne frembringelse, samt at formålet med frembringelsen er at sætte denne i almindelig omsætning – finder i lige så høj grad anvendelse på dagbladenes virksomhed i dag.

Hertil kommer, at også amerikanske medier i dag byder danske medier konkurrence. Konkurrencen fra amerikansk tv har været klar i en længere årrække, og nu findes som noget relativt nyt en række versionerede amerikanske tidsskrifter på det danske marked.

Mogens Koktvedgaard og Jens Schovsbo anfører i Lærebog i Immaterialret, 7. reviderede udgave 2005, følgende på side 102 og 105:

”Loven synes skrevet ud fra den forudsætning, at alle ophavs-mænd er frie, selvstændige kunstnere. Dette var vel også en nogenlunde korrekt forudsætning i ældre tid, men i vore dage er det utvivlsomt, at hovedparten af de beskyttede værker bliver til i et ansættelsesforhold. ... På denne baggrund kan det synes kriti-sabelt, at loven ikke indeholder i hvert fald nogle deklaratoriske regler om retsforholdet, ...”

Den således gældende retstilstand indebærer en rimeligt velafbalanceret hensyntagen til begge parter, og da det står parterne frit at indgå særlige aftaler, kan forholdet synes ikke at give anledning til yderligere problemer. Dette er imidlertid ikke tilfældet. Dels indebærer principperne en noget statisk retstilstand – man skal forblive ved det sædvanlige eller genforhandle problemkredsen med de ansatte, hvilket ofte er byrdefuldt for virksomheden, men altså nødvendigt efter gældende ret – dels kan principperne være noget vanskelige at anvende på nye brancher. Endelig gælder det, at virksomhedsbegrebet ikke er aldeles veldefineret. Det er således tvivlsomt, hvorledes det skal opfattes, når der foreligger et koncernforhold.

På baggrund af de anførte forhold foreslås en ændret regel om udnyttelsen af stof frembragt af ansatte medarbejdere (lønmottagere), mens selvstændige erhvervsdrivende ikke er omfattet af forslaget.

Ophavsretligt Forum foreslår en ny regel i ophavsretsloven, hvorefter alle økonomiske rettigheder til værker og frembringelser (heretter kaldet ”værker”), der er frembragt i ansættelsesforhold, overgår til arbejdsgiveren (i det følgende kaldet arbejdsgiverreglen).

Overgangen skal ikke berøre de ansattes rettigheder efter ophavsretslovens § 3.

Ophavsretligt Forum foreslår en bestemmelse med følgende ordlyd:

”Ophavsretten til værker, der er frembragt af en arbejdstager under udførelsen af dennes arbejde eller efter arbejdsgiverens anvisninger, overgår til arbejdsgiveren.”

Der skal ske henvisning til bestemmelsen fra ophavsretslovens § 65.

Arbejdsgiveren skal være berettiget til at overdrage rettighederne til tredjemand.

Det forudsættes, at bestemmelsen placeres i ophavsretslovens kap. 3 og samtidig gøres deklaratisk gennem henvisning i ophavsretslovens § 53, stk. 4.

Uanset indførelsen af en generel arbejdsgiverregel bør det præciseres, at § 53, stk. 3, og §§ 54-56 ikke finder anvendelse for ophavs-mænd i ansættelsesforhold.

Det forudsættes, at ophavsretslovens § 59 bevares i uændret form som en *lex specialis*-regel.

1.3.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Journalistik er en intellektuel indsats, som ikke dækkes af ordet "kunstnerisk". Det samme kan siges om videnskabelige afhandlinger, fagartikler og de fleste faglitterære bøger, tidsskrifter og mange andre værker, som ifølge gældende ret er omfattet af ophavsretsloven. Det har da heller ikke været lovgivers hensigt – hverken før eller nu – at mennesker, som søger at skabe sig et udkomme ved at skrive om hus og have, kogekunst, børns opdragelse eller lignende, skal være uden ophavsretlig beskyttelse.

Håndværk og kunst er ikke modsætninger. Det er håndværk og intellektuel virksomhed heller ikke. Når håndværk bruges om journalistik, skal det dog forstås i overført betydning. At kunne sit journalistiske håndværk er ikke at kunne skrive mekanisk på en måde, der svarer til fx at bage et brød.

At være god til sit journalistiske håndværk er at være i stand til at indhente viden og information, at forstå indholdet, at prioritere det relevante og derefter at kunne formidle det videre i samfundsmæssig sammenhæng – og i et let forståeligt og præcist sprog. Det gode journalistiske håndværk kan også bestå i en kreativ eller underholdende indsats (og meget mere). Resultatet af den skrivendes, fotograferendes eller tegnendes indsats veksler mellem høj ophavsretlig intensitet og kvalitet og lav intensitet og kvalitet. Det samme er tilfældet med anden litteratur, musik, skuespil og alle andre værkskategorier.

Citater fra professor, dr.jur. Mogens Koktvedgaard

Desværre kan ingen af parterne spørge Mogens Koktvedgaard selv om, hvilke deklatoriske regler han havde i tankerne, og heller ikke om, hvorledes han nærmere ville vurdere de problemstillinger, han peger på, i lyset af den eksisterende aftalepraksis. I bet. 1197/1990 stod Mogens Koktvedgaard imidlertid sammen med det øvrige flertal bag forslaget om en deklatorisk regel, der ville have kodificeret den gældende hovedregel.

Citatet bør imidlertid ikke stå alene. Andetsteds (side 88 f.) omtales i øvrigt den anglo-amerikanske grundopfattelse, som den kom til udtryk i the Whitford report (1974), og hvorefter en ansats arbejdsresultat tilhører arbejdsgiveren "... whether it be the production of a non-copyright object such as a loaf of bread or the production of

a copyright object". Hertil bemærker Koktvedgaard bl.a., at "man behøver imidlertid blot – som Ragnar Knoph ville have udtrykt det – se denne argumentation på papiret for at forstå, at den er uholdbar. Forholdet er jo netop, at der er så betydelige forskelle mellem "a loaf of bread" og et ophavsretligt beskyttet værk, at enhver sammenligning savner mening."

Dagbladene vil formentlig heller ikke for alvor anfægte, at journalistiske artikler fortsat bør være ophavsretligt beskyttede.

Dagbladene har ved alle overenskomstfornyelserne haft mulighed for at indgå aftaler med de ansatte om overdragelse af flere udnyttelsesrettigheder end de rettigheder, der allerede er opnået som følge af hovedreglen om overdragelsens omfang, når ingen aftale er indgået. I mange år har begge parter imidlertid været tilfredse med at lægge den gældende hovedregel til grund som forudsætning for overenskomsterne. Da denne regel ikke længere slog til, blev der behov for supplerende aftaler. Efter en periode med principielle sværdslog er det, som tidligere nævnt, lykkedes uden store problemer at indgå aftaler på relevante og rimelige vilkår i det omfang, dagbladene har fremsat ønske herom.

Den foreslåede regel om ophavsret i ansættelsesforhold

Ophavsretligt Forums forslag til en ny regel om ophavsret i ansættelsesforhold er ikke begrænset til at skulle gælde fastansatte, men skal også omfatte langt hovedparten af de freelancere, som i dag skaber indhold til medierne.

Samrådet for Ophavsrets argumenter mod den foreslåede regel gælder om muligt i endnu højere grad denne gruppe løst tilknyttede og dårligt stillede ophavsmænd, som tværtimod har behov for bedre beskyttelse i kontraktsituationen, end den gældende ophavsretslov og aftaleret giver dem.

Foruden de endnu hårdere konsekvenser, som en arbejdsgiverregel vil medføre for freelancere og andre ophavsmænd, der forhandler individuelt, vil den også uundgåeligt medføre afgrænsningsproblemer i forhold til definitionen af, hvornår en person kan anses for at være ansat, og hvornår ikke.

Som det vil fremgå, er der således efter Samrådet for Ophavsrets opfattelse ikke behov for at indføre en såkaldt arbejdsgiverregel på

dagbladsområdet, hvorfor det foreslås, at den nuværende retstilstand bibeholdes.

Hovedbegrundelserne for dette kan opsummeres som følger:

Indførelse af en arbejdsgiverregel savner begrundelse

- Den gældende retstilstand har ikke blokeret for udvikling eller givet anledning til andre nævneværdige vanskeligheder. Der indgås i meget vidt omfang supplerende aftaler om yderligere rettighedsafståelse efter behov, jf. ovenfor 1.1.2. og bilag 4.
- Retsheden med de øvrige nordiske lande på det ophavsretlige område vil blive brudt, ligesom indførelsen af den foreslåede arbejdsgiverregel vil stride mod de nordiske aftaletraditioner. En tidligere udredning i Finland har konkluderet, at der ikke var behov for at ændre gældende retstilstand.
- Der er intet belæg for, at den nuværende retstilstand skader danske dagblades muligheder for at udnytte teknologiske landvindinger eller dagbladenes konkurrenceevne – hverken på nationalt eller internationalt plan.

Skadevirkninger ved indførelse af en arbejdsgiverregel

- Eksisterende aftaler er udformet på grundlag af den eksisterende retstilstand, og indførelse af en generel formodningsregel i arbejdsgiverens favør vil på afgørende og urimelig måde svække ansatte ophavsmænds stilling i forhold til arbejdsgiverne.
- En arbejdsgiverregel vil skabe betydelige afgrænsningsproblemer, da spørgsmålet om lønmodtagerstatus i løse ansættelsesforhold afhænger af en række samspilende faktorer, der skal vurderes i hvert enkelt tilfælde.
- Konsekvensen af den foreslåede regel vil i realiteten være, at det nuværende aftaleretlige system sættes ud af kraft, idet alle rettigheder tilfalder arbejdsgiveren, hvis denne forholder sig passiv eller nægter at forhandle.

- Indførelsen af en arbejdsgiverregel vil medføre kaos i aftaleforhandlinger i mange år fremover, idet de ansatte ophavsmænd vil søge at fastholde eksisterende aftaler, mens arbejdsgiversiden vil forsøge at frigøre sig fra aftalerne.
- Sættes det aftaleretlige system ud af kraft, vil det yderligere indebære, at ophavsmændene mister en vigtig mulighed for dialog om videreudnyttelsen af det redaktionelle stof uden for det pågældende dagblads sædvanlige virksomhed. Det skaber en ubalance i forhold til det personlige ansvar i medfør af medieansvarsloven og de presseetiske regler, hvilket vil være egnet til at svække det etiske værn om stoffet.

2. RADIO OG TV

2.1. INDLEDNING: HISTORIK, UDVIKLING, KONFLIKTER, AFTALER MV.

2.1.1. OPHAVSRETSLIGT FORUMS BIDRAG

De danske radio- og tv-stationer står midt i en rivende udvikling. Der sker dels en hastig udvikling af nye medieplatforme, fx internettet og mobile modtagere, samt nye måder at optage, producere, redigere, pakke, afvikle og distribuere programmer og indhold på. Dels skærpes og internationaliseres radio- og tv-stationernes konkurrencesituation.

Danmark er et lille geografisk område, og derfor er det særlig vigtigt, at de danske radio- og tv-stationer er i stand til at imødegå konkurrencen fra de store udenlandske medievirksomheder. Hensynene er mange, men primært er det væsentligt for de demokratiske processer at have tilgængelige og konkurrencedygtige danske radio- og tv-stationer, ligesom det er væsentligt gennem de danske radio- og tv-stationer at stimulere dansk kultur og sprog.

I denne konkurrencesituation er det vigtigt for de danske radio- og tv-stationer at kunne tilbyde deres seere, lyttere og brugere interessant indhold på de måder, som efterspørges.

Hertil kommer de politiske og lovgivningsmæssige rammer for radio- og tv-stationernes virksomhed, der sætter mål og krav til radio- og tv-stationernes indhold og flader – fx er DR i public service-kontrakten fra 2002 bl.a. forpligtet til at udvikle indhold til internettet, at være lokomotiv for udviklingen af DAB (digital radio) i Danmark, at være hele Danmarks kanal med tilbud til alle aldersgrupper, at udbyde varierede tilbud osv.

For at radio- og tv-stationerne kan opfylde disse mål, er det en forudsætning, at de kan opnå de fornødne rettigheder til indholdet. Det gælder ikke bare fra de frie kunstnere, som radio- og tv-stationerne engagerer til sine produktioner, men også fra radio- og tv-stationernes egne ansatte, fordi de ansattes rettigheder efter ophavsretsloven ligger hos de ansatte og ikke hos radio- og tv-stationen.

Ophavsretligt Forum finder det særdeles urimeligt, at rettighederne ligger hos de ansatte.

Ophavsretsloven er indført på et tidspunkt, da stort set alle værker blev skabt af selvstændige kunstnere, og beskyttelsen tager derfor udgangspunkt i den frie kunstner. Grundtanken har således været, at man ved beskyttelsen har ønsket at skabe et økonomisk incitament for den frie kunstner til at skabe nye værker. I dag skabes en lang række værker imidlertid som led i ansættelse, hvor ophavsmanden får løn og øvrig arbejdsmæssig sikring fra arbejdsgiveren for netop at frembringe værker. Den økonomiske risiko for frembringelsen og udnyttelsen af værkerne ligger i disse tilfælde ikke hos ophavsmanden, men derimod alene hos arbejdsgiveren. Behovet for særlig økonomisk sikring/incitament af ophavsmanden gør sig derfor ikke gældende for den ansatte ophavsmand. Skal ophavsretslovens grundhensyn følges, bør det tværtom være arbejdsgiveren, der tildeles de økonomiske rettigheder i ophavsretsloven for herved at sikre incitamentet til frembringelse af nye værker.

Fastholdelsen af beskyttelsen hos den ansatte ophavsmand har imidlertid ikke alene økonomiske konsekvenser. Den har også den mere alvorlige konsekvens, at de ansatte ophavsmænd reelt opnår vetomulighed over for radio- og tv-stationernes udviklingsmuligheder. Radio- og tv-stationerne kan således alene iværksætte nye udnyttelseshandlinger, såfremt dette godkendes af deres ansatte ophavsmænd.

På denne baggrund foreslår Ophavsretligt Forum, at ophavsretsloven moderniseres i overensstemmelse med den ovenfor skitserede udvikling, og at der således i ophavsretsloven indføres en bestemmelse, hvorefter rettighederne, der er skabt som led i ansættelse, overgår til arbejdsgiveren, således at det sikres, at radio- og tv-stationerne har mulighed for at udvikle sig og møde den øgede udenlandske konkurrence.

2.1.1.1. RADIO- OG TV-STATIONERNES UDVIKLING

Den generelle teknologiske udvikling

Da man i Danmark i 1922 første gang begyndte at sende radioudsendelser, skete det med brug af simple elektromagnetiske stråler, der havde en ganske begrænset og alene lokal rækkevidde. Der kunne i starten alene modtages radioudsendelser fra private radio klubber ganske få timer ugentlig. I 1925 overtog staten retten til at sprede radioudsendelser – Statsradiofonien (dette navn anvendtes dog først fra 1936) var etableret. Først meget senere i 1951 blev FM-teknikken taget i brug af DR. Fra 1995 blev det muligt at sende DAB transmissioner (Digital Audio Broadcast).

Ved fremkomsten af tv-sendingerne i 1951 (1 time 3 aftener om ugen) var det i starten kun muligt at se fjernsyn i København. Først ca. 1959 kunne Statsradiofonien (som på det tidspunkt ændres til Danmarks Radio) ses i det meste af landet. Efterhånden udviklede distributions-teknikkerne sig, og i løbet af 1980'erne blev det for første gang muligt at uplinke et radio- og tv-signal via satellit til modtagelse i private husstande over store geografiske områder og over landegrænser.

De første kabelnet blev i slutningen af 1980'erne og starten af 1990'erne etableret i Danmark, og abonnenter (husstande og antenneforeninger) kunne koble sig på dette kabelnet og derved få mulighed for at modtage det udbud af danske og udenlandske programmer, den pågældende kabeloperatør kunne tilbyde.

Hen mod slutningen af 1990'erne udviklede internettet sig fra de lukkede forskernet m.m. til den åbne og brugervenlige platform, der kendes i dag, og alle kunne herefter nemt koble sig på nettet. I starten af dette årtusinde har kapaciteten på nettet udviklet sig voldsomt – teleselskaberne og internetudbydere tilbyder større og større båndbredde – og brugerne får flere og flere applikationer og platforme at udnytte indhold på. Denne udvikling er eksplosiv og trækker naturligt radio- og tv-stationer med sig, da digital transmission er den naturlige afløser for de distributionsmuligheder, radio- og tv-stationer tidligere har kunnet anvende.

Digitaliseringens betydning for radio- og tv-stationernes måde at producere og distribuere på

Digitalisering generelt

Digitaliseringen af medier og platforme giver radio- og tv-stationerne mulighed for at producere mere indhold uden øgede omkostninger på grund af den lettere adgang til genbrug og versionering af eksisterende programmateriale. Desuden kan man sikre bevarelsen af analogt arkivstof på film og magnetbånd med et digitalt arkiv. Disse forhold dannede baggrund for det første digitale produktionsapparat for radio- og tv-nyheder i år 2000.

Dette koncept er under fortsat udvikling og vil fx for DRs vedkommende ved DRs udflytning til DR-Byen i 2006 dække hele virksomheden. DR vil dermed være en digitaliseret multimedievirksomhed bygget på en IT-baseret produktionsplatform.

Multi-medial produktion

Digitaliseringen giver produktionsmæssig mulighed for, at flere (alle) medier kan udveksle, genbruge og versionere samme indhold. Lydklip fra radioproduktion kan benyttes som underlæg til still-billede i en tv-udsendelse, en tv-udsendelse kan deles op og rekodes til distribution på internettet, og grafik fra tv-produktion genbruges på internetsider. Mulighederne er store og mangfoldige.

Digitalisering af distributionen

For radio- og tv-distributionen har digitaliseringen medført, at der er blevet flere muligheder for at levere indhold til radio- og tv-stationernes publikum, fx at det blev økonomisk muligt at distribuere DR1, DR2 og radioprogrammer via satellit, og at der yderligere i 2004-2006 blev opbygget et digitalt jordbaseret netværk, således at alle bl.a. har mulighed for at modtage fx. DR2 over en almindelig antenne. Denne distributionsform giver desuden tekniske muligheder for at levere supplerende tjenester som fx avanceret tekst-tv, udvidet programinformation og flerkanal lyd.

Det seneste tiltag inden for distribution af radio er etableringen af DAB (Digital Audio Broadcast) i oktober 2002, der kræver en særskilt DAB-modtager. DR og de kommercielle stationer skal sammen drive DAB distributionen, og foreløbigt har DR lagt 17 nye DAB radiotilbud ud.

Internet-distribution af radio og tv er blevet mulig med acceptabel kvalitet. Tv-nyhedsudsendelserne og de mest populære tv-programmer ligger således allerede i dag tilgængelige på mange tv-stationers hjemmeside og anvendelsen af internettet til distribution af FM-radio, DAB og rene netradiokanaler er kraftigt udbygget på radiosiden.

Den fortsatte teknologiske udvikling betyder, at stadig nye distributionsmåder kommer til. De hidtidige analoge kabelnetværk udbygges med supplerende digital transmission, og helt nye netværk, som er rent digitale, er under etablering.

Mobiltelefoni-systemerne udvikler sig med WAP (internet via mobiltelefonen), SMS (tekstbeskeder) og MMS (billed- og lydbeskeder) og senest med udviklingen af det nye 3. generations mobil netværk, således at nyheder, information og andet multimediemateriale kan modtages på mobiltelefoner.

Internettet udvides med avancerede netværksløsninger, således at radio- og tv-stationernes internet-services kan benyttes trådløst fra bærbare PC'er eller håndholdte terminaler som fx mobiltelefoner og lignende.

2.1.1.2. RADIO- OG TV-STATIONERNES MARKEDSSITUATION

Monopolbruddet

På radiosiden blev DRs monopol brudt i begyndelsen af 1980'erne. Først på forsøgsbasis og derefter som permanent lovgivning blev der åbnet for etablering af lokale radiostationer. Der opstod i løbet af få år 250-300 lokalradioer, som groft kunne opdeles i tre grupper: kommercielle radiostationer baseret på reklameindtægter, "foreningsradioer" drevet af interesseorganisationer og mere bredt orienterede lokalradioer med offentlig medfinansiering.

Monopolbruddet på tv skete reelt efter "Dohrman forliget", der betød, at det blev tilladt for privatpersoner at nedtage tv-signaler fra satellitter. Den 31. december 1987 begyndte TV3 at sende til danskerne, og i løbet af 1988 kunne ca. 10 % af befolkningen følge med. Det store og mest afgørende monopolbrud skete dog i oktober 1988, hvor TV 2 DANMARK gik i luften.

Den seneste udvikling

Der har været meget stor stabilitet i fordelingen af radiolytningen mellem DR og kommercielle radiostationer i en årrække, men den aktuelle fremkomst af 2 nye udenlandsk ejede stationer (SKY radio, der dog i efteråret 2005 måtte lukke, og Radio 100 FM) og muligheden for at lytte til internationale radiokanaler på internettet har allerede og vil yderligere revolutionere det danske radiomarked.

Det danske radiomarked kan i de kommende år blive koncentreret på færre hænder, og mange lokalradioer vil lukke og/eller samles i netværk. Den lokale kommercielle radiobranche er i 2005 fordelt omtrent ligeligt på udenlandske og danske, ofte dagbladsjede, radiostationer.

TV 2 Danmark A/S, TV2 Regionerne og DR er de eneste dansk ejede tv-netværk i Danmark med public service forpligtelser, der kan afspejle Danmarks kulturelle, holdningsmæssige og geografiske mangfoldighed. De udenlandske tv-netværk vil optimere deres drift ved at

fokusere på programindhold, der kan genbruges på tværs af sprog og landegrænser, mens DR, TV2 Danmark A/S og TV2 Regionerne som public service virksomhed har til opgave at fastholde dansk produktion af dansk programindhold rettet mod den danske befolkning.

Der findes også i dag et større udvalg af specialkanaler fra de internationale satellit- og kabeludbydere og begyndende eksperimenter med interaktivt indhold som supplement til tv-programmerne og som selvstændige tilbud.

Alle landsdækkende distributionssystemer via satellit og kabel har udenlandske ejere, og kun de jordbaserede sendenet er på danske hænder. DR og TV 2 Danmark A/S er som følge af public service kontrakterne i færd med at etablere et dansk digitalt jordbaseret tv-distributionssystem, og det indgår som en del af bl.a. DRs public service kontrakt, at der skal udvikles interaktivt programindhold til distribution via det digitale jordsendenet.

Nye medier

Digitaliseringen har skabt nye kommunikationsveje og nye medier. Det gælder fx internettet og mobiltelefonerne. Borgerne anvender disse nye medier til at få tilfredsstillet en del af de behov, der tidligere blev tilfredsstillet via radio og tv, og borgerne skifter rundt mellem traditionelle og nye elektroniske medier afhængig af den situation, de befinder sig i, ligesom borgerne anvender flere medier på en gang. Hvis de danske radio- og tv-stationer skal leve op til konkurrencen fra de udenlandske aktører og også få de nye generationer med, må det producerede programindhold eller dele deraf gøres tilgængeligt via de nye medier i et udbud og i en form, der er tilpasset danskernes behov. Det er ikke længere tilstrækkeligt blot at producere og redigere et passende antal radio- og tv-kanaler. På grund af det forøgede udbud på markedet er der færre brugere af det enkelte program, og programindholdet må gøres tilgængeligt på mange tidspunkter og på mange forskellige platforme, for at hele befolkningen kan få glæde af det.

DR har i konsekvens af disse nye krav omlagt hele organisationen fra en traditionel radio- og tv-virksomhed til en multimedievirksomhed, og de nye arbejdsgange har gjort det nødvendigt at skabe helt nye fysiske rammer for produktion og afvikling af programvirksomheden.

Som det ses af dette og det foregående afsnit, har radio- og tv-stationernes distributionsmuligheder og platforme udviklet sig dramatisk siden de første dage. De nyeste distributionsmuligheder giver radio- og tv-stationer fra stort set hele verden adgang til at levere programmer og indhold til danske seere, lyttere og brugere. Konkurrencen skærpes væsentligt herved, og det bliver afgørende for de danske radio- og tv-stationer, der dels opererer med væsentligt mindre budgetter, dels er afhængige af rettighedshavernes rettigheder, at disse kan agere fleksibelt og smidigt på dette marked.

2.1.1.3. RETTIGHEDSSITUATIONEN HOS RADIO- OG TV-STATIONERNE

1. DR

DR producerer den største del af sine produktioner selv, dels ved DRs egne ansatte, dels ved brug af diverse eksterne kunstnere, der engageres til at deltage i produktionen. Herudover bestiller DR også ydelser fra diverse eksterne ophavsmænd, ligesom DR køber eller bestiller færdige produktioner hos eksterne producenter.

Ansatte

DR har indgået en række overenskomster, der regulerer ansættelser i DR. Omfattet af disse overenskomster er bl.a. journalister, AC'ere (magistre, ingeniører og arkitekter), metalarbejdere, scenografer, mediearbejdere, lager- og handelsarbejdere, malere, HK'ere, civiløkonomer, korrespondenter, bibliotekarer samt musikere og korister i DRs ensembler m.fl., jf. i øvrigt bilag 6. Overenskomsterne indeholder ud over bestemmelser om løn en lang række andre vilkår for ansættelsen, og overenskomsterne dækker både tidsbegrænsede og tidsubegrænsede ansættelser. Der findes rettighedsbestemmelser i de fleste af overenskomsterne. DRs erhvervelse af rettigheder i disse overenskomster varierer dog en del, idet DR ikke har kunnet formå alle forbund til at afgive rettigheder på samme niveau.

DRs forhandling om erhvervelse af disse rettigheder fra de ansatte har været et tungt, langvarigt og konfliktfyldt forløb.

Spørgsmålet om omfanget af DRs ret til at udnytte programmateriale mv., som er produceret af ansatte ophavsmænd, har siden slutningen af 60'erne løbende været genstand for tvist mellem parterne.

DR har flere gange fremsat forslag til en ordning, hvorefter DR har en generel ret til at udnytte programmateriale på alle måder og ved hjælp af alle tekniske metoder. De ansattes organisationer ønskede imidlertid ikke at gå med hertil og viste reelt ikke forhandlingsvilje i denne periode.

Der blev først efter ca. 20 år for alvor vist vilje til forhandling fra de ansattes side i forbindelse med den seneste større revision af ophavsretsloven i 1995, bl.a. fordi der fra lovgivers side blev antaget et indgreb, såfremt parterne ikke kunne komme overens om en aftale.

Det lykkedes på denne baggrund DR pr. 1. januar 1996 at indgå den såkaldte videreudnyttelsesaftale for visse af sine ansatte. I henhold til denne aftale har DR *"ret til at udnytte de værker og fotografier, der frembringes eller er frembragt som led i ansættelsesforholdet på alle måder og ved hjælp af alle tekniske metoder"*.

I henhold til aftalen kan DR frit og inden for lønnen til medarbejderne udnytte det frembragte på følgende måder: 1) DRs udsendelsesvirksomhed, 2) presse og udstillingsbrug samt 3) udnyttelse i henhold til ophavsretslovens undtagelsesbestemmelser. Men DR betaler til gengæld medarbejderne yderligere – ud over lønnen – for udnyttelse af rettigheder til al den del af DRs virksomhed, der falder uden for disse tre områder.

Videreudnyttelsesaftalen giver således DR et stort råderum, men videreudnyttelsesaftalen indebærer ikke endelig overdragelse af rettighederne til DR. Aftalen sikrer således alene, at DR kan få lov til at udnytte værkerne, så længe aftalen løber. Hvis aftalen opsiges, falder alle de nævnte rettigheder tilbage til de ansatte – også for allerede frembragte og aflønnede værker. DR vil i givet fald alene kunne udnytte de nævnte værker, såfremt dette måtte følge af retspraksis.

Videreudnyttelsesaftalen kan bringes til ophør af de ansatte ved en simpel opsigelse, uden at dette i øvrigt har konsekvenser for de ansattes overenskomstmæssige ansættelse. De ansattes mulighed for opsigelse af videreudnyttelsesaftalen lægger naturligvis et voldsomt pres på DRs overenskomstforhandlinger med de berørte grupper. Dette gælder helt generelt, men også konkret i forhold til rettighedsbestemmelserne.

Endvidere er rettighedsoverdragelsesbestemmelsen i videreudnyttelsesaftalen heller ikke så omfattende, som den kunne synes. Det måtte DR konstatere, da DJ under en konflikt i 2002 krævede, at DR ikke genudsendte materiale frembragt af DJ-medlemmer. DJ havde ikke opsagt videreudnyttelsesaftalen, og DR mente sig derfor berettiget til at genudsende materialet, men voldgiftsretten fastslog, at rettighedsbestemmelsen i overenskomsten gik forud for videreudnyttelsesaftalen. Overenskomsten indeholder en bestemmelse om, at DR under en konflikt ikke må genudsende materiale frembragt af DJ-medlemmer. Det var DRs opfattelse, at denne bestemmelse var tilsidesat med videreudnyttelsesaftalen. Voldgiftsretten anerkendte, at DRs tolkning var mulig, men kom frem til, at overenskomsten gik forud for videreudnyttelsesaftalen.

DR har indgået rettighedsaftaler med DRs orkestre og DRs freelancere. For så vidt angår DJ-freelancerne er der dog den forskel, at DR betaler for genudsendelse.

Engagementsaftaler

DR indgår mange aftaler om engagement af instruktører, skuespillere, musikere og solister. Der er tale om "frie fugle", der typisk leverer en enkeltstående og bestemt kunstnerisk ydelse, fx en bestemt rolle i en dramatisk produktion. Disse personer har typisk andre engagementer samtidigt hos andre arbejdsgivere. Når den pågældende rolle er udført, ophører engagementet automatisk.

Gennem 80'erne stillede disse kunstneres organisationer imidlertid en række krav hentet fra den arbejdsretlige verden. Formålet var dels et større økonomisk udbytte, dels øget beskyttelse af kunstnerne. Organisationernes krav medførte bestemmelser om fx ferie, feriepenge, konflikt mv. Organisationerne har adskillige gange stillet krav om pension, hvilket DR dog ikke har villet imødekomme. Denne situation har medført, at kunstnerne i forhold til fx skatte- og ferielovgivning i visse situationer betragtes som lønmodtagere.

Selv om organisationerne på vegne af deres medlemmer har opnået disse goder fra den arbejdsretlige verden, betragter hverken organisationerne eller DR dem som ansatte i DR. DR er i færd med at rydde op i disse forhold i sine forhandlinger med organisationerne. Fx har DR i de seneste forhandlinger på området med held generelt stillet krav om, at konfliktmuligheden udelukkes.

Bestillingsforhold

Herudover findes DRs generelle og individuelle aftaler vedrørende DRs bestillinger af værker som fx dramatik, sketches, musiktekster og kompositioner. Se i øvrigt bilag 6.

Hertil kommer DRs individuelle aftaler med eksterne producenter om bestilling af eksternt producerede programmer mv.

2. TV 2 Danmark A/S

For TV 2 Danmark A/S er overenskomstforholdene mere enkle, idet der her er langt færre egenproduktioner, der typisk er placeret inden for nyheds- og sportsområdet. Der er indgået en overenskomst med Dansk Journalistforbund, der dækker ansatte medarbejdere beskæftiget ved redaktion, produktion og afvikling af TV 2's udsendelsesvirksomhed. I overenskomstens bestemmelse om ophavsret er fastsat, at TV 2 i kraft af ansættelsesforholdet erhverver alle fjernsynsrettigheder til det tjenstligt producerede udsendelsesstof, ligesom TV 2 for så vidt angår faste billeder har retten til presse- og udstillingsbrug af disse i forbindelse med omtale af TV 2's virksomhed samt retten til brug af billederne i TV 2's egne publikationer. I overenskomsten er det endvidere bestemt, at medarbejderne skal have andel i indtægterne fra salg til fjernsynsbrug efter vilkår fastsat i en særskilt aftale. I henhold til denne videreudnyttelsesaftale, der supplerer overenskomstens bestemmelser om ophavsrettigheder til det tjenstligt producerede udsendelsesstof, har TV 2 ret til at udnytte de værker, præstationer og fotografier, der frembringes som led i ansættelsesforholdet, på alle måder og ved hjælp af alle tekniske metoder mod at afregne en andel af indtægterne til medarbejderne.

Ud over overenskomst med Dansk Journalistforbund har TV 2 overenskomst med HK, Dansk Metal og SiD.

Øvrige aftaler og overenskomster om udnyttelse af ophavsretlige præstationer er indgået direkte mellem kunstnerorganisationerne og producenterne, idet produktionen som udgangspunkt foregår eksternt.

3. Øvrige radio- og tv-stationer

Der er ikke i de kommercielle radio- og tv-stationers overenskomster med deres ansatte bestemmelser, der regulerer overdragelse af de

ansattes ophavsrettigheder. På dette område er rettighedsoverdragelsen derfor i et eller andet omfang reguleret af individuelle aftaler og af sædvaner og retspraksis.

4. Særligt om ansatte komponister

DR og TV 2 Danmark A/S har en særlig gruppe af ansatte, der har som en del af deres arbejdsfunktion at komponere musik til brug i DRs henholdsvis TV 2 Danmark A/S' produktioner. Huskomponisterne leverer elementer til programmerne på samme måde som de øvrige programmedarbejdere. Da de pågældende er omfattet af DRs henholdsvis TV 2 Danmark A/S' rettighedsaftaler, burde udnyttelsen af huskomponisternes værker følge vilkårene for udnyttelse af de øvrige programmedarbejders præstationer.

Huskomponisterne er imidlertid også medlemmer af KODA, og KODA fastholder, at medlemmerne overdrager KODA eneforvaltningen af retten til offentlig fremførelse af alle medlemmernes værker, og at medlemmerne derfor ikke i forhold til en arbejdsgiver kan disponere over rettighederne til enkelte værker.

KODA har derfor afvist at registrere, at huskomponisternes rettigheder til værker komponeret som led i ansættelsen er overgået til henholdsvis DR og TV 2 Danmark A/S.

Herved opnår huskomponisterne ved siden af lønnen betydelige betalinger for offentlig fremførelse – herunder for DRs og TV 2 Danmark A/S' udsendelse i radio og tv – og indspilning af deres værker.

DR og TV 2 Danmark A/S har forsøgt at opnå en lappeløsning ved at modtage transporterklæringer fra huskomponisten på vederlaget fra KODA. Denne løsning har imidlertid en ulempe. KODA anerkender kun transporter for 12-måneders perioder. Der skal derfor løbende ske fornyelse af transporterne. Måtte en huskomponist træde sin stilling, må det anses for umuligt at formå den pågældende til hvert år at underskrive transporterklæring.

Men den tvungne forvaltning af KODA indebærer yderligere problemer. I henhold til KODAs "love" forvaltes rettighederne via ikke-eksklusive licenser. Det er således ikke muligt for radio- og tv-stationerne at opnå eksklusivitet på jingler etc., som er komponeret af huskomponisterne som led i ansættelsen og specifikt til brug for radio- og tv-stationernes virksomhed.

2.1.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Alle medier er påvirket af den hurtige tekniske udvikling – således også radio- og tv-stationer. Udviklingen giver nye muligheder både i mediernes produktionsfase og i udsendelses- og distributionsfasen. Den flermediale udvikling medfører konkurrence om de nye markeder og betyder bl.a., at konkurrencen øges mellem aktører, som ikke tidligere har været i et konkurrenceforhold, med det til følge, at der dannes nye strategiske alliancer og koncerner. Udviklingen påvirker og udfordrer alle aktører inden for mediesektoren.

Samrådet for Ophavsret anser de danske radio- og tv-stationer for at have stor betydning som bærere af dansk kultur, sprog og demokrati. Radio- og tv-stationer har også stor betydning som arbejdspladser og aftaleparter for medlemmerne af Samrådets organisationer, der således har et stort ønske om, at det går de danske radio- og tv-stationer godt.

Det gør det glædeligvis også både i national og international målestok – også sammenlignet med de lande, som har en arbejdsgiverregel, der er sammenlignelig med den, som Ophavsretligt Forum foreslår. Det skyldes ikke mindst, at de danske radio- og tv-stationer klarer sig fremragende i den flermediale udvikling. Radio- og tv-stationer har været dygtige til at læse udviklingen i markedet og har satset offensivt og fremsynet. Det har bl.a. betydet, at det trods den øgede konkurrence fortsat har været muligt at producere dansk kvalitetsindhold, som er kerneydelsen for de danske radio- og tv-stationer, både når det gælder nyhedsformidling, kulturstof og underholdning.

Den fremtrædende plads, som DR og TV 2 indtager i mediebildet, er det bedste bevis på, at forhandlinger om videreudnyttelsesrettigheder til de ansattes stof ikke er en bremse på udviklingen. DR og TV 2 er blandt de medievirksomheder, som er længst fremme med hensyn til at stille indhold til rådighed på de nyeste platforme, og har konsolideret sig på det ”gamle” Internet som operatører af nogle af de mest spændende, veldrevne og derfor også mest besøgte ”sites” i Danmark.

Hverken Danmarks Radio eller TV2 er blevet eller har kunnet blive hindret i at opfylde deres public service forpligtelser på grund af den gældende retsstilling om overdragelse af ophavsrettigheder i ansættelsesforhold. Forpligtelserne er alle knyttet til udsendelses-

virksomheden, som under alle omstændigheder er omfattet af den gældende hovedregel. De ansatte og deres organisationer støtter radio- og tv-stationerne i vigtigheden af at leve op til public service kravene.

Frie kunstnere

Der kan ikke herske tvivl om, at det var og er lovgivers hensigt, at faglitteratur, journalistik og andet stof, der er resultatet af en individuel intellektuel indsats, selvom det ikke kan betegnes som kunst, skal nyde ophavsretlig beskyttelse. Radio- og tv-stationerne har indtil videre handlet i overensstemmelse hermed og har så vidt vides ikke anfægtet det berettigede i, at radio/tv-stoffet er ophavsretligt beskyttet. Det handler derfor alene om forhandlingsforhold mellem to aftaleparter.

Hvorvidt en ophavsmand beslutter sig for at frembringe værker i et kontraktbaseret bestillingsforhold, et freelanceforhold eller i en løn eller fast ansættelse, er ikke afgørende for, om værket er ophavsretligt beskyttet, og ændrer heller ikke ved den samfundsmæssige og/eller kulturelle værdi i, at det bliver frembragt. Der er blot tale om forskellige typer af aftaler, der hver for sig kan sikre ophavmanden honorering for både hans eller hendes arbejdsindsats og de ophavsretlige udnyttelsesrettigheder, der opstår hos ophavsmanden, og som overdrages i kraft af den udtrykkelige eller stiltiende aftale mellem parterne.

Økonomisk risiko

Det er helt naturligt at tillægge det betydning for vilkårene i en aftale, at den ene part bærer hele eller dele af den økonomiske risiko. I de tilfælde, hvor ansatte har indgået aftaler, der giver radio- og tv-stationen tilladelse til at sælge udnyttelsesrettigheder til anvendelser uden for virksomheden, modtager de ansatte eksempelvis da også kun en andel, hvis radio- og tv-stationen rent faktisk har opnået en indtjening og også har opnået dækning for omkostningerne forbundet hermed.

Intet veto mod udvikling

De ansatte har ikke veto mod nye udnyttelsesmuligheder og har heller ikke forsøgt at praktisere en vetoret.

De gode danske og nordiske traditioner for kollektive overenskomst- og aftaleforhandlinger styrker de danske radio- og tv-stationer og har givet dem et forspring i den retning, som moderne virksomhedsledelse i de demokratiske lande bevæger sig. Den veludviklede aftale- og forhandlingskultur skaber selvstændige medarbejdere, engagement og medejerskab og gør det muligt at indgå aftaler om længerevarende forløb med de organisationer, som medarbejderne har valgt at lade sig repræsentere af. Denne kultur er en af årsagerne til, at Danmark trods sit høje løn- og omkostningsniveau anses for et attraktivt sted for udenlandske virksomheder at placere deres hovedsæde.

Indførelse af en arbejdsgiverregel, som ønsket af radio- og tv-stationerne, vil derfor være et tilbageskridt og ikke en modernisering af ophavsretsloven.

Samrådets organisationer kan også til tider synes, at det er et stort arbejde at gennemføre overenskomstforhandlinger. Det er imidlertid en opgave, som det danske Folketing med den vedtagne arbejdsmarkedslovgivning forudsætter, at virksomheder som radio- og tv-stationerne og Samrådets medlemsorganisationer er parate til at påtage sig.

2.1.2.1. RADIO- OG TV-STATIONERNES UDVIKLING

Samrådet for Ophavsret kan tilslutte sig Ophavsretligt Forums beskrivelse af udviklingen og kan tilføje, at fast og løst ansatte, freelancere, engagementsansatte og øvrige skabere af indhold til radio- og tv-stationerne har medvirket positivt til at løse de principielle problemer, der opstår, når der gives mange adgang til at versionere andres stof m.m.

2.1.2.2. RADIO- OG TV-STATIONERNES MARKEDSSITUATION

Samrådet for Ophavsret kan tilslutte sig Ophavsretligt Forums beskrivelse af markedssituationen. Samrådet deler dog ikke frygten for konkurrencen fra udenlandske medier, da de danske radio- og tv-stationer står særdeles stærkt i markedet. Der er enighed om, at de danske radio- og tv-stationer har behov for at kunne stille deres indhold til rådighed via alle tilgængelige teknologiske platforme.

2.1.2.3. RETTIGHEDSSITUATIONEN HOS RADIO- OG TV-STATIONERNE

1. DR

Ansatte

Det er forfejlet at pege på radio- og tv-stationernes ansatte som årsag til byrdefulde forhandlinger om overdragelse af ophavsrettigheder. DR opnåede allerede i 1991, hvor Internet i Danmark var i sin spæde vorden, at kunne anvende de ansattes udsendelsesmateriale til alle former for udnyttelse på alle tekniske måder og via alle typer af teknologiske platforme.

De ansatte bærer ikke mere ansvar end DR for, at en aftale om videreudnyttelse ikke blev indgået før 1991. Og bortset fra et kortere forhandlingsforløb i 1995, der sikrede, at videreudnyttelsesaftalen kom til at omfatte samtlige fast ansatte i DR (og ikke kun som hidtil medlemmerne af Dansk Journalistforbund), har videreudnyttelsesaftalerne om det tjenstligt producerede udsendelsesstof uden videre været fornyet løbende og har fyldt meget lidt i de helt sædvanlige forhandlingsforløb.

I stedet har de ansatte engageret sig positivt i en dialog om, hvordan det kan sikres, at de flermediale muligheder som fælles brug af digitalt lagret research materiale, fælles udnyttelse af udsendelsesstof fra forskellige udsendelsesplatforme m.m. ikke kommer til at skade pluraliteten eller forholdet til kilder, troværdighed m.m.

Heller ikke før indgåelsen af den store samlede videreudnyttelsesaftale har de ansatte misbrugt forhandlingsretten til at bremse radio- og tv-stationernes udvikling.

Det er således ikke korrekt, at der først blev vist vilje til forhandling i forbindelse med revisionen af ophavsretsloven i 1995.

Videreudnyttelsesaftalen knytter sig til overenskomsterne med det til følge, at det vil være overordentlig vanskeligt og omkostningsomt at bringe aftalerne til ophør, da dette ikke som anført kan ske ved simpel opsigelse, men kun kan ske ved at iværksætte en arbejdsstandsning. Når der tænkes på, hvor mange kræfter organisationerne har lagt i at opnå og bevare aftalerne, er det nærmest utænkeligt, at dette skridt vil blive taget fra de ansattes side.

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

En lovbestemt arbejdsgiverregel vil ikke skabe større sikkerhed, idet sandsynligheden for, at et kommende flertal i Folketinget måtte ønske at fjerne reglen igen, i realiteten vil være lige så stor som sandsynligheden for, at en af organisationerne måtte tage den ekstremt risikobetonede og på alle måder byrdefulde udvej at frigøre sig fra videreudnyttelsesaftalerne ved konflikt.

De freelancere og andre løst ansatte, som radio- og tv-stationerne tillige ønsker omfattet af den foreslåede arbejdsgiverregel, har heller ikke givet anledning til problemer og er også for langt de flestes vedkommende omfattet af kollektive eller individuelle aftaler, der giver radio- og tv-stationerne fuldt råderum. Det har været radio- og tv-stationernes eget ønske, at de individuelle og kollektive aftaler for denne gruppe ikke skulle være omfattet af overenskomstsyste-
met, hvorfor disse aftaler i princippet uden videre kan opsiges til ophør.

Det nævnes i Ophavsretligt Forums bidrag, at rettighedsoverdragelsen i videreudnyttelsesaftalen ikke er så omfattende, som den kunne synes, og dette begrundes med, at Dansk Journalistforbund i 2002 fik voldgiftsrettens medhold i, at DR ikke var berettiget til at genudsende medarbejdernes stof under den lovligt varslede strejke. DJ fik ret i, at forbuddet mod genudsendelse under strejke fremgik af selve overenskomsten og ikke var ophævet gennem indgåelsen af tillægsaftalen om ubegrænset ret til videreudnyttelse. De udsendelser, der er færdigproducerede inden strejken, men ikke har været udsendt endnu, må udsendes. Ligesom fx stole, der er produceret til lager, må sælges under en strejke. Men DJ har i overenskomsten sikret sig, at DR ikke under en lovligt varslet strejke har ret til at genudsende programmer, (der ikke inden strejkevarslet var programsat, og) som medarbejderne har medvirket til at frembringe. Kun på denne måde forhindres det, at medarbejderne kommer til at optræde som strejkebrydere over for sig selv.

Engagementsansatte

Samrådet kan tilslutte sig, at de engagementsansatte bestemt ikke bør være omfattet af en arbejdsgiverregel. Samtidig skal det påpeges, at de vilkår, der er aftalt for engagementerne, i en række tilfælde vil medføre, at de engagementsansatte vil blive betragtet som værende omfattet af lønmodtagerbegrebet, jf. gældende arbejdsmarkeds- og skattelovgivning, og derfor utilsigtet for en dels vedkommende risikerer at blive omfattet af den foreslåede regel.

Det anføres, at DR med held har rejst krav om at fjerne konfliktmuligheden fra de kollektive aftaler, der gælder engagementsansatte. Dette gør imidlertid ikke forskellen til de freelancere, der er omfattet af DRs freelance overenskomster, større. Freelance overenskomsterne kan opsiges til udløb og indeholder ikke konfliktret. På trods af dette foreslås denne gruppe af Ophavsretligt Forum omfattet af den foreslåede arbejdsgiverregel.

Udvikling og historik i forhandlingerne med radio- og tv-stationerne

Den tidlige udvikling af de aftaler, der regulerer overdragelse af ophavsret i forbindelse med ansættelse i radio- og tv-stationerne, har selvsagt fundet sted i DR (idet DR i mange år var den eneste radio- og tv-station i Danmark), hvor der er tradition for et veludviklet samarbejde mellem ledelsen og de ansattes organisationer.

DRs anvendelse af medarbejdernes værker og frembringelser har, også for fx musikere overhovedet fik rettigheder efter ophavsretsloven, været et fremtrædende emne i parternes almindelige overenskomstforhandlinger.

I bilag 6 er der en samlet beskrivelse af, hvorledes parterne gennem tiden har fundet løsninger, der har imødekommet DRs behov for at følge med den tekniske udvikling. Der redegøres alene for historik og udvikling for så vidt angår de grupper, som må antages at blive omfattet af den af Ophavsretligt Forum foreslåede arbejdsgiverregel.

2. TV 2 Danmark A/S

Ophavsretsbestemmelsen i overenskomsten mellem TV 2 Danmark og Dansk Journalistforbund fra 1988 er omtrent enslydende med den tilsvarende bestemmelse i overenskomsten mellem DR og DJ. TV 2 Danmark valgte allerede i 1989 at indgå en videreudnyttelsesaftale med DJ, som gav TV 2 fuld ret til også at overdrage rettigheder til udnyttelse af stoffet uden for udsendelsesvirksomheden og TV 2's egen virksomhed, mod at stoffet anvendes forsvarligt, og at en andel af indtægterne går til medarbejderne. Det var TV 2's eget valg, at videreudnyttelsesaftalen ikke blev indgået samtidig med overenskomsten, idet man ønskede at overveje behovet og det ønskelige i en sådan aftale.

3. Øvrige radio- og tv-stationer

Den gældende retstilstand om overdragelse af ophavsret i ansættelsesforhold har ikke givet anledning til problemer i de kommercielle radio- og tv-stationer.

4. Særligt om ansatte komponister

Der er tale om under 10 personer på landsplan, som i begrænset omfang anvender deres arbejdstid til at komponere, og der er fundet løsninger på de konkrete sager. Hvis disse løsninger mod forventning måtte vise sig ikke at være tilfredsstillende for den ene eller den anden part, vil de blive taget op til revision. Det er særdeles atypisk at være fast ansat som komponist. Det savner derfor mening at indrette lovgivningen efter de få eksempler, der kan findes på sammenstød mellem de kollektive overenskomster og KODAs love.

2.1.2.4. DE FORSKELLIGE TYPER AF ANSÆTTELSESFORHOLD OG KONTRAKTSFORHOLD

Samrådet for Ophavsret er for så vidt enig i, at man tankemæssigt kan opdele ophavsmænd og udøvende kunstnere i tre kategorier, hvor en gruppe består af ansatte ophavsmænd og udøvende kunstnere, en anden består af ophavsmænd og udøvende kunstnere, som engageres på freelancebasis i et bestemt tidsrum til at levere en bestemt kunstnerisk præstation, og en tredje består af ophavsmænd eller produktionselskaber, som bestilles til at levere et bestemt værk.

Opdelingen i disse kategorier vil imidlertid ikke skabe klarhed over, hvornår en person er omfattet af den af radio- og tv-stationerne foreslåede arbejdsgiverregel, idet den ikke er sammenfaldende med, hvornår en person ifølge gældende lovgivning kan betragtes som værende i et ansættelsesforhold, hvad enten dette er som fast ansat eller som løserer tilknyttet. Den klarhed, der i dag er skabt af de kollektive overenskomster og aftaler, vil blive afløst af utallige fortolkningssager og uenigheder i takt med, at radio- og tv-stationerne måtte gennemtvunge bortfald af de eksisterende aftaler.

De månedslønnede ansatte vil klart være omfattet af den foreslåede regel, også selvom de ikke er varigt (fast) ansatte. I kategorien af freelancere vil det være særdeles uklart, hvilke rettighedshavere der vil være omfattet eller ej, idet dette i henhold til den foreslåede regel

alene skal afgøres ud fra gældende lovgivning og praksis om ansættelsesbegrebet. For så vidt angår de ophavsmænd, der bestilles til at udfører et værk, vil der også opstå uklarheder, idet bestilte værker undertiden også skabes i kontraktforhold, der ansættelsesretligt må karakteriseres som midlertidig ansættelse.

Et meget stort flertal inden for alle kategorier er i dag dækket af kollektive aftaler, som gør det muligt for DR at udnytte værkerne og præstationerne på en sådan måde, at DR kan deltage aktivt i medieudviklingen på konkurrencedygtig vis. For så vidt angår de ansatte betyder en fælles supplerende kollektiv aftale om videreudnyttelse, at alle ansattes værker kan udnyttes på alle måder og med alle tekniske midler.

Overenskomsterne og aftalerne har mange fælles træk. Forskellighederne i aftalerne afspejler den forskellige tilknytning til DR og de forskellige værker og præstationer, der er tale om.

Det er i betydelig grad vilkårligt, om en ophavsmand eller udøvende kunstner ansættes midlertidigt som månedslønnet på overenskomsten for ansatte eller i henhold til en af freelanceoverenskomsterne. Inden for nogle af rettighedsgrupperne er det også i en vis udstrækning vilkårligt, om der indgås en individuel kontrakt om levering af en ophavsretligt beskyttet indsats, eller om der sker fast eller midlertidig ansættelse i henhold til en overenskomst.

Både DR og ophavsmændene kan have interesse i at ønske den ene eller den anden aftalemæssige løsning. Der er i dag forsvindende få uoverensstemmelser om dette. Indføres den foreslåede arbejdsgiverregel, vil det skabe problemer, som ikke var der før. Dels fordi arbejdsgiverreglen – som ovenfor beskrevet – ikke vil være egnet til at afgrænse kategorierne på relevant vis. Dels fordi DR (og de øvrige radio- og tv-stationer) vil være motiveret til at presse så mange som muligt ind i den ansættelsesform, som i kraft af en eventuel arbejdsgiverregel vil indebære overgang af alle rettigheder uden forhandling. Radio- og tv-stationerne vil også være motiveret til at benytte en arbejdsgiverregel til at bekæmpe eksisterende aftaler om videreudnyttelse. De individuelle rettighedshavere vil være motiveret i den modsatte retning.

Der vil derfor være betydelig risiko for, at det vil blive vanskeliggjort med den foreslåede arbejdsgiverregel end under den nuværende retstilstand at opnå den fuldstændige inddækning med aftaler, som er nødvendige for at sikre radio- og tv-stationerne den fleksibilitet,

der er behov for. Indførelse af den foreslåede arbejdsgiverregel vil således også have negativ virkning for de rettighedshavere og aftaler, som parterne i udgangspunktet måtte være enige om ikke bør omfattes af reglen.

2.2. VURDERING AF DET EKSISTERENDE SYSTEM

2.2.1. OPHAVSRETSLIGT FORUMS BIDRAG

Konsekvensen af den manglende lovregulering af overgangen af ansattes ophavsrettigheder er, at radio- og tv-stationerne og andre arbejdsgivere må vælge enten at forlade sig på den eksisterende retspraksis om overgang af ansattes ophavsrettigheder eller forsøge at erhverve rettigheder fra deres ansatte i medfør af aftale. Begge metoder er imidlertid utilstrækkelige til at sikre det råderum og de udviklingsmuligheder, som er nødvendige for en moderne medievirksomhed.

2.2.1.1. RETSPRAKSIS

Retspraksis har fastslået, at ansattes ophavsrettigheder i medfør af ansættelsesforholdet overføres til arbejdsgiveren, i det omfang det er nødvendigt for dennes sædvanlige virksomhed på frembringelsestidspunktet.

Det er imidlertid meget usikkert for radio- og tv-stationerne at basere deres virksomhed på denne retspraksis alene.

For det første findes der alene to retsafgørelser om ikke-aftaledækket overdragelse af rettigheder på radio-/tv-området. Den ene (U 94.349 H) fastslår, at genudsendelse er en del af den sædvanlige virksomhed, og den anden (U 93.180 Ø), at salg af klip til en anden tv-station ikke er det. At der overhovedet skal føres sager om udsendelse, der så udpræget ligger inden for radio-/tv-stationernes primære virksomhed, viser jo, at der langt fra er enighed mellem parterne om rækkevidden af den sædvanlige virksomhed, og illustrerer dermed også, hvor usikkert det ville være for en virksomhed at forlade sig på retspraksis alene.

For det andet erhverver arbejdsgiveren i henhold til retspraksis alene rettigheder til udnyttelse i den sædvanlige virksomhed, som den så ud på frembringelsestidspunktet. Ønsker en radio- eller tv-station fx at gøre sine programmer tilgængelige på en helt ny måde, kan dette efter den eksisterende retspraksis alene ske, hvis samtlige virksomhedens ansatte ophavsmænd har givet deres samtykke hertil. Den eksisterende praksis er derfor alene egnet for statiske virksomheder og ikke virksomheder, der som radio- og tv-stationerne er i stadig udvikling.

At det er vanskeligt for arbejdsgiveren at udvide sin sædvanlige virksomhed uden at indhente tilladelse hertil fra sine ansatte, støttes af den juridiske teori:

Peter Schønning, "TV-programmedarbejderes ophavsrettigheder", 1989, Akademisk Forlag, side 65:

"arbejdsgiveren [har] under ingen omstændigheder [...] erhvervet retten til nye udnyttelsesformer i kraft af ansættelsesforholdet".

Og samme forfatter side 77:

"I én henseende kan arbejdsgiveren i hvert fald udvide sit virksomhedsområde i forhold til den sædvanlige virksomhed, nemlig når de nye værksudnyttelser effektueres, uden at arbejdstagerne gør ophævelser af nogen art. I så fald vil der efterhånden danne sig en ny (og udvidet) virksomhedssædvane, en ny statisk situation. Virksomhedsudvidelsen har herefter betydning i relation til de efterfølgende værker."

Koktvedgaard og Jens Schovsbo, Lærebog i Immaterialret, 7. udg., 2005, side 105:

"Dels indebærer principperne en noget statisk retstilstand – man skal forblive ved det sædvanlige eller genforhandle problemkredsen med de ansatte, hvilket ofte er byrdefuldt for virksomheden, men altså nødvendigt efter gældende ret".

En virksomhed, der ønsker at udvide/udvikle sin virksomhed, må derfor vælge mellem enten at spørge sine ansatte om lov eller blot foretage udvidelsen og så håbe på, at de ansatte ikke gør indsigelse. Begge dele dog med risiko for, at de ansatte siger nej.

Denne situation er helt uholdbar for radio- og tv-stationerne, der som beskrevet er i konstant udvikling.

2.2.1.2. AFTALEDÆKNING

Som beskrevet under pkt. 2.1.1.3 har DR og TV 2 Danmark A/S i vidt omfang erhvervet rettigheder til udnyttelse af tjenstligt produceret stof fra deres ansatte i medfør af aftale. Fra radio- og tv-sta-

tionernes synspunkt er der dog følgende væsentlige svagheder ved det eksisterende system:

1. Uhensigtsmæssigt samspil mellem retspraksis og aftaledækning
2. Laveste fællesnævner sætter niveauet for rettighedserhvervelsen
3. Ophavsretsloven forhindrer fremtidssikring i aftaler
4. Urimelig sammenblanding af ophavsret og arbejdsret

Ad 1 – Uhensigtsmæssigt samspil mellem retspraksis og aftaledækning

Som ovenfor beskrevet er det ikke et sikkert grundlag for radio- og tv-stationerne at basere deres virksomhed på retspraksis. Når radio- og tv-stationerne derfor vælger at indgå aftale med deres ansatte om rettighedsoverdragelsen, går de imidlertid glip af den rettighedsovergang, som er fastslået i retspraksis. Dette skyldes, at retspraksis' principper kun finder anvendelse, når parterne ikke har indgået aftale. Forhandlingerne med de ansatte ophavsmænd omfatter derfor ikke alene det område, som ikke er dækket af retspraksis, men også de rettigheder, som retspraksis har fastslået skal overgå vederlagsfrit til arbejdsgiveren. De ansatte vil derfor også kunne nedlægge veto og kræve betaling for disse rettigheder, som retspraksis ellers har fastslået skal overgå automatisk til arbejdsgiveren.

Som eksempel kan nævnes, at DR ved indgåelsen af videreudnyttelsesaftalen i 1996 var nødt til at acceptere at betale royalty til de ansatte for udgivelse af videogrammer, uagtet videoudgivelse på dette tidspunkt måtte betragtes som sædvanlig virksomhed. DR havde således påbegyndt udgivelse af videogrammer i 1984. Aftalen er ikke ændret siden indgåelsen i 1996, og DR betaler fortsat særskilt til sine ansatte for disse udgivelser.

Som et yderligere eksempel kan nævnes, at DR til DJ-freelancerne betaler for genudsendelse af programmerne – uagtet retspraksis har fastslået, at genudsendelse ligger inden for radio- og tv-stationernes sædvanlige virksomhed.

Da radio- og tv-stationernes sædvanlige virksomhed typisk udvikler sig hurtigere, end aftalerne kan revideres, vil der desuden være udnyttelsesformer, der ikke var en del af radio- og tv-stationernes sæd-

vanlige virksomhed på aftaletidspunktet, men som efterfølgende bliver en del af den sædvanlige virksomhed. Fordi aftalerne går forud for retspraksis, indebærer dette, at radio- og tv-stationerne kommer til at betale for sådanne udnyttelser også efter, at de er blevet en del af den sædvanlige virksomhed.

Det er Ophavsretligt Forums opfattelse, at såfremt de eksisterende rettighedsaftaler opsiges, vil radio- og tv-stationerne ikke længere skulle betale for de udnyttelser, der falder ind under den sædvanlige virksomhed, jf. retspraksis. I tilfælde af opsigelse ville radio- og tv-stationerne derfor fx ikke længere skulle betale de ansatte rettighedshavere for udgivelser på videogrammer, da denne udnyttelse falder ind under den sædvanlige virksomhed.

Ad 2 – Laveste fællesnævner sætter niveauet for rettighedserhvervelsen

Som beskrevet under pkt. 2.1.1.3 har i hvert fald DR aftaler med mange forskellige typer af ansatte ophavsmænd med mange forskellige funktioner. Typisk indgår der bidrag fra mange af disse forskellige grupper i hver enkelt produktion mv.

For at kunne udnytte produktionerne mv. på den ønskede måde er det nødvendigt, at DR erhverver de samme rettigheder fra samtlige grupper af ansatte ophavsmænd. Hvis DR fra blot én af grupperne ikke opnår rettighederne til en eller flere udnyttelsesformer, betyder det reelt, at produktionen ikke kan udnyttes på de(n) pågældende måde(r), uanset om DR måtte have fået lov hertil fra alle de andre ansatte ophavsmænd. De øvrige rettigheder er da reelt erhvervet og betalt uden nytte.

Udgangspunktet for radio- og tv-stationernes udnyttelse af deres ansattes rettigheder vil derfor altid være den laveste fællesnævner.

Ad 3 – Ophavsretsloven forhindrer fremtidssikring i aftaler

Som beskrevet står radio- og tv-stationerne midt i en rivende udvikling af deres virksomheder, og det er derfor uhyre vigtigt for radio- og tv-stationerne, at aftalerne med deres ansatte giver radio- og tv-stationerne råderum til at følge med denne udvikling og således imødegå den voksende udenlandske konkurrence.

DR har i medfør af videreudnyttelsesaftalen ”ret til at udnytte de værker, præstationer og fotografier, der frembringes eller er frembragt som led i ansættelsesforholdet på alle måder og ved hjælp af alle tekniske metoder”.

Det er DRs opfattelse, at denne bestemmelse giver DR ret til alle former for udnyttelse af det omfattede materiale, herunder udnyttelsesformer, som ikke var kendt på tidspunktet for aftaleindgåelsen, og DR har altid ageret ud fra den forudsætning.

Det er imidlertid visse steder i den juridiske teori anført, at overdragelse af rettigheder til fremtidige udnyttelsesformer ikke er mulig. Se fx Peter Schönning, ”TV-programmedarbejderes ophavsrettigheder”, 1989, Akademisk Forlag, side 65:

”Det er den almindelige opfattelse, at der gælder en formodning for, at ophavsmandens medkontrahent ikke har erhvervet rettighederne til udnyttelsesformer, der på kontraheringstidspunktet var parterne ubekendte. Selv hvor ”hele ophavsretten” eller ”alle fremførelsesrettighederne” (og den nye udnyttelsesform falder inden for denne overordnede kvalitative rettigheder) er overdraget, antages nye udnyttelsesformer ikke at være omfattet af rettighedsoverdragelsen. Det kan udtrykkeligt aftales, at medkontrahenten erhverver rettighederne til fremtidige udnyttelsesformer, men i så fald kan aftalevilkåret efter omstændighederne – ifølge lovmotiverne – tilsidesættes efter aftalelovens § 36/OL § 29.

....

I ansættelsesforhold betyder dette, at arbejdsgiveren under ingen omstændigheder har erhvervet retten til nye udnyttelsesformer i kraft af ansættelsesforholdet (jfr. således Beck, s. 162, og sml. NOU 1985:6, s. 30). Såfremt parterne har indgået en udtrykkelig overdragelsesaftale, bevarer arbejdstagerne ligeledes retten til nye udnyttelsesformer, medmindre det – hvilket så vidt vides aldrig forekommer – eksplicit er aftalt, at rettighedsoverdragelsen tillige omfatter fremtidige udnyttelsesformer, og denne aftale ikke tilsidesættes som værende urimelig i h.t. aftalelovens § 36.”

Hvis synspunktet er udtryk for gældende ret, betyder det, at radio- og tv-stationer ikke med sikkerhed kan aftaledække nye udnyttelsesformer på den måde, som det fx er sket i DRs videreudnyttelsesaftale. DRs ansatte har imidlertid ikke gjort indsigelse mod disse udnyttelsesformer, og de ansattes rettigheder er derfor under alle omstændigheder overgået til DR.

Taget i betragtning, hvor lang tid radio- og tv-stationernes tidligere rettighedsforhandlinger har taget, er det ikke realistisk at forestille sig, at radio- og tv-stationerne skulle kunne aftaledække hver ny udnyttelsesform forud for iværksættelsen. Det tog således DR 14 år at opnå video-rettigheder fra DRs egne ansatte, og DR og organisationerne forhandlede i 15 år for at opnå en samlet videreudnyttelsesaftale.

Ad 4 – Urimelig sammenblanding af ophavsret og arbejdsret

Som beskrevet under pkt. 2.1.1.3 sker radio- og tv-stationernes erhvervelse af rettigheder fra deres ansatte primært via de ansattes faglige organisationer. Den kobling, der hermed sker mellem arbejdsretlige forhold og ophavsrettigheder, har en række uheldige konsekvenser for radio- og tv-stationerne:

- a. Indgreb i ledelsesretten og de politiske rammer
- b. Organisationerne bruger ophavsretten som et arbejdsretligt kampvåben
- c. Organisationerne repræsenterer ikke alle rettighedshavere, og det er usikkert, om de overhovedet kan overdrage rettigheder
- d. Radio- og tv-stationerne er nødt til at erhverve rettigheder også fra medlemmer, der ikke producerer ophavsretligt beskyttet materiale

Ad a – Indgreb i ledelsesretten og de politiske rammer

Samrådet for Ophavsret ønsker at bevare ophavsretten i ansættelsesforhold for herigennem at kunne sikre sig indflydelse på radio- og tv-stationernes virksomhed. Samrådet for Ophavsret ønsker således at anvende ophavsretten til at gøre indgreb i ledelsesretten.

Men synspunktet indebærer også, at der vil kunne opstå den ”interessante” situation, at Folketinget kan have pålagt radiofonier med public service-forpligtelser bestemte udnyttelsesformer, som de ansatte så kan nægte.

Det synes helt uacceptabelt, og det kan ikke være ophavsrettens formål at sikre, at ansatte ophavsmænd får indflydelse på politikernes og/eller virksomhedsledelsens beslutninger om at udvide/udvikle virksomheden. De ansattes interesser i den anledning er varetaget af samarbejdsudvalg mv. i virksomhederne.

At det imidlertid ikke er et rent hypotetisk eksempel, bekræftes af, at DJ bestrider, at de aktiviteter, der er anført i radio-/tv-lovgivningen, også skulle være udtryk for DRs sædvanlige virksomhed i ophavsretlig forstand. DJ har fået dette bekræftet ved en faglig voldgift mellem parterne i 1991.

Ad b – Organisationerne bruger ophavsretten som arbejdsretligt kampvåben

Udgangspunktet i arbejdsretten er som bekendt, at arbejdsresultatet tilhører arbejdsgiveren. Dette udgangspunkt tilsidesættes, når det gælder ansatte ophavsmænd, hvor udgangspunktet er, at den ansatte selv er indehaver af ophavsretten til de værker, han frembringer som led i ansættelsen.

Radio- og tv-stationerne finder denne tilsidesættelse af det arbejdsretlige udgangspunkt forkert.

Særlig grelt bliver det, når man kan konstatere, at de ansatte sammenkobler den kollektive arbejdsret og ophavsretten for derved at opnå en bedre retstilling, end både andre ansatte og de frie ophavsmænd har.

Ansatte kan generelt iværksætte kollektive kampskridt i form af fx strejke og blokade og derved hindre arbejdsgiveren i at producere.

Det kan de ansatte ophavsmænd også og kan dermed forhindre, at der bliver produceret nye programmer m.m., men i tillæg hertil har de ansatte ophavsmænd i visse tilfælde opnået mulighed for også at inddrage allerede produceret stof under konflikter. Ophavsrettighederne er herved blevet et arbejdsretligt kampvåben.

Som eksempel kan nævnes, at der i DRs overenskomst med Dansk Journalistforbund indgår en bestemmelse om, at DR under en konflikt ikke må genudsende programmer, hvortil medarbejderne har ophavsret. Journalisterne har herved opnået mulighed for under en konflikt at forhindre udnyttelse af allerede produceret stof inden for DRs absolutte kernevirkomhed – udsendelse i radio og tv – uagtet rettighederne hertil er overgået til DR i medfør af ansættelsesforholdet, jf. dommen U 1994.349 H (Kanal 2), hvoraf fremgår, at genudsendelse betragtes som sædvanlig virksomhed.

Ingen andre ansatte har denne mulighed for at anvende tidligere arbejdsresultater som et arbejdsretligt kampvåben, og ingen frie ophavsmænd har generelt mulighed for at suspendere endelige rettighedsoverdragelser, hvis de ikke kan blive enige med erhververen i andre forhold. Ansatte ophavsmænd stilles derfor bedre end andre ansatte og bedre end de frie selvstændige kunstnere.

Ad c – Organisationerne repræsenterer ikke alle rettighedshavere

En anden konsekvens af koblingen mellem den kollektive arbejdsret og ophavsretten er, at organisationerne på den ene side har påtaleret for så vidt angår ikke-medlemmer – radio- og tv-stationerne kan således ikke tilbyde ikke-medlemmer ringere betingelser. De faglige organisationer vil derfor formentlig kunne forhindre radio- og tv-stationerne i at afkøbe flere rettigheder fra ansatte, der ikke er medlem af de faglige organisationer, end de har erhvervet fra de ansatte, der er medlem af de faglige organisationer.

På den anden side kan de faglige organisationer ikke repræsentere ikke-medlemmer og tidligere/afdøde medlemmer. Det vil derfor principielt ikke være muligt for radio- og tv-stationerne fra de faglige organisationer at erhverve rettigheder til nye udnyttelsesformer til materiale produceret af tidligere ansatte, der enten er afdøde eller blot ikke længere er medlemmer af den pågældende faglige organisation.

Som et ekstra usikkerhedsmoment kan nævnes, at det tilmed kan være usikkert, om organisationerne har kompetence til at indgå aftale om overdragelse af rettigheder på vegne af deres medlemmer. Dette erfarede DR i 1998, da Akademikernes Centralorganisation, i forbindelse med forhandling af overenskomst med DR, bad professor Mogens Koktvedgaard om at vurdere dette spørgsmål. I sit notat af 27. april 1998 til Akademikernes Centralorganisation skrev Mogens Koktvedgaard bl.a. følgende:

”Den manglende kompetence til at råde over medlemmernes rettigheder betyder ikke, at der ikke kan indgås overenskomst om honorering. Det kan der, navnlig – som her – en overenskomst om minimumsvederlag. Overenskomsten kan imidlertid ikke indeholde bestemmelser om rettighedsovergang (§ 6 og § 7 stk. 8), rundsumsvedtagelser (§ 7 stk. 5) og dispositioner i relation til lovens § 55 (§ 7 stk. 11).”

Ad d – Radio- og tv-stationerne er nødt til at erhverve rettigheder også fra medlemmer, der ikke producerer ophavsretligt beskyttet materiale

En yderligere konsekvens af, at rettighederne ikke erhverves fra den enkelte ansatte, men derimod fra de ansattes faglige organisationer, er, at radiofonierne er nødt til at erhverve og betale for rettigheder fra alle ansatte omfattet af den pågældende overenskomst, selv om kun et enkelt medlem frembringer ophavsretsbelagt materiale.

2.2.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

De overenskomster og supplerende aftaler, som er indgået ved almindelige forhandlinger med den gældende retstilstand som forudsætning, tilgodeser hensynet til de danske radio- og tv-stationers udvikling, forpligtelser efter lovgivningen og konkurrenceevne fuldt ud. Der er ikke tale om, at radio- og tv-stationerne bliver stillet over for et valg mellem to onder som beskrevet af Ophavsretligt Forum.

Det dokumenteres bedst ved at betragte de utallige og forskellige tilbud, som radio- og tv-stationerne i dag er i stand til at give de danske mediebrugere på en mangfoldighed af teknologisk forskellige medier og platforme.

96 % af de ansatte er dækket af kollektive aftaler, jf. bilag 4, der giver radio- og tv-stationerne uindskrænket råderum for videreudnyttelser på særdeles rimelige vilkår. Aftalerne er, hvor radio- og tv-stationerne har ønsket det, knyttet til overenskomsterne og er derfor meget stabile, idet de fortsætter med at gælde, indtil ny aftale er indgået, eller en af parterne måtte have frigjort sig for aftalen ved lovligt varslet konflikt.

Risikoen for, at de ansattes organisationer skulle vælge denne vej, er, som tidligere nævnt, meget lille. Indtil videre har det alene været DR, der fx har kunnet se en fordel i at kræve, at nogle af disse aftaler uden videre skal kunne opsiges til bortfald. Det har DR fx ønsket og opnået i de kollektive freelance aftaler.

Aftalerne med de ansatte (både faste og løst ansatte) har fungeret stabilt og har i de seneste (og mest relevante) 10 år givet radio- og tv-stationerne den ønskede fulde råderet til videreudnyttelser samtidig med øget fleksibilitet i arbejdstilrettelæggelsen m.m., hvilket har været en væsentlig årsag til, at radio- og tv-stationerne er førende i flermedialitet og anden udnyttelse af den digitale teknologi i moderne medievirksomhed.

De helt enkeltstående eksempler, der kan fremvises på kunstnere, som har modsat sig videreudnyttelse, er samtidig eksempler på sager, der ikke ville blive løst af en arbejdsgiverregel.

Indførelse af en arbejdsgiverregel vil skade den forhandlings- og aftalekultur, som har ført til de gode resultater. Derudover vil reglen føre til uklarheder og nye problemer, hvor der før var klarhed og meget få problemer.

2.2.2.1. RETSPRAKSIS

Domstolene har i årenes løb truffet en række fornuftige og rimelige afgørelser om, hvilke rettigheder der i den konkrete situation måtte anses for overdraget til arbejdsgiveren, når dette ikke var aftalt eller ikke tilstrækkelig klart fremgik af ansættelsesgrundlaget.

Retspraksis giver for det første arbejdsgiveren sikkerhed for, at arbejdsresultatet – også uden specifik aftale herom – står til disposition inden for arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed. For det andet indebærer den i retspraksis udviklede hovedregel et incitament til, at parterne indgår de nødvendige og præcise aftaler om, hvad den ansatte forventes at stille til rådighed, således at retssager om dette kan undgås i videst muligt omfang. Det meget lille moment af usikkerhed, som dette medfører, er langt mindre end den usikkerhed, der vil blive resultatet, såfremt den foreslåede arbejdsgiverregel indføres.

Ophavsretligt Forum gør en del ud af at problematisere retspraksis på området ved at sammenholde løsrevne citater fra den juridiske teori. Ophavsretligt Forum peger imidlertid ikke på konkrete afgørelser, der har givet et urimeligt eller uhensigtsmæssigt resultat.

Den eksisterende retspraksis har været uforandret i mindst 26 år. Det kan samtidig konstateres, at TV 2 har haft mulighed for alle videreudnyttelser allerede meget kort tid efter sin start (1 år) og umiddelbart efter at have anmodet herom, og at DR fik en aftale med den største gruppe ansatte i 1991 allerede året efter, at DR efter mange års nægtelse heraf indledte forhandlinger med Dansk Journalistforbund, og med alle grupper af ansatte fra 1995.

Påstanden om, at der alligevel består usikkerhed om rettighedserhvervelsen ved nye udnyttelser, selvom der er indgået vidtgående aftaler om ret til alle udnyttelser, holder ikke for en nærmere betragtning. For DRs vedkommende illustreres dette udmærket i et protokollat til videreudnyttelsesaftalen med DR, hvori det hedder:

”DR har rettighederne til at udnytte det tjenstligt producerede udsendelsesstof m.m. jf. aftalens § 1, men orienterer medarbejderne i god tid inden iværksættelsen af nye udnyttelsesformer.”

Det vil sige, at det står helt klart, at de ansatte ikke har vetoret over for nye udnyttelser, men alene gives mulighed for indflydelse på for-

holdsregler, som den pågældende nye udnyttelsesform måtte skabe behov for. Reglen giver desuden mulighed for drøftelse af, hvilken bestemmelse i videreudnyttelses-aftalen som den pågældende nye udnyttelse efter parternes opfattelse bør falde ind under. Eventuel uenighed om dette skal i givet fald afklares ved sædvanlig faglig voldgift og vil således heller ikke bremse iværksættelsen af det nye tiltag. Reglen indebærer også, at den teoretiske risiko for ugyldighed ikke eksisterer, da de ansatte har muligheden for at kræve aftalen justeret ved næst kommende fornyelse, såfremt den nye udnyttelse måtte give anledning til det.

Den bedste dokumentation for, at gældende retspraksis er dynamisk nok til at tackle udviklingen, er de mange velfungerende aftaler og den rivende og konkurrencedygtige udvikling, som rent faktisk har fundet sted i danske medier, herunder ikke mindst i radio- og tv-stationerne.

2.2.2.2. AFTALEDÆKNING

Der er som anført ovenfor indgået kollektive aftaler på alle væsentlige områder, hvilket som også tidligere sagt betyder, at de danske radio- og tv-stationer kan bruge de værker, som frembringes under ansættelse hos dem, på alle måder også uden for radio- og tv-stationernes sædvanlige virksomhed. For gruppen af ansatte nærmer dækningen sig de 100 %. Der henvises til det af DR producerede bilag 5.

Navnlig for så vidt angår freelancers arbejde for private produktionselskaber er der virksomheder, som ikke er dækket af kollektive aftaler. Grunden hertil er helt overvejende den, at produktionselskaberne og deres organisation vægrer sig ved at indgå kollektive aftaler. I kapitel 5 redegøres der for de negative konsekvenser, de individuelle forhandlinger ofte medfører for de enkeltstående freelancere.

1. Samspillet mellem retspraksis og aftaledækning

Der knytter sig til overenskomster for ansatte på medieområdet den kutyme, at når overenskomsten ikke siger noget om rettighedsoverdragelsens omfang, er det parternes forudsætning, at løn- og øvrige arbejdsvilkår står i forhold til den rettighedsoverdragelse, der er nødvendig for arbejdsgiverpartens sædvanlige virksomhed. Dette

kan bl.a. udledes af Østre Landsrets dom i U 2002.2754. Det fremgår også af den dokumenterede aftalepraksis mellem Dansk Journalistforbund og en lang række aftalparter inden for medierne. Se bilag 4.

En voldgiftsret konstaterede i 1991, at ophavsretsbestemmelsen i overenskomsten mellem DR og Dansk Journalistforbund ikke omfattede retten til udgivelse af videogrammer. Havde der ikke eksisteret en ophavsretsbestemmelse mellem parterne, ville hovedreglen i retspraksis – som retter sig mod situationer, hvor parterne ikke har indgået en aftale – have ført til samme resultat. Det er således ikke korrekt, at indgåelse af aftaler afskærer radio- og tv-stationerne fra en dynamisk udvikling af den sædvanlige virksomhed. Udgivelse af videogrammer til salg i detailhandelen var ikke sædvanlig virksomhed for DR, da man begyndte med denne videreudnyttelse af stof. Det er derfor helt naturligt, at der indgås en supplerende aftale mellem parterne om denne aktivitet.

En nyopstået tv-station ville formentlig i dag se det som en del af sin sædvanlige virksomhed at udgive udsendelsesstof på DVD mv. til salg i detailhandelen. Det vil parterne have som forudsætning for forhandlingerne om overenskomster eller kontrakter, hvorfor der vil blive taget højde for dette ved fastsættelse af løn- og arbejdsvilkår. Det, der for den ældre radio- og tv-station optræder som en tillægsaftale, vil for den nyopståede radio- og tv-station være en del af hovedoverenskomsten.

Såfremt de ældre radio- og tv-stationer måtte ønske tillægsaftalerne indbygget i hovedoverenskomsterne, kan dette rejses som krav ved kommende forhandlinger.

Forståelsen af sædvanlig virksomhed har i praksis, herunder i retspraksis, vist sig at være dynamisk. Samspillet mellem aftalerne og den i retspraksis udviklede hovedregel om overdragelse af ophavsrettigheder i ansættelsesforhold har tacklet den eksplosive teknologiske udvikling i udsendelses- og distributionsmåderne. Også udnyttelser, der ophavsretligt set klart er nye udnyttelsesformer, har de ansatte betragtet som "sædvanlig virksomhed", når formålet med de nye udnyttelsesformer har svaret til de hidtidige. "Udsendelsesbrug" er således bl.a. blevet fortolket som omfattende simultan retransmission, udsendelse pr. satellit, simulcasting og en lang række af de øvrige udsendelsesformer, som oplistes af radio- og tv-stationerne.

2. Fællesnævner for niveauet for rettigheds- erhvervelsen

Ophavsretligt Forum anfører, at fraværet af en arbejdsgiverregel betyder, at fx DR altid opnår at kunne udnytte stoffet efter laveste fællesnævner, fordi rettighederne skal erhverves ved aftale fra flere forskellige grupper. Samrådet kan ikke genkende denne problemstilling, idet alle fastansatte og midlertidigt ansatte og freelancere er omfattet af aftaler om videreudnyttelse, der giver DR den fulde udnyttelsesret.

Der kan i givet fald kun være tale om rettighedserhvervelse med de grupper, som radio- og tv-stationerne selv foreslår undtaget fra arbejdsgiverreglen. Det skal understreges, at der efter Samrådets opfattelse (bortset fra helt undtagelsesvise enkelttilfælde) ikke kan påvises problemer med rettighedserhvervelsen fra denne gruppe.

3. Fremtidssikring af aftaler

Aftalerne om videreudnyttelse giver radio- og tv-stationerne den bedst tænkelige fremtidssikring. Samrådet for Ophavsret har ingen indvendinger imod indholdet i de citater fra de retsteoretikere, som radio- og tv-stationerne har gengivet. Indholdet underbygger imidlertid ikke de argumenter, som Ophavsretligt Forum fremfører til støtte for, at radio- og tv-stationerne skulle have problemer med fremtidssikring.

Radio- og tv-stationerne har forpligtet sig til at informere de ansatte om nye udnyttelsesformer, som sættes i værk i aftaleperioden. Herigennem får de ansatte kendskab til dem uden at kunne modsætte sig iværksættelsen. Ved de efterfølgende fornyelser af aftalerne (hvert andet eller tredje år) er disse nye udnyttelser blevet en del af parternes fælles forudsætninger for fornyelsen af videreudnyttelsesaftalerne. Den beskrevne usikkerhed er således helt ubegrundet i både teori og praksis.

4. Sammenblanding af ophavsret og arbejdsret

Koblingen mellem den kollektive arbejdsret og overdragelse af ophavsret i ansættelsesforhold har så vidt ses alene haft gunstige virkninger. Koblingen til de kollektive overenskomster sikrer, at rettighederne clears for både medlemmer og ikke-medlemmer, og reglerne om forhandling og opsigelse af kollektive overenskomster

gør som tidligere beskrevet aftalerne særdeles stabile. De kollektive overenskomster frigør desuden radio- og tv-stationerne for et væld af individuelle forhandlinger.

Den teoretiske forskel på rettighedsovergang og honorering som modydelse for udnyttelsesrettigheder er i praksis helt uden betydning. Der er ikke forskel på de udnyttelsesrettigheder, der overdrages stiltiende i kraft af ansættelsesaftalen, fordi de er nødvendige for virksomhedens sædvanlige drift, og de udnyttelsesrettigheder, der specifikt overdrages i en overenskomst eller i en tillægsaftale til overenskomsten.

a. Ledelsesretten og de politiske rammer

Forhandlingerne om overdragelse af rettigheder til udnyttelser uden for den sædvanlige virksomhed har ikke i højere grad karakter af indgreb i ledelsesretten end andre forhandlinger om løn- og ansættelsesvilkår. Ved gennemsyn af aftalerne om videreudnyttelse vil det kunne konstateres, at de ansatte har lagt vægt på, at radio- og tv-stationerne skal sikre sig, at stoffet behandles forsvarligt af tredjemand, at der sker kildeangivelse, at ophavsmanden navngives, at den ansatte bevarer en sideløbende påtaleret, såfremt tredjemand måtte krænke stoffet og lignende. Ingen af disse forhold har karakter af indgreb i ledelsesretten. De forhindrer heller ikke, at radio- og tv-stationerne kan udføre deres public service forpligtelser eller andet, som Folketinget måtte pålægge radio- og tv-stationerne at igangsætte.

b. Bruges ophavsretten som arbejdsretligt kampvåben?

Radio- og tv-stationerne overser i deres argumentation, at arbejdsgiveren i henhold til gældende ret helt uden aftale derom og alene i kraft af ansættelsesforholdet erhverver alle de rettigheder, som er nødvendige for at drive den sædvanlige virksomhed. Denne retspraksis sikrer arbejdsgiveren netop den ydelse, som må formodes at være forudsætningen for de aftalte løn- og arbejdsvilkår, når andet ikke fremgår af ansættelsesaftalen eller overenskomsten. Det er en regel, der er i overensstemmelse med både den almindelige aftaleret og det kollektive arbejdsretlige aftalesystem.

Det er ikke et rimeligt eksempel, der fremdrages på ”misbrug” af ophavsretten som strejkevåben. Journalisterne har ved de almindelige overenskomstforhandlinger sikret sig en bestemmelse i overenskom-

sten, der indebærer, at *allerede udsendt* tjenstligt produceret stof ikke kan *genudsendes* under en strejke (med mindre der er tale om genudsendelser, der var planlagt, inden strejken blev varslet).

Det er særdeles rimeligt, at ansatte ophavsmænd kan forhandle sig til, at de genudsendelsesrettigheder til deres stof, som overdrages i kraft af overenskomsten, ikke må anvendes som "strejkebryderi" over for dem selv under en lovligt varslet arbejdskonflikt.

Parallellen til sædvanlig produktionsvirksomhed er ikke rammende. Ophavsmændene i radio- og tv-stationerne må på linje med ansatte i virksomheder, der fx har produceret stole til lager, acceptere, at nyproducerede endnu ikke udsendte programmer, der er færdiggjort, inden strejken iværksættes, kan udsendes (ligesom stolene på lagret kan sælges). Men de stole, som de ansatte har produceret, inden de gik i strejke, kan kun sælges af virksomheden en gang og fungerer ikke som strejkebryderi. En genudsendelse af en allerede udsendt (og ikke planlagt genudsendt) udsendelse svarer nøje til en aktivitet, som ellers kunne være udført af en strejkebryder.

Dansk Journalistforbund har prioriteret at fastholde denne bestemmelse i overenskomsten. Andre organisationer har ikke prioriteret undtagelsen lige så højt og har imødekommet et krav fra DR om at fjerne bestemmelsen mod til gengæld at opnå andre goder. Det er i øvrigt ikke en problemstilling, som indførelse af den foreslåede arbejds giverregel vil løse.

c. Organisationernes repræsentation af rettighedshaverne

Kollektive aftaler er fleksible og særdeles velegnede instrumenter til rettighedsklarering. Det er i særlig grad tilfældet, når aftalerne er tæt på at dække "væg til væg", som tilfældet er for radio- og tv-stationerne.

Det afgørende for, om en ansat er dækket af overenskomsten, er normalt ikke medlemskab af organisationen, men om den pågældende er omfattet af overenskomstens dækningsområde. Organisationernes mandater dækker også tidligere men nu afdøde ansatte på overenskomsterne, og disse er således også omfattet af fx de supplerende aftaler om videreudnyttelse, selvom disse ikke var indgået på det tidspunkt, da de nu afdøde var ansat.

DR har rejst tvivl om organisationernes forhandlingsmandat, når det gælder de ophavsretlige udnyttelsesrettigheder, men organisationernes opfattelse er blevet bekræftet i retspraksis og er ikke blevet anfægtet af de rettighedshavere, der kunne have haft en interesse i at gøre det, hverken medlemmer eller ikke-medlemmer.

De rettighedsgrupper, der ikke er omfattet af overenskomster eller kollektive freelanceaftaler, har med ganske få undtagelser ikke modsat sig rettighedsoverdragelse. Manglen på overenskomst eller anden kollektiv aftale skyldes enten, at radio- og tv-stationen ikke har ønsket at indgå en kollektiv aftale for freelancere, eller andre grunde, som har ført til, at der i stedet indgås enkeltkontrakter. Forholdene for denne gruppe rettighedshavere belyses nærmere i kapitel 5.

Den foreslåede arbejdsgiverregel vil i øvrigt ikke fjerne koblingen mellem den kollektive arbejdsret og ophavsretten. Den vil alene ændre et nu neutralt styrkeforhold til et, der ensidigt er til fordel for arbejdsgiverparten, idet denne ved passivitet automatisk tildeles en stribe rettigheder, som ikke på tidspunktet (og måske aldrig vil blive det) er nødvendige for den sædvanlige virksomhed.

d. Ansatte, hvis frembringelser ikke er ophavsretligt beskyttede

Radio- og tv-stationerne er ikke tvunget til at betale for udnyttelsesrettigheder til ansatte, som ikke producerer ophavsretligt beskyttet materiale. Aftalerne om videreudnyttelse honorerer rettighederne individuelt, hvor det af parterne er skønnet muligt. De rundsummer, der er i nogle tilfælde er aftalt, er hovedsagelig aftalt for at imødekomme et ønske fra radio- og tv-stationerne om at minimere omkostningerne ved administrative procedurer m.m. Organisationerne sørger i så tilfælde selv for at fordele pengene fra rundsummerne til de rettighedshavere, der rent faktisk har udført de konkrete rettighedsbærende indsatser.

2.3. OPHAVSRETTLIGT FORUMS OG SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS FORSLAG OG ARGUMENTER

2.3.1. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

2.3.1.1. EN GENEREL ARBEJDSGIVERREGEL I OPHAVSRETSLOVEN

Ophavsretligt Forum foreslår en ny regel i ophavsretsloven, hvorefter alle økonomiske rettigheder til værker og frembringelser (herefter kaldet "værker"), der er frembragt i ansættelsesforhold, overgår til arbejdsgiveren (i det følgende kaldet arbejdsgiverreglen).

Overgangen skal ikke berøre de ansattes rettigheder efter ophavsretslovens § 3.

Ophavsretligt Forum foreslår en bestemmelse med følgende ordlyd:

"Ophavsretten til værker, der er frembragt af en arbejdstager under udførelsen af dennes arbejde eller efter arbejdsgiverens anvisninger, overgår til arbejdsgiveren."

Der skal ske henvisning til bestemmelsen fra ophavsretslovens § 65.

Arbejdsgiveren skal være berettiget til at overdrage rettighederne til tredjemand.

Det forudsættes, at bestemmelsen placeres i ophavsretslovens kap. 3 og samtidig gøres deklaratorisk gennem henvisning i ophavsretslovens § 53, stk. 4.

Uanset indførelsen af en generel arbejdsgiverregel bør det præciseres, at § 53, stk. 3, og §§ 54-56 ikke finder anvendelse for ophavsretsmænd i ansættelsesforhold.

I et ophavsretligt system, hvor mediernes udnyttelsesmuligheder beror på aftaler mellem mediernes og de ansatte rettighedshavere, vil mediernes som følge af specialitetsgrundsætningen i § 53, stk. 3, om restriktiv fortolkning af indgåede aftaler bære risikoen for tvivl om overgang og clearing af rettigheder, hver gang der opstår nye udnyttelsesmåder, der ikke er specificeret i aftalen.

Som beskrevet under pkt. 2.2.1.2 antages det visse steder i den ju-

ridiske teori, at bestemmelsen indebærer en formodning mod nye udnyttelsesformer også i ansættelsesforhold. Hvis dette synspunkt er udtryk for gældende ret, er situationen helt uholdbar for radio- og tv-stationerne, som er i stadig udvikling. For virksomheder, der ikke har ansatte ophavsmænd, findes der ikke tilsvarende regler, der i realiteten kan være hæmmende for virksomhedernes evne til at udvikle nye produkter og/eller markeder. Tværtimod ønsker lovgiver typisk at understøtte innovation og udvikling hos virksomheder.

Bestemmelserne § 54 og § 55 blev indsat for at forhindre, at erhververen af rettigheder kan lægge sin døde hånd på værker og dermed hindre værksudnyttelse til skade for ophavsmanden og samfundets interesser. Dette beskyttelseshensyn eksisterer ikke i ansættelsesforhold, hvor et værk skabes på begæring af virksomheden med henblik på dennes udnyttelse heraf. Virksomhederne vil ofte have gjort sig strategiske overvejelser om, hvorledes deres produktionsmateriale bedst udnyttes, herunder på hvilke platforme.

Det er urimeligt, hvis virksomhederne af defensive hensyn skal være tvunget til at udnytte værker på måder, de ikke ønsker, eller alternativt se deres ansatte gøre dette.

En fastholdelse af tilbagefaldsreglerne i ansættelsesforhold forekommer derfor unødigt og konstrueret, fordi den ansatte ved udnyttelse af sine rettigheder efter tilbagefald vil kunne komme i konflikt med vedkommendes loyalitetsforpligtelse over for virksomheden.

En virksomhed bør have en videregående ret til at ændre i det arbejde, som en arbejdstager har udført for virksomheden, dog med respekt af ophavsretslovens § 3. Efter den gældende retstilstand i § 56 har en virksomhed alene en stærkt begrænset adgang til at ændre i det arbejde, som en arbejdstager har udført under varetagelsen af sit arbejde, uanset at arbejdet er udført efter instruktion. I et marked, hvor de fleste ophavsretsbeskyttede præstationer netop sker i teamwork og under instruktion og er præget af mediekonvergens og content sharing- og content management-systemer, ses der ikke det samme behov for at beskytte mod en ændringsadgang til det arbejde, som en ansat har præsteret for virksomheden – tværtimod forekommer dette helt urimeligt og i øvrigt stik imod den dagligdag, der kendetegner radiofonierne.

Tilsvarende bør en virksomhed frit kunne råde over de værker, der er frembragt i ansættelsesforhold, ved overdragelse i form af vide-

resalg mv. For de danske medievirksomheder er sådanne videreudnyttelser en del af disses sædvanlige virksomhed og i høj grad et konkurrenceparameter.

Det forudsættes, at ophavsretslovens § 59 bevares i uændret form som en *lex specialis* regel.

Ophavsretligt Forum er af den opfattelse, at en ny arbejdsgiverregel principielt bør have tilbagevirkende kraft for at løse alle problemer, som arbejdsgiverne i dag har med clearing af rettigheder til fremtidigt og allerede frembragt stof. Netop behovet for at løse problemet med clearing af allerede producerede værker blev for DRs og TV 2 DANMARK A/S' vedkommende delvist imødekommet, da Folketinget i december 2002 indførte en arkivbestemmelse i ophavsretsloven, men dette behov er dog hverken løst generelt for DR og TV 2 DANMARK A/S eller for de øvrige radiofoniers vedkommende eller for resten af mediebranchen i øvrigt. Som det netop ses ved gennemførelsen af arkivbestemmelsen i ophavsretsloven, er det ikke i en ophavsretlig sammenhæng en fremmed foreteelse at lovgive med tilbagevirkende kraft.

Ophavsretligt Forum er imidlertid bevidst om det generelt problematiske i at lade en ny bestemmelse have tilbagevirkende kraft.

2.3.1.2. HVEM ER OMFATTET AF EN ARBEJDSGIVERREGEL?

1. Afgrænsning af lønmodtagerbegrebet i arbejdsgiverreglen

Arbejdsgiverreglen skal finde anvendelse på personer, der er omfattet af et lønmodtagerforhold. Dersom der ikke er tale om et lønmodtagerforhold, bør arbejdsgiverreglen ikke finde anvendelse.

Lønmodtagerbegrebet er et velkendt begreb, som retspraksis ikke har haft problemer med at definere på andre retsområder, og heller ikke i forhold til mediernes virksomhed har der været problemer med at definere lønmodtagerbegrebet.

Lønmodtagerbegrebet efter gældende ret kan i mindre grad variere fra det ene retsområde til det andet, men der kan dog udledes nogle generelle kriterier, der typisk kendetegner et lønmodtagerforhold. Et af de kriterier, der efter retspraksis generelt indikerer, at der er

tale om et lønmodtagerforhold, er, i hvilket omfang den ansatte er undergivet *arbejdsgiverens instruktionsbeføjelse*.

Ud over kriteriet om instruktionsbeføjelse og om adgangen til at have flere ansættelsesforhold vil andre kriterier ligeledes kunne have relevans ved afgørelsen af, om en person har lønmodtagerstatus. Fx det *økonomiske mellemværende* mellem virksomheden og den ansatte, hvor den ansatte ikke selv bærer nogen økonomisk risiko for udnyttelsen af virksomhedens produktioner og ikke selv har omkostninger til driftsmateriel m.m. Det kan i denne forbindelse også pege i retning af et lønmodtagerforhold, at den ansatte kan afholde *ferie* under ansættelsen og optjener feriepenge, om vedkommende modtager *pension*, og om vedkommende har *konfliktmulighed*.

Et kriterium, der derimod generelt taler imod lønmodtagerstatus, er, i hvilket omfang den pågældende person er berettiget til at påtage sig *flere samtidige engagementer*.

De nævnte kriterier kan også finde anvendelse på arbejdsgiverreglen, idet det dog er nødvendigt at understrege, at sædvanlig ledelsesmæssig instruktion er noget andet end *kunstnerisk instruktion*. Der findes mange engagementer, hvor kunstnere er underlagt en kunstnerisk instruktion udført af fx. en instruktør og til en vis grad af produktionens producent, men ikke er omfattet af virksomhedens ledelsesmæssige instruktionsbeføjelse i øvrigt. Eksempelvis vil DRs generaldirektør ikke kunne beordre en skuespiller til at udføre andre opgaver i virksomheden eller til at spille andre roller end den, som vedkommende er engageret til at spille. At der er tale om en kunstnerisk instruktion, medfører derfor ikke i sig selv, at der er tale om et lønmodtagerforhold i forhold til arbejdsgiverreglen.

2. Hvilke personer vil være omfattet?

Nedenfor gennemgås de generelle kriterier for lønmodtagerbegrebet med en eksemplificering på DRs virksomhed med henblik på en afklaring af, hvilke grupper i DR der vil være omfattet af arbejdsgiverreglen, og hvem der vil falde uden for.

For god ordens skyld skal det bemærkes, at brugen af begreberne ansatte og freelancere i Samrådet for Ophavsrets indlæg ikke er overensstemmende med brugen af begreberne i Ophavsretligt Forums indlæg.

a. Ansatte

Alle ansatte ophavsmænd vil være omfattet af den foreslåede arbejdsgiverregel. Det drejer sig om bl.a. journaliser, herunder freelancere, AC'ere, metalarbejdere, scenografer samt musikere og korister i DRs orkestre, jf. i øvrigt bilag 6.

Ligesom DRs øvrige ansatte indgår også de ansatte ophavsmænd i DRs organisation, og dette indebærer, at disse personer er underlagt DRs *ledelsesmæssige instruktionsbeføjelse*. Inden for den enkelte ansatte ophavsmands stillingsbeskrivelse og under hensyn til vedkommendes kompetencer kan DR bestemme, hvilke opgaver ophavsmanden skal udføre, herunder i hvilket omfang, hvor længe og hvordan den ansatte ophavsmand skal bidrage.

For de ansatte ophavsmænd indtræder der en vis *identifikation* mellem de ansatte og DR, som bl.a. betyder, at de ansatte er berettiget til i et vist omfang at optræde på DRs vegne.

De ansatte ophavsmænd vil i kraft af deres loyalitetsforpligtelse over for DR ikke være berettiget til at fremstille værker, der udgives eller fremføres i konkurrence med DRs egne produktioner. Af denne grund vil de ansatte ophavsmænd som udgangspunkt alene kunne stille deres arbejdskraft som ophavsmænd til rådighed for DR og *ikke udføre tilsvarende arbejde for andre virksomheder*.

DR har således lavet bibeskæftigelsesregler, som DRs ansatte, herunder freelancerne, skal overholde. Det bemærkes, at DR i overensstemmelse med branchesædvane har valgt at undtage DRs orkestre fra disse bibeskæftigelsesregler for at sikre disses løbende dygtiggørelse og inspiration i andre orkestre og engagementer.

De ansatte ophavsmænd bringer ikke andet end deres arbejdskraft ind i ansættelsesforholdet. De pågældende ophavsmænd bærer ej heller den *økonomiske risiko* for udnyttelsen af de produktioner, som de er med til at bidrage til. Hertil kommer, at de ansatte ophavsmænd modtager en fast *løn*, vil være omfattet af en arbejdsgiverbetalt *pensionsordning*, er berettiget til at afholde *ferie* og modtager feriepenge i denne forbindelse.

De ansatte ophavsmænd må således karakteriseres som lønmodtagere og vil derfor være omfattet af arbejdsgiverreglen.

b. Ikke-ansatte

Uden for arbejdsgiverreglen vil falde en række personer, som bidrager til DRs produktioner, men som ikke er ansatte i DR. Det drejer sig om DRs aftaler om engagementer med instruktører, skuespillere, musikere og solister samt DRs kollektive og individuelle aftaler vedrørende DRs bestillinger af værker som fx dramatik, sketches, musikteksster og kompositioner. Se i øvrigt bilag 6.

Engagementer ("frie fugle")

Inden for denne kategori falder kunstnere som fx instruktører, skuespillere og musikere (der ikke er ansat i DRs ensembler) og solister, der engageres til en enkeltstående kunstnerisk opgave.

DR har som udgangspunkt ikke en *ledelsesmæssig instruktionsbeføjelse* over for denne gruppe af rettighedshavere. Personerne i denne gruppe indgår ikke i DRs organisation og er ikke underlagt DRs instruktionsbeføjelse, men indgår alene i det team, som udfører den pågældende opgave, og vil allerhøjest kunne tage imod ren kunstnerisk instruktion i denne forbindelse.

Den *identifikation*, der består mellem en ansat og radio- og tv-stationen, og som bl.a. betyder, at de ansatte er berettiget til i et vist omfang at optræde på radio- og tv-stationens vegne, vil sjældent opstå mellem disse personer i denne gruppe, der påtager sig enkeltstående kunstneriske opgaver for DR.

Adgangen til at *stille sine præstationer til rådighed for andre virksomheder* gælder som udgangspunkt for denne gruppe af rettighedshavere, der engageres til et enkeltstående arrangement eller et engagement af kortere varighed.

Det *økonomiske mellemværende* mellem DR og ophavsmanden er karakteriseret ved, at ophavsmanden typisk ikke er ansat på månedsløn eller for en bestemt periode, men derimod til en bestemt opgave honoreret med et aftalt vederlag. Som beskrevet har disse ophavsmænd imidlertid også opnået at få ret til ferie, feriepenge, konfliktbestemmelser m.m.

Som udgangspunkt kan disse ophavsmænd altså ikke betragtes som lønmodtagere. Og det er Ophavsretligt Forums opfattelse, at det for-

hold, at de har ret til ferie, modtager feriepenge m.m., ikke i sig selv gør dem til lønmodtagere i relation til arbejdsgiverreglen.

Det skal dog tilføjes, at der i gruppen findes nogle personer, for hvilke det er mindre klart, hvor de skal placeres i forhold til lønmodtagerbegrebet. Som eksempel kan nævnes en skuespiller, der er tidsubegrænset ansat som dukkefører i forskellige børneprogrammer, og som modtager månedsløn med ret til ferie m.m.

Sådanne afgrænsningsproblemer er dog helt sædvanlige også i andre brancher, og de vil, når de opstår, blive behandlet ved den konkrete aftaleindgåelse.

Bestillingsforhold

Disse ikke-ansatte ophavsmænd, som på bestilling leverer værker og/eller præstationer til DR, indgår ikke i DRs organisation og er dermed ikke omfattet af DRs *ledelsesmæssige instruktionsbeføjelse*.

Disse ophavsmænd indgår i et kontraktforhold til DR, der ikke har karakter af en almindelig ansættelseskontrakt og ikke er omfattet af de arbejds- og ansættelsesretlige regler, herunder fx funktionærloven.

I modsætning til DRs ansatte vil en *identifikation* aldrig opstå mellem den frie kunstner, der påtager sig at levere et bestillingsværk til DR, og DR.

Disse ophavsmænd er ej heller bundet til DR. De handler i eget navn, og de er frit stillet med hensyn til at levere værker til andre virksomheder – med de begrænsninger, der følger af reglerne om selv-plagiat og loyalitet i kontraktforhold. Disse ophavsmænd lever netop af at sælge deres ydelser til så mange, som ønsker at aftage dem.

Det eneste *økonomiske mellemværende* mellem personerne i denne gruppe og DR består i betalingen for det leverede værk. Der betales ikke løn, pension eller feriepenge. De pågældende ophavsmænd modtager således alene den betaling, der er aftalt mellem parterne.

Denne gruppe af ikke-ansatte ophavsmænd er således ikke omfattet af lønmodtagerbegrebet og vil derfor stå uden for arbejdsgiverreglen.

3. Konklusion på anvendelse af lønmodtagerbegrebet i arbejdsgiverreglen

På baggrund af ovenstående kan man konstatere, at der for de grupper af ophavsmænd, der leverer ophavsretsbeskyttede værker og frembringelser til radio- og tv-stationerne, ikke vil opstå den store tvivl om, i hvilket omfang en arbejdsgiverregel finder anvendelse på dem.

Den ene gruppe af ophavsmænd – de ansatte – er uden tvivl omfattet af lønmodtagerbegrebet og dermed af en arbejdsgiverregel. Det er fx alle ansatte journalister, fotografer, programmører, grafikere, scenografer, medlemmer af DRs ensembler, teknikere og øvrige programmedarbejdere samt administrative funktioner (i det omfang disse har rettighedsbærende funktioner). Omfattet af en arbejdsgiverregel vil også være freelancere i samme funktioner.

Den anden gruppe ophavsmænd – de, der leverer værker på bestilling, eller de "frie fugle" – er ikke omfattet af lønmodtagerbegrebet.

Denne opdeling er helt i overensstemmelse med den såkaldte "kabelkendelse" fra 1989, der fastlægger fordelingen af ophavsretsvederlag ved kabelretransmission. Heri fastslog voldgiftsretten således:

"Overgang af rettigheder kan ske i kraft af ansættelsesforhold eller ved overdragelse. For ansatte med forpligtelse til at medvirke til tilvejebringelse af de programmer, som arbejdsgiveren udsender, må ansættelsen efter voldgiftsrettens opfattelse naturligt indebære, at arbejdsresultatet står til arbejdsgiverens disposition i økonomisk henseende, med mindre andet udtrykkeligt er aftalt. Dette må også antages at være den almindelige opfattelse både her og i udlandet, og de foreliggende arbejdsaftaler giver ikke grundlag for at tillægge de ansatte en særlig ret til de programmer, hvori de har medvirket.

Såfremt en kunstner indgår aftale om enkeltstående kunstneriske ydelser, må udgangspunktet derimod være, at kunstnerens ret kun overgår til producenten i det omfang, hvori dette er aftalt."

I tvivlstilfælde vil afklaring af engagementet som regel ske inden engagementets begyndelse. At der skal ske en sådan afklaring af, om lønmodtagerbegrebet finder anvendelse på nogle af de involverede

ophavsmænd, gør ikke en arbejdsgiverregel uanvendelig, tværtimod er dette – trods ophavsmændenes bekymringer herom – en helt sædvanlig proces i den arbejdsretlige verden. Tilsvarende sker allerede i dag i forbindelse med ansættelse/engagement af personer, der ligger i grænseområderne mellem de forskellige overenskomster i DR.

2.3.1.3. TV 2 DANMARK A/S OG ØVRIGE RADIO- OG TV-STATIONER

TV 2 Danmark A/S og de øvrige radio- og tv-stationer engagerer sjældent kunstnere som skuespillere, dramatikere m.fl., men har typisk alene ansatte journalister, scenografer m.fl. Herudover lægger disse radio- og tv-stationer en del produktioner ud i bestilling. For disse radio- og tv-stationer bliver det således endnu lettere at afgrænse de ophavsmænd, der er omfattet af en arbejdsgiverregel, i forhold til dem, der ikke er det.

2.3.1.4. ANSATTE HUSKOMPONISTER

Som beskrevet i afsnit 2.1.1.3 har radiofonierne som følge af KODA's "love" problemer med at sikre overdragelse af det stof, som de ansatte huskomponister frembringer under ansættelsen.

Disse huskomponister falder som ansatte ind under lønmodtagerbegrebet, men hvis disses rettigheder i overensstemmelse med arbejdsgiverreglen overgår til virksomheden, vil der ikke kunne ske en fuld overdragelse af rettigheder til KODA, sådan som det i dag automatisk sker i kraft af deres medlemskab.

2.3.1.5. ARGUMENTER FOR EN ARBEJDSGIVERREGEL

1. Uholdbar situation

Som beskrevet under pkt. 2.1.1 indebærer den eksisterende situation, hvor ophavsrettighederne som udgangspunkt ligger hos virksomhedens ansatte, en stor grad af usikkerhed for radio- og tv-stationerne ikke mindst i relation til udvidelse og udvikling af virksomheden. Det er naturligvis en uholdbar situation for radio- og tv-stationerne, der står midt i en rivende udvikling, hvor det er nødvendigt at kunne agere hurtigt for at møde konkurrencen.

En situation, hvor en virksomhed ud over at betale løn og andre ydelser til sine ansatte også skal forhandle med sine ansatte om at kunne få lov til at formidle og sprede de produkter, virksomheden producerer, er aldeles ukendt fra andre brancher. Og det er reelt også ukendt for medievirksomheder i fx. Holland, England og USA.

Ønsket om en afklaring af forholdet har også fundet udtryk i teorien. Se således fx Koktvedgaard og Jens Schovsbo, Lærebog i Immaterialret, 7. udg., 2005, s. 102:

”På denne baggrund kan det synes kritisabelt, at loven ikke indeholder i hvert fald nogle deklaratoriske regler om retsforholdet, og sådanne blev da også foreslået indført i Bet. 1197/1990 ... Forslaget kom imidlertid ikke med ved lovreformen i 1995 på grund af emnets kontroversielle beskaffenhed og dets konsekvenser for bestående aftaler og kollektive overenskomster på arbejdsmarkedet. Rent praktisk er forslaget dog udtryk for gældende ret.”

Og videre samme forfattere s. 105:

”Den således gældende retstilstand indebærer en rimeligt velafbalanceret hensyntagen til begge parter, og da det står parterne frit at indgå særlige aftaler kan forholdet synes ikke at give anledning til yderligere problemer. Dette er imidlertid ikke tilfældet. Dels indebærer principperne en noget statisk retstilstand – man skal forblive ved det sædvanlige eller genforhandle problemkredsen med de ansatte, hvilket ofte er byrdefuldt for virksomheden, men altså nødvendigt efter gældende ret – dels kan principperne være noget vanskelige at anvende på nye brancher. Endelig gælder det, at virksomhedsbegrebet ikke er aldeles veldefineret. Det er således tvivlsomt, hvorledes det skal opfattes, når der foreligger et koncernforhold.”

2. Radio- og tv-stationerne har en dårligere stilling i forhold til egne ansatte end til eksterne ophavsmænd i ophavsretsloven

At ophavsretsloven ikke indeholder en bestemmelse om overgang af ansattes ophavsrettigheder til arbejdsgiveren, betyder, at radio- og tv-stationerne ifølge ophavsretsloven har større mulighed for at udnytte udgivne værker og indspilninger end materiale frembragt af deres egne ansatte. Dette kan ikke være rigtigt.

I ophavsretsloven findes der nogle særlige regler vedrørende radiofonier, fx § 30 og § 68, der giver radio- og tv-stationerne ret til at anvende udgivne værker og indspilninger på bestemte måder enten uden indhentelse af tilladelse fra rettighedshaverne (tvangslicens) eller med en forpligtelse for rettighedshaverne til at indgå aftale med radio- og tv-stationerne (aftalelicens).

Der findes ikke i ophavsretsloven tilsvarende bestemmelser om radio- og tv-stationernes udnyttelse af deres ansattes rettigheder. Der findes i ophavsretsloven end ikke en formodning for, at radio- og tv-stationerne er berettiget til at anvende deres ansattes rettigheder, uanset at radio- og tv-stationerne betaler de ansatte for frembringelsen af værkerne.

3. Der er ikke grundlag for at stille ansatte ophavsmænd bedre end ansatte, der frembringer andet immaterialretsbeskyttet materiale

Der findes i den øvrige immaterialretslovgivning bestemmelser om automatisk overdragelse af de ansattes rettigheder til arbejdsgiveren. Der ses ingen grund til at give ansatte ophavsmænd en særstatus.

En arbejdsgiverregel findes allerede for ansatte, der medvirker til udvikling af edb-programmer, jf. ophavsretslovens § 59. Begrundelsen for denne særregel er, dels at de programproducerende virksomheder har en interesse i at kunne disponere frit og sikkert over de frembragte værker (edb-programmer), dels at større edb-programmer typisk tilvejebringes over en længere periode af en skiftende kreds af personer, et team. Herved udviskes det personlige tilknytningsforhold i nogen grad, samtidig med at arbejdsgiverens instruktionsbeføjelse understreges.

De kendetegn, der præger edb-branchen, og som lå til grund for § 59 ved lovændringen i 1988, kendetegner i lige så høj grad radio- og tv-stationernes virksomhed, som de er beskrevet ovenfor. Der er mange personer involveret i radio- og tv-stationernes produktion, og alle lægger hele tiden noget ”på toppen” af de andres arbejde. Herudover har radio- og tv-stationerne overtaget risikoen for frembringelsen og udnyttelsen af værkerne. Der er derfor ikke grundlag for at behandle radio- og tv-stationerne ansatte anderledes.

Også inden for immaterialretten i øvrigt findes der regler om rettigheder til materiale frembragt som led i ansættelsesforhold.

Efter lov om arbejdstageres opfindelser er arbejdsgiveren således berettiget til at kræve den ansattes rettigheder til opfindelser og brugsmodeller frembragt som led i ansættelsen overdraget til arbejdsgiveren.

Fra de ansatte ophavsmænds side argumenteres typisk mod at drage paralleller til lov om arbejdstageres opfindelser, idet det anføres, at værker – modsat opfindelser – kan udnyttes på mange forskellige måder, og at den ansatte ophavsmand ikke kan overskue, om alle disse udnyttelsesformer er dækket af lønnen.

Der er imidlertid også stor forskel på opfindelsers udnyttelsesmuligheder og indtjening, og det kan derfor være lige så vanskeligt for den ansatte opfinder at overskue, hvor stor indtjeningen af hans opfindelser må blive, og om lønnen udgør rimelig compensation herfor.

I henhold til forordningen om EF-design gælder det, at såfremt et design er blevet frembragt af en arbejdstager som led i udførelsen af dennes opgaver eller efter anvisninger fra vedkommende arbejdsgiver, tilkommer retten til EF-designet arbejdsgiveren.

I relation til varemærkerettigheder opstår problemet om ansattes rettigheder ikke – varemærkeretten tilkommer virksomheden.

Der er ikke grundlag for at give de ansatte ophavsmænd en særstatus i forhold til andre ansatte inden for immaterialrettens område.

4. Der er ikke grundlag for at anvende bestemmelserne tiltænkt den frie kunstner på ansatte ophavsmænd

Forholdene for den ansatte ophavsmand sammenlignet med den selvstændige kunstner er vidt forskellige, og det giver ikke mening at anvende de bestemmelser, der i loven oprindeligt var tiltænkt den frie selvstændige kunstner, på de ansatte ophavsmænd. To grundlæggende forhold skiller de to typer ophavsmænd:

- a. Beskyttelseshensynene er ikke de samme
- b. Arbejdsprocessen er ikke den samme

Ad a. Beskyttelseshensynene er ikke de samme

Ophavsretsloven er skrevet ud fra den forudsætning, at alle ophavs-mænd er frie, selvstændige kunstnere.

Kulturpolitisk har man begrundet ophavsretten med, at samfundet har en interesse i, at der bliver frembragt ny kunst og litteratur. Denne interesse har man ønsket at fremme ved bl.a. at sikre ophavs-mændene, at de kan høste økonomisk fortjeneste på grundlag af deres værker, samtidig med at deres ideelle interesser i forbindelse med værkerne beskyttes. En ophavsretlig beskyttelse af ophavsmæn-denes økonomiske og ideelle interesser er således tænkt at skulle stimulere til at frembringe nye værker, der bidrager til samfundets kulturelle udvikling.

Beskyttelseshensynene tiltænkt den frie kunstner er imidlertid ikke de samme for de ansatte ophavsmænd.

De ansatte ophavsmænd bærer ikke selv den økonomiske risiko for frembringelsen og udnyttelsen af deres værker. Tværtimod oppebæ- rer de løn og modtager øvrige ydelser fra arbejdsgiveren for at bi- drage til produktionen af radio- og tv-programmer m.m., uanset om resultatet rent faktisk kan udnyttes.

I den moderne medievirksomhed er det således virksomheden, der alene bærer den risiko, der knytter sig til såvel frembringelse som udnyttelse af det producerede stof.

Radio- og tv-stationerne stiller produktionsfaciliteter, udstyr og di- stributionsnet til rådighed for den ansatte ophavsmand og afholder lønudgifter til de øvrige personer i teamworket. Den ikke-ansatte op- havsmand ville aldrig kunne erhverve de samme vilkår eller mulig- heder. Den ansatte ophavsmand ville derfor aldrig kunne producere på tilsvarende måde, hvis ikke det var for disse radio- og tv-statio- nernes faciliteter og ressourcer.

Hertil kommer, at radio- og tv-stationerne samtidig fungerer som ”døråbner” for den enkelte ophavsmand – med radio- og tv-statio- nernes logo på jakken eller visitkortet får de ansatte ophavsmænd typisk meget nemmere vilkår at arbejde under i forhold til omverde- nen. Med andre ord bliver det muligt at frembringe værker, det ikke ville være muligt at frembringe uden for ansættelsen.

Modsat den frie kunstner modsvares den ansatte ophavsmands indsats af løn og andre ansættelsesgoder, herunder fx pension m.m., uden at den ansatte ophavsmand i øvrigt – ud over sin arbejdsindsats – har egne anlægs- eller driftsomkostninger, og uden at den ansatte ophavsmand bærer risikoen for udnyttelsen af de beskyttede ydelser osv.

Ved at anvende udgangspunktet tiltænkt den frie kunstner på de ansatte ophavsmænd kommer de ansatte ophavsmænd reelt i den gunstige situation, at de ud over lønnen tager økonomisk andel i virksomhedens succes, men er uden ansvar for de fiaskoer, der bliver skabt.

Når virksomheden overtager den risiko, som ophavsretten var tiltænkt at beskytte, bør arbejdsgiveren også få de rettigheder, som beskyttelsen består af.

Ad b. Arbejdsprocessen er ikke den samme

I den typiske frembringelsesproces hos radio- og tv-stationer er den ansatte ophavsmands frembringelse en delmængde af en samlet produktion, hvor det er svært selvstændigt at udskille, endsize identificere ophavsmandens selvstændige bidrag. Der viser sig nu også den tendens, at radio- og tv-stationernes produktioner bliver til i redaktioner og teamwork, hvor der arbejdes på tværs af faggrænser og medieplatforme (tværmedielt). Indholdet bliver derved mere sammensat og ikke nødvendigvis primært præget af ophavsretligt beskyttede bidrag – men også af bidrag fra administrativt og teknisk personale, der fx programmerer og sikrer interaktivitet i det leverede indhold.

På en typisk nyhedsredaktion arbejdes der fx efter vagtskemaer, således at en ansat kan stoppe midt i sit arbejde og overlade den videre bearbejdelse af en historie til den næste medarbejder. Der arbejdes ”lag-på-lag”, der sker bearbejdelse af vidt forskellige medarbejdere, og der klippes, ændres og redigeres i det producerede stof af mange forskellige personalegrupper. Endvidere kan arbejdsgiveren udnytte sin ledelsesbeføjelse til i et nærmere bestemt omfang at flytte rundt på opgaver og medarbejdere i disse processer.

Den ansatte ophavsmands individuelle tilknytning til de producerede programmer m.m. bliver således mere og mere tilsløret. Ophavsrettens grundlæggende krav om originalitet i den forstand, at værket har en entydig oprindelse og individualitet, er i lønmodtagerforhold i radio- og tv-stationer ikke længere en selvfølge.

5. De ansatte ophavsmænd kan reelt ikke bruge ophavsretten til noget

Som nævnt ovenfor er den enkelte ophavsmands bidrag ofte en delmængde af det endelige og omsatte produkt og vil vanskeligt kunne identificeres og udskilles til et selvstændigt omsætningsbart produkt. At den ansatte ophavsmands præstationer er blevet til i teamwork, betyder også, at der ofte vil knytte sig andre rettigheder til det færdige resultat, herunder fra andre ophavsmænd ansat i radio- og tv-stationerne såvel som fra radio- og tv-stationerne selv som producent. Situationen er derfor, at den enkelte ansatte ikke selvstændigt kan udnytte det endelige produkt til noget, og det ville være urimeligt, hvis de ansatte kollektivt kunne trække rettighederne tilbage med henblik på udnyttelse i konkurrence med arbejdsgiveren.

Radio- og tv-stationerne har hertil en legal interesse i og mulighed for at forhindre, at den ansatte ophavsmand udnytter sin præstation i konkurrerende sammenhænge. De ansattes almindelige loyalitetspligt indebærer således, at de ansatte hverken under eller efter ansættelsen vil kunne foranstalte udnyttelser af de under ansættelsen frembragte bidrag, som vil være i konkurrence med radio- og tv-stationernes aktiviteter.

Når den ansatte ophavsmand således ikke selv kan udnytte det producerede, bliver konsekvensen af de ansattes fastholdelse af rettigheder, som de ikke kan udnytte, at de ansatte blot blokerende lægger deres "døde hånd" på det færdige produkt.

6. Konsekvenserne af en arbejdsgiverregel

Efter Ophavsretligt Forums opfattelse vil indførelsen af en arbejdsgiverregel ikke betyde, at det ikke længere er nødvendigt med aftaler mellem arbejdsgiveren og de ansatte ophavsmænd og deres organisationer om alle ikke-regulerede forhold, herunder løn og arbejdsvilkår. Men indførelsen af en arbejdsgiverregel vil naturligt betyde, at eksisterende aftaler med de grupper af ophavsmænd, der er omfattet af lønmodtagerbegrebet – de ansatte – skal revideres under hensyn til arbejdsgiverreglen.

Såfremt arbejdsgiverreglen alene skal finde anvendelse for værker og frembringelser, der skabes efter lovens ikrafttræden, vil det endvidere være nødvendigt at opretholde/indgå rettighedsaftaler for de værker og frembringelser, der er skabt inden lovens ikrafttræden.

Samrådet for Ophavsret har forsøgt at opstille en række skræksce-
narien for indførelsen af en arbejdsgiverregel:

1. der vil opstå en skævvridning af magtforholdet i forhand-
lingerne mellem arbejdsgiver og arbejdstager
2. der vil opstå risiko for misbrug af materialet
3. medieansvarsloven og reglerne om god presseskik bringes
i fare
4. det vil ikke være muligt at opretholde kildebeskyttelsen

Der er imidlertid kun tale om skrækscenarier, som ikke har hold i
virkeligheden:

Ad 1 – Der vil ikke opstå skævvridning af magtfor- holdet i forhandlingerne mellem arbejdsgiver og arbejdstager

Der vil ikke være tale om en skævvridning, men om balancering af
forholdet, så det sikres, at forhandlingen ikke starter med det ud-
gangspunkt, at arbejdsgiveren ingen rettigheder har til det materia-
le, som arbejdsgiveren har betalt sine ansatte for at frembringe.

Udgangspunktet i ophavsretsloven er i dag, at ophavsretten til ma-
teriale frembragt som led i ansættelsen tilkommer den ansatte. Der
findes end ikke en formodning for, at arbejdsgiveren er berettiget
til at benytte materialet, uanset at arbejdsgiveren betaler de ansatte
for frembringelsen heraf.

Ophavsretsloven er derfor allerede i dag i ubalance for så vidt an-
går ansattes ophavsrettigheder – men altså til fordel for de ansatte
ophavsmænd.

Ophavsretligt Forums forslag til en ny arbejdsgiverregel har alene
til formål at rette op på denne eksisterende ubalance, der eksisterer
i ophavsretsloven.

Ad 2 – Indførelse af en arbejdsgiverregel vil ikke øge risikoen for misbrug af materialet

Samrådet for Ophavsret mener, at en ekstern udnyttelse af produ-
ceret materiale vil udgøre en fare for misbrug, som de ansatte selv
ønsker at kunne imødegå.

Det omhandlede materiale er skabt til brug for radio- og tv-stationerne og vil ikke kunne anvendes på nogen anden måde uden radio- og tv-stationernes forudgående godkendelse.

Det bør derfor også kun være radio- og tv-stationerne, der kan påtale eventuelle tredjemænds uberettigede udnyttelse af de økonomiske rettigheder til materialet, ligesom det bør anerkendes, at radio- og tv-stationerne har en helt legal interesse i at kunne vælge ikke at påtale en uberettiget udnyttelse af de økonomiske rettigheder til materialet eller i øvrigt ikke at fremføre bestemte synspunkter.

Dette hensyn er lige så berettiget som hensynet til de ansattes behov for at kunne påtale krænkelser af deres ideelle rettigheder, hvilket i øvrigt ikke berøres af, at de økonomiske rettigheder og påtale retten herfor overdrages til virksomheden.

Samrådet for Ophavsrets har anført, at det er nødvendigt for de ansatte at fastholde en del af de økonomiske rettigheder for derigennem bedre at kunne påtale krænkelser af de ideelle rettigheder.

Såfremt man måtte finde, at muligheden for påtale af krænkelser af de ideelle rettigheder er for svag, bør man regulere dette forhold direkte i stedet for at undlade at indføre en arbejdsgiverregel om de økonomiske rettigheder.

Ad 3 – Medieansvarsloven og reglerne om god presseskik bringes ikke i fare

Samrådet for Ophavsret og særligt Dansk Journalistforbund finder, at indførelsen af en arbejdsgiverregel vil bringe medieansvarsloven og reglerne for god presseskik i fare.

Anvendelsesområdet for medieansvarsloven og reglerne for god presseskik er helt uberørt af den ophavsretlige status og forbliver upåvirket, hvis der indføres en ny ophavsretlig regel. Det er derfor simpelthen uden mening at sammenblende disse to regelsæt.

Det er desuden vigtigt at understrege, at det er mediet og ikke den enkelte journalist, der er part i sager om god presseskik. Endvidere hæfter radiofonien for evt. erstatningskrav rettet mod dens ansatte i medfør af medieansvarsloven. Radio- og tv-stationerne har derfor og i øvrigt en selvstændig interesse i, at reglerne for god presseskik og den øvrige medieretlige lovgivning overholdes.

Ad 4 – Kildebeskyttelsen bringes ikke i fare

Samrådet for Ophavsret har som argument for bevarelse af ophavsretten i ansættelsesforhold argumenteret med, at kildebeskyttelsen herved bedre beskyttes.

Kildebeskyttelsen har intet med ophavsrettigheder at gøre. Det bør gøres fuldstændigt klart. Et sådan argument hører derfor ikke hjemme i en diskussion om fordelingen af rettigheder i ansættelsesforhold.

I øvrigt skal det bemærkes, at Samrådet for Ophavsret herved forudsætter, at radio- og tv-stationerne ikke selv har en interesse i at beskytte deres kilder. Dette kan ikke være mere forkert. De ansatte ophavsmænd indgår for det første altid aftaler med deres kilder på vegne af og for radio- og tv-stationerne. Samrådet for Ophavsret glemmer samtidig, at kildebeskyttelsen er et fundament for radio- og tv-stationernes evne til at lave medievirksomhed. Medierne laver løbende – og i øvrigt i samarbejde med journalisterne – et stort politisk arbejde for at vedligeholde og forbedre den kildebeskyttelse, som lovgivningen tillægger dem.

Herudover har radio- og tv-stationerne i et vist omfang en selvstændig forpligtelse til at beskytte deres kilder, der er helt uafhængig af, hvem der har ophavsretten.

2.3.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

2.3.2.1. INGEN GENEREL ARBEJDSGIVERREGEL I OPHAVSRETSLOVEN

Samrådet for Ophavsret mener ikke, at der er behov for at indføre særlige regler om overgangen af ophavsrettigheder i ansættelsesforhold.

Lovgiver bør ikke uden meget vægtige grunde – som hvis Ophavsretligt Forum fx havde påvist misbrug af ophavsrettighederne – gribe ind i arbejdsmarkedets forhold. Og da slet ikke på et så løst grundlag som det foreliggende.

Spørgsmålet er blevet behandlet indgående tidligere både i udvalget til revision af ophavsretsloven og i Folketinget, senest i forbindelse med den gennemgribende revision af ophavsretsloven i 1995. Dengang fandt man ikke behov for at regulere spørgsmålet, og der er ikke siden indtruffet omstændigheder, der burde forrykke de konklusioner, eksperter og politikere drog for kun 10 år siden.

Tværtimod er aftalegrundlaget på flere områder blevet moderniseret, så medievirksomhederne i dag står så fordelagtigt som aldrig før, og aftaledækningen er tæt på de 100 %.

Der er heller ikke behov for at præcisere, at §§ 53, stk. 3, og 54-56 ikke skulle finde anvendelse for ophavsmænd i ansættelsesforhold. Den nuværende retstilstand har ikke givet anledning til problemer.

Når det drejer sig om fastansatte, kan man sige om specialtitetsgrundsætningen i §§ 53, stk. 3, og 54 og 55, som Weincke gør det i Weincke 1976, s. 107, om en tilsvarende bestemmelse: ”Regler af denne art kan utvivlsomt ved deres blotte eksistens virke sanerende på de aftaler, der indgås”.

Radio- og tv-stationerne og de ansatte rettighedshaveres organisationer har i deres indbyrdes aftaler sikret sig, at der er klarhed med hensyn til, hvordan parterne skal behandle nye udnyttelser, så radio- og tv-stationerne ikke bremses i udviklingen. § 53, stk. 3, er et udmærket incitament til at sikre aftalemæssig klarhed.

Er der ikke indgået udtrykkelig aftale mellem radio- og tv-stationen og de ansatte om rettighedsoverdragelsens omfang, er den gældende hovedregel om rettighedsoverdragelse i faste ansættelsesforhold en

stiltiende forudsætning for ansættelsesaftalen eller en kutyme, der knytter sig til den. I begge tilfælde er det almindelige retsgrundsatninger og fortolkningsregler, der finder anvendelse ved fortolkningen af den stiltiende forudsætning eller kutymen.

Den væsentligste betydning af § 53, stk. 3, er imidlertid, at bestemmelsen fremmer indgåelsen af udtrykkelige aftaler.

Et lovindgreb vil skade både forhandlings- og aftalekulturen og ophavsmændenes muligheder for at sikre dialog om videreudnyttelse af udsendelsesstoffet uden for radio- og tv-stationerne og fjerne deres incitament til og mulighed for at værne stoffet mod misbrug fra udenforståendes side.

2.3.2.2. HVEM VILLE BLIVE OMFATTET AF DEN FORESLÅEDE ARBEJDSGIVERREGEL I DR?

1. Afgrænsning af lønmodtagerbegrebet i arbejds-giverreglen

Anvendelsen af lønmodtagerbegrebet giver i praksis anledning til mange problemer. De viser sig, når en freelancer² eller radio- og tv-stationen tror sig berettiget til at anvende B-skattereglerne, men af skattemyndighederne eller den anden part tvinges til at anvende A-skattetræk eller omvendt. Det viser sig i sager om feriegodtgørelse og A-kasseregler, i sager om overtrædelse af konkurrencelovens regler om samordnet virksomhed og misbrug af dominerende stilling og i spørgsmål om, hvornår den kollektive arbejdsret er anvendelig eller ej.

Det må konstateres, at der fra gældende lovgivning og retspraksis ikke kan udledes definitioner, som vil sikre en klar afgrænsning af de ophavsmænd, der vil eller ikke vil være omfattet af den af Ophavsretligt Forum foreslåede arbejds-giverregel. Denne usikkerhed vil medføre et utal af sager og motivere parterne på modsatrettet vis til at presse ansættelses- eller kontraktforholdet ind i en skabelon, der mest ligner det, der i forhold til arbejds-giverreglen vil stille den pågældende part mest fordelagtigt.

Heller ikke *instruktionsbeføjelser, mulighed for flere samtidige engagementer, økonomisk risiko eller konfliktmulighed* er på nogen måde sikre pejlemærker for afgrænsning af lønmodtagerbegrebet i medierne.

2. Betegnelsen "freelancer" stammer fra medierne og anvendes om en person, der ikke er varigt ansat og heller ikke er midlertidigt ansat som fx vikar. Den største gruppe freelancere i medierne (Journalister, radio- tv- freelancere, tv-fotografer m.fl.) har en "fri fugl" som logo og symbol.

Radio- og tv-stationer har eksempelvis *instruktionsbeføjelser* med hensyn til arbejdstid og -sted, og hvilken produktion den pågældende skal deltage i m.m. Det har radio- og tv-stationer over for alle kategorier af ansatte og freelancere og også overfor engagementsansatte og individuelle leverandører af bestillingsværker og produktioner. Radio- og tv-stationer har desuden en vis instruktionsbeføjelse for så vidt angår indholdet af værkerne og produktionerne (med respekt af den kunstneriske frihed og pressefriheden) over for alle kategorierne, herunder de individuelle leverandører af bestillingsværker og produktioner (som også efter omstændighederne kan være omfattet af en hel del almindelig ledelsesinstruktion).

Der kan udmærket være leverandører af bestillingsværker og produktioner, som i en periode er afskåret fra at have *flere samtidige engagementer*, ligesom der er mange freelancere, som har flere samtidige engagementer.

Hvem der bærer risikoen i det økonomiske mellemværende, er langt fra heller entydigt. Det er bestemt ikke altid, at de individuelle leverandører af bestillingsværker eller produktioner løber en økonomisk risiko eller i øvrigt sikkerhedsmæssigt stilles ringere end fx freelancerne.

Muligheden for at varsle konflikt er også uegnet som kriterium. Således er der fx ikke konfliktmulighed i overenskomsterne for freelancerne, som Ophavsretligt Forum mener bør være omfattet af den foreslåede arbejdsgiverregel, mens der er konfliktregler i aftalerne for nogle af de engagementsansatte, som alle er enige om ikke bør være omfattet.

2. Bedømmelsen af, hvilke personer der vil være omfattet

Ophavsretligt Forum nævner, at der ikke er overensstemmelse mellem brugen af begreberne ansatte og freelancere i parternes indlæg. Hertil skal siges, at DR selv benævner den største gruppe af freelancere i radio- og tv-stationer for "freelancere" i de kollektive freelance aftaler for denne gruppe.

a. Ansatte

Der er ikke tvivl om, at de ansatte i henhold til overenskomsterne for fast ansatte i radio- og tv-stationer vil være omfattet af det

almindeligt anerkendte lønmodtagerbegreb og af den foreslåede arbejdsgiverregel.

Sammenblandingen af lønmodtagerbegrebet og den almindelige konkurrenceretlige loyalitet forekommer ikke velbegrunderet som kriterium. Det samme gælder, at de pågældende ikke bringer andet ind i forholdet end deres arbejdskraft. Både freelancere, engagementsansatte og individuelle leverandører af værker eller produktioner bringer i vid udstrækning også "kun" deres kreative og intellektuelle arbejdsevner ind i forholdet.

b. Ikke-ansatte

Samrådet for Ophavsret er enig i, at de kategorier af personer, der i Ophavsretligt Forums bidrag betragtes som ikke-ansatte, klart bør være uden for en eventuel arbejdsgiverregel. Det er imidlertid, som ovenfor beskrevet, Samrådets opfattelse, at de af Ophavsretligt Forum opstillede kriterier for praktisering af den foreslåede arbejdsgiverregel vil føre til, at nogle fra disse kategorier trods den modsatte hensigt alligevel bliver omfattet, ligesom det er opfattelsen, at kriterierne vil føre til, at mange af de freelancere, som Ophavsretligt Forum ønsker omfattet, ikke vil blive det.

Bestillingsforhold

Som Ophavsretligt Forum selv er inde på, er en del af personerne i den gruppe, der udfører bestillingsopgaver, også omfattet af vilkår, som er sammenlignelige med fx freelancernes, idet der ligesom for freelancernes vedkommende er indgået aftale om betaling af løn, feriepenge m.m.

Engagementer

Samrådet for Ophavsret er helt enig i, at engagementsansatte ikke bør være omfattet af en arbejdsgiverregel, og henviser til tidligere kritik af de opstillede kriterier. Heller ikke i spørgsmålet om identifikation eller økonomisk mellemværende er der klare forskelle i forhold til mange forskellige, der benævnes freelancere.

3. Konklusion på anvendelse af lønmodtagerbegrebet i arbejdsgiverreglen

Som beskrevet i det forudgående vil den foreslåede arbejdsgiverregel efter Samrådets opfattelse ikke i sig selv kunne føre til den klare opdeling af rettighedshaverne, som radio- og tv-stationerne har forstillet sig med udgangspunkt i DR. En klar afgrænsning vil som hidtil kun kunne opnås igennem aftaler med de berørte organisationer.

2.3.2.3. TV 2 DANMARK A/S OG ØVRIGE RADIO- OG TV-STATIONER

I TV 2 Danmark er der også rettighedshavere i alle kategorier, som er opstillet med udgangspunkt i DR. Men i kraft af den betydeligt mindre egenproduktion og det forhold, at det meste af denne er nyheds- og aktualitetsudsendelser, er der flest i kategorien af månedslønnede ansatte og freelancere. De løst tilknyttede freelancere og timelønnede vikarer behandles for nogles vedkommende som lønmodtagere og for andres vedkommende som selvstændige erhvervsdrivende (efter B-skatteregler m.m.). Heller ikke her vil den foreslåede arbejdsgiverregel skabe klarhed.

For en stor del af produktionsselskabernes vedkommende er situationen den, at rettighedshaverne frit kan vælge, om de ønsker ansættelse på overenskomsten for ansatte eller overenskomsten for freelancere. På de ikke-overenskomstdækkede områder er der en høj grad af vilkårlighed med hensyn til valg af kontraktmæssig tilknytning. Det vil ikke stå klart, hvem som vil være omfattet af en arbejdsgiverregel eller ej.

2.3.2.4. ANSATTE HUSKOMPONISTER

Som tidligere nævnt er der tale om et forsvindende lille problem (højest 10 personer på landsplan). Det skyldes sammenstød af forskellige aftalemønstre for rettighedsklarering og overenskomstforhandlinger, og problemet er løst konkret af parterne.

2.3.2.5. ARGUMENTER IMOD EN ARBEJDSGIVERREGEL

1. Situationen er ikke uholdbar – radio og tv-stationerne udvikler sig rivende

Som beskrevet i de forudgående bidrag fra Samrådet for Ophavsret kan det ikke dokumenteres, at den gældende retsstilling vedrørende overdragelse af ophavsret i ansættelsesforhold skader radio- og tv-stationernes muligheder for at gå i front med den teknologiske udvikling eller deres konkurrenceevne.

Som det fremgår af beskrivelsen af fremmed ret i kapitel 2, afsnit 4, er Holland og England blandt det meget lille mindretal af lande i Europa, som har en arbejdsgiverregel. Der er lige store eller små forskelle i kvalitet og konkurrenceevne mellem lande med og uden en arbejdsgiverregel. På trods af de kolossale fordele, der er forbundet med at være en engelsksproget producent, klarer de danske radio- og tv-stationer sig godt.

Koktvedgaards bemærkning om ønskeligheden af en deklatorisk regel

Ophavsretligt Forum gengiver i sit bidrag en bemærkning i Koktvedgaard og Jens Schovsbo, Lærebog i Immaterialret, 7. udg., 2005, om det kritisable i, at ophavsretsloven ikke i det mindste indeholder en deklatorisk regel om overgang af ophavsret i ansættelsesforhold, og i citatet peges der på, at en sådan regel (der ville have kodificeret gældende ret om overdragelse af ophavsret i ansættelsesforhold) da også blev foreslået af flertallet bag bet. 1197/1990 (som Koktvedgaard selv tilhørte). Forslaget blev ikke medtaget i loven bl.a. på grund af frygt for, at selv denne kodificering af gældende ret kunne få negative konsekvenser for bestående aftaler og kollektive overenskomster.

Samrådet for Ophavsret har af samme grund ikke gentaget forslaget om en kodificering af gældende ret, også fordi det i den mellemliggende periode er blevet bekræftet, at gældende rets- og aftalepraksis fungerer udmærket uden.

Det bestrides ikke, at retstilstanden kan give anledning til tvivl om rækkevidden af hovedreglen, og heller ikke, at der kan opstå fortolkningsproblemer med rækkevidden af en ansættelseskontrakt med en virksomhed, der er en del af en koncern. Men det meget begrænsede

antal sager, der er rejst om sådanne fortolkningsproblemer, er det sikreste bevis på, at vanskelighederne er overkommelige.

2. Ansatte ophavsmænd har ikke særstatus i forhold til andre ansatte og ikke-ansatte ophavsmænd

a. Radio- og tv-stationerne har ikke en dårligere stilling i forhold til egne ansatte end til eksterne

Ophavsretligt Forum undlader at gøre opmærksom på, at aftalelicensvirkningen i § 30 og § 68 først indtræder, når der er indgået aftaler mellem repræsentative parter på det pågældende værksområde. Denne situation svarer helt til indgåelsen af kollektive aftaler med de ansatte.

b. Ansatte ophavsmænd stilles ikke bedre end ansatte, der frembringer andet immaterialrettigheder

Der er andetsteds i betænkningen redegjort for sammenligning til edb-reglen, se afsnit. 1.1.2. ovenfor. Der henvises til bilag 7 vedrørende edb-reglen.

Her skal det fremhæves, at det er hovedreglen og ikke undtagelsen, at de enkelte ansattes medvirken til produktionen af et radio- eller tv-program er identificerbar. Dertil kommer, at det også er hovedreglen, at de har ydet en individuel indsats, som de vil have et personligt presseetisk eller kunstnerisk ansvar for.

Bestemmelsen om arbejdstageres opfindelser i opfinderlovens § 5 passer ikke til de mangeårige mønstre og kutyper på det ophavsretlige område og vil allerede af denne grund være uegnet her. Se også kapitel 3, afsnit 1.2. og afsnit 5 nedenfor.

c. Den ansatte og de frie kunstnere

Der er en hel del af det indhold, som skabes til radio- og tv-stationernes udsendelsesvirksomhed af både ansatte og ikke-ansatte, som ikke dækkes af ordet "kunstnerisk", hvorfor de personer, der har udført indsatsen, heller ikke kan betegnes som kunstnere. Det gælder fx videnskabelige værker, tekst, lyd og billeder om fagtekniske emner og mange andre værker, som ifølge gældende ret er omfattet af ophavsretsloven. Det har da heller ikke været lovgivers hensigt – hverken før eller nu – at personer, som søger at skabe sig et ud-

komme ved at beskrive livsstil, kogekunst, børns opdragelse eller lignende, skulle være uden ophavsretlig beskyttelse.

Som beskrevet bør der som udgangspunkt være frie forhandlinger, hvad enten en ophavsmand indgår en ansættelsesaftale om produktion af og overdragelse af udnyttelsesrettigheder til ophavsretligt beskyttet indhold til fx radio- eller tv, eller ophavsmanden bidrager til produktionen af indholdet som freelancer, engagementsansat eller i et bestillingsforhold. Men det er fair, at hovedreglen i gældende ret om overgang af rettigheder, hvor intet er aftalt, er mere vidtgående for fast ansatte, idet formodningen her naturligt må være, at arbejdsgiveren opnår de udnyttelsesrettigheder, der er nødvendige for den sædvanlige drift.

Arbejdsprocessen – mange ophavsmænd om et værk gør ikke den enkeltes indsats kollektiv

Den altovervejende hovedregel er, at det ikke volder vanskeligheder at konstatere, hvem ophavsmændene til en radio-/tv-udsendelse er. Det gælder også udsendelser, der er produceret som nye versioner, der bygger videre på kollegers indslag og research til tidligere udsendelser. Disse nye versioner er selvstændige værker, som de nye hver især bærer et personligt presseetisk ansvar for, og de fleste af ophavsmændene vil også retligt skulle stå til ansvar i henhold til medieansvarsloven, hvis der måtte blive rejst straffe- eller erstatningssag i anledning af den del af indholdet, som den pågældende har stået for. Det ville da også være betænkeligt at stille udsendesstoffet og researchmaterialet til rådighed for alle i radio- og tv-stationen, hvis dette ikke var tilfældet.

De supplerende aftaler, som er indgået med DR om de udnyttelsesrettigheder, der ikke allerede er overdraget i kraft af overenskomsten, tager højde for, at det kan være for *administrativt* byrdefuldt at udskille den enkelte præstation til særskilt honorering.

3. Hvad kan de ansatte ophavsmænd bruge ophavsretten til?

Der er mange eksempler gennem tiden på, hvordan de ansatte ophavsmænd har ønsket at anvende de rettigheder, som ikke var overdraget til arbejdsgiveren i kraft af ansættelsesforholdet.

Nogle har udgivet bøger på basis af et manuskript, der har været

brugt som grundlag for en tv- eller en radioudsendelse. På tilsvarende vis har der været tale om brug af tjenstligt producerede fotografier til illustration af bøger, cd-covers m.m. Tegninger, grafik, dukker o.l. har også været udnyttet af ansatte uden for radio og tv.

Rettighederne til udnyttelse uden for radio og fjernsyn har medarbejderne i DR og TV 2 reserveret sig i overenskomsten. Efter indgåelsen af tillægsaftalerne kan DR og TV 2 imidlertid også udnytte disse rettigheder uden at skulle indhente tilladelse fra medarbejderne. Medarbejderne kan kun udnytte rettighederne efter aftale med DR og TV 2, medmindre der er tale om helt private eller forskningsmæssige udnyttelser.

Medarbejderne har på intet tidspunkt benyttet den mulighed, der tidligere eksisterede for at "lægge en død hånd på værkerne". De ansatte har tværtimod haft og har stadig en klar interesse i, at radio- og tv-stationerne udnytter deres værker.

4. Konsekvenserne af en arbejdsgiverregel

Indføres en arbejdsgiverregel, vil det fratage radio- og tv-stationerne ethvert incitament til at forhandle om overdragelse af rettigheder, der ligger uden for den sædvanlige virksomhed.

Den væsentligste konsekvens af arbejdsgiverreglen vil være den negative, at forhandlingsretten om udnyttelsesrettigheder til tjenstligt produceret ophavsretligt beskyttet stof sættes ud af kraft, idet de gældende aftaler for fast ansatte rettighedshavere allerede giver radio- og tv-stationerne ret til alle udnyttelser også for fratrådte og afdøde.

Den gældende hovedregel har ikke den indbyggede negative virkning, at den fjerner incitamentet til forhandling. Og heller ikke den virkning, at de ansatte bruger forhandlingsmuligheden til at blokere. Det skyldes, at de ansatte ophavsmænd og udøvende kunstnere ikke opnår et for dem tilfredsstillende resultat ved at modsætte sig forhandlinger. De har en klar interesse i, at deres værker og præstationer bliver brugt.

Der er andet steds gjort rede for, at forhandlingerne og de indgåede aftaler ikke har skadelige virkninger for konkurrenceevnen eller mediedviklingen – snarere tværtimod.

Selvom en arbejdsgiverregel afgrænses til fast ansatte, vil den uden tvivl få negativ afsmittende virkning på løst ansatte og ikke-ansatte.

De mulige administrative lettelser, der måtte forekomme ved bortfald af aftalen, er beskedne set i forhold til, at forslaget fra udgiverne og radio-/tv-foretagenderne ikke vil ændre på de ansattes rettigheder i henhold til ophavsretslovens § 3, hvorfor de enkelte ansatte fortsat skal krediteres i forbindelse med offentliggørelse af stoffet.

a. Skævvridning af magtforholdet i forhandlingerne mellem arbejdsgiver og arbejdstager

Ophavsmænd og udøvende kunstnere har fået en beskyttelse af økonomiske og ideelle rettigheder efter ophavsretsloven ud fra en erkendelse af, at deres arbejdsresultat er forskelligt fra fx en bagers, idet bagerens brød kun kan sælges og spises én gang, mens eksempelvis et vellykket program med et orkester eller en god dokumentarudsendelse kan nydes igen og igen og udnyttes økonomisk på en lang række forskellige måder.

Forærer man arbejdsgiveren fx musikernes eller tv-tilrettelæggernes rettigheder med en lovbestemmelse, vil man fjerne et vigtigt og relevant element i parternes forhandlinger om løn og arbejdsvilkår, hvilket vil indebære en urimelig svækkelse af ophavsmændene og de udøvende kunstneres forhandlingsposition. En arbejdsgiverregel som den af Ophavsretligt Forum foreslåede vil indebære en diskrimination af de ansatte ophavsmænd og udøvende kunstnere i forhold til andre arbejdstagere, der ikke på tilsvarende måde svækkes i deres muligheder for at inddrage de emner, som har relevans for deres markedsværdi, i deres forhandlinger om løn og arbejdsvilkår.

Indførelsen af en arbejdsgiverregel vil friste radio- og tv-stationerne til at forsøge at blive af med bestemmelser i det ansættelsesretlige aftalegrundlag, hvor der er givet indrømmelser for at opnå udnyttelsesrettigheder. Der kunne fx blive tale om forringelser vedrørende vederlaget for rettighedsafgivelse og indflydelsen på udnyttelsen af optagelserne. Endvidere kunne man frygte, at radio- og tv-stationerne ville opsigte bestemmelserne om ophavsmændenes og de udøvende kunstneres ret til at oppebære vederlag fra ophavsretlige forvaltningsorganisationer og kræve transport i disse vederlagskrav, sådan som man har set det for fastansatte komponister. Der ville i givet fald blive tale om små og kortsigtede besparelser for radio- og tv-stationerne, som ikke ville stå mål med de skadevirkninger, en sådan konfrontationskurs på længere sigt vil have i forholdet til ophavsmændene og de udøvende kunstnere i form af utilfredshed og turbulens.

b. Risiko for misbrug

Sammenhængen mellem de økonomiske og ideelle rettigheder efter ophavsretsloven er særdeles tæt. Konsekvenserne af at give arbejdstagerens økonomiske rettigheder til arbejdsgiveren og lade arbejdstageren beholde sine ideelle rettigheder er derfor mere vidtgående, end det forekommer ud fra en overfladisk betragtning.

De ideelle rettigheder har en ikke uvæsentlig økonomisk betydning, fordi en klar og synlig kreditering har karrieremæssig værdi, og fordi lovens værn mod forvanskning eller brug af ophavsmandens eller den udøvende kunstners præstation i nedsættende sammenhæng har en værdi, som rækker ud over den rent personlige tort, der lides ved den krænkende behandling af hans eller hendes værk eller præstation.

Ophavsmændene og de udøvende kunstneres økonomiske rettigheder har imidlertid også stor betydning for varetagelsen af ideelt betonedede hensyn af meget forskellig karakter. Ansatte ophavsmænd og udøvende kunstnere vil komme til at mangle denne vigtige virkning af de økonomiske rettigheder, hvis der gennemføres en arbejdsgeberregel.

Endvidere må man frygte, at den ideelle beskyttelse, der ville blive tilbage hos rettighedshaveren ved overgangen til et anglo-amerikansk regime for de ansatte, vil blive yderligere udvandet, sådan som man kender det fra de anglo-amerikanske copyright systemer, hvor ideelle rettigheder er nærmest ikke eksisterende i praksis.

For orkestermusikerne har det fx stor praktisk betydning at kunne varetage ideelle hensyn i forbindelse med udnyttelsen af deres præstationer som udøvende kunstnere. Punkt 2 i den i 1996 indgåede aftale om videreudnyttelse og videreførelsen af de pågældende bestemmelser i 2003-overenskomstens § 29 (se herom bilag 7) er således udtryk for, at musikerne i forbindelse med forhandlinger om deres økonomiske rettigheder har prioriteret en forbedring af deres position i forhold til ophavsretslovens § 3 med hensyn til varetagelsen af kunstneriske og ideelle hensyn. Ophavsretslovens § 3 giver alene en basal sikring mod de værste ideelle krænkelse, men er langt fra tilstrækkelig til at sikre de ansatte reel medindflydelse på kunstneriske og orkesterfaglige spørgsmål, hvilket er nødvendigt, hvis et orkester skal fungere optimalt.

c. Sammenhæng til medieansvarsloven og reglerne om god presseskik

For journalister, fotografer, tv-tilrettelæggere m.fl. gælder ovenstående i lige så høj grad. De ansatte journalister (og øvrige, der arbejder med at lave uafhængigt redaktionelt stof) er for de flestes vedkommende personligt ansvarlige for indholdet efter medieansvarsloven, og alle er personligt ansvarlige for at overholde de vejledende presseetiske regler.

Der har været en del sager om tredjemands krænkelse af stof produceret til DR og også enkelte sager i forhold til TV 2. Der har fx været tale om ugeblades misbrug af fotografier, som var tilsendt fra DR alene med henblik på presseomtale af et bestemt program, merchandising uden tilladelse fra hverken ophavsmand eller DR, brug af tv-klip i reklamevideo, overskridelse af citatgrænserne ved klip indlagt i dokumentarfilm m.m.

DR og TV 2 har begge været loyale med hensyn til at rejse sag mod tredjemand på opfordring fra de ansatte og også i nogle tilfælde af egen drift. Radio- og tv-stationerne foretrækker i mange tilfælde selv at føre sagerne, også når det er medarbejderne, der har gjort opmærksom på overtrædelserne, frem for at det er medarbejdernes organisationer, som gør det. En arbejdsgiverregel vil fjerne en stor del af medarbejdernes incitament og formelle grundlag for at forfølge tredjemands krænkelse, hvilket vil svække sandsynligheden for, at sagerne bliver rejst. Der henvises i øvrigt til det særskilte notat om presseetik, kildebeskyttelse m.m., se bilag 2.

Indflydelse og samarbejde

I praksis har de aftalte bestemmelser fungeret som katalysator for et udvidet og bedre samarbejde ophavsmænd, udøvende kunstnere og ledelse imellem, og ingen af bestemmelserne er blevet sat på spidsen mellem parterne, idet den løbende dialog mellem ophavsmændene, de udøvende kunstnere og ledelsen har løst op for de forskelle i opfattelser, som kunne være blevet til regulære uenigheder, hvis de ikke var blevet identificeret og drøftet på et tidligt tidspunkt.

Den medindflydelse, ophavsmændene og de udøvende kunstnere har opnået på aftalebasis qua deres økonomiske rettigheder, er central for deres oplevelse af at blive taget alvorligt som kunstnere eller journalister og dermed også for deres personlige og professionelle

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

integritet. De aftalte ordningers konsekvenser for arbejdsglæde og engagement kan næppe overvurderes og er derfor i lige så stort omfang en fordel, fordi der samlet set opnås produktioner af en højere kvalitet, samtidig med at der forekommer færre samarbejds vanskeligheder. Et godt samarbejde bidrager til at gøre radio- og tv-stationerne til attraktive arbejdspladser, der kan tiltrække og fastholde ophavsmænd og udøvende kunstnere på et højt fagligt niveau.

Det gældende system fremmer dialogen mellem medarbejdere og ledelse og understøtter en samarbejds kultur på mediearbejdspladserne, som man ikke kender i lande, hvor man har regler om tvungen overgang af rettigheder.

I en situation, hvor det danske samfund satser på øget innovation og de kreative brancher, vil det være uheldigt at ødelægge de konkurrencemæssige fordele, det danske arbejdsmarked har i form af arbejdsglæde og øget produktivitet, netop som en række udenlandske firmaer, bl.a. Microsoft, har fået øjnene op for styrkerne i den danske måde at gøre tingene på.

Man kan sige, at såvel ophavsretsloven som anden lovgivning (arbejdsmiljølov, ferielov, fagretlige regler) leverer et fundament, som ophavsmændene og de udøvende kunstnere og deres organisationer kan basere sig på i deres aftalepraksis. Dette indebærer, at der eksisterer en slags minimumbeskyttelse for ophavsmænd og udøvende kunstnere, også i situationer, hvor der foreligger en mangelfuld kontrakt, eller hvor tredjemand gør sig skyld i krænkelse af ophavsmandens eller den udøvende kunstners rettigheder.

I forhandlingerne om kollektive aftaler mellem radio- og tv-stationerne og rettighedshaverne inddrages imidlertid andre forhold, som tager sigte på at løse parternes samlede interesser. Således spiller kulturpolitiske betragtninger en vigtig rolle i disse forhandlinger.

Den foreslåede arbejdsgiverregel vil fungere som et indgreb i den fri forhandlingsret

Realiteten bag den af Ophavsretligt Forum foreslåede arbejdsgiverregel er, at man ønsker markant at forrykke balancen i forhandlingerne mellem radio- og tv-stationerne og de ansatte. Den foreslåede regel vil indebære, at radio- og tv-stationerne ved lov opnår alle rettigheder ved på sigt at frigøre sig fra eksisterende aftaler og ved at undlade at forhandle nye. Reglen vil fungere som et indgreb i den

fri forhandlingsret og vil være destruktiv over for forhandlings- og aftalekulturen.

Radio- og tv-stationernes og Ophavsretligt Forums forslag vil således både være et ubegrundet arbejdsmarkedspolitisk indgreb, der strider mod dansk og europæisk tradition inden for arbejdsmarkedspolitik og ophavsret, og skabe problemer, hvor der ingen nævneværdige problemer var før.

Reglen vil, hvis den indføres, i mange år fremover give problemer i forbindelse med fornyelse af eksisterende aftaler. I takt med at disse i konsekvens heraf måtte falde bort, vil der opstå problemer med at fastslå, hvilke af de mange forskellige ansættelses- og kontraktforhold i radio- og tv-stationerne der vil være omfattet af den foreslåede regel, og hvilke der ikke vil være det.

At dette vil blive tilfældet, fremgår da også af radio- og tv-stationernes beskrivelse af de grupper, der efter radio- og tv-stationernes opfattelse skal være omfattet eller ikke omfattet af den foreslåede arbejdsgiverregel. Denne beskrivelse kan efter Samrådets opfattelse ikke begrundes med henvisning til gældende lov og retspraksis om afgrænsning af, hvornår der er tale om et ansættelsesforhold, og hvornår dette ikke er tilfældet.

Det må i det hele konkluderes, at Ophavsretligt Forum ikke er fremkommet med dokumentation for, at gældende ret og aftalepraksis vedrørende overdragelse af ophavsrettigheder i ansættelsesforhold har skadet eller fremover vil skade radio- og tv-stationernes udviklingsmuligheder, kvalitet eller konkurrenceevne.

3. TEATER OG FILM

3.1. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Producenterne støtter de argumenter og forslag om en arbejdsgiverregel, der ovenfor er fremført af Ophavsretligt Forum bl.a. under overskrifterne ”Dagblade og tidsskrifter” og ”Radio og tv”.

De forhold, som har særlig betydning for producenterne, er i det væsentlige relateret til produktioner. Derfor henvises tillige til Ophavsretligt Forums forslag og argumenter i det følgende kapitel, afsnit 6, til ændring af lovens § 58.

I det følgende anføres de forhold, der har særlig betydning for producenterne inden for teatre og film i forhold til ophavsret i ansættelsesforhold.

3.1.1. TEATRE

De større teatre, dvs. Det Kongelige Teater, Landsdelsscenerne, Hovedstadens Teater, Det Danske Teater og Den Jyske Opera, danner i fællesskab arbejdsgiver- og branche-organisationen Danske Teatres Fællesorganisation (DTF).

De enkelte teatre producerer såvel skuespil som opera, ballet og koncerter m.m. De fleste er stationære med egne scener. Det Danske Teater er fast turnerende, medens de stationære teatre turnerer i mindre omfang.

Disse teatre er alle i høj grad offentligt subventionerede, enten ved stats- eller (amts-) kommunale tilskud (i visse tilfælde begge), og driften baseres således i hovedsagen på skattekroner.

Der vedlægges som bilag 9 en liste over gældende overenskomster m.m for de udvalgte fokusområder opdelt på henholdsvis det kommunale område (KTO-forlig) og det statslige område (CFU-forlig).

De enkelte teatre har ofte investeret en meget stor sum i etablering af en forestillings rammer, dels gennem erhvervelse af rettigheder fra skabende kunstnere som dramaturg, librettist, komponist m.fl., dels gennem fremstilling af scenografi og kostumer, og – ikke mindst – gennem ydelse af vederlag til samtlige udøvende kunst-

nerede o.a., ofte flere hundrede ansatte i kraft af medvirkende kor og orkester, og som minimum for en periode, der dækker såvel prøve- som spilletid – ofte dog for ansatte gennem en mangeårig periode.

For hovedparten af de danske teatre har det bestandigt været således, at teatrene selv – på trods af ofte meget store investeringer i etablering af en teaterforestilling – ikke har haft nogen rettigheder til produktionen ud over spilleperioden på teatret.

Man har derfor yderst sjældent set en forestilling/produktion på et teater transmitteret i radio/tv eller på anden vis videreudviklet, uagtet de ofte bekostelige opsætninger.

Teatrene må i hvert enkelt tilfælde begynde helt forfra med nye forhandlinger med kunstnerne, som generelt forudsætter, at de alene er ansat til og vederlagt for at medvirke ved levende opførelser på det pågældende teater. Billedet synes at være, at såfremt en yderligere betaling er høj nok, vil man overveje at medvirke. Som oftest er det dog ikke økonomisk realistisk at opnå en så høj betaling fra fx Danmarks Radio, og mange projekter har efter lange og seje forhandlinger måttet opgives. Kunstnerne havde – og har – en vetoret. Afhængigt af den tilbudte økonomi administreres denne dog mere eller mindre restriktivt.

Teatrene har i stedet i gentagne tilfælde måttet se kunstnere nyde økonomisk gevinst af en videreudnyttelse af forestillingen ved, at de selv har tilbudt den færdige produktion til overførsel/transmission i radio/tv eller opførelse af samme på turné uden dog at tilbyde producenten, nemlig teatret, nogen godtgørelse for den lagte investering.

Gennem mange år bestod der dog for Det Kongelige Teater en tradition for transmission i Danmarks Radio af en række af dets forestillinger. Mange vil erindre transmissioner af de store, klassiske skuespil med nogle af datidens største kunstnere som Poul Reumert og Clara Pontoppidan. Denne tradition, der forekom meget naturlig mellem to statsfinansierede institutioner, var gennem 1980'erne på grund af uenighed mellem kunstnere og ledelse om netop økonomien døet hen således, at der ved indførelsen af bestyrelse og styrelseslov for Det Kongelige Teater pr. 1.1.1992 ikke længere foregik nogen transmission af andre end de festforestillinger for kongehus og statsoverhoveder, som kunstnerne dog var forpligtet til at tåle i medfør af ophavsretslovens helt særlige bestemmelse herom.

En bestemmelse vedrørende medvirken ved transmission af forestillinger fra Landsdelsscenerne findes nu i overenskomsten omfattende skuespillere, dansere og operasangere.

Det Kongelige Teater har gennem de seneste 10 år indgået rammeaftaler om radio-/tv-transmission med de enkelte foreninger af kunstnere på teatret (operasolister og skuespillere, balletdansere, kapelmusikere, korsangere m.fl.). Disse aftaler er knyttet til de enkelte overenskomster, de gælder typisk kun 2 år ad gangen og kan opsiges sammen med overenskomsten, evt. helt til bortfald. Indholdet af aftalerne består generelt i, at teaterchefen forhandler om en evt. transmission eller lignende videreudnyttelse af forestillingen på alles vegne. Den herved opnåede samlede økonomi fremlægges herefter for foreningerne til drøftelse. Udgangspunktet for den økonomiske ramme er de gældende aftaler mellem DR og de pågældende kunstneriske organisationer. Den enkelte forening kan på vegne af sine medlemmer acceptere eller afslå de tilbudte betingelser, og dette har for det Kongelige Teater siden 1994 kunnet fungere som en delvis løsning, og en række transmissioner er lykkedes, såvel af skuespil som af opera og ballet. Dette er dog under forudsætning af, at aftalerne ikke opsiges.

Der er imidlertid glidende sket en begrænsning i aftalernes rækkevidde, idet solisterne og deres foreninger ikke længere vil nøjes med den fælles forhandlingsmodel, men forudsætter aftalen suppleret med en kontrakt med den enkelte kunstner. Foreningerne er positive over for aftalerne, men kan og vil ikke gennemtvinge en helhedsløsning over for den enkelte kunstner. Dette har resulteret i, at solisterne nu (hyppigt) enkeltvis kan henvende sig uden om teaterchefen. Flere skuepillere har i forbindelse med drøftelser om overførsel af et skuespil henvendt sig direkte og opnået en betydelig forøgelse af betalingen samt andre særlige vilkår.

Foreningerne kan og vil på solistområdet ikke gennemtvinge en helhedsløsning, og visse udøvende kunstnere har dermed opnået såvel kunstnerisk som økonomisk vetoret.

Det kan tilføjes, at Dansk Skuespillerforbund under de netop stedfundne overenskomstforhandlinger på Det Kongelige Teater har accepteret at forhandle om begrænsninger i vetoretten for operasangere og skuespillere.

Endvidere har det også for Det Kongelige Teater været således, at

man mangler muligheder for at videreføre produktioner elektronisk, det gælder såvel ved cd som ved dvd og internet. Denne videreudnyttelsesadgang har der på teatret været uenighed om, og teatrets ledelse har på trods af langvarige forhandlinger ikke kunnet opnå en sådan adgang på realistiske økonomiske vilkår. Derimod har nogle ansatte kunstnere/ensembler selv forhandlet overførsel og udgivelse med selskaber uden for teatret.

Konklusionen er derfor, at såvel Det Kongelige Teater som teaterbranchen som helhed i dag står i en situation, hvor de mange skattemidler, der er investeret i ofte meget store produktioner, ikke la-der sig udnytte fuldt ud i tilfælde af en succes, hvorimod man er alene om at bære den fulde økonomiske risiko for en evt. fiasko. Teaterbranchen skal også på det kunstneriske plan rumme satsninger og turde løbe en risiko, men for at dette også i fremtiden skal være muligt, er det en forudsætning, at teatrene også kan skabe et overskud ved anvendelse af indtægter på succeserne – ikke mindst i disse år, hvor også muligheder for videresalg til udlandet tegner sig.

Udnyttelsesmulighederne er ydermere med tiden blevet større og mere komplekse, og forestillinger produceres i dag ofte og i udbredt grad med anvendelse af avanceret teknologi – her kan nævnes lyd-kulisser, scenografi af slides, videoindlæg afspillet som supplement til skuespillet på scenen. Eksemplerne er multiple og vil vokse betydeligt allerede i de nærmeste år. Påstanden om ”det levende teater” holder ikke længere stik – også dette er allerede stærkt forandret!

På en del udenlandske teatre og operahuse kan man allerede i dag få en dvd/cd af den enkelte aften forestilling. Det er kun et spørgsmål om tid, hvornår store ”Huse” laver egne tv-kanaler med dertil knyttede muligheder. Den danske teaterverden er med det nuværende regelsæt afskåret fra at blive en del af denne udvikling med den konsekvens, at produkter fra den anglo-amerikanske del af verden vil oversvømme markedet og true den nationale scenekunsts liv på længere sigt.

DTF har igennem mange år og ved gentagne lejligheder over for Kulturministeriet rejst ønske om en generel bestemmelse gående ud på, at ophavsretten i ansættelsesforhold overgår til producenten, hvis ikke andet er aftalt. I Danmark er der så meget desto mere særligt behov for at sikre andres interesser i investeringen, eftersom der oftest er tale om en investering baseret på offentlige tilskud.

Efter DTF's opfattelse bør teatret desuden i tilfælde af andres videreudnyttelse af en allerede etableret forestilling tillægges en producentret af et sådant indhold, at der til den oprindelige investor (teatret) ydes en vis betaling/kompensation for videreudnyttelsen.

Aftaler

Oversigt over gældende overenskomster for teatrene med angivelse af, hvem der er omfattet, fremgår af vedhæftede bilag 9.

3.1.2. FILMPRODUKTION

Der er sket en rivende udvikling på det audiovisuelle marked inden for de sidste 10-15 år, og udviklingen fortsætter.

En lang række nye udnyttelsesformer er kommet til over de sidste 10-15 år, hvilket har ændret hele det audiovisuelle marked markant både i forhold til aftagere og i forhold til rettighedshaverne til produktionerne.

Af nye medier, der fortsat er under udvikling, kan bl.a. nævnes internettet og mobiltelefoni. Det er fortsat uklart, hvad der menes med "internet"-rettigheder, idet dette begreb kan omfatte on demand, streaming mv.

Særligt når nye udnyttelsesformer kommer til, som er svære at afgrænse, er det problematisk i forhold til nogle rettighedshavere at erhverve udnyttelsesretten til det pågældende medie.

Endvidere produceres der ikke længere alene til det danske marked, idet bl.a. spillefilm produceres med henblik på udenlandsk biograf- og video-/dvd-distribution for øje.

Tilsvarende foregår der et løbende salg af tv-produktioner og dokumentarfilm til udlandet.

Markedet for audiovisuelle produktioner er således ikke længere begrænset til det danske, men er over de sidste 10 år tiltagende blevet internationaliseret, hvilket bl.a. medfører en skærpelse af producenteres konkurrencemæssige position både udadtil og indadtil på det danske marked.

Udnyttelse af et filmværk, navnlig co-produktion, på det udenlandske marked og clearing af rettigheder herfor og betaling af royalti til skuespillerne er ikke endeligt afklaret i overenskomsterne.

Ydermere er hele produktionsprocessen blevet mere kompliceret, idet der også her er sket en udvikling, herunder er en række nye produktionsformer kommet til over årene, og der er langt flere implicerede i de enkelte produktioner end tidligere. Hertil kommer, at produktionsprocessen er blevet mere komprimeret, da bl.a. en films budget er presset. Der filmes sjældent mere end 6-8 uger, eksklusiv for- og efterarbejde.

Produktion og tillige finansiering af film er et større puslespil med ikke kun flere medvirkende rettighedshavere, men tillige investorer, der alle skal have andele i filmens indtægter enten som tilbagebetaling af investeringen med tillæg eller royalti.

Hertil kommer en udvikling i markedsføringen af de enkelte audiovisuelle produkter. Allerede med den nuværende teknologi bliver nye medier og distributionsformer anvendt i markedsføringen af fx spillefilm og tv-programmer.

De enkelte produktionsselskaber anvender i større og større udstrækning også de nye medier og distributionsformer, når de skal markedsføre deres virksomheder over for samarbejdspartnere, kunder og finansieringskilder.

Udviklingen har således gjort, at det i dag i langt højere grad end tidligere er vigtigt at sikre, at samtlige rettigheder til en produktion – det være sig spillefilm, tv-udsendelser, dokumentarfilm, reklamefilm mv. – er overdraget til en og samme, nemlig producenten.

Som det fremgår af nedenstående historiske gennemgang af Producentforeningens overenskomster, har det på en række områder været muligt at opnå en aftalebaseret rettighedsoverdragelse.

Producentforeningen repræsenterer en række betydende filmproducenter i Danmark.

Disse aftaler er udtryk for det ”bedst opnåelige” i aftalesituationen, hvoraf nogle ikke tager højde for fremtidige, på aftaletidspunktet ukendte udnyttelsesformer henholdsvis nye udnyttelsesformer, der er så nye, at de på aftaletidspunktet er svære at afgrænse.

Rettighederne til og fordeling af kabelretransmissions- og blankbåndsvederlag er der ikke taget stilling til i overenskomsterne.

Hertil kommer, at der er en række væsentlige områder, hvor der ikke er indgået nogen aftaler.

Konklusionen er, at danske producenter af audiovisuelle værker alt-overvejende ikke har fået en rettighedsoverdragelse på de enkelte produkter, der gør producenten i stand til at kunne udnytte de enkelte produkter så optimalt som muligt.

Ud over de væsentlige administrative byrder, det pålægger producenten i forbindelse med administrationen af en lang række forskellige rettighedsoverdragelser til produktionerne, stiller det også danske producenter dårligere i konkurrencen med produktioner fra lande, hvor der er en ophavsretslig producentregel.

1. Spillefilm

Dramatikere

Producentforeningen/ FDS har siden 1986 haft overenskomst med Dramatikerforbundet på spillefilmområdet. Der er tale om en såkaldt medlemsoverenskomst, hvorfor det alene er medlemmer af Dramatikerforbundet, der er omfattet af overenskomsten. For øvrige manuskriptforfattere skal der indgås særskilt aftale, da rettighederne ikke automatisk er overdraget til producenten.

Overenskomsten blev senest genforhandlet og fornyet i 1996. I henhold til overenskomsten overdrages samtlige indspilnings- og udnyttelsesrettigheder til manuskriptet til producenten mod betaling af et nærmere bestemt vederlag. Indspilningsretten er dog underlagt en tidsbegrænsning på 5 år eller i henhold til nærmere aftale mellem producent og manuskriptforfatter.

Den fuldstændige rettighedsoverdragelse fremstår som uændret siden 1986, hvor den første overenskomst blev indgået.

Filmarbejdere

Producentforeningen/FDS har siden 1983 haft overenskomst med Film- og Tv-Arbejderforeningen (FAF) om spillefilm. Overenskomsten er senest blevet fornyet i 1999.

Omfattet af overenskomsten er alle filmarbejdere, der tager arbejde hos et medlem af Producentforeningen, dog alene freelancere. Ansatte medarbejdere er således ikke omfattet, hvorfor det er afgørende, at der bliver indgået særskilte aftaler med disse om overdragelse af samtlige rettigheder til produktionen.

I henhold til overenskomsten overdrages samtlige rettigheder til produktionen til producenten, herunder også til alt fotomateriale mv., mod betaling af royalt til filmarbejderne. Allerede i 1983 var rettighedsoverdragelsen til producenten fuldstændig.

Instruktører

Der findes ingen overenskomst mellem Danske Filminstruktører og Producentforeningen.

Det er derfor essentielt, at der indgås individuelle aftaler med instruktørerne, hvor alle rettigheder til produktionen er overdraget.

Spørgsmålet om overdragelse af rettigheder, særligt omfanget heraf, er dog et stadig tilbagevendende problem i forhandlingerne mellem instruktør og producent, idet producenten har behov for en fuldstændig rettighedsoverdragelse for at kunne udnytte produktionen som påtænkt og dermed generere indtægter til fordel for bl.a. instruktøren.

Skuespillere

Producentforeningen/FDS har siden 1975 haft overenskomst med Dansk Skuespillerforbund om medvirken i spillefilm. Omfattet heraf er kort sagt alle, der udfører et professionelt stykke arbejde, hvorfor amatører og amatører som udgangspunkt ikke er omfattet. Der skal derfor indgås særskilt kontrakt med disse personer.

I 1975- og 1982-overenskomsterne erhvervede producenten alle visningsrettigheder til produktionen, men ikke i øvrigt nogen form for distributionsrettigheder.

Først ved overenskomsten af 1986 erhvervede producenten samtlige sprednings- og visningsrettigheder til produktionen. Dette skyldtes bl.a. generelle ændringer på markedet, idet tv- og biografvisning ikke længere var det eneste tilgængelige medie. Distribution på VHS kom således frem i løbet af 1980'erne og medførte behov for yderligere rettighedsoverdragelse til producenten.

Tilsvarende gør sig gældende i alle senere overenskomster, dog har producenten ikke automatisk rettighederne til at anvende lydsiden fra produktionen som fonogram.

Endvidere fremgår det af såvel 1994- som 1999-overenskomsten, at alle rettigheder til i dag kendte eller fremtiden tilkommende anvendelser af den ansattes præstation og billeder, som ikke i medfør af overenskomsten er overdraget til producenten, tilhører den ansatte.

Sidstnævnte kan således potentielt medføre en væsentlig begrænsning i producentens udnyttelse af en produktion, hvilket ikke er tjenligt for hverken producenten eller den medvirkende.

Musik

Der har siden 1990 været overenskomst mellem Producentforeningen/ FDS og henholdsvis de danske autororganisationer og NCB om anvendelse af bestillingsmusik i av-produktioner.

Producenten betaler komponisten/sangskriveren for at forfatte musik/tekst til en av-produktion samt for lydfæstning i henhold til NCB-overenskomsten.

Producenten opnår dog alene retten til det komponerede i den pågældende produktion – producenten har således ret til at distribuere og vise produktionen, men har i øvrigt ingen rettigheder til musik/tekst.

Autoren kan således frit benytte det komponerede/forfattede, dog tidligst et år efter værket er afleveret og godkendt. Der henvises til overenskomsten for nærmere gennemgang af reglerne herfor.

Det er problematisk, at producenten betaler den pågældende for at udføre et stykke arbejde, som producenten herefter alene har meget begrænsede rettigheder til. Dette kan særligt være et problem, når musik/tekst opnår en betydelig selvstændig kommerciel værdi eksempelvis som sound-track via den af producenten producerede film, idet komponisten/sangskriveren har alle rettigheder til musik/tekst i øvrigt.

Konklusion

På spillefilm er der således en klar tendens til, at der i henhold til

overenskomst sker en fuldstændig rettighedsoverdragelse til producenten.

Der er dog stadig entydigt behov for en arbejdsgiverregel, idet producenten ikke automatisk erhverver alle nødvendige udnyttelsesrettigheder til produktionen via overenskomst.

2. Dokumentarfilm

Skuespillere

Producentforeningen har siden 1988 haft overenskomst med Dansk Skuespillerforbund om medvirken i dokumentarfilm.

1988-overenskomsten er fortsat gældende, men er dog delvist udtidsvarende.

Producenten erhverver i medfør af overenskomsten enten tv-rettighederne til filmen eller rettighederne uden for tv.

Såfremt produktionen er støttet af DFI (Danske Filminstitut), skaber dette problemer i forhold til DFI's non-kommercielle distributions- og visningsrettigheder, idet disse rettigheder alene er omfattet af "rettigheder uden for tv". På denne baggrund vælger producenten ofte i stedet at indgå aftale med Dansk Skuespillerforbund om anvendelse af tv-overenskomsten.

Filmarbejdere

For så vidt angår klassiske dokumentarfilm med støtte fra DFI har Producentforeningen siden 1997 haft overenskomst med FAF. 1997-overenskomsten kom i stand efter en periode på 3 år uden overenskomstdækning af området.

Både i 1997- og 2000-overenskomsten sker der en fuldstændig rettighedsoverdragelse til producenten.

3. TV

Artister, herunder musikere, sangere og entertainere

Producentforeningen har ikke længere overenskomst med Dansk Artistforbund, hvorfor det er nødvendigt at indgå individuelle aftaler om udnyttelsesrettigheder til hele produktionen med artisten.

Disse forhandlinger er ofte problematiske, idet producenten og dermed også tv-stationen får en meget begrænset udnyttelsesret mod betaling af arbejds- og udnyttelseshonorar.

Artistisk medvirken kan således være medvirkende til, at en produktion får et meget begrænset udnyttelsesområde, uanset at artisten kun medvirker i en lille del af programmet.

Dette er uhensigtsmæssigt for både producenten og tv-stationen.

Journalister/ filmarbejdere

Producentforeningen har siden 1997 haft overenskomst med Dansk Journalistforbund og FAF om tv-produktion.

Både freelancere og ansatte er overenskomstdækket.

Alle udnyttelsesrettigheder til produktionen har siden 1997 tilhørt producenten.

Skuespillere

Producentforeningen har siden 1997 haft overenskomst med Dansk Skuespillerforbund på tv-området.

I medfør af den gældende overenskomst erhverver producenten alle distributions- og visningsrettigheder til produktionen, dog med den modifikation, at visse former for udnyttelse ikke kan finde sted uden forudgående aftale med Dansk Skuespillerforbund/den medvirkende, herunder distribution på vhs/dvd.

Endvidere tilhører alle rettigheder til i dag kendte og fremtidigt tilkommende anvendelser af den medvirkendes præstation og billede, som ikke er overdraget i medfør af overenskomsten, den medvirkende.

For så vidt angår internet streaming erhverver producenten kun ret til streaming i op til 14 dage fra førsteudsendelse af produktionen.

Også i den tidligere overenskomst var retten til den primære udnyttelse på tv i Danmark overdraget til producenten, men spørgsmålet om bl.a. streaming på internettet berøres ikke.

Retten til at distribuere produktionen på vhs/dvd samt til biografvisning skulle forhandles med Dansk Skuespillerforbund, og tilsvarende gjaldt for retten til udlån på biblioteker og lignende.

Der er således sket en udvidelse af rettighedsoverdragelsen i den eksisterende overenskomst, om end der ikke er tale om fri udnyttelse af produktionen, fx på internettet og vhs/dvd.

Filmarbejdere

Filmarbejdere på tv-fiktionsområdet er ikke længere overenskomstdækket, hvorfor der skal indgås individuelle aftaler om udnyttelsesrettighederne til produktionen.

4. Områder der ikke er overenskomstdækket

Produktion af musikvideo, computerspil og lignende samt reklamefilm, herunder i forhold til skuespillere, filmarbejdere, instruktører og artister, er p.t. ikke overenskomstdækket, hvorfor det er essentielt og nødvendigt at indgå individuelle aftaler om udnyttelsesrettigheder med den enkelte rettighedshaver.

Særligt for så vidt angår udvikling og produktion af computerspil både til det danske og det internationale marked bemærkes, at der er tale om et område, som først for nylig er blevet organiseret i Producentforeningens regi. Produktionsprocessen adskiller sig væsentligt fra almindelig filmproduktion, idet forløbet fra udvikling til produktion af et computerspil normalt spænder over et par år. I denne proces deltager en lang række personer med forskellige funktioner, særligt kreative kræfter, som udvikler spillets historie, univers mv. En stor del af disse er udlændinge, som på grund af manglende kompetente personer i Danmark hentes til landet. Det er altafgørende, at alle rettigheder til såvel den færdige produktion som det underliggende materiale og de underliggende elementer er overgået til producenten, idet samtlige rettigheder til produktionen videreoverdrages til en publisher, som udgiver spillet. Dette stiller aktuelt

krav om indgåelse af forholdsvis komplicerede kontrakter med de enkelte medvirkende på produktionen.

Aftaler

Generelt må det anføres, at forholdet mellem producent og tilknyttede/ansatte skabende og udøvende, eksempelvis skuespillere, filmarbejdere (FAF'ere) m.fl. i forhold til flere grupper er løst ved kollektive overenskomster eller individuelle aftaler.

Oversigt over forholdene for overenskomster for filmproduktion med angivelse af, hvem der er omfattet, og hvem der ikke er, følger kort nedenfor og er yderligere specificeret i bilag 10, der tillige indeholder oversigt over de rettigheder, der er omfattet af overenskomsterne.

Spillefilm

Skuespillere
Filmarbejdere (FAF)
Dramatikere

TV

Skuespillere
Dansk Journalistforbund (DJ)/filmarbejdere (FAF) (ansatte)
DJ/FAF (freelancere)

Kort- og Dokumentar (ikke tv-dokumentar)

Skuespillere
Filmarbejdere

Reklamefilm

Skuespillere

Dubbing

Skuespillere
Artister
Komponister

De medvirkende i en filmproduktion kan ikke entydigt kategoriseres som ansatte eller regningskrivere (som selvstændige erhvervsdrivende, ikke-ansatte eller freelancere oftest betegnes i filmbranchen).

Skuespillere, dramatikere og komponister er normalt ansatte, mens filmarbejdere og journalister ofte er regningskrivere. Instruktører og artister varierer mere.

3.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

3.2.1. TEATRE

Teaterområdet er generelt velordnet med en stor dækning af velfungerende kollektive aftaler og overenskomster.

Samrådet for Ophavsret har den generelle opfattelse, at de rettighedsmæssige konflikter på teaterområdet er små og overkommelige, og de rettighedsmæssige spørgsmål har ikke hidtil indtaget nogen fremtrædende plads på dagsordenen ved kollektive forhandlinger på teatrene.

Det ville derfor forekomme helt urimeligt, hvis en lovændring skulle udstyre arbejdsgiverne på teaterområdet med udnyttelsesrettigheder, som de kun i begrænset omfang har behov for, og som de aldrig har stillet krav om i de almindelige kollektive forhandlinger.

Det er helt naturligt, at teatrenes arbejdsgivere ikke som arbejdsgiverne på fx film og tv-området stiller krav om omfattende rettighedsoverdragelser i forbindelse med engagement eller ansættelse. Teatret som medie har sin styrke og særegenhed i kraft af den direkte og umiddelbare forbindelse mellem scene og publikum. Teatrets kunstneriske udtryk er afpasset til teatermediet, som det skal fungere i, og det er sjældent kunstnerisk vellykket, når teaterforestillinger uden videre transmitteres i tv eller udgives på videogram eller fonogram.

De rettigheder, der overdrages teatrene gennem de kollektive aftaler og overenskomster, dækker teatrenes behov. I de tilfælde, hvor teatrene har haft videregående behov for udgivelse af optagelsen, er dette normalt løst gennem sær aftaler på rimelige vilkår.

Vedrørende de enkelte kunstnergrupper kan oplyses:

Dramatikere

Danske Dramatikeres Forbund (DDF) organiserer teater-, radio-, tv- og filmdramatikere.

Forbundet har 270 medlemmer, der alle er professionelle dramatikere (teater) eller manuskriptforfattere (film).

På teaterområdet har DDF fællesoverenskomst med Det Kgl. Teater

og Landsdelsscenerne samt med BTS/FAST (BørneTeaterSammenlutningen og Foreningen Af Små Teatre). Ved engagement på teatrene under Hovedstadens Teater bistår forbundet ved individuelle forhandlinger ud fra faste retningslinjer.

Rettighedsoverdragelsen i teaterkontrakter giver kun ret til opførelse af et bestemt antal forestillinger inden for en begrænset periode for en aftalt royalté af billetindtægten. Alle øvrige rettigheder forbliver efter fast sædvane hos dramatikerens.

Sceneinstruktører

Foreningen Danske Sceneinstruktører (FDS) organiserer professionelle sceneinstruktører. Foreningen har 160 medlemmer.

På teaterområdet har FDS overenskomst med BTS og FAST samt aftale om kollegiale minimumssatser med Landsdelsscenerne og Hovedstadens Teater.

Sammen med Danske Filminstruktører har FDS aftale med DR om vilkårene for teater-transmissioner i tv.

Også for sceneinstruktørerne er rettighedsoverdragelsen i de enkelte kontrakter begrænset. Aftalerne vedrører opsætningen på det enkelte teater og indgår i henhold til overenskomster eller minimumssatser med en afgrænset prøve- og spilleperiode. Teatrene erhverver normalt ikke videregående rettigheder til iscenesættelsen.

Scenografer

Danske scenografer arbejder udelukkende freelance inden for teaterområdet. Området er overenskomstdækket af *Sammenslutningen af Danske Scenografer* hvad angår børneteater (BTS) og de små teatre (FAST). Med de øvrige indgår mere eller mindre standardiserede individuelle kontrakter. Rettighedsoverdragelsen er altid begrænset til den konkrete opsætning på det pågældende teater.

Musikere

Teatermusikere er typisk midlertidigt ansat til den enkelte forestilling. Overenskomsten mellem Amtsrådsforeningen og DMF dækker inden for sit umiddelbare dækningsområde og via tilslutningsoverenskomster de vigtigste teatre. Spørgsmål om radio- og tv-optagelse og

transmission er reguleret i overenskomstens § 10 samt dennes bilag 1 og 2.

Det Kongelige Kapel og musikerne i landsdelorkestrene, som medvirker ved forestillinger på Den Jyske Opera, er klassisk uddannede. Med hensyn til denne gruppes forhold og baggrund kan generelt henvises til beskrivelsen af musikerne i DRs symfoni- og underholdningsorkester.

Med hensyn til udnyttelse af musikernes præstationer i henhold til ophavsretsloven er musikere i Det Kongelige Kapel dækket af samme bestemmelser som skuespillere, hvilket i praksis betyder, at deres præstationer kan udsendes i radio og tv mod betaling (se nærmere nedenfor). Musikerne i landsorkestrene afgiver udover rettigheder til radio- og tv-udsendelser, rettigheder til cd-udgivelser og visse on demand-udnyttelser.

Skuespillere med flere

Dansk Skuespillerforbund (DSF) har overenskomster for skuespillere, operasolister og dansere med langt de fleste teatre i Danmark: Det Kongelige Teater, Det Danske Teater, Hovedstadens Teater, De gamle Landsdelsscener (Odense, Århus og Ålborg), Den Jyske Opera, Foreningen af Små Teatre og BørneTeater Sammenslutningen m.fl.

Den mest almindelige formulering i DSF's overenskomster om overførsel af en teaterforestilling til andre medier har følgende ordlyd:

”Brudstykker af en forestilling til brug for teateranmeldelse eller teaterorientering i fjernsyn og radio honoreres ikke af teatret og samtykke kræves ikke fra Dansk Skuespillerforbund. I øvrigt henvises til den til enhver tid gældende overenskomst mellem radiofonier og Dansk Skuespillerforbund.”

Med Det Kongelige Teater er indgået en rammeaftale angående tv-transmissioner, som også omfatter andre kunstnergrupper end dem, der er dækket af DSF's overenskomst. De medvirkende honoreres for transmissionen i henhold til de særlige bestemmelser om tv-transmission i DSF's overenskomst med Danmarks Radio.

Operasolister er i henhold til deres ansættelsesvilkår forpligtet til at medvirke i radiotransmissioner af operaforestillinger mod honorar i henhold til de særlige bestemmelser om radiotransmission i DSF's overenskomst med DR.

Det kan også nævnes, at DSF har indgået aftale med Cirkus Revyen om vilkårene for tv-transmission og videodistribution af revyens forestillinger.

Uanset at mange teaterchefer gennem årene har udtrykt interesse for at overføre teaterforestillinger til elektroniske medier, har det i praksis været meget småt med resultaterne.

I et forsøg på at imødekomme denne interesse, som også en del politikere har delt, gennemførte DSF og Danmarks Radio i årene 1986-89 en forsøgsaftale vedrørende tv-overførsler, dels som direkte transmissioner, dels som bearbejdelser, hvor en produktion – enten på scenen eller i et studie – blev forsøgt ”omsat” til det andet medie.

Evalueringen af forsøgsperioden konkluderede, at de eneste rigtigt vellykkede overførsler var dem, hvor man havde investeret betydelige ressourcer i at tilpasse forestillingen til tv-mediet.

Efter forsøget opgav DSF sin tidligere modstand mod tv-transmissioner af teaterforestillinger og overlod det til de direkte involverede (DR, teatrene og skuespillerne) at træffe beslutning om overførsler under respekt af DR-overenskomstens økonomiske vilkår.

DSF fremhævede samtidig vigtigheden af, at engagement til teatrene altid skulle ske med det formål at producere gode teaterforestillinger, og at det ville være ødelæggende, hvis det kunstneriske arbejde med disse blev forvredet af en underliggende målsætning om, at forestillingen skulle tilpasses en (mulig) tv-overførsel.

DSF fastholder, at den enkelte skuespiller/operasanger/danser som udgangspunkt fortsat skal samtykke i fikseringen af hans/hendes medvirken i en levende teaterforestilling, og at dette samtykke skal kunne gives i tillid til, at udtrykket i forestillingen er rettet mod opførelsen i teatret. Der er nemlig stor forskel på skuespillernes og operasangernes kunstneriske udtryksform i en teaterforestilling og i en tv-produktion. En kritikløs transmission kan derfor i uheldige tilfælde være stærkt skadelig for de medvirkendes kunstneriske omdømme og dermed for deres markedsværdi som skuespillere. For at undgå unødige konflikter er det nu aftalt, at samtlige, der er ansat i henhold til DSF`s protokollat ved Det Kongelige Teater, som udgangspunkt er forpligtet til at medvirke i både tv- og radiotransmissioner. Såfremt særlige kunstneriske grunde taler imod en transmission, kan DSF dog gøre indsigelser

mod denne, hvorefter Det Kongelige Teater og DSF drøfter det videre forløb.

Det bør samtidig understreges, at DSF ikke fra nyere tid kender eksempler på, at DSF ikke har kunnet tale sig til rette med de medvirkende i en tv-transmission på gældende overenskomstmæssige vilkår. Årsagen til det beskedne antal tv-transmissioner af egentlige teaterforestillinger skal primært søges i en manglende seerinteresse, som har kølnet tv's interesse i at afholde de med transmissionerne forbundne omkostninger. "Filmet teater" er så langt fra tv-mediets nuværende udtryksform, at radiofonierne ikke længere er interesserede.

En oversigt over nogle af de senere års transmissioner, primært fra Det Kongelige Teater, findes i bilag 19. Se også www.dr.dk/TV-Drama/Arkiv/Trans/index.asp.

Overførsel af teaterforestillinger til cd/dvd med henblik på kommerciel udgivelse og distribution er et relativt nyt fænomen. I de få tilfælde, DSF har kendskab til, har sådanne udgivelser haft begrænset kommerciel succes, dog med en enkelt undtagelse inden for det sidste år ("Simon" fra Østre Gasværk). Der er løbende drøftelser mellem teatrene og DSF om vilkårene for overførsel af teaterforestillinger til cd/dvd og efterfølgende udgivelse. Den nuværende ophavsretslov og overenskomstpraksis har aldrig været til hinder for realiseringen af teatrenes ønsker i så henseende. Yderligere har DSF og Det Kongelige Teater aftalt en procedure, der skal følges for at imødegå eventuelle problemer, såfremt Det Kongelige Teater ønsker at udgive en teaterproduktion på enten cd eller dvd.

Samrådet for Ophavsret har ikke kendskab til noget land, hvor teatrene i kraft af en arbejdsgiver- eller formodningsregel erhverver retten til at tv-transmittere skuespillernes levende fremførelser på scenen eller til at fiksere dem på cd/dvd med henblik på kommerciel distribution.

Indførelse af en arbejdsgiver- eller formodningsregel på teaterområdet ville desuden nødvendiggøre en helt ny lønstruktur på de danske teatre. De nuværende lønninger er baseret på skuespillerens virksomhed på teatret, mens optagelser og overførsler er underlagt de tariffer, som er aftalt med tv-stationerne. Det vil næppe være til teatrenes fordel, at aflønningen for potentielle transmissioner og fikseringer skal dækkes af teatrene som en del af den primære skuespillergage.

Ophavsretligt Forums fremstilling af rettighedsforholdene på teaterområdet kan give det indtryk, at den gennemsnitlige danske teaterforestilling produceres af hundredevis af fastansatte skabende og udøvende kunstnere, og at der er et stort potentiale for videreudnyttelser. Realiteten er, at ophavsmænd og udøvende kunstnere – typisk en begrænset kreds – engageres løst fra forestilling til forestilling, og at det oftest hverken er økonomisk eller kunstnerisk relevant at videreudnytte teaterforestillinger gennem optagelser, udgivelse o.l.

Ophavsretligt Forums fremstilling af forholdene på danske og udenlandske teatre har i det hele en betydelig afstand til virkeligheden. Det er ikke rigtigt, at man på en del udenlandske teatre og opera-huse allerede i dag kan få en cd/dvd af den enkelte aftens forestilling, og udsigten til, at store ”Huse” laver egne tv-kanaler med dertil knyttede muligheder, er tilsvarende luftig.

Det er heller ikke rigtigt, at danske kunstnere uden om teatret kan tilbyde den færdige produktion til overførsel/transmission i radio/tv.

Ophavsretligt Forum har til støtte for fremstillingen henvist til nogle fortrolige eksempler fra Danske Teatres Fællesorganisation. Det bør dog kunne røbes, at eksemplernes antal er encifret, at de alle er mellem 10 og 25 år gamle, og at der hersker uenighed om rigtigheden af mindst halvdelen.

Som afsæt for en drøftelse af teatrenes forhold i 2006 tangerer de det irrelevante. Som grundlag for kravet om en lovændring er de helt uanvendelige.

3.2.2. FILM

Ophavsretligt Forum anfører i hovedsagen, at det i langt højere grad end tidligere er vigtigt at sikre, at samtlige rettigheder til en filmproduktion er overdraget til producenten.

Samrådet for Ophavsret anerkender, at det til enhver tid har været afgørende for producenten at kunne udnytte filmen, men har svært ved at se, at den tekniske udvikling, internationaliseringen eller finansieringen skulle gøre dette vanskeligere end tidligere.

Samrådet må også klart afvise, at det skulle være en lovgivningsmæssig opgave at fratage kunstnerne deres rettigheder og overføre

dem til producenten. Det ville stride imod selve idéen med at tillægge ophavsmænd og udøvende kunstnere rettigheder, hvis man forærede dem væk til kunstnernes forhandlingsmodpart. I en situation som den foreliggende, hvor Producenterne afviser at indgå kollektive overenskomster med en række faglige organisationer på kunstnerområdet, fordi man hellere vil spekulere i at forhandle med kunstnerne enkeltvis, ville en "Work for Hire" regel forekomme særlig urimelig.

For så vidt angår kunstnerisk produktion vil det være af afgørende betydning at bevare aftalefriheden.

Såvel ophavsretsloven som anden lovgivning (arbejds miljø, ferielov, fagretlige regler) leverer et fundament, som kunstnerne og deres organisationer kan basere sig på i deres aftalepraksis. Dette indebærer også, at der eksisterer en minimumbeskyttelse for kunstnerne i situationer, hvor der foreligger en mangelfuld kontrakt, eller hvor tredjemand gør sig skyld i en krænkelse af kunstnerens rettigheder.

I forhandlingerne om kollektive aftaler mellem filmproducenter og kunstnernes faglige organisationer inddrages imidlertid også andre forhold i varetagelsen af parternes samlede interesser. Således har kulturpolitiske betragtninger spillet en vigtig rolle i disse forhandlinger. Med så begrænset et marked som det danske må fx Dansk Skuespillerforbund se i øjnene, at det kan være umuligt at få lønningerne op på det niveau, som eksisterer i de store europæiske lande, for slet ikke at tale om USA.

Alle Dansk Skuespillerforbunds aftaler er baseret på de rettigheder, som ifølge lovgivningen i Danmark (i modsætning til lande med copyright-tradition) tilkommer ansatte udøvende kunstnere. Det er således i kraft af og i tillid til den gældende ophavsretslovgivning, at overenskomsterne er udformet, som de er, fx med en forholdsvis begrænset detailregulering sammenlignet med angelsaksiske skuespilleroverenskomster.

Såfremt der indføres en arbejdsgiverregel vil det umiddelbart medføre, at samtlige DSFs overenskomster skal genforhandles.

"Work for Hire"-reglen, som kendes i USA, Australien og Canada, udelukker ikke i sig selv overenskomstbaserede royaltordninger. Den kapper imidlertid kunstnerens rettighedsmæssige forbindelse

med filmen, således at royaltyskravet ikke kan håndhæves over for producentens – eller en senere rettighedserhververs – kreditorer. Hvis royaltysordningerne ikke skal være illusoriske, nødvendiggør en ”work for hire”-regel udviklingen af omfattende økonomisk/juridiske sikkerhedsstillelser til værn for skuespillernes krav, som ikke vil gøre finansieringen af nye film lettere.

Alternativet vil være en meget væsentlig forøgelse af den faste løn for medvirken i filmen.

Der vil også være en række andre negative konsekvenser.

- Samtlige overenskomster skal genforhandles fra bunden. Dette vil være en helt uoverskuelig opgave for et forbund med begrænsede ressourcer
- Tredjemandskrænkelser vil ikke kunne forfølges på det grundlag, vi kender i dag. DSF fører hvert år et ret betydeligt antal sager, som vedrører sådanne krænkelser, og indførelse af en arbejdsgiverregel ville umuliggøre eller i hvert fald vanskeliggøre DSFs varetagelse af kunstnerinteresser på dette felt
- Ikke-organiserede producenter (som i dag i alt væsentligt anvender DSFs kontrakter) vil i langt videre omfang kunne erhverve rettigheder ud over branchens normer, idet den enkelte kunstner ikke vil være i stand til at formulere kontraktmæssige vilkår indeholdende en beskyttelse, som svarer til den, der i dag ydes af ophavsretsloven
- Arbejdsgiveren vil i praksis få en videre adgang til at engagere kunstnere med fuld overdragelse af rettigheder uden økonomisk kompensation.

Som overenskomsterne er i dag, er der en rimelig balance mellem parterne i forbindelse med eventuel uenighed om fornyelse af overenskomsterne. Indførelse af en arbejdsgiverregel vil afgørende forrykke denne balance. I en forhandling mellem filmproducenten og en individuel kunstner, som ikke kan henholde sig til en kollektiv aftale, vil kunstneren som den svage part blive langt, langt værre stillet, end tilfældet er under en gældende overenskomst.

Det vil være fristende for arbejdsgiverne at spekulere i denne styrkeforskel. Allerede under de eksisterende forhold står filmproducenterne som den stærke part. Kunstner-organisationerne har ikke den

kollektive styrke, som traditionelle faglige organisationer har – både fordi der er en enorm konkurrence om arbejdet, og fordi der er så få arbejdsmuligheder i branchen.

At forøge denne ubalance yderligere ved indførelse af en arbejdsgiverregel vil fremme konfrontationen mellem arbejdsgiverne og organisationerne og derved ødelægge de konstruktive aftalesystemer, som er opbygget, ligesom det i sidste ende kan føre til alvorlige forringelser for kunstnerne.

Endelig må man frygte negative kulturpolitiske virkninger som følge af en ændring af balancen mellem kunstnerne og arbejdsgiverne.

Producentens side må se i øjnene, at en rimelig betaling for udnyttelsen af kunstneriske præstationer er en forudsætning for at opretholde en arbejdsstyrke på et tilstrækkeligt højt kunstnerisk niveau. Sådanne betragtninger har stået centralt i forhandlingerne med både radiofonier og filmproducenter i de sidste 2 årtier. Resultatet er blevet et afbalanceret system, som bygger på (i forhold til udlandet) ret beskedne skuespillerhonorarer, i øvrigt med en begrænset spredning. Til gengæld sikrer aftalerne skuespillerne en rimelig del af indtægterne i de tilfælde, hvor en film- eller tv-produktion er blevet en kommerciel succes. De eksisterende ophavsretligt baserede ordninger vedrørende sekundær udnyttelse er tilsvarende af stor økonomisk og kulturpolitisk betydning, jf. nedenfor.

Dette fleksible aftalesystem, hvor kultur- og kunstpolitiske betragtninger spiller en væsentlig rolle, har været stærkt medvirkende til den kunstneriske og kommercielle succes, som dansk audiovisuel produktion har oplevet i de sidste 10 år.

Indførelse af en arbejdsgiverregel, hvor rettighederne overgår til producenten i kraft af ansættelsesforholdet, vil totalt kunne ændre den tænkning, som ligger bag aftalepraksis hos en række af Samrådets organisationer. Man kan blive tvunget til at indføre en betalingsmodel, hvor førstegangshonorarerne bliver presset væsentligt i vejret, fordi fx skuespillerne nødsages til allerede på dette tidspunkt at sikre sig deres andel af en eventuel økonomisk succes.

Dette system kendes fra en række europæiske lande, og det er Samrådets opfattelse, at sådanne frikøbs-systemer bidrager til en kunstnerisk og kulturpolitisk indskrænkning.

Det er en kendsgerning, at de danske dogmefilm – der er et kunstne-

risk nybrud, som ikke kendes fra andre lande – ikke ville være blevet produceret uden de systemer, som fx Dansk Skuespillerforbund har bygget op. Mange af disse film, som er produceret for beskedne førstegangshonorarer, har siden vist sig at blive meget store økonomiske succeser, til glæde for både producenter og skuespillere. Under et "work for hire" system havde dette ikke kunnet lade sig gøre.

Den økonomiske betydning af den nuværende ordning for danske skuespillere:

DSF/FILMEX's ordinære udbetaling af vederlag for videreudnyttelse af spillefilm samt radio- og TV-produktioner udgjorde i 2003 omkring 24 mio. kr.

Dette beløb indeholder bl.a:

Royalty for spillefilm: ca. 4 mio. kr.

Salg og udgivelse af DR-produktioner: godt 4 mio. kr.

Salg, udgivelse og genudsendelse af andre TV-produktioner: godt 1 mio. kr.

Kabelvederlag for radio, TV-prod., reklame-, tegne- og spillefilm: ca. 10 mio. kr.

Vederlag for privatkopiering (individuelle midler): 4 mio. kr.

Audiovisuelle undervisningsmidler: 1 mio. kr.

Licensiering af klip og stills: ca. 600.000 kr.

Ud over dette er der via DR udbetalt honorarer for genudsendelse i DR: ca. 3 mio. kr.

Endelig har DSF uddelt produktionsstøtte (privatkopieringsmidler) for knap 2 mio. kr.

Til nyproduktion er der i lønninger til skuespillere i 2003 udbetalt:

TV-produktion i alt: ca. 23 mio. kr. (inkl. kort- og dokumentarfilm)

Spillefilm: ca. 12 mio. kr.

Reklamefilm: ca. 10 mio. kr.

Dubbing af tegnefilm: ca. 6 mio. kr.

I alt godt 50 mio. kr. Heri er ikke medregnet danske skuespilleres indtjening ved medvirken i udenlandske film.

Den samlede opgørelse viser altså, at vederlag for sekundær udnyttelse udgør omkring 50 % af honorarerne for ny produktion.

Ca. halvdelen af dette vederlag kan henføres til overenskomstbaserede ordninger, som således repræsenterer en værdi svarende til ca. 25 % af lønnen.

En generel overdragelse af rettighederne til radiofonierne og filmproducenterne ville derfor udløse en katastrofal økonomisk forringelse for skuespillerne.

4. UNIVERSITETER OG ANDRE HØJERE LÆREANSTALTER³

4.1. INDLEDNING: HISTORIK, UDVIKLING, KONFLIKTER, AFTALER MV.

4.1.1. OPHAVSRETSLIGT FORUMS BIDRAG

Rektorkollegiet har i brev af 29. marts 2005 redegjort for sine synspunkter i relation til denne problemstilling.

Rektorkollegiet anfører følgende:

”Ophavsretten for værker produceret af de ansatte spiller en væsentlig rolle for universiteterne. Ophavsretten vedrører såvel forskning som uddannelse, og selvom disse opgaver i praksis hænger snævert sammen, så behandles de her, for overskuelighedens skyld, adskilt.

Forskningspublicering

Universiteterne ønsker at publicere forskernes resultater på *Institutional Repositories*. Det er i dag en naturlig del af universiteternes arbejdsområde at påtage sig et medansvar, for at forskernes resultater altid er frit tilgængelige på det universitet hvor de er ansat.

Universiteterne ønsker ligeledes, at forskningsresultaterne publiceres i internationale tidsskrifter. Dette er væsentligt for både universiteternes og forskernes meritering. Universiteterne opfordrer til, at en sådan publicering sker, uden at det medfører hindringer for offentliggørelse i *Institutional Repositories*. Da universitetet har betalt forskerens løn, mens forskningsresultatet blev lavet og artiklen skrevet, forekommer det rimeligt, at universitetet også har mulighed for at benytte resultatet.

Da publicering af forskningsresultater er et meget principielt område for mange forskere, ønsker Rektorkollegiet imidlertid ikke, at der indføres en arbejdsgiverregel, der vil vække stor modstand blandt forskerne.

3. Som bilag 12 er optrykt ”E-publicering – ophavsretlige spørgsmål”, en rapport udarbejdet for Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek.

Undervisningsmaterialer

Når der gælder undervisning, er det væsentligt, at undervisningsmaterialer, noter, undervisningsplaner osv. kan benyttes, også i en situation hvor forfatteren måtte have forladt universitetet. Universiteterne finder det uacceptabelt, at undervisningen kan obstrueres med baggrund i ophavsretten.

Samtidig er det væsentligt for universiteterne, at man ikke, fx til COPY-DAN, skal betale for mangfoldiggørelse og anden brug af det undervisningsmateriale, som universitetets egne ansatte har produceret.

Universiteterne har ikke noget ønske om at ændre betingelserne for udgivelse af lærebøger og lignende. Det er væsentligt, at der er økonomiske incitamenter til at få udgivet lærebøger på dansk. Samtidig sikrer COPY-DAN-aftalerne, at der i rimeligt omfang kan anvendes kopier, uddrag mv. i undervisningen. Universiteterne er indstillede på, at kopiering fra disse værker også medfører betaling til COPY-DAN.

Udviklingen i fjernundervisning betyder, at der i stigende grad vil være behov for elektronisk publiceret undervisningsmateriale. I det omfang materialet publiceres af universitetet, ønsker universitetet at have ophavsretten, mens man anerkender, at hvis materiale publiceres af et forlag, så vil forlaget have rettighederne, og universiteterne må betale for benyttelse, fx i forbindelse med aftaler med COPY-DAN eller med det berørte forlag.

Opsummering

1. Universiteterne ønsker at have retten til at etablere *Institutional Repositories*.
2. Forskerne opfordres til at sikre sig ret til, at artikler kan udgives på *Institutional Repositories*.
3. Universiteterne ønsker ikke en ret til at publicere forskningsresultaterne (arbejdsgiverregel).
4. Udgivelse af undervisningsmateriale skal kunne fortsætte, selvom den ansatte er holdt op eller modsætter sig udgivelse.
5. Kopiering af universitetsudgivet materiale skal ikke medføre COPY-DAN-betaling.

6. Udgivelse af lærebøger er fortsat en privat sag, og evt. kopiering skal foregå efter aftale med COPY-DAN.
7. Elektronisk mangfoldiggørelse af undervisningsmateriale skal følge de samme principper som trykt. Eget materiale skal kunne stilles til rådighed for de studerende. Lærebøger mv. må universitetet købe sig ret til at stille til rådighed.

Vi håber, at disse udmeldinger kan være brugbare for udvalgets arbejde ...”

4.1.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

De rettighedsmæssige spørgsmål i forbindelse med universitetsansættelser indgår i en kompleks sammenhæng, som ud over de snævert ophavs- og ansættelsesmæssige forhold også involverer universitetets rolle i samfundet og hensynet til den "akademiske frihed" i forbindelse med forskning og undervisning. Det følgende skal ikke opfattes som en udtømmende redegørelse for problemkredsen. Der er alene tale om et oplæg til diskussion af, om man bør indføre en arbejdsgiverregel på universitetsområdet eller ej.

Diskussionerne er i det følgende begrænset til at angå videnskabeligt ansat personale (VIP'er) ved universiteter, sektorforskningsinstitutioner, offentlige sygehuse og sundhedsvidenskabelige forskningsinstitutioner⁴ ("institutionen"). Det følgende angår alene forsknings- og undervisningsmateriale, som er ophavsretligt beskyttet, typisk monografier, lærebøger og tidsskriftsartikler. De særlige spørgsmål, som angår edb-programmer og databaser, drøftes ikke i det følgende. Heller ikke spørgsmål om retten til administrative produkter, bedømmelser, eksamensopgaver mv. vil blive behandlet. For de sidstnævnte kategorier vil ("brugs")retten efter de nugældende regler ("tommelfingerreglen") formentlig ofte kunne anses for overgået til institutionen med hensyn til dennes egne brug i kraft af ansættelsen.

4. Afgrænsningen stammer fra Lov nr. 347 af d. 2. juni 1999 om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner og problematiseres ikke i det følgende.

De ophavsretlige problemstillinger ved universiteter mv. er for nylig blevet behandlet indgående i Norge, hvor et "Immaterialretsudvalg" nedsat af Universitets- og Høyskolerådet afgav oktober udredning den 8.2003 (findes på: <http://www.uhr.no/sentraledokument/ImmaterialrettsutvalgetII.htm>). Redegørelsen, der er på 214 sider, følger sig til en tilsvarende redegørelse vedrørende de patentmæssige spørgsmål og er meget omfattende og omhyggelig. I udredningens kapitel 10 drøftes bl.a. spørgsmålet om ansættelsesforholdets betydning for rettighedsforholdene. I Sverige er et tilsvarende udredningsarbejde sat i gang (se Dir nr. 2004:106 (Utbildningsdept.)).

VURDERING AF DET EKSISTERENDE SYSTEM

Universitetsområdet står over for en række interessante muligheder og spændende udfordringer som følge af den teknologiske udvikling og de nye og øgede krav, som fra samfundet stilles til institutionerne om "videndeling", kommercialisering og profilering. Det er Samrådets opfattelse, at den nuværende retsstilling, hvor retten til

forsknings- og undervisningsarbejder tilhører den ansatte, og hvor institutionen normalt ikke erhverver nogen ret herover i kraft af ansættelsesaftalen, tilbyder den bedste ramme til at møde disse udfordringer. Den nuværende retsstilling tilgodeser de ansattes legitime og meget tungtvejende interesser i forsknings- og publiceringsfrihed uden at lægge urimelige hindringer i vejen for, at der indgås aftaler eller lignende, som sikrer institutionernes ligeledes legitime og anerkendelsesværdige interesser.

Retspraksis og aftaler

Så vidt det er Samrådet bekendt, har spørgsmålet om retten til forsknings- og undervisningsmateriale aldrig været rejst i forbindelse med en konkret tvist mellem en ansat forsker og en institution. Der foreligger således ingen domme. Rettighedsspørgsmålet er heller ikke reguleret i overenskomster på området og indgår så vidt vides heller ikke i ansættelsesaftaler eller lignende. Samrådet har heller ikke kendskab til andre aftaler inden for de relevante områder, hvor spørgsmålet er reguleret.

På Københavns Universitet foreligger der dog en officiel publiceringspolitik i form af nogle såkaldte »Retningslinjer for publicering for ansatte ved KU«, godkendt af universitetets Hovedsamarbejdsudvalg den 24. juni 2005, bilag 11. Retningslinjerne afspejler det almindelige udgangspunkt, idet de hviler på det grundsynspunkt, at de ansatte forskere har ophavsretten til deres publikationer, men at retten til sædvanlig udnyttelse af eksamensopgaver o.l. dog kan overgå til universitetet. Retningslinjerne er sålydende:

”1. Ophavsretten til ophavsretligt beskyttet materiale (”værker”), som er frembragt af en universitetsansat forsker, tilhører den pågældende.

2. Beslutningen om at offentliggøre et værk, hvortil retten tilhører den ansatte, træffes af den ansatte, som også fastlægger vilkårene for offentliggørelsen.

3. Den ansatte og universitetet deler brugsretten i overensstemmelse med efterfølgende beskrivelse. Det indebærer, at værker, som er frembragt i administrativ sammenhæng (og som beskyttes ophavsretligt), undervisningsplaner, eksamensopgaver o.lign., kan udnyttes på sædvanlig vis inden for institutionen, herunder ved fotokopiering, udgivelse i materialesamlinger og kompendier,

publikation på Internettet mv. med henblik på intern brug. Retten til at udnytte administrative værker på en måde, der ikke er udtryk for universitetets sædvanlige virksomhed, tilkommer de ansatte.

4. Universitetets brugsret afskærer ikke den ansatte fra at disponere over ophavsretten til værket. Adgangen til kommerciel udnyttelse og retten til at oppebære vederlag for direkte og anden udnyttelse tilkommer ophavsmanden.”

Udgangspunktet for den retlige bedømmelse er således det sædvanlige: Retten opstår hos den ansatte og overgår til institutionen i kraft af ansættelsesaftalen, dersom det er nødvendigt af hensyn til arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed. Det er i den forbindelse den almindelige opfattelse, som altså aldrig ses at have været udfordret, at retten til forsknings- og undervisningsmateriale forbliver hos den ansatte forsker: Det er ikke nødvendigt for universiteter mv. at overtage retten, og det hører ikke til disses sædvanlige område at udgive monografier, lærebøger, tidsskriftsartikler mv. Som yderligere begrundelse kommer hertil, at karakteren af et universitetsansættelsesforhold er af særegen karakter, idet der ikke består et sådant traditionelt over-/underordningsforhold mellem institution og ansat, som er forudsat i de domme, som foreskriver en rettighedsoverdragelse i kraft af ansættelsen. Begrundelsen for ikke at anse ophavsretten for overgået til institutionen er således dobbelt: Det er ikke nødvendigt for institutionens sædvanlige drift, og universitetsansættelsesforholdet er af en særlig art. Der er i denne forbindelse ikke grundlag for at sondre mellem forsknings- og undervisningsværker.

Den præcise rækkevidde af disse betragtninger vil skulle afgøres konkret. Som en almen usikkerhedsfaktor kan man i den forbindelse henvide til, at der med den nye universitetslovgivning og lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner (LOF) (herom nærmere i det følgende) er sket en række forskydninger i baggrundsretten, som indebærer, at synspunktet om, at universitetsansættelsen er særegen, ikke længere fremtræder med samme styrke som tidligere. Dette kan dog ikke antages at have ændret ved det nævnte udgangspunkt.

Den præcise retsstilling er særlig vanskelig at fastlægge, når det drejer sig om nye udnyttelsesformer. Problemerne øges, jo længere man bevæger sig væk fra de traditionelle kerneområder for forskning og

undervisning til fx forskning og undervisning, som er resultat af en konkret opgave stillet af institutionen. Rettighedsfordelingen skal i sådanne tilfælde afgøres konkret og bør normalt altid aftales på forhånd. Usikker er ligeledes retsstillingen med hensyn til arbejder, som er udarbejdet for at indgå i en større helhed, som administreres af institutionen, fx undervisningsmateriale, som indgår i et af institutionen iværksat undervisningsprojekt ("e-learning"). I sådanne tilfælde bør der ligeledes normalt indgås aftale. Hvis en sådan ikke findes, må det vurderes konkret, hvorledes rettighederne skal fordeles. Institutionerne kan dog normalt ikke uden særlig aftale antages at opnå andet og mere end en brugsret med henblik på den interne brug af værket, idet ophavsretten, og herunder retten til at udnytte værket kommercielt, forbliver hos den ansatte. Hvis deltagerne er bevilget særlig frihed til at udarbejde materialet, skal den omstændighed indgå i den samlede vurdering. Udgangspunktet i de nævnte tilfælde er det sædvanlige: Den ansatte har ophavsretten, og det påhviler institutionen at godtgøre, at den i kraft af ansættelsen eller på anden måde har erhvervet retten. Det er dog vanskeligt at være meget præcis. Redegørelserne straks i det følgende om norsk ret må antages at have stor relevans også for danske forhold.

Udenlandsk ret mv.

Den nævnte norske udredning indeholder en redegørelse for retsstillingen i en række udvalgte lande, hvoraf fremgår bl.a. følgende:

Det er også i norsk ret opfattelsen, at retten til forskningsarbejder ikke går over til institutionen i kraft af ansættelsen, jf. herved udredningens side 95 med henvisning til Jon Bing:

"Det må være lov å hevde at denne langvarige og faste praksis i seg danner grunnlag for tolkning av arbeidsavtalen, og gjør det hevet over rimelig tvivl at det ikke skjer noen overgang av rettigheter fra den ansatte til arbeidsgiver ... jeg kan vanskelig se at denne konklusjonen beheftes med noen som helst tvivl for så vidt gjelder de verk som skapes som resultat av forskning eller faglig innsikt".

Med hensyn til undervisningsmateriale noterer udvalget, at det er hovedreglen, at institutionen ikke overtager retten til materiale, som den ansatte frembringer (side 140). Dette udgangspunkt modificeres dog i nogle tilfælde bl.a. vedrørende opgaver, power point-præsentationer og andet "enkelt" undervisningsmateriale (side 140). Også

retten til undervisningsmateriale, som er udarbejdet efter pålæg fra institutionen, anses for overgået til institutionen efter "tommelfingerreglen" i den udstrækning, dette er nødvendigt for, at denne kan realisere sit studietilbud. Overdragelsen er dog ikke - noteres det - eksklusiv og er begrænset til udnyttelse inden for institutionen. Ophavsmanden vil således i udgangssituationen kunne udgive materiale og på anden måde udnytte det kommercielt (side 140-141).

For Sverige angives udgangspunktet at være det samme fsv. ang. forskningsarbejder og lærebøger mv.

Det samme er tilfældet for tysk ret, jf. side 115. Begrundelsen er her, at tjenesteforholdet ikke nødvendiggør nogen rettighedsovergang: VIP'erne har forskningspligt og undervisningspligt, men forskningspligten indebærer ingen forpligtelse til at frembringe værker, og undervisningsforpligtelse indebærer blot en forpligtelse til at forelæse, som institutionen kan opfylde uden at erhverve rettigheder. I tysk ret henvises endvidere særligt til det i Tyskland grundlovsfæstede princip om forskningsfrihed: "Kunst und Wissenschaft, Forschung und Lehre sind freie" (GG art. 5(3)).

For England, som behandles side 121-124, er udgangspunktet i ophavsretsloven "work for hire"-reglen. Det beskrives i udredningen, at der hersker en vis usikkerhed i engelsk ret om, hvorvidt denne regel med sit krav om, at værket for at tilhøre arbejdsgiveren skal være frembragt "in the course of his employment", kan antages at medføre, at retten til undervisnings- og forskningsarbejder tilhører arbejdsgiveren. Det noteres endvidere, at der i engelsk ret er tradition for at regulere rettighedsspørgsmål i ansættelsesaftaler, og at "mange universiteter" ved sådanne eller ved generel passivitet har givet afkald på deres (eventuelle) rettigheder.

For USA angives det fremherskende synspunkt at være, at retten til "'traditional scholarly works' skabt ved 'independent academic effort'" ikke ligger hos institutionen, men hos den ansatte. Det noteres dog også, at dette udgangspunkt er noget usikkert især fsv. ang. værker, som er frembragt som led i forskningsprojekter, som er eksternt finansieret.

I samme forbindelse kan endelig henvises til Europakommissionens Anbefaling af 11.3.2005 "on the European Charter for Researchers and on a Code for the Conduct for the Recruitment of Researchers" C(2005) 576 final. Chartret er ikke juridisk bindende for medlems-

landene, men indeholder en række principper af alment accepteret karakter. Om immaterialrettigheder hedder i Annex, p. 11:

“employers and/or funders should ensure that researchers at all career stages reap the benefits of the exploitation (if any) of their R&D results through legal protection and, in particular, through appropriate protection of Intellectual Property Rights, including copyrights. Policies and practices should specify what rights belong to researchers and/or where applicable, to their employers or other parties, including external commercial or industrial organisations, as possibly provided for under specific collaboration agreements or other types of agreement.”

Sammenfatning: Gældende ret

Området er ikke aftalereguleret, og der foreligger ingen domme eller lignende. Det almindelige udgangspunkt – ”tommelfingerreglen” – fører til, at retten til forsknings- og undervisningsmateriale forbliver hos den ansatte. Institutionen vil således normalt kun kunne råde, hvis der foreligger en særlig aftale herom, som omfatter den ansatte. Den ansatte kan disponere over sine værker i forhold til institutionen uden ophavsretlige bindinger.

Der er ikke i de lande, som vi normalt sammenligner os med vedrørende ophavsret, nogen arbejdsgiverregel på universitetsområdet, idet retsstillingen svarer godt til den nuværende danske. Det er endvidere interessant at notere, at man end ikke i England og USA med sikkerhed kan siges at have en retsstilling svarende til en ”arbejdsgiverregel”, og at institutionerne, i den udstrækning de har rettighederne, overdrager disse til de ansatte. Baggrunden herfor er formentlig et ønske om at undgå det administrative besvær og sikre de ansatte gode vilkår.

SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS FORSLAG OG ARGUMENTER

Ophavsret til forsknings- og undervisningsmateriale

Ophavsretten indebærer eneret til at råde over et værk ved at fremstille eksemplarer af det – monografien, lærebogen og artiklen trykkes eller uploades – og gøre det tilgængeligt for almenheden – bl.a. via en hjemmeside. For forsknings- og undervisningsarbejder såsom lærebøger og tidsskriftsartikler er de centrale spørgsmål følgende:

- 1) om et arbejde skal offentliggøres,
- 2) ad hvilken kanal offentliggørelse skal ske,
- 3) vilkår.

Punkt 1 er det centrale. Dette er selve den ansattes ”publiceringsret”. Til denne ”ret” knytter sig typisk også en ”forpligtelse” til at publicere, idet det nærmere indhold heraf varierer fra institution til institution, men omfatter under alle omstændigheder kun produkter, som den pågældende vil lægge navn til. *Punkt 2* er ligeledes centralt og hænger nøje sammen med beslutningen om at offentliggøre et værk. Det er ofte ikke tilstrækkeligt at publicere. Det er afgørende både for den ansattes meritering og for værkets cirkulation, at publiceringen finder sted på det ”rigtige” sted, dvs. i det rigtige tidsskrift eller ved det rigtige forlag. Af stor betydning er endelig også *punkt 3*. I visse tilfælde indebærer publiceringen, at den ansatte oppebærer et vederlag (forlagshonorar). I andre tilfælde skal der måske betales for optagelsen af en artikel. Beslutningerne om illustrationer, tidsfrister og fx om adgangen til at udnytte en artikel som pre- eller postprint er ligeledes afgørende i mange tilfælde.

Ophavsretten hos den ansatte

Ophavsretten indebærer ingen positiv ret for den ansatte til at publicere, men giver den ansatte en kontrolmulighed. Ophavsretten betyder, at den ansatte kan forhindre andre i at træffe de ovenfor nævnte beslutninger. Hvis tredjemand – fx institutionen – således lader en artikel trykke uden tilladelse fra ophavsmanden eller lægger den ud på en hjemmeside, vil dette udgøre en ophavsretskrænkelser, som kan påtales af den ansatte.

Den ansattes adgang til at træffe beslutning om de nævnte spørgsmål er i dag normalt ikke reguleret ved aftale. Som det er vist lige ovenfor, kan ansættelsesforholdet heller ikke i sig selv normalt antages at indebære ophavsretlige begrænsninger i den ansattes dispositionsadgang. Den ansattes frihed til at disponere indebærer i kombination med dennes ophavsret, at institutionen ikke kan offentliggøre et værk uden at krænke den ansattes ophavsret. Institutionen skal også respektere evt. begrænsninger, som følger af forlagsaftaler mv., som er indgået af den ansatte.

Hvis den ansatte er pålagt ansættelsesmæssige eller andre begrænsninger i sin dispositionsfrihed, vil publicering i strid hermed have de almindelige kontrakt- og ansættelsesretlige konsekvenser. Den

omstændighed, at det er den ansatte, som har ophavsretten til det pågældende materiale, ændrer ikke ved dette.

Ophavsretten hos institutionen

Hvis institutionen i kraft af ansættelsen – eller på anden måde – har ophavsret til de ansattes værker, vil den ansatte kun kunne træffe beslutning om de nævnte 3 spørgsmål, hvis institutionen giver tilladelse. I modsat fald kræver den ansatte institutionens ophavsret. "Publiceringsretten" vil blive betinget af tilladelse. Det betyder bl.a., at den ansatte ved at publicere i strid med vilkårene i en evt. aftale med institutionen ikke alene ville misligholde sine aftale- og ansættelsesmæssige forpligtelser, men også ville begå en *ophavsretskrænkelse*. I forhold til fx et forlag, som almindeligvis kræver, at ophavsmanden indestår for sin ret til at disponere, ville dette kunne have ganske vidtgående økonomiske og andre konsekvenser for den ansatte. Ophavsretten ville ligeledes være til hinder for, at værket fremføres offentligt, og fx en *forelæsning* over en artikel eller en lærebog ville kræve tilladelse fra institutionen.

Hvis ophavsretten tilkom institutionen, ville *vederlagskravet* for den ophavsretligt relevante udnyttelse tilkomme institutionen. Institutionen ville endvidere have krav på vederlag for den sekundære udnyttelse af beskyttet materiale ved fotokopiering mv. (COPY-DAN). Der ville ikke være noget til hinder for, at institutionen valgte at overføre disse indtægter til de ansatte, men de ansatte ville ikke have noget retskrav herpå.

Sammenfatning

Som det fremgår af de to eksempler, har det meget stor betydning for den ansatte, om det er den pågældende eller institutionen, som har ophavsretten til den pågældendes værker. I sidstnævnte tilfælde kræver publicering eller anden relevant udnyttelse altid en form for tilladelse fra institutionen for ikke at udgøre en ophavsretskrænkelse.

Det har derimod ingen videre praktisk betydning for institutionen, om den har ophavsretten i kraft af ansættelsen eller ej. Institutionen vil således under alle omstændigheder kunne fastsætte sædvanlige retningslinjer eller indgå aftaler med de ansatte – individuelle og/eller kollektive – om vilkårene for den ansattes udnyttelse og kunne håndhæve disse via den almindelige kontrakt- og ansættelsesret. Med sådanne aftaler mv. vil institutionerne kunne målrette

deres indsats mod de særlige områder, som har betydning for institutionens profilerings- og formidlingsbehov.

De ansattes interesser

For ansatte forskere udgør publicering af forsknings- og undervisningsmateriale selve livsnerven i deres ansættelse. Hele det universitære ansættelses-, bevillings- og advancements- og meriteringssystem er baseret på den ansattes publiceringer. Æren og karrieren står på spil. Publish or perish.

Det er et karakteristikum for de værker, som skabes af universitetsansatte, at der knytter sig væsentlige *personlige interesser* til værket og dets udnyttelse. Forskning og undervisning er i sin natur ofte personlige anliggender. Forskningsemnet vælges almindeligvis af den ansatte selv, og mange arbejder igennem hele deres liv med de samme problemstillinger og opnår derved en helt særlig specialiseret og personlig viden, som endvidere ofte forbindes med deres person. Det er også aldeles afgørende for en forskers integritet og anseelse, at der er en meget høj grad af kontrol med publikationers indhold og sikkerhed med hensyn til forfatterangivelser mv. Man skal som forsker og underviser kunne stå inde for det, der bringes frem under ens navn. Man skal også være klar til at blive bragt til ansvar for sine synspunkter. Forskningsetik indtager en stadig mere fremtrædende rolle, og de ophavretlige regler om plagiat og citat er ofte involveret i de sager, som behandles af diverse råd om nævn om uredelighed og etik mv.

En retstilstand, hvor den ansatte i kraft af "arbejdsgiverregel" i loven generelt blev frataget muligheden for at træffe beslutning, om en artikel eller lignende skal publiceres, hvor den skal publiceres og på hvilke vilkår, ville være et meget voldsomt indgreb i det, som af den ansatte ville blive oplevet som en helt central del af det, som gør det til noget særligt og noget attraktivt at være ansat ved et universitet. Den ansattes publiceringsret udgør en væsentlig del af den "*akademiske frihed*", som bl.a. omfatter forsknings- og metodefriheden, der er selve grundstenen i den europæiske opfattelse af, hvad et universitet er, og universitetets samfundsmæssige rolle. Der er da også grund til at fremhæve, at opfattelsen af forskningsfrihed som en af universitetets primære dyder er beslægtet med den europæiske ophavsret, som ligeledes er baseret på tanken om en grundlæggende og særegen forbindelse mellem et beskyttet værk og dets skaber: ophavsmanden. Denne sammenhæng understreges af og bærer de op-

havsretlige regler om droit moral, der, som nævnt lige ovenfor, har særlig relevans for universitetsområdet.

Det nuværende system indebærer en mulighed for de ansatte til at oppebære *biindtægter* dels i form af forfatterhonorar (navnlig fra lærebøger), dels – og mere indirekte – i form af COPY DAN-ordningen (især Tekst & Node). Adgangen hertil, der aldrig er blevet antastet, har stor betydning på nogle forskningsområder. Den tjener dels som incitament til skabelsen af nye værker, dels som en form for løntillæg, som har meget lang tids hævd.

Institutionernes interesser

Institutionerne skal opfylde deres målsætning. Universiteternes formål er angivet således i universitetsloven, lbk nr. 280 af 21. marts 2006) (kursiveret her):

§ 2. Universitetet har til opgave at drive forskning og give forskningsbaseret uddannelse indtil højeste internationale niveau inden for sine fagområder. Universitetet skal sikre et ligeværdigt samspil mellem forskning og uddannelse, foretage en løbende strategisk udvælgelse, prioritering og udvikling af sine forsknings- og uddannelsesmæssige fagområder og *udbrede kendskab til videnskabens metoder og resultater.*

Stk. 2. Universitetet har *forskningsfrihed* og skal værne om denne og om videnskabsetik.

Stk. 3. Universitetet skal samarbejde med det omgivende samfund og bidrage til udvikling af det internationale samarbejde. Universitetets forsknings- og uddannelsesresultater skal bidrage til at fremme vækst, velfærd og udvikling i samfundet. Universitetet skal som central viden- og kulturbærende institution *udveksle viden og kompetencer med det omgivende samfund* og tilskynde medarbejderne til at deltage i den offentlige debat.

Stk. 4. Universitetet skal medvirke til at sikre, at den nyeste viden inden for relevante fagområder gøres tilgængelig for videregående uddannelse uden forskning.

Set ud fra en rettighedsmæssig synsvinkel er det især forpligtelsen til at sikre det, som nu kaldes ”videndeling” – dvs. at ”den nyeste

viden inden for relevante fagområder gøres tilgængelig” – som påkalder sig interesse. Det nærmere indhold af denne forpligtelse er vel ikke ganske klart, men det synes at være en udbredt opfattelse, at det indebærer et krav om øget adgang for erhvervsliv og offentlighed til de arbejder, som ansatte ved institutionerne frembringer.

Kravet om øget adgang til de ansattes produktion får også næring af institutionernes ønske om øget *profiling*. Et vigtigt led heri er eksponering af forskningsindsatsen og herunder – kunne man forvente – adgang til forsknings- og undervisningsværker. Som eksempel herpå kan nævnes, at Københavns Universitet ved udviklingskontrakt 2005 har forpligtet sig til at ”styrke formidling af viden til offentligheden” og angiver, at målet hermed er ”på sigt .., at forskningsresultater fremkommet ved Københavns Universitet, får større udbredelse i samfundet, hvorved samfundsnytten af universitetets forskning øges”. Hertil kommer også ønsket om at udvikle *nye undervisningsformer*, navnlig såkaldt e-learning, som involverer adgang til digitalt materiale på institutionens servere.

Også *økonomiske* betragtninger har betydning. *Pristigningerne* på diverse tidsskrifter fremhæves undertiden som et argument for, at institutionerne selv bør styre den strøm af forskning, som flyder fra dem, jf. herom i det følgende. Som yderligere økonomiske argumenter for en arbejdsgiverregel kunne man tænke sig ønsket om at oppebære forlagshonorarer og besparelser vedrørende COPY-DAN ordningen.

Institutionens interesser er meget langt hen ad vejen sammenfaldende med den ansattes: ”Publish or perish”-synspunktet gælder også for institutionerne. Forskere gradueres efter deres publikationssteder; universiteterne gradueres efter deres forskeres publikationssteder. Institutionerne har endvidere en interesse i at sikre de ansatte gode og attraktive ansættelsesvilkår, og hertil hører naturligt frihed til at publicere. Det er imidlertid helt centralt for diskussionen at være opmærksom på, at de nævnte faktorer medfører, at institutionerne i disse år har fået en ny og selvstændig interesse i at kunne disponere over de ansattes produktion. Det nye i forhold til tidligere er både intensiteten og karakteren af interessen. Hvor der således ikke tidligere kunne siges at være nogen egentlig konkurrence mellem institution og ansat om retten til at udnytte forsknings- og undervisningsmateriale til at profilere sig med, er dette nu anderledes. Den interesse modsætning, som hermed er opstået mellem ansat og institution, har indtil nu ikke manifesteret sig videre

hårdt, men det er efter Samrådets opfattelse meget vigtigt, at man ved lovgivning inden for området er opmærksom herpå.

For at kunne opfylde sit formål skal universiteter mv. kunne tilbyde tillokkende og attraktive arbejdspladser. For de ansatte er der ingen tvivl om, at adgangen til frit og uhindret at træffe beslutning om publicering af forskningsresultater og muligheden for at modtage honorar for den direkte og sekundære udnyttelse opleves som selvindlysende. Institutionerne har ikke tidligere haft interesser på dette område, som har manifesteret sig, og dramatiske ændringer vil givet blive opfattet som meget indgribende.

SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS KOMMENTARER TIL DEN ANDEN PARTS FORSLAG OG ARGUMENTER

Universitetsområdet er præget af en meget stor *diversitet*. Dette gælder både med hensyn til værkernes form og udnyttelsesmåder og med hensyn til kredsen af ophavsmænd. Værkerne udvikler sig ofte ved knopskydning: Noterne bliver til en artikel, som bliver til et foredrag, som bliver til en større artikel og efterhånden måske til en monografi eller lærebog. Undervejs udnyttes værket ved undervisning, foredrag, powerpoint-præsentation, slides mv. Kredsen af ophavsmænd varierer ligeledes og omfatter ofte forskere, som er ansat på forskellige vilkår – fastsansatte, eksternt finansierede, gæsteforskere – og på forskellige institutioner. Grænserne mellem ”fritidsforskning” og ”arbejdstidsforskning” kan være svære at drage for ansatte, som ikke har en tilstedeværelsespligt. Også den store mobilitet, som kendetegner forskningsmiljøer, kan give anledning til problemer for den retlige regulering. Det gælder endelig, at publiceringsmønstret varierer meget fra fag til fag og miljø til miljø. Også institutionerne frembyder store variationer. Nogle har en ganske snæver faglig profil, men andre er uhyre brede. Denne variationsbredde er ikke noget problem i forhold til den eksisterende ophavsretlige ordning, men en arbejdsgiverregel, som skærer alle over én kam, og som indebærer et krav om positiv publiceringstilladelse, ville have meget forskellig effekt og give anledning til meget forskelligartede problemer.

Brugen af værker i universitetssammenhæng er således meget intens og meget vanskelig at skematisere. Rettighedsspørgsmålet har indtil nu ikke spillet nogen videre rolle, men det er klart, at universitetsbrugen indebærer en lang række potentielle ophavsretlige spørgsmål. Der er i dette papir fokuseret på de tilfælde, hvor forsknings- og undervisningsarbejdet publiceres. Også fx *forelæsninger* beskyttes dog ophavsretligt. Ophavsretten hertil indebærer bl.a. eneretten til at afholde sådanne offentligt ved forelæsninger, konferencer o.lign. Med en generel arbejdsgiverregel ville afholdelse af et foredrag kræve tilladelse fra institutionen. Uden en sådan ville den ansatte krænke ophavsretten. Det er vel klart, at en sådan retstilstand ikke i praksis ville blive udnyttet ved forbud o.lign. – dette ville være skandaløst og absurd – men eksemplet kan tjene til at illustrere, at konsekvenserne af en generel arbejdsgiverregel på universitetsområdet er vanskelige at fastlægge konkret, og at institutionernes behov for adgang til den ansattes værker i realiteten angår en række meget begrænsede tilfælde, som det er langt bedre at indgå aftaler om end at lovgive for.

En ordning, som afgørende begrænser de ansattes publiceringsret, ville formentlig være helt uantagelig både for ansatte og institutionen. Erfaringerne fra udlandet peger da også klart i retning af en retstilstand, hvor den ansatte bevarer sine ophavsrettigheder til forsknings- og undervisningsmateriale. Resultatet af en dansk arbejdsgiverregel på universitetsområdet ville være en i enhver henseende helt uhørt omfattende rettighedsoverdragelse. Enhver retlig ordning må antages at skulle indebære, at den ansatte almindeligvis frit kan træffe beslutning vedrørende publiceringsspørgsmål. En ordning, som indebærer, at ophavsretten automatisk tilkom institutionen, ville kræve, at den ansatte fik publiceringstilladelse for at kunne udføre sine normale pligter. En sådan kunne gives ved kollektive aftaler mv., men ville indebære betydelige principielle og praktiske vanskeligheder. Den nuværende ordning respekterer den ansattes publiceringsret. Institutionen skal, sådan som det er nu, sikre sig retten for at kunne råde. En sådan model lægger op til dialog og til samarbejde mellem institution og ansat om at sikre den bedste udnyttelse af forsknings- og undervisningsmateriale. I de fleste tilfælde er der ingen problemer. Man vil i samme retning. Samrådet for Ophavsret hilser det derfor velkommen, at Rektorkollegiet i sit indlæg (ovenfor afsnit 4.1.1.) udtrykkeligt anfører *ikke* at ønske en arbejdsgiverregel.

ANDRE LØSNINGSMULIGHEDER

Særligt om lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner

Lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner, lov nr. 347 af 2. juni 1999 (LOF), trådte i kraft den 1. juli 1999. Loven finder anvendelse på opfindelser, der er gjort efter den 1. januar 2000.

Loven har ifølge § 1 til formål at sikre, at forskningsresultater frembragt ved hjælp af offentlige midler nyttiggøres for det danske samfund ved erhvervsmæssig udnyttelse. Den omfatter opfindelser, der er gjort af en arbejdstager som led i arbejdet ved en institution⁵. Ved opfindelse forstås opfindelser eller frembringelser, der vil kunne patenteres efter patentloven eller registreres som brugsmodelefter brugsmodelloven. Retten til sådanne tilkommer som udgangspunkt den ansatte, jf. § 7, men ifølge § 8 har institutionen, hvor en arbejdstager som led i arbejdet har gjort en opfindelse, krav på at få de til opfindelsen knyttede rettigheder overdraget til sig. Der påhviler den ansatte en underretningspligt og institutionen en undersøgelsespligt, jf. § 10. Til brug herfor er der oprettet særlige ”patentkontorer” ved institutionerne. Hvis institutionen vælger at overtage retten til en opfindelse, og denne udnyttes erhvervsmæssigt, har den ansatte krav på et ”rimeligt vederlag” fra institutionen, jf. § 12, stk. 1. Hvis udnyttelsen overlades til opfinderen, tilkommer der institutionen et sådant krav, jf. § 12, stk. 2. I § 13 findes en ”etisk nødbremse”, hvorefter institutionen, hvor dette af en arbejdstager er begrundet med henvisning til særlige etiske forhold, kan acceptere, at en opfindelse ikke skal gøres til genstand for erhvervsmæssig udnyttelse, herunder beskyttes ved indgivelse af ansøgning om patent eller brugsmodelefter registrering.

Loven skal ses i nær sammenhæng med loven om arbejdstagers opfindelser (LAO). Denne lov gælder ikke for ansatte, som er omfattet af LOF, jf. herved også LAO § 1, stk. 3, som udtrykkeligt udelukker universitetsforskere mv. fra denne lovs anvendelsesområde.

LOF afspejler den ændrede opfattelse af universiteternes stilling i samfundet og angiver tydeligt det ”pres” på de ansattes frembringelse, som er noteret ovenfor. Det kunne derfor umiddelbart være fristende at søge at udbrede LOF-modellen til at omfatte også opavsrettigheder.

5. Jf. § 6: ”Ved institution forstås i denne lov det universitet under Forskningsministeriet, den sektorforskningsinstitution, det offentlige sygehus eller den sundhedsvidenskabelige forskningsinstitution under amtskommunerne eller Hovedstadens Sygehusfællesskab, hvor den pågældende arbejdstager er ansat.”

Sammenligningen mellem området for opfindelser og området for ophavsretligt beskyttet forsknings- og undervisningsmateriale er efter Samrådet for Ophavsrets opfattelse ubegrundet og forfejlet set ud fra både praktiske og principielle betragtninger. Det ønske om at ”nyttiggøre” forskningsresultater for ”det danske samfund ved erhvervsmæssig udnyttelse”, som bærer og begrunder LOF, er således slet ikke til stede mht. forsknings- og undervisningsarbejde. Sådant ”nyttiggøres” typisk alene ved at blive offentliggjort og brugt og spredt. Det bliver det allerede. Forsknings- og undervisningsmateriale har endvidere typisk ingen økonomisk værdi af betydning sammenlignet med en opfindelse, hverken for institutionen eller den ansatte.

I praktisk henseende kan det noteres, at den blotte mængde af beskyttet materiale er helt forskelligt. I perioden 2002-2003 blev der indberettet i alt godt 660 patentansøgninger under LOF-systemet fra alle institutioner. Mængden af ophavsretligt beskyttet forsknings- og undervisningsmateriale, som er udgivet og på anden måde udnyttet i samme periode, er mange gange større. For Københavns Universitet er der således for perioden 1991-2004 registreret godt 120.000 publikationer i det centrale PUF-register. Et system svarende til det, som findes i LOF med ”publiceringskontorer”, ville ikke give mening med sådanne mængder af materiale, og de praktiske og administrative vanskeligheder, som systemet ville give anledning til, ville kun blive overgået af de principielle indvendinger, som en sådan ordning, der utvivlsomt ville hæmme publiceringslysten og -friheden, ville medføre.

Særligt om prisen på tidsskrifter og institutional repositories mv.

De højere læreanstalter ikke alene producerer viden i form af forsknings- og undervisningsmateriale. De forbruger også viden, herunder især forskningsresultater, som er publiceret i internationale tidsskrifter. Abonnementprisen på disse tidsskrifter er i de senere år, og i takt med at tidsskrifterne er blevet digitale, og forlagene er fusioneret, steget meget voldsomt. Dette lægger i dag et reelt pres på institutionerne, hvis budgetter slet ikke kan følge med.

Der pågår for tiden forskellige initiativer for at bryde med denne udvikling og sikre en billigere adgang til viden. Synspunktet er, at det er grundlæggende urimeligt, at de universitetsansatte forskere overlader artikler gratis til forlagene, som derpå sælger dem (dyrt)

tilbage til universiteterne. Området er dog ganske kompliceret. Tidsskrifterne formidler ikke kun viden i form af artikler. De er også centrale for de ansatte forskeres karriereudvikling i kraft af den sortering af artikler ved såkaldt "peer reviewing", som praktiseres inden for mange områder. Det er naturligvis mest prestigøst at få artikler optaget i de tidsskrifter, som erfaringsmæssigt stiller de højeste krav. Tidsskrifterne formidler således også en viden om forfatterens status, som inden for visse fagområder er af afgørende betydning.

Et af de tiltag, som for tiden overvejes internationalt, er, om man bør forsøge at sikre *alternative publiceringskanaler*, som er attraktive for forskerne - reviewing - og billige for institutionerne. Et middel hertil kunne være de såkaldte "institutional repositories", dvs. digitale databaser, som er etableret og drives af en forskningsinstitution. Set fra institutionens synspunkt kan man hermed opnå både en billig adgang til den viden, som er i basen, og en ønskværdig profilering af institutionen.

De nævnte prisproblemer er ikke af ophavsretlig karakter. De har dog en ophavsretlig vinkel. Hvis retten til at udnytte en artikel i form af uploading således er overdraget eksklusivt til et forlag, vil uploading på en institutions hjemmeside udgøre en ophavsretskrænkelser.

Spørgsmålet er her, om en *arbejdsgiverregel* ville facilitere en sådan udvikling bedre end det nuværende retlige system. Dette må afvises. Institutionernes muligheder for at opbygge alternative publiceringskanaler er *ikke* afhængig af en arbejdsgiverregel. Adgangen til at lægge allerede publiceret materiale (post print) eller optaget materiale (pre prints) på en hjemmeside beror slet ikke på forholdet mellem den ansatte og institutionen. Den beror på (*forlagsaftalen*) mellem rettighedshaver og forlag. Etableringen af alternative publiceringskanaler kræver således, at forlagsaftalen mellem ophavsmand og forlag indrettes med henblik herpå. Som eksempel kan i den forbindelse henvises til UBVA's modelkontrakt, jf. bilag 1. Dette gælder, uanset det er den ansatte eller institutionen, som er rettighedshaver.

Der er intet ophavsretligt til hinder for, at institutioner og ansatte aftaler begrænsninger med hensyn til de ansattes publiceringsvalg, fx i form af et krav om, at sådanne ikke må indebære en eksklusiv rettighedsoverdragelse. Ved formuleringen af sådanne krav bør

man være meget opmærksom på de meriteringsmæssige aspekter og på ikke at begrænse danske forskeres adgang til udenlandske tidsskrifter.

Særligt om lærebøger

Undervisnings- og forskningsmateriale formidles ofte i form af lærebøger. Lærebøgerne tjener naturligvis primært som grundlag for undervisning, men for bl.a. det juridiske område er lærebøgerne et meget vigtigt led i den samlede videnproduktion inden for faget. De anvendes endvidere typisk på andre universiteter end hjemuniversitetet og som håndbog i praksis. Her har lærebøgerne en betydning for forfatterne, som rækker langt videre end til undervisning.

Lærebogsproduktionen er sædvanligvis baseret på normal forlagsaktivitet, dvs. et forretningsmæssigt grundlag, som for forfatteren indebærer et vist forfatterhonorar og for forlaget den fortjeneste, som er forbundet med at kunne sælge lærebøger til de studerende mv., som har brug for dem.

Med en *arbejdsgiverregel* ville forlagsaftaler skulle indgås mellem forlag og institution. Det ville dermed blive institutionen, som ville opnå et evt. forfatterhonorar. Det direkte resultat for de ansatte af en arbejdsgiverregel ville således være et indtægtstab. Dette kunne vel opvejes med diverse løntillæg, men forfatteren ville miste den direkte og mærkbare "belønning", som i dag følger med at have skrevet en populær lærebog. Det *incitament*, som udsigten til gevinst baseret direkte på værkets udnyttelse indebærer, ville evaporere. Forfatteren ville også miste muligheden for kontrol med udgivelsen.

Forlagene ville ikke blive direkte berørt af en arbejdsgiverregel. Perspektivet bag en arbejdsgiverregel på lærebogsområdet kunne imidlertid meget vel tænkes at være, at institutionerne ville ønske at stille lærebogsmaterialet gratis til rådighed fra sine hjemmesider. Hermed ville grundlaget for en markedsbaseret lærebogsproduktion i Danmark være forsvundet. En sådan praksis ville også lægge gift for indgåelsen af aftaler med udenlandske forlag.

5. ARKITEKTUR OG DESIGN

5.1. OPHAVSRETLIGT FORUMS BIDRAG

Danske Arkitektvirksomheder (herefter: DANSKE ARK) støtter de argumenter og forslag om en arbejdsgiverregel, der er fremført af Ophavsretligt Forum bl.a. under overskrifterne Dagblade og tidskrifter, Radio og tv og Teater og film).

I det følgende anføres de forhold, der har særligt betydning for DANSKE ARK inden for arkitektopgaver i forhold til ophavsret i ansættelsesforhold.

5.1.1. DANSKE ARK

DANSKE ARK, der blev stiftet i 1960, er foreningen af private rådgivende arkitektvirksomheder.

DANSKE ARK indgik den første overenskomst med Arkitektforbundet i 1981 og blev derved arbejdsgiverforening. De andre overenskomster kom i de følgende år.

DANSKE ARK har næsten 600 ordinære og associerede medlemsvirksomheder, der tilsammen beskæftiger omkring 4.000 personer, og som forvalter ca. 85-90 % af de samlede entreprisummer i Danmark. Virksomhederne spænder størrelsesmæssigt fra en del enkeltmandsvirksomheder uden ansatte til alle landets største arkitektvirksomheder, som hver har op til omkring 200 ansatte i ind- og udland. Medlemmerne udfører dermed langt størstedelen af opgaverne i den private rådgivende arkitektbranche.

DANSKE ARKs formål er at varetage de rådgivende arkitektvirksomheders erhvervsmæssige forhold og styrke virksomhedernes position, kvalitative niveau og professionalisme som bygherrerens uvilgede rådgivere.

Medlemmerne af DANSKE ARK er private rådgivende arkitektvirksomheder, der udfører arkitektarbejde, og i hvis daglige ansvarlige ledelse, der indgår mindst en person, som har været heltidsbeskæftiget ved arkitektarbejde i mindst 5 år, heraf 2 år som selvstændig, eller ansvarlig leder. De pågældende personer i ledelsen skal normalt have bestået afgangseksamen som cand. arch., bachelor arkitekt, bygningskonstruktør eller civilingeniør i arkitektur og design.

DANSKE ARK har taget konsekvensen af de seneste års udvikling af uddannelser, der kvalificerer til udøvelse af arkitektvirksomhed. DANSKE ARK optager derfor nu arkitektvirksomheder ledet af personer med én af følgende uddannelser: cand. arch., bachelor arkitekt, bygningskonstruktør, civilingeniør i arkitektur og design.

DANSKE ARK forhandler hovedaftaler og løn- og ansættelsesvilkår mv. for tekniske medarbejdere ansat på virksomhederne. DANSKE ARK forhandler med individuelle bygherrer og private bygherreorganisationer og offentlige myndigheder om honorering af og normer for arkitektarbejde. DANSKE ARK forhandler med offentlige myndigheder om skatteforhold, pris- og avancelovgivning, licitationslovgivning, ansvars- og forsikringsforhold samt byggesagsbehandling, kvalitetssikring og øvrige vilkår for medlemsvirksomhedernes erhvervsudøvelse.

Internationalt udnytter DANSKE ARK sit medlemskab i Architects' Council of Europe (ACE) til at fremme medlemsvirksomhedernes interesser internationalt og specielt i relation til EU, og ligeledes gennem udstrakt samarbejde med nordiske søsterorganisationer.

Selvstændigt og i samarbejde med Foreningen af Rådgivende Ingeniører gennem AI-Rådet medvirker DANSKE ARK til at skabe basis for medlemsvirksomhedernes eksportbestrebelse, ligesom DANSKE ARK i samarbejde med Håndværksrådet, Dansk Byggeri og Liberale Erhvervs Råd m.fl. deltager i udvalgsarbejder med henblik på lovgivningsinitiativer og fælles udviklingsprojekter af faglig og teknologisk art.

DANSKE ARK udgiver publikationer med vejledende og informativt indhold af såvel faglig som generel interesse. DANSKE ARK er repræsenteret i en lang række offentlige og private udvalg, samt i danske og udenlandske organisationer med fagligt interessefællesskab.

DANSKE ARK har domicil i Arkitekternes Hus i København.

5.1.2. DANSKE ARKS ARGUMENTER

Kerneydelsen, som en ansat arkitekt får sin løn for, er at udvikle et projekt, der dækker netop den konkrete klients behov. Det sker typisk i samarbejde med flere andre ansatte, der hver for sig og fællesskab bidrager til at realisere projektet. Projektet består sædvanligvis af en række delopgaver, der skal samles til en helhed.

Både delopgaverne hver for sig og helhedsløsningen kan indeholde originale elementer og dermed samlet og/eller individuelt være originalt som ophavsretligt beskyttede værker.

En arbejdsgiverregel findes allerede for ansatte, der medvirker til udvikling af edb-programmer, jf. ophavsretslovens § 59.

Begrundelsen for denne særregel er, at de producerende virksomheder har en interesse i at kunne disponere frit og sikkert over de frembragte værker (edb-programmer), dels at større edb-programmer typisk tilvejebringes over en længere periode af en skiftende kreds af personer, et team. Herved udviskes det personlige tilknytningsforhold i nogen grad, samtidig med at arbejdsgiverens instruktionsbeføjelser understreges.

De kendetegn, der præger edb-branchen, og som lå til grund for denne regel ved lovændringen i 1988, kendetegner i lige så høj grad danske arkitektvirksomheder.

De bærende hensyn for indførelse af en arbejdsgiverregel, som forelå ved indførelse af edb-reglen, er identiske for de ansattes situation i arkitektbranchen, idet deres funktion og opgaver netop er at udvikle på præcis tilsvarende måde som ved edb-programmer.

Tilblivelsen og resultatet af en arkitekts udviklingsarbejde er reelt at sidestille med de hensyn, der gør sig gældende for et edb-program.

Der er netop inden for arkitektbranchen tale om en branche, hvor opgaverne er af teknisk art, typisk skabes i teamwork, ofte af skiftende medarbejdere. Der er således ofte en del personer involveret i en opgave, og alle lægger hele tiden noget "på toppen" af de andres arbejde.

Det meste af en arkitekts arbejde foregår elektronisk ved hjælp af tegneprogrammer (AutoCad o.lign.), ligesom arbejdet er tilgængeligt og brugbart i datamatiseret form. Typisk vil den professionelle bygherre også forlange at få tegningsmateriale/projektmateriale på filer til fremtidig tilbygninger, vedligeholdelse osv.

Netop i disse år arbejdes der på at indføre en total digitalisering af byggeprocessen, kaldet Det Digitale Byggeri. Al projektering og informationshåndtering i alle byggeriets faser, herunder vedrørende

den efterfølgende ibrugtagning og drift af det færdige byggeri, skal foregå digitalt.

Når Det Digitale Byggeri realiseres, vil dette blive endnu mere udbredt.

Det forekommer jævnligt, at der i forbindelse med en opgaves løsning udvikles bygningselementer eller tilbehør, der efterfølgende sættes i produktion med salg for øje. Det kan være alt fra dørhåndtag til særlige vinduesrammer som elementer, ligesom belysningsarmaturer/lamper ofte er blevet til ved udvikling til et konkret projekt. Dette gælder ikke kun for delelementerne, men tillige for det samlede projektresultat.

Arkitektvirksomheden har dermed en klar interesse i at kunne disponere over værkerne ved salg eller lignende uden restriktioner af nogen art.

Virksomheden har overtaget den økonomiske risiko og det juridiske ansvar for frembringelsen.

Det er derfor ikke rimeligt, at de ansatte kan begrænse eller hindre virksomhedens muligheder for at opnå den udnyttelse af værkerne, som virksomheden finder rimelig. En sådan udnyttelse for virksomheden må være fri, bortset fra respekt for den ansattes ideelle rettigheder, men uden at den ansatte kan forbyde udnyttelsen eller kræve ekstra betaling for sit bidrag.

Virksomheden må have uhindret mulighed for at sikre sine fundamentale økonomiske interesser.

Der er derfor ikke grundlag for at behandle danske arkitektvirksomheders ansatte anderledes end ansatte inden for edb-branchen.

Hertil kommer, at der i den øvrige immaterialretslovgivning findes bestemmelser om automatisk overdragelse af de ansattes rettigheder til arbejdsgiveren.

Der ses ingen grund til at give en arkitektvirksomheds ansatte ophavsmænd en positiv særstatus.

Efter lov om arbejdstageres opfindelser er arbejdsgiveren berettiget til at kræve den ansattes rettigheder til opfindelser og brugs-

modeller frembragt som led i ansættelsen overdraget til arbejdsgiveren.

Det må som minimum være rimeligt at fastholde grundstrukturen fra lov om arbejdstageres opfindelser og overføre denne tilpasset en ophavsretlig arbejdsgiverregel.

I henhold til forordningen om EF-design gælder det, at såfremt et design er blevet frembragt af en arbejdstager som led i udførelsen af dennes opgaver eller efter anvisninger fra vedkommende arbejdsgiver, tilkommer retten til EF-designet arbejdsgiveren.

I relation til varemærkerettigheder opstår problemet om ansattes rettigheder ikke, da varemærkeretten tilkommer virksomheden.

Der er ikke grundlag for at give de ansatte ophavsmænd en særstatus i forhold til andre ansatte inden for immaterialrettens område, herunder designere.

Arkitektvirksomheder må med rimelighed kræve at blive sidestillet med virksomheder inden for edb og design og som minimum med virksomheder, hvor opfindelser frembringes.

5.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

5.2.1. INDLEDNING: HISTORIK, KONFLIKTER OG AFTALER

Spørgsmålet om retten til design og arkitektur, som frembringes i ansættelsesforhold, har hidtil ikke givet anledning til mange konflikter. Der foreligger, så vidt vides, ingen trykt retspraksis om emnet, idet eventuelle tvister på fx tegnestueoverenskomsten først skal løses ved lokal forhandling, skriftveksling, mæglingssmøde og til sidst ved faglig voldgift. Inden tvisten når så langt, er den som hovedregel løst. Fsv. angår sager på det private område uden overenskomstdækning finder forhandlingerne oftest sted direkte mellem kontraktparterne, hvor organisationen (her ARKITEKTFORBUNDET) har en mere tilbagetrukket rolle som rådgiver på sidelinien. Nogle forhandlinger trækker i langdrag, men fx inden for de seneste år løses sagerne ved forhandling.

Den gældende overenskomst mellem Danske Arkitektvirksomheder (DANSKE ARK) (tidligere Praktiserende Arkitekters Råd, PAR) og ARKITEKTFORBUNDET (tidligere Ansatte Arkitekters Råd, AAR) er fra 1. april 2005. Overenskomsten indeholder ingen særregler vedrørende ophavs- eller andre immaterialretlige spørgsmål. Det samme gælder for fx den tidligere overenskomst af 1. april 2002 mellem førnævnte parter.

For nærmere om disse foreninger henvises bl.a. til: www.arkitektforbundet.dk, www.danskeark.org og www.aa-dk.dk .

Af DANSKE ARKs standardaftale, som omfatter arkitekter cand. arch, øvrige akademikere, bachelorer eller andre personer, der på akademisk niveau og uden ansatte udøver selvstændig virksomhed som hel- eller deltidsbeskæftigelse inden for byggeri, design, planlægning og rådgivning eller hertil knyttet eller beslægtet virksomhed, fremgår det af § 11, at:

"Alle immaterielle rettigheder, herunder ophavs-, patent-, brugsmodel-, design- og varemærkerettigheder til arkitektur, tegninger, produkter, design, edb-programmer og lignende, der falder inden for virksomhedens arbejdsområder, og frembringes af medarbejderen under og/eller som led i ansættelsen, overgår til virksomheden. Denne overgang omfatter tillige retten til at ændre og videreoverdrage sådanne rettigheder.

Såfremt medarbejderen i indtil 6 måneder efter sin fratreden bekendtgør eller søger registrering af immaterielle rettigheder, som ville have været omfattet af foranstående bestemmelse, hvis de var blevet til mens ansættelsen varede, anses disse for frembragt under og/eller som led i ansættelsen, medmindre det kan sandsynliggøres, at de første er blevet til efter ansættelsens ophør.

Medarbejderen beholder dog alle immaterielle rettigheder til materiale, som medarbejderen frembringer i forbindelse med arkitektkonkurrencer, hvori medarbejderen i henhold til overenskomstens bestemmelser – deltager uafhængigt af sin ansættelse i virksomheden.

I øvrigt finder Lov om arbejdstageres opfindelser anvendelse.”

5.2.2. VURDERING AF DET EKSISTERENDE SYSTEM

Det nuværende system har ikke givet anledning hverken til konflikter om rettighedsspørgsmålet af betydning eller til nogen mere principiel diskussion mellem de modstående organisationer. De konkrete konflikter, som er opstået bl.a. vedrørende omfanget af arbejdsgiverens ret baseret på ”sædvanlig virksomhed”, er blevet løst på tilfredsstillende måde, idet der i en del af branchen er en ganske rimelig klar fornemmelse for, hvor langt arbejdsgiverens ret rækker.

5.2.3. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS KOMMENTARER TIL OPHAVSRETTLIGT FORUMS FORSLAG

Vedtagelsen af en lovhjemlet arbejdsgiverregel som foreslået af Ophavsretligt Forum – dvs. en regel om, at arbejdsgiveren har retten, medmindre andet er aftalt – ville føre til, at den frie forhandlingsret mellem arbejdsmarkedets parter ville blive endnu mere illusorisk på det omhandlende område, idet der på nuværende tidspunkt foreligger en standardkontrakt, som DANSKE ARK anbefaler sine medlemmer at benytte. I denne standardkontrakt overdrager den ansatte i høj grad sine rettigheder til arbejdsgiveren. ARKITEKTFORBUNDET har i samarbejde med to andre organisationer (Konstruktørforeningen og Teknisk Landsforbund) forsøgt at få DANSKE ARK til at ændre passagen om overdragelsen af ophavsrettighederne, hvilket i skrivende stund ikke er lykkedes. ARKITEKTFORBUNDET anbefaler altid sine medlemmer at forsøge at ”blødgøre” ovennævnte

KAPITEL 05

UDVALGETS OVERVEJELSER OM ANDRE OPHAVSRETLIGE KONTRAKTFORHOLD

1. BESKYTTELSE MOD URIMELIGE KONTRAKTFORHOLD

1.1. GENERELT

1.1.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Set ud fra en aftalemæssig synsvinkel giver ophavsretsftaler anledning til en række særlige vanskeligheder. Disse skyldes flere forhold så som

- styrkeulighed mellem parterne,
- ophavsmandens kreative og etiske interesser,
- lang varighed og
- almene interesser.

Styrkeulighed er knyttet til parternes status og er af strukturel art. Uligheden skyldes en asymmetri mellem parterne med hensyn til viden, erfaring, indsigt og information. Det er erhververen ("producenten"), som er den stærke part. Et ophavsretligt beskyttet værk er en individuel frembringelse, som i vid udstrækning kan identificeres med ophavsmanden. Det er ikke alene udsigten til at tjene til livets opretholdelse, som gør, at fx en forfatter gerne ser sit værk udgivet. Det er også et ønske om at sprede sit kreative arbejde. Disse hensyn tilsiger et særligt behov for ophavsmanden til at kunne styre og kontrollere udnyttelsen af sit værk. Tilstedeværelsen af *kreative og etiske interesser* bevirker endvidere, at ophavsmanden er særligt sårbar i aftalesituationen. Ophavsretsftaler er *komplekse* aftaler. Komplexiteten skyldes såvel retlige som faktiske forhold. Ophavsretslovgivningen er i sig selv kompliceret og er sjældent i ro længe ad gangen. De tekniske muligheder for at udnytte et værk på forskellige måder er allerede i dag så mangfoldige, at det er uoverskueligt at vurdere værdien af disse under ét, og teknikken byder hele tiden på nye muligheder. Baggrundsvilkårene er med andre ord turbulente, og dette vanskeliggør aftaleindgåelsen. Det er især

vanskeligt at forudsige værkets værdi meget nøje. Dette gælder vel for begge parter, men det er i mange tilfælde erhververen – fx et forlag – som fastsætter prisen, og som har de professionelle muligheder for at vurdere pris og afsætningsmuligheder. Forlagenes vurdering kan i den forbindelse være tilrettelagt ud fra mere generelle forhold og ud fra betragtningen om, at det, som man taber på det ene værk – som sælges kunstigt lavt – kan man vinde ind på det andet – som sælges til en højere pris: gyngerne og karrusellerne med andre ord. Forfatteren derimod kan ikke både gynte og køre på karrusel samtidig. Ophavsretsftaler indgås undertiden for *meget lange forløb*. Denne tidshorisont indebærer, kombineret med den hastige udvikling, at der er et særligt behov ikke blot for at beskytte ophavsmanden, men også for at sikre en smidig afvikling af aftalen. De *almene interesser* består både i at sikre en fortsat værksskabelse og i at forhindre misbrug. Værksskabelsen er vigtig, fordi det er en del af formålet med den ophavsretlige eneret – og dermed med ophavsretten i det hele taget – at stimulere til værksproduktion. Det er det ophavsretlige grundsynspunkt, at reglerne skal gøre det muligt for ophavsmænd at leve af deres værksproduktion og begå sig på markedet. Midlet hertil er den ophavsretlige eneret, som indebærer en betaling til ophavsmanden og en respekt for dennes skabende indsats. Det er ikke i overensstemmelse hermed, hvis aftalepraksis indebærer en tilsidesættelse af hensynet til ophavsmanden, således at udgiverne, radiofonierne og producenterne (herefter kaldet ”udgiverne”) ved aftale tiltager sig den eneret, som det har været lovgivers hensigt at tildele ophavsmanden.

De nævnte forhold er isoleret set ikke ukendte inden for andre kontraktområder. Læren om parternes styrkeulighed kendes i fx forbrugerretten, kompleksiteten præger også fx IT-kontrakts- og entrepriseretten, og de almene hensyn er fremtrædende for bl.a. ansættelsesretten. Kombinationen af de nævnte forhold er imidlertid særlig for ophavsretsftalerne. Disse aftaler er noget specielt. Det er derfor ikke overraskende, at den almindelige aftale- og kontraktretlige regulering ikke slår til.

Manglerne ved gældende ret vil blive påvist i det følgende. I afsnit 1.3.1.3. fremlægger og begrundes Samrådet for Ophavsret sit forslag til en lovgivning, som både er adækvat – henset til de særlige forhold på de respektive områder – og tilstrækkelig – henset til manglerne i den nuværende retsordning – med henblik på at opnå en hensigtsmæssig og tidssvarende regulering af ophavsretsftalerne.

1.1.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Ophavsretligt Forum finder, at en gennemførelse af Samrådet for Ophavsrets forslag om indførelse af regler, der reelt svarer til de ændringer, som blev gennemført i den tyske ophavsretslov i juli 2002, vil indebære unødvendige og uhensigtsmæssige indgreb i det grundlæggende princip om aftalefrihed:

- Ophavsretsudvalget (1976-1990) behandlede grundigt tilsvarende forslag, men fandt dem for vidtgående.
- Aftalelovens § 36 tager allerede højde for de grundlæggende hensyn i den tyske lov.
- Ophavsmændene er endvidere beskyttet af de generelle aftaleretlige fortolkningsprincipper.
- Ophavsmændene er beskyttet af de særlige beskyttelsesregler i ophavsretslovens §§ 53-57 vedrørende rettighedsoverdragelser.

Ophavsretligt Forum finder, at Samrådet for Ophavsrets forslag til ensidige, kortsigtede forbedringer af ophavsmændenes og de udøvende kunstneres retsposition over for udgivere og producenter med afsæt i nogle rigide og bureaukratiske tyske regler vil indebære en skævvridning af balancen mellem ophavsmænd/udøvende kunstnere og udgivere/producenter. Den balance, der er på dette område i dag, har sit fundament i en langvarig dansk kontraktstradition suppleret med særlige beskyttelsesregler i aftaleloven og ophavsretsloven. Det er et fintfølede og fintmasket system. Ændrer man bare en anelse på vægtningen af de hensyn, der tilgodeses med beskyttelsesbestemmelserne i form af en skærpelse af reglerne og dermed et indgreb i den grundlæggende aftalefrihed, kan det få stor negativ kommerciel skadevirkning for virksomhederne.

Samrådet for Ophavsret har ikke dokumenteret, at der er behov for en skærpelse af reglerne i ophavsretsloven – og slet ikke i form af en kopiering af et tungt tysk regelsæt.

Generelt bemærker Ophavsretligt Forum også, at den omfattende række af kontraktbestemmelser, Samrådet for Ophavsret har henvist til, og som skulle vise, at der er behov for en ændring af reglerne, i sig selv intet viser. I relation til spørgsmålet, om en overdragel-

sesaftale er "rimelig" eller "urimelig", må man naturligvis anlægge en helhedsvurdering, hvor enkeltbestemmelser ikke kan stå alene. En meget bred og vidtgående bestemmelse om rettighedsoverdragelse i en kontrakt kan for eksempel være kompenseret af et efter forholdene stort vederlag.

Ophavsretligt Forum bestrider derfor, at de af Samrådet for Ophavsret indsatte løsevne rettighedsbestemmelser uden angivelse af øvrige vilkår eller pris dokumenterer noget som helst.

1.2. VURDERING AF GÆLDENDE RET

1.2.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

1.2.1.1. ALMENT

Ophavsretsloven

Udgangspunktet for den ophavsretlige regulering af aftaler er den almindelige aftalefrihed. Retten opstår hos den skabende ophavsmand eller udøvende kunstner – i det følgende under et benævnt ”ophavsmand”. Ophavsmanden kan frit vælge, om og – i hvert fald i teorien – på hvilke vilkår retten skal udnyttes af tredjemand. Aftalefriheden er efter den danske tradition ganske vidtgående. Der gælder ingen formkrav, og der er mulighed for fuldstændige overdragelser (af de økonomiske rettigheder) og overdragelse af fremtidige rettigheder og med henblik på nye udnyttelsesformer.

I ophavsretslovens §§ 53-57 findes dog en række vigtige bestemmelser bl.a. om fortolkning (§ 53, stk. 3), om udnyttelsespligt for erhverver (§ 54), om opsigelse (§ 55), om ændringer og videreoverdragelse (§56) og om afregning og kontrol (§ 57). De nævnte regler er udtryk for en lovgivningsmæssig anerkendelse af, at særlige forhold gør sig gældende for ophavsrets aftaler, og at der er et særligt behov for at beskytte ophavsmanden i aftalesituationen. Beskyttelsen er dog ikke meget skarp eller præcis. Fx kan § 54 og § 55 fraviges ved aftale. De enkelte bestemmelser gennemgås nedenfor.

Kontraktretten

Undtagelserne til det almindelige udgangspunkt om aftalers bindende kraft skal søges i den almindelige kontraktretlige ugyldighedslære, herunder navnlig aftalelovens § 36. Denne bestemmelse har af historiske årsager en særlig tilknytning til det ophavsretlige område. Samtidig med introduktionen af § 36 i aftaleloven ophævedes således bestemmelsen i 1961-ophavsretslovens § 29 om indholds-kontrol af ophavsrets aftaler⁶. Baggrunden for ophævelsen var, at behovet for den særlige beskyttelsesregel ansås for bortfaldet i forbindelse med vedtagelsen af den nye, generelle bestemmelse i aftaleloven. Når aftalelovens § 36 forekom så velegnet på det ophavsretlige område, skyldtes det, at bestemmelsen muliggjorde inddragelsen af hensyn, som lå efter tidspunktet for aftalens vedtagelse. Dette

6. 1961-Ophavsretslovens § 29 lød således: ”En aftale om overdragelse af ret til at råde over et værk kan helt eller delvis tilsidesættes, hvis det viser sig, at den fører til åbenbart urimelige resultater. Det samme gælder, hvis der for retten til at råde over værket er aftalt vilkår, som strider mod god skik på ophavsrettens område”. § 29 blev ophævet pr. 1.7.1975 i forbindelse med vedtagelsen af Aftalelovens § 36, jf. L 250/12.6.1975 (FT 1974-75 A sp. 779-794).

har stor betydning for ophavsretlige aftaler. Hertil kom, at hensynet til den svage aftalepart, som var og er centralt for § 36, ramte en nerve i ophavsretten. Det var ikke hensigten med lovændringen af sænke beskyttelsen af ophavsmanden. Tværtimod.

Ud over aftalelovens bestemmelser har de almindelige kontrakt- og obligationsretlige regler og principper bl.a. om vedtagelse og fortolkning og fx forudsætningslæren betydning for retsstillingen.

Domstolspraksis

Domstolspraksis om ophavsretsaftaler foreligger kun i meget beskedent omfang, jf. dog især U1974.167H (Soya), U 1997.975 Ø (Sydney Pollack), U 2002.1224H (Tango Jalousie) og U 2003.23H (Tintin).

Særligt om udenlandsk ret

Udenlandsk ret kan give megen og god inspiration ved udviklingen af dansk ret. Man skal dog altid være varsom med at adoptere konkrete udenlandske løsninger, da disse ofte indgår i komplekse sammenhænge. Den regel, som fungerer godt i ét system, fungerer måske slet ikke, eller leder til utilsigtede problemer, i et andet. Vanskelighederne er særligt store på områder, som involverer flere forskellige retsområder så som ophavsretten, hvor (bl.a.) ophavsretten og den almindelige kontrakt- og obligationsret løber sammen. Dette er da også baggrunden for, at professorerne Guibault og Hugenholtz i deres rapport til Kommissionen fra maj 2002, "Study on the conditions applicable to contracts relating to intellectual property in the European Union" ikke anbefaler en EU-harmonisering af reglerne om ophavsretsaftaler (Recommendation 1). I stedet anbefales, at Kommissionen "promote, at the Community level, the conclusion of model contracts between representatives of authors or performers on the one hand and publishers, broadcasters or producers on the other" (Recommendation 2). Disse anbefalinger deler Samrådet for Ophavsret fuldt ud.

Selv om man generelt skal være varsom med at anvende fremmede regler og principper, er der gradforskelle. Problemerne med anvendelse af fremmed ret er således større, når det drejer sig om retssystemer, som i deres opbygning og tænkning ligger dansk ret fjernt. Det er fx mere problematisk at adoptere løsninger, som er udviklet i anglo-amerikansk ret, som har en helt anden ophavs- og kontraktretlig tradition end den danske, end løsninger, som stam-

mer fra nordisk ret. På det nordiske område er der en lang tradition for samarbejde på det ophavsretlige område, og den nordiske kontraktretlige tradition er også (nogenlunde) nær. Tysk ret indtager også en særstatus. Dansk ophavsret og kontrakt- og obligationsret er i sin regelopbygning og tænkning meget nært beslægtet med tysk ret. Når hertil kommer, at Tyskland også med hensyn til udviklingen på bogmarkedet og i medierne med fusioner og digitale udvikling mv. minder om Danmark, finder Samrådet for Ophavsret, at der er god grund til at lade sig inspirere kraftigt af den seneste tyske udvikling, dvs. reformen af den tyske ophavsret i 2000 ved *Gestezt zur Stärkung der vertraglichen Stellung von Urhebern und ausübenden Künstlern*. Denne lov har i international henseende sat en ny standard for regulering af dette område. Loven, dens baggrund mv. er gennemgået i bilag 18, som indeholder et notat udarbejdet af Maria Bruun Laursen. Heri findes også en oversættelse af de relevante bestemmelser til dansk. Af notatet fremgår, at der er tale om en uhyre velgennemarbejdet og gennemdiskuteret lov.

Sammenfatning

Efter Samrådet for Ophavsrets opfattelse indebærer retsstillingen især efter de to højesteretsdomme fra hhv. 2002 og 2003, at den almindelige aftaleret ikke kan siges at indebære en tilstrækkelig, adækvat eller hensigtsmæssig beskyttelse af ophavsmanden i aftalesituationer. De generelle aftaleretlige regler og principper slår ikke til.

Efter Samrådets opfattelse viser dommene endvidere, at også den traditionelle ophavsretlige aftalebeskyttelse via specialitetsreglen ikke har nogen værdi i praksis. Konkret for så vidt angår Tango Jalousie-dommen (U 2002.1224 H) er det bemærkelsesværdigt, at selvom sagen faldt inden for kerneområdet for specialitetsgrund-sætningen, har de ophavsretlige hensyn ikke sat sig spor i rettens præmisser. Den fortolkningsmetode, som er anvendt i præmisserne, forekommer vanskeligt forenelig med princippet om restriktiv fortolkning til ophavsmandens fordel, og dommen kan således ikke siges at bekræfte eksistensen af en ulovhjemlet specialitetsgrund-sætning. Dette understøtter, at der er behov for en præcisering af ophavsretslovens § 53, stk. 3

Efter Samrådet for Ophavsrets opfattelse må det således konstateres, at den nuværende retsstilling, som hovedsageligt er baseret på aftalelovens § 36, ikke er tilfredsstillende, og at aftalelovens § 36 ikke længere kan siges at have nogen reel betydning på ophavsrets-

området. Da aftalelovens § 36 blev indført, blev den særlige ugyldighedsregel i ophavsretslovens § 29 samtidig ophævet. Der var ikke hermed tiltænkt ophavsmændene en mindre beskyttelse. Den forudsætning, som lå til grund for ophævelsen af ophavsretslovens § 29, er dermed bortfaldet, og der er behov for en revision af lovgivningen på dette punkt.

Ved udbedringen af manglerne ved den nuværende lovgivning kan man efter Samrådets opfattelse med fordel lade sig inspirere af udviklingen i tysk ret. Den tyske reform er langt hen ad vejen båret af en konstatering af, at udviklingen har medført en stadig udhuling af ophavsmændenes kontraktsmæssige stilling, og af den opfattelse, at en sådan udvikling er utilfredsstillende og kræver lovgivningsmæssige tiltag, som kan styrke ophavsmandens (og de udøvende kunstneres) kontraktsmæssige position. Det er de samme faktiske forhold, som gør sig gældende for dansk ret. Efter Samrådets opfattelse bør man i dansk ret drage en tilsvarende konklusion og tage legislative skridt til at styrke ophavsmændenes kontraktsmæssige position. Samrådet finder endvidere, at den tyske lovgivning også i konkret og retsteknisk henseende tilbyder et godt udgangspunkt, og har noteret med tilfredshed, at udbredelsen af standardaftaler, som indtager en central rolle i den tyske ordning, også anses for meget væsentligt i Guibault og Hugenholtz-rapporten.

1.2.1.2. SÆRLIGT OM BOGFORLAG

Generelt

Forlagsaftalen er en af ophavsrettens centrale og klassiske aftaletyper. For ophavsmænd i form af forfattere, illustratører og oversættere m.fl. – i det følgende under ét benævnt ”forfattere” – udgør aftalen en vigtig del af deres eksistensgrundlag. For forlagene er aftalen et centralt led i at sikre deres investeringer. Aftalen ligger til grund for den litterære produktion i samfundet.

I efteråret 2000 blev – efter krav fra Konkurrencestyrelsen – samhandelsreglerne mellem forlæggerne og boghandlerne ændret. Særligt ændringen af prisfastsættelsen på bøger foranledigede, at Forlæggerforeningen fandt behov for ændring af de daværende standardkontrakter på forlagsområdet, idet Forlæggerforeningen fandt, at forlagene suverænt, også efter at kontrakten er indgået og bogen udgivet, skulle kunne nedsætte prisen på en bog samt ændre prisform, selvom

det ville have en nedsættelse af forfatterens honorar til følge. Et andet væsentligt punkt var forlæggerens ønske om at få overdraget alle udnyttelsesrettigheder, herunder de digitale, uanset om et forlag har nogen planer om at udnytte de sekundære rettigheder.

I efteråret 2005, inden det af Kulturministeriet nedsatte Udvalg for fremtidens bogmarked havde færdiggjort sin betænkning, meddelte Boghandlerforeningen pludselig, at nu gik man ind for helt frie bogpriser. Efterfølgende indgik Forlæggerforeningen en aftale med Konkurrencestyrelsen, som i april 2006 blev accepteret af et bredt flertal i Folketinget. Aftalen medfører en yderligere liberalisering af bogpriserne, idet et forlag nu kun kan benytte en fast pris på op til 10 % af dets nyudgivelser et givet år, gældende for et år og fem måneder. Denne faste pris ophæves dog øjeblikkeligt, lige så snart der udkommer fx en billigere bogklubudgave. Dansk Forfatterforening havde længe ønsket at få forbedret forfatteres, illustrators og oversætteres kontraktvilkår i forhold til de daværende standardkontrakter, samt at få disse kontrakter moderniseret, med henvisning til de mange nye medier. Endelig var der flere områder, hvor der manglede en standardkontrakt, fx skolebogsområdet og illustratormrådet.

Forlæggerforeningen og Dansk Forfatterforening blev derfor enige om at påbegynde forhandlinger i november 2000 og begynde med standardkontrakten for skønlitteratur. Desværre kunne der trods en lang række møder ikke opnås enighed om en ny standardkontrakt, da forlæggerens krav ville medføre en drastisk forringelse af den daværende standardkontrakt.

I marts 2001 måtte det endelig konstateres, at yderligere forhandlinger ville være formålsløse. Resultatet heraf kan kort beskrives således, at de standardkontrakter, der i henhold til overenskomst med Dansk Forfatterforening havde været bindende for forlagene, blev opsagt af Forlæggerforeningen. Dette medførte meget hurtigt de første forlagskontrakter med meget forringede vilkår for ophavsmændene. Dette har siden bredt sig til en stor del af forlagsbranchen.

Denne situation er for det skønlitterære område helt enestående set ud fra en historisk betragtning. Den nordiske forlagsverden var igennem mange år domineret af en fællesnordisk standardaftale mellem nordiske forfattere og forlag, den såkaldte nordiske normalkontrakt fra 1947. Den nordiske kontrakt blev med tiden afløst af nationale, for Danmarks vedkommende Normalformularen, som

i 1987 blev godkendt af Dansk Forfatterforening og Den danske Forlæggerforening. Det var denne aftale, som ophørte med at være obligatorisk pr. 1. januar 2002. I perioden derefter anbefalede Forlæggerforeningen dens anvendelse som vejledende modelaftale. Pr. 1. januar 2003 ophørte denne anbefaling.

Der er også siden sammenbruddet i forhandlingerne kommet nye standardskabeloner for forlagskontrakter på markedet, ensidigt udarbejdet af forlæggere og med forringede vilkår for forfattere, oversættere og illustratorer. Disse standardkontraktskabeloner anvendes af mange forlag i forskellige versioner, herunder i forskellige versioner inden for samme forlag. Det stiller ophavsmændene meget vanskeligt, idet de typisk ikke er kontraktkyndige, og meget få af dem tjener så meget på en bog, at de kan betale en advokat for at se kontrakterne igennem. Det ville ofte koste dem hele det beløb, de får for udgivelsen af bog, og ofte mere end det.

En del af Dansk Forfatterforening medlemmer har siden marts 2001 henvendt sig til foreningen for at få rådgivning om modtagne forlagskontrakter udfærdiget efter de nye skabeloner i diverse varianter, og der har i alle disse kontrakter været meget at rette. Hvor mange rettelser medlemmerne efterfølgende er kommet igennem med over for forlagene, divergerer meget, idet nogle forlag helt afviser at rette, og andre retter en hel del. Men hovedparten af ophavsmændene på forlagsområdet er ikke organiserede og har derfor ikke denne mulighed for rådgivning.

Forlæggerforeningen har da også selv fundet, at det er for ressourcekrævende og i øvrigt medfører for mange ulemper i forhold til fordelene, at der ikke er standardkontrakter på området, hvorfor Forfatterforeningen i marts 2004 modtog en anmodning fra Forlæggerforeningen om at indlede en dialog med det sigte at forhandle "vejledende modelaftaler" på plads. Dansk Forfatterforening finder, at det er nødvendigt, at nye standardkontrakter skal omfatte bindende minimumsvilkår og ikke blot være vejledende. Alene bindende minimumsvilkår vil give den fornødne kontraktmæssige tryghed for ophavsmændene. Desværre har Forlæggerforeningen indtil videre kategorisk afvist Forfatterforeningens ønske. Det blev aftalt at fortsætte dialogen om kontrakterne, men disse forhandlinger endte resultatløst. Forlæggerne var kun interesseret i detailændringer i forhold til den gamle standardkontrakt og afviste blankt Dansk Forfatterforenings forslag om en gradueret royaltymodel for de digitale udgivelser såvel som den optionsklausul, forfatterne ønskede indføjet.

Omvendt måtte forfatterne afvise den meget generelle og tidsudbegrænsede rettighedsoverdragelse på det digitale område, som forlæggerne ønskede.

Samrådet for Ophavsret vil finde det hensigtsmæssigt, at ophavsretsloven kan sikre ophavsmændene nogle rimelige minimumsvilkår og en nem processuel adgang til at få ændret urimelige vilkår. I mange forlagskontrakter er der indsat voldgiftsklausuler om enhver tvist, hvilket gør det håbløst for en ophavsmand på forlagsområdet at få rejst en sag mod et forlag. Det traditionelle voldgiftssystem er slet ikke beregnet på de typiske konflikter, der opstår i relation til forlagskontrakter, men selvfølgelig er det ofte nyttigt, at der deltager særligt sagkyndige på området i afgørelsen af sagen sammen med dommere.

Kontraktområder

Der er følgende kontraktområder inden for forlagsudgivelser:

- Skønlitteratur, inklusive Børne- og ungdomslitteratur, der ofte får dårligere vilkår end den almindelige kontrakt for skønlitteratur
- Illustrationer af børne- og ungdomsbøger
- Faglitteratur
- Skolebøger
- Oversættelser
- Sekundære rettigheder, herunder
 - Digitale udgivelser
 - Bogklub
 - Lydbøger
 - Antologier – på undervisningsområdet og på øvrige områder
- Formidling af rettigheder

Det er særligt følgende hovedemner i relation til *minimumvilkår*, der påkalder sig opmærksomhed:

- Omfanget af rettigheder, der overdrages, samt præcis specifikation, i det omfang der tillige overdrages sekundære rettigheder
- Forlagenes manglende forpligtelse til at udnytte overdragne rettigheder
- Markedsføring og promovning
- Prisfastsættelse og honorering på de rettigheder, der er overdraget

- Forlagenes ensidige ret til at frigøre sig fra kontrakter
- Voldgiftsretsklausuler

Nedenfor er knyttet kommentarer til nogle af de ovenfor anførte problemstillinger. Dokumentation findes nedenfor i bilag 14.

Skønlitteratur

Dansk Forfatterforening anbefaler fortsat sine medlemmer at anvende den „gamle” standardkontrakt for skønlitteratur ved indgåelse af kontrakter med forlagene, jf. bilag A.

Kontrakten dækker skønlitteratur for voksne samt børne- og ungdomslitteratur, erindringer, humor, kriminal- og vækkelseslitteratur.

Forlæggerforeningen har udarbejdet en ny modelkontrakt, som Forfatterforeningen ikke kan anbefale sine medlemmer at skrive under på uden rettelser. Gyldendals nye modelkontrakt er næsten lig Forlæggerforeningens. Nedenfor omtales hovedproblemerne i de nye kontrakttyper.

Overdragelse af rettigheder

Den overdragelse, som mange af forlagenes nye kontrakter indebærer, er meget omfattende. Bestemmelsen om formidling af rettigheder er også alt for bred, idet forlagene typisk kræver enhver sekundær rettighed. Denne omfattende overdragelse af rettigheder lægger disse ”døde”, når forlagene ikke udnytter dem, og udelukker dermed ophavsmanden fra at skaffe sig indtægter ved overdragelse af disse til andre. Forlagene vil blandt andet have de digitale rettigheder uden at forpligte sig til at udnytte dem eller specificere, hvad digitale rettigheder er. Det er på nuværende tidspunkt umuligt at spå om, hvordan digitale udgivelser vil udarte sig om 2, 5 eller 10 år. Derfor er det vigtigt, at der kun sker overdragelse af klart afgrænsede rettigheder til klart beskrevne udnyttelsesformer, samt at forlagene forpligter sig til at udnytte de overdragne rettigheder. De digitale udgivelser bør i øvrigt som minimum honoreres med samme vederlag som traditionelle bogudgivelser.

Markedsføring og promovning

Den skærpede konkurrence mellem forskellige kulturtilbud nødvendiggør nytænkning hvad markedsføring angår. Kontrakternes

passus om, at der markedsføres ”på sædvanlig måde”, er ikke tilstrækkelig. Forlagene skal udfærdige planer for disse aktiviteter, og ophavsmændene skal inddrages aktivt i planlægningen af markedsføringen og promoveringen.

Sekundære rettigheder

Forlagene kræver ofte enhver sekundær rettighed overdraget, ofte mod meget lavt eller slet intet honorar ved udnyttelse.

Indbundne bøger

Beregningsgrundlaget for indbundne bøger anføres stadig som 80 % af bogladeprisen ekskl. moms til trods for, at det i dag i de fleste tilfælde ikke koster meget mere at producere en bog med stift bind end med blødt bind. Beregningsgrundlaget for indbundne bøger bør som udgangspunkt være det samme som for hæftede bøger.

Prisfastsættelsen

De nye bogprisregler giver større frihed, men det kan udnyttes som en frihed til at presse ophavsmændene yderligere. Hvis et forlag sænker bogladeprisen efter udgivelsen, reduceres royalty-grundlaget. Det svarer til at sætte lønnen ned for et stykke arbejde, efter at kontrakten er underskrevet og arbejdet udført. Forlaget skal ikke efter forgodtbefindende, efter at en bog er udgivet, kunne ændre bogens pris eller oplagets størrelse og dermed ophavsmandens indtjening. Der kan være acceptable grunde til sådanne nedsættelser, men ophavsmanden skal inddrages i diskussionen om, hvorvidt en lavere pris samlet set er det bedste for både bog, forlag og forfatter. At orientere ophavsmanden om pris, prisændringer og oplag bør være reglen; ikke en tilfældighed.

Faglitteratur

På området findes der to modelkontrakter. Den første er fra 1990 og er godkendt af Forlæggerforeningen og Dansk Forfatterforening, jf. bilag B. Den har været brugt af mange forlag, selvom den aldrig har været bindende for forlagene. Den anvendes stadig, men i begrænset omfang. Den anden er fra 1998 og er godkendt af UBVA og Forlæggerforeningen (bilag C). Denne aftale har vundet en vis udbredelse

Mange af de kontraktproblemer, der er på det skønlitterære område, gør sig således også nu gældende for faglitteraturen, jf. bilag 14. Dertil kommer, at faglitteraturen nok vil være den genre inden for litteraturen, hvor de digitale medier vil finde den største udbredelse.

Illustratorkontrakter

Illustratorgruppen har sidste år gennemført en undersøgelse af kontrakter på området. Der var mange eksempler på for ringe kontraktvilkår, herunder i en ny modelkontrakt fra et af de store forlag. Der skal overdrages for mange rettigheder til forlagene og mod for ringe betaling. Det er nærmest frikøbsregler efter amerikansk model, der ofte ses i kontrakterne. Samme forhold som nævnt overfor under den skønlitterære kontrakt gør sig også gældende for illustratorkontrakter.

Forlæggerforeningen har i august 2003 udformet 2 standardkontrakter på illustratormrådet. Ingen af disse kontrakter kan Forfatterforeningens anbefale sine medlemmer at skrive under på, uden at der ændres i dem. Illustratorgruppen har gennemgået disse 2 kontrakter – som den betegner som ”den slemme” og ”den værre” – og udfærdiget en version, hvor det angives, hvad der skal slettes, og hvad der skal indsættes, jf. bilag E og F.

Illustratorgruppen har udfærdiget et sæt leveringsbetingelser med en opgavespecifikation, som illustratoren kan anvende som ordrebekræftelse over for forlag og andre kunder, og de afviger markant fra Forlæggerforeningens modelkontrakter for illustratortaaler.

Oversættelser

I 2003 kom et af de store forlag med en ny type forlagskontrakt for oversættelser. Indtil da havde det hos hovedparten af forlagene været praksis at bruge den standardmodellaftale for oversættelser, som Forlæggerforeningen og Dansk Forfatterforening godkendte i 1980, jf. bilag D. Den nye aftale var ikke acceptabel, og den førte da også til, at Dansk Oversætterforbund (DOF) og Dansk Forfatterforening ihærdigt forsøgte at komme i dialog med forlaget om ændringer, men forgæves. Dette affødte, at DOF indrykkede annoncer i dagspressen med advarsler om den pågældende kontrakt. Der er siden sket lidt småjusteringer i kontrakten. Til gengæld har denne nye kontrakt fået mange andre forlag til at forringe oversætternes vilkår drastisk.

Hovedproblemerne er manglende honorar for udnyttelse af de sekundære rettigheder, intet tillæg ved elektronisk optælling af tekst, hvilken optælling er grundlaget for beregning af grundhonoraret, samt at betalingen af honoraret, der tidligere forfaldt ved aflevering af oversættelsen, nu kun udbetales med halvdelen ved afleveringen og den anden halvdel først, når forlaget har gjort oversættelsen trykklar.

Antologier

Der har tidligere været en overenskomst mellem Forlæggerforeningen og Forfatterforeningen om takster for brug af tekster i undervisningsantologier. Ophavsretsloven er ændret med virkning fra december 2002, således at bestemmelsen om undervisningsantologier ikke mere kan bruges af forlagene, da dette er erhvervsmæssig udnyttelse. Forlagene har derfor ikke længere ret til at bruge tekster eller illustrationer i antologier – uanset typen af antologi – uden ophavsmandens tilladelse. De tidligere takster var alene gældende for undervisningsantologier, men mange forlag brugte dem også til andre antologier, hvilket var forkert. Adskillige forlag forsøger fortsat at bruge disse meget lave og i øvrigt ikke længere gældende satser. Ophavsmændene tror ofte på forlaget, når det hævder, at det er gældende standardtakster.

Særligt om digitale udgivelser

Der findes ingen bindende standardkontrakt på dette område. Ingen af de kontrakter eller kontrakttillæg om digitale udgivelser, Dansk Forfatterforening har set indtil nu, heller ikke Forlæggerforeningens eller Gyldendals nye modelkontrakter, jf. ovenfor under skønlitteratur, har Forfatterforeningen kunnet anbefale blev benyttet. Det er særligt de økonomiske vilkår, der er for ringe, og omfanget af de digitale rettigheder, forlagene ønsker overdraget, er malet med en alt for bred pensel.

Forlagsaftalen vedrørende faglitteratur af 1998 (bilag C) indeholder nogle bestemmelser om digitalisering, jf. §§ 1.5. og 1.6. Ifølge disse har forlaget option på andre udnyttelsesformer (end udgivelse i bogform, jf. § 1.2) i 5 år efter udgivelsen. Inden for dette tidsrum kan forfatteren ikke overdrage disse rettigheder til andre uden først skriftligt at have tilbudt dem til forlaget. For ”elektronisk udgivelse” gælder særligt, jf. § 1.6., at forfatteren, hvis forlaget ikke ønsker at udgive værket på denne måde, kan anvise en tredjepart, som på

nærmere fastsatte vilkår er parat til at indgå en aftale om en sådan udnyttelse med *forlaget*. Forlaget er dog ikke forpligtet til at indgå en sådan aftale, men er ifølge aftalen indstillet på at gøre det, hvis udgivelsen ikke kan formodes at underminere økonomien i bogens papirudgave. Som betingelse for at indgå en sådan aftale vil forlaget i givet fald gøre krav på en andel af de licensindtægter, der kommer til udbetaling – typisk en tredjedel.

Ophavsmandens honorar for digitale udgivelser bør som minimum være det samme som ved udgivelse i traditionel bogform, jf. også 1998-aftalens § 1.5. Forlæggerens omkostninger er dog ofte mindre ved digitale udgivelser, og derfor vil et højere vederlag i mange tilfælde være rimeligt. Særligt på det faglitterære område, og måske specielt på lærebogsområdet, kan digitale udgivelser risikere at minimere salget af den trykte bog meget voldsomt.

Sammenfatning: Bogforlag

Tendensen i aftalepraksis går i retning af en skærpelse af de modsætninger, som er knyttet til forlagsaftaler: *Styrkeuligheden* tager til i takt med, at forlagene fusionerer og prisfastsættelsen liberaliseres. Dermed får forfatterne vanskeligere ved at opnå en rimelig andel i værkets økonomiske værdi. *Styrkeuligheden* uddybes yderligere ved, at forfatterne får stadig vanskeligere ved at få deres værker udgivet og, for at få en bog på gaden, bliver villige til at acceptere ringere aftalevilkår. *Baggrundsvilkårene* udvikler sig stadig mere dynamisk, og værdiansættelsen bliver mere og mere uoverskuelig, bl.a. fordi forlagenes prispolitik bliver mere og mere individuel. *Kompleksiteten* tager til i takt med fremkomsten af nye udnyttelsesformer. *Internationaliseringen* vinder frem, og nye – ofte anglo-amerikanske – aftalevaner introduceres i de forlag, som har fået udenlandske ejere. *Standardaftalen* er for det skønlitterære område bortfaldet, og den beskyttelse og mulighed for som forfatter at overskue markedet, som aftalen indebar, er borte. Uoverskueligheden har aldrig været større end nu. Hermed er også sagt, at risikoen for misbrug af forfatteren aldrig har været større.

1.2.1.3. SÆRLIGT OM DAGBLADSOMRÅDET

Freelance journalister, fotografer, tegnere, grafikere m.fl. arbejder med at producere indhold til dag- og ugeblade.

Der er for ganske nylig indgået kollektive freelance aftaler med Berlingske Tidende, Urban og B.T., der sikrer freelancerne et minimumsvederlag, som er fastsat under hensyn til den rettighedsoverdragelse, der finder sted, hvis intet andet aftales. Minimumsvederlaget er fastsat til et beløb pr. time, der svarer til den samlede omkostning ved en fast ansat med tilsvarende kvalifikationer. Rettighedsoverdragelsen dækker udnyttelse i det blad, artiklen er leveret til, herunder udnyttelse på bladets www og i bladets digitale arkiv.

For at komme til forhandlingsbordet måtte DJ gå nye veje og varsle blokade på vegne af freelancerne. Blokadevarslet blev afvist af dagbladsudgiverne som ulovligt, men forinden dette kunne prøves ved Arbejdsretten, var parterne nået til enighed om en aftale

Der lægges 0,75 % oven i vederlaget til (gennemsnitligt beregnet) dækning af udnyttelse i InfoMedia. Nogle af freelancerne arbejder som selvstændige erhvervsdrivende, andre som lønmodtagere.

De øvrige (120-220) freelancere, der arbejder for blade, hvor sådanne aftaler ikke findes, skal forhandle individuelt med de respektive dagblade uden sikkerhedsnet.

Den enkelte freelancer står alene over for en dagbladsledelse, der både kan kontrollere og dominere markedet. Freelanceren bliver ofte mødt med en ultimativ besked om, at vederlaget for arbejdsindsatsen vil være et bestemt ensidigt fastsat beløb, og at betingelsen for, at freelanceren kan få arbejdet, er, at alle eller meget omfattende ophavsretlige udnyttelsesrettigheder overdrages.

Dagbladenes dominerende stilling har bl.a. ført til, at de færreste freelancere har opnået at få vederlag for, at deres stof nu gøres tilgængeligt også på Internet og i digitale arkiver.

Et aktuelt eksempel er freelancernes betydelige vanskeligheder ved at opnå en rimelig andel i den betaling, som dagbladene får fra InfoMedia for at tilgængeliggøre stoffet i InfoMedia med henblik på salg af elektronisk presseklip og for eksterne brugeres adgang til mediearkiv m.m.

Den klare tendens på dagbladsområdet er, at freelancerne presses til at skrive under på kontrakter, der indeholder en vidtgående rettighedsafståelse, uden af dette modsvares af et vederlag, der står i rimeligt forhold hertil.

Eksempelvis forlanger flere af de store dagblade, at betalingen for brug af artiklerne i InfoMedia skal være indeholdt i det sædvanlige vederlag. Der er set flere eksempler på, at dagblade har udsendt et enslydende brev til de freelancere, der jævnligt leverer, med den besked, at det fremover vil være en betingelse for at arbejde freelance for bladet, at de nye vilkår (om yderligere rettighedsafståelse) skriftligt accepteres. Et eksempel er gengivet nedenfor.

”Kære XX

I forbindelse med din freelancetilknytning til (bladets navn), gøres du hermed bekendt med Almindelige vilkår for bladets køb af redaktionelt materiale fra freelancere, som du venligst bedes returnere i underskrevet tilstand (alternativt bekræftet pr. mail).

For freelance køb gælder følgende:

- 1. Når (bladet) køber artikler, tegninger, nyhedsgrafik eller andet redaktionelt materiale, kan materialet anvendes i*
 - (bladet) med tilhørende sektioner samt særudgivelser og temanumre mv.*
 - andre udgivelser, uanset medie, der udgives under (bladets) navn, under (bladets) redaktionelle ansvar, under (bladets) typografi eller andet særkende for (mediet) herunder fx. [www.\(mediet\).dk](http://www.(mediet).dk)*
 - InfoMedia Husets virksomhed eller andre selskaber, der varetager salg af artikler, hidrørende fra (mediet) eller sælger tjenester med presseklip og andre databaser.*
- 2. Ved enhver brug af købt materiale respekterer (bladet) ophavsmandens ideelle rettigheder.*
- 3. Ophavsmanden må ikke videresælge materialet til medier, der konkurrerer med (bladet). Andet videresalg skal forlods aftales med (bladet).*

4. Særlige forbehold på fremsendelsesbreve, fakturaer mv. accepteres ikke.”

Kopi af de senere indgåede kontrakter viser, at freelancerne ikke har fået betaling for den yderligere digitale videreudnyttelse af deres stof.

De digitale presseklip og tilgængeliggørelsen i et mediearkiv som fx InfoMedia indebærer en langt mere intens udnyttelse af stoffet end de fotokopierede presseklip. Søgemulighederne i databasen betyder, at kunderne i InfoMedia meget hurtigt kan finde frem til tidligere viden om et hvilket som helst emne. Det er en stærk kilde til inspiration og information, som betyder, at efterspørgslen på nye artikler og bøger daler.

Da abonnement på InfoMedias ”presseklip” på sigt forventes at erstatte virksomhedernes aftaler om fotokopiering af presseklip gennem Copy-Dan, betyder det tilmed, at freelancerne vil miste en vigtig indtægtskilde, som i dag sikrer dem råd til efteruddannelse m.m.

De freelancere, som nægter at give tilladelse til brug i InfoMedia, får ikke arbejde.

Også på dagbladsområdet er der således behov for, at ophavsretsloven udbygges med regler, der yder freelancere en bedre beskyttelse i kontraktsituationen.

1.2.1.4. SÆRLIGT OM RADIO- OG TV-OMRÅDET

Freelance journalister, fotografer, klippere m.fl. i radio og tv

Freelance journalister, tekstforfattere, fotografer, klippere, tilrettelæggere (tv-instruktører), tv-producere, studieværter, tegnere, grafiske designere, oversættere m.fl. arbejder med at skabe indhold til radio-/tv-foretagenderne og tv-produktionsselskaberne.

Freelancerne producerer nyheds- og aktualitetsudsendelser, dokumentarprogrammer og dokumentarfilm, natur-, underholdnings- og børneprogrammer m.m.

Nogle af freelancerne (omtrent halvdelen) er omfattet af kollektive freelanceaftaler og står ikke alene i kontraktsituationen, hvorfor betragtningerne i nærværende kapitel ikke har samme betydning

som for de freelancere, der skal forhandle individuel kontrakt med de store medieforetagender.

Asymmetrien i aftaleparternes indbyrdes styrkeforhold bevirker, at der indgås en lang række kontrakter med urimelige vilkår. Rettighedsoverdragelserne står ikke i et passende forhold til det vederlag, som freelancerne får. Det er kontrakter, som kun har kunnet indgås på grund af den store forskel i styrkeforholdet mellem parterne. Nedenfor gengives nogle eksempler på bestemmelser om overdragelse af ophavsrettigheder i kontrakter af denne karakter. Det skal understreges, at de pågældende freelancere har modtaget minimumsvederlag for deres indsats.

I nogle af eksemplerne tales der om ansættelsesforhold. Der er tale om midlertidige ansættelsesforhold, som branchen betragter som freelance kontrakter.

Eksempel fra tv-produktionsselskab (studievært)

”Som led i’s arbejde kan fremkomme værker, der er omfattet af ophavsretslovgivningen. Parterne er enige om, at ophavsretten til de værker, som tilvejebringes som et led i ansættelsesforholdet hos selskabet tilhører selskabet, da’s kreative indsats er honoreret gennem den ydede løn. Dette gælder enhver mulig anvendelse af værker, hvad enten dette sker indenfor eller udenfor selskabet, således at dette har ret til at udnytte værker i andre sammenhænge end den i hvilken de anvendes første gang.

Ophavsretten til værker skabt i tjenesten tilhører selskabet, dog med de forbehold der følger af Ophavsretslovens § 3. Dette gælder de eksklusive, tidsmæssigt ubegrænsede rettigheder til enhver mulig udnyttelse af værkerne helt eller delvist, såvel nationalt som internationalt i alle nuværende og kommende medier, hvad enten dette sker af selskabet eller andre og således også udnyttelse af værkerne udenfor selskabets nuværende arbejdsområde, udnyttelse ved en eventuel videreoverdragelse samt den eksklusive ret til at redigere, omarbejde eller videreudvikle værket.”

Eksempel fra tv produktionsselskab (tilrettelægger og journalist på dokumentar)

”Alle rettigheder vedr. det materiale som fremkommer under ansættelsesforholdet tilfalder for al evighed og fremtid Producenten

uden yderligere krav fra medarbejderen. Rettighederne kan benyttes af Producenten på enhver måde som Producenten måtte ønske. Alt materiale Medarbejderen kommer i besiddelse af under ansættelsen af enhver art skal behandles fortroligt og tilbageleveres ved ansættelsens ophør. Parterne er enige om, at enhver ret, Medarbejderen måtte have eller få til opfindelser, værker koncepter, karakterunivers, idéer m.v. (samlet benævnt Værk, Værker), som medarbejderen selv eller i samarbejde med andre har udviklet eller frembragt eller vil udvikle eller frembringe under sin ansættelse hos Producenten tilhører Producenten.

Producenten er berettiget, uden videre og uden særskilt vederlag, til enhver kommerciel eller anden udnyttelse af Værkerne; Dette gælder uanset, hvilken lovgivning Værket måtte være omfattet af, herunder bl.a. Lov om ophavsret, markedsføringsloven, eller Lov om arbejdstagers opfindelser. Producentens rettigheder til sådanne Værker omfatter også retten til tilpasninger, ændringer, redigeringer m.v., herunder retten til at anvende Værket i anden sammenhæng end oprindeligt tiltænkt.

Alle rettigheder i henhold til denne aftale kan af Producenten overdrages til tredjemand.”

Det er svært for freelancere, som ikke har en særlig aktualitet eller en exceptionel høj stjerne at få kontrakten, hvis de ikke skriver under på den vidtgående rettighedsoverdragelse.

Også erfaringerne fra denne del af radio-/tv-området viser, at der er behov for, at ophavsretsloven udbygges med regler, der yder freelancerne en bedre beskyttelse, når de forhandler individuel kontrakt.

Dramatikere (freelance)

Inden for film- og tv-området er dramatikere kun overenskomstdækket for så vidt angår aftaler om manuskriptarbejde på spillefilm indgået mellem medlemmer af Foreningen af Danske Spillefilmproducenter og medlemmer af Danske Dramatikeres Forbund. Overenskomsten er fra 1996 og på mange punkter forældet, men ud fra devisen ”hellere en forældet overenskomst end ingen” har der i dramatikerforbundet endnu ikke været stemning for at opsigte den.

I 1996 indledte DR og Dramatikerforbundet forhandlinger om en ny tv-overenskomst. Forhandlingerne strakte sig over 3 år, men parterne

nåede ikke til enighed. I dag ønsker DR ikke en overenskomst med forbundet, men anvender ifølge egne oplysninger standardkontrakter, hvilket dog er en sandhed med modifikationer, idet der sker en ikke-forhandlet gradvis forringelse af manuskriptforfatternes honorarvilkår kombineret med en udvidelse af rettighedsoverdragelsen.

DR er den eneste danske tv-station, der ikke udelukkende producerer (eller delvist finansierer) fiktion gennem et eksternt produktionsselskab. Efter medieaftalen 2002-2006 er DR (ligesom TV2) imidlertid blevet pålagt at engagere sig for ca. 60 mio. kr. årligt i filmprojekter produceret i det "uafhængige" produktionsmiljø.

Kontrakter mellem manuskriptforfattere og producenter på produktioner, hvor tv-stationerne forhåndskøber visningsrettigheder eller på anden måde er inde over med en delvis finansiering, er dækket af spillefilmoverenskomsten.

Manuskriptkontrakter på egentlige udliciteringer fra tv-stationerne til produktionsselskaber er ikke aftaledækket, men forhandles konkret med afsæt i spillefilmoverenskomsten.

Ifølge producenterne er en af grundene til de udvidede rettighedsbestemmelser i manuskriptkontrakterne, at tv-stationerne stiller stadig større krav til rettighedsoverdragelsen. Danske Dramatikeres Forbund ser meget sjældent de bagvedliggende kontrakter mellem en tv-station og producenten.

Eksempler på problemer i forbindelse med kontraktindgåelse

Først og fremmest er det ved formulering af bestemmelser om overdragelse af udnyttelsesrettigheder, at manuskriptforfatteren ikke har den "frihed til at vælge og forhandle aftalens vilkår", som et ligeværdigt styrkeforhold ville give. Producenterne forventer, at stadig nye udnyttelsesområder inddrages i overdragelsen for stort set det samme minimumshonorar og royalty, som overenskomstens overdragelse er baseret på.

Overenskomstteksten siger:

"Manuskriptforfatteren i henhold til nærværende overenskomst overdrager til producenten en eneret til at råde over den færdige film ved at fremstille eksemplarer heraf og ved at gøre filmen

tilgængelig for almenheden gennem salg, udlejning eller udlån af filmen i et hvilket som helst medie, herunder interaktive medier, spredning af filmen til offentligheden på anden måde uanset spredningsmetode samt offentlig fremførelse af filmen, herunder gennem biografvisninger, institutionsvisninger eller udsendelse i fjernsyn, og uanset om filmen er optaget gennem analog- eller digital teknik eller om dispositionen vedrører hele filmen eller dele deraf. Producenten har endvidere ret til at forsyne filmen med tekster eller eftersynkronisere filmen på ethvert sprog.”

Nyere eksempler på konkrete formuleringer af samme bestemmelse fra 3 af de store produktionsselskaber:

Eks. I:
Udkast til kontrakt fremsendt fra producent
d. 12/6 2003:

”Overdragelsen indbefatter retten til uden tidsbegrænsning at optage en spillefilm og/eller TV-serie (i det følgende ”Filmen”) i sort/hvid eller farve på alle sprog og i alle lande efter alle kendte og i fremtiden kommende, nye optagelsesmetoder.

Overdragelsen indbefatter desuden retten til at sælge, udleje, distribuere samt remake- og sequalrettigheder til Filmen og manuskriptet i alle lande. Endvidere at lade Filmen forevise med eller uden tekster eller eftersynkroniseret på ethvert sprog til såvel offentlige som private forevisninger, herunder retten til eksemplar fremstilling, offentliggørelse, kommerciel eller non-kommerciel udnyttelse i enhver form, herunder biograf, video, telefon-TV-udnyttelse og merchandising.

Producenten beslutter selv, om den første udnyttelse af manuskriptet (1. udnyttelse) skal være en film eller en TV-serie.

Forfatteren har endvidere overdraget til producenten eneretten til – for Producentens regning – at lade Forfatterens Manuskript omskrive til romanform (herefter ”Romanværket”) og til at udgive eller lade udgive Romanværket. Romanværket skal være baseret på Manuskriptet. Producenten udpeger en forfatter til Romanværket, og Producenten forhandler en eventuel forlagsaftale, såfremt Romanværket ikke udgives af Producenten selv.”

Indspilningsretten, som her er gjort tidsubegrænset, er ifølge overenskomsten som udgangspunkt 5 år, jf. ophavsretslovens § 54.

Eks. II
Udkast til kontrakt fremsendt fra producent
d. 5/3 2004

”Producenten har ret til at optage film/tv-serier over manuskriptet i alle formater og versioner i sort/hvid og i farve efter alle kendte og i fremtiden kommende nye optagelsesmetoder. Producentens erhverver herudover den eksklusive ret til kommercielt at udnytte film/tv-serier baseret på manuskriptet, og på enhver måde gøre disse tilgængelige for almenheden, inklusive retten til at sælge, udleje, udlåne og fremvise film/tv-serier baseret på manuskriptet, samt remake heraf uden nogen form for tidsmæssig- eller geografisk begrænsning. Ligeledes erhverver Producenten de eksklusive rettigheder til at fremstille eksemplarer af film/tv-serier baseret på manuskriptet.”

Producenten har herefter eneret til at tilgængeliggøre film/tv-serier baseret på manuskriptet for almenheden, herunder sælge, fremvise, udleje og udlåne film/tv-serier (inklusive remakes heraf) baseret på Romanen i alle lande og lade film/tv-serier forevise med eller uden tekster eller eftersynkroniseret på ethvert sprog til såvel offentlige som private forevisninger, herunder alle former for biograf, video, VOD, tv (herunder free, pay, satellit, kabel etc.), CD-rom, CDI o.l., internet, interaktive medier og eventuelle nye forevisningsmetoder og distributionskanaler og at oppebære alle indtægter herfra. Herudover har Producenten eneret til at kopiere og på anden måde fremstille eksemplarer af film/tv-serier baseret på manuskriptet produceret i henhold til denne aftale.

Producenten erhverver hermed eksklusivt alle remake, prequel, sequel, og tv-serie rettigheder til at producere filmatiseringer/tv-serier baseret på manuskriptet i henhold til denne aftale.

Eks. III**Udkast til kontrakt fremsendt fra producent
d. 1/3 2004**

”Forfatteren overdrager endeligt til producenten den eksklusive ret til – uden tidsmæssig geografisk og/eller andre begrænsninger – at fremstille eksemplarer af filmen og at gøre filmen tilgængelig for almenheden med eller uden undertekster og/eller eftersynkroniseret på ethvert sprog, dels gennem offentlig fremførelse via især biograf, television, telefoni, digitale og interaktive medier samt internetudnyttelse herunder webcast, samt alle øvrige eksisterende og i fremtiden opfundne metoder til fremførelse, dels gennem kommerciel eller ikke-kommerciel udnyttelse og/eller spredning i enhver form, herunder salg, udlejning og/eller udlån af filmen i et hvilket som helst format herunder især videokassetter, laserdisc, CD-i, DVD, CD-Rom samt alle øvrige eksisterende og i fremtiden opfundne metoder til udnyttelse og/eller spredning.

Derudover overdrages remake, sequel, prequel og concept remake rettigheder uden tidsmæssige eller geografiske begrænsninger.”

Under bestemmelsen Øvrige Rettigheder:

”Vedrørende øvrige udnyttelsesrettigheder til manuskriptet, herunder bog, radioteater- og scenedramatik – er følgende aftalt:

Hverken producenten eller forfatteren kan – uden særskilt aftale udnytte de øvrige udnyttelsesrettigheder til manuskriptet.”

Dramatikerforbundet har ikke kendskab til tidligere kontrakter, hvor bog-, radio-, teater- og ligende. rettigheder til et filmmanuskript har været overdraget til producenten.

I stort set samtlige udkast til kontrakter står der, at ophavsretsloven §§ 54-56 ikke finder anvendelse.

Eks. IV**Retlighedsbestemmelsen fra en kontrakt indgået direkte mellem to manuskriptforfattere og TV2 fra april 2003:**

”TV2 erhverver eneretten til enhver form for udnyttelse og viderebearbejdning af det leverede manuskript, af de til manuskriptet knyttede remake-, sequel- og konceptrettigheder, af de i manuskriptet indeholdte karakterbeskrivelser og det i manuskriptet indeholdte karakterunivers samt af de tilknyttede merchandisingrettigheder.

Overdragelsen til TV2 omfatter endvidere alle filmatiseringsrettigheder til manuskriptet, herunder retten til at optage manuskriptet, dele heraf, på film i alle formater, farver og versioner efter alle i dag kendte og i frmtiden kommende optagelsesmetoder, både som TV-serie og biograffilm.

Derudover omfatter overdragelsen retten til at råde over produktionen, baseret på manuskriptet, med eller uden tekster, eller eftersynkroniseret på ethvert sprog, mod eller uden vederlag, herunder:

Retten til at sælge, udlåne eller udleje produktionen – eller dele deraf – til almenheden i ethvert format herunder video, CD, CD-rom, DVD samt alle øvrige i dag kendte og i fremtiden kommende formater,

Retten til at fremproduktionen eller dele deraf privat eller offentligt, herunder i biografer, i radio, i Tv (uanset distributionsmåde og finansieringsmetode) on line (uanset om dette sker på afsenderen eller modtagerens måde) samt på alle øvrige i dag kendte og i fremtiden kommende udsendelsesmåder.

I tilknytning hertil omfatter overdragelsen retten til at kopiere og på anden måde fremstille eksemplarer af manuskriptet og af optagelserne produceret på grundlag af manuskriptet.

TV 2’s rettigheder er overdragelige og uden tidsmæssig og geografisk begrænsning.”

Dramatikerforbundet ligger kun inde med filmkontrakter indgået inden for de sidste to år, men som det fremgår af ovenstående, udvider producentsiden rettighedsrhvervelsen, efterhånden som den

får brug for nye områder – og med det vederlagsniveau, der kendetegner branchen, vil ophavsmanden stå urimeligt dårligt i en forhandlingssituation, hvis han eller hun ikke har den lovmæssige position, der giver mulighed for at forhandle en rimelig royalty for nye udnyttelsesformer.

Instruktører (freelance)

Filminstruktørernes arbejdsområde er som hovedregel ikke overenskomstdækket. Danske Filminstruktører har indgået en enkelt overenskomst med Danmarks Radio, som, efter de seneste overenskomstforhandlinger, hvor dækningsområdet efter DR's krav blev indskrænket betydeligt, nu kun dækker 10-20 ansættelser om året. For hovedparten af alle ansættelser gælder hermed, at der ved indgåelsen af ansættelseskontrakten ikke er nogen overenskomst at holde sig til.

Danske filminstruktørers medlemmer ansættes dermed i hovedsagen hos de eksterne private produktionsselskaber. I de fleste tilfælde får tv-stationerne alligevel som finansier eller egentlig co-producent indirekte indflydelse på instruktørens ansættelseskontrakt med producenten.

Danske Filminstruktører har siden begyndelsen af 1990-erne forgæves forsøgt at få en kollektiv overenskomst med Producentforeningen, som organiserer de danske filmproducenter. Særligt de seneste 3-4 år har Danske Filminstruktører arbejdet meget seriøst og kompromissøgende for at få en aftale. Det har dog med stor tydelighed vist sig, at der ikke eksisterer den fornødne forhandlingsvilje til at indgå en kollektiv overenskomst hos Producentforeningen. Forklaringen er indlysende: Producenterne opnår i rigtig mange af de individuelle kontraktforhandlinger særdeles fordelagtige vilkår, herunder i særdeleshed vedrørende rettighedsoverdragelsen og den manglende betaling herfor.

Problemer vedrørende kontraktindgåelsen

Den manglende overenskomstdækning har særligt i de senere år medført store problemer i forhold til konciperingen af ansættelseskontrakterne. Mens der tidligere var en større ligevægt mellem parterne, er det nu store medieselskaber og koncerner, som den enkelte rettighedshaver skal forhandle sin ansættelseskontrakt med. Flere producenter fører ingen reelle forhandlinger, men opstiller endelige

betingelser og krav over for rettighedshaverne, og både visse producenter og deres egen forening afslår fra tid til anden at gå i dialog med de konsulenter/jurister, som Danske Filminstruktører har ansat til at hjælpe rettighedshaverne med at forhandle deres kontrakter. Rettighedshaveren, som ikke kan gennemskue de ophavsretlige problemstillinger, står hermed over for en umulig opgave og tvinges således til at indgå aftalen.

Et andet hyppigt problem er, at rettighedshaveren oplever, at rettighederne allerede er blevet solgt fra, inden producenten har forhandlet ansættelseskontrakten med rettighedshaveren. Ofte er det Danmarks Radio eller TV2, der, som medfinansier eller co-producent, forlanger en særdeles omfattende rettighedsoverdragelse. Spørgsmålet om, hvilke rettigheder der skal overdrages i kontrakten, bliver dermed hypotetisk, og kun yderst sjældent er der skabt plads på filmens budget til en reel diskussion af størrelsen af arbejdsløn og royalty.

Eksempel på udviklingen i rettighedsoverdragelsen: For ca. 8-10 år siden så rettighedsoverdragelsen typisk således ud:

” Alle gengivelsesrettigheder under enhver form til film, TV, (uanset tekniske hjælpemidler og om der er tale om betalings TV eller ej), video, radio, gramofon m.v. eller til fremtidige spredningsmetoder i ethvert øjemed tilhører Producenten uden tidsbegrænsning på ovennævnte betingelser i alle lande, såvel i dansk version som i enhver anden version, herunder i eftersynkroniseret eller med indkopierede eller prægede tekster det være sig på enhver måde til formidling, spredning, kopiering og gengivelse af cinematografisk optagne værker”.....”Eventuelle ændringer i Filmen kan kun ske efter forudgående skriftlig aftale med Instruktøren”

I dag ser rettighedsoverdragelsen i de kontraktudkast, instruktørerne bliver præsenteret for, typisk således ud:

Rettighedsoverdragelse:

- 8.1 Alle eksemplarfremsstillings-, fremførsels- og visningsrettigheder til Filmen er endeligt og uigenkaldeligt overdraget til Producenten. Disse rettigheder omfatter, uden at begrænse det generelle i det foregående,

eneretten til uden tidsmæssige-, geografiske- eller andre begrænsninger at gøre Filmen tilgængelig for offentligheden, herunder enerettighederne til

- (1) at optage Filmen i alle formater, farver og versioner efter alle i dag kendte og i fremtiden kommende optagelsesmetoder, det være sig analoge, digitale eller baseret på anden ny teknologi samt til at realisere teaterstykke(r) baseret på Manuskriptet, og Filmen, samt
 - (2) at fremføre, opføre og vise, sælge, udlåne og udleje sådanne produktioner og dele heraf med eller uden tekster eller eftersynkroniseret på ethvert sprog, for såvel offentlige som private forestillinger, for bio og teater, radiofoni, television af enhver art, (herunder Pay-TV, Free-TV, pay-per-view, pay-per-event, kabel- og satellit-TV m.v.), alle former for video, Demand View, Video on Demand, DVD, DIVX, CD, CD-ROM , Internet, herunder web-tv, og alle øvrige i dag kendte og i fremtiden kommende analoge, digitale eller andre fremvisningsmetoder i hele universet, såvel som til.
 - (3) at kopiere, bearbejde og på anden måde fremstille eksemplarer af Filmen og film/tv og teater produceret på grundlag heraf.
- 8.2 Producenten er endvidere berettiget til at vise klip fra Filmen, still-fotos og tegnede reproduktioner af scener fra Filmen henholdsvis teateropførelser.
- 8.3 Producenten har de tilsvarende rettigheder over overskudsmateriale, herunder fraklip, og opbevarer sådant materiale for egen regning, men er når som helst berettiget til at destruere dette. Dette materiale kan dog kun benyttes efter nærmere aftale med Instruktøren.
- 8.4 Rettighederne omfatter i samme omfang som de i pkt. 8.1 ovenfor nævnte endvidere de tidsmæssigt ubegrænsede enerettigheder til i hele verden selvstændigt eller til fremme af Filmen at udnytte denne eller elementer heraf ved evt. merchandising.

- 8.5 Producenten overdrages i samme omfang som ovenfor i punkt 8.1 anført alle rettigheder til remake, herunder concept remake, prequels, sequels, og enhver anden form for genanvendelse af karakterer, figurer, miljø, historien eller andre elementer, herunder retten til ombearbejdning af Filmen til teaterstykke til lige med produktion og opsætning samt licentiering af et sådant teaterstykke baseret på Filmen. De nettoindtægter, som måtte indgå til Producenten fra salg heraf – opgjort som Producentens bruttoindtægter herved efter fradrag af de faktiske udgifter der pådrages – indgår ikke i beregningsgrundlaget for royalty for Instruktøren. I stedet oppebærer Instruktøren som fuld og endelig betaling en andel på 5 % af Producentens nettoindtægter ved salget heraf, hvorved forstås modtagne betalinger med fradrag af omkostninger i forbindelse med aftalens indgåelse og betalinger til manuskriptforfatteren. Bortset herfra oppebærer Instruktøren ikke vederlag/vederlagsandele fra andre udnyttelser end selve Filmen, og Instruktøren får således hverken royalty- eller vederlagskrav for sådanne produktioner.
- 8.6 Instruktøren har ikke deltaget i frembringelsen af manuskriptet til Filmen, jf. pkt. 1.2 ovenfor, undtagen med de i pkt. 1.3 ovenfor nævnte bidrag. I det omfang disse bidrag måtte være beskyttet efter ophavsretsloven eller på andet grundlag, bekræfter Instruktøren imidlertid herved endeligt og for altid at have overdraget samtlige sine rettigheder af enhver art til disse bidrag til Producenten til dennes frie udnyttelse i hele verden, og på alle medier og måder inklusiv ved at foretage bearbejdning, ændringer, udnyttelser i andre medier etc., jf. også pkt. 1.3 ovenfor. Rettighedsoverdragelsen har minimum, men ikke udelukkende, samme omfang som Instruktørens øvrige overdragelse af rettigheder til Filmen, herunder således, at disse kan udnyttes/videreoverdrages til remake, inklusiv concept remake, sequencing og merchandising m.v. som fastsat i denne aftale. Rettighederne kan udnyttes af Producenten selv eller kan (samlet eller delt) overdrages til tredjemand. Vederlæggelserne herfor er indeholdt i betalingen for instruktionen, ligesom Instruktøren ej

heller tager del i COPY-DAN midler eller lignende, der tilkommer manuskriptet.

8.7 Ophavsretslovens §§ 54-56 finder ikke anvendelse.

Rettighedsoverdragelse er i de senere år blevet "amerikaniseret" i den forstand, at de er blevet langt mere omfattende, end de var tidligere. Dette gælder særligt producentens adgang til efterfølgende at bearbejde og ændre i værket (ophavsretslovens § 3 og § 56, stk. 1) og producentens adgang til at udnytte ikke blot rettighederne til selve værket, men også helt andre værkstyper, som kan udledes heraf, eksempelvis bøger, teaterstykker, computerspil, remake, merchandise osv. Samtidig er arbejdsvederlaget og royalty ikke fulgt med i samme omfang. Gennemsnitligt set er lønningerne i perioden steget en anelse mere end ved almindelig pristalsregulering. Til gengæld er betalingen i royalty undergået en klar forringelse, som betyder, at der i modsætning til tidligere nu er langt færre instruktører, som modtager royalty overhovedet på deres film.

Eksempel på TV's (som finansier) rolle i kontraktforhandlingerne med den eksterne Producent

I 2003 forhandlede DR, Det Danske Filminstitut (DFI) og Producentforeningen en standardkontrakt på projektet "Magtens Billeder". "Magtens Billeder" er et projekt, som består af 12 dokumentarfilm, som alle er støttet af DFI og DR. Standardkontrakten indeholdt følgende rettighedsoverdragelse til DR:

Rettigheder til Produktionen:

DRs rettigheder

- ”3.1 DR opnår alle rettigheder til alene eller i samarbejde med andre at udnytte Produktionen til følgende udnyttelser:
 - 3.1.1 offentlig fremførelse, herunder udsendelse af Produktionen i sin helhed eller i uddrag. Ved udsendelse forstås enhver programvirksomhed, der foregår trådløst (terrestrisk eller via satellit) primær kabeldistribution, webcasting (selvstændig udsendelse via Internettet) og simulcasting (samtidig og uændret udsendelse via Internettet).

- 3.1.2 DR har retten til fremstilling og spredning af kopier af Produktionen med henblik på salg eller udveksling til TV-visning i Nordvisionslandene.
- 3.1.3 tilrådgighedsstillelse af kopier af Produktionen til udsendelse i Grønland og på Færøerne samt visning på danske skibe samt for udstationerede danske soldater.
- 3.1.4 DR har efter særskilt aftale med Producenten ret til uden yderligere vederlag at anvende dele af Produktionen i anden relevant programmæssig sammenhæng..
- 3.1.5 anvendelse af kortere uddrag af Produktionen til forhåndsannoncering, årskavalkader og programorientering, pressemeddelelser i alle medier.
- 3.1.6 anden offentlig fremførelse af Produktionen, herunder men ikke begrænset til offentlig fremførelse i undervisningsøjemed, ved festivals, screenings etc. samt på stor-skærm.
- 3.1.7 tilrådgighedsstillelse af kopier af Produktionen til pressen med henblik på foromtale.
- 3.1.8 tekstning/dubbing (eftersynkronisering) af Produktionen
- 3.1.9 versionering, redigering og ændring af Produktionen med henblik på de i § 3.nævnte udnyttelsesformer, dog med respekt af droit moral.
- 3.1.10 opbevaring af en kopi af Produktionen i den version, som Produktionen blev vist på DR TV, i sit arkiv, samt overdragelse af en kopi til Mediesamlingens arkiv i henhold til den til enhver tid gældende forpligtelse i lovgivningen.
- 3.1.11 enhver eksemplar fremstilling, som er nødvendig for udnyttelsen af DRs rettigheder i henhold til § 3.
- 3.1.12 Ikke-kommerciel udnyttelse af Produktionen on demand på Internettet (dvs. tilrådgighedsstillelse af en produktion på en sådan måde, at almenheden får

- adgang til den på et individuelt valgt sted og tidspunkt).
- 3.1.13 Fremstilling og spredning af produktionen på videogram, herunder men ikke begrænset til VHS og DVD, samt til udgivelse på andre fysiske medier, herunder men ikke begrænset til Cd-rom og Cd.
 - 3.1.14 Kommerciel udnyttelse af Produktionen samt dens figurer eller programelementer i Produktionen ved merchandising. Merchandising omfatter eksempelvis bogudgivelser, legetøj, tøj og tekstiler. DR skal koordinere denne kommercielle udnyttelse særskilt med Producenten, forinden udnyttelsen finder sted med henblik på at sikre, at alle rettigheder hertil er clearet.
 - 3.1.15 anvendelse af stillbilleder (fastfrysninger) på alle medier vedrørende Produktionen, herunder ITV, PDA, mobil og TTV. DR skal koordinere denne udnyttelse særskilt med Producenten, forinden udnyttelsen finder sted med henblik på at sikre, at alle rettigheder hertil er clearet.
 - 3.2 DR er berettiget til at anvende stillbilleder leveret sammen med Produktionen til programorientering i alle medier, programblade, presse, udstillinger etc.
 - 3.3 I øvrigt finder Ophavsretslovens undtagelsesbestemmelser anvendelse.
 - 3.4 Ophavsretslovens §§ 54-56 finder ikke anvendelse på nærværende aftale.
 - 3.5 DR kan med producentens samtykke overdrage rettigheder og forpligtelser efter nærværende aftale til 3. mand.
 - 3.6 Ovenstående rettighedsoverdragelser gælder uden territorial eller tidsmæssig begrænsning, medmindre andet udtrykkeligt fremgår af nærværende aftale.

§ 4. Formatrettigheder

- 4.1 Såfremt Produktionen indebærer frembringelse af et format, som er retsbeskyttet, tilfalder rettighederne til formatet DR”

I øvrigt indgik det i kontrakten, at DR skulle have mulighed for at opsigte kontrakten med producenten for derefter at overtage filmværket og selv gøre det færdig.

I ovenstående tilfælde på ”Magtens Billeder” blev ophavsmanden således stillet i en situation, hvor rettighedsspørgsmålet allerede var handlet af, og såfremt han/hun ville lave filmen, kunne han/hun kun vælge at indgå en kontrakt, hvor DR havde adgang til at ændre i værket efterfølgende eller inddrage det undervejs og gøre det færdigt selv, og hvor DR havde krævet rettigheder til en evt. bogudgivelse og endvidere havde forlangt rettigheder, som ville have betydning for ophavsmandens ret til at modtage kollektive vederlag fra Copy-Dan.

Musikere, artister, sangere, solister m.fl.

Musikere, artister, sangere, solister (såvel vokale som instrumentale), bands, entertainere, cirkus- og varietéartister o.l. optræder jævnlig i radio/tv. Oftest er der tale om et band eller en solist, der optræder med et eller flere musikalske numre, men der kan naturligvis også være tale om længerevarende samarbejdsforhold. Den altovervejende hovedregel er dog en kortvarig (1-2 dage) freelanceansættelse. Der skelnes traditionelt mellem kollektiv medvirken og solistisk medvirken. Ved kollektiv medvirken forstås medvirken som menig musiker eller korist som udgangspunkt under ledelse af en kapelmester. Under solistbegrebet hører de såkaldte ensemblesolister, hvorved forstås mindre ensembler uden kapelmester, der fremfører værker, som er på deres eget repertoire, fx bands inden for det rytmiske område.

Uden for Danmarks Radio er der kun enkelte overenskomster for medvirken i radio, og musikerne har ikke kunnet opnå en overenskomst med Producentforeningen og heller ikke med produktionsselskaber uden for Producentforeningen. Konsekvensen heraf er, at musikerne, når det drejer sig om TV2, TV3 og for det efterhånden omfattende materiale til DR, der produceres uden for DR i eksterne produktionsselskaber, er uden overenskomst.

De manglende overenskomster betyder, at de vilkår – rettmæssige og øvrige, som musikerne engageres på – er meget varierende. De kollektivt medvirkende er som regel ikke interesserede i at medvirke, hvis der ikke honoreres efter gældende minimums-tariffer. Men mange kan ikke overskue, at der bør indgås aftale om vederlag for genudsendelser og evt. andre videreudnyttelser af deres præstation. Det sker endvidere ikke sjældent, at musikere og sangere, som henvender sig til deres faglige organisation for rådgivning, af producenten får besked om, at kontrakt skal indgås uden organisationens mellemkomst – ellers vil jobbet gå til anden side. De solistisk medvirkende, som er mere afhængige af at blive eksponeret i radio og tv, presses ofte hårdt og medvirker i mange tilfælde uden at få honorar overhovedet.

Musikentrepriser

Musik i radio- og tv-udsendelser lægges i stærkt stigende omfang ud i repriser, hvor typisk komponister eller kapelmestre presses ud i rollen som underleverandør af hele musikpakken til en udsendelse eller serie udsendelser med deraf følgende forpligtelser til at indgå aftaler med musikere og solister. Komponisterne og kapelmestrene har næsten aldrig tilstrækkelige forudsætninger for at overskue de kontrakter, som de tilbydes. Disse kontrakter indebærer omfattende arbejdsmæssige forpligtelser og omfattende overdragelser af rettigheder mod engangsvederlag, som umiddelbart kan forekomme pæne, men som stort set altid viser sig at være ringe, hvis man gør alle forpligtelser nøjagtigt op hver for sig efter de respektive faglige organisationers betalingsstandarder. Problemerne med at overskue aftalen med reprisegiveren er imidlertid for ingenting at regne mod de problemer, komponisten eller kapelmesteren påtager sig, når han eller hun skal agere arbejdsgiver for de medvirkende musikere og eventuelle solister.

Som eksempel på kontrakter for en sådan musikreprise vedlægges kontrakten om musikreprisen til underholdningsserien *Endelig Fredag* mellem kapelmester Boe Larsen og produktionsselskabet BLU (bilag H), til hvem DR udliciterede hele sin underholdningsproduktion i 2002.

Det bemærkes, at producenten efter aftalen får overdraget ubegrænsede fremførelsesrettigheder i Danmark for førstegangshonoraret, som fordelt på komponist og lydproducerfunktioner samt et 9 mands orkester samt "baggearsmand" (en regissørfunktion inden

for det rytmiske område) ikke tåler sammenligning med det, som DR skulle have betalt efter sine egne gældende overenskomster.

DR går ikke selv af vejen for at indgå aftaler om musikentrepriser med komponister. DRs modelkontrakt vedlægges (bilag I). Det bemærkes, at DR med kontrakten betinger sig en fuldstændig overdragelse af alle rettigheder efter ophavsretslovens § 65 og § 66, uden at det specificeres, om og i givet fald hvad der skal betales i vederlag for denne overdragelse. Det kan imidlertid oplyses, at de honorarer, der betales af DR efter denne kontraktstype, svarer nogenlunde til de bestillingshonorarer, komponistorganisationerne anbefaler. Dette betyder, at der i så fald slet ikke betales honorar for medvirken på indspilningen eller vederlag for overdragelsen af rettigheder.

Nogle mindre produktionsselskaber magter imidlertid dårligt nok at skrive en kontrakt med de mest nødtørftige bestemmelser og fx vilkår for genudsendelser. Andre forsøger at presse musikere og sangere til at underskrive kontrakter, som indebærer overdragelse af samtlige deres rettigheder uden vederlæggelse herfor, enkelte gange endda uden at der betales noget honorar for selve opgaven.

En variant heraf er, at der efter kontrakten ikke betales honorar, men kun royalty af eventuelle udgivelser. Beregningen af denne royalty er imidlertid oftest så kompleks, at den medvirkende er uden reel mulighed for at overskue aftalen og endnu mindre i stand til at kontrollere, om en eventuel udbetaling er korrekt. Det bemærkes endvidere, at sådanne aftaler ikke på nogen måde forpligter producenten til at udgive noget eller forpligter producenten til at medtage den pågældende præstation, hvis han bestemmer sig for at udgive fx cd eller videogram. Som eksempel herpå henvises til bilag J – en kopi af aftale mellem produktionsselskabet Artpeople/DR Multimedia og to sangerinder om indspilning af et nummer til DRs store dramaproduktion Krøniken. Aftalen indebærer i korte træk, at kunstnerne medvirker og overdrager alle rettigheder bortset fra deres ret til vederlag fra Gramex uden sikkerhed for at modtage noget vederlag herfor overhovedet. Beslutter producenten ikke at udgive cd eller dvd med optagelsen, har kunstnerne medvirket og overdraget rettigheder, så DR kan benytte optagelsen i sin udsendelsesvirksomhed i al evighed, uden at kunstneren har krav på en eneste øre.

Musikkonkurrencer

Et område, hvor vilkårene herunder omkring overdragelse af rettigheder efter ophavsretsloven er blevet særligt rå, er tv-konkurrencerne for sangsolister. Disse konkurrencer udsendes både fra DR, TV2 og TV3 og har det til fælles, at man udnytter især unge menneskers drømme om at blive rige og berømte ved at foregøgle folk, at de kan få en karriere som sangsolist ved at vinde de pladekontrakter, som er præmier i konkurrencerne. Som eksempel på en sådan kontrakt henvises til bilag K. Kontrakten viser, at der er et påtrængende behov for at beskytte især unge kunstnere imod overgreb fra medietindustrien, hvoraf de ophavsretsmæssige udgør en mindre, men dog vigtig del.

Særligt vedrørende radio- og tv-selskabernes synspunkter

Indledningsvis skal det slås fast, at kollektive overenskomster og aftaler efter Samrådets opfattelse beskytter kunstnerne mod urimelige kontrakter, fordi en organisation i modsætning til den enkelte kunstner kan sikre en styrkemæssig modvægt i forhandlingssituationen. Samrådet står derfor helt uforstående over for det af DR anførte i afsnit 1.2.2.4. nedenfor om kollektive rettighedsaftaler.

De arbejdsforhold og rettighedsoverdragelser, som dækkes af de kollektive overenskomster, er derfor efter Samrådets opfattelse helt uproblematisk. Problemerne med urimelige kontrakter opstår netop på de områder, som *ikke* dækkes af kollektive aftaler. Som anført tidligere er dette udækkede område i stigning bl.a. som følge af DRs udliciteringspolitik.

DR anfører i afsnit 1.2.2.4. nedenfor om eksterne produktioner, at DRs betaling ved entreprisproduktioner i relation til tredjemand "alene omfatter visse specifikke udnyttelsesformer, men at det samtidig sikres, at DR kan foretage andre udnyttelsesformer mod efterfølgende betaling til de medvirkende, fx genudsendelser, salg m.m." Som det er dokumenteret fx ved DRs egen standardkontrakt for "levering af færdig musikindsplining", er virkeligheden, at DR ofte betinger sig altomfattende og generelt affattede rettighedsoverdragelser uden at yde nogen efterfølgende betaling ved udnyttelsen.

Det er klart, at det bekymrer de professionelle sangeres og musikeres organisationer, at tv-stationerne i stort omfang bruger amatører i stedet for professionelle medvirkende i musik- og underholdnings-

udsendelser. Dette er imidlertid ikke et emne for Kapitel 3-udvalget og er ikke anledningen til, at Samrådet har fremlagt en række eksempler på kontrakter fra tv-stationernes sangkonkurrencer.

Det er korrekt, som fremhævet af DR, at engagement af amatører falder uden for dækningsområdet for de kollektive overenskomster. Derfor er de betingelser, som amatører engageres på, også de mest illustrerende for, hvilken beskyttelse mod urimelige kontrakter ophavsretsloven giver i sig selv. De rettigheder, ophavsretsloven giver skabende og udøvende kunstnere, må ikke være illusoriske, hvis ikke man har en organisation i ryggen.

De fremlagte kontrakter dokumenterer klart, at tv-stationerne betinger sig meget omfattende overdragelser af rettigheder uden betaling, og at tv-stationerne præsenterer de medvirkende amatører for kontrakter, som de medvirkende er uden skygge af chance for at overskue konsekvenserne af. Dette er åbenbart efter DRs opfattelse ikke ensbetydende med, at "man behandler amatører dårligt"? Efter Samrådets opfattelse burde ophavsretsloven give alle, der er kommet for skade at underskrive en sådan kontrakt, mulighed for at få tilkendt et rimeligt vederlag ved udnyttelser af de pågældende præstationer uden hensyn til, om den medvirkende er professionel eller amatør.

1.2.1.5. SÆRLIGT OM FILM

Generel præsentation af problemerne

De af Samrådets organisationer, som ikke har kunnet opnå overenskomst med filmproducenterne, oplever jævnlig, at deres medlemmer stilles over for kontrakter, som indeholder urimelige vilkår, herunder at producenten betinger sig en afståelse af rettigheder, som ikke modsvares af det honorar og vederlag, som producenten vil betale.

Dramatikere

Der er ca. 270 teater-, radio-, tv- og filmdramatikere, som alle er professionelle dramatikere (teater) eller manuskriptforfattere (film).

Inden for filmområdet er dramatikere overenskomstdækket for så vidt angår aftaler om manuskriptarbejde på spillefilm indgået mellem medlemmer af Foreningen af Danske Spillefilmproducenter og

medlemmer af Danske Dramatikeres Forbund (DDF). Overenskomsten er fra 1996 og på mange punkter forældet. DDF ønsker imidlertid ikke at opsiges overenskomsten, idet man har vurderet, at forbundet ikke for tiden er i en position, der er stærk nok til at dæmme op for producenternes massive ønske om en tilnærmelse til copyright lovgivning i forbindelse med filmproduktion. Holdningen skal bl.a. ses i lyset af, at det igennem 10 år ikke er lykkedes Danske Filminstruktører at få producenterne til seriøst at forhandle overenskomst for filminstruktører.

Dramatikerforbundet har under udvalgets behandling af tv-området fremsendt eksempler på konkrete kontraktproblemer i forbindelse med manuskriptforfatteres overdragelse af udnyttelsesrettigheder til filmproducenter. Eksemplerne er gengivet ovenfor afsnit 1.2.1.4.

Som eksempel henvises til bilag L fra juni 2004.

Filminstruktører

Der er ca. 300 filminstruktører i Danmark, som er alle er professionelle instruktører. Det er et krav for optagelse i Danske Filminstruktører, at man enten har afsluttet en instruktør- eller tilrettelæggeruddannelse ved en anerkendt filmskole, eller at man har vist en af sine produktioner på et landsdækkende medie. Danske Filminstruktører organiserer instruktører af spillefilm, animationsfilm samt dokumentarfilm. Omkring 99 % af medlemmerne er freelancere og bliver således ansat fra projekt til projekt på forskellige produktionsselskaber eller på tv.

Langt den meste film- og tv-produktion finder sted i det eksterne produktionsmiljø, hvorfor dette område er filminstruktørernes primære arbejdsområde. Området er ikke overenskomstdækket.

Heller ikke på dette område er det lykkedes Danske Filminstruktører at opnå en kollektiv overenskomst, jf. ovenfor

Problemer vedrørende kontraktindgåelsen

Den manglende overenskomstdækning har særligt i de senere år medført store problemer i forhold til konciperingen af ansættelseskontrakterne. Mens der tidligere var en større ligevægt parterne imellem, er der nu tale om store medieselskaber og koncerner, som den enkelte rettighedshaver skal forhandle sin ansættelseskontrakt

med. Flere producenter fører ingen reelle forhandlinger, men opstiller endelige betingelser og krav over for rettighedshaverne, og såvel visse af producenterne som deres egen forening afslår fra tid til anden at gå i dialog med de konsulenter/jurister, som Danske Filminstruktører har ansat til at hjælpe rettighedshaverne med at forhandle deres kontrakter. Rettighedshaveren, som ikke kan gennemskue de ophavsretlige problemstillinger, står hermed over for en umulig opgave og tvinges således til at indgå aftalen.

Særligt om rettighedsoverdragelsen og betalingen herfor

Rettighedsoverdragelsen i kontrakterne er i de senere år blevet amerikaniseret i den forstand, at de er blevet langt mere omfattende, end de tidligere var. Dette gælder særligt producentens adgang til efterfølgende at bearbejde og ændre i værket (ophavsretslovens § 3 og § 56, stk. 1) og producentens adgang til at udnytte ikke blot rettighederne til selve værket, men også helt andre værkstyper, som kan udledes heraf, bøger, teaterstykker, computerspil, remake, merchandise osv. Endvidere ophæves ophavsretslovens deklaratoriske bestemmelser pr. automatik (i særlig grad §§ 54, 55 og 56). Samtidig er arbejdsvederlaget og royalty ikke fulgt med i samme omfang. Gennemsnitligt set er lønningerne i perioden steget en anelse mere end ved almindelig pristalsregulering. Til gengæld er betalingen i royalty undergået en klar forringelse, som betyder, at det i modsætning til tidligere nu er langt færre instruktører, som modtager royalty overhovedet på deres film.

Royalty betaling mod overdragelse af rettigheder

I filmbranchen har der igennem mange år været en branchesædvane omkring betalingen af royalty for den rettighedsoverdragelse, som finder sted i kontrakterne. Normalt fik man 3 % af filmens indtægter, så snart lanceringsomkostningerne var tjent hjem – det kaldte man ”3 % fra toppen”. Efter fusionen af Foreningen af Danske Spillefilmproducenter og ”Producenterne” til den nuværende ”Producentforeningen” besluttede foreningen, at ingen medlemmer længere måtte betale de 3 % fra toppen til instruktøren. Nu skulle instruktøren respektere producentens og co-producenters private investering i filmen, dvs. betalingen for rettighedsoverdragelsen ville falde på et langt senere tidspunkt end sædvanligt; hvis der da overhovedet falder en betaling. Da der ikke var nogen overenskomst på området, var det en beslutning, som instruktørerne skulle kæmpe mod på individuel basis i kontraktforhandlingerne. Forhandlinger-

ne, som ofte mindede mere om ensidige diktater fra producentsiden end om "forhandling", blev en ulige kamp, som på trods af Danske Filminstruktørers forsøg på at hjælpe instruktørerne resulterede i, at ingen filminstruktører i dag modtager "3 % fra toppen", men et ringere beløb. Set i sammenhæng med den beskedne lønstigning og den udvidede rettighedsoverdragelse har dette været en klar forringelse af filminstruktørernes arbejdsbetingelser.

Producenterne stopper dog ikke her. I takt med den udvidede interesse for at erhverve så mange rettigheder som muligt er det blevet standard at overdrage retten til at producere remake, sequel og prequel (genindspilningsrettigheder) i alle instruktørkontrakter. Der er ikke tale om et valg. Praksis i branchen har igennem de seneste 5-6 år været, at såfremt retten overdrages, betales instruktøren 10-15 % af producentens indtægter ved salget. Producentforeningens seneste direktiv går ud på, at ingen producent længere må betale procenter til instruktøren af indtægterne ved salg af genindspilningsrettighederne. Nu skal instruktøren kun have betaling for salg af genindspilningsrettighederne, hvis producenten har tjent sin investering hjem i den oprindelige film, dvs. det primære værk. Det betyder således, at instruktørens ret til vederlæggelse for overdragelsen og udnyttelsen af en selvstændig ophavsret gøres betinget af indtjeningen på et andet selvstændigt værk, der er overdraget ved en anden særskilt rettighedsoverdragelse. Igen er der tale om ensidigt direktiv stillet af Producentforeningen, som ikke gøres til genstand for forhandling.

Amerikansk Copyright law

Der ses i stigende grad en tendens til, at instruktørkontrakter på danske film finansieret af danske, offentlige støttekroner udarbejdes på engelsk med forbillende i den amerikanske model og den amerikanske copyright law. Vedlagt et konkret eksempel på en sådan instruktørkontrakt (bilag M).

Komponister

Komponister til filmmusik oplever i stigende omfang at måtte påtage sig at levere færdige musikindspilninger med samtlige rettigheder klarerede, hvis de vil have opgaver med at skrive filmmusik. Disse problemer er beskrevet under radio- og tv-området om musikentrepriser.

Endvidere mødes mange komponister efterhånden med krav om afståelse af "forlagsrettigheder" til filmselskabet.

Musikere

Der kan generelt henvises til det, som er skrevet under urimelige kontrakter på radio- og tv-området, idet det dog skal nævnes, at filmproducenter ofte har en endnu mere unuanceret opfattelse end tv-producenterne af, hvor omfattende rettigheder musikerne skal overdrage.

Særligt vedrørende filmproducenternes synspunkter

Problemerne med urimelige kontrakter træder tydeligt frem på film- og spilområdet, idet producenterne ofte ensidigt fastsætter kontraktvilkårene og afviser at forhandle disse.

Fx har Dansk Musiker Forbund ved gentagne skriftlige henvendelser i 1999 og 2002 forgæves forsøgt at få foreningen Producenterne i dialog om vilkårene for sine medlemmers medvirken i film og tv-produktioner.

1.2.1.6. SÆRLIGT OM MUSIKFORLAG

Indledning

En musikforlagsaftale er i sin oprindelse en aftale imellem ophavsmanden til et musikalsk værk og et forlag om forlagets ret og pligt til at mangfoldiggøre trykte eksemplarer af ophavsmandens værk og som sådan meget lig en forlagsaftale vedrørende et bogværk. Men dermed ophører ligheden i det store og hele også.

For den klassiske partiturmusiks vedkommende er selve forlagets mangfoldiggørelse af partiturer/noder fortsat af stor betydning for ophavsmanden, ligesom forlaget har en væsentlig opgave mht. at udvide kendskabet til ophavsmandens værker hos såvel det almindelige publikum som hos udøvende musikere, dirigenter, orkesterchefer, musikfestivaldirektører og repertoirechefer på pladeselskaber.

For så vidt angår ikke-partiturmusikken, dvs. musikgenrerne jazz-, beat-, rock-, folk-, populærmusik mv. – i det følgende benævnt ”den rytmiske musik” – er ophavsmanden til og udøveren af værkerne ofte en og samme person eller gruppe, hvorfor behovet for mangfoldiggørelse af noder sjældent kan anses for at være musikforlagets væsentligste opgave.

Udbredelsen af kendskabet til værkerne er en opgave, der oftest løses af de pladeselskaber, der udgiver gruppens eller ophavsmandens/udøverens værker på fonogram, hvorfor heller ikke dette kan anses for at være en primær opgave for forlaget.

Musikforlagets væsentligste opgaver for så vidt angår den rytmiske musik består i at sikre udbredelsen af kendskabet til værkerne og disses udnyttelse i alle medier, hvor musik kan benyttes, dvs. tv, film, Internet, reklame, computerspil osv. samt på fonogram, hvor værkerne fremføres af andre udøvende kunstnere end ophavsmanden selv.

En moderne forlagsaftale er således i al væsentlighed en markedsføringsaftale, hvis hele berettigelse afhænger af forlagets evne og vilje til at anvende de fornødne økonomiske og praktiske ressourcer på selvstændigt at sikre et maksimum af de forannævnte anvendelser af værkerne.

Forlagsaftaler, som de kendes i dag, omfatter kun i ringe grad en nærmere beskrivelse af sådanne forpligtelser for forlaget, hvilket også fremgår af den i september 2000 af DJBFA-DPA-DAF-DMF gennemførte spørgeskemaundersøgelse vedrørende musikforlagsaftaler og det dertilhørende notat udarbejdet af advokat Marianne Bruhn Andersen (bilag N).

For ophavsmanden vil det tillige, ligesom det kendes fra bogverdenen, være af stor betydning, at forlaget kan yde ophavsmanden et forskud på de forventede indtægter, da et sådant forskud ofte for en periode kan sikre ophavsmandens mulighed for at hellige sig sit arbejde med skabelsen af musikken.

Udbetalingen af forskud til ophavsmanden og de kontraktlige og ophavsretsmæssige konsekvenser heraf for ophavsmanden i det lange perspektiv kan ophavsmanden imidlertid sjældent overskue. Et forskud kombineret med en langvarig rettighedsoverdragelse (typisk hele den lovmæssige beskyttelsestid) resulterer ofte i en de facto stavnsbinding af ophavsmanden og dennes værker til et forlag, uanset forlaget arbejder for eller for den sags skyld opnår resultater mht. udbredelsen af ophavsmandens værker.

Forlagsaftalen bliver da i realiteten en skjult låneaftale, hvor tilbagebetaling og forretning i ubegrænset tid sker via opkrævning af alle de indtægter, som udnyttelsen af ophavsmandens værker måtte generere.

Det forhold, at danske ophavsmænd faktisk indgår aftaler af et sådant indhold, viser, at ophavsmænd og musikforlag er meget langt fra at være lige og frie parter.

Musikforlagsaftalens genstand

I en forlagsaftale hedder det sig typisk, at musikforlaget erhverver alle rettigheder til de af forlagsaftalen omfattede værker.

Aftalens primære genstand er således ophavsmandens værker. Afhængig af aftalens omfang kan aftalens genstand være et eller flere værker. Eller det kan være værkerne på ét eller flere albums, som ophavsmanden selv indspiller. Sidstnævnte vil ofte være tilfældet, hvor ophavsmanden for at opnå en pladekontrakt med et pladeselskab afkræves indgåelse af en forlagsaftale med selskabets såkaldte musikforlag, uanset om dette måtte udøve egentlig musikforlagsvirksomhed, se fx bilag O.

Oftentimes vil der imidlertid være tale om overdragelse af rettigheder til samtlige de værker, ophavsmanden frembringer i aftaleperioden. Oftentimes vil endvidere værker skabt før forlagsaftalens ikrafttræden være omfattet af forlagsaftalen. Med andre ord vil der være tale om, at både eksisterende og fremtidige værker omfattes af rettighedsoverdragelsen. Således kan et musikforlag i løbet af en aftaleperiode opnå rettigheder til et stort antal værker, se fx bilag P og Q.

For at sikre sig et minimum antal værker ser man endvidere kontrakter, hvor ophavsmanden forpligtes til som årligt minimum at levere et nærmere defineret antal værker. Dette krav er ofte suppleret med et krav fra forlagets side om, at værkerne skal leveres i en "brugbar demoversion" bekostet af ophavsmanden selv, men hvor afgørelsen af, hvad der er "brugbar", alene ligger hos forlaget, se fx bilag Q og R.

Mange ophavsmænd frembringer et større antal værker hvert år. Som forlagskontrakterne typisk er udformet, vil et stort antal kompositioner og tekster således "pr. automatik" blive omfattet af forlagsaftalen og rettighederne dermed overdraget til forlaget.

Den anden hovedydelse i musikforlagsaftalen – nemlig forlagets arbejdsforpligtelse – er imidlertid oftest særdeles ringe – eller måske slet ikke – beskrevet i kontrakten, jf. herom nedenfor.

Aftaleperioden for musikforlagsaftaler

Aftaleperioden er den periode, inden for hvilken de værker, ophavsmanden skaber, bliver omfattet af aftalen. Aftaleperioder kan aftaleteknisk erstattes af aftaler om overdragelse af rettigheder til konkrete værker, som ophavsmanden har skrevet.

Som nævnt ovenfor vil forlagsaftalen typisk omfatte alle de værker, ophavsmanden frembringer i aftaleperioden. Det er ikke unormalt, at en aftaleperiode indledningsvis er af en varighed på 2-3 år.

Herudover vil forlaget ofte kræve en eller flere optioner, dvs. en mulighed for at forlaget kan forlænge aftalen, mens ophavsmanden ikke har samme mulighed for at sige nej eller kræve genforhandling. Optionsperiodernes længde varierer, men perioder på 2-3 år er ikke unormalt. Herved kan forlagsaftalen komme til at løbe i ganske mange år, og dermed vil et meget stort antal værker ofte blive omfattet af forlagsaftalen, se fx bilag P, Q og R. Visse kontrakter indeholder også yderligere nogle for ophavsmanden komplicerede og svært gennemskuelige bestemmelser om, hvordan aftaleperioden kan forlænges ud over den i kontrakten anførte aftaleperiode, herunder optionsperioder. Dette kan fx være tilfældet, hvis et forskud ikke er genindtjent ved aftaleperiodens afslutning. En sådan bestemmelse må karakteriseres som urimelig, eftersom forlaget typisk vil bevare rettighederne til de allerede overdragne værker i en meget lang periode – da overdragelsesperioden typisk omfatter hele beskyttelsesperioden. Således vil et forskud kunne nå at blive genindtjent mange gange til trods for, at aftaleperioden er udløbet. Det er derfor ikke rimeligt at forlænge aftaleperioden yderligere alene grundet manglende genindtjening af et forskud og dermed lade flere værker blive omfattet af kontrakten. Endvidere skal det bemærkes, at manglende genindtjening meget vel også kan bunde i forlagets manglende arbejdsindsats, jf. herom nedenfor.

De overdragne rettigheder i musikforlagsaftaler

Musikforlaget erhverver typisk samtlige rettigheder til de værker, som omfattes af forlagsaftalen. Forlaget vil således ubetinget kunne råde over værkerne, fastsætte honorarer for tredjemands udnyttelser osv. osv. Eftersom størstedelen af de danske ophavsmænd imidlertid er medlem af KODA/NCB, vil forlaget dog skulle respektere ophavsmandens medlemskab, herunder overdragelse af eneforvaltningen på bestemte områder til disse forvaltningsselskaber.

Vederlagsfordelingen i musikforlagsaftaler

Medlemskabet af KODA/NCB beskytter ophavsmanden imod at overdrage hele sit krav på vederlag for offentlig fremførelse og mekanisering, idet KODA/NCBs interne regler sætter bestemte grænser for, hvor stor en andel ophavsmanden kan overdrage til forlag, fx 33,33 % af vederlaget for offentlig fremførelse. Meget ofte præsenteres disse maksimumgrænser for, hvor stor en andel ophavsmanden kan overdrage, af musikforlagene som fx ”KODAs standardfordeling” eller ”KODAs normalfordeling”. Mange ophavsmande tror på den baggrund, at fordelingen af vederlag ikke er et forhandlingstema, og mange af de musikforlagsaftaler, der indgås, giver derfor forlagene en vederlagsandel svarende til KODAs maksimumgrænse, selvom denne andel næppe kan siges at stå i noget rimeligt forhold til den forpligtelse, forlaget påtager sig, se fx bilag P og R.

Perioden for rettighedsoverdragelsen

Overdragelsesperioden er det tidsrum, inden for hvilket forlaget kan disponere over de pågældende værker, som angivet i forrige afsnit, herunder ved at indkassere en andel af ophavsmandens indtægter. Overdragelsesperioden behøver ikke være hele beskyttelsesperioden. Den kan således også være en kortere periode, fx nogle få år. Ved udløbet af denne periode vil alle rettigheder gå tilbage til ophavsmanden, og ophavsmanden vil igen modtage 100 % af alle indtægter.

Rettighederne overdrages imidlertid typisk for den fulde beskyttelsesperiode samt, såfremt beskyttelsesperioden måtte blive forlænget, også en sådan periode. Således vil forlaget ofte bevare rettighederne i den længst mulige periode, uanset om det måtte have arbejdet for en udnyttelse eller ej.

Forlagets forpligtelser efter musikforlagsaftaler

Som det fremgår af indledningen, er selve forlagsaftalens raison d’être ophavsmandens ønske om og forlagets villighed til at foretage et konkret og målrettet arbejde med henblik på at sikre den størst mulige udnyttelse af ophavsmandens værker og dermed sikre ophavsmanden størst mulig indtjening

Som det dokumenteres i spørgeskemaundersøgelse vedrørende musikforlagsaftaler og det dertil hørende notat udarbejdet af advokat

Marianne Bruhn Andersen (bilag N), omfatter forlagsaftaler i dag kun sjældent konkret beskrevne forpligtelser mht. forlagets arbejde.

Typisk vil forlagets forpligtelser være beskrevet i vage vendinger, hvorefter ”forlaget skal arbejde for værkeres udbredelse” ofte præciseret med en passus, hvorefter dette dog kun skal ske ”i det omfang forlaget finder det muligt” eller ”i overensstemmelse med forlagets normale praksis for ophavsmænd på tilsvarende niveau” eller med et tilsvarende uforpligtende ordvalg, der i realiteten stiller ophavsmanden særdeles ringe.

For så vidt angår forlagets forpligtelse til at kommunikere med ophavsmanden dokumenteres det også, at dette typisk begrænser sig til, at forlaget skal foretage afregning over for ophavsmanden en til to gange årligt.

Samlet set er aftalepraksis på musikforlagsområdet således i høj grad til ulempe for ophavsmanden, ikke mindst fordi aftalerne samtidig i realiteten er uopsigelige fra ophavsmandens side.

Forlagets arbejdsforpligtelse var i 1997 genstand for en retssag ved Østre Landsret mellem komponisten og tekstforfatteren Poul Krebs og musikforlaget Warner Chappell A/S. Forlaget bestred at have misligholdt parternes forlagsaftale, hvor arbejdsforpligtelsen var beskrevet som at ”forsøge at placere værker i indland og udland”. Det var ikke lykkedes forlaget at få værkerne udnyttet i udlandet. Retten fremkom med en tilkendegivelse, hvoraf det fremgik, at man anså aftalen for at være en forretningsmæssig aftale indgået mellem ligeværdige parter, og retten fandt på baggrund af den bevisførelse, der forelå fra ophavsmanden side, og det, som kontakten reelt pålagde forlaget at gøre for autor, ikke tilstrækkeligt grundlag for at statuere misligholdelse af aftalen fra forlagets side.

Særligt vedrørende musikforlagenes synspunkter

Generelt er musikforlæggerens beskrivelse af musikforlagsvirksomhed kendetegnet ved at tage udgangspunkt i en ideel verden, hvor de ideelle musikforlag udbetaler store forskud til komponister og tekstforfattere og arbejder hårdt og vedvarende for udbredelsen af værkerne.

Baggrunden for, at Samrådet for Ophavsret foreslår forbedret beskyttelse imod urimelige kontrakter, er, at virkeligheden i for mange

tilfælde ikke lever op til idealerne. I virkelighedernes verden oplever mange af ophavsmændene, at musikforlagene ikke arbejder for udbredelsen af deres værker. Forlagene tjener penge, uanset om de arbejder for værkerne eller ej, og hvorfor så gøre en indsats?

Musikforlæggerne anfører, at danske komponister og tekstforfattere er organiseret i større omfang end i de øvrige nordiske lande. Dette er i sig selv ikke noget argument for ikke at forbedre lovgivningen og beskytte ophavsmændene imod urimelige kontrakter. Det påpeges videre, at ophavsmændene som følge af deres organisering har adgang til ekspertbistand i forbindelse med indgåelse af musikforlagskontrakter. Det, man imidlertid ikke må glemme i denne forbindelse, er, at en ung komponist først kan blive optaget i en komponistorganisation, når han har en vis indtægt fra KODA. Mange musikforlagsaftaler bliver derfor også indgået, før komponisten bliver medlem af en komponistorganisation og altså står uden bistand. Endvidere er det vigtigt at forstå, at styrkeuligheden mellem parterne er betydelig, selvom ophavsmanden har sagkyndig bistand ved forhandlingen af forlagskontrakten. Resultatet af at have bistand vil oftest være, at ophavsmanden er bedre informeret om indholdet og konsekvenserne af aftalen, men det lykkes i øvrigt kun sjældent at ændre forlagets aftaletilbud på de væsentlige punkter. Styrkeuligheden består derfor, uanset om ophavsmanden har fået sagkyndig rådgivning. Dertil kommer, at ophavsmanden ofte mundtligt bliver lovet et omfattende arbejde, hvor det ikke skorter på muligheder for, hvordan forlaget vil arbejde for udbredelsen af værkerne. Grunden til, at visse ophavsmænd skriver under på forlagsaftaler på trods af rådgivningen fra organisation eller advokat, er utvivlsomt, at deres økonomiske situation er så presset, at de ikke kan overskue at afslå at få fx 25.000 kr. i hånden her og nu, selvom det betyder, at de afgiver 1/3 af vederlaget for deres værker for altid.

Musikforlæggerne anfører, at musikforlagsvirksomhed er risikobetonet. Forholdet er dog det, at musikforlagsvirksomhed uden for partiturmusikkens område sammenlignet med andre områder inden for medieverdenen er et af de mindst risikobetonede forretningsområder. Musikforlæggerne mener, at det er vigtigt, at de kan "tjene på gyngerne, hvad de sætter til på karrusellerne". Synspunktet er særdeles illustrerende for musikforlæggernes påståede risikovillighed. Taber forlaget af en eller anden grund penge på sit engagement med komponist A, skal det bare kunne hente tabet ind hos komponist B. Komponisterne kan ikke gynde og køre på karrusel samtidig.

Forlæggerne finder det "bemærkelsesværdigt", at Samrådet for Ophavsret karakteriserer musikforlagsaftaler som skjulte låneaftaler, og fremhæver heroverfor, at ophavsmændene typisk er glade for at få udbetalt forskud, og at ophavsmændene fra forlaget modtager royalties. Hvad forlæggerne ikke nævner, er imidlertid, at ophavsmanden i stort set alle tilfælde *betaler forlaget* langt mere i royalties for offentlig fremførelse og mekanisering, end forlaget betaler ophavsmanden for udgivelse af noder (udgivelse af noder er det eneste af forlagenes forretningsområder, hvor forlagene tilfører en reel værdi og altså ikke betaler ophavsmanden med hans egne penge). Hvis ophavsmanden får et forskud i forbindelse med indgåelsen af musikforlagsaftalen, er det derfor meget præcist at kalde det for et "lån", der bliver betalt tilbage med renter og renters rente i form af andele af ophavsmandens "royalties" fra KODA og NCB. Som det kom frem på møde et i udvalget, har sangskriveren Poul Krebs indtil videre betalt musikforlaget Warner Chappel over 1 million kr. af sine indtægter, uden at forlaget har afsat et eneste af hans værker.

Musikforlæggerne hævder, at de bruger ressourcer på at finde nye talenter. Det er i bedste fald ikke relevant for de ophavsmænd, som forlagene allerede har indgået aftaler med. Hvis de ressourcer, forlaget bruger på at finde nye talenter, går fra det arbejde, forlaget burde gøre for at udbrede af de værker, de allerede repræsenterer, er den prioritering direkte skadelig for ophavsmændene til de pågældende værker.

Musikforlæggerne hævder, at de markedsfører de værker, som de repræsenterer, på en lang række måder over for en lang række relevante musikbrugere. Som tidligere nævnt, og som det fremgår af den spørgeskemaundersøgelse, som organisationerne på musikområdet har foranstaltet for få år siden, er indsatsen desværre langt fra tilfredsstillende.

Autororganisationerne kan ikke genkende fremstillingen af den kontakt, der har været mellem organisationerne og Dansk Musikforlæggerforening. Ved forhandlinger om KODAs nationale midler i 2002 blev det aftalt, at der skulle indledes drøftelser mellem komponistfraktionerne og DMFF om en "code of conduct". Disse forhandlinger kom i gang i efteråret 2003, og et par møder blev afholdt. 12. januar 2004 fremsendte DJBFA 10 konkrete punkter, som en sådan "Code of conduct" skulle indeholde. Denne henvendelse forblev ubesvaret fra DMFF, og der har ikke været drøftelser siden.

Det gøres fra musikforlagernes side gældende, at tendensen i dag går i retning af forlagsaftaler på album og værksniveau i stedet for som tidligere forlagsaftaler med en aftaleperiode. Det er korrekt, at aftaler på album og værksniveau forekommer, men der er ikke tale om et entydigt billede eller en tendens. Musikforlagene afpasser endvidere øvrige aftalevilkår, herunder navnlig eventuelle forskud, når der indgås forlagsaftaler af mindre omfang.

Musikforlæggerforeningen anfører, at foreningens modelkontrakt giver mulighed for, at der pålægges forlaget visse specifikke forpligtelser vedrørende udnyttelsen af værket. Samrådet for Ophavsret opfordrer Musikforlæggerforeningen til at fremlægge eksempler på, at medlemmerne af foreningen har anvendt modelkontrakten i praksis, herunder at medlemmerne har påtaget sig forpligtelser, som man angiver, at modelaftalen giver mulighed for. Det bemærkes, at Samrådets organisationer ikke er bekendt med nogle eksempler.

Det er ophavsmændenes oplevelse, at det end ikke er muligt i forbindelse med forhandling af musikforlagskontrakter at forpligte forlagene til blot at redegøre for, hvad de har gjort for udbredelsen af værkerne fx en gang om året.

Forlagene vender sig imod Samrådets forslag om bedre beskyttelse af ophavsmændene imod urimelige kontrakter. Dette burde ikke være nødvendigt, hvis alle forlag opfører sig så eksemplarisk, som Forlæggerforeningen giver udtryk for. I givet fald ville ingen af forlagene blive omfattet af de foreslåede bestemmelser. Det bygger på en fuldstændig misforståelse af Samrådets forslag til lovgivning, når det anføres, at "Dansk Musikforlæggerforening vender sig imod Samrådets forsøg på at få indført lovbestemte minimumsbestemmelser for forlagsaftaler i stedet for at medvirke til, at de modstående organisationer på området kommer i realitetsforhandlinger om en vejledende standardkontrakt". Hovedsigtet i Samrådets forslag er netop, at lovgivningen i øget omfang giver parterne incitament til at indgå kollektive aftaler og standardkontrakter

1.2.1.7. SÆRLIGT OM PLADEKONTRAKTER

Generelt

Pladekontrakter er kendetegnet ved, at de pladeindspillende kunstnere⁷, i hvis navn det er meningen, at musikindspilninger, cd'er mv.

7. I branchen anvendes en række forskellige betegnelser: artister, pladekunstnere, bands, solister, kunstnere m.v. – i det følgende bruges for nemheds skyld ophavsretslovens betegnelse "udøvende kunstnere" eller blot "kunstnere".

skal markedsføres, bindes eksklusivt til et pladeselskab gennem en længere årrække. Således vil en kunstner i forbindelse med indgåelse af en pladekontrakt forpligte sig til kun at indspille sine præstationer for det pågældende selskab i en periode, som varierer afhængig af det antal optioner, det pågældende selskab har betinget sig i kontrakten. I praksis vil der dog ofte være tale om 2-5 optioner, hvilket vil sige, at en kontrakt kan strække sig fra 2 til 10 år eller længere. Optionerne i pladekontrakterne er typisk konstrueret således, at selskabet ensidigt og ganske frit kan vælge, om det ønsker at udgive det angivne antal albums. Det vil i praksis sige, at selskaberne selv afgør, om de vil finansiere yderligere indspilninger. Har selskabet ikke været tilfreds med resultaterne fra første album, løber det ingen økonomisk risiko, da det blot kan undlade at udnytte optionen. Ønsker selskabet at udgive endnu en plade, vil det ofte være således, at vilkårene for udnyttelse og honorering af kunstneren vil være uændrede under hele samarbejdets forløb. Således har kunstneren sjældent krav på en forbedring af vilkårene, uanset dette objektivt set kunne synes velbegrundet på et senere tidspunkt i forløbet.

Pladekontrakten regulerer ikke kun rettighedsoverdragelsen fra kunstner til selskab, men også en række andre forhold som fx markedsføring, indspilningsbudget mv. Disse forhold vil selvsagt variere fra udgivelse til udgivelse afhængigt af såvel parternes ønsker og status som af selskabets økonomiske formåen. Af samme grund er området præget af individuel forhandling, og der er ikke nogen standardaftale på området.

Styrkeuligheden mellem selskab og kunstner er ligesom på andre områder betragtelig. Pladeselskabet besidder den største viden om markedet og indsigt i de økonomiske processer, er den økonomisk velfunderede og dermed den stærke part. Kunstneren vil typisk ikke have samme forretningsmæssige tilgang til udgivelsen, men vil til gengæld have et stærkt ønske om at få udbredt sin musik til det størst mulige publikum.

Pladekontrakten vil i reglen være svært tilgængelig for kunstneren, hvis styrke er kreativitet – ikke kontraktkoncipering. Uden kyndig hjælp vil selv den etablerede kunstner have svært ved at overskue konsekvenserne af at skrive under på et kontraktudkast fra et pladeselskab.

Pladekontrakter i dag er særdeles komplekse. Dette beror ikke alene

på juraen i kontrakterne, hvor ophavsret og kontraktret er svære størrelser, men også i høj grad på de faktiske omstændigheder. Musik er en kunstform, som i højere og højere grad ud over de mere traditionelle udgivelser (CD/LP/MC) udnyttes på nye platforme og medier. Såvel overdragelse af rettigheder til alle udnyttelsesformer som værdien af disse er særdeles svært gennemskuelig for den enkelte kunstner.

Gennemskueligheden forringes yderligere af en tendens til at foretage fradrag i kunstnerens royalty ved forskellige former for udnyttelser, ved forskellige promotioniltag osv.

På grund af eksklusiviteten og den massive rettighedsoverdragelse er kunstneren afhængig af, at de overdragne rettigheder rent faktisk udnyttes, eller at der i det mindste findes retlige instrumenter til regulering af aftalen i tilfælde af selskabets ikke-udnyttelse. Såfremt aftalepraksis imidlertid underminerer denne beskyttelse gennem langvarige kontrakter, der ikke sikrer såvel udnyttelse af præstationerne som et rimeligt vederlag for alle udnyttelser, synes praksis at bevæge sig væk fra kernen i ophavsretslovens beskyttelse.

Aftalepraksis

Siden den kommercielle grammofonpladeindustri indtog i Danmark i slutningen af 1950'erne har kontraktpraksis udviklet sig fra det overordentlig enkle til at være særdeles komplekse juridiske dokumenter. De tidligste kontrakter var oftest formuleret af ikke juridisk kyndige personer og beskrev udelukkende, at pladeselskabet ville foretage en indspilning, udsende denne på grammofonplade og efterfølgende betale pladekunstneren en andel af indtægterne (royalty). Billedet har imidlertid ændret sig markant og gjort det meget vanskeligere for kunstnerne at gennemskue konsekvenserne ved indgåelse af en pladekontrakt.

Omfanget af rettigheder der overdrages til pladeselskabet

Der har i de seneste år været en stærk tendens til at udvide rettighedsoverdragelserne i pladekontrakter. Således sker der typisk en fuldstændig, eksklusiv overdragelse af rettigheder til det pladeselskab, der kontraheres med. Ikke alene rettigheder til nuværende og kendte udnyttelsesmåder overdrages. Også fremtidige, i dag ukendte udnyttelsesmåder omfattes af pladekontrakternes overdragelsesbestemmelser, ligesom både primære og mere alternative udnyttel-

sesformer er omfattet, jf. fx bilag S, T og V. Det geografiske omfang af overdragelsen vedrører som altovervejende hovedregel hele verden eller universet. Hertil kommer, at visse selskaber ikke kun sikrer sig en rettighedsoverdragelse for så vidt angår det af selskabet finansierede materiale, men også mht. andet materiale indspillet i kontraktperioden (fx indspilninger, som kunstneren selv har finansieret ved indspilning i eget øvelokale eller lignende).

Overdragelserne vedrører endvidere både den første udgivelse, som giver anledning til indgåelsen af kontrakten, og fremtidige indspilninger. Man ser imidlertid stort set aldrig en modsvarende forpligtelse til at udnytte alt indspillet materiale. Bortset fra en vis forpligtelse til udgivelse af en første single eller album vil pladeselskabet ikke være forpligtet til at arbejde for udnyttelse af de overdragne rettigheder, jf. fx bilag T og V. Hverken udnyttelse i territorier uden for Danmark eller udnyttelse på andre medier. Således kan der opstå problemer både i relation til specifikke udnyttelsesmetoder og i relation til udnyttelse i andre territorier end Danmark.

Den omfattende overdragelse af rettigheder betyder, at rettighederne lægges døde, hvis ikke pladeselskaberne udnytter dem. Herved afskæres kunstneren fra at skaffe sig indtægter ved selv at udnytte rettighederne eller ved overdragelse af disse til andre. Dette kan især vise sig at blive et problem i relation til nye udnyttelsesformer. Et særskilt problem i denne forbindelse er naturligvis de producentrettigheder, som producenterne i medfør af ophavsretslovens § 66 typisk er indehaver af. Se nedenfor herom.

I takt med den tekniske udvikling er det blevet lettere for kunstnere selv at indspille og arbejde sig frem til en færdig master til brug for udgivelse. Ud af denne ellers positive udvikling er en særskilt problematik vokset frem i form af kontrakter, hvorved kunstneren bliver tvunget til kvit og frit at overdrage sine § 66-rettigheder til "pladeselskabet" for at få sine indspilninger udgivet. Kontrakterne er typisk rettighedsmæssigt konstrueret som andre pladekontrakter, men med den væsentlige forskel, at selskabet ikke har finansieret eller på anden måde forestået indspilningerne. Ikke desto mindre tiltager det sig alle producentrettighederne. Dette betyder bl.a., at selskabet kan anmelde sig som producent af indspilningerne hos Gramex og modtage producentvederlaget for offentlig fremførelse uden at have foretaget den investering, som det var meningen, at vederlaget skulle berettige til.

En vid overdragelse af kunstnerens udøverrettigheder kan være både rimelig og velbegrunder i de tilfælde, hvor pladeselskabet investerer væsentlige summer i en kunstners indspilninger, hvor selskabet med respekt af kunstnerens ønsker arbejder for en udnyttelse og udgivelse i alle relevante territorier, hvor det promoverer og markedsfører, eller hvor kunstneren honoreres på rimelig vis herfor. Desværre er dette ofte ikke realiteten. Det vil derfor være hensigtsmæssigt, hvis der kun sker en overdragelse af klart afgrænsede rettigheder, og hvis selskaberne forpligter sig til at udnytte de overdragne rettigheder inden for samtlige relevante territorier. Alternativt bør der som et minimumskrav være en bedre mulighed for tilbagegang af rettigheder til kunstneren.

Honorering af de overdragne rettigheder

De rettigheder, der overdrages til pladeselskabet, er i høj grad kunstnerens levebrød. Således bør enhver overdragen rettighed modsvarer af en bestemmelse om betaling til kunstneren for udnyttelsen. Der synes i dag at kunne nævnes især følgende problemstillinger.

Der er en række forhold, som gør, at afregningen bliver uigennemskuelig for kunstneren. For det første vil royalty oftest beregnes af en nettosalgspris, og det er langt fra altid givet, hvilke beløb der skal fratrækkes, før man når nettoprisen. Hertil kommer, at der er en mere og mere udpræget tendens til at foretage yderligere fradrag i kunstnerens royalty ved forskellige former for udnyttelser, ved forskellige promotioniltag osv, jf. fx bilag 6. Kunstneren vil typisk ikke have indflydelse på promotioniltag såsom dyr tv-annoncering, men vil ofte være forpligtet til medfinansiere en sådan kampagne gennem uforholdsmæssigt store nedsættelser i sin royalty.

For det andet vil der ofte i kontrakterne – for så vidt angår nye udnyttelsesmåder, herunder også internetbaseret salg – blive opstillet mere eller mindre kunstige fradrag eller øvrige nedsættelser i royaltyens beregningsgrundlag eller størrelse, jf. fx bilag 16. Rimeligheden heri er svær at få øje på, og man må generelt kunne forlange, at vederlagsniveauet samt den overordnede indtægtsfordeling som minimum modsvarer den fordeling, som finder sted på de primære fysiske medier. Selskabernes kontrakter tager sjældent højde for det faktum, at en ny distributionsmåde omkostningsmæssigt er fordelagtig, hvorfor en ændret indtægtsfordeling synes at være en logisk slutning. Problemet bliver alene større med fremkomsten af nye og p.t. sekundære udnyttelsesformer, som ikke er præcist defineret i rettighedsoverdragelsen

(men dog må betragtes som overdraget som følge af den altomfattende rettighedsoverdragelsesbestemmelse). Her risikerer kunstneren enten at modtage en ganske utidssvarende andel af indtægterne fra en udnyttelse, da pladeselskabet bibeholder gamle og utidssvarende beregningsgrundlag, herunder fradrag, eller kunstneren er måske helt overladt til selskabets nåde og vurdering af, hvor meget kunstnerens andel skal være ved en ny udnyttelsesform, for hvilken en royalty ikke er klart defineret.

For det tredje er det et problem for de kunstnere, som selv forestår al indspilning og finansiering af et masterbånd, at de ofte af pladeselskaber eller distributionsselskaber påtvinges vilkår, der i realiteten betyder, at de kvit og frit – og uden at få nogen form for garanti fra selskabet om en økonomisk investering i udgivelsen – overdrager deres rettigheder efter § 66 til selskabet for at få deres præstationer udgivet.

På baggrund af de ovenfor anførte betragtninger synes det derfor rimeligt, såfremt der indføres et lovfæstet, generelt princip om ret til et umisteligt krav på rimeligt vederlag for *alle* udnyttelser og rettigheder.

Øvrige overdragelser

Ud over den egentlige overdragelse af kunstnerens § 65-rettigheder tiltager pladeselskaber sig i højere grad kunstnerens rettigheder til merchandisefremstilling uden dog tillige at påtage sig forpligtelser til fremstilling og salg heraf.

En anden tendens hos især mindre selskaber er kobling af forlagsaftaler og pladekontrakter. Disse forlagsaftaler er kendetegnet ved en fuldstændig mangel på arbejdsforpligtelser og indgås alene for at finansiere de af pladekontrakten omfattede indspilninger, jf. bilag U. Se i øvrigt foregående afsnit om musikforlagsaftaler.

1.2.1.8. SÆRLIGT OM ARKITEKTER OG DESIGNERE

Arkitektbranchen undergår i disse år nogle ændringer, som fører til, at antallet af selvstændige arkitekter i form af enkeltmandsvirksomheder øges. Der findes ikke umiddelbart nogen statistik for antallet af enkeltmandstegnere, men da arkitekterne har en af de højeste ledighedsstatistikker på AC området, må antallet formodes at være højt.

Arbejdsmarkedet for arkitekter er samtidig er blevet hårdere i de senere år, hvilket resulterer i et pres, som både de ansatte og de selvstændige arkitekter kan mærke. Dette gælder nok navnlig de selvstændige arkitekter, som skal søge hele deres beskyttelse i den aftale, som de indgår med fx en bygherre, et større arkitektfirma eller en entreprenør. Forholdet mellem sådanne to aftaleparter er præget af en stor forskel i forhandlingsstyrke, viden og erfaring. Når hertil kommer, at den selvstændige arkitekt ofte ser en freelanceopgave som en mulig adgang til en egentlig ansættelse og derfor ikke er rede til at stille krav eller i øvrigt gøre sig ”besværlig”, er det oplagt, at risikoen for misbrug er til stede. Endvidere forbedres arkitektens CV, hvilket naturligvis fremmer den enkeltes fremtidsmuligheder, ikke blot rent ansættelsesretligt, men også med henblik på at få andre opgaver fremover.

På baggrund af det af Arkitektforbundet oplyste er det Samrådet for Ophavsrets opfattelse, at de latente misbrugsrisici i videre udstrækning end for blot nogle år siden udmønter sig i konkrete sager, som dog indtil nu ikke er nået frem til domstolene. Endvidere ses flere særdeles vidtgående aftaler, som unge nyuddannede arkitekter er nødt til at skrive under, idet der i mange tilfælde er tale om en ”deal breaker”.

Rådgivningen på dette område er vanskelig, og retsanvendelsen er behæftet med betydelig tvivl. Det retlige skelet består også i dette tilfælde af reglerne i ophavsretslovens kap. 3, aftaleloven – især § 36 – og de principper, som kan udledes af den almindelige kontraktret. Ingen af disse giver dog mulighed for en videre præcis indgriben. Vanskeligheden består i, at der mangler en relevant baggrundsret i form af gode og klare standardaftaler, der giver et klart grundlag for at betjene den ”urimelighedsstandard”, som findes i aftalelovens § 36.

De kontraktmæssige forhold på arkitektområdet er præget af de samme forhold, som gør sig glædende for bl.a. forlagsområdet: styrkeulighed og en latent risiko for misbrug i form af urimelige aftaler om rettighedsoverdragelse. Til lovgivningen medfører disse forhold efter Samrådets opfattelse et krav om indgriben med lovregler, som dels indebærer en udvidelse, styrkelse og præcisering af beskyttelse, dels opstiller en struktur, som opmuntrer de involverede parter til at indgå egnede standardaftaler. Samrådet skal derfor i det hele henholde sig til sine bemærkninger og løsninger, som findes ovenfor.

1.2.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

1.2.2.1. ALMENT

Ophavsretsudvalget 1976-1990

Det er Ophavsretligt Forums opfattelse, at den nugældende ophavsrets- og aftalelovgivning yder den fornødne kontraktretlige beskyttelse af ophavsmænd, og at en imødekommelse af Samrådet for Ophavsrets ændringsønsker vil indebære et unødvendigt og uhenigtsmæssigt indgreb i aftalefriheden.

De nugældende regler om overdragelse af ophavsret i ophavsretslovens kapitel 3 er tilvejebragt efter en overordentlig grundig behandling i Ophavsretsudvalget, der fungerede i perioden 1976-1990. Ophavsretsudvalgets arbejde mundede ud i en gennemgribende reform af ophavsretsloven af 1961 ved den nye ophavsretslov fra 1995. Ophavsretsudvalget drøftede behovet for lignende indgreb i den normale danske aftalefrihed og fandt, at der ikke var et sådant behov. Hverken det efterfølgende forslag til ny ophavsretslov eller den endelige lov fra 1995 indeholdt sådanne indgreb. Der er heller ikke på nuværende tidspunkt – få år efter den grundige og gennemgribende lovrevision – grundlag for at indføre de af Samrådet foreslåede vidtgående indgreb i aftalefriheden. Samrådet har da heller ikke dokumenteret, at der skulle foregå et misbrug af det eksisterende regelsæt – endsiige et misbrug i et sådant omfang, at det kunne begrunde de foreslåede regelændringer. Endelig har Samrådet ikke dokumenteret, at der siden 1995-loven skulle være sket ændringer i ophavsmændenes disfavør i relation til styrkeforholdet mellem parterne, ”ophavsmandens kreative og etiske interesser”, aftaleforholds varighed eller ”almene interesser”, der kunne begrunde regelændringerne.

Aftalelovens § 36

Der var i 1961-loven en generel kontraktretlig beskyttelsesregel af hensyn til ophavsmændene i § 29. Den blev i 1975 erstattet af generalklausulen i aftalelovens § 36, der giver en stærkere beskyttelse mod urimelige kontrakter end den tidligere gældende bestemmelse i ophavsretslovens § 29.

Der er ikke siden 1995 sket en kontraktudvikling, som Ophavsretsudvalget, regering og Folketing ikke kunne forvente, og som har ændret grundlaget for de vurderinger, disse foretog. Vidtgående ret-

tighedsoverdragelser og den teknologiske udviklings betydning for indgåede kontrakter var ikke ukendte størrelser hverken for Ophavsretsudvalget i 1990 eller for regering og Folketing i 1995. Efter en grundig vurdering af disse spørgsmål nåede Ophavsretsudvalget til den konklusion, at aftalelovens § 36 ville kunne opfange eventuelle urimeligheder over for ophavsmænd og udøvende kunstnere:

”Det hører med i vurderingen af, om der er behov for ufravigelige bestemmelser, at der er en række forhold, som berøres af kontraktsrettens almindelige regler; herunder navnlig adgangen til at tilsidesætte urimelige aftaler helt eller delvis efter aftalelovens § 36. Denne bestemmelse afløste en række enkeltregler i lovgivningen, herunder den tidligere § 29 i ophavsretsloven. Et af formålene med indførelsen af AFTL § 36 var at gøre det lettere at tilsidesætte urimelige aftaler. Hvor OL § 29 krævede, at en aftale skulle føre til ”åbenbart urimelige resultater” for at kunne tilsidesættes, stiller AFTL § 36 alene krav om, at det skal være ”urimeligt eller i strid med redelig handlemåde” at gøre den pågældende aftale gældende.

Den nu ophævede bestemmelse i OL § 29 skulle efter sine forarbejder kunne finde anvendelse i en række forskellige tilfælde, hvor aftaler om overdragelse af ophavsrettigheder måtte føre til konkret urimelige resultater. Det gjaldt således tilfælde, hvor aftalen omfatter ikke blot de allerede kendte udnyttelsesmåder, men også sådanne som måtte blive opfundet i fremtiden, tilfælde hvor aftalen omfatter ophavsretlige rettigheder, som måtte opstå i fremtiden, navnlig gennem ændring af loven, tilfælde hvor aftalen på urimelig måde fraviger de begrænsninger i forlæggerens rettighedserhvervelse, som fastsættes i OL § 34, stk. 1, samt tilfælde hvor forlæggerens pligt til at udgive værket fraviges.

På baggrund af det anførte om formålene med at ophæve OL § 29 og samtidig at indføre den mere vidtgående § 36 i AFTL kan det lægges til grund, at AFTL § 36 vil kunne anvendes i alle de nævnte tilfælde og i alle øvrige tilfælde hvor det ikke vil være rimeligt eller overensstemmende med redelig handlemåde (herunder god brancheskik m.v.) at gøre aftalen gældende. Ud fra informative hensyn ville det nok være ønskeligt, om disse principper fremgik af ophavsretsloven selv. Heroverfor står imidlertid hensynet til den almindelige formueretlige lovgivnings enhedspræg.

Der skal ikke her forsøges nogen udtømmende eksemplificering af de tilfælde, hvor hel eller delvis tilsidesættelse måtte være indiceret, men alene anføres nogle eksempler på situationer, hvor de særlige forhold vedr. kontrakter på ophavsrettens område kan føre til denne sanktionering.

Først og fremmest skal det nævnes, at de fremtidige konsekvenser af aftaler om overdragelser af ophavsrettigheder ofte er langt vanskeligere at overskue end konsekvenserne af mange andre aftaletyper. Det betyder f.eks. ofte, at ophavsmænd og udøvende kunstnere skriver under på langt mere omfattende rettighedsoverdragelser end de, der er nødvendige for at sikre den påtænkte udnyttelse. Derfor må det ofte være muligt at tilsidesætte rettighedsoverdragelsen, i det omfang den går klart ud over den af parterne konkret tilsigtede værksudnyttelse, i hvert fald i tilfælde hvor kontrakten ikke indeholder adækvate bestemmelser om vilkårene for udnyttelsesformer, som ikke umiddelbart har været tænkt iværksat.

Ligeledes må tilsidesættelse kunne ske, hvis rettighedsoverdragelsen er sket mod et vederlag, som viser sig at ligge så langt under rettighedernes konstaterede værdi, at forholdet må vurderes som urimeligt. Ved denne vurdering skal samtlige omstændigheder, herunder risikoforløbet, tages i betragtning. Netop de betydelige vanskeligheder ved at vurdere et værks kommercielle muligheder er en af grundene til, at man oftest betaler vederlaget for en ophavsretsoverdragelse i form af royalties. D.v.s. at vederlaget udbetales løbende og beregnes i overensstemmelse med den stedfundne udnyttelses omfang og økonomiske resultat. Det vil som regel være naturligt at overveje tilsidesættelse i tilfælde, hvor der er betalt engangsvederlag, uanset at royalty-honorering er det sædvanlige for den pågældende udnyttelsestype, hvis der opstår en urimelig forskel mellem engangsvederlaget og den royalty, som efter normale brancheforhold kunne påregnes udbetalt for den stedfundne udnyttelse. Parternes forudsætninger og sædvanlig branchep praksis spiller dog her en stor rolle. Det er eksempelvis normal aftalepraksis, at en forlægger ikke har krav på tilbagebetaling af et erlagt vederlag, selvom bogen viser sig at være usælgelig.”

(Ophavsretsudvalgets slutbetænkning nr. 1197/1990 side 47 f.).

Ophavsretligt Forum kan fuldt ud tilslutte sig disse bemærkninger.

Højesterets dom i Tango Jalousie sagen (U 2002.1224 H) understreger da også, at de hensyn, der søges varetaget ved den tyske ophavsretslov vedrørende ophavsretlige kontraktforhold, allerede er varetaget i aftalelovens § 36. I den pågældende sag var der tale om en meget bred rettighedsoverdragelse, der var gået en lang årrække, siden kontrakten blev indgået, og der havde været en markant teknologisk udvikling over perioden – altså betragtninger, som Samrådet for Ophavsret gør gældende for, at der bør ske en ændring af den ophavsretlige kontraktregulering. Højesteret anfører i afgørelsen, at ”fravigelser af sædvanlige fordelingsnøgler eller af nøgler, som er aftalt mellem de relevante organisationer, vil kunne tilsidesættes i medfør af aftalelovens § 36, med mindre de er rimeligt begrundede og kendelige for parterne i det enkelte tilfælde.” I forhold til en bodsaftale fandt Højesteret da også, at virkningerne af denne adskilte sig markant fra, hvad almindelige misligholdelsesregler ville have medført, og den blev derfor anset for urimelig og tilsidesat i medfør af aftalelovens § 36.

Indførelsen af de særlige regler i den tyske ophavsretslov skal formentlig ses i lys af, at der ikke i den tyske aftalelov er indeholdt en generalklausul svarende til den danske aftalelovs § 36. At lade sig inspirere af den stive tyske meget kollektivt baserede ordning forekommer i øvrigt uhensigtsmæssigt på et tidspunkt, hvor et af Tysklands hovedproblemer netop er det meget stive arbejdsretlige system.

Disse bemærkninger gælder fuldt ud i forhold til den af Samrådet foreslåede særlige ophavsretlige regel om ugyldighed, der skulle gælde ved siden af (eller i stedet for?) aftalelovens § 36.

Generelle aftaleretlige fortolkningsprincipper

Ud over aftalelovens § 36 vil allerede de generelle aftaleretlige fortolkningsprincipper i vedtagelseslæren, forudsætningslæren og koncipistreglen yde ophavsmænd og udøvende kunstnere beskyttelse mod vidtgående rettighedsoverdragelser uden rimeligt vederlag, ensidigt fastsatte standardfraskrivelser af ophavsrettigheder mv.

Eksisterende beskyttelsesregler i ophavsretslovens kapitel 3

Det forholder sig endog således allerede i dag, at reglerne i §§ 53-57 i ophavsretsloven giver ophavsmænd en særlig ophavsretlig be-

skyttelse i forhold til rettighedsoverdragelser. Det gælder bestemmelsen i § 53 og den tilhørende "specialitetsgrundsætning", der indebærer et generelt princip om restriktiv fortolkning af aftaler om rettighedsoverdragelse. Det gælder reglerne i § 54 og § 55 om tilbagefald af rettigheder til ophavsmanden. Det gælder reglerne i § 56 om begrænsning i erhververens ret til at foretage ændringer og videreoverdragelse, og det gælder de beskyttelsespræceptive regler i § 57 om afregning og kontrol. Der er intet behov for yderligere særregulering på dette område. Heller ikke i form af særlige yderligere regler om fortolkning, aftalekontrol eller ugyldighed.

Samrådet for Ophavsret har foreslået, at bestemmelserne i §§ 53, 54, 55 og 56, stk. 1, gøres præceptive. Heller ikke et sådant indgreb i aftalefriheden kan accepteres. Der er i dansk ret et grundlæggende princip om aftalefrihed. Skal dette princip fraviges i forholdet mellem på den ene side de selvstændige ophavsmænd og udøvende kunstnere og på den anden side aftaleparter i form af producenter og udgivere, må der stilles krav om overbevisende dokumentation for nødvendigheden heraf. Sådant dokumentation foreligger ikke.

Ophavsretsudvalget foreslog reglerne i kapitel 3 gjort præceptive, men Kulturministeriet var af en anden opfattelse. Det hedder således i forslaget til 1995-loven:

"Spørgsmålet om fravigelighed af lovens bestemmelser om overdragelse har været drøftet med de andre nordiske lande. Der har her ikke været tilslutning til det danske udvalgsflertals forslag om, at overdragelsesbestemmelserne som udgangspunkt skal være ufravigelige. Der er heller ikke stillet forslag herom fra de andre nordiske revisionsudvalg.

På denne baggrund finder Kulturministeriet ikke, at der foreligger et tilstrækkeligt grundlag for – som foreslået af Ophavsretsudvalget – at fravige det i dansk formuleret almindeligt gældende princip om aftalefrihed. Ministeriet lægger herved vægt på, at der i aftaleloven findes de fornødne bestemmelser til beskyttelse af en svagere part, samt at ophavsmændenes beskyttelsesbehov i aftalerelationer allerede i vid udstrækning er særligt tilgodeset ved bestemmelserne om overdragelse af ophavsrettigheder i lovforslagets §§ 53-57.

Kulturministeriet foreslår derfor, at den gældende lovs udgangspunkt, hvorefter bestemmelserne om overdragelse af ophavsret i

*§§ 54-59 kan fraviges ved aftale mellem parterne, opretholdes. Den eneste undtagelse herfra er forslaget til § 57 om afregning og kontrol".
(Folketingstidende 1994-95, tillæg A, s. 1380)*

Der er intet grundlag for nu – så kort tid efter den gennemgribende lovreform med 1995-loven – at fravige disse bemærkninger, der ligger helt på linje med fundamentale danske aftaleretlige principper.

1.2.2.2. SÆRLIGT OM BOGFORLAG

Forlagsbranchen

I forhold til omsætningen i det samlede danske kulturerhverv udgør forlagsbranchens omsætning en mindre del. Fratrukket moms udgør forlagenes årlige samlede bruttoomsætning ca. DKK 2 milliarder.

Der har i mange år været et særligt aftalt regelsæt om forhandling af bøger mellem på den ene side Forlæggerforeningen og på den anden side Den danske Boghandlerforening – samhandelsreglerne. Der er ca. 1.500 udgivere omfattet af samhandelsreglerne, hvoraf Forlæggerforeningen repræsenterer ca. 60 forlag. Disse anslås dog til at stå for ca. 80 % af den samlede bogomsætning.

Den danske forlagsbranche er kendetegnet ved et stort antal små forlag, en række mellemstore forlag og få store forlag. Af forlagskoncerner er der i dag tre store: Bonnier, Egmont og Gyldendal.

Et andet særligt kendetegn ved den danske bogbranche er det såkaldte fastprissystem. Fastprissystemet indebærer, at forlagene på baggrund af en dispensation fra konkurrenceloven kan sætte en fast pris på en bog, som forhandlere af bøger er forpligtet til at følge. Reglerne om fastprissystemet indgår som en væsentlig del af samhandelsreglerne.

Fastprissystemet og samhandelsreglerne er undergået væsentlige ændringer inden for de sidste 15 år og navnlig inden for de sidste 5-6 år. En af de mest markante ændringer var liberaliseringen af fastprissystemet pr. 1. januar 2001. Her ændredes forlagenes *pligt* til at sætte en fast pris på en bog til i stedet at være en *ret* til at sætte en sådan pris. Fra dette tidspunkt blev forlagene berettiget til at sætte en fri pris på de udgivne bøger enten fra starten eller på et

senere tidspunkt i fastprisperioden. I 2006 er der sket en yderligere liberalisering af fastprissystemet. Den indebærer blandt andet, at et forlag højest kan fastsætte faste priser på 10 % af forlagets nye udgivelser i et kalenderår. En fast pris ophører endvidere på det tidspunkt, hvor der udsendes en bogklubudgave. Fastprisperioden er nu blevet forkortet til udgivelsesåret og de følgende 5 måneder.

Fastprisdispensationen og samhandelsreglerne gælder kun for trykte bøger. Der er imidlertid en udvikling i gang, der dog endnu mangler noget i at slå reelt igennem, som indebærer udgivelse af bøger også i digital form. Udviklingen er klart længst fremme på området for undervisningsmidler, hvor der i en årrække har eksisteret en omfattende brug af interaktive, digitale udgivelser – både offline og online. Hele e-learningudviklingen har således de senere år været af væsentlig betydning for navnlig undervisningsforlagene. En anden tendens er salg af dele af værker på undervisningsområdet, fx i form af print-on-demand, salg af digitale kompendier mv. I løbet af 2006 går e-bogsportalen www.ebog.dk i luften. Der er tale om en digital boghandel etableret i et samarbejde mellem InfoMedia Huset A/S og Dansk Biblioteks Center A/S efter en udbudsrunde arrangeret af Forlæggerforeningen. *Ebog.dk* vil fra starten navnlig henvende sig til undervisningsområdet.

På det skønlitterære område har salget af e-bøger endnu ikke været imponerende.

Hovedleverandørerne af indhold til bøgerne er uafhængige forfattere, der ikke er ansat på forlagene.

Den eksisterende aftaleregulering mellem forlag og forfatter

Den danske bogbranche har en lang tradition for standardkontrakter. Denne tradition har blandt andet sit udspring i et fælles nordisk samarbejde, der blev etableret med den i 1947 indgåede aftale mellem Det Nordiske Forlæggerråd og Det Nordiske Forfatterråd – omfattende de nordiske landes forfattere og forlæggerforeninger – om en fælles nordisk normalkontrakt for skønlitteratur. Aftalen fik stor betydning for landenes kontraktpraksis og for udformningen af det særlige forlagsafsnit i den nye ophavsretslov, der blev forberedt i 1950'erne og trådte i kraft i 1961.

Selvom det fælles nordiske kontraktgrundlag blev forladt allerede i 1970'erne, har de fleste af de i dag anvendte forlagsaftaler på den

ene eller anden måde rødder i den nordiske model fra 1947 og dennes afbalancerede behandling af forfatterens og forlagernes interesser. Det gælder ikke alene modelaftalerne som sådan, men også de faktisk indgåede forlagsaftaler, der – naturligvis med mindre variationer – følger hovedlinjerne i modelaftalerne på området. Større internationale mediekoncerners etablering på det danske marked, navnlig inden for den akademiske litteratur, har ikke medført nogen ændring heri. Også disse mediekoncerner opererer på det danske marked med afbalancerede forlagsaftaler, der indholdsmæssigt følger hovedlinjerne i standardkontrakterne. Heller ikke den digitale udvikling har indebåret fundamentale ændringer i de aftalemæssige rammer for bogudgivelser i Danmark.

De danske forlag er i skarp konkurrence og deres vigtigste ressource er forfatterne. Forlagene kæmper derfor løbende for at tiltrække og fastholde dygtige forfattere. Det sker ikke ved at tilbyde forfatterne urimelige vilkår. Et forlag, som i urimelig grad måtte udnytte sine forfattere, vil hurtigt blive fravalgt.

Kernen i en forlagskontrakt er, at ophavsmanden giver forlæggeren en eneret til at mangfoldiggøre og udgive bogværket i Danmark. Forlæggeren bærer den fulde økonomiske risiko for værkets mangfoldiggørelse og distribution. Forfatterens honorar er typisk royaltymbaseret, hvilket nettop sikrer forfatteren fortsat vederlag af salg. Forfatteren modtager normalt en forudbetaling, typisk på en tredjedel eller halvdelen af forfatterens kalkulerede honorar for udsolgt førsteoplæg. Dette honorar betragtes som en garantisum, som forlaget ikke kan kræve tilbage, selvom der ikke måtte blive solgt et eneste eksemplar af værket.

Af standardkontrakter på forlagsområdet skal fremhæves følgende:

Normalkontrakten for skønlitteratur

Aftalen om normalkontrakten for skønlitteratur blev indgået med virkning fra 1. januar 1987 mellem Forlæggerforeningen og Forfatterforeningen. Kontrakten var bindende for medlemmer af de to foreninger. Den opererer med en minimumsroyalty til forfatteren på 15 % af den faste bogladepris.

Efter at Konkurrencerådet i april 2000 havde ophævet de da gældende samhandelsregler, forhandlede Forlæggerforeningen og Forfatterforeningen om en justering af normalkontrakten med henblik på at

kunne tage højde for det liberaliserede fastprissystem, der skulle træde i kraft pr. 1. januar 2001. Forfatterforeningen afbrød imidlertid forhandlingerne, idet der efter Forfatterforeningens opfattelse ikke kunne opnås et tilfredsstillende resultat for Forfatterforeningen. Samrådet for Ophavsrets beskrivelse af forhandlingsforløbet kan ikke genkendes. Der blev alene forhandlet om en ren tilpasning af aftalen, således at denne kunne bringes i overensstemmelse med de nye af Konkurrencerådet godkendte samhandelsregler. Forlæggerforeningen tilbød endog i forhandlingerne forfatterne garantier for mindstebeløb, så forfatterne i mindre grad end forlagene skulle bære nedgang i provenu på det enkelte eksemplar ved prisnedsættelse, men i samme udstrækning som forlagene skulle nyde fordel af et større salgsvolumen. Ikke engang dette ville Dansk Forfatterforening imidlertid være med til. Det bemærkes i øvrigt, at Forlæggerforeningen hele tiden har anvendt betydelige ressourcer på at bevare mest muligt af fastprissystemet.

Med virkning pr. 1. januar 2002 opsagde Forlæggerforeningen derefter den bindende virkning af aftalen, således at denne herefter alene var vejledende.

Med virkning pr. 1. januar 2003 opsagde Forlæggerforeningen også den vejledende virkning af normalkontrakten, idet Forlæggerforeningen fra dette tidspunkt i stedet anbefalede en ny modelkontrakt, som foreningen stillede til rådighed for sine medlemmer. Hovedindholdet af aftalen er det samme som i normalkontrakten, idet den nye modelkontrakt dog giver yderligere beføjelser for forlagene, herunder i form af digitale rettigheder og ret til prissætning i overensstemmelse med samhandelsreglerne. Kontrakten opererer som udgangspunkt med en minimumsroyalty til forfatteren på 15 % af udsalgsprisen (fast eller vejledende pris).

Hovedparten af de bedstsælgende skønlitterære forfattere er ikke organiseret i Forfatterforeningen, men i den konkurrerende organisation Danske Skønlitterære Forfattere. Forlæggerforeningen har ikke på noget tidspunkt haft en normalkontrakt med Danske Skønlitterære Forfattere, men reelt har normalkontrakten mellem Forlæggerforeningen og Forfatterforeningen været den kontrakt, der er blevet anvendt mellem et medlemsforlag fra Forlæggerforeningen og en forfatter, der er medlem af Danske Skønlitterære Forfattere. I 2004 har Danske Skønlitterære Forfattere indgået en kollektiv kontraktaftale med Gyldendal omfattende også Gyldendals datterforlag. Kontrakten har en række fællestræk med den af Forlæggerforeningen anbefalede modelkontrakt.

Modelkontrakten for faglitteratur

Mellem Forlæggerforeningen og Forfatterforeningen er indgået en ikke-obligatorisk modelkontrakt med virkning pr. 1. december 1990. Aftalen har i sin struktur mange lighedspunkter med normalkontrakten for skønlitteratur fra 1987, men den indeholder naturligvis variationer som følge af forskelle i dækningsområdet for de to aftaler. Også denne aftale opererer med en minimumsroyalty på 15 % til forfatteren. Aftalen giver i øvrigt forlæggeren en option på andre udnyttelsesformer end den trykte form, herunder udnyttelse i digital form. Aftalen er stadig gældende.

Modelkontrakt for videnskabelig litteratur

Forlæggerforeningen og ACs Udvalg til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde har indgået en ikke-obligatorisk modelkontrakt med virkning fra 1. januar 1998. Aftalen har en del fællestræk med modelkontrakten for faglitteratur. Den indeholder dog ingen minimumsroyalty. Aftalen giver udtrykkeligt forlaget en option på digitale udgivelser. Aftalen er stadig gældende.

Oversættelsesaftale

Forlæggerforeningen og Forfatterforeningen har indgået en standardkontrakt om oversættelser. Kontrakten, der oprindeligt blev indgået i februar 1980, startede som bindende, men den er senere blevet gjort vejledende. Oversætteren vederlægges som udgangspunkt med et engangsbeløb, dog således at genudnyttelser honoreres med 25-50 % af, hvad en ny oversættelse ville koste.

Lydbogsaftale

Med virkning pr. 1. juli 1988 er der indgået en bindende normalkontrakt mellem Forlæggerforeningen og Forfatterforeningen om udgivelse af lydbøger. Kontrakten indeholder en minimumsroyaltysats på 15 % (med mulighed for at aftale 10 % for de første 75 eksemplarer). I tilknytning til aftalen er i 1993 indgået en aftale vedrørende betaling af oversættelseshonorar ved udgivelse af lydbøger. Aftalen opererer med et mindstehonorar på 17 % af, hvad en ny oversættelse ville koste.

Antologioverenskomsten

Med virkning pr. 1. januar 1999 indgik Forlæggerforeningen og Forfatterforeningen en overenskomst om brug af værker i undervisningsantologier. Overenskomsten erstattede parternes overenskomst af 15. august 1986. Overenskomsten var bindende, men blev i 2003 opsagt af Forfatterforeningen med henvisning til ændringen af antologibestemmelsen i ophavsretslovens § 18 i december 2002. Overenskomsten indeholdt en minimumsroyaltysats på 15 % (mindst 10 % til bidragyderne) for nyere tekster og prisindekserede sidetekster for tekster, der var udgivet for mere end 5 år siden.

Det generelle billede

Ud fra ovenstående eksempelgennemgang kan det om aftalereguleringen mellem forlag og forfatter i Danmark konkluderes, at der er tale om en tæt og afbalanceret aftaleregulering som følge af den langvarige tradition for og udprægede brug af standardkontrakter. Kontraktvilkår, der måtte afvige i forhold til de normer og standarder, der har udviklet sig på forlagsområdet gennem de sidste mange årtier, vil nemt kunne holdes op imod disse ved vurderingen af, om de måtte være urimelige og skulle tilsidesættes efter de gældende aftaleretlige regler.

De normer og standarder, der har udviklet sig på forlagsområdet gennem de sidste mange årtier, vil en afvigende kontrakt naturligvis kunne holdes op i mod i forhold til en vurdering af, om kontrakten måtte indeholde urimelige vilkår. I takt med den teknologiske udvikling øges naturligvis – som på alle andre områder – kompleksiteten i de aftaler, der indgås, netop for at tage højde for udviklingen. Udviklingen stiller tilsvarende krav om individuel tilpasning af standardkontrakterne, så de passer til den enkelte udgivelse. Ønsket kan være fremsat af forfatter eller forlag og er ikke et udtryk for, at ”stærke” forlag forsøger at opnå en bedre retsposition over for ”svage” forfattere. Om de af Samrådet for Ophavsret påståede såkaldte ”svage” parter bemærkes endelig, at Samrådet netop påpeger en række tilfælde, hvor Dansk Forfatterforening ikke alene bistår den enkelte forfatter konkret i forbindelse med individuelle aftaleforhandlinger med forslag, men også udsender generelle anbefalinger og standardbetingelser til brug for sine medlemmer. Forfatterne er således sikret behørig organisationsbistand i forhold til de uhensigtsmæssigheder, Samrådet måtte mene, at der opstår på bogområdet.

Særligt i relation til spørgsmålet om digitale rettigheder bemærkes, at forlaget naturligvis har behov for at kunne udnytte det digitale medie i takt med, at dette overtager forlagets salg af trykte bøger.

Netop det digitale område udgør en kæmpe udfordring for forlagene i disse år, dels i form af nye digitale platforme og salgskanaler, dels i form af piratkopiering af navnlig lærebøger ved indscanning og videredistribution af ulovlige digitale eksemplarer til stor skade for både forlag og forfatter. Det er afgørende for, at forlagene kan møde denne udfordring, at der ikke indføres nye restriktive og bureaukratiske regler til beskyttelse af forfatterne. Den øgede beskyttelse vil være kortsigtet. Indførelsen af regler som foreslået af Samrådet vil nemlig ødelægge forlagenes sikkerhed for indholdet og konsekvenserne af de indgåede aftaler med forfattere. En sikkerhed, der er nødvendig for, at den danske forlagsbranche kan tage den digitale udfordring op. Resultatet af indførelsen af de af Samrådet foreslåede regler ville blive, at forlagene ville få ekstra svært ved at tage kampen op i forhold til de store udenlandske forlagskoncerner - navnlig på lærebogsområdet, hvor megen af litteraturen på de danske undervisningssteder allerede er på engelsk - og i forhold til pirater, der tilbyder gratis piratkopieret lærebogsmateriale i digital form til de studerende.

1.2.2.3. SÆRLIGT OM DAGBLADSSOMRÅDET

Fra dagbladernes side opleves freelance journalister og freelance pressefotografer som stærkt kollektivt organiserede grupper, der med Dansk Journalistforbund i ryggen er i stand til at sikre gunstige minimumsvilkår gennem et miks af formelle og uformelle kollektive aftaler.

I Samrådet for Ophavsrets fremstilling er allerede nævnt de kollektive freelance aftaler for Berlingske Tidende, B.T. og Urban. Det bør tilføjes, at Dansk Journalistforbund var villig til at varsle og formentlig ville have haft opbakning blandt medlemmerne til at gennemføre kollektiv blokade og sympatiaktion for at sikre aftalernes indgåelse. Konflikten blev varslet i december 2003, men nåede ikke at træde i kraft, inden Berlingske havde bøjet sig for kravet.

Også den anden store dagbladskoncern, JP/Politikens Hus, har for nylig været udsat for et stærkt pres for at indgå en kollektiv freelanceaftale for pressefotografer tilknyttet husets billedbureau, Polfoto. Der blev umiddelbart før jul 2005 indgået en aftale, som imidlertid i

skrivende stund (januar 2006) ikke har kunnet godkendes af pressefotograferne organiseret i PF Forbundet under Dansk Journalistforbund.

I alle overenskomster for de ansatte på dagbladene findes protokollater, der som et minimum foreskriver, at tillidsrepræsentanten for de ansatte journalister kan få indsigt i omfanget af og udviklingen i virksomhedens journalistiske freelanceforbrug, karakteren af de generelle forhold for freelancere og honorarniveauet for freelanceleverancer, og tillidsrepræsentanten kan i øvrigt over for ledelsen rejse spørgsmål om freelancernes forhold.

Som det vil vides, dækker de to koncerners dagbladsudgivelser en stor del af det samlede oplag. Dertil kommer, at uden for kredsen af store landsdækkende dagblade er forbruget af freelance stof behersket, og det er dette forhold, snarere end at Dansk Journalistforbund skulle mangle gennemslagskraft, der er baggrunden for fraværet af tilsvarende detaljerede, forpligtende, kollektive freelanceaftaler med de øvrige dagblade.

For så vidt angår vederlag i forbindelse med InfoMedia vil situationen ofte være den, at freelancere behandles på samme måde som det enkelte dagblads ansatte journalister.

Sandsynligheden for, at ”bestseller problematikken” skulle opstå med udgangspunkt i dagbladstof, må anses for stærkt begrænset, når bortses fra enkelte pressefotografier taget i forbindelse med fx kongelige begivenheder. Det er det klare indtryk, at der i sådanne situationer altid sikres fuldt tilfredsstillende honorarer til pressefotografen, uanset om denne er ansat eller freelance tilknyttet.

Ophavsretligt Forum må på den baggrund afvise, at der skulle være behov for en yderligere sikring via lovgivning mod ”urimelige kontraktforhold”.

1.2.2.4. SÆRLIGT OM RADIO- OG TV-OMRÅDET

Under kategorien radio- og tv området sammenblander Samrådet for Ophavsret aftaleforhold, hvori radiofonierne selv er part, og aftaler, som eksterne tv-producenter har indgået.

Der er imidlertid behov for at adskille de to situationer og beskrive dem hver for sig.

Aftaler indgået af Radio- og tv-stationerne selv

Som beskrevet under afsnittet om forslaget til en arbejdsgiverregel i ophavsretsloven vil arbejdsgiverreglen for DRs vedkommende omfatte alle DRs ansatte, herunder DJ-freelancere og de ansatte i DRs ensembler. Disse vil derfor ikke blive omtalt i nærværende afsnit.

Dette afsnit vil derfor alene omhandle radiofoniernes aftaler med ikke-ansatte som fx skuespillere, instruktører, dramatikere mv. Da DR er den primære egenproducerende tv-station, vil der også i nærværende afsnit blive taget udgangspunkt i DRs aftaleforhold.

a. Kollektive rettighedsaftaler

DR har kollektive rettighedsaftaler med langt de fleste grupper af disse kunstnere, se bilag 6.

For DRs kollektive rettighedsaftaler gælder typisk, at der betales et grundhonorar, som omfatter et vist antal begrænsede udnyttelser inden for DRs kernevirkksomhed. Udnyttelser herudover, fx genudsendelse, samt udnyttelser, som falder uden for kernevirkksomheden, fx salg og udgivelser, kræver derimod yderligere betaling til kunstnerne og i visse tilfælde også forhandling med kunstnernes organisationer.

DR er bundet af disse aftaler ved engagement af kunstnere, der er medlemmer af de pågældende organisationer, og/eller hvis optræden falder inden for de nævnte områder. Indholdet af de kollektive aftaler afspejler, at der eksisterer ligeværdige forhold mellem DR og de pågældende organisationer, som er resulteret i rimelige vilkår for engagement i DR.

Særligt for musikområdet skal det fremhæves, at organisationerne er af den opfattelse, at de kollektive aftaler sikrer kunstnerne en minimumsbetaling fra DR, mens de omvendt ikke sikrer DR et minimum af rettigheder. Efter organisationernes opfattelse står det altid den enkelte kunstner frit for ikke at overdrage de rettigheder i den konkrete kontrakt, som ellers skulle være garanteret DR i henhold til den kollektive aftale, og DR er forpligtet til at betale minimumshonorar til kunstneren, uanset om DR får overdraget de tilhørende rettigheder.

DR er uenig heri. Men det væsentlige i denne sammenhæng er at understrege, at de organisationer, DR indgår aftale med, åbenbart

ikke selv mener, at de garanterer DR en minimumsoverdragelse af rettigheder, og derfor er de kollektive aftaler kun en forpligtelse for DR – ikke forpligtelse for den enkelte kunstner. Det er derfor vanskeligt at forstå, at de samme organisationer mener, at de vilkår, som fremgår af de kollektive aftaler, ikke er udtryk for en ligeværdig behandling af kunstnerne, og at en lovændring på området derfor skulle være nødvendig.

Hertil kommer, at Samrådet for Ophavsrets eget indlæg illustrerer, at kunstnerne, når de indgår aftale med pladeselskaberne, i vid udstrækning overdrager deres rettigheder til pladeselskaberne. Kunstnerne besidder derfor ofte ikke deres egne rettigheder og kan derfor ej heller videreoverdrage disse til radio-/tv-stationer, fx gennem kollektive aftaler.

b. Individuelle rettighedsaftaler

Her er typisk tale om bestillingsforhold, dvs. hvor DR bestiller en færdig opgave, der skal leveres til brug i en af DRs produktioner, fx et manus eller en komposition. Der er mange af disse kunstnere, der agerer i selskabsform og derfor under alle omstændigheder ville ligge uden for DRs kollektive rettighedsaftaler. For så vidt angår de resterende kunstnere i denne gruppe er det DRs opfattelse, at langt de fleste af disse kunstnere ikke ønsker at være bundet af standardbetingelser for overdragelse af deres rettigheder.

Udgangspunktet på dette område er derfor fri forhandling, hvor honorar og omfang af rettighedsoverdragelse afhænger af kunstnerens markedsværdi.

Kunstnere med en meget høj markedsværdi får et ekstremt højt honorar og overdrager meget begrænsede rettigheder, og ukendte kunstnere, som har en lavere markedsværdi, får mindre honorar, og rettighedsoverdragelsen er i visse tilfælde mere omfattende.

Både de meget kendte kunstnere og de ukendte kunstnere er dog meget hyppigt bistået i forhandlingerne af enten forbund eller advokat.

c. Særligt om amatører

Samrådet for Ophavsret har særligt rejst spørgsmålet om vilkårene for amatørers medvirken i DRs produktioner. DR har blandt mange

andre aftaler en rammeaftale med DMF, der angiver hvad DR betaler i honorar til professionelle solister og ensembler, der engageres til DRs produktioner. Amatører er specifikt undtaget fra denne rammeaftale efter DRs og DMF fælles ønske og har altid været det, hvilket bl.a. er udtryk for at DMF anerkender, at amatører har en anden markedsværdi end professionelle kunstnere.

I en konkret henvendelse fra DMF til Kulturministeriet i forbindelse med DRs afholdelse af børnenes Melodi Grand Prix MGP 2004, klagede DMF over de kontraktvilkår, DR tilbød de deltagende børn, herunder at DR begrænsede de deltagende børns muligheder for efterfølgende at kunne optræde. Som det også fremgik af DRs svar, var DRs rettighedserhvervelse stærkt begrænset – i flere tilfælde blev de deltagende børn stillet bedre end i tilsvarende kontrakter med professionelle kunstnere repræsenteret ved DMF. Herudover indeholdt kontrakterne vilkår, hvis primære formål var at beskytte børnene mod, at der blev drevet rovdrift på deres efterfølgende optræden.

I øvrigt henvises til Kulturministeriets svar til Folketinget om denne henvendelse.

Eksterne produktioner

Som nævnt producerer DR de fleste af sine programmer selv. I henhold til medieforliget er DR imidlertid forpligtet til at udlægge 21 % af sine tv-produktioner (undtagen nyheder og sport) i det eksterne marked.

Ved udlægninger indgår DR den overordnede produktionskontrakt med producenten og søger naturligvis at sikre så gode rettigheder som muligt i disse forhandlinger. Udgangspunktet er, at DR i relation til tredjemand typisk søger at få de samme rettigheder, som DR ville få, hvis programmet var produceret i DR – dvs. alle rettigheder fra ophavsmænd, der falder inden for gruppen af ansatte i den foreslåede arbejdsgiverregel – mens DR for så vidt angår de frie, selvstændige kunstnere typisk alene kræver en begrænset rettighedsoverdragelse inden for vederlaget, mens fx genudsendelser og udgivelser mv. kræver yderligere betaling til disse kunstneriske tredjemænd.

DR er ikke involveret i den eksterne producents forhandlinger med rettighedshavernes organisationer eller i de konkrete forhandlinger mellem producent og ophavsmand.

Samrådet for Ophavsret finder det åbenbart urimeligt, at aftalerne mellem DR og producenterne er indgået, førend aftalerne mellem producenten og ophavsmændene indgås. DR står helt uforstående over for denne kritik. For det første er det vigtigt for DR at sikre, at producenten for den ofte betydelige entreprisesum indhenter et vist minimum af udnyttelsesrettigheder fra samtlige medvirkende, idet DR jo ellers vil være forhindret i at udnytte produktionen på den ønskede måde. Det ville være helt urimeligt at kræve, at DR skulle forpligte sig til at erhverve produktioner og udbetale meget betydelige beløb uden at have sikkerhed for rent faktisk at kunne udnytte produktionerne.

Men for det andet er det også nødvendigt for producenten at sikre, at radio- eller tv-stationen har forpligtet sig over for producenten, inden denne selv forpligter sig over for ophavsmændene.

Som beskrevet er radio- og tv-stationerne hverken involveret i de eksterne producenters overenskomster eller individuelle aftaler med ophavsmændene. Disse vil derfor blive behandlet under afsnittet vedrørende film og tv-producenterne.

1.2.2.5. SÆRLIGT OM FILM

Hermed skal Ophavsretligt Forum redegøre for sine synspunkter vedrørende de af Samrådet for Ophavsret anførte opfattelser om kontraktforhold.

Producenterne omfatter i denne sammenhæng Producentforeningen, der repræsenterer en række betydende spil- og filmproducenter i Danmark, herunder eksterne tv-produktioner.

Samrådet for Ophavsret har særligt på vegne Danske Filminstruktører, Danske Dramatikeres Forbund og Dansk Musikerforbund anført sine synspunkter om urimelige kontraktforhold i forhold til forhandlinger og indgåelse af kontrakter/overenskomst med producenterne.

Det skal indledningsvist understreges, at der stort set ikke før nu har været rejst indsigelse eller anført sådanne synspunkter, som nu fremføres i forhold til tidligere førte kollektive og/eller individuelle forhandlinger og indgåelse af overenskomster og/eller kontrakter.

Aftalefrihed

Ophavsretsloven er en del af den almindelige formueret og er derfor omfattet af den almindelige lovgivning på dette område. Dette indebærer, at aftaleloven også finder anvendelse på kontrakter inden for det ophavsretlige område.

Udgangspunktet i dansk ret er parternes aftalefrihed, og der kan kun under ganske særlige omstændigheder opstilles beskyttelsespræceptive regler.

Sådanne regler indføres almindeligvis kun, hvis der foreligger helt særlige skærpende omstændigheder, som taler herfor, og såfremt disse forhold ikke kan afhjælpes via lovgivningens almindelige regler, herunder fx beskyttelsesreglerne i aftaleloven.

Det er Ophavsretligt Forums opfattelse, at dette princip i videst muligt omfang skal efterleves, medmindre der kan påvises sådanne helt særlige omstændigheder, som gør det påkrævet, at der indføres beskyttelsespræceptive regler.

Der må lægges afgørende vægt på, at der i aftaleloven findes fornødne bestemmelser, der beskyttede den (præsumptivt) svage part ved aftaler om rettighedsoverdragelser.

Spørgsmålet om indførelse af præceptive regler er ikke nyt, men har tværtimod været drøftet i forbindelse med de væsentlige ændringer af ophavsretsloven siden 1961.

I alle tilfælde har der været lagt afgørende vægt på, at princippet om aftalefrihed bør bevares i videst muligt omfang. Undtagelser hertil kan og bør kun indføres, hvis der kan påvises tilstrækkelige eksempler på særlige forhold, som er reelle og vægtige og dermed gør dette påkrævet.

Samrådet for Ophavsret har i sit indlæg alene anført enkelte eksempler på kontraktformuleringer, der, som det anføres, er ”instruktørernes udkast”.

Imidlertid er der ikke nævnt ét eneste eksempel på en situation, hvor en producent har fastsat vilkår ensidigt og afvist at forhandle.

Det må ligeledes afvises, at Producentforeningen i forhold Danske Filmin-

struktører ikke har udvist den fornødne forhandlingsvilje som anført. Producentforeningen og/eller de enkelte producenter indgår naturligvis i dialog og forhandling med konsulenter/jurister hos eksempelvis Danske Filminstruktører eller de enkelte instruktører i forbindelse med kontrahering.

Endvidere er det vigtigt at holde sig for øje, at der netop på området for filmproduktion de facto er en meget begrænset tilbagefaldsret for de medvirkende.

Filmproducenten har en selvstændig producentbeskyttelse, jf. ophavsretslovens § 67.

Filmproducentens enerettigheder til billedoptagelsen gør selvsagt også, at filmproducenten har et helt naturligt incitament til at udnytte optagelsen og de deri manifesterede overdragne rettigheder. Der har af samme årsag heller ikke været fremført eksempler fra Samrådet for Ophavsrets side på, at en producent ikke har udnyttet en overdragen rettighed.

Nye udnyttelsesformer

Producentens investering i de overdragne rettigheder udgør i mange tilfælde meget væsentlige summer, og producenten skal selvsagt have en tilstrækkelig platform til at få denne investering hjem.

Kontrakter og visse overenskomster er derfor typisk bygget op over den model, at producenten erhverver de fulde udnyttelsesrettigheder til enhver platform, alle windows.

Det er imidlertid i sagens natur aldrig muligt at tage højde for alle de nye udnyttelsesformer, som vil opstå i fremtiden.

Branchen er således om noget kendetegnet ved, at der hele tiden opstår nye platforme til at udnytte produktionen på. Som eksempler herpå kan for film nævnes overgangen fra VHS til DVD og VOD og den nuværende udvikling, hvor rettighederne bliver udnyttet på platforme som internettet og mobiltelefoner.

Disse nye udnyttelsesplatforme opstår typisk først lang tid efter, at kontrakten mellem producenten og den skabende eller udøvende er indgået.

Præceptive regler vil have dramatisk og indgribende betydning for producenterne, som herefter vil tvinges til på ganske kort tid (dvs. inden for opsigelsesvarslet) at skulle udnytte de overdragne rettigheder på disse nye medier.

I praksis er udnyttelse på nye medier imidlertid en meget vanskelig proces navnlig i disse mediers opstartsfasen.

Som eksempel kan nævnes de tekniske vanskeligheder, som er opstået i forbindelse med salg og distribution af også billedoptagelser på internettet. I dette tilfælde foretager producenterne (og distributørerne) væsentlige investeringer i at udvikle en sikker platform for distribution af optagelserne, således at producenten og de medvirkende kan være sikker på at opnå betaling for udnyttelsen (download) af optagelserne, samt at dette ikke mindst sker under en betryggende proces.

Det vil være helt urimeligt og en klar udhuling af producenternes indtægtsgrundlag, såfremt de skulle tvinges til at iværksætte en udnyttelse på nye tekniske platforme inden for ganske kort tid, uden at det har været muligt at foretage de nødvendige investeringer og sonderinger i tilstrækkelig sikker teknik mv.

Netop på disse områder er der således et klart behov for at finde fælles tekniske standarder, og såfremt ophavsretslovens bestemmelser gøres præceptive, vil det reelt betyde, at producenterne vil blive tvunget til at iværksætte tidlige løsninger, som uden tvivl vil forringe producentens og de medvirkendes indtægtsmuligheder på længere sigt. Herudover vil sådanne løsninger uden tvivl være til ulempe for brugerne.

Det bemærkes i den forbindelse, at en del af de medvirkendes indtægt typisk består af en royalty og dermed er proportionel med producentens indtægter ved udnyttelsen. Producenten har således en sammenfaldende interesse med de deltagende i at udnytte de overdragne rettigheder i videst og bedst muligt omfang. Med de nye teknologier kræver dette imidlertid en moden og saglig overvejelse samt væsentlige investeringer, idet for tidlige løsninger på dette område kan have væsentlige negative konsekvenser.

Såfremt ophavsretslovens bestemmelser gøres beskyttelsespræceptive vil det i øvrigt uden tvivl blive afspejlet i det vederlag, som de medvirkende vil modtage for de overdragne rettigheder.

Har producenten ikke en sikkerhed for at kunne anvende optagelserne på nye medier mv., vil det udhule producentens forretningsgrundlag, og de overdragne rettigheder vil ikke have samme værdi, ligesom producenten ikke vil tage de samme økonomiske risici med investeringer i nyt. Disse forhold vil medføre et nedslag i royaltypointsatsen og det aftalte faste honorar.

Det er derfor Ophavsretligt Forums klare opfattelse, at ophavsretslovens bestemmelser, som her anføres af Samrådet, fortsat skal kunne fraviges ved aftale.

Det understreges endnu engang, at der ikke er fremsat ét eneste eksempel, som viser, at en fravigelse af reglerne har haft negative konsekvenser for de medvirkende.

Der synes således på denne baggrund ikke på nogen måde at være belæg for at fravige formuerettens udgangspunkt om aftalefrihed.

Det har derfor uden tvivl været lovgivers hensigt, at bl.a. aftalelovens § 36 skulle finde anvendelse i sager, hvor en fravigelse af eksempelvis ophavsretslovens §§ 54-56 ville medføre urimelige resultater.

Konklusion

Overordnet set er det Ophavsretligt Forums opfattelse, at de nuværende bestemmelser i ophavsretslovens kapitel 3 indeholder en velafbalanceret regulering af interesserne mellem de skabende og udøvende og producenterne.

Der ses ikke at være behov for at gøre eksempelvis ophavsretslovens § 54 og § 55 præceptive i strid med traditionen om aftalefrihed.

Sådanne præceptive regler må kræve, at der foreligger helt særlige omstændigheder, der taler herfor, og som minimum, at der kan fremlægges tilstrækkelige eksempler på, at reglerens deklaratoriske status har haft sådanne negative konsekvenser. Der ses imidlertid ikke at være ét eneste eksempel herpå siden de nuværendes regler indførelse i 1995.

I øvrigt vil bl.a. aftalelovens § 36 kunne anvendes i tilfælde af urimelige resultater som følge af en fravigelse af ophavsretslovens bestemmelser.

Hertil kommer, at instruktører, dramatikere, musikere og andre medvirkende er repræsenteret af og har adgang til professionel rådgivning og bistand fra deres egen organisationer, eksempelvis Danske Filminstruktører, Danske Dramatikeres Forbund og Dansk Musikerforbund, hvor juridisk og forhandlingserfaren ekspertise er til rådighed.

Tilsvarende betragtninger som anført ovenfor gælder tillige i forhold til de udøvende, herunder skuespillere og Dansk Skuespillerforbund.

1.2.2.6. SÆRLIGT OM MUSIKFORLAG

Musikforlagsbranchen

Dansk Musikforlæggerforening er stiftet i 1932. Som medlem kan optages professionelle, seriøst arbejdende musikforlag, som af foreningen anses for at drive almindelig musikforlagsvirksomhed. Det vil blandt andet sige, at det har en fast forretningsadresse, og at det er originalforlag til mindst 25 kompositioner erhvervet inden for de sidste 3 år og udgivet enten på tryk eller på mekaniske medier. Forlaget skal have domicil i Danmark. De væsentligste musikforlag i Danmark er organiseret i foreningen.

Musikforlagsbranchen (og Dansk Musikforlæggerforening) omfatter både musikforlag, der beskæftiger sig med den klassiske partiturmusik og musik til undervisning, og musikforlag, der beskæftiger sig med populærmusik.

Tidligere var salget af trykte noder musikforlagenes største indtægtskilde, men i dag er indtægterne fra trykte noder som følge af den teknologiske udvikling blevet mindre vigtige sammenholdt med udnyttelse af musikværker ved offentlig fremførelse og på den lange række af medier, der i dag benyttes. På musikområdet har den teknologiske udvikling således haft markant betydning for så vidt angår medierne for udnyttelse af musikken. I flæng kan nævnes lakplader, vinylplader, spolebånd, kassetiebånd, cd'er, MP3-filer, computerspil, mobiltelefoner osv. Der er tale om en fortsat udvikling – en udvikling, der går hurtigere og hurtigere med hensyn til udvikling af medier, hvorpå musik udnyttes.

Musikbranchen i Danmark er særligt kendetegnet ved en stærk organisering på ophavsmandssiden. Danmark har således med 5,4 mil-

lioniere indbyggere ca. 1.500 organiserede musikalske ophavsmænd, der er medlemmer af Dansk Komponistforening (DKF), Danske Populærautører (DPA) eller Dansk Jazz, Beat og Folkemusikautører (DJBFA). Til sammenligning kan det oplyses, at Sverige med 9 millioner indbyggere har ca. 550 organiserede musikalske ophavsmænd, Norge med 4,5 millioner indbyggere har ca. 500 og Finland med 5 millioner indbyggere også ca. 500 organiserede musikalske ophavsmænd. Det vil sige, at Danmark har næsten lige så mange organiserede musikalske ophavsmænd som Sverige, Norge og Finland tilsammen.

Danmark er således kendetegnet ved, at ophavsmændene i vid udstrækning har adgang til organiseret ekspertbistand i forbindelse med indgåelse af musikforlagskontrakter.

Musikforlæggerens rolle

De synspunkter, Samrådet for Ophavsret er fremkommet med om musikforlæggerens rolle, svarer ikke til de faktiske forhold. Musikforlæggeren varetager således en række funktioner med henblik på at få udbredt de musikværker, forlæggeren repræsenterer. Som bilag som bilag 13 er gengivet en oversigt over nogle af musikforlæggerens relationer til omverdenen med henblik på udbredelsen af musikværkerne.

Musikforlæggerens kreative rolle er at finde frem til, stimulere og være med til at udvikle talenter med det formål at få skabt indtægter til ophavsmanden og musikforlaget. Musikforlæggeren skal sørge for, at ophavsmandens værker udnyttes kommercielt. Udbredelsen kan for eksempel ske ved cd-indspilninger, licensiering, såkaldt "synkronisering" ved anvendelse af musikværket i spillefilm, reklamefilm mv., publicering af værket på noder til salg eller leje, offentlig fremførelse til "live-publikum" og anden offentlig fremførelse, herunder udsendelse i radio, tv, på internet mv.

Musikforlagsvirksomhed er risikobetonet virksomhed. Når en musikforlægger indgår en musikforlagaftale med en ophavsmand, foretager musikforlæggeren en usikker investering i fremtiden. I den forbindelse modtager ophavsmanden typisk et forskud. Det kan blive en succes, således at ikke blot forskuddet tjenes hjem, men at der også er en fortjeneste til musikforlæggeren. Men det kan også blive en fiasko, hvor ikke engang forskuddet tjenes hjem. Det er derfor vigtigt, at musikforlaget har mulighed for, at det kan "tjene på gyngerne, hvad det sætter til på karrusellerne". Det er således essen-

tielt for musikforlaget, dels at det kan bevare rettighederne til de værker, det har investeret i, i hele værkets beskyttelsesperiode, dels at rettighederne til nogle udnyttelsesformer, der måske i en periode ikke er den store interesse for, men hvor interessen måske kan vågne op igen, ikke går tilbage til ophavsmanden.

Det forekommer i øvrigt bemærkelsesværdigt, at Samrådet finder, at en musikforlagsaftale bl.a. på grund af forskuddet i kombination med rettighedsoverdragelsen for værkernes beskyttelsesperiode i realiteten har karakter af en "skjult låneaftale" med en "defacto stavnsbinding" af ophavsmanden. Disse udsagn fra organisationernes side synes ikke at svare til opfattelsen hos den dominerende del af ophavsmændene, der efter musikforlagernes opfattelse er glade for den praksis, der gælder med hensyn til ydelse af forskud – en praksis, der selvfølgelig indebærer en udveksling af ydelser fra begge parter: fra ophavsmandens side typisk en rettighedsoverdragelse for værkets beskyttelsestid til forlaget og fra forlagets side dels et forskud, dels betaling af royalties for forlagets efterfølgende udnyttelse af værket.

Særligt med hensyn til den klassiske partiturmusik og musik til undervisning sker talentopdagelsen typisk på musikskoler, musikhøjskoler og andre højere uddannelsesinstitutioner. Musikforlæggere ansætter herudover personale, der har til opgave at finde nye talenter ved at gå til koncerter, følge radio- og tv-udsendelser samt studere manuskripter. Sidstnævnte opgave er en meget tidskrævende og kompliceret opgave. Udbredelsen af den klassiske partiturmusik sker typisk ved udgivelse og distribution af noder. Trykte udgaver af musik for amatører og til undervisningsbrug markedsføres gennem musikhandlere, musiklærere, musikbiblioteker, skoler mv..

Talentopdagelsen inden for populærmusikken sker på en række forskellige måder. Musikforlæggere ansætter i større og større grad unge mennesker, som jævnligt besøger større og mindre spillesteder for at finde nye talentfulde sangskrivere, ligesom de plejer kontakter med managers og pladeproducenter for at få tips om nye talenter. Musikforlagene kontaktes også i stort omfang af ophavsmændene selv, der indsender demo-versioner til vurdering.

I forbindelse med udbredelsen af musikken fra et nyt talent inden for populærmusikkens område påtager musikforlæggeren sig ofte i startfasen at bekoste fremstillingen af en god indspilning, der kan bruges som demoeksempel i arbejdet for at introducere talentet for

pladeproducenter, eller ved bekostning af leje af professionelt musikstudie.

Musikforlæggeren markedsfører de værker, forlæggeren repræsenterer over for pladeproducenter og artister, for at få dem til at lave kommercielle indspilninger. Markedsføringen sker endvidere over for radio-, tv- og filmproducenter for at få værkerne opført i radio- og tv-udsendelser og i filmproduktioner. De færdige indspilninger markedsføres endelig intensivt i aviser, på tv, internet mv.

Forlagskontrakter

Mange individuelle forhold gør sig gældende på det danske musikforlagskontraktområde: der er store multinationale forlag, der er en række små musikforlag, der er forlag med tætte relationer til pladeselskaber, idet de måske hører til samme koncern, der er musikforlag, der er helt uafhængige af pladeselskaber, der er forlag, der er specialiseret i klassisk partiturmusik, der er forlag, der er specialiseret i populærmusik, der er forlag, der navnlig beskæftiger sig med nodesalg, og der er forlag, der primært udnytter musikværker på anden vis. Alle disse forhold indebærer, at der på markedet opereres med mange forskellige musikforlagskontrakter.

Der eksisterer ikke nogen forhandlet musikforlagskontrakt mellem Dansk Musikforlæggerforening og nogen af ophavsmændenes organisationer. Dansk Musikforlæggerforening har udformet en modelkontrakt, der stilles til rådighed for medlemmerne. DJBFA har tilsvarende udarbejdet modelkontrakter, der stilles til rådighed for denne organisations medlemmer.

Dansk Musikforlæggerforening har tidligere foreslået autororganisationerne, at der blev indgået en overenskomst med en vejledende standardkontrakt på musikforlagsområdet. Dette har autororganisationerne imidlertid indtil videre ikke være indstillet på. Ophavsretligt Forum vender sig mod Samrådets forsøg på at få indført lovbestemte minimumsbestemmelser for musikforlagsaftaler i stedet for at medvirke til, at de modstående organisationer på området kommer i realitetsforhandlinger om en vejledende standardkontrakt.

En musikforlagskontrakt adskiller sig fra en forlagskontrakt ved både at kunne indeholde en tekst og en musikdel, og i modsætning til en forlagskontrakt på bogområdet, hvor den trykte bog stadig er det primære medie, vil musikforlagskontrakten kunne have forskelli-

ge primære formål, alt afhængig af om der er tale om en komponist eller en tekstforfatter, og hvilken musikgenre der er tale om. Hovedudnyttelsesformerne vil kunne være udgivelse af sangbøger, nodehæfter, fonogramindspilninger eller offentlig fremførelse af værket ved koncerter, i radio og tv mv.

Dansk Musikforlæggerforenings modelkontrakt indeholder ikke en aftaleperiode, inden for hvilken rettighederne til de værker, der skabes af ophavsmanden her, overdrages til musikforlaget. Modelkontrakten lægger op til en aftale om specifikt angivne musikværker. Som også oplyst af ophavsmanden og sangeren Poul Krebs på et møde i Kapitel 3-udvalget den 2. december 2004 er det da også tendensen i dag – i modsætning til tidligere – at der indgås forlagsaftaler på værks- eller albumniveau og ikke med en aftaleperiode.

1.2.2.7. SÆRLIGT OM PLADEKONTRAKTER

IFPI Danmark er den danske afdeling af den internationale brancheorganisation IFPI (the International Federation of the Phonographic Industry), der på verdensplan repræsenterer mere end 1400 fonogramproducenter (pladeselskaber) og distributører i 70 lande.

IFPI Danmarks medlemskreds består af både danske og udenlandske pladeselskaber, hvis omsætning udgør mere end 95 % af samtlige de musikudgivelser, der årligt sælges i Danmark.

IFPI Danmark varetager medlemmernes fælles interesser, hvorunder bl.a. kan nævnes:

- Varetagelse og beskyttelse af medlemmernes rettigheder
- Forhandlinger med andre rettighedshaverorganisationer
- Opkrævning og fordeling af vederlag til IFPI Danmarks medlemmer
- Bekæmpelse af piratkopiering
- Hitlister
- Music Awards-arrangementer
- Eksportinitiativer

IFPI Danmarks medlemskreds består 38 pladeselskaber, hvis omsætning som nævnt udgør ca. 95 % af de musikudgivelser, der årligt sælges i Danmark. Totalsalget i 1.000 for årene 2000-2005 er som følger:

2000	20.282	1.151.585
2001	15.283	946.343
2002	12.242	798.145
2003	10.138	682.799
2004	9.786	644.995
2005	9.514	609.975

Ophavsretligt Forums kommentarer knytter sig primært til forslaget om at gøre ophavsretslovens § 54 og § 55 beskyttelsespræceptive og vil derudover berøre de forslag til ændringer, som er fremsat af Dansk Musiker Forbund og Dansk Artist Forbund.

Overordnet set er det Ophavsretligt Forums opfattelse, at de nuværende bestemmelser i ophavsretslovens kapitel 3 indeholder en velafbalanceret regulering af interesserne mellem ophavsmændene og rettighedserhververne.

Der ses ikke at være behov for at gøre ophavsretslovens § 54 og § 55 præceptive i strid med traditionen om aftalefrihed og den nordiske retsenhed. Sådanne præceptive regler må kræve, at der foreligger helt særlige omstændigheder, der taler herfor, og som minimum, at der kan fremlægges tilstrækkelige eksempler på, at reglernes deklaratoriske status har haft sådanne negative konsekvenser. Der ses imidlertid ikke at være ét eneste eksempel herpå siden de nuværendes regler indførelse i 1995.

I øvrigt vil bl.a. aftalelovens § 36 kunne anvendes i tilfælde af urimelige resultater som følge af en fravigelse af ophavsretslovens § 54 og § 55.

For så vidt angår de øvrige forhold, som er fremhævet fra kunstner-siden, savner disse ligeledes grobund i andet end teoretiske overvejelser om en anden regulering til fordel for kunstnerne.

Dansk Artist Forbund og Dansk Musiker Forbund har ud over forslaget om indførelse af beskyttelsespræceptive regler advokeret for indførelsen af nye regler til fordel for kunstnerne. For god ordens skyld skal vi knytte enkelte kommentarer hertil.

Indledningsvis bemærkes det, at de to forbund gerne vil beskrive rettighedsoverdragelsessituationen således, at der består en helt urimelig forhandlingsposition mellem kunstneren som den juridisk ukyndige og pladeselskabet som den branchekyndige.

Denne udlægning må imidlertid afvises, idet netop Danmark har en helt særegen tradition for, at kunstnerne organiserer sig via forbund som netop Dansk Artist Forbund og Dansk Musiker Forbund. Kunstnerne har via disse organisationer mulighed for at opnå kyn- dig rådgivning om indgåelse af fx pladekontrakter. Det må således afvises, at der består denne urimelige forskel i forhandlingspositio- nen i relation til juridisk rådgivning ved aftaleindgåelsen.

Umisteligt krav på vederlag

De to forbund har stillet forslag om, at der indføres en bestemmelse i ophavsretsloven, som sikrer kunstneren et umisteligt krav på et ri- meligt vederlag for alle udnyttelser af overdragne rettigheder.

Indførelsen af et sådant princip vil fjerne enhver rest af aftalefrihe- den på området og være et alvorligt brud på princippet om aftalefri- hed inden for dansk ret. I så fald vil indgåelse af pladekontrakter gå fra at være aftalebaseret til at være dikteret af lovgivningen.

Forbundene har herudover på ingen måde henvist til omstændighe- der, som kunne berettige indførelsen af en sådan regel. Der foreta- ges alene visse henvisninger til, at enkelte klausuler i kunstnernes kontrakter kan gøre det vanskeligt at beregne en rimelig royalty.

Det må imidlertid understreges, at pladekontrakter netop er ken- detegnet ved, at kunstneren modtager en royalty for de forskellige udnyttelseshandlinger.

Denne royalty kan grundlæggende set enten beregnes som en del af pladeselskabets videresalgsspris (Published Price to Dealer – PPD) eller som en del af selskabets nettoprofit ved de pågældende udnyt- telser (dvs. efter fradrag af omkostninger).

Der ses ikke at være forekommet tilfælde, hvor dette har medført et urimeligt resultat for kunstneren, men skulle der konkret opstå sådanne eksempler i fremtiden, vil forholdet kunne reguleres via aftalelovens § 36.

Ophavsretligt Forum skal derfor afvise indførelsen af en sådan regel, idet der på ingen måde ses at være behov herfor.

Markedsførings- og promotionsplaner

Herudover har kunstnerne henvist til, at det i lovbemærkningerne bør præciseres, at der ved vurderingen af, om pladeselskabet har løftet sin udgivelsespligt, skal lægges vægt på, om pladeselskabet har udarbejdet og efterlevet markedsførings- og promotionsplaner, og at det direkte skal fremhæves, at kunstnerne i hensigtsmæssigt omfang skal inddrages i planlægningen.

Et sådant krav vil – på linje med en række af de forslag, som er fremsat fra kunstnerside – være i klar modstrid med princippet om aftalefrihed. Krav om markedsføring og promotion har herudover ingen juridisk sammenhæng med, om der sker en udnyttelse af de overdragne rettigheder.

Pladeselskaberne vil altid have en helt naturlig interesse i at markedsføre og promovere det fælles produkt, jf. ophavsretslovens § 65 og § 66. Der kan imidlertid ikke stilles lovkrav om, at der skal ske et vis minimum af markedsføring, og der kan slet ikke indføres et krav om, at kunstneren skal have en bestemt indflydelse på denne.

Pladeselskabet må som ekspert på dette område som udgangspunkt have den fulde aftalemæssige frihed til at vurdere, hvilken økonomisk investering som skal foretages i markedsføringen, og hvordan denne skal tilrettelægges. Et lovkrav om det modsatte vil reelt sætte pladebranchen under værgemål og underminere forretningsgrundlaget for branchen.

Genindspilning mv.

Endelig har kunstnerne henvist til, at der angiveligt kan være problemer med, at der i visse kontrakter er genindspilningsforbud og eksklusive bestemmelser.

Forholdet har imidlertid ikke været gjort til genstand for særlig argumentation, og der ses på dette område ikke at være noget som helst behov for en særlig regulering.

Skulle der i enkelte helt særlige tilfælde opstå problemer med sådanne klausuler mv., vil dette forhold kunne reguleres af aftalelovens § 36.

1.2.2.8. SÆRLIGT OM ARKITEKTER OG DESIGNERE

Ophavsretligt Forum har følgende kommentarer på vegne af Danske Arkitektvirksomheder (DANSKE ARK):

Arkitektbranchen er konjunkturpåvirkelig.

Der er sikkert som følge heraf mange arkitekter, der vælger – nogle i enkelte perioder – at være selvstændige som free-lancere.

Disse enkeltmandsvirksomheder er optagelsesberettigede som medlemmer både i Arkitektforbundet, der har optaget enkeltmandsvirksomheder siden 1. januar 2004, og i DANSKE ARK, hvis medlemskreds for 40 %'s vedkommende består af enkeltmandsvirksomheder.

Temaet for nærværende indlæg er ikke enkeltmandsvirksomhederne.

Overvejelserne om beskyttelsesbehov som fremført fra Samrådets side har alene betydning i forhold til ansatte i arkitektvirksomheder, der ikke er ejet af de(n) ansatte.

DANSKE ARKs synspunkter

DANSKE ARKs grundlæggende synspunkt er, at beskyttelseshensynet i forhold til de ansatte varetages tilstrækkeligt og fyldestgørende i henhold til aftaleloven, herunder § 36, og de almindelige obligationsretlige fortolkningsprincipper, der tillige er udbygget i ophavsretslovens kap. 3's nuværende og gældende regler.

Ved vurdering af behovet for indførelse af beskyttelsesregler kan der ikke tages hensyn til, om der til tider måtte foreligge den særlige situation, at branchen oplever at være presset. Som i mange andre brancher er både virksomhed og ansat afhængig af udbud og efterspørgsel og er naturligt afhængig af konjunkturudviklingen, herunder for arkitekter inden for nybyggeri og omfattende moderniseringer.

Der er for øjeblikket højkonjunktur i byggeriet. Efterspørgslen af arkitektopgaver og ydelser er for tiden stigende og stor. Samtidig med den store indenlandske efterspørgsel på arkitekt-ydelser er DANSKE ARKs medlemskreds i stadigt stigende omfang begyndt at vende blikket mod udlandet og vinder faktisk pænt med konkurrencer. Det sikrer arbejdspladser og medfører, at virksomhederne p.t. har svært ved at få kvalificeret arbejdskraft, til trods for at arkitektledigheden (pt. ca. 10 %) stadig ligger langt over den almindelige arbejdsløshed i Danmark.

Det giver mange af de ansatte en god forhandlingsposition.

Vurderingen skal dog ses og ske uafhængigt af, om branchen er konjunkturfølsom eller ej.

Den styrkeulighed og latente risiko for misbrug i form af urimelig aftalevilkår bl.a. ved rettighedsoverdragelse, som anføres i Samrådets indlæg, er ikke reel endsige potentiel, særligt eftersom begge parter er eller har mulighed for at være repræsenteret af hver sin professionelle faglige organisation, herunder med juridisk ekspertise.

Hertil kommer, at de ansatte løbende vederlægges med overenskomstmæssigt aftalte normallønninger. Det er ikke DANSKE ARKs opfattelse, at der i praksis fra den ansatte stilles krav og dermed ej heller aftales yderligere vederlæggelse særskilt for ophavsrettigheder.

Konflikter

Retten til arkitektur og design, som frembringes i ansættelsesforhold, giver efter DANSKE ARKs erfaring reelt ikke anledning til konflikter.

Der er DANSKE ARK bekendt hverken trykt eller utrykt retspraksis herom.

Alle tvister skal som udgangspunkt søges løst i fagretlige system, jf. DANSKE ARKs hovedaftaler, og dermed ved lokal forhandling og mæglingssmøde, hvor begge parters organisation deltager.

Sager, der ikke relaterer sig til overenskomstens bestemmelser, herunder om ophavsret, og som ikke forliges, skal videreføres ved de almindelige domstole.

DANSKE ARK er ikke bekendt med, at dette har givet anledning til nogen retssager.

DANSKE ARK har heller ikke kendskab til sager i øvrigt som anført af Samrådet, herunder ej heller om forståelse af "sædvanlig virksomhed". Det kan være sager med arkitektvirksomheder uden for DANSKE ARK, der refereres til.

Akademisk Arkitektforening har et retsudvalg, der behandler sager mellem medlemmerne. Afgørelserne offentliggøres ikke, men der har ifølge retsudvalgets oplysninger ikke de sidste 10 år været

sager om ophavsretlige problemstillinger vedrørende arbejdsgiver/ansatte.

Overenskomst og aftaler

DANSKE ARK indgik i 1981 den første overenskomst med Arkitektforbundet og blev derved arbejdsgiverforening. De andre overenskomster kom i de følgende år.

Den gældende overenskomst fra 2005 mellem DANSKE ARK og Arkitektforbundet indeholder ingen særregler om ophavsret eller andre immaterielle spørgsmål.

I forbindelse med overenskomstforhandlingerne i 2002 bortfaldt pligten til at anvende en tidligere aftalt standardkontrakt.

DANSKE ARK udarbejdede herefter et paradigma (standardaftale), som virksomhederne kan benytte ved indgåelse af ansættelsesaftale med de ansatte.

Den standardaftale, som DANSKE ARK derved anbefaler sine medlemmer, herunder § 11 om overdragelse af ophavsrettigheder, blev tilsendt og er kommenteret af de ansattes forbund.

Arkitektforbundet har i samarbejde med Konstruktørforeningen og Teknisk Landsforbund DANSKE ARK bekendt alene søgt at få en tilføjelse om ideelle rettigheder i DANSKE ARKs standardaftale § 11 om overdragelse af ophavsrettigheder.

Organisationerne udarbejdede i den forbindelse følgende fælles kommentarer, dateret 20. september 2002, der er tilgængelig på Arkitektforbundets hjemmeside <http://www.arkitektforbundet.dk/cgi-files/mdmgfx/file-557-76307-13186.pdf>.

*”Ad § 11: Vi foreslår, at følgende tilføjes efter 1. afsnit:
Ophavsmanden har krav på at blive navngivet i overensstemmelse med, hvad god skik kræver, såvel på eksemplarer af værket som når dette gøres tilgængeligt for almenheden. Værket må ikke ændres eller gøres tilgængeligt for almenheden på en måde eller i en sammenhæng, der er krænkende for ophavsmandens kunstneriske anseelse eller egenart. Denne ret kan ophavsmanden ikke frafalde, medmindre det gælder en efter art og omfang afgrænset brug af værket.”*

DANSKE ARK meddelte den 3. oktober 2002, at DANSKE ARK ikke ønskede at indsætte denne tilføjelse om droit moral i bestemmelsen. Det var allerede gældende ret ifølge ophavsretslovens § 3.

Der har ud over denne skriftveksling ikke været ført forhandlinger eller drøftelser siden herom.

Sammenfatning

Det skal understreges, at der stort set aldrig før nu har været indsigelse fra ansatte arkitekter eller disses forbund mod de enkelte arkitektvirksomheders eller DANSKE ARKs forhandlinger og indgåelse af aftaler, herunder benyttelsen af DANSKE ARKs standardaftale.

Ophavsretsloven er en del af den almindelige formueret og er derfor omfattet af den almindelige lovgivning på dette område. Dette indebærer, at aftaleloven også finder anvendelse på kontrakter inden for det ophavsretlige område.

Udgangspunktet i dansk ret er parternes aftalefrihed, og der kan kun under ganske særlige omstændigheder opstilles beskyttelsespræceptive eller yderligere beskyttelsesregler end de nugældende.

Sådanne regler indføres almindeligvis kun, hvis der foreligger helt særlige skærpende omstændigheder, som taler herfor, og såfremt disse forhold ikke kan afhjælpes via lovgivningens almindelige regler, herunder fx beskyttelsesreglerne i aftaleloven.

Det er DANSKE ARKs opfattelse, at dette princip skal efterleves, da der ikke kan påvises sådanne helt særlige omstændigheder, som gør det påkrævet, at der indføres nye regler.

Der er ingen konkrete beskyttelseshensyn, som gør sådanne regler påkrævet, og eventuelle negative konsekvenser vil kunne opvejes af allerede eksisterende regler, herunder aftalelovens § 36.

DANSKE ARK skal derfor kraftigt anbefale, at Samrådets forslag om indførelse af nye regler, herunder beskyttelsespræceptive regler, ikke følges.

1.3. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS OG OPHAVSRETSLIGT FORUMS FORSLAG OG ARGUMENTER

1.3.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

1.3.1.1. INDLEDNING

Den nuværende beskyttelse af ophavsmænd i aftalesituationen er, som det er fremgået af dokumentationen ovenfor, jf. afsnit 1.2.1., ikke tilstrækkelig præcis og adækvat i forhold til nutidens aftalesituation. Hvis man vil beskytte rettighedshavere mod misbrug og udnyttelse af deres værker på urimelige vilkår på en effektiv måde og derigennem sikre, at en væsentlig del af formålet med ophavsretten realiseres, skal der nye og mere håndfaste regler til. Reglerne skal tilrettelægges med henblik på at imødegå de uhensigtsmæssigheder og risici, som nutiden aftalelandskab frembyder for ophavsmænd (herunder naturligvis fortsat også udøvende kunstnere). Hertil kræves ikke, at der trædes afgørende nye stier i det juridiske landskab. Det er tilstrækkeligt, at de eksisterende stier udvides og rettes ud, og at der etableres en vis trafikkontrol. Den aftalefrihed, som i dag tilkommer parterne, og som kommer til udtryk ved de individuelle forhandlinger mellem forfatter og forlag, skal i den fremtidige model kombineres med en aftalefrihed, som er knyttet til organisationerne på området. En reel aftalefrihed skal sikres gennem regler.

Der skal lovreguleres med skønsomhed og fornuft. Men også med klarhed, holdning og konsekvens. Aftalereglerne bør generelt være stærke nok til at beskytte den svage aftalepart. Men beskyttelsen bør ikke gå så vidt, at aftalefriheden knægtes. Hængslet i denne balance er en kombination af lovmæssige rammebetingelser og standardaftaler.

1.3.1.2. SÆRLIGT OM STANDARDAFTALER

Det er Samrådet for Ophavsrets opfattelse, at anvendelsen af standardaftaler (i form af "agreed documents") almindeligvis indebærer betydelige fordele på områder, hvor der indgås mange ensartede aftaler, og hvor der består en strukturel styrkeulighed mellem aftaleparterne. Med standardaftalen rationaliseres aftaleindgåelsen, og den styrkeulighed, som præger den individuelle aftaleindgåelse, er ikke til stede – i nær samme omfang – på det kollektive niveau. Aftalens legitimitet sikres ved at overlade formuleringen til de repræ-

sentative organisationer på området ved centraliseret forhandling. Standardaftaler indebærer endvidere betydelige fordele ved retsansvendelse i (udfyldnings)tilfælde, hvor aftalen er uklar eller helt savnes. For bl.a. aftalelovens § 36 vil en standardaftale have stor betydning som en målestok ved rimelighedsvurderingen.

Standardaftalernes indhold skal ikke fastlægges ved lovgivning. En sådan løsning ville slet ikke indebære den fornødne smidighed og dynamik. Lovgivningen skal derimod opstille en *incitamentsstruktur*, som fører til, at de modstående organisationer vil føle sig foranlediget til at regulere "deres" områder på en hensigtsmæssig måde. Det, som bør være målet for lovgivningen, er med andre ord udviklingen af en *aftalekultur*, som er kendetegnet ved gode, rimelige og præcise standardaftaler.

Der er dog kontraktområder, hvor egentlige standardkontrakter ikke vil være hensigtsmæssige. Dette gælder bl.a. pladekontraktområdet, som er et særdeles komplekst område, hvor mange rettigheder (i nogen tilfælde også rettigheder uden direkte forbindelse til samarbejdet vedrørende udgivelse af musik) overdrages på en eksklusiv basis. Hertil kommer en række yderligere bestemmelser, som gør området særdeles komplekst. Udarbejdelsen af visse standardvilkår eller en form for kodeks kan være velbegrunder og fornuftig inden for sådanne områder.

1.3.1.3. HOVEDKRAV TIL LOVGIVNINGEN

I det følgende skal Samrådet præsentere og begrunde sine hovedkrav til lovgivningen. Om den almene baggrund for kravene henvises til gennemgangen ovenfor.

Det er Samrådets principielle opfattelse, at de foreslåede regler også bør omfatte værker, som frembringes i ansættelsesforhold, idet de dog bør vige for bestemmelser i kollektiv overenskomst.

Hovedkravene

- Generel, indledende bestemmelse, som præciserer, at udnyttelsen af et ophavsretligt beskyttet værk normalt forudsætter, at der ydes et rimeligt vederlag til ophavsmanden, som står i forhold til værkets værdi.

- Bestemmelse, som giver ophavsmanden mulighed for at kræve en skriftlig aftale.
- Bestemmelse, som sikrer ophavsmandens krav på et rimeligt vederlag.
- Bestseller-regel.
- Bedre regler om fortolkning.
- Bedre regler om aftalekontrol.
- Bedre regler om præceptivitet.
- Særlig regel om ugyldighed.

Generel, indledende bestemmelse, som præciserer, at udnyttelsen af et ophavsretligt beskyttet værk normalt forudsætter, at der ydes et rimeligt vederlag til ophavsmanden, som står i forhold til værkets værdi.

Bestemmelsen har for det første karakter af en programmerklæring, som knytter aftalen sammen med ophavsrettens formål. Hermed understreges den almene samfundsmæssige interesse i at opnå en rimelig fordeling af den ophavsretlige belønning mellem parterne. Bestemmelsen har for det andet betydning ved den konkrete fortolkning af en aftale, fastlæggelsen af et rimeligt vederlag mv.

Med bestemmelsen søges således etableret en økonomisk pendant til reglen i ophavsretslovens § 3, stk. 3, om de ideelle rettigheder. Tankegangen er ikke moderne ophavsret fremmed, jf. fx lovens § 38 om følgeretsvederlag.

Henvisningen til, at vederlaget til ophavsmanden skal "stå i forhold til værkets værdi", markerer, at man som udgangspunkt kun vil kunne acceptere vederlæggelse baseret på en royalty-model. Aftaler om frikøb af rettigheder vil normalt ikke kunne accepteres. Det samme gælder aftaler, hvorved der gives afkald på midler fra COPY DAN o.lign.

Bestemmelsen skal formuleres på en sådan måde, at den ikke afskærer en forfatter fra at forære sit værk i public domain eller udnyttet det i videnskabelige miljøer, open source o.lign.

Inspiration til formuleringen af bestemmelsen kan hentes i *tysk ret*, hvor § 11 i den tyske ophavsretslov lyder (i Maria Bruun Laursens oversættelse):

”Ophavsretten beskytter ophavsmanden i hans immaterielle og personlige [læs: ideelle] forhold til værket og ved benyttelsen af værket. Den tjener samtidig sikringen af et rimeligt vederlag for benyttelsen af værket.”

Også den franske ophavsretslov (Code de la propriété intellectuelle) (engelsk version på: www.wipo.int/clea) indeholder en interessant regel, som fastslår, at udgangspunktet for vederlæggelsen er en royaltymodel, jf. herved hovedreglen i Art. L. 131-4, reglen om forlagsaftaler i L. 132-5 og undtagelserne i L. 132-6 (bl.a. videnskabelige artikler, antologier og bønnebøger).

Bestemmelse, som giver ophavsmanden mulighed for at kræve en skriftlig aftale

Reglen har til formål at beskytte forfatteren som den svage aftalpart gennem en eksplicitering af aftalens vilkår. Kravet vil almindeligvis kunne opfyldes ved anvendelse af en standardaftale. Ud over at bidrage til gennemsigtighed har bestemmelsen således også som formål at fremme udbredelsen af skriftlige aftaler og at opmuntre organisationerne på området til at etablere standardaftaler (agreed documents).

Den materielle aftalefrihed – adgangen for parterne til at fastlægge aftalens indhold – berøres ikke af den foreslåede regel. Denne beror på de almindelige regler om gyldighed mv. og på karakteren af den relevante standardaftale. Reglen ændrer heller ikke ved det almindelige udgangspunkt i dansk ret om formfri aftaleindgåelse.

Virkingen af, at producenten afviser et krav om skriftlighed, bør være, at denne part ikke kan gøre aftalen gældende i forhold til ophavsmanden.

Ophavsmanden bør kunne fremkomme med et krav om en skriftlig aftale på et hvilket som helst tidspunkt. Loven kunne indeholde en frist, inden for hvilken ophavsmandens aftalpart kunne rette for sig ved at fremkomme med en skriftlig aftale.

Aftalen bør indeholde alle væsentlige vilkår. Man kunne overveje, om loven burde angive eksempler på sådanne vilkår, herunder bl.a. om

1. vederlaget størrelse og beregning,

2. prisfastsættelse,
3. overdragelsens omfang,
 - a. konkrete rettigheder
 - b. konkrete udnyttelsesformer
4. markedsføring og promotion,
5. ydelsestidspunkt,
6. ydelsessted,
7. misligholdelse,
8. oplag og nyudgivelser og
9. løbetid.

Handelsagentloven indeholder i § 3 følgende bestemmelse:

”Agenturgiveren og handelsagenten har ret til fra den anden part at modtage et underskrevet dokument, der angiver agenturaftalens vilkår herunder eventuelle senere aftalte vilkår.”

Krav om skriftlighed findes bl.a. i kreditaftaleloven, jf. dennes § 8, jf. §§ 9, 10 og 14. Et skriftlighedskrav findes også i ansættelsesbevislovens § 2.

I den *franske* ophavsretslov findes følgende skriftlighedskrav:

Art. L. 131-2. The performance, publishing and audiovisual production contracts defined in this Title shall be in writing. The same shall apply to free performance authorizations.

Art. L. 131-3. Transfer of authors’ rights shall be subject to each of the assigned rights being separately mentioned in the instrument of assignment and the field of exploitation of the assigned rights being defined as to its scope and purpose, as to place and as to duration.

For *musikforlagsaftaler* gør særlige forhold sig gældende. Væsentlige konkrete bestemmelser i en moderne forlagsaftale bør være:

- bestemmelser om forlagets konkrete forpligtelse til aktivt at arbejde for værkernes udbredelse og udgivelse i alle medier og i alle aftalens territorier,
- bestemmelser om forlagets forpligtelse til med jævne mellemrum inden for hver afregningsperiode løbende til ophavsmanden at fremsende nærmere redegørelser for forlagets arbejde med ophavsmandens værker i aftalens territorier,

- bestemmelser om forlagets forpligtelse til med jævne mellemrum inden for aftaleperioden at udarbejde en plan for forlagets planlagte arbejde med ophavsmandens værker,
- bestemmelser om ophavsmandens ret til at ophæve aftalen for så vidt angår værker, som forlaget ikke sikrer væsentlig udnyttelse af inden for rimelig tid,
- bestemmelser om ophavsmandens krav på udbetaling af forskud i forbindelse med forlagets eventuelle forlængelse af aftalen (option) og i forbindelse med genindtjening af tidligere ydet forskud,
- bestemmelser om forlagets forpligtelse til med ophavsmanden at drøfte alle væsentlige beslutninger vedrørende værkernes udnyttelse, herunder bl.a. i forbindelse med udnyttelse i multimedieprodukter og spillefilm.

Bestemmelse, som sikrer ophavsmanden et umisteligt krav på et rimeligt vederlag

Formål

Denne bestemmelse er central. Den har et dobbelt formål:

1. forhindre misbrug ved at garantere ophavsmanden mindst et "rimeligt vederlag" og
2. tilskynde de modstående organisationer til at indgå standardaftaler, som præciserer indholdet af det "rimelige vederlag".

Det første punkt realiseres ved, at bestemmelsen gøres præceptiv, jf. herom nedenfor. Det andet punkt realiseres ved opstilling af en formodningsregel, hvorefter det vederlag, som fremgår af en standardaftale, skal anses for "rimeligt", medmindre helt særlige forhold gør sig gældende.

Det karakteristiske for den foreslåede regulering er, at den kombinerer fordelene ved den individuelle aftaleindgåelse (fleksibilitet) med den kollektive forhandling (klarhed). Parterne kan således frit aftale et vederlag, blot det mindst er "rimeligt". Med et standardaftaleinstrument vil aftaleforhandlingen og -indgåelsen have et præcist og velafbalanceret udgangspunkt, idet man almindeligvis vil kunne anvende dokumentet direkte. Selve bevidstheden om, at der findes en standardaftale, vil indebære en harmonisering af aftalepraksis. Hermed opnås en betydelig rationalisering af aftaleindgåelsen.

Resultatet er en moderne og dynamisk regulering, som kombinerer klare lovgivningsmæssigt fastsatte rammer med en vidtgående frihed for parterne til selv og/eller gennem disses organisationer at fastlægge retsgrundlaget.

En udbredt anvendelse af standardaftaler vil indebære en retsstilling, som har paralleller til situationen på det almindelige arbejdsmarked med kollektive overenskomster mv. En sådan udvikling vil føre til større klarhed for de involverede parter og til større beskyttelse af de svage forfattere. Hertil kommer, at standardaftalen vil lette og rationalisere aftaleindgåelse, hvilket også vil indebære fordele for udgiverne.

Inden for fx pladekontraktområdet vil en sådan bestemmelse kunne sikre kunstnerne et krav på et rimeligt vederlag – også udnyttelser, som ikke særskilt er reguleret i pladekontraktens afsnit om royalty eller udnyttelser, som ikke er kendt på tidspunktet for aftaleindgåelsen. En sådan bestemmelse skal ikke alene sikre kunstneren et umisteligt krav på et rimeligt vederlag for så vidt angår enhver overdragen kunstnerrettighed, men også i de tilfælde, hvor kunstneren er indehaver af § 66-rettighederne og er nødsaget til at overdrage disse til et selskab.

Tidspunktet for vurderingen

Ved den nærmere formulering af bestemmelsen har man en række muligheder. Et vigtigt valg består mellem en regel, som indeholder en tidsmæssig angivelse af tidspunktet for vurderingen af, om vederlaget er ”rimeligt” – fx aftaletidspunktet – og en regel, som ikke indeholder en sådan angivelse, men som indebærer en mulighed for en løbende tilpasning til det aktuelle, ”rimelige” vederlagsniveau.

Formålet med bestemmelsen er at beskytte ophavsmanden og sikre denne mod urimelige vilkår. De særlige risici er, som nævnt ovenfor, knyttet til bl.a. styrkeuligheden mellem parterne, aftalens kompleksitet og langvarige karakter. En lovregel, som indebærer en mulighed for en løbende tilpasning af det aftalte vederlag til det ”rimelige”, ville være særdeles velegnet til at imødegå disse risici. Bestemmelsen ville således både opfange de tilfælde, hvor det aftalte vederlag allerede på aftaletidspunktet var urimeligt (ud fra en ex ante-betragtning), og de tilfælde, hvor udviklingen i aftaleforløbet har medført, at vederlaget ikke længere kan anses for rimeligt (en ex post-betragtning). Ex post-vurderingen ville omfatte både situationer, hvor vederlaget måtte

anses for urimeligt, fordi aftalegenstanden viste sigt at have større værdi end det, som lå til grund for ophavsmandens vederlag – ”best-seller-situationen” – og den situation, hvor vederlagsniveauet generelt har udviklet sig på en sådan måde, at det aftalte vederlag ikke længere kan anses som rimeligt. Dette kunne fx skyldes, at en ny standardaftale har medført en (væsentlig) forøgelse af vederlaget.

I *tysk ret* er vurderingen knyttet til aftaletidspunktet. Man havde tidligere overvejet en model uden en tidsbegrænsning, men denne blev fravalgt.

Den tyske bestemmelse lyder således (i Maria Bruun Laursens oversættelse):

UrhG § 32

”Rimeligt vederlag

- (1) Ophavsmanden har for indrømmelsen af udnyttelsesretigheder og tilladelsen til værksudnyttelse krav på det aftalte vederlag. Er vederlagets størrelse ikke bestemt, gælder det rimelige vederlag som det aftalte vederlag. Er det aftalte vederlag ikke rimeligt, kan ophavsmanden forlange aftalepartens indforståelse med en ændring af aftalen, hvorved ophavsmanden sikres rimeligt vederlag.
- (2) Et i henhold til en fælles vederlagsregel (§ 36) fastsat vederlag er rimeligt. I øvrigt er vederlaget rimeligt, når det på tidspunktet for aftalens indgåelse svarer til, hvad der – under hensyntagen til alle omstændigheder – i forretningspraksis sædvanligt og retfærdigt ydes med hensyn til måden og omfanget af den indrømmede udnyttelsesmulighed, navnlig henset til varigheden af og tidspunktet for udnyttelsen.
- (3) En aftale, som til skade for ophavsmanden afviger fra stk. 1 og 2, kan ikke gøres gældende af aftaleparten. De i 1. punktum fastsatte bestemmelser finder også anvendelse, når de omgås på anden vis. Ophavsmanden kan dog vederlagsfrit indrømme en simpel udnyttelsesret for alle og enhver.
- (4) Ophavsmanden har intet krav efter stk. 1, 3. punktum, såfremt vederlaget for benyttelsen af hans værk er fastlagt ved tariffaftale.”

Fordelen ved at knytte rimelighedsvurderingen til forholdene på aftaletidspunktet er, at man dermed opnår klarhed over vederlagets

størrelse i hele aftaleperioden. Ulempen, set ud fra en ophavsmands synsvinkel, er den ganske betydelige, at en generel forøgelse af vederlagsniveauet ikke får afsmittende effekt på allerede indgåede aftaler.

Det er Samrådets opfattelse, at en model baseret på et fikseret tidspunkt – aftaletidspunktet – efter omstændighederne vil kunne accepteres. Dette har dog som sin klare forudsætning,

at reglen om ”sædvanligt vederlag” indebærer en mulighed for en selvstændig rimelighedsvurdering på aftaletidspunktet, herom straks nedenfor,

at loven indeholder meget håndfaste regler med henblik på at sikre, at der tilvejebringes standardaftaler, som er forhandlet mellem de modstående organisationer, herom i det følgende, og

at bestemmelsen, som det skete i tysk ret, er kombineret med en særlig best-seller-regel, herom nedenfor.

Vederlag

For de tilfælde, hvor der ikke findes en standardaftale, som angiver det rimelige vederlagsniveau, vil vederlaget skulle fastsættes til det, som må anses for at være det ”sædvanlige” på området. Det skal imidlertid understreges, at kravet om ”rimelighed” også er styrende i den forbindelse, og at domstolene ved vurderingen af det ”sædvanlige” vederlag således bør foretage en konkret og selvstændig vurdering af, om vederlaget er rimeligt. Hvis vederlagsniveauet således generelt er urimeligt lavt, og skyldes dette, at niveauet er resultat af, at udgiverne har (mis)brugt deres styrkeposition generelt, bør domstolene ikke fastsætte vederlaget til det, som normalt anvendes, men foretage en friere vurdering. Bestemmelsen giver således også grundlag for aftalekorrektur.

Reglen er baseret på en ”kroner og øre”-vurdering. Et vederlag fastsat til en ”sædvanlig” procentsats er ikke rimeligt, hvis værdien for ophavsmanden er usædvanlig lav som følge af, at erhververen har fastsat en kunstigt lav salgspris. Hvis den lave salgspris resulterer i et salg af et sådant omfang, at det samlede (kroner og øre) vederlag bliver ”sædvanligt”, vil ophavsmanden ikke have noget krav efter bestemmelsen. På denne måde sikrer man, at de enkelte ophavsmænd, fx forfattere, ikke bliver offer for erhververens prispolitik baseret på ”gyngerne og karrusellerne”.

Vejledning kan her findes i de tyske bemærkninger til den tyske ophavsretslovs § 32, som (i Maria Bruun Laursens oversættelse) lyder:

”Målestok er herefter det sædvanlige vederlag, såfremt branchepraksis er redelig. Begrebet redelighed tager ved siden af brugerens interesser ligeligt hensyn til ophavsmændenes og de udøvede kunstneres interesser. Såfremt en sædvanlig branchepraksis kan fastslås, som ikke er redelig, er en vurderende korrektur nødvendig efter denne målestok. Et eksempel er de litterære oversættere, som yder et uomgængeligt bidrag til udbredelsen af fremmedsproget litteratur. Den overvejende i branchen praktiserede honorering af disse står dog ikke i noget rimeligt forhold til de af dem ydede præstationer.

Såfremt en branchepraksis ikke kan konstateres, eller denne ikke er redelig, skal det rimelige vederlag fastsættes efter billighed. Det vil i reglen være billigt at delagtiggøre ophavsmanden rimeligt i det udbytte og de fordele, som hidrører fra udnyttelsen af hans værk. I denne forbindelse skal alle relevante omstændigheder tages i betragtning, som f.eks. udnyttelsesmåde og -omfang, markedsforhold, investeringer, andel i risiko, omkostninger, antal værkseksemplarer eller opnåelige indtægter. Endvidere kan værksarter og udnyttelser i andre brancher og de der efter redelig udnyttelse ydede vederlag inddrages som sammenlignende målestok.”

Rimeligt vederlag og standardaftaler

Rimelighedsstandarden bør kobles meget nært til det niveau, som findes i standardaftaler og/eller kollektive aftaler og tariffer. Dette bør – som i tysk ret – ske i form af en formodningsregel, hvoraf fremgår, at det niveau, som fremgår af en standardaftale, skal anses for ”rimeligt”.

Ved at knytte rimelighedsvurderingen til standardaftalen vil den kritik, som man kunne fremsætte mod en regel om rimelighed, for at lede til konkret usikkerhed om det aftalte vederlag blive imødegået.

En formodningsregel fører til både klarhed og forudsigelighed for den individuelle aftale. I forhold til standardaftalen indebærer en formodningsregel en legitimering af standardaftalen, idet det deri fastsatte vederlag vil finde anvendelse uden krav om særlig vedtagelse i de enkelte aftaler.

Inspiration kan søges i den tyske ophavsretslovs § 36, som (i Maria Bruun Laursens oversættelse) lyder:

”Fælles vederlagsregler

- (1) Med henblik på at bestemme rimeligheden af vederlag efter § 32 opstiller sammenslutninger af ophavsmænd med sammenslutninger af brugere eller enkelte brugere fælles vederlagsregler. De fælles vederlagsregler skal tage hensyn til omstændighederne ved det foreliggende reguleringsområde, navnlig struktur og størrelse af brugeren. De i tariffaalter indeholdte regler har forrang i forhold til fælles vederlagsregler.
- (2) Sammenslutninger efter stk. 1 skal være repræsentative, uafhængige og være bemyndiget til opstilling af fælles vederlagsregler.
- (3) En procedure for mæglingsinstitutionen (§ 36a) med henblik på opstilling af fælles vederlagsregler finder sted, når parterne aftaler dette. Proceduren finder på en parts skriftlige begæring sted, når
 1. den anden part ikke inden 3 måneder efter, at en part skriftligt har forlangt optagelse af forhandlinger, indleder forhandlinger om fælles vederlagsregler,
 2. forhandlinger om fælles vederlagsregler et år efter, at de skriftligt blev begæret, endnu ikke har ført til noget resultat, eller
 3. en part har erklæret forhandlingerne for endegyldigt mislykkede.
- (4) Mæglingsinstitutionen forelægger parterne et begrundet mæglingsforslag, som indeholder de fælles vederlagsregler. Det anses for vedtaget, såfremt der ikke inden 3 måneder efter modtagelsen af forslaget gøres indsigelser imod det.”

Bedømmelsen af, om et vederlag konkret er ”rimeligt”, bør kunne indbringes for Ophavsretslicensnævnet.

For at sikre formålet med bestemmelsen, bør loven også indeholde regler og procedurer, som kan iværksættes med henblik på etableringen af standardaftaler. Samrådet for Ophavsret finder, at man i den forbindelse med fordel kan søge inspiration i det mæglingsinstitut, som findes i ophavsretslovens § 52. Proceduren skal dog indrettes nøje med henblik på at sikre, at instituttet gives de fornødne midler til at sikre, at ingen af de involverede parter vil kunne blokere for udarbejdelsen af en standardaftale. Bestemmelsen skal således ikke

alene give forligsmanden mulighed for at indkalde de berørte organisationer til drøftelser, men også til at fremkomme med et forslag til standardaftale med henblik på parternes tiltræden. Et sådant forslag vil, selv om det ikke accepteres, have betydning for vurderingen.

Det er Samrådets håb, at de nævnte foranstaltninger vil være tilstrækkelige til at sikre, at det ophavsretlige aftaleområde for fremtiden vil blive kendetegnet ved en omfattende anvendelse af standardaftaler. Dersom dette ikke bliver tilfældet, fx fordi parterne blokerer for indgåelsen heraf, bør lovgiver markere sin villighed til at søge andre metoder. Man kunne i den forbindelse overveje at forsyne loven med en revisionsklausul, som indebærer, at ministeriet efter udløbet af en vis periode vurderer, om området har udviklet sig til fredsstillende, og i modsat fald får mulighed for at fremsætte lovforslag med henblik på at afhjælpe de identificerede mangler.

Det må endelig overvejes, om en model som den foreslåede bør have konsekvenser for den nærmere besætning af Ophavsretslicensnævnet og mæglingsinstituttet ved disses behandling af de pågældende sagstyper.

En "bestseller"-regel

Bestemmelsen skal finde anvendelse i tilfælde, hvor der består et misforhold mellem ophavsmandens vederlag og den værdi, som værket viser sig at have, og som ifølge aftalen alene kommer forlaget til gode. I den klassiske "bestseller-situationen", som er typeeksemplet, skyldes dette misforhold, at forfatterens vederlag er fastsat ud fra en forventning om, at værket har mindre værdi, end det viser sig at være tilfældet. Der er således tale om en "ex-post-vurdering", dvs. en vurdering, som inddrager omstændighederne efter aftaleindgåelsen.

Behovet for en særlig regulering af bestseller-situationen opstår kun, hvis reglen om "rimeligt vederlag" knyttes til forholdene på aftaletidspunktet (ex ante). Hvis man derimod valgte den åben model, ville der ikke opstå noget behov for en bestseller-regel, idet vederlaget i så fald vil kunne tilpasses til det "rimelige" i lyset af værkets kommercielle værdi.

Ved formuleringen af en evt. bestseller-regel vil inspiration kunne hentes i den tyske ophavsretslovs § 32 a (Maria Bruun Laursens oversættelse):

”Ophavsmandens yderligere andel

- (1) Har ophavsmanden indrømmet en anden en udnyttelsesret på betingelser, der fører til, at det aftalte vederlag under hensyntagen til ophavsmandens samtlige relationer til den anden står i et påfaldende misforhold til indtægter og fordele ved udnyttelsen af værket, er den anden på ophavsmandens forlangende forpligtet til at indvilge i en ændring af aftalen, hvorved ophavsmanden ydes et efter omstændighederne yderligere rimeligt vederlag. Det er i denne forbindelse uden betydning, om aftaleparterne har eller havde kunnet forudse størrelsen af de modtagne indtægter eller fordele.
- (2) Har den anden overdraget udnyttelsesretten eller indrømmet yderligere udnyttelsesrettigheder, og viser det påfaldende misforhold sig at bestå med hensyn til tredjemands indtægter eller fordele, så hæfter denne [MBL tilføjelse: tredjemand] over for ophavsmanden umiddelbart i henhold til stk. 1 under hensyntagen til de aftalemæssige forhold i licenskæden. Den andens hæftelse bortfalder.
- (3) Der kan ikke på forhånd gives afkald på kravene efter stk. 1 og 2. Retten til at gøre kravene gældende kan ikke tvangsfuldbyrdes, ligesom dispositioner over denne ret er uvirksomme.
- (4) Ophavsmanden har intet krav efter stk. 1, såfremt vederlaget er fastsat i henhold til en fælles vederlagsregel (§ 36) eller tariffaftale og udtrykkeligt forudser et yderligere rimeligt vederlag for det af stk. 1 omfattede tilfælde.”

Med opstillingen af kriteriet ”påfaldende misforhold” i den tyske lov er markeret, at bestemmelsen ikke kun er tiltænkt anvendt i særegne undtagelsestilfælde. Det bør også noteres, at den tyske regel er baseret på en *objektiv* vurdering, og at der således ikke stilles krav om, at værkets succes skulle være ”uventet” eller lignende. Afgørende er alene det objektive spørgsmål, om ophavsmandens vederlag henset til værkets realiserede værdi er for lavt.

Reglen vil hermed betyde en ændring af den danske retsstilling, således som den fremgår af dommen fra Højesteret i Tango Jalousie-sagen, U 2002.1224 H. I denne dom lagde Højesteret således afgørende vægt på, ”at Jacob Gade og de involverede musikforlag var på det rene med, at deres indbyrdes aftaler mv. indebærer en disponering over en sådan gevinstchance og at aftalekomplekset derfor har omfattet denne.” Som det er påpeget af Maria Bruun Laursen i bilag 18,

synes parternes bevidste disponering over en abstrakt gevinstchance at være betydningsløs i relation til en vurdering i henhold til en bestseller-regel, som svarer til den tyske. En anvendelse af principperne i UrhG § 32 a på en sag som *Tango Jalousie* ville derfor, konkluderes det i den nævnte artikel, efter alt at dømme have medført et højere vederlag til ophavsmanden.

En vis beskyttelse følger i dansk ret af den almindelige kontraktretlige lære om *bristede forudsætninger*. Denne vil dog kun finde anvendelse i de tilfælde, hvor aftalens værdi ligger uden for parternes forudsætninger (er ”uventet”), idet de – ophavsmanden – ikke kunne eller burde have forestillet sig muligheden for en sådan fortjeneste. Princippet giver således ikke den ophavsmand, som forudså situationen, men som på grund af sin manglende forhandlingsstyrke ikke kunne opnå en aftale, som afspejlede værkets værdi, nogen beskyttelse. Forudsætningsprincippet beskytter således – er det blevet noteret i den tyske diskussion – kun den ”dumme” ophavsmand og ikke den ”kloge”, men i kontraktmæssig henseende svage ophavsmand. Ved at løsrive bestseller-reglen fra forudsætningslæren og parternes subjektive forhold (forudsætninger) opnås en generel, objektiviseret beskyttelse.

Bedre regler om fortolkning

Den nuværende regel i ophavsretslovens § 53, stk. 3 – *specialitetsgrundsætningen* – er begrænset til udtrykkelige aftaler, der indrømmer forlaget en partiel udnyttelsesret. Stiltiende aftaler samt – selv udtrykkelige – aftaler, der giver forlaget en ubegrænset udnyttelsesret, er ikke omfattet af lovprincippet. For sådanne aftaler antages imidlertid at gælde et almindeligt, ulovhjemlet *specialitetsprincip*, som også lovreglen kan siges at være udtryk for. Indholdet af dette princip er en almindelig tendens til en indskrænkende fortolkning til gunst for ophavsmanden. Virkningen vil ofte svare til de almindelige aftaleretlige fortolkningsprincipper – koncipistreglen og uklarheds- og minimumsreglen – men er i modsætning til disse ikke partsneutral, idet den har til formål at beskytte ophavsmanden.

Specialitetsprincippet bør lovnormeres udtrykkeligt således, at det fastslås, at *alle aftaler*, herunder også udtrykkelige aftaler om en fuldstændig overdragelse, skal fortolkes indskrænkende.

Fortolkningsbehovet opstår kun i tilfælde af uklare aftaler, og standardaftaler vil normalt være klare. Betydningen af specialitetsreglen

vil således aftage i takt med, at området reguleres ved standardaftaler.

Bestemmelsen i § 53, stk. 3, må formentlig antages at være *præceptiv*, men det bør præciseres udtrykkeligt, at dette er tilfældet.

Reglen kunne fx formuleres således:

”Stk. 1. En aftale, hvorved ophavsmanden har overdraget en ret til at udnytte værket skal fortolkes indskrænkende og til fordel for ophavsmanden.

Stk. 2. En overdragelse omfatter ikke udnyttelsesformer, som ikke er nævnt udtrykkeligt og konkret i aftalen.”

Bedre regler om aftalekontrol

Der er et generelt behov for regler, der sikrer ophavsmanden mulighed for effektiv kontrol med og håndhævelse af de indgåede aftaler mv.

Bestemmelserne i ophavsretslovens §§ 54, 55 og 57 udgør et godt udgangspunkt for reguleringen, idet de dog ikke i deres nuværende form er skarpe nok. Bestemmelserne bør således gøres beskyttelsespræceptive.

Samrådet skal i denne forbindelse navnlig fremhæve betydningen af § 55 om opsigelse, som er udtryk for den opfattelse, at lovbestemmelserne bør indrettes med henblik på at sikre ophavsmandens indflydelse på udnyttelse af sit værk. 5-års fristen i bestemmelsen burde forkortes, fx til 2 år.

De eksisterende regler bør suppleres med en bestemmelse om ophavsmandens stilling i forbindelse med erhververens konkurs, fx en bestemmelse, hvorefter konkursboet ikke vil kunne disponere over ikke udnyttede værker.

Bedre regler om præceptivitet

De ovenfor nævnte beskyttelsesregler bør ikke kunne fraviges ved aftale til ugunst for ophavsmanden. Reglerne skal dog formuleres på en sådan måde, at de ikke afskærer en forfatter fra at forære sit værk væk i public domain eller udnyttet det i videnskabelige miljøer, open source o.lign.

Reglerne må ikke kunne fraviges gennem bestemmelser om *lovvalg*.

Inspiration kunne søges i den tyske ophavsretslovs § 32 b (Maria Bruun Laursens oversættelse):

”Præceptiv anvendelse

§§ 32 og 32 a er præceptive,

- 1. når dansk ret i mangel af lovvalg ville have fundet anvendelse på udnyttelsesaftalen, eller*
- 2. såfremt aftalens genstand er relevante udnyttelseshandlinger inden for denne lovs territoriale anvendelsesområde”.*

Særlig regel om ugyldighed

Samrådet for Ophavsret finder, at der på trods af en regulering som den ovenfor foreslåede, og selv om de respektive områder måtte blive præget af omfattende standardaftaler, er behov for en særlig ophavsretlig regel om ugyldighed, som kan fange de tilfælde af urimelige aftaler på området, som måtte opstå. Det er således Samrådets opfattelse, at det var en fejl, at § 29 blev ophævet. Samrådet finder endvidere, at de forudsætninger, som lå til grund for ophævelsen i form af en antagelse om, at beskyttelsesbehovet ville blive opsuget af aftalelovens § 36, har vist sig ikke at holde stik, jf. ovenfor.

Ved formuleringen af reglen ville man med fordel kunne tage udgangspunkt i den ophævede § 29 og læse denne hen over aftalelovens § 36 :

Stk. 1. En aftale om overdragelse af ret til at råde over et værk kan ændres eller tilsidesættes helt eller delvis, hvis det vil være urimeligt eller i strid med redelig handlemåde at gøre den gældende.

Stk. 2. Det samme gælder, hvis der for retten til at råde over værket er aftalt vilkår, som strider mod god skik på ophavsrettens område.

Stk. 3. Ved afgørelsen efter stk. 1 og 2 tages hensyn til forholdene ved aftalens indgåelse, aftalens indhold og senere indtrufne omstændigheder.

Henvisningen i stk. 2 til ”god skik på ophavsrettens område” indebærer en vurdering i henhold navnlig til en foreliggende standardaftale, idet der kan opstilles en formodning for, at vilkår, som afviger

fra det i denne aftale indeholdte, og som er til ugunst for ophavsmanden, normalt bør anses for at være i strid med god skik.

Et vigtigt område for reguleringen vil blive spørgsmålet om retten til udvidelser af ophavsretten, hvor det er Samrådets opfattelse, at der bør anlægges en restriktiv linje, som sikrer, at retten til betydningsfulde udvidelser normalt bør komme ophavsmanden, som med sit værk eller sin præstation har skabt grundlaget for aftalen, til gode.

Endvidere bør bestemmelsen fx ramme aftaleklausuler om afkald eller overdragelse af midler fra COPYDAN eller andre forvaltnings-selskaber.

Særlige forhold – musikforlagsaftaler

Som det fremgår af ovenstående er musikforlagsområdet atypisk i forhold til det øvrige ophavsretsområde derved, at den hovedydelse, som ophavsmandens kontraktspartner – altså musikforlaget – skal præstere, ikke er en pengeydelse, men en arbejdsydelse – en forlagsmæssig indsats. De særlige spørgsmål, som opstår i relation hertil, er, dels hvornår musikforlaget har gjort tilstrækkeligt til, at der kan siges at være præsteret rigtig ydelse, dels hvorledes lovgivningen kan hjælpe ophavsmanden i de tilfælde, hvor forlaget ikke præsterer en tilstrækkelig forlagsmæssig indsats.

Som følge af den betydelige styrkeulighed mellem musikforlag og ophavsmand burde ophavsretsloven efter Samrådet for Ophavsrets opfattelse beskytte ophavsmanden imod at indgå aftaler, hvor musikforlagets ydelser er så vagt formuleret, at forlaget i realiteten ikke har nogen forpligtelser og derfor ikke kan dømmes for misligholdelse. Endvidere burde loven beskytte ophavsmanden mod at indgå aftaler, hvis økonomiske rækkevidde ophavsmanden ikke kan overskue, fx ved at afstå andele af sine vederlag for hele beskyttelsestidens længde. Praksis viser imidlertid klart, at den gældende lovgivning ikke beskytter ophavsmanden i så henseende.

Endelig opererer visse forlag med misligholdelsesbestemmelser, hvorefter alene værker, som ikke er skabt på tidspunktet for den væsentlige misligholdelse – og dermed ophævelsetidspunktet – kan blive frigjort fra aftalen. I sådanne aftaler vil der selv i tilfælde af væsentlig misligholdelse ikke være mulighed for at få sine rettigheder tilbage.

Særligt vedrørende Ophavsretligt Forums synspunkter

Det er Ophavsretligt Forums grundsynspunkt, at regler som de foreslåede ville indebære et urimeligt indgreb i aftalefriheden, og at beskyttelsesregler ikke er nødvendige, idet det nuværende regelsystem indeholder de fornødne mekanismer.

Om det første synspunkt – aftalefriheden – må det understreges, at hensigten med Samrådet for Ophavsrets forslag er at forstærke aftalefriheden gennem regler, som medfører en *reel aftalefrihed*. Mht. det andet punkt mener Samrådet, at gennemgangen ovenfor, afsnit 1.2.1., med al ønskelig tydelighed dokumenterer, at der består et behov for en særlig beskyttelse af ophavsmænd i aftalesituationen, og at dette behov ikke med den nuværende lovgivning er tilgodeset på en tilstrækkeligt klar måde. Dansk ret savner regler, som klart og præcist kan støtte ophavsmanden i de tilfælde, hvor det er gået galt, og aftalen konkret er urimelig. Der er endvidere behov for en lovgivning, som støtter udviklingen af en sådan god og præcis aftalekultur, at antallet af urimelige aftaler reduceres.

1.3.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

I det følgende skal blot kort kommenteres de enkelte krav, Samrådet for Ophavsret har anført til ændringer i ophavsretsloven, idet Ophavsretligt Forum som tidligere nævnt generelt ikke kan tilslutte sig kravene, der reelt indebærer en unødvendig og uhensigtsmæssig kopiering af det tyske system.

Krav på rimeligt vederlag

Samrådet for Ophavsret foreslår både en ”generel, indledende bestemmelse, som præciserer, at udnyttelsen af et ophavsretligt beskyttet værk normalt forudsætter, at der ydes et rimeligt vederlag til ophavsmanden, som står i forhold til værkets værdi”, og en yderligere bestemmelse, der skal sikre ophavsmanden et umisteligt krav på et rimeligt vederlag. Ophavsretslicensnævnet skal kunne afgøre, om et vederlag er ”rimeligt”.

Der er intet behov for indførelse af en generel vederlagsregel. Kravet om et rimeligt vederlag i forhold til ”værkets værdi” vil være overordentlig svært at operere med i praksis og vil skabe unødigt usikkerhed for erhververe af rettigheder. At operere med et krav i kontraktstilfælde svarende til, hvad der gælder i krænkestilfælde, hvor den krænkede ophavsmand har krav på et rimeligt vederlag, vil da heller ikke være befordrende for indgåelse af kontrakter på dette område.

At Samrådet for Ophavsret da også lægger det i forslaget, at man vil binde parterne til en bestemt vederlæggelsesmodel – royalty-model – og at aftaler om frikøb af rettigheder normalt ikke vil kunne accepteres, understreger blot uanvendeligheden af forslaget for en kommerciel udnyttelse af ophavsrettigheder.

Det fremgår af Samrådets bemærkninger, at formålet med forslaget blandt andet er en kollektivisering af ophavsretten. Man ønsker reelt at tvinge aftaleparterne på de ophavsretlige områder til at indgå kollektive standardaftaler, og Samrådet henviser da også til ”situationen på det almindelige arbejdsmarked med kollektive overenskomster mv.”

Ophavsretligt Forum må på det kraftigste tage afstand fra en sådan ”tvangskollektivisering” af ophavsretten. Ophavsretten er i sit udgangspunkt en individuel ret, som den enkelte ophavsmand og den,

der afleder sine rettigheder fra denne, kan vælge at forvalte individuelt – hvor muligt – eller kollektivt. Samrådet ser da også helt bort fra, at parallelterne til det almindelige arbejdsmarked netop ikke er til stede her, hvor der jo ikke er tale om ophavsretten i ansættelsesforhold.

Kollektiviseringstankegangen slår også igennem i forslaget om at give Ophavsretslicensnævnet kompetence på området for overdragelsesaftaler. Ophavsretslicensnævnet afgør typisk sager om masseudnyttelse af værker, navnlig i relation til kollektive aftaler.

Ophavsretligt Forum er modstander af at give Ophavsretslicensnævnet kompetence til at afgøre, om et vederlag i henhold til en overdragelsesaftale er ”rimeligt”. Den særligt nemme adgang til at få afgjort tvister om ophavsretlige overdragelsesaftaler, som Samrådet foreslår, er unødvendig og uhensigtsmæssig. Der er intet behov for at introducere en særlig retsinstans for ophavsretlige overdragelsesaftaler til forskel fra andre overdragelsesaftaler. Det er kendetegnende for det ophavsretlige område, at parterne i vidt omfang finder en afklaring på spørgsmålene uden inddragelse af retlige instanser. Dertil kommer, at der ikke som hævdet af Samrådet for Ophavsret er tale om stor styrkeulighed mellem på den ene side ophavsmænd og udøvende kunstnere og på den anden side producenter og udgivere som grundlag for en særlig nem klageadgang. Tværtimod er der netop i Danmark tale om en meget stor organisationsgrad på kunstnersiden, der herved har adgang til – og også i praksis benytter sig af – professionel assistance i forhandlinger med producenter og udgivere. En stor fare ved at introducere en særlig nem og billig adgang til at indbringe tvister for Ophavsretslicensnævnet i stil med for eksempel Forbrugerklagenævnet vil i øvrigt være, at det i videre omfang end domstolssystemet vil udgøre et incitament til at få afgjort opståede problemer ved retlige tvister i stedet for ved forhandling. Dette vil indebære et uhensigtsmæssigt stort ressourceforbrug til stor skade for virksomhederne – og på sigt også for ophavsmændene.

Krav på skriftlig aftale

Dansk aftaleret er med få undtagelser præget af formfrihed. Efter dansk ret er en mundtlig aftale lige så bindende som en skriftlig aftale. Inden for de brancher, hvor ophavsretten er et vigtigt fundament, og hvor der ofte er tale om hurtige og kreative beslutninger, nyder man godt af denne formfrihed. Et krav om en skriftlig

aftale ville ofte være hæmmende for skabelsen og udnyttelsen af ophavsretlige værker. Det vil i mange tilfælde være for dyrt og for tidskrævende, at der skal være en skriftlig aftale. Ophavsretligt Forum modsætter sig derfor Samrådet for Ophavsrets forslag om, at ophavsmanden til hver en tid skulle kunne kræve en skriftlig aftale. Det bureaukratiske ved Samrådets forslag understreges af, at Samrådet endvidere foreslår, hvilke vilkår der skal være omhandlet i en sådan skriftlig aftale.

Specialitetsgrundsætningen varetager da også allerede de fornødne hensyn til ophavsmanden ved at lægge dokumentationsforpligtelsen for rettighedsoverdragelsen på erhververen.

Bestseller-regel

Samrådet for Ophavsret ønsker også indført en "bestsellerregel" svarende til den nye bestemmelse i § 32 a i den tyske ophavsretslov. I den forbindelse skal det være underordnet, om ophavsmanden kunne eller burde kunne forudsætte realisering af en gevinstmulighed.

En sådan regel har ingen fundering i forhold til aftaleforholdene på de ophavsretlige områder i Danmark. Flere områder fx forlagsområdet er kendetegnet ved en langvarig tradition for standardkontrakter – standardkontrakter indgået mellem på den ene side en organisation af ophavsmænd eller udøvende kunstnere og på den anden side en organisation af udgivere eller producenter. Standardkontrakterne er udtryk for en afbalanceret og fair aftalepraksis. Særligt i relation til bestsellerforfattere foreligger der ikke tendenser til urimelig behandling af disse, som kræver imødegåelse med indførelse af bestsellerregler eller lignende.

Inden for de senere år har Højesteret da også haft lejlighed til at afgøre sådanne spørgsmål ud fra en nøje vurdering af aftaleforhold efter de eksisterende aftaleretlige regler. Afgørelserne viser, at de danske domstole foretager en indgående vurdering af, om ophavsmænd stilles urimeligt efter de indgåede kontrakter, og om disse kontrakter derfor skal tilsidesættes helt eller delvist. Afgørelserne viser også, at der ikke er behov for en bestsellerregel i den danske ophavsretslov. Urimeligheder vil kunne opfanges med forudsætningspunkter og aftalelovens § 36.

Særligt vedrørende det af Samrådet for Ophavsret stillede forslag om, at det i relation til en dansk bestsellerregel skulle være under-

ordnet, om ophavsmanden kunne eller burde kunne forudsætte realisering af en gevinstmulighed, er de to højesteretsdomme af stor betydning. Både i ovennævnte Tango Jalousie-dom (U.2002.1224 H) og i Tintin-dommen (U 2003.23 H) bedømte Højesteret således situationer, hvor sådanne forudsætningssynspunkter havde betydning for afgørelsen.

I begge sager nåede Højesteret frem til, at der bevidst var disponeret over en gevinstchance, som ikke kunne påregnes ved rettighedsoverdragelsens indgåelse. I Tintin-dommen fandt Højesteret, at der ikke var grundlag for at tilsidesætte aftalen i medfør af aftalelovens § 36, og lagde herved vægt på, at Tintin-oversætteren Sonnergaard – i hvert fald senest i 1975, hvor han bekræftede, at han havde modtaget alt, hvad der tilkom ham – var på det rene med, at aftaleforholdet indebar en disponering over en fremtidig gevinstmulighed. Højesteret lagde endvidere lige som Landsretten vægt på, at vederlæggelsen af Sonnergaard var sket i overensstemmelse med aftalepraksis i branchen.

Ophavsretligt Forum er enig i Højesterets fastlæggelse af rammerne for tilsidesættelse af en aftale ud fra forudsætningssynspunkter eller efter aftalelovens § 36. Har en ophavsmand bevidst disponeret over en gevinstchance, er det ikke rimeligt senere at tilsidesætte aftalen, fordi den abstrakte gevinstchance måtte vise sig at blive realiseret.

Standardkontrakter

Samrådet for Ophavsret har foreslået, at der i lovgivningen indføres ”incitamentsstrukturer, som opmuntrer til indgåelsen af standardaftaler (agreed documents) mellem de modstående organisationer inden for brancher, hvor dette er en fordel, fordi der indgås et betydeligt antal ensartede aftaler.”

Standardkontrakter kan være hensigtsmæssige på visse områder. Det må imidlertid overlades til de respektive organisationer, om sådanne standardkontrakter skal indgås, og i givet fald, om de skal være bindende eller vejledende. Den teknologiske udvikling og den tilhørende aftalepraksis går i dag så hurtigt, at lovgivning fx om minimumsbestemmelser i standardkontrakter ville være ødelæggende for en dynamisk aftaleudvikling. Lovgivning om standardkontraktens indhold vil altid meget hurtigt halte efter den teknologiske udvikling. En standardkontrakt er typisk udtryk for en samlet løsning,

hvor en aftalepart måske har givet sig på et punkt i aftalen mod til gengæld at få en indrømmelse på et andet punkt. Lovbestemmelser med indholdsmæssige krav ville aldrig kunne omfatte alle områderne af en standardkontrakt, og sådanne lovbestemmelser ville derfor meget nemt kunne ødelægge balancen i standardkontrakter.

Det fremgår af de ovennævnte to højesteretsdomme, af Højesterets dom i U 1994.425 H og af Østre Landsrets dom i U 2002.1916 Ø, at eksistensen og indholdet af standardkontrakter (bindende eller vejledende) på et område er af væsentlig betydning for domstolenes vurdering af aftaleforholdene mellem en ophavsmand og en udgiver. Afvigelser kan, hvis de er urimelige, tilsidesættes efter aftalelovens § 36. Dette forhold udgør derfor naturligvis et incitament for organisationerne til at tilvejebringe forhandlede standardkontrakter, og der er således ikke behov for en lovregulering herom.

Musikforlagsaftaler

Det bestrides, at der skulle være belæg for særlige ophavsretlige bestemmelser for musikforlagsaftaler, idet disse typer rettighedsoverdragelsesaftaler ikke indeholder sådanne særlige momenter til begrundelse for en særstilling af disse aftaler i forhold til alle andre rettighedsoverdragelsesaftaler.

2. OPHAVSRETSLOVENS § 53

2.1. VURDERING AF GÆLDENDE RET

2.1.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Den centrale nye dom til forståelse af specialitetsgrundsætningens (og -princippets) betydning er U 2002.1224 H (Tango Jalousie). Samrådet for Ophavsret finder det bemærkelsesværdigt – og stærkt beklageligt – at selvom sagen faldt inden for kerneområdet for specialitetsgrundsætningen, har de ophavsretlige hensyn ikke sat sig spor i rettens præmisser. Den fortolkningsmetode, som er anvendt i præmisserne, forekommer vanskeligt forenelig med princippet om restriktiv fortolkning til ophavsmandens fordel. Dommen kan således ikke siges at bekræfte eksistensen af en ulovhjemlet specialitetsgrundsætning.

Fortolkningsbehovet opstår kun i tilfælde af uklare aftaler, og standardaftaler vil normalt være klare. Betydningen af specialitetsreglen vil således aftage i takt med, at området reguleres ved standardaftaler.

2.1.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Det er Ophavsretligt Forums vurdering, at bestemmelsen i ophavsretslovens § 53 generelt fungerer efter hensigten, idet den i det praktiske retsliv sammen med specialitetsgrundsætningen lægger bevisbyrden på erhververen for, at erhververen har fået overdraget de nødvendige rettigheder for sin udnyttelse af et værk. At § 53 sammen med specialitetsgrundsætningen i praksis fungerer således, at overdragelsesaftaler fortolkes restriktivt, kan der ikke være tvivl om.

Ophavsretligt Forum finder dog ikke, at der ved kollektivt forhandlede aftaler er et særligt beskyttelsesbehov for ophavsmanden, der ikke dækkes af det aftaleretlige system.

2.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS OG OPHAVSRETSLIGT FORUMS FORSLAG OG ARGUMENTER

2.2.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

De tiltag, som Samrådet har foreslået ovenfor, vil bidrage til fremkomsten af standardaftaler. Behovet for fortolkningsregler vil således blive reduceret.

Efter Samrådets opfattelse er der dog fortsat behov for en fortolkningsregel, som særligt har til formål at beskytte ophavsmanden mod omfattende og brede rettighedsoverdragelser, og som generelt indebærer, at retten til nye udnyttelsesformer tilkommer ophavsmanden og ikke kan anses for overdraget, medmindre dette fremgår udtrykkeligt af aftalen. Dette er den traditionelle begrundelse for den nuværende § 53 ("specialitetsgrundsætningen"), og denne begrundelse antages også at ligge bag det almindeligt anerkendte og ulovhjemlede "specialitetsprincip". Udviklingen i retspraksis må dog, som nævnt ovenfor, antages at have medført, at hverken § 53 eller specialitetsprincippet er egnet til at sikre dette resultatet. Hvis man således ønsker et generelt princip om en fortolkning til fordel for ophavsmanden, og det ønsker Samrådet, er der derfor behov for at ændre retstilstanden, jf. herom ovenfor, afsnit 1.3.1.3., hvor Samrådet foreslår en præceptiv bestemmelse med følgende indhold:

"Stk. 1. En aftale, hvorved ophavsmanden har overdraget en ret til at udnytte værket skal fortolkes indskrænkende og til fordel for ophavsmanden.

Stk. 2. En overdragelse omfatter ikke udnyttelsesformer, som ikke er nævnt udtrykkeligt og konkret i aftalen."

Ophavsretligt Forum anfører, at der ikke er dokumenteret et behov for skærpelse af bestemmelsen. Som beskrevet ovenfor finder Samrådet for Ophavsret, at dette behov er klart dokumenteret med retspraksis.

2.2.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

At Højesteret i en konkret sag (U 2002.1224 H – Tango Jalousie) er kommet til et resultat, Samrådet ikke er tilfreds med – og ikke udtrykkeligt i præmisserne har nævnt specialitetsgrundsætningen – er ikke udtryk for, at bestemmelsen i § 53 og specialitetsgrundsætningen ikke har en væsentlig betydning i praksis. Det fremgår da også af dommen, at der blev procederet principalt ”på synspunkter om bristende forudsætninger, subsidiært aftalelovens § 36” – og altså ikke ophavsretslovens § 53 og specialitetsgrundsætningen.

Der er ikke belæg for at skærpe bestemmelsen i ophavsretslovens § 53, der utvivlsomt tjener sit formål i praksis. Den af Samrådet for Ophavsret foreslåede skærpelse, der blandt andet skulle indebære, at en overdragelse ikke skulle omfatte udnyttelsesformer, som ikke er nævnt udtrykkeligt og konkret i aftalen, ville indebære et vidtgående indgreb i aftalefriheden og en markant ændring af den grundlæggende forudsætningslære – et unødvendigt og uhensigtsmæssigt indgreb.

Ophavsretligt Forum finder dog ikke, at der i forhold til kollektivt forhandlede kontrakter bør gælde andre beskyttelsesregler end de sædvanlige aftaleretlige beskyttelsesregler, herunder bestemmelsen i aftalelovens § 36. Ved kollektivt forhandlede aftaler er der ikke et beskyttelsesbehov, der ikke dækkes af det aftaleretlige system. I sådanne tilfælde bør ophavsretslovens § 53 og specialitetsgrundsætningen derfor ikke finde anvendelse.

3. OPHAVSRETSLOVENS § 54 OG § 55

3.1. VURDERING AF GÆLDENDE RET

3.1.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

3.1.1.1. GENERELT

Det er med ophavsretslovens § 54 og § 55 anerkendt, at der er behov for at beskytte ophavsmanden eller den udøvende kunstner imod, at erhververen helt eller delvis lægger den døde hånd på værket eller præstationen. Beskyttelsen er primært tiltænkt ophavsmanden, men det er klart, at det også er i samfundets almene interesse, at værker og præstationer udnyttes og er tilgængelige.

Det er derfor et stort problem, at denne beskyttelse ikke virker i praksis, fordi ophavsmændene og de udøvende kunstnere er presset til at indgå aftaler, hvori de giver afkald på beskyttelsen. Samrådet for Ophavsret har ved fremlæggelse af et stort antal kontrakter spændende over alle brancher klart dokumenteret, at den beskyttelse, der var tiltænkt med § 54 og § 55, i praksis er ikke eksisterende, fordi det er et så massivt krav fra udgivere og producenter, at beskyttelsen frafalder.

3.1.1.2. SÆRLIGT OM MUSIKFORLAG

Det er nærmest fast praksis for musikforlagene at skrive en klausul i deres kontrakter, hvorefter ophavsmanden frafalder anvendelsen af ophavsretslovens § 54 om tilbagefald af rettigheder, der ikke udnyttes af erhververen, samt frafalder at kunne gøre brug af § 55, der ville give mulighed for at opsiges uspecificerede udnyttelsesformer, som ikke udnyttes, se fx bilag 17.

En sådan konsekvent praksis om fravigelse af § 54 og § 55 er særdeles uheldig på et område, hvor selve forlagets arbejdsindsats er rettigheden for selve aftalen. Problemet bliver mere udtalt, eftersom der i kontrakterne oftest er tale om en total mangel på håndfast arbejdsforpligtelse for forlaget. Således er det i praksis tillige umuligt for ophavsmanden at få sine rettigheder tilbage i medfør af dansk rets almindelige misligholdelsesregler.

Det skal navnlig anføres, at kravet om, at § 54 og § 55 gøres ufravigelige, fremføres med særlig vægt på musikforlagsområdet. Den konsekvente fravigelse af disse bestemmelser i aftalepraksis gør den tilsigtede beskyttelse af ophavsmanden illusorisk. Musikforlagsområdet er for store deles vedkommende desværre karakteriseret ved, at forlagene kan tjene penge uden reelt at arbejde for det. Endvidere vil komponister og tekstforfattere være blandt de ophavsmænd og udøvende kunstnere, som umiddelbart og uden komplikationer kan få fuld gavn af at få deres rettigheder tilbage.

Den beskyttelse, som lovgiver havde tilsigtet med regler, er udeblevet, fordi producenterne har valgt beskyttelsen fra. Det var ikke meningen med reglerne. Der er behov for stærkere midler – præceptive regler – hvis formålet med bestemmelserne skal nås.

3.1.1.3. SÆRLIGT OM PLADEKONTRAKTER

Ophavsretslovens § 54 og § 55 fraviges konsekvent i pladekontrakter, jf. bilag 17. Dermed er hovedreglen på pladekontraktområdet en fravigelse af ophavsretslovens deklatoriske udgangspunkt om beskyttelse af kunstneren, hvorfor beskyttelsen reelt er illusorisk. En kunstner er således ganske generelt afskåret fra fratage selskabet den udnyttelsesret, som selskabet besidder, men ikke udnytter.

Baggrunden for udnyttelsespligten i § 54 og § 55 er, at en erhverver ikke skal kunne hindre en udnyttelse af en præstation til skade for kunstneren og samfundet. Således ligger der i relation til kunstneren såvel ideelle som økonomiske hensyn bag beskyttelsen. I relation til samfundet, som har en interesse i et bredt kulturudvalg, er det væsentlige, at man undgår, at pladeselskaberne lægger den ”døde hånd” på præstationerne. Dermed synes bestemmelserne at være et udtryk for ét af ophavsrettens basale værdigrundlag, nemlig at der ydes en beskyttelse som et incitament til at skabe og præstere til glæde for hele samfundet. Med dette in mente er det ikke rimeligt, at den ydede beskyttelse i § 54 og § 55 i praksis er ikke-eksisterende.

I forlængelse af disse problemer vokser der i dag bestemmelser frem i mange kontrakter, som indebærer, at selskabernes eksklusive udnyttelsesret til indspilninger, som er indspillet for selskabet, end ikke i tilfælde af væsentlig misligholdelse bortfalder, jf. fx bilag S og T. Sat på spidsen må det forventes, at sådanne bestemmelser i

en række tilfælde næppe vil kunne gøres gældende, men kunstneren befinder sig dog ikke desto mindre i en særdeles fastlåst, ubehagelig og usikker situation, som besværliggør og i nogen tilfælde umuliggør kunstnerens mulighed for mangfoldiggørelse af sine egne præstationer.

Ophavsretslovens § 66 er i mange tilfælde til hinder for kunstnerens egen umiddelbare udnyttelse af det indspillede materiale. Ved en konsekvent fravigelse af § 54 og § 55 fratages kunstneren endvidere muligheden for at lægge pres på et selskab for enten at få det til at udgive materialet eller for selv at få mulighed herfor. Virkningen af den rutinemæssige fravigelse af § 54 og § 55 forstærkes af pladekontrakternes typiske forbud mod genindspilning. Det ville være formålstjenligt, hvis kunstneren fik en mulighed for at udnytte sine indspilninger i de tilfælde, hvor kontrakten med et selskab ophører i medfør af § 54 og § 55. Det bør under alle omstændigheder være et minimumskrav, at enhver konkurrenceklausul om forbud mod genindspilning af det enkelte værk bortfalder, selv om hele kontrakten hæves eller overdragelsen af rettighederne til én eller flere udnyttelsesformer opsiges. Endelig skal det nævnes, at en del kunstnere rent faktisk selv bekoster indspilningerne og således er indehavere af § 66-rettighederne. Hvor disse rettigheder er overdraget til et selskab sammen med § 65-rettighederne, bør den foreslåede præceptive beskyttelse tillige gælde § 66-rettighederne.

3.1.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Det er Ophavsretligt Forums opfattelse, at bestemmelserne i ophavsretslovens §§ 54 og 55 ikke bør skærpes, heller ikke således at de gøres beskyttelsespræceptive. Det ville indebære et unødvendigt og uhensigtsmæssigt indgreb i aftalefriheden. At bestemmelserne i nogle brancher måtte blive fraveget i vidt omfang, indebærer ikke, at bestemmelserne som konsekvens heraf skal gøres beskyttelsespræceptive. Det er naturligvis på ingen måde en nødvendig følge af, at en virksomhed ønsker at fravige § 54 eller § 55 i en overdragelseskontrakt, at virksomheden har tænkt sig at lægge sin "døde hånd" på værket - dette sker da også overordentlig sjældent i praksis.

Ophavsretligt Forum finder ikke, at der ved kollektivt forhandlede aftaler er et særligt beskyttelsesbehov for ophavsmanden, der ikke dækkes af det aftaleretlige system.

3.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS OG OPHAVSRETSLIGT FORUMS FORSLAG OG ARGUMENTER

3.2.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Samrådet for Ophavsret foreslår, at § 54 og § 55 gøres beskyttelsespræceptive.

Erhververens pligt til at udnytte værket efter ophavsretslovens § 54 bør strammes op, således at udnyttelsesforpligtelsen også på fx bog- og musikforlagsområdet kommer til at indebære en reel forpligtelse til at yde et stykke professionelt forlagsarbejde. Det bør sikres, at forpligtelsen ikke kan omgås ved fx blot at udsende et antal standardbreve. Kontrakter med utilstrækkeligt formulerede forlagsforpligtelser bør endvidere kunne tilsidesættes helt eller evt. delvist efter den af Samrådet foreslåede generelle ugyldighedsbestemmelse.

Ophavsretslovens § 55 bør udformes på en sådan måde, at ophavsmanden kan opsigge rettighedsoverdragelsen til et musikforlag i bestemte geografiske territorier, hvis forlaget ikke arbejder for værkets udnyttelse dér.

Særligt vedrørende pladeselskabernes synspunkter

Pladeselskaberne mener, at der kun kan indføres beskyttelsespræceptive regler, hvis der foreligger helt skærpende omstændigheder. Hertil skal nævnes, at der ud over de særlige begrundelser, der gør sig gældende på ophavsretsområdet generelt, og som er beskrevet i afsnit 1.2.1.7. ovenfor under almene betragtninger, på pladeområdet ofte er tale om indgåelse af kontrakter med unge og uuddannede kunstnere. Disse kunstnere står derfor endnu svagere og kunne drage fordel af præceptive regler i et forhandlingsklima, hvor lovens intention konsekvent fraviges i kontraktpraksis.

IFPI Danmark har på pladeselskabernes vegne anført, at fravigelse af § 54 kun er et ubetinget krav fra få medlemmer, og at der således ikke er tale om et entydigt billede. Samrådet for Ophavsrets oplevelse er imidlertid et ret entydigt billede af, at § 54 næsten altid fraviges i praksis, hvilket også fremgår af de kontraktseksempler, der er fremlagt fra Samrådet. Samrådet for Ophavsret opfordrer IFPI til at dokumentere sin påstand. Samrådet noterer sig IFPIs oplysning om, at fravigelse af § 55 fra flere medlemmers side er et ubetinget krav, hvilket bekræfter Samrådets fremstilling.

IFPI gør gældende, at der stort set aldrig før nu fra enkelte kunstnere eller disses forbund har været rejst indsigelse mod fravigelse af § 54 og § 55. DAF og DMF kan heroverfor oplyse, at der i alle tilfælde, hvor organisationernes repræsentanter er været involveret i konkrete forhandlinger, gøres indsigelse mod fravigelser af § 54 og § 55. På baggrund af de negative erfaringer fra disse forhandlinger har det forekommet formålsløst at rejse spørgsmålet på organisationsplan.

IFPI påpeger, at Samrådet for Ophavsret ikke har nævnt eksempler på, at overdragne rettigheder ikke er blevet udnyttet af selskabet. Ved mødet i udvalget blev det fra Samrådets side fremhævet, at der har været store problemer med at få selskaberne til at udnytte danske indspilninger til salg ved download gennem det selskab Phonofile, som IFPI selskaberne i øvrigt selv har været med til at stifte sammen med de danske organisationer på musikområdet. IFPI selskaberne har i den forbindelse haft den helt afgørende indflydelse på kravene til systemets sikkerhed, og det er derfor beklageligt, at man til dato ikke har kunnet gøre blot en 1/3 af de indspilninger, der i øvrigt ligger klar hertil i Statsbiblioteket, tilgængelige, fordi selskaberne er tilbageholdende. Organisationerne har modtaget mange henvendelser fra kunstnere, som har været ærgerlige over, at deres indspilninger ikke har kunnet købes som download.

Endvidere kan det nævnes, at en række danske kunstnere – ikke ved deres pladeselskabs indsats – men ved eget benarbejde er blevet udgivet i udlandet. Imidlertid findes der også eksempler, hvor kunstnere har måttet opgive udgivelse i udlandet, fx fordi selskabet ikke har ønsket at spille med, eller fordi der er stillet uforholdsmæssige økonomiske krav til en sådan udgivelse.

Selskaberne beskriver ”ukendte udnyttelser” som en helt nødvendig økonomisk bestanddel af den kalkulation, selskabet foretager af sine investeringer i en ny kunstner. De hævder, at en risiko for, at selskabet ikke ville kunne foretage ukendte udnyttelser, ville medføre en nedgang i kunstnernes betaling. Når man ser på de skrappe krav til øjeblikkelig økonomisk succes og tager den hastighed i betragtning, hvormed de kunstnere, der ikke honorerer disse krav, udskiftes i pladebranchen, forekommer IFPIs fremstilling af den økonomiske betydning af ukendte udnyttelsesformer ikke troværdig. DAF’s og DMF’s erfaring er, at udgivelser, som ikke ifølge budgetterne kan give selskabet et acceptabelt afkast, allerede på de ”i dag kendte medier” ikke bliver realiseret.

3.2.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Ophavsretligt Forum foreslår, at bestemmelserne i ophavsretslovens § 54 og § 55 ikke ændres generelt, idet der ikke er dokumenteret et behov herfor.

Ophavsretligt Forum finder dog ikke, at der i forhold til kollektivt forhandlede kontrakter bør gælde andre beskyttelsesregler end de sædvanlige aftaleretlige beskyttelsesregler, herunder bestemmelsen i aftalelovens § 36. Ved kollektivt forhandlede aftaler er der ikke et beskyttelsesbehov, der ikke dækkes af det aftaleretlige system. I sådanne tilfælde bør ophavsretslovens § 54 og § 55 derfor ikke finde anvendelse.

3.2.2.1. SÆRLIGT OM MUSIKFORLAG

Som argument fra Samrådet for Ophavsrets side for, at reglerne i § 54 og § 55 skal gøres beskyttelsespræceptive på musikforlagsområdet, henviser Samrådet til, at musikforlagets arbejdsforpligtelse typisk er for uklart beskrevet i musikforlagskontrakten. Musikforlaget kan derfor efter Samrådets opfattelse "sidde på rettighederne" uden reelt at gøre noget for at udbrede musikværkerne.

Det er Ophavsretligt Forums opfattelse, at det ikke er kendetegnende for de danske musikforlag, at de ikke tager deres arbejde som musikforlag alvorligt og således ikke opfylder de forpligtelser, de naturligvis har over for ophavsmanden til at søge musikværkerne udbredt i videst muligt omfang. I den forbindelse skal henvises til, at Dansk Musikforlæggerforenings modelkontrakt for det første i § 7 og § 8 indeholder mulighed for at aftale, dels at forlaget har pligt til at udgive værkerne i trykt form, dels at forlaget har pligt til at udgive værkerne på fonogram. For det andet indeholder bestemmelsen i kontraktens § 12 om promovning, markedsovervågning og information følgende præcise og omfattende forpligtelser for musikforlaget:

"Forlaget er forpligtet til at arbejde for den videst mulige udbredelse af Værkerne i forhold til de rettigheder, der overdrages, fx i relation til koncertfremførelser, radio/tv-fremførelser og fonogramudgivelser (fx gennem en demo-indspilning).

Forlaget er forpligtet til at overvåge mulighederne for udnyttelse af Værkerne i Territoriet. Forlaget er også forpligtet til at overvåge krænkelse af ophavsretten til Værkerne i Territoriet og - efter

nærmere aftale med Ophavsmanden – at retsforfølge sådanne krænkelse i det omfang, krænkelseerne falder inden for rammerne af overenskomsten. Udgifter til retsforfølgning fordeles proportionalt mellem Forlaget og Ophavsmanden i overensstemmelse med den aftalte vederlagsfordeling, § 9, pkt. []

Forlaget og Ophavsmanden er gensidigt forpligtet til at orientere hinanden om alle forhold af betydning for den anden part ifølge overenskomsten. Forlaget skal også orientere Ophavsmanden om mulige tilfælde af droit moral-krænkelser, selv om det falder uden for rettighedsoverdragelsen.”

Ophavsretligt Forum vender sig kraftigt imod Samrådets forslag om at ændre bestemmelserne i ophavsretslovens § 54 og § 55 til at være beskyttelsespræceptive. Det er korrekt, at en række musikforlag, i de af dem indgåede kontrakter, søger at forhandle sig frem til, at ophavsmanden frafalder at gøre tilbagefaldsrettighederne efter disse to bestemmelser gældende. Dette svarer endvidere til Dansk Musikforlæggerforenings modelkontrakt.

Årsagen til, at det navnlig for musikforlagene er vigtigt at kunne fravige disse to tilbagefaldsregler, er, at en musikforlagskontrakt skal ses som en samlet investering over værkets beskyttelsestid. På musikområdet, hvor den teknologiske udvikling går stærkt, og nogle medier falder fra, mens nye kommer til, er det væsentligt, at musikforlagene kan udnytte rettighederne til værket på nye medier og i nye sammenhænge lang tid efter musikforlagskontraktens indgåelse og uden risiko for, at rettighederne er gået tilbage til ophavsmanden. Et musikværk kan være ”dødt” i en årrække og så pludselig blive aktuelt. I en sådan situation er det vigtigt, at musikforlaget har mulighed for at få (noget af) sin investering hjem igen. Tilsvarende dukker der løbende nye udnyttelsesformer frem, der i stor udstrækning erstatter eksisterende udnyttelsesformer (se herom også næste afsnit om pladekontrakten). Såfremt musikforlaget derfor risikerer, at rettigheder går tilbage til ophavsmanden på et ”nyt” område, vil der være risiko for, at musikforlagets investeringer i markedsføring og udnyttelse af værket på hidtidige måder udhules ved ophavsmandens tilbagetrækning af rettighederne for en ny udnyttelsesform og placering af rettighederne på et andet – eller flere andre – musikforlag i direkte konkurrence med ”originalforlaget”.

Såfremt tilbagefaldsreglerne ikke kunne fraviges, ville der være risiko for, at de store koncernforbundne musikforlag (majors) vil fra-

vælge Danmark som investeringsland i forhold til aftaleindgåelse med danske musikalske ophavsmænd.

Det måtte samtidig forventes, at vederlaget til ophavsmanden i form af forskud og royalties ville blive mindre som følge af den nedgang i værdien af musikforlagets investering, en gennemførelse af præceptive tilbagefaldsregler ville medføre. Samtidig ville der være risiko for, at den i KODA etablerede model for fordeling af royalties mellem musikforlag og ophavsmænd for offentlig fremførelse ville blive sat under pres.

Endelig ville det være u hensigtsmæssigt og administrativt uoverskueligt, såfremt ophavsmanden via tvungne tilbagefaldsregler fik mulighed for at placere de mange forskellige udnyttelsesformer, der er på musikområdet, hos forskellige musikforlag. Uoverskueligheden ved denne rettighedsopdeling ville også slå igennem hos forvaltningsselskaberne, hvis de skulle til at fordele vederlag efter, hvilket musikforlag der konkret måtte være indehaver af rettighederne til en udnyttelsesform, hvor rettighederne måtte være gået tilbage til ophavsmanden og genplaceret på andre musikforlag.

Disse betragtninger gælder generelt på musikforlagsområdet, og det ville ikke indebære nogen ændring i det problematiske for musikforlagene ved, at § 54 og § 55 blev gjort beskyttelsespræceptive, at de i bestemmelserne fastsatte frister blev gjort fravigelige eller blev forlængede. Musikforlagets investering i musikværkerne for værkernes beskyttelsestid kræver, at rettighederne kun kan falde tilbage til ophavsmanden i tilfælde af misligholdelse eller i tilfælde af, at en konkret musikforlagsaftale er urimelig og derfor vil kunne tilsidesættes efter aftalelovens § 36, hvilket lovforarbejderne til bestemmelserne selv nævner som en mulighed.

Musikområdet er i disse år under voldsomt pres. Piratkopieringen af musik er meget omfattende, og enhver indskrænkning af de rettigheder, et musikforlag har investeret i at få overdraget til sig, vil yderligere vanskeliggøre muligheden for at drive musikforlagsvirksomhed.

Bestemmelserne i § 54 og § 55 er generelle bestemmelser om overdragelse af ophavsrettigheder. I modsætning hertil indeholdt 1961-loven en kontraktspecifik regulering af overdragelsesaftaler, idet der bl.a. var særlige bestemmelser om forlagsaftaler og om aftaler vedrørende retten til offentlig fremførelse. Når man har valgt en generel regulering af overdragelsesaftaler, er der naturligvis den risiko, at

reguleringen inden for nogle områder vil være mindre relevant end på andre områder. Det forhold, at § 54 og § 55 i vid udstrækning generelt fraviges på *musikområdet*, har ingen betydning i forhold til bestemmelsernes anvendelse på andre områder. Der er ovenfor redegjort for de særlige forhold, der gør sig gældende på musikforlagsområdet, som indebærer, at reglerne på dette område ikke bør gøres præceptive. Tilsvarende er det naturligvis heller ikke et argument for *generelt* at gøre bestemmelserne beskyttelsespræceptive, at de i vid udstrækning ikke anvendes på musikområdet.

Dansk Musikforlæggerforening og Ophavsretligt Forum må også vende sig mod Samrådets forslag om en indholdsmæssig skærpelse af bestemmelserne i § 54 og § 55 dels i forhold til udnyttelsesforpligtelsen, dels i forhold til hidtil uudnyttede geografiske territorier. Som ovenfor nævnt er det Dansk Musikforlæggerforenings opfattelse, at det generelle billede er, at danske musikforlag udfører et seriøst stykke arbejde for at markedsføre ophavsmændenes musikværker, og at reglerne om misligholdelse og tilsidesættelse af en forlagsaftale efter aftalelovens § 36 yder ophavsmanden tilstrækkeligt værn over for useriøse musikforlag. I forhold til uudnyttede geografiske territorier kan dette også ændres over tid, så et geografisk hidtil udnyttet område for et musikværk på et tidspunkt bliver relevant at udnytte. Det ville ikke være rimeligt, hvis rettighederne her faldt tilbage til ophavsmanden, fordi det måske i en periode ikke har været muligt eller ikke har kunnet svare sig at udnytte et musikværk i et bestemt geografisk område.

3.2.2.2. SÆRLIGT OM PLADEKONTRAKTER

Indledningsvis synes det at være på sin plads at knytte enkelte principielle kommentarer til udnyttelsespligten og tilbagefaldsretten i ophavsretslovens § 54 og § 55.

Der er af IFPI Danmarks medlemmer oplyst forskelle blandt medlemmerne på, om de enkelte medlemmer fraviger bestemmelserne i praksis og i givet fald det nærmere omfang heraf.

Der kan ikke gives noget entydigt billede heraf, men det synes dog klart, at fravigelse af § 54 under kontraktforhandlinger kun er et ubetinget krav fra ganske få medlemmer, modsat § 55, hvor flere medlemmer angiver, at fravigelsen heraf er et ubetinget krav (deal breaker).

Endvidere er det oplyst, at der ikke reelt er sket nogen ændring i kontraktpraksis siden 1995 i forhold til fravigelser af § 54 og § 55 sammenlignet med perioden forud for 1995.

Endvidere skal det understreges, at der stort set aldrig før nu har været indsigelse fra de enkelte kunstnere eller disses forbund mod de enkelte pladeselskabers forhandlinger og indgåelse af pladekontrakter med hel eller delvis fravigelse af § 54 og/eller § 55.

Ophavsretsloven er en del af den almindelige formueret og er derfor omfattet af den almindelige lovgivning på dette område. Dette indebærer, at aftaleloven også finder anvendelse på kontrakter inden for det ophavsretlige område.

Udgangspunktet i dansk ret er parternes aftalefrihed, og der kan kun under ganske særlige omstændigheder opstilles beskyttelsespræceptive regler. Sådanne regler indføres almindeligvis kun, hvis der foreligger helt særlige skærpende omstændigheder, som taler herfor, og såfremt disse forhold ikke kan afhjælpes via lovgivningens almindelige regler, herunder fx beskyttelsesreglerne i aftaleloven.

Det er IFPI Danmarks opfattelse, at dette princip i videst muligt omfang skal efterleves, medmindre der kan påvises sådanne helt særlige omstændigheder, som gør det påkrævet, at der indføres beskyttelsespræceptive regler.

Historisk perspektiv

Ud over, at de to bestemmelser skal ses i lyset af, at de er en del af den almindelige formueret, er det også nødvendigt at se bestemmelserne i historisk perspektiv.

I ophavsretsloven af 1961 fandtes der ikke bestemmelser med tilsvarende ordlyd som ophavsretsloven § 54 og § 55. Inden for forlagsområdet var der dog specielle regler, som til en vis grad mindede om de nuværende bestemmelser. Det fremgik således af ophavsretslovens § 35, at forlæggeren var pligtig til at udgive værket inden rimelig tid. En tilsvarende regel genfandtes i den daværende ophavsretslovs § 41 vedrørende filmatiseringsaftaler.

I forbindelse med lovens vedtagelse var der drøftelser om, hvorvidt disse to bestemmelser skulle være beskyttelsespræceptive. Der var

imidlertid enighed om, at der ikke forelå tilstrækkelig tungtvejende grunde til, at der skulle indføres tvingende regler på området.

Den eneste beskyttelsespræceptive regel, der genfandtes i 1961-loven, var ophavsretslovens § 36, som gav ophavsmanden en hæveadgang, såfremt forlæggeren ikke havde udgivet værket inden 2 år, eller for musikværkers vedkommende inden 4 år, efter at ophavsmanden havde leveret det fuldstændige manuskript.

I maj 1976 nedsatte Kulturministeriet et udvalg, som skulle komme med sine anbefalinger vedrørende en samlet revision af ophavsretslovgivningen. Udvalget skulle bl.a. vurdere ophavsretslovgivningens regler om tilbagefaldsret og udnyttelsespligt.

Udvalgets anbefalinger fremgår af betænkning 1197/1990. Et flertal i udvalget anbefalede, at der blev indført beskyttelsespræceptive regler om tilbagefaldsret og udnyttelsespligt, idet der lejlighedsvis kunne være behov for at beskytte ophavsmændene, som ofte skulle indgå overdragelsesaftaler, som var juridisk komplicerede og vanskelige at overskue (se betænkningen side 220).

Udvalget var imidlertid splittet omkring spørgsmålet om, hvorvidt reglerne skulle være præceptive. Et mindretal i udvalget fandt således, at reglerne på dette område fortsat skulle hvile på princippet om aftalefrihed. Mindretallet fandt, at lovfæstede begrænsninger i aftalefriheden kun kunne komme på tale, såfremt der var påvist et reelt beskyttelsesbehov, og et sådant behov ikke kunne tilgodeses igennem aftalelovens almindelige regler, herunder aftalelovens § 36, som gav mulighed for at tilsidesætte urimelige aftaler. Der var ifølge mindretallets opfattelse ikke påvist et eller flere eksempler under udvalgsbehandlingen, som gav grundlag for at indføre sådanne præceptive regler (se betænkningen side 228).

Udvalgets betænkning dannede grundlag for ændring af ophavsretsloven i 1995. I forbindelse med vedtagelsen af den nuværende formulering af ophavsretslovens § 54 og § 55 fandt Kulturministeriet, at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for – som også fundet af mindretallet af ophavsretsudvalget – at fravige det i dansk formueret almindelig gældende princip om aftalefrihed.

Kulturministeriet lagde således afgørende vægt på, at der i aftaleloven fandtes fornødne bestemmelser, der beskyttede den (præsumptivt) svage part ved aftaler om rettighedsoverdragelser.

Spørgsmålet om indførelse af præceptive regler er således bestemt ikke nyt, men har tværtimod været drøftet i forbindelse med de væsentlige ændringer af ophavsretslovens siden 1961. I alle tilfælde har der været lagt afgørende vægt på, at princippet om aftalefrihed bør bevares i videst muligt omfang. Undtagelser hertil kan og bør kun indføres, hvis der kan påvises eksempler på særlige forhold, som er reelle og vægtige og dermed gør dette påkrævet.

Dansk Artist Forbund og Dansk Musiker Forbund har i deres notat ikke nævnt ét eneste eksempel på en situation, hvor pladeselskabet har lagt sin døde hånd på de overdragne rettigheder, således at disse enten slet ikke er blevet udnyttet, eller således at uspecificerede rettigheder ikke er blevet udnyttet. Dette er klart al den stund, at pladeselskabet selvfølgelig har sammenfaldende interesserer med kunstneren i at udnytte de overdragne rettigheder.

Pladeselskabets selvstændige eneret

Endvidere er det vigtigt at holde sig for øje, at der netop på dette område de facto er en meget begrænset tilbagefaldsret for kunstneren.

Pladeselskabet har en selvstændig producentbeskyttelse til den fremførelse, som kunstneren indspiller på en lydoptagelse, jf. ophavsretslovens § 66. Såfremt kunstneren har overdraget den fulde (og uspecificerede) ophavsret til pladeselskabet, vil kunstneren – selv om ophavsretslovens § 55 ikke er fraveget – i praksis ikke kunne opsiges en uspecificeret udnyttelsesform.

Pladeselskabet vil således have eneret til den lydoptagelse, hvorpå kunstnerens fremførelse er manifesteret. Kunstneren vil derfor ikke kunne udnytte sin optagede fremførelse på andre uspecificerede udnyttelsesplatforme uden tilladelse fra pladeselskabet, der har producentrettighederne til lydoptagelsen, jf. ophavsretslovens § 66.

Pladeselskabets enerettigheder til lydoptagelsen gør selvsagt også, at pladeselskabet har et helt naturligt incitament til at udnytte optagelsen og de deri manifesterede overdragne rettigheder. Der har af samme årsag heller ikke været fremført eksempler fra kunstnernes side på, at et pladeselskab ikke har udnyttet en overdraget rettighed.

Nye udnyttelsesformer

Pladeselskabets investering i de overdragne rettigheder, herunder i studier, tilknytning af producere, indspilning og marketing, udgør i mange tilfælde *meget* væsentlige summer, og pladeselskabet skal selv sagt have en tilstrækkelig platform til at få denne investering hjem.

Pladekontrakter er derfor typisk bygget op over den model, at pladeselskabet erhverver de fulde udnyttelsesrettigheder til enhver platform, herunder fx fonogram, dvd, internet, mobile medier mv.

Det er imidlertid i sagens natur aldrig muligt at tage højde for alle de nye udnyttelsesformer, som vil i opstå i fremtiden. Musikbranchen er således om noget kendetegnet ved, at der hele tiden opstår nye platforme til at udnytte musikken på. Som eksempler herpå kan nævnes overgangen fra vinylplader til cd og den nuværende udvikling, hvor rettighederne bliver udnyttet på platforme som internet og mobiltelefoner.

Disse nye udnyttelsesplatforme opstår typisk først lang tid efter, at kontrakten mellem pladeselskabet og kunstneren er indgået. Såfremt ophavsretslovens § 55 gøres beskyttelsespræceptiv, indebærer dette, at kunstneren, når der er forløbet mere end 3 år fra kunstnerens opfyldelse af aftalen, kan opsigte udnyttelsesformer, som ikke var specificeret i pladekontrakten. Dette kan ske, selv om den manglende specificering skyldes, at udnyttelsesformerne slet ikke var kendt på aftaletidspunktet.

En sådan præceptiv regel vil have dramatisk og indgribende betydning for pladeselskaberne, som herefter vil tvinges til på ganske kort tid (dvs. inden for opsigelsesvarslet) at skulle udnytte de overdragne rettigheder på disse nye medier.

I praksis er udnyttelse på nye medier imidlertid en meget vanskelig proces navnlig i disse mediers opstartsfasen.

Som eksempel kan nævnes de tekniske vanskeligheder, som er opstået i forbindelse med salg og distribution af lydoptagelser på internettet. I dette tilfælde har pladeselskaberne foretaget væsentlige investeringer i at udvikle en sikker platform for distribution af lydoptagelserne, således at pladeselskabet og kunstneren kan være sikre på at opnå betaling for udnyttelsen (download) af lydoptagelserne, samt at dette ikke mindst sker under en betryggende proces.

Det vil være helt urimeligt og en klar udhuling af pladeselskabernes indtægtsgrundlag, såfremt pladeselskaberne skulle tvinges til at iværksætte en udnyttelse på nye tekniske platforme inden for ganske kort tid, uden at det har været muligt at foretage de nødvendige investeringer og sonderinger i tilstrækkelig sikker teknik mv.

Netop på disse områder er der således et klart behov for at finde fælles tekniske standarder, og såfremt ophavsretslovens § 55 gøres præceptiv, vil det reelt betyde, at pladeselskaberne vil blive tvunget til at iværksætte pseudoløsninger, som uden tvivl vil forringe pladeselskabernes og kunstnernes indtægtsmuligheder på længere sigt. Herudover vil sådanne pseudoløsninger uden tvivl være til ulempe for brugerne.

Det bemærkes i den forbindelse, at kunstnerens indtægt typisk består af en royalty og dermed er proportionel med pladeselskabernes indtægter ved udnyttelsen. Pladeselskabet har således en sammenfaldende interesse med kunstneren i at udnytte de overdragne rettigheder i videst og bedst muligt omfang. Med de nye teknologier kræver dette imidlertid en moden og saglig overvejelse samt væsentlige investeringer, idet pseudoløsninger på dette område kan have væsentlige negative konsekvenser.

Såfremt ophavsretslovens § 54 og § 55 gøres beskyttelsespræceptive, vil det i øvrigt uden tvivl blive afspejlet i det vederlag, som kunstnerne vil modtage for de overdragne rettigheder. Har pladeselskabet ikke en sikkerhed for at kunne anvende de lydfæstede fremførelser på nye medier mv., vil det udhule selskabernes forretningsgrundlag, og de overdragne rettigheder vil ikke have samme værdi for selskaberne, ligesom selskaberne ikke vil tage de samme økonomiske risici med investeringer i nye kunstnere. Disse forhold vil medføre et nedslag i royaltyprocentsatsen og nedslag (eller bortfald) af evt. forskudsbetaling til kunstnerne.

Det er derfor IFPI Danmarks klare opfattelse, at ophavsretslovens § 54 og § 55 fortsat skal kunne fraviges ved aftale.

Aftalefrihed

Det understreges endnu engang, at der ikke er fremsat ét eneste eksempel fra Dansk Artist Forbund eller Dansk Musiker Forbund, som viser, at en fravigelse af reglerne har haft negative konsekvenser for kunstnerne.

Der synes således på denne baggrund ikke på nogen måde at være belæg for at fravige formuerettens udgangspunkt om aftalefrihed. En sådan fravigelse vil i øvrigt være i direkte modstrid med Kulturministeriets egne forudsætninger for indførelsen af de nuværende regler. Der har således på intet tidspunkt efter den nuværende lovgivnings indførelse været eksempler på, at der har været behov for indførelse af beskyttelsespræceptive regler.

Ophavsretligt Forum har noteret, at der på udvalgsrådet den 2. december 2004 alene blev fremført et enkelt eksempel (Poul Krebs) fra musikforlagsområdet.

Pladeselskaber har som nævnt imidlertid en selvstændig ret til lydoptagelserne, hvor de overdragne rettigheder er manifesteret, jf. ophavsretslovens § 66. Der er derfor ingen risiko for, at pladeselskabet ikke vil udnytte de overdragne rettigheder, jf. ophavsretslovens § 54.

Det vil imidlertid være særdeles uholdbart, såfremt sådan ét eksempel fra ét specifikt særområde skal medføre en skærpet regulering til skade for samtlige rettighedshavere. Det understreges i den forbindelse, at reglerne om udnyttelsespligt oprindeligt alene gjaldt for forlagskontrakter (og filmatiseringsaftaler). idet der slet ikke var opstillet sådanne krav til andre aftaleområder.

Baseret på den gennemgang af Poul Krebs-sagen, som blev foretaget på udvalgsrådet den 2. december 2004, må det lægges til grund, at sagen for landsretten alene var procederet på, at forlaget havde misligholdt forlagskontrakten. Imidlertid var det angiveligt ikke gjort gældende, at aftalen skulle fraviges helt eller delvis med hjemmel i aftalelovens regler, herunder dennes § 36.

Det kan imidlertid ikke udelukkes, at sagen havde fået et andet udfald, såfremt den var blevet procederet på aftalelovens § 36. Det har således direkte været fremhævet i betænkning 1197/1990, at aftalelovens § 36 netop kunne finde anvendelse i en sådan situation.

Det har derfor uden tvivl været lovgivers hensigt, at aftalelovens § 36 skulle finde anvendelse i sager, hvor en fravigelse af ophavsretslovens § 54 og § 55 ville medføre urimelige resultater for ophavsmanden. Det kan på denne baggrund ikke være rimeligt, at én enkelt sag på et enkelt særområde fremføres som argument for generelt at indføre beskyttelsespræceptive regler. Særligt ikke, når det i den pågælden-

de sag ikke har været forsøgt at anvende aftalelovens regler på trods af en klar opfordring hertil i lovbemærkningerne mv.

Opsummering

Ophavsretligt Forum skal derfor kraftigt vende sig mod forslaget om indførelse af beskyttelsespræceptive regler. Der er således ingen konkrete beskyttelseshensyn, som gør sådanne regler påkrævet, og eventuelle negative konsekvenser vil kunne opvejes af aftalelovens § 36.

4. OPHAVSRETSLOVENS § 56

4.1. VURDERING AF GÆLDENDE RET

4.1.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Det er generelt Samrådet for Ophavsrets opfattelse, at bestemmelsen i ophavsretslovens § 56 om ændringer og videreoverdragelse er rimelig og har fungeret godt i praksis.

Samrådet for Ophavsret anerkender, at der kan være et vist legitimt behov for at ændre i værker mv., og Samrådet for Ophavsret foretrækker derfor den gældende retstilstand, hvor bestemmelsen er deklaratorisk.

4.1.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Det er generelt Ophavsretligt Forums opfattelse, at bestemmelsen i ophavsretslovens § 56 fungerer rimeligt i praksis og derfor ikke skal ændres.

Ophavsretligt Forum finder dog ikke, at der ved kollektivt forhandlede aftaler er et særligt beskyttelsesbehov for ophavsmanden, der ikke dækkes af det aftaleretlige system.

4.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS OG OPHAVSRETSLIGT FORUMS FORSLAG OG ARGUMENTER

4.2.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Selvom det er Samrådet for Ophavsrets opfattelse, at bestemmelsen overvejende fungerer godt, ønsker Samrådet imidlertid at pege på den problematiske tendens, at man møder et stigende antal amerikansk inspirerede kontraktformularer, hvor erhververen rutinemæssigt, og altså uden at der konkret er indikeret et behov herfor, betinger sig at kunne foretage ændringer i værket.

Samrådet for Ophavsret foreslår derfor, at der i bestemmelsen stilles krav om, at man i forbindelse med klausuler, hvorefter erhververen kan ændre værket ud over det sædvanlige eller umiddelbart forudsatte, konkretiserer, hvilke ændringer der er tale om, og formålet hermed.

Ophavsretslovens § 56 indeholder vigtige og overordnede principper for overdragelse af ophavsrettigheder. Det ville efter Samrådet for Ophavsrets opfattelse være u hensigtsmæssigt, hvis disse vigtige og overordnede principper ikke skulle gælde i kollektive aftaleforhold, sådan som det foreslås fra Ophavsretligt Forums side. De kollektive aftaleparter ville i så fald være nødt til at skrive en aftaleversion af § 56 ind i alle kollektive aftaler, hvilket vil være upraktisk.

Det praktiske og hensigtsmæssige er derimod, at § 56 – som hidtil – gælder alle ophavsretlige aftaler, men kan fraviges aftalemæssigt. Samrådet ser som anført ovenfor et behov for, at bestemmelsen med fordel kunne suppleres med et krav om, at det skal konkretiseres, hvilke ændringer erhververen påtænker, hvis erhververen betinger sig ret til at foretage videregående ændringer i værket.

4.2.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Ophavsretligt Forum kan ikke tilslutte sig Samrådet for Ophavsrets forslag om, at bestemmelsen skal skærpes. Det foreslås således, at erhververen skulle konkretisere, hvilke ændringer ud over det sædvanlige eller umiddelbart forudsatte og formålet hermed man ønsker at foretage, for at kunne få ret til at foretage sådanne ændringer. Dette vil i praksis ofte være umuligt allerede i forbindelse med aftaleindgåelsen. Der er da heller ikke påvist et reelt behov for en sådan skærpelse.

Ophavsretligt Forum foreslår således, at bestemmelsen i ophavsretslovens § 56 ikke ændres generelt, idet der ikke er dokumenteret et behov herfor.

Ophavsretligt Forum finder dog ikke, at der i forhold til kollektivt forhandlede kontrakter mellem to modstående organisationer bør gælde andre beskyttelsesregler end de sædvanlige aftaleretlige beskyttelsesregler, herunder bestemmelsen i aftalelovens § 36. Ved kollektivt forhandlede aftaler er der ikke et beskyttelsesbehov, der ikke dækkes af det aftaleretlige system. I sådanne tilfælde bør ophavsretslovens § 56 derfor ikke finde anvendelse.

5. OPHAVSRETSLOVENS § 57

5.1. VURDERING AF GÆLDENDE RET

5.1.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Særligt om pladekontrakter

Ophavsretslovens § 57 giver ophavsmanden en ufravigelig ret til at kræve veldokumenterede afregninger samt mulighed for en revisor-gennemgang af erhververens regnskaber. Eftersom beskyttelsen er præceptiv, vil pladekontraktens bestemmelser, som strider imod ordlyden af § 57, ikke kunne påberåbes.

Imidlertid forekommer der en del kontraktbestemmelser, som ligger i en gråzone mellem § 57's præceptive beskyttelsesregler og den frie kontraktsret. Selv om flere af sådanne bestemmelser må forventes at kunne tilsidesættes ved en domstolsprøvelse, kan det ikke undgå at bringe kunstneren i usikkerhed omkring sin retsstilling.

De ovenfor omtalte kontraktbestemmelser kan fx være bestemmelser om, at kunstneren ikke kan engagere en revisor, som har igangværende undersøgelser af selskabets regnskaber for andre kunstnere, eller som er eller har været tilknyttet andre pladeselskaber, jf. fx bilag S. Det er endnu værre med bestemmelser om, at kunstneren skal have gjort indsigelse mod en afregning inden for en kortere periode efter modtagelsen af afregningen, jf. fx bilag 15. Afregninger fra pladeselskaber er i høj grad komplekse størrelser og ikke kun for kunstneren, men også for kunstnerens eventuelle rådgivere. Det skyldes for det første de svært tilgængelige oplysninger om royaltys varierende beregningsgrundlag, herunder selskabets rabatpolitik, varierende listepreiser, returnerede enheder mv. Vanskelighederne skyldes for det andet, at det kan være svært at gennemskue for ophavsmanden, om det rapporterede salg af indspilninger (herunder brug af kunstnerens indspilninger på nye medier, compilations mv.) rent faktisk er korrekt. For det tredje vil det være svært at overskue royaltysatserne pga. det stigende antal fradrag, nedsættelser mv. i royaltien, som mange kunstnere er nødsaget til at acceptere i nutidens pladekontrakter.

Et yderligere problem er, at nogle pladekontrakter indeholder en bestemmelse om, at kunstneren alene kan gennemgå "selskabets regnskaber vedrørende den pågældende kunstner". Sådanne bestemmel-

ser afskærer kunstnerens revisor fra at undersøge, om selskabet ved en fejl ikke har afregnet kunstnerens andel af indtægter hidrørende fra udnyttelser, som fejlagtigt ikke er anført i kunstnerens afregning, eller som i selskabets regnskaber ikke er allokeret til kunstneren.

Det kan undre, at pladeselskaberne i dag i så høj grad synes at have behov for at regulere dette område til skade for kunstneren.

5.1.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Det er generelt Ophavsretligt Forums opfattelse, at bestemmelsen i ophavsretslovens § 57 fungerer fornuftigt i praksis og derfor ikke skal ændres.

5.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS OG OPHAVSRETSLIGT FORUMS FORSLAG OG ARGUMENTER

5.2.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Samrådet for Ophavsret foreslår, at det præciseres i lovbemærkningerne, at ophavsmanden frit kan vælge sin revisor, dvs. at der ikke fra erhververens side bør kunne stilles krav til revisoren ud over de habilitetskrav, som følger af anden lovgivning.

Reglen i § 57 virker i samspil med de almindelige regler om forældelse og passivitet. Det bør derfor endvidere sikres, at § 57 ikke vil kunne omgås ved en kontraktbestemmelse om fortabelse af retten til at gøre indsigelse mod afregninger efter en kortere periode. I modsat fald vil kunstneren måske nok have mulighed for at få en revisor til at kigge en given afregning efter i sømmene, men i praksis være afskåret fra at kræve en evt. difference i sin favør udbetalt. Afregningernes komplekse karakter taler for, at kunstnerne i enhver henseende ikke stilles ringere, end hvad der følger af de almindelige forældelsesregler. Det bør således sikres, at de almindelige forældelsesregler ikke kan fraviges ved indgåelse af aftale om kortere forældelsesfrist til skade for ophavsmanden.

§ 57 bør præciseres således, at kunstnerens rettigheder til enten at foranledige en revisorgennemgang af selskabets regnskaber eller til selv at fremsætte indsigelse mod en fejlagtig afregning skal følge de almindelige regler om forældelse og passivitet, ligesom en sådan ret bør være beskyttelsespræceptiv.

Endelig bør ophavsmandens revisor naturligvis have adgang til alt relevant materiale og ikke kun den del af materialet, som selskabet vælger at kategorisere som værende vedrørende ophavsmanden, dvs. selskabet bør ikke retmæssigt kunstigt kunne afskære ophavsmanden fra en fyldestgørende gennemgang af selskabets indtægter og regnskaber.

Kommentarer til pladeselskabernes synspunkter vedrørende § 57

IFPI anfører, at fravigelser af § 57 vil være ugyldige efter aftalelovens § 36, og at der derfor ikke er behov for præciseringer af § 57. Samrådet for Ophavsret mener, at man på trods heraf med fordel kunne skrive ind i lovbemærkningerne, at også aftalemæssige fravi-

gelses af lovgivningens almindelige regler om forældelse og passivitet er genstand for en sådan ugyldighedsvirkning, når de griber ind i ophavsmandens ret til afregning og kontrol efter § 57.

5.2.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Ophavsretligt Forum foreslår, at bestemmelsen i ophavsretslovens § 57 bevares uændret, idet der ikke er dokumenteret et behov for skærpelse af bestemmelsen, der i forvejen er beskyttelsespræceptiv.

Det er ikke korrekt, at pladeselskaberne i vidt omfang – som man får indtryk af ved læsning af Samrådet for Ophavsrets indlæg – fraviger bestemmelsen i ophavsretslovens § 57. Bestemmelsen giver kunstnerne et krav på at få foretaget en revisorgennemgang af pladeselskabets bogføringsmateriale i relation til den pågældende udgivelse. De danske pladeselskaber har på ingen måde udformet aftaleklausuler, som fraviger dette udgangspunkt, og skulle dette hypotetisk ske i fremtiden, vil en sådan klausul selysagt være ugyldig som følge af, at bestemmelsen som nævnt er beskyttelsespræceptiv. Der er derfor ikke behov for ændringer af bestemmelsen.

6. OPHAVSRETSLOVENS § 58

6.1. VURDERING AF GÆLDENDE RET

6.1.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Den særlige filmformodningsregel i ophavsretslovens § 58 bestemmer, at ”en aftale om at medvirke ved indspilningen af en film indebærer, at ophavsmanden ikke kan modsætte sig” en række nærmere angivne former for udnyttelse af filmen. Formodningsreglen finder ikke anvendelse på udøvende kunstneres præstationer, og § 58, stk. 2, opregner en række ophavsmænd/værker, der ligeledes falder uden for reglen.

Filmformodningsreglen er ikke begrænset til ansættelsesforhold, men omfatter også aftaler med selvstændige bidragydere.

Det skal her fremhæves, at § 58 – i nøje overensstemmelse med Bernerkonventionens art. 14 bis – alene er en legitimationsregel til fordel for producenten, men ikke opstiller nogen formodning for, at rettighederne materielt skal anses for overdraget til denne, jf. Peter Schønning, 3. udg. s. 506 med henvisninger.

Bestemmelsen har ingen større betydning i det praktiske retsliv, idet filmproducenterne enten gennem kontrakter med de enkelte rettighedshavere eller gennem kollektive overenskomster opnår en egentlig materiel overgang af de rettigheder, filmproducenterne ønsker.

6.1.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Det er uhensigtsmæssigt og utidssvarende, at loven ikke indeholder en deklaratorisk regel om retsforholdet mellem den producent, der typisk påtager sig den fulde økonomiske og kommercielle risiko, og dem, der medvirker som selvstændige (freelancere) eller ansatte, og som honoreres i forhold til den enkeltes bidrag.

En sådan regel vil harmonere med den anglo-amerikanske opfattelse, der dog går endnu videre ved, at retten uden videre tilkommer den virksomhed, hvori værket er skabt. En række af de største værksproduktioner, bl.a. inden for film og musik, der udbydes i Danmark og i den øvrige del af EØS-samarbejdet, stammer netop fra lande, der bygger på den anglo-amerikanske model. Det giver de konkurrerende producenter (og dermed konkurrerende produktioner) fra disse områder et eneretsgrundlag, som tillige må gælde for danske produktioner, hvis de skal have en chance for at konkurrere på lige vilkår.

Tilsvarende skabes på teatrene i Danmark sceneværker med internationalt potentiale, der skal kunne udnyttes ved opførelse i udlandet eller salg af rettigheder til udenlandske teatre.

I det nuværende ophavsretlige system, hvor producentens udnyttelsesmuligheder beror på overenskomster og individuelle aftaler mellem producenten og de medvirkende, vil producenten, hver gang der som følge af eksempelvis nye udnyttelsesmåder opstår tvivl om overgang og clearing af rettigheder hertil, bære risikoen for denne tvivl. Dette er en hindring for producentens løbende forretningsudvikling og markedstilpasning.

Væsentlige grupper af medvirkende er ikke omfattet af overenskomst eller har ikke i overenskomst tiltrådt overgang af rettigheder og alle naturlige udnyttelsesformer.

Der er forskel på arten og rækkevidden af de overgange af rettigheder, der aftales, ikke kun i de individuelle aftaler, men tillige i de kollektive overenskomster.

Alene det forhold, at en enkelt medvirkende kan blokere eller kræve eksorbitant vederlagsbetaling for, at værket kan udnyttes på en bestemt måde, kræver en deklaratorisk regel som foreslået.

Det er ofte byrdefuldt for producenten at forblive ved det i dag benyttede system og dermed forhandle eller genforhandle problemkredse med de medvirkende, ofte uden at der opnås forudgående afklaring eller aftale ved overenskomst eller individuelt. Dette giver urimelige uafklarede forhold for producenten i forhold til udnyttelsesmulighederne og dermed finansiering af en produktion.

Endvidere er det nuværende system stedse årsag til opslidende debat i en række brancher. Dette er ødelæggende for det kreative og kunstneriske, der er bærende for en produktion.

Dette gælder i særdeleshed, da overenskomster typisk kun indgås for to-årige perioder, således at genforhandling dermed er nødvendig med korte intervaller. En overenskomst giver således kun kort tidsbegrænset afklaring af rettigheder.

Bedre finansiering kræver afklaret rettighedsgrundlag og medfører tillige større mulighed for bedre honorering til de medvirkende, der dermed kan afspejle den forventede øgede merværdi af den enkeltes bidrag. Hertil kommer, at der gælder særlige hensyn om optimal og bedst mulig udnyttelse af værket, når der er ydet offentlig ofte betydelig støtte, således at muligheden for tilbagebetaling øges.

6.2. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS OG OPHAVSRETSLIGT FORUMS FORSLAG OG ARGUMENTER

6.2.1. SAMRÅDET FOR OPHAVSRETS BIDRAG

Efter Samrådets opfattelse bør ophavsretslovens § 58, som er formuleret i overensstemmelse med den obligatoriske regel i Bernerkonventionens artikel 14 bis, ikke udvides ud over dette område.

Radiofonierne og producenterne forsøgte i forbindelse med lovrevisionen i 1995 at få inddraget de udøvende kunstnere under den generelle filmformodningsregel i den nuværende § 58. I bemærkningerne til § 65, stk. 4, anfører Kulturministeriet herom:

”Under høringen har forslaget, om at udøvende kunstnere generelt skal være omfattet af en formodningsregel, fået støtte fra Danmarks Radio og Producenterne samt IFPI Danmark, Foreningen af Danske Spillefilmproducenter, Foreningen af Danske Videogramdistributører og Foreningen af Filmudlejere i Danmark. Fællesrådet for udøvende kunstnere og Samrådet for Ophavsret kan ikke tilslutte sig forslaget. Fællesrådet har blandt andet anført, at udøvende kunstnere siden 1961 har haft eneret med hensyn til eksemplarfremsættelse, ligesom tv-udsendelse af billedoptagelser af udøvende kunstners præstationer siden 1985 har forudsat samtykke fra de involverede kunstnere. Det fremhæves, at disse enerettigheder aldrig har været inddraget under formodningsreglen i den gældende lovs § 42, og at dette ikke har givet anledning til vanskeligheder. Det nævnes videre, at den udvidelse af de udøvende kunstners rettigheder for så vidt angår offentlig fremførelse, som er indeholdt i lovforslaget, heller ikke kan begrunde, at der indføres en formodningsregel i filmproducentens favør. Endelig gøres der opmærksom på, at de eksisterende overenskomster og standardkontrakter for udøvende kunstnere på filmområdet er udformet på grundlag af den eksisterende retstilstand, og at en ændring af denne gennem en indførelse af en generel formodningsregel på afgørende og urimelig måde vil svække de udøvende kunstners stilling i forhold til filmproducenterne i henhold til disse kontrakter.

Kulturministeriet har på denne baggrund på ny overvejet spørgsmålet og finder, efter at spørgsmålet også har været drøftet med de øvrige nordiske lande, at der ikke på nuværende tidspunkt foreligger noget klart behov for generelt at lade formodningsreg-

len i lovforslagets § 58, stk. 1, vedrørende aftaler om indspilning af film finde tilsvarende anvendelse på udøvende kunstneres fremførelser, der er udført med henblik på filmen. Ministeriet finder det herefter rigtigst at afvente udviklingen inden for EU og andre internationale sammenhænge, inden der tages stilling til spørgsmålet om en eventuel indførelse af en sådan generel formodningsregel.”

(Folketingstidende 1994/95, tillæg A, s. 1395f.

Forslaget blev i udvidet form genfremsat af de samme producentkredse i forbindelse med lovændringen ultimo 1996, men blev på ny afvist af Kulturministeriet, jf. bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende FT 1996/97, tillæg A, s. 1941:

”Fra radiofoniernes og andre producenters side har der over for Kulturministeriet været fremført ønske om, at formodningsreglen for udøvende kunstnere vedrørende udlejning af film i den gældende lovs § 65, stk. 3, som blev gennemført i 1995, bør udvides til at gælde alle former for udnyttelse af indspilninger af udøvende kunstneres præstationer, uanset i hvilken sammenhæng – film, radio eller fjernsyn m.v. – en indspilning måtte være foretaget.

Kulturministeriet kan ikke være enig i disse forslag. Når det gælder formodningsregler indenfor ophavsretslovgivningen, har der i de seneste år været en lovgivningsmæssig linie, der indebærer, at formodningsregler, der overfører rettigheder fra ophavsmænd og udøvende kunstnere til producenter, ikke bør være gældende i dansk ophavsretslovgivning, medmindre dette klart følger af krav i internationale forpligtelser på området.

I overensstemmelse hermed blev den siden 1961 gældende generelt formulerede formodningsregel i den daværende ophavsretslovs § 42 for ophavsmænd, der medvirkede ved filmindspilning, ved lovrevisionen i 1995 efter forslag fra ophavsretsudvalget begrænset til at gælde, hvor en sådan formodningsregel direkte kræves i Bernerkonventionens art. 14 bis. På tilsvarende måde blev der for udøvende kunstnere ved lovrevisionen i 1995 i den gældende lovs § 65, stk. 3, gennemført en formodningsregel, som er begrænset til kun at gælde udlejning af filmværker, hvilket er minimumskravet efter udlejnings- og udlånsdirektivets art. 2, stk.5.

På denne baggrund indeholder lovforslaget ikke noget forslag om at udvide den gældende formodningsregel for udøvende kunstnere til at omfatte andre former for udnyttelse end udlejning.”

De indvendinger, som for mindre end 10 år siden blev fremført fra Kulturministeriets side mod en udvidelse af filmformodningsreglen, er fortsat gyldige og gælder i endnu højere grad i relation til den nu foreslåede regel om rettighedernes materielle overgang til arbejdsgiveren.

Ophavsretligt Forum stiller nu et forslag, som fuldstændig vil ændre karakteren af § 58, idet man i stedet for en legitimationsregel foreslår en bestemmelse, som indebærer en egentlig materiel overgang af alle rettigheder. Endvidere foreslås det, at bestemmelsens dækningsområde udvides i flere dimensioner.

For det første foreslår Ophavsretligt Forum, at § 58 udvides til at omfatte medvirken ved frembringelse af sceneværker. Baggrunden for, at man internationalt med Bernerkonventionen har anerkendt et behov for med ”filmformodningsreglen” at have en legitimationsregel, der giver producenten sikkerhed for at kunne disponere over filmen, er de helt ekstraordinært store udgifter forbundet med produktion af spillefilm. Efter Ophavsretligt Forums forslag skulle man lade de samme hensyn gøre sig gældende for ethvert sceneværk – altså fra den mindste børneteater-forestilling til Den kongelige Opera. Dette vidtgående forslag er alene underbygget med en bemærkning om, at der ”på teatrene i Danmark (skabes) sceneværker med internationalt potentiale, der skal kunne udnyttes ved opførelse i udlandet eller salg af rettigheder til udenlandske teatre.” Samrådet må hertil påpege, at der i Danmark frembringes utallige større og mindre værker af alle mulige slags, som potentielt vil kunne udnyttes internationalt. Dette gør det imidlertid hverken påkrævet endsige rimeligt at gennemføre regler, som reelt gør de skabende og udøvende kunstners rettigheder helt illusoriske. Samrådet for Ophavsret har under udvalgsarbejdet opfordret Ophavsretligt Forum til at fremlægge konkrete eksempler på, at man har måtte opgive væsentlige udnyttelser af teaterproduktioner på grund af, at man ikke har kunnet erhverve rettigheder fra de medvirkende. Men der er ikke fremlagt sådanne eksempler.

For det andet foreslår Ophavsretligt Forum, at hovedophavsmændene og de udøvende kunstnere, som ikke er omfattet af den gældende legitimationsregel, bliver omfattet af den foreslåede regel om

tvungen overgang af alle rettigheder. Ophavsretligt Forums forslag om medvirken til frembringelse af sceneværker og filmværker er derved langt mere vidtgående end Ophavsretligt Forums forslag om overgang af rettigheder i ansættelsesforhold. Det forekommer ikke rimeligt, om alle de kreative personer, der oftest på freelancebasis og ved løse engagementer udgør hovedkræfterne ved frembringelsen af scene- og filmværker, skulle fratages deres muligheder for at tilforhandle sig vederlag og royalty for udnyttelsen.

Specielt hvad angår de udøvende kunstnere blokerede samtlige EU-medlemslande, herunder England, på WIPOs diplomatiske konference i december 1996 for vedtagelsen af en international traktat om beskyttelse af de udøvende kunstners audiovisuelle rettigheder på grund af et amerikansk krav om, at traktaten skulle indeholde en formodningsregel om rettighedernes overgang til producenten.

Den lovgivningsmæssige linje, det danske Folketing i juni 1995 med bredt flertal bekræftede på dette område, må antages fortsat at være gældende.

Der er ikke i den korte tid, som siden er forløbet, indtruffet omstændigheder, der med nogen rimelighed kan begrunde, at dansk ophavsret skal eller bør gå enegang på dette område. Tværtimod er vævet af ophavsretlige overenskomster og aftaler, som i denne periode er indgået gennem det eksisterende forhandlingssystem, blevet spundet stadig tættere. Der er al grund til at forvente, at dette system også i fremtiden vil kunne tilvejebringe rimelige og afbalancerede løsninger på eksisterende og nye interessekonflikter mellem parterne på denne del af arbejdsmarkedet.

6.2.2. OPHAVSRETTLIGT FORUMS BIDRAG

Alle udnyttelsesformer for en filmproduktion, såkaldte "windows", bør tilkomme producenten.

Tilsvarende bør alle udnyttelsesformer for en sceneproduktion, der tillige bør omfatte overførsel og den dermed nødvendige og naturlige bearbejdning, der må ske til udnyttelse som elektronisk transmission, særligt fremførelse og tilgængeliggørelse på video og internet og i dansk og udenlandsk tv, tilkomme producenten.

Dette bør gælde, uanset hvem der er den skabende/udøvende, og om denne er ansat eller engageret/tilknyttet som selvstændig konkret til opgaven/produktionen.

Forslag til ændret formulering:

"En aftale om at medvirke ved frembringelsen af et sceneværk eller et filmværk indebærer, at ophavsrettighederne til den medvirkendes bidrag overgår til producenten, der herved har eneret til at råde over værket som anført i § 2.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 finder ikke anvendelse på allerede eksisterende værker."

Eftersom denne bestemmelse ligeledes skal gælde for udøvende kunstners fremførelser, skal i § 65 indsættes en henvisning hertil.

Producenten skal være berettiget til at overdrage rettighederne til tredjemand.

Bestemmelsen skal alene omfatte de økonomiske rettigheder, ikke de ideelle.

Der er ingen saglig eller rimelig begrundelse for,

- (i) at § 58 alene er en legitimationsregel og ikke en deklaratisk formodningsregel for produktion af film og tillige af sceneværker, eller for,
- (ii) at bestemmelsen ikke tillige omfatter andre, eksempelvis hovedinstruktøren (stk. 2, nr. 3) og de udøvende kunstnere (i § 65 er der ingen henvisning til § 58), og
- (iii) at ikke alle ophavsrettigheder (økonomiske) overgår til producenten.

Det er derfor nødvendigt med en ændret § 58 som foreslået.

**TRYKTE
BILAG**

BILAG 1

Uddrag fra ophavsretsloven¹

Kapitel 1

Ophavsrettens genstand og indhold

Beskyttede værker

§ 1. Den, som frembringer et litterært eller kunstnerisk værk, har ophavsret til værket, hvad enten dette fremtræder som en i skrift eller tale udtrykt skønlitterær eller faglitterær fremstilling, som musikværk eller sceneværk, som filmværk eller fotografisk værk, som værk af billedkunst, bygningskunst eller brugskunst, eller det er kommet til udtryk på anden måde.

Stk. 2. Kort samt tegninger og andre i grafisk eller plastisk form udførte værker af beskrivende art henregnes til litterære værker.

Stk. 3. Værker i form af edb-programmer henregnes til litterære værker.

Beskyttelsens indhold

§ 2. Ophavsretten medfører, med de i denne lov angivne indskrænkninger, eneret til at råde over værket ved at fremstille eksemplarer af det og ved at gøre det tilgængeligt for almenheden i oprindelig eller ændret skikkelse, i oversættelse, omarbejdelse i anden litteratur- eller kunststart eller i anden teknik.

Stk. 2. Som eksemplar fremstilling anses enhver direkte eller indirekte, midlertidig eller permanent og hel eller delvis eksemplar fremstilling på en hvilken som helst måde og i en hvilken som helst form. Som fremstilling af eksemplarer anses også det forhold, at værket overføres på indretninger, som kan gengive det.

Stk. 3. Værket gøres tilgængeligt for almenheden, når

- 1) eksemplarer af værket udbydes til salg, udlejning eller udlån eller på anden måde spredes til almenheden,
- 2) eksemplarer af værket vises offentligt, eller
- 3) værket fremføres offentligt.

Stk. 4. Som offentlig fremførelse efter stk. 3, nr. 3, anses også

- 1) trådbunden eller trådløs overføring af værker til almenheden, herunder udsendelse i radio eller fjernsyn og tilrådighedsstillelse af værker på en sådan måde, at almenheden får adgang til dem på et individuelt valgt sted og tidspunkt, og
- 2) fremførelse i en erhvervsvirksomhed, der finder sted for en større kreds, som ellers måtte anses som ikke-offentlig.

§ 3. Ophavsmanden har krav på at blive navngivet i overensstemmelse med, hvad god skik kræver, såvel på eksemplarer af værket som når dette gøres tilgængeligt for almenheden.

Stk. 2. Værket må ikke ændres eller gøres tilgængeligt for almenheden på en måde eller i en sammenhæng, der er krænkende for ophavsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart.

¹ Jf. lovbekendtgørelse nr. 763 af 30. juni 2006

Stk. 3. Sin ret efter denne paragraf kan ophavsmanden ikke frafalde, medmindre det gælder en efter art og omfang afgrænset brug af værket.

Bearbejdelser

§ 4. Den, som oversætter, omarbejder eller på anden måde bearbejder et værk, herunder overfører det til en anden litteratur- eller kunstart, har ophavsret til værket i denne skikkelse, men kan ikke råde over det på en måde, som strider mod ophavsretten til det oprindelige værk.

Stk. 2. Ophavsretten til et nyt og selvstændigt værk, som er frembragt gennem fri benyttelse af et andet, er ikke afhængig af ophavsretten til det oprindelige værk.

Samleværker

§ 5. Den, som ved at sammenstille værker eller dele af værker frembringer et litterært eller kunstnerisk samleværk, har ophavsret til dette, men retten gør ingen indskrænkning i ophavsretten til de enkelte værker.

Fællesværker

§ 6. Har et værk to eller flere ophavsmænd, uden at de enkeltes bidrag kan udskilles som selvstændige værker, har de ophavsret til værket i fællesskab. Enhver af dem kan dog påtale retskrænkelser.

Formodning om ophavsrettens indehaver m.v.

§ 7. Som ophavsmand anses, når ikke andet er oplyst, den, hvis navn eller alment kendte pseudonym eller mærke på sædvanlig måde er påført eksemplarer af værket eller opgives, når det gøres tilgængeligt for almenheden.

Stk. 2. Er et værk udgivet, uden at ophavsmanden er angivet i overensstemmelse med stk. 1, kan udgiveren, hvis denne er nævnt, og ellers forlæggeren handle på ophavsmandens vegne, indtil denne bliver angivet på et nyt oplag.

Offentliggørelse og udgivelse

§ 8. Et værk anses for offentliggjort, når det lovligt er gjort tilgængeligt for almenheden.

Stk. 2. Et værk anses for udgivet, når eksemplarer af værket med ophavsmandens samtykke er bragt i handelen eller på anden måde spredt blandt almenheden.

Offentlige aktstykker

§ 9. Love, administrative forskrifter, retsafgørelser og lignende offentlige aktstykker er ikke genstand for ophavsret.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 gælder ikke for værker, der fremtræder som selvstændige bidrag i de i stk. 1 nævnte aktstykker. Sådanne værker må dog gengives i forbindelse med aktstykket. Retten til videre udnyttelse afhænger af de i øvrigt gældende regler.

Forholdet til beskyttelse efter anden lovgivning

§ 10. Beskyttelse efter designloven udelukker ikke ophavsret.

Stk. 2. Halvlederprodukters udformning (topografi) nyder ikke beskyttelse efter denne lov, men beskyttes efter reglerne i lov om beskyttelse af halvlederprodukters udformning (topografi).

.....

Kapitel 3

Ophavsrettens overgang til andre

Almindelige bestemmelser

§ 53. Ophavsmanden kan med de begrænsninger, der følger af §§ 3 og 38, helt eller delvis overdrage sine rettigheder efter denne lov.

Stk. 2. Overdragelse af eksemplarer indbefatter ikke overdragelse af ophavsretten.

Stk. 3. Har ophavsmanden overdraget en ret til at udnytte værket på en bestemt måde eller ved bestemte midler, giver overdragelsen ikke erhververen ret til at udnytte værket på andre måder eller ved andre midler.

Stk. 4. Bestemmelserne i §§ 54-59 om overdragelse af ophavsret kan fraviges ved aftale mellem parterne, medmindre andet er fastsat i de enkelte bestemmelser.

§ 54. Erhververen har pligt til at udnytte værket. Ophavsmanden kan hæve aftalen, hvis erhververen ikke har udnyttet værket inden en rimelig tid eller senest inden 5 år efter det tidspunkt, hvor aftalen er opfyldt fra ophavsmandens side.

§ 55. Hvis aftalen ikke udtrykkeligt specificerer enkelte udnyttelsesformer, som omfattes af overdragelsen, kan ophavsmanden med rimeligt varsel opsiges overdragelsen af rettighederne til de uspecificerede udnyttelsesformer, der ikke er iværksat af erhververen, inden 3 år er forløbet fra det tidspunkt, hvor aftalen er opfyldt fra ophavsmandens side.

Ændringer og videreoverdragelse

§ 56. Overdragelse af ophavsret giver ikke erhververen ret til at ændre værket, medmindre ændringen er sædvanlig eller åbenbart forudsat.

Stk. 2. Overdragelse af ophavsret giver ikke erhververen ret til at videreoverdrage ophavsretten, medmindre videreoverdragelsen er sædvanlig eller åbenbart forudsat. Overdrageren vedbliver at være ansvarlig for, at aftalen med ophavsmanden bliver opfyldt.

Afregning og kontrol

§ 57. Hvis ophavsmandens vederlag afhænger af erhververens omsætning, salgstal eller lignende, kan ophavsmanden kræve, at der sker afregning mindst én gang om året. Ophavsmanden kan ligeledes kræve, at afregningen ledsages af fyldestående oplysninger om de forhold, der har ligget til grund for vederlagsberegningen.

Stk. 2. Ophavsmanden kan kræve, at erhververens regnskaber, bogføring og lagerbeholdning samt attestationer fra den, som har udnyttet værket, ved den årlige afregning efter stk. 1 stilles til rådighed for en af ophavsmanden udpeget statsautoriseret eller registreret revisor. Revisoren må oplyse ophavsmanden om den foretagne afregnings rigtighed og om eventuelle uregelmæssigheder.

Revisoren har i øvrigt tavshedspligt om alle andre forhold, som denne bliver bekendt med ved gennemgangen.

Stk. 3. Bestemmelserne i stk. 1 og 2 kan ikke fraviges til skade for ophavsmanden.

Særlige bestemmelser om aftaler om indspilning af film

§ 58. En aftale om at medvirke ved indspilningen af en film indebærer, at ophavsmanden ikke kan modsætte sig, at

- 1) der fremstilles eksemplarer af filmen,
- 2) eksemplarer af filmen spredes til almenheden,
- 3) filmen fremføres offentligt eller
- 4) filmen forsynes med tekster eller tale på et andet sprog.

Stk. 2. Bestemmelsen i stk. 1 finder ikke anvendelse på

- 1) allerede eksisterende værker,
- 2) drejebøger, dialoger og musikværker, som er frembragt med henblik på fremstillingen af filmen, eller
- 3) filmens hovedinstruktør.

Bestemmelser om uoverdrageligt vederlagskrav ved udlejning af billed- og lydoptagelser

§ 58 a. Har en ophavsmand til en producent af billed- eller lydoptagelser overdraget sin ret til gennem udlejning af sådanne optagelser at gøre et værk tilgængeligt for almenheden, har ophavsmanden ret til et rimeligt vederlag fra producenten for udlejningen. Retten til vederlag kan kun udøves gennem organisationer, der repræsenterer de enkelte grupper af rettighedshavere. Bestemmelserne i 1. og 2. pkt. kan ikke fraviges ved aftale.

Særlige bestemmelser om edb-programmer frembragt i ansættelsesforhold

§ 59. Ophavsretten til et edb-program, der er frembragt af en arbejdstager under udførelsen af dennes arbejde eller efter arbejdsgiverens anvisninger, overgår til arbejdsgiveren.

Bestilte portrætbilleder

§ 60. Ophavsmanden kan ikke udøve sine rettigheder til et bestilt portrætbillede uden samtykke fra bestilleren.

Arv og kreditorfølgning

§ 61. Ved ophavsmandens død finder arvelovgivningens almindelige regler anvendelse på ophavsretten.

Stk. 2. Ved testamente kan ophavsmanden med bindende virkning også for ægtefælle og livsarvinger give forskrifter om udøvelse af ophavsretten eller overlade det til en anden at give sådanne forskrifter.

§ 62. Ophavsmandens ret til at råde over sit værk kan ikke gøres til genstand for kreditorfølgning hverken hos ophavsmanden eller hos nogen, til hvem retten er overgået ifølge ægteskab eller arv.

Stk. 2. Kreditorfølgning i eksemplarer af værket kan heller ikke foretages hos ophavsmanden selv eller hos nogen, til hvem eksemplarer er overgået ifølge ægteskab eller arv, hvis følgningen retter sig mod

- 1) manuskripter,
- 2) stokke, plader, forme eller lignende, hvorved et kunstværk kan udføres, eller
- 3) eksemplarer af kunstværker, som ikke er udstillet, udbudt til salg eller på anden måde godkendt til offentliggørelse.

Marts 2006

BILAG 2**Samrådet for Ophavsret****Presseetik, særlige pligter, ansvar og rettigheder**

Notat om presseetik, særlige pligter, ansvar og rettigheder	s. 376
Bilag 2.1, Vejledende pressetiske regler	s. 378
Bilag 2.2, Oplisting af udvalgte sager om etik og ophavsret	s. 383
Bilag 2.3, Oplisting af alle afsluttede ophavsretssager 2003	s. 386
Bilag 2.4, Konstrueret eksempel til brug for diskussion	s. 388

Presseetik, særlige pligter, ansvar og rettigheder

Den almindelige arbejdsforpligtelse

Journalister, pressefotografer m.fl. skal naturligvis arbejde i det aftalte antal timer og/eller aflevere den aftalte artikel eller de aftalte fotografier, hvad enten den pågældende er ansat eller freelancer. Men den enkelte skal ved siden af denne almindelige arbejdsforpligtelse leve op til særlige professionelle og personlige forpligtelser og ansvar.

Medieansvarslovens ansvarssystem

Af medieansvarsloven fremgår det, at det er den person, som har samtykket i at fremstå med eget navn og identitet som forfatter til en tekst, en tegning, et fotografi eller en udtalelse, der kan være ansvarssubjekt, hvis der rejses en sag om straf eller erstatning i anledning af det publicerede. Det betyder, at det som hovedregel er den enkelte journalist, fotograf, tegner m.m., som strafferetligt og erstatningsretligt er ansvarlig for sit stof.

Presseetiske forpligtelser

I medieansvarsloven slås det fast, at mediernes indhold skal være i overensstemmelse med god presseskik. Denne generalklausul udfyldes af de vejledende presseetiske regler (bilag 1), som var optrykt som bilag i forslaget til medieansvarsloven, da denne blev vedtaget i Folketinget i 1991. Overtrædes reglerne kan Pressenævnet udtrykke kritik og påbyde mediet at offentliggøre kendelsen.

Det er den enkelte (journalist, pressefotograf, tekstforfatter, TV-fotograf eller anden), som er ansvarlig for at overholde de vejledende presseetiske regler. Den enkelte har også en etisk og professionel pligt ved siden af de vejledende presseetiske regler til at beskytte sine kilders anonymitet, hvis der er givet løfte om det, og i det hele taget til at sikre kilder den behandling, de er blevet stillet i udsigt. Disse principper er afgørende for medierne i et demokratisk samfund og det hører med til et job i medierne at efterleve dem.

Ophavsrettigheder

Som følge pressens rolle i samfundet og de særlige pligter er journalister, pressefotografer m.fl. omfattet af en udvidet ytringsfrihed og visse særlige rettigheder. Ophavsretten er et betydningsfuldt supplement hertil. Hovedreglen i dansk og kontinentaleuropæisk ophavsret om, at ansattes ophavsrettigheder ikke uden udtrykkelig aftale anses for overdraget til arbejdsgiveren i videre omfang, end nødvendigt for den sædvanlige virksomhed, gør, at der i alle tilfælde, hvor stoffet skal anvendes udenfor virksomhedens sædvanlige rammer, vil skulle indgås en aftale om det. Det giver de ansatte en reel mulighed for at gøre deres indflydelse gældende med hensyn til, hvordan og på hvilke vilkår en sådan udnyttelse kan finde sted.

Denne regel gør det også muligt for de ansatte at bevare en sideløbende påtaleret overfor tredjemands krænkelse, fordi de, selv i forbindelse med overdragelse af alle økonomiske rettigheder, kan sikre sig denne ret ved aftale. De ansatte, der prioriterer at gøre brug af deres rettigheder, har et vigtigt redskab til varetagelse af deres etiske og retlige forpligtelser og ansvar. Det giver også de ansatte mulighed for at forhandle sig til en rimelig andel i indtjeningen fra sekundære udnyttelser og et redskab til at forhindre, at den økonomiske værdi af stoffet udenfor den sædvanlige virksomhed undergraves af tredjemands retsstridige anvendelse af stoffet.

De ideelle rettigheder i ophavsretslovens § 3 har også stor betydning for journalisternes muligheder for at leve op til de særlige forpligtelser og det særlige ansvar. Det gælder både kravet om at blive navngivet som ophavsmand og retten til beskyttelse mod, at stoffet ændres på en krænkende måde eller anvendes i krænkende sammenhæng. Imidlertid rækker journalisternes interesse i, hvad det redaktionelle stof videreudnyttes til udenfor mediets sædvanlige virksomhed, længere end til, at stoffet ikke anvendes i strid med ophavsretslovens § 3. Der er en betydelig gråzone, indenfor hvilken det er både rimeligt og hensigtsmæssigt, at journalisterne ved aftale kan sikre sig en vis indflydelse. I de sager, som er beskrevet i bilag 2, er der tale om åbenbare krænkelser. Alligevel fremgår det langt fra altid af rettens afgørelser, når der tildeles en ikke-økonomisk godtgørelse, om det er sket på grund af retsstridighed i henhold til § 2 om økonomiske rettigheder eller i henhold til § 3 om *droit moral*.

Droit moral rettigheder er ikke nok

Det fremgår af den anonymiserede opstilling af afsluttede ophavsretssager ført af Dansk Journalistforbund på vegne af medlemmer i 2003 (bilag 3) at *droit moral* rettigheder ikke er et tilstrækkeligt grundlag for journalisterne, når de vil retsforfølge tredjemands krænkelser af det tjenstligt producerede stof. Erfaringer videregivet fra andre lande, f.eks. Holland, viser det samme. I lande, der har en *work-for-hire* lignende regel, mister de ansatte troen på, at en sag kan gennemføres og dermed også ansvarsfølelsen for stoffets videre anvendelse.

Det er ofte usikkert, i hvilket omfang § 3 vil blive anset for at være krænket i de ca. 80 - 100 sager om året, der rejses af Dansk Journalistforbunds medlemmer om tredjemands krænkelser af ophavsrettigheder til stof, der har været offentliggjort i det medie, de har produceret det til. Tidligere blev der ikke sat lighedstegn mellem en krænkende anvendelse i ophavsretslovens § 3s forstand og en anvendelse, der er krænkende i henhold til de presseetiske regler. F.eks. har dagbladsudgiverne og radiofonierne modsat sig, at der i aftaler henvises til andet end *droit moral* og bl.a. modsat sig at *droit moral* blev uddybet med henvisninger til presseetik eller journalistisk forsvarlig anvendelse.

Rettigheder i de presseetiske regler

I det indledende afsnit til de presseetiske regler om de grundlæggende synspunkter, slås det fast, at *"En journalist bør ikke pålægges opgaver, der strider mod hans samvittighed eller overbevisning"* Også denne passus i de presseetiske regler er et vigtigt værn. Den betyder f.eks., at en afskedigelse ikke vil kunne begrundes med, at den pågældende har nægtet at udføre en opgave, der er i strid med de pressetiske regler, eller er i strid med den pågældendes egen samvittighed eller overbevisning.

Den rigtige balance mellem parterne og mellem pligter og rettigheder er afgørende

Det er heldigvis sjældent, at en mediearbejdsgiver forsøger at tvinge en journalist til at skrive eller gøre noget, der strider mod den ovenfor citerede passus. Det er heller ikke hyppigt, at spørgsmålet om kreditering eller krænkende ændringer/anvendelse giver problemer i forholdet mellem mediearbejdsgiveren og den ansatte.

Det er journalisternes opfattelse, at dette helt eller delvis skyldes den eksisterende balance mellem parterne og mellem rettighederne og pligterne, som medvirker til at skabe gensidig respekt og et gensidigt behov for at vise forhandlings- og samarbejdsvilje.

Bilag 2.1**Vejledende regler for god presseskik**

(Optrykt i medieansvarsudvalget i betænkning nr. 1205/1990 og gengivet i bilag 3 til lovforslaget til medieansvarsloven).

Grundlæggende synspunkter

Sikringen af ytringsfriheden i Danmark står i nøje forbindelse med massemediernes frie adgang til at indsamle informationer og nyheder og til at offentliggøre dem så korrekt som muligt. Den frie kommentar er en del af ytringsfrihedens udøvelse. Under varetagelse af disse opgaver bør massemediernes anerkende hensyn til den enkelte borgers krav på respekt for den personlige integritet og privatlivets fred og til behovet for beskyttelse mod ubeføjet krænkelse.

Under brud på god presseskik henhører også hindring af berettiget offentliggørelse af informationer af væsentlig betydning for offentligheden, samt eftergivenhed over for udenforståendes krav om indflydelse på massemediernes indhold, hvis eftergivenheden kan medføre tvivl om massemediernes frie og uafhængige stilling. Brud på god presseskik foreligger endvidere, hvis en journalist pålægges opgaver, som er i strid med nærværende presseetiske regler.

En journalist bør ikke pålægges opgaver, der strider mod hans samvittighed eller overbevisning.

Reglerne omfatter det redaktionelle stof (tekst og billeder), som offentliggøres i den trykte presse, radio og fjernsyn samt i de øvrige massemedier.

Reglerne omfatter tillige annoncer og reklamer i den trykte periodiske presse og i de øvrige massemedier i det omfang, der ikke er fastsat særlige regler herom.

Reglerne omfatter omtalte og afbildede personer, herunder også afdøde personer, juridiske personer og lignende.

Reglernes indhold**A. Korrekte meddelelser**

1. Det er massemediernes opgave at bringe korrekt og hurtig information. Så langt det er muligt, bør det kontrolleres, om de oplysninger, der gives, er korrekte.
2. Kritik bør udvises over for nyhedskilderne, i særdeleshed når disses udsagn kan være farvet af personlig interesse eller skadevoldende hensigt.
3. Oplysninger, som kan være skadelige, krænkende eller virke agtelsesforringende for nogen, skal efterprøves i særlig grad, inden de bringes, først og fremmest ved forelæggelse for den pågældende.
4. Angreb og svar bør, hvor det er rimeligt, bringes i sammenhæng og på samme måde.
5. Det skal gøres klart, hvad der er faktiske oplysninger, og hvad der er kommentarer.

6. Overskrifter og mellemrubrikker skal i form og indhold have dækning i den pågældende artikel eller udsendelse. Det samme gælder de såkaldte spisesedler.
7. Berigtigelse af urigtige meddelelser skal finde sted på redaktionens eget initiativ, hvis og så snart kendskab til fejl af betydning i de bragte meddelelser indgår. Berigtigelsen skal foretages i en sådan form, at læserne, lytterne eller seerne får klar mulighed for at blive opmærksom på berigtigelsen.

B. Adfærd i strid med god presseskik

1. Meddelelser, der kan krænke privatlivets fred, skal undgås, medmindre klar almen interesse kræver offentlig omtale. Det enkelte menneske har krav på beskyttelse af sin personlige anseelse.
2. Selvmord eller selvmordsforsøg bør ikke omtales, medmindre klar almen interesse kræver eller begrunder offentlig omtale, og i så fald bør omtalen være så skånsom som mulig.
3. Ofre for forbrydelser eller ulykker skal vises det størst mulige hensyn. Det samme gælder vidner og pårørende til de implicerede. Ved indsamling og gengivelse af billedmateriale skal der vises hensynsfuldhed og takt.
4. Der bør opretholdes en klar skillelinje mellem annoncering og redaktionel tekst. Tekst og billeder foranlediget af direkte eller indirekte merkantile interesser bør kun bringes, hvis et klart journalistisk kriterium taler for offentliggørelse.
5. Andres tillid må ikke misbruges. Der bør vises særligt hensyn over for personer, som ikke kan ventes at være klar over virkningerne af deres udtalelser. Andres følelser, uvidenhed eller svigtende herredømme bør ikke misbruges.

C. Retsreportage

1. De under A og B anførte almindelige presseetiske regler gælder også for retsreportagen.
2. Reglerne for retsreportagen gælder også sagernes forberedelse, herunder straffesagers behandling hos politi og anklagemyndighed.
3. Retsreportagen bør være objektiv. På ethvert stadium af sagernes forberedelse og ved behandlingen i retten bør journalisten tilstræbe en kvalitativ ligelig gengivelse af parternes – i straffesager anklagemyndighedens og forsvarrets – synspunkter. En omtale af en straffesag bør følges op med et referat af sagens afslutning, hvad enten denne finder sted i form af tiltalefrafald, frifindelse eller domfældelse.
4. Det bør undgås at nævne personers slægtsforhold, stilling, race, nationalitet, trosbekendelse eller organisationsforhold, medmindre dette direkte har med sagen at gøre.
5. Så længe en straffesag ikke er endeligt afgjort eller bortfaldet, må der ikke offentliggøres meddelelser, der kan lægge hindringer i vejen for sagens opklaring, eller tilkendegivelser om, at en sigtet eller tiltalt er skyldig. Ved omtale af en straffesag skal det klart fremgå, om sigtede/tiltalte har erklæret sig skyldig eller ikke-skyldig.
6. Der skal i videst muligt omfang følges en klar saglig linje ved afgørelsen af, hvilke

sager der omtales, og i hvilke tilfælde navne på de implicerede nævnes. En sigtets eller tiltalts navn eller anden identificering bør udelades, når ingen almen interesse taler for at offentliggøre navnet.

7. Der skal iagttages varsomhed med meddelelser om, at politianmeldelse er indgivet mod en navngiven person. Meddelelser herom bør som regel ikke bringes, før anmeldelse har medført indgriben fra politiets eller anklagemyndighedens side. Dette gælder dog ikke, hvis det anmeldte forhold i forvejen er kendt i videre kredse eller har væsentlig almen interesse, eller det efter de foreliggende omstændigheder må antages, at anmeldelsen er solidt underbygget.
8. En sigtet, tiltalt eller domfældt person bør forskånes for at få fremdraget en ham tidligere overgået straffedom, hvis den er uden betydning for de forhold, han nu er sigtet, tiltalt eller dømt for. I anden nyhedssammenhæng bør de mod en person tidligere rejste straffesager som regel ikke omtales.

Bilag 2.2**Sager, der viser den presseetiske betydning af, at ophavsmænd bevarer deres påtaleret – også udenfor ophavsretsloven § 3****Domme og retsforlig:****1. Dom af 31. oktober 2002 fra Retten i Thisted**

En sælger af frø til mark og have gengav en redaktionel artikel om havepleje skrevet af en journalist under dennes ansættelse på en landsdækkende avis med uafhængigt forbrugerstof som sit område.

Sagsøgte tog bekræftende til genmæle på kravet om erstatning for krænkelse af ophavsretslovens § 2 Retten tilkendte herudover journalisten en godtgørelse for ikke økonomisk skade på 2.176 kr. Godtgørelsen for den ikke-økonomiske skade er i dommen begrundet i, at gengivelsen skete på en hjemmeside tilhørende en virksomhed, dels med at den var gengivet unøjagtigt.

2. Dom af 6. september 1999 fra Københavns Byret

En journalist havde skrevet en artikel til en formiddagsavis baseret på et interview med en håndboldstjerne, der var på luksus ferierejse. Et ugeblad havde brugt artiklen som basis for en artikel i eget blad og havde ændret i interviewet, der således var fingeret. Dommeren konkluderede, at journalistens ophavsret i henhold til § 2 var krænkede, men tildelte alene en godtgørelse for ikke-økonomisk skade i henhold til § 83, stk. 3 på 3.000 kr., idet journalisten havde erklæret, at han ikke under nogen omstændigheder ville have givet sin tilladelse til den skete brug, og således ikke havde lidt et økonomisk tab. Det fremgår ikke, om retten har fundet, at § 3 var krænkede.

3. Dom af 21. februar 1992 fra Østre Landsret U92.549.

En pressefotograf tog et billede af en person under en reception, der blev afholdt i anledning af vedkommendes tiltrædelse af en ny stilling. Personen blev godt et år senere anklaget for seksuelt misbrug af mindreårige i forbindelse med sit tidligere arbejde. Et formiddagsblad bragte over flere dage fotografens billede fra receptionen (personen smilede stort og havde et glas vin i hånden) i en uskarpt forstørrelse. Billedet var desuden beskåret og personer i baggrunden var fjernet.

Sagsøgte anfægtede, at fotografen havde påtaleret, idet fotografiet var fremstillet i ansættelsesforhold.

Både by- og landsretten fandt, at pressefotografens rettigheder i henhold til Fotografilovens § 1 var krænkede. Byretten fandt dog ikke, at fotografiet var ændret eller anvendt på en krænkende måde, mens landsretten gav medhold i, at fotografens rettigheder i henhold til Fotografilovens § 2 også var krænkede (både på grund af beskæringen og sammenhængen) og tilkendte en erstatning på 3.000 kr. og en godtgørelse på 2.000 kr.

4. Dom af 4. juli 1991 fra Glostrup Ret.

En journalist havde skrevet en artikel om bankernes tilbud til unge, og en bladtegner havde illustreret artiklen. En afdeling af det pengeinstitut, der ifølge artiklen havde det bedste tilbud, opfotograferede artiklen med tegning og ændrede i billedteksten til egen fordel.

Retten vurderede, at den opfotograferede artikel og tegning klart fremstod som reklame for pengeinstituttet, og at det udgjorde en krænkelse af journalisten og bladtegnerens anseelse (redaktionelle uafhængighed m.v.) Der blev tilkendt erstatning og godtgørelse på i alt 25.000 kr.

5. Retsforlig af 7. oktober 1991 fra Odense Ret.

En journalist var medlem af Bygningskulturudvalget, nedsat af Miljøministeren. Journalisten skrev en artikel med overskriften "Forbyd plastvinduer i gamle huse", som blev offentliggjort i en landsdækkende og en regional avis. Et firma, der solgte træ vinduer, optrykte artiklen på eget brevpapir og brugte den i sit salgskatalog, hvilket journalisten gjorde gældende af kunder og konkurrenter kunne opfattes, som om journalisten anbefalede firmaets produkter.

Efter rettens tilkendegivelse blev sagen forligt således, at sagsøgte betalte 10.000 kr. plus sagsomkostninger. Det fremgår ikke af rettens bemærkninger, om § 3 er anset for krænkelse.

6. Retsforlig af 22. oktober 1992 fra Helsingør Ret.

To journalister havde beskrevet henholdsvis pensionspuljer i banker og bilforsikringer, hvor et forsikringselskabs produkt blev fremhævet. En assurandør fra forsikringselskabet udarbejdede et salgsmateriale for pensionsordninger og bilforsikringer med de to artikler som bilag.

Efter rettens tilkendegivelse blev der givet journalisterne en erstatning på 5.000 kr. og en godtgørelse på 5.000 kr. til dem begge. Måden at bruge det journalistiske materiale på var egnet til at give offentligheden det indtryk, at den redaktionelle omtale ikke havde været uafhængig af firmaets økonomiske interesser.

7. Østre Landsrets tilkendegivelse af 4. februar 1993.

En borgmester indrykkede som led i valgkampen op til kommunevalget 1989 en helsides annonce i en lokalavis, hvor ca. 2/3 af siden var en collage, bestående af udsnit af 9 artikler med tilhørende foto, som skulle give vælgerne et positivt indtryk af ham. Ved de fleste artikler og ved fotoet var ophavsmandens navn angivet. Journalisterne og pressefotografen følte deres uafhængighed angrebet på grund af den politiske brug af det redaktionelle stof.

Landsretten fandt, at brugen af artiklerne og fotografiet ikke var et tilladt citat, og journalisterne og fotografen fik tilkendt en samlet erstatning og godtgørelse på 20.000 kr., selvom der kun var tale om fragmentarisk gengivelse.

Der var nedlagt påstand om overtrædelse af både § 2 og § 3 i ophavsretsloven og § 1 og 2 i Fotografiloven. Det fremgår ikke klart af hverken byrettens dom eller Østre Landsrets tilkendegivelse, om der er givet medhold i krænkelse af droit moral rettighederne.

8. Retsforlig af 7. juli 1994 fra Retten i Århus.

I en salgsfremmende nytårsavis gengav et firma en række artikler, hvori firmaet omtaltes positivt. Ni journalister fik medhold i, at brugen ikke var omfattet af citatretten og at anvendelsen ikke var sket i henhold til god skik som krævet. Journalisterne fik erstatning og godtgørelse på i alt 50.000 kr. Det fremgår ikke af rettens bemærkninger, om §3 var anset for krænket.

9. Retsforlig af 5. januar 1995 for Københavns Byret.

Et boliginvesteringsfirma havde hvervet kunder til investering i franske slotte, bl.a. ved at fremvise en artikel, som en journalist havde skrevet til BT med titlen "Køb fransk slot for pensionen" og en artikel skrevet af en anden journalist for Børsen med titlen "Frynsegoder kun for aktionærer". Retten forligte sagen med godtgørelse og erstatning til journalisterne på i alt 16.000 kr. Firmaet erkendte, at der var tale om en krænkende anvendelse af artiklerne.

Udenretlige forlig:**10. Sag mod formiddagsavis 1995.**

En pressefotograf fik tilladelse fra plejemoderen til at tage billeder af en treårig pige, som var døende med AIDS i udbrud. Tilladelsen gjaldt alene brugen af billedet i forbindelse med en artikel i en seriøs faglig sammenhæng. En formiddagsavis kopierede fotografiet uden tilladelse fra fotografen (og moderen). Det blev i sagen gjort gældende, at fotografens rettigheder i henhold til såvel Fotografilovens § 1 og 2 (droit moral) var krænket. Bladet erkendte at have krænket fotografens rettigheder og betalte det krævede beløb på 4.750 kr.

Det er usikkert om en domstolsafgørelse ville have givet medhold i at gengivelsen af fotografierne var sket på en krænkende måde eller i en krænkende sammenhæng, jf. fotografilovens § 2.

11. Sag mod valgavis fra 1989.

Et politisk parti benyttede i forbindelse med den kommunale valgkamp i Aabybro nogle artikler fra Aalborg Stiftstidende og Vendsyssel tidende. Sagen forligtes udenretligt med 10.000 kr. i godtgørelse, idet det politiske parti tog bekræftende til genmæle over for påstanden om, at brugen havde været krænkende for journalisternes anseelse.

12. Sag mod politisk ungdomsparti fra 1994.

I forbindelse med afholdelse af et årsmøde producerede et ungdomsparti et antal T-shirts. På disse var påtrykt en redaktionel satirisk tegning udført af en bladtegner. Det politiske ungdomsparti erkendte den krænkende anvendelse af tegningen, der var egnet til at fremkalde det indtryk, at bladtegneren støttede partiet, og indvilgede i at betale en godtgørelse og erstatning på 6.000 kr.

Bilag 2.3

OPGØRELSE OVER ERSTATNINGER OG GODTGØRELSE I OPHAVSRETSSAGER I 2003

JJ	Virksomhed i slagteribranchen	7.910,00 kr.	§§ 2+3
DJ	Loge	4.000,00 kr.	§§ 2+3
KB	Loge	6.000,00 kr.	§§ 2+3
LM	Virksomhed i bilbranchen	6.000,00 kr.	§§ 2+3
EA	Telekom.-virksomhed	3.333,33 kr.	§§ 2+3
ASM	Telekom.-virksomhed	2.666,66 kr.	§§ 2+3
MT	Telekom.-virksomhed	4.000,00 kr.	§§ 2+3
NBA	Konsulentfirma	4.532,00 kr.	§§ 2+3
JR	Konsulentfirma	8.004,00 kr.	§§ 2+3
TGH	Konsulentfirma	9.060,00 kr.	§§ 2+3
LA	Konsulentfirma	5.004,00 kr.	§§ 2+3
ELL	IT-virksomhed	9.000,00 kr.	§ 2
JH	Konsulentfirma og forlag	3.000,00 kr.	§§ 2+3
JG	Interesseorganisation	10.000,00 kr.	§§ 2+3
MiL	VVS-firma	6.000,00 kr.	§§ 2+3
MaL	Supermarkedskæde	4.500,00 kr.	§ 2
JR	Musiker	4.950,00 kr.	§§ 2+3
OFM	Sportsblad	4.245,00 kr.	§§ 2+3
TH	Ugeblad	22.500,00 kr.	§§ 2+3
SB	Privatperson	3.000,00 kr.	§ 2
MB	IT-virksomhed	9.230,75 kr.	§§ 2+3
JB	IT-virksomhed	2.769,25 kr.	§§ 2+3
JeR/JeB	Smedje	5.000,00 kr.	§§ 2+3
PEP	Mobiltilf.-salgsvirksomhed	7.500,00 kr.	§ 2
MB	Privatperson	8.000,00 kr.	§§ 2+3
JH	Privatperson	2.000,00 kr.	§§ 2+3
PB	Reklamebureau	7.500,00 kr.	§§ 2+3
MaB	Vikarbureau	10.000,00 kr.	§§ 2+3
JB	IT-konsulenthus	9.000,00 kr.	§§ 2+3
MN	Forlag	4.500,00 kr.	§§ 2+3
MZ	Softwareudvikler	6.000,00 kr.	§§ 2+3
HS mfl.	Film/TV-produktionsselskab	8.076,00 kr.	§ 2
LES	Ejendomsrådgiverkæde	8.896,00 kr.	§§ 2+3
MoL	Politisk ungdomsparti	20.000,00 kr.	§ 2
MG	Fagforening	6.000,00 kr.	§ 2
VH	Konsulentvirksomhed	6.792,00 kr.	§§ 2+3
MF	Konsulentvirksomhed	15.282,00 kr.	§§ 2+3
KJ	Konsulentvirksomhed	3.396,00 kr.	§§ 2+3
LH	Konsulentvirksomhed	5.094,00 kr.	§§ 2+3
NHD	Sportsunion	5.625,00 kr.	§§ 2+3
JMR	Kommunikationsvirksomhed	9.000,00 kr.	§§ 2+3
JMR	Avis	45.125,00 kr.	§ 2

AB	Avis	11.788,75 kr. § 2
TAP	Busudlejningsvirksomhed	3.125,00 kr. § 2
NN	Privatperson	1.000,00 kr. §§ 2+3
HP	Forlag	1.787,50 kr. §§ 2+3
JFK/HK	Avis	6.000,00 kr. §§ 2+3
EHB	Støtteforening	777,50 kr. §§ 2+3
KE	Udbyder af elektronisk PR	3.000,00 kr. §§ 2+3
JB	Udbyder af elektronisk PR	4.000,00 kr. §§ 2+3
BHS	Konsulentvirksomhed	6.000,00 kr. §§ 2+3
AHT	IT-virksomhed	1.132,00 kr. § 2
KiB	Busselskab	6.792,00 kr. § 2
HR	Lystfiskeriportal	3.500,00 kr. §§ 2+3
KJ	Avisudgiver	2.634,00 kr. §§ 2+3
JB	Oplysningsforbund	5.000,00 kr. § 2
OFM	Privatperson	2.264,00 kr. §§ 2+3
JH	IT-supportvirksomhed	2.000,00 kr. §§ 2+3
KH	Universitet	5.000,00 kr. § 2
BØ	Avis	4.000,00 kr. § 2
KAK	Rengøringsvirksomhed	1.200,00 kr. §§ 2+3
TH	Ugeblad	5.250,00 kr. §§ 2+3
MK	Politiker	7.500,00 kr. §§ 2+3
KLS	Politiker	5.000,00 kr. §§ 2+3
HV	Politiker	1.570,00 kr. §§ 2+3
HB-C	Reklamebureau	4.712,00 kr. §§ 2+3
JSB	Reklamebureau	5.200,00 kr. §§ 2+3
PER	Fagforbund	7.500,00 kr. §§ 2+3
KE	IT-virksomhed	9.000,00 kr. §§ 2+3
MH	Reklamebureau	9.792,00 kr. §§ 2+3
JC	IT-konsulenthus	4.500,00 kr. §§ 2+3
DJ	IT-konsulenthus	3.000,00 kr. §§ 2+3
DB	Privatperson	5.000,00 kr. § 2
DB	Erotikportal	4.500,00 kr. §§ 2+3
DJ	IT-konsulenthus	6.000,00 kr. §§ 2+3
JH	IT-konsulenthus	3.000,00 kr. §§ 2+3
JB	IT-konsulenthus	1.000,00 kr. §§ 2+3
SK	Italiensk universitet	9.666,80 kr. §§ 2+3
DJ	IT-konsulenthus	5.000,00 kr. § 2
PBS	Konsulentvirksomhed	2.500,00 kr. § 2
MZ	TV-station	5.660,00 kr. § 2
TG	VVS-firma	3.534,00 kr. §§ 2+3
SS	Avis	2.500,00 kr. §§ 2+3
EE	Forlystelsespark	35.000,00 kr. § 3

Der er i alt 84 sager, hvoraf kun de 19 er "rene" § 2-sager og kun en er "ren" § 3-sag.

Bilag 2.4**Eksempel baseret på miks af sager til brug for diskussion****Eksemplet**

En ansat fotograf optager med moderens samtykke et billede af hendes lille datter, som har AIDS. Tilladelsen gives på betingelse af, at billedet kun offentliggøres i den regionale avis, hvor fotografen er ansat.

Billedet kopieres fra regionalavisen af et formiddagsblad og offentliggøres i dette i kraftigt beskåret tilstand men dog således, at den lille pige er genkendelig og fotografens navn synligt. Billedet ledsages af en tekst, som i forkortet form (men loyalt) gengiver hovedelementerne i historien fra regionalavisen.

Moderens retsstilling og muligheder

Hun kan gå til pressenævnet med klage over formiddagsavisens brug af billedet. Det er tvivlsomt, om det vil medføre kritik af bladet. Pressenævnet vil formentlig mene, at der er tale om en ophavsretskrænkelse og ikke en krænkelse af de presseetiske regler.

Hun kan rejse straffe- eller erstatningssag med påstand om overtrædelse af straffelovens § 264 d eller om krav på erstatning i henhold til erstatningsansvarslovens § 26 for retsstridig anvendelse af fotografiet. Da billedet allerede er offentliggjort med tilhørende tekst, der oplyser at pigen har AIDS, er den nye offentliggørelse ikke strafbar efter hverken første eller andet led i § 264 d. Der er heller ikke et sådant element af tort i gengivelsen af billedet i formiddagsavisen, at det i sig selv vil kunne begrunde en erstatning i henhold til EAL § 26.

Moderen kan også forsøge at rejse sag på basis af almindelige grundsætninger og retspraksis vedrørende retten til eget billede. Dette vil formentlig heller ikke føre til erstatning.

Moderen kan forsøge at gøre fotografen ansvarlig. Men han har haft belæg for at udstede sit løfte, da han har forhandlet sine ophavsrettigheder på en sådan måde, at han kan forhindre at billedet udnyttes udenfor regionalavisens sædvanlige virksomhed. Enten fordi han ikke har overdraget rettighederne til mere end denne brug, eller fordi der i videreudnyttelsesaftalen er en bestemmelse, som giver journalisten eller fotografen ret til at meddele, at bestemte billeder eller artikler ikke må videreudnyttes. Der vil derfor ikke være basis for en erstatningssag mod fotografen.

Fotografens muligheder

Fotografen kan gøre tidsskriftet opmærksom på krænkelser og foreslå, at der indledes fælles sag om ophavsretskrænkelser mod formiddagsbladet.

Hvis tidsskriftet siger nej, vil fotografen selv efter gældende ret og aftalepraksis kunne rejse sådan en sag. Han vil kunne nedlægge påstand om, at både ophavsretslovens § 2 og ophavsretslovens § 3 er krænket. Han vil i den forbindelse gøre opmærksom på, at billedet er gengivet uden hans samtykke. Han vil også fremhæve, at det er en krænkelse af § 3, stk. 2, at billedet er bragt i en anden sammenhæng end den oprindelige og derudover, at beskæringen af billedet er en krænkelse af hans professionelle anseelse jf. § 3, stk. 2.

Fotografen vil få medhold i at § 2 er krænket, men vil formentlig ikke få medhold i, at § 3 er krænket blot i kraft af gengivelsen i formiddagsavisen. Beskæringen vil formentlig falde ind under § 3, stk. 2, men det vil afhænge af en konkret bedømmelse af beskæringens omfang. Fotografen vil formentlig forklare, at han under ingen omstændigheder ville have givet sin tilladelse til at fotografiet kunne bringes i formiddagsavisen. Dommeren vil på den baggrund konkludere, at han ikke har lidt et økonomisk tab, men vil i stedet tildele fotografen en godtgørelse for ikke-økonomisk skade, fordi gengivelsen af fotografiet var retsstridig, jf. ophavsretsloven § 83, stk. 3. Dommeren vil muligvis forhøje godtgørelsen på grund af beskæringen.

BILAG 3

Sådan har lønniveauet i medierne udviklet sig i forhold til priserne og lønudviklingen på det øvrige arbejdsmarked:					
Forbrugerprisindeks for oktober		DA samtlige funktionærer, hele landet i sept./3.kvartal		DJ samtlige medlemmer, hele landet i oktober måned	
År	% point	Gns.løn	% point	Gns.løn	% point
1980	100,0	11.060	100,0	14.665	100,0
1981	115,0	12.303	111,2	16.028	109,3
1982	127,2	13.703	123,9	17.287	117,9
1983	134,0	14.483	130,9	17.949	122,4
1984	142,1	15.296	138,3	18.863	128,6
1985	147,4	16.101	145,6	19.370	132,1
1986	154,0	16.929	153,1	20.110	137,1
1987	160,0	18.126	163,9	21.850	148,0
1988	166,7	19.067	172,4	23.094	157,5
1989	175,2	19.804	179,1	23.747	161,9
1990	179,9	20.656	186,8	24.477	166,9
1991	183,2	21.298	192,6	25.285	172,4
1992	186,2	21.832	197,4	25.866	176,4
1993	189,1	22.487	203,3	26.382	179,9
1994	192,8	23.184	209,6	27.225	185,6
1995	196,4	24.019	217,2	27.785	189,5
1996	200,9	25.100	226,9	28.743	196,0
1997	205,6	26.196	236,9	29.796	203,2
1998	209,0	27.480	248,5	30.730	209,5
1999	215,2	28.470	257,4	31.603	215,5
2000	221,1	29.552	267,2	32.247	219,9
2001	223,3	30.941	279,8	33.088	225,6
2002	228,9	32.148	290,7	33.760	230,2
2003	232,2	33.401	302,0		

Note: Udgangspunktet i 1980 er udelukkende valgt, fordi forbrugerpristallet her blev 0-stillet. Skemaet udtrykker derfor i procentpoint kun, hvordan det er gået siden 1980.

Tallene fra DA er frem til 1992 funktionærers "Månedsløn + 1/12 af tantieme, bonus m.v." Fra 1993 er DA overgået til "Fortjeneste ekskl. genetillæg" (månedsløn, ferie-/SH-betalinger, løn under sygdom, personalegoder, pension/ATP-bidrag). Tallene fra 1992 er derfor fremskrevet og videreført på baggrund af timelønsindekset for funktionærer pr. 3. kvartal, hvilket ifølge kontorchef i DA, Erik Friis Møller, er tilstrækkeligt præcist til at være statistisk holdbart.

Frem til oktober 2002 viser statistikken, at mens den gennemsnitlige DA-funktionær fra oktober 1980 til oktober 2002 oplevede en reallønsfremgang på 27 %, så har det gennemsnitlige DJ-medlem kun opnået 0,5 % i forhold til, hvad lønnen var værd i 1980. Sagt på en anden måde: Mens gennemsnitslønnen for DJ-medlemmer i oktober 1980 lå 33 % over en funktionær i DAs statistik, var den i oktober 2002 faldet til kun at være 5 % højere end en funktionærs gennemsnitsløn.

BILAG 4

Overenskomst og arbejdsområde	Bestemmelse i overenskomsten om ophavsret ?	Supplerende aftale om overdragelse af ophavsret til videreudnyttelse ?	Antal medier	Antal medl.
-------------------------------	---	--	--------------	-------------

Dag- og distriktsblade				
Berlingske (DMA)	Ja	Ja. Rammeaftale om videreudnyttelse og lokalaftale	6	355
Dagbladet Politiken A/S (DMA)	Nej	Ja. Rammeaftale om videreudnyttelse og lokalaftale	2	323
Jyllands-Posten A/S	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	222
Aarhus Stiftstidende	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	94
Fyns Amts Avis	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	39
Morgenavisen Fyens Stiftstidende	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	98
Midtjyllands Avis	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	30
JydskeVestkysten	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	120
Nordjyske Stiftstidende	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	3	151
De Bergske Blade	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	6	95
Vejle Amts Folkeblad	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	41
Sjællandske Medier	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	2	46
Bornholms Tidende	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	13
Lolland-Falsters Folketidende	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	35
Skive Folkeblad	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	19
Herning Folkeblad	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	28
Kalundborg Folkeblad	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	17
Holbæk Amts Venstreblad	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	31
Horsens Folkeblad	Nej	Ja. Rammeaftale og lokalaftale om videreudnyttelse	1	35
Øvrige dagblade, som er omfattet af Rammeaftalen mellem DJ og DDFF		Ja. Rammeaftale om videreudnyttelse uden supplerende lokalaftale		310
Børsen	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	57
Kristeligt Dagblad	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	28
Erhvervsbladet	Nej	Ja. Tillægsaftale til Rammeaftalen med DDFF	1	12
Information	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	30
Urban	Nej	Ja. Omfattet af Berlingske lokalaftale		13
MetroExpress	Ja	Ingen. (sonderinger pågår)		13

Overenskomst og arbejdsområde	Bestemmelse i overenskomsten om ophavsret ?	Supplerende aftale om overdragelse af ophavsret til videreudnyttelse ?	Antal medier	Antal medl.
Nyhedsbureauer				
Ritzaus Bureau I/S	Nej	Ja. Lokal aftale om videresalg og Internet	1	98
A-pressen	Ja	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	3	15
Fag- og organisationsblade				
Socialpædagogen (SL)	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	5
Børn & Unge (BUPL)	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	13
Socialrådgiveren (DS)	Nej		1	4
Bibliotekspressen (BF)	Nej		1	3
Sygeplejersken (DSR)	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	11
HKs magasiner (HK)	Nej		10	26
Landbrugsavisen (DL)	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	25
Job og Arbejde (FOA)	Nej	Ja. Tillægsaftale om internetudnyttelse	1	4
Well Done (RBF)	Nej		1	2
Dansk Handelsblad	Nej	Ja. Bestemmelse om internetudnyttelse	1	6
Magasiner og ugeblade				
Dagens Medicin	Nej	Ja. Aftale om videreudn. er del af overenskomsten	1	9
Egmont Magasiner	Nej	Ja. Aftale om videreudn. del af ansættelseskontrakt, som er bilag til overenskomsten	6	50
Aller Press	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	18	190
Aller International/Aller Business	Nej	Ja. Lokalaftale om videreudnyttelse	18	40
Bonniers Specialmagasiner	Ja	Ja. Udnyttelsesret og aftale om videreudnyttelse er del af overenskomsten	4	84
Net-medier				
Infopaq	Nej		1	15
N-Com	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	3	9
TV og radio				
Danmarks Radio	Ja	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	1.134

Overenskomst og arbejdsområde	Bestemmelse i overenskomsten om ophavsret ?	Supplerende aftale om overdragelse af ophavsret til videreudnyttelse ?	Antal medier	Antal medl.
TV 2	Ja	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	10	714
Radio- TV overenskomst (DDFF)	Nej	Ja. Rammeaftale om videreudnyttelse	5	5
DLTV	Ja	Ja. Indeholder aftale om videreudnyttelse	4	4
Producenterne	Ja	Ja. Videreudnyttelse er en del af overenskomsten	14	27
Information og kommunikation				
Staten	Nej	Ja. Tillægsaftale om internetudnyttelse med Statens Informationstjeneste	137	185
Amtsrådsforeningen	Nej		(i de	(i 132)
Københavns Kommune	Nej		1	18
Kommunernes Landsforening			113	132
Danske Kommuner	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	(i 132)
Grønlands Landsstyre	Nej	Ja. Tillægsaftale om videreudnyttelse	1	29

Aftalerne kan ses på www.journalistforbundet.dk

ALS 17. marts 2006

BILAG 5

20. marts 2006

Oversigt over Danske Mediers Arbejdsgiverforenings medlemsvirksomheders aftaler med redaktionelle medarbejdere om videreudnyttelse, redaktionelt samarbejde, flermedialitet og lignende

Alle aftaler er indgået som lokalaftaler i henhold til den mellem Dansk Journalistforbund og Danske Mediers Arbejdsgiverforening indgåede Aftale om videreudnyttelse af tjenstligt produceret redaktionelt stof (Rammeaftalen). Rammeaftalen gengives i sin helhed efter lokalafaleoversigten nedenfor

De Bergske Blade	
Emne for aftale	Generel videreudnyttelse.
Indgået	27. november 2002.
Aftaleindhold	Omfatter videreudnyttelse af alt redaktionelt stof produceret af overenskomstansatte redaktionelle medarbejdere. Fotos dog kun i direkte sammenhæng med artikler.
Særskilt honorering	For udnyttelse i henhold til §§4, 6 og 7 i Rammeaftalen ydes et månedligt vederlag på kr. 225 til samtlige redaktionelle medarbejdere. Vederlagets størrelse tages op til drøftelse hvert andet år.
Opsigelse	6 måneders varsel til et årsskifte.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Videresalg af tekst og billeder er betinget af opfyldelse af almindelig droit moral for journalistisk arbejde. Stoffet kan ikke uden ophavsmandens tilladelse anvendes i reklamesammenhæng eller til politisk propaganda.

De Bergske Blade	
Emne for aftale	Bimedialt samarbejde. Flerfunktionalitet og brug af dagbladsstof i radio.
Indgået	3. juni 2003.
Aftaleindhold	Den journalistiske og indholdsmæssige radioproduktion foregår som en integreret del af De Bergske Blades redaktionelle arbejde. Der etableres efter behov kurser. Det redaktionelle samarbejdsudvalg evaluerer løbende projektet.
Særskilt honorering	Ingen.

Opsigelse	6 måneders varsel dog tidligst fra 1. januar 2005.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Sikret at det er samme redaktionelle ledelse, der er ansvarlig. Der er nedsat en redaktionel følgegruppe, som bl.a. skal vurdere stoffets behandling i relation til de presseetiske regler og sikre mod misbrug af kilder, og at historier ikke fordrejes

Berlingske Tidende, B.T. og Weekendavisen	
NB Aftalen er af Berlingske Tidendes Medarbejderforening opsagt til bortfald pr. 1. marts 2006	
Emne for aftale	Generel videreudnyttelse.
Indgået den	16. juni 2000.
Aftaleindhold	Omfatter alt redaktionelt stof, bortset fra pressefoto, produceret af overenskomstansatte redaktionelle medarbejdere ved de tre aviser. Desuden kan det aftales med den enkelte medarbejder at producere stof specielt til eksterne aftagere.
Særskilt honorering	Der ydes kr. 2.400 pr. kvartal til samtlige medarbejdere for videreudnyttelse i henhold til §3, stk. 2, §§4, 6 og 7 i Rammeaftalen. Beløbet forhøjes pr. 1. marts 2004 til kr. 3.000 pr. kvartal.
Opsigelse	6 måneders varsel dog tidligst til 1. marts 2006.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Særlig erklæring fra chefredaktionen om sikring af ophavsmændenes (og dagbladenes) troværdighed og integritet samt en 2 sideres detaljeret vejledning i, hvordan stoffet skal behandles for at videresalg og videreudnyttelse kan ske korrekt.

Fyens Stiftstidende	
Emne for aftale	Generel videreudnyttelsesaftale.
Indgået	6. juli 2004
Aftaleindhold	Omfatter videreudnyttelse i henhold til Rammeaftalens §§ 3, 4, 5, 6 og 7 af alt redaktionelt stof produceret af overenskomstansatte redaktionelle medarbejdere.
Særskilt honorering	Vederlaget beregnes som 1 pct. af den gennemsnitlig lønsum inkl. pension pr. medarbejder og er inkl. honorar i henhold til Rammeaftalens § 3, stk. 2

Opsigelse	6 måneders varsel dog tidligst fra 31. december 2006.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Det fremgår, at enhver anvendelse, der er egnet til at nedsætte parternes anseelse i omverdenen skal undgås med henvisning til bl.a. presseetik og presseret. Stoffet må kun overdrages til seriøse parter til anvendelse i seriøs sammenhæng. Det skal fremgå, hvem der er ophavsmand og at stoffet er fra Fyens Stiftstidende

Herning Folkeblad	
Emne for aftale	Radio- og tvproduktion.
Indgået	28. marts 2003. Revideret 21. februar 2005.
Aftaleindhold	Redaktionelle medarbejdere ved Herning Folkeblad og de af bladet ejede radio- og tvstationer kan arbejde for alle medierne i koncernen Mediehuset Herning Folkeblad. Alle - også radio/tv-medarbejderne - er ansat i henhold til Fællesoverenskomsten. Der kan endvidere ske videreudnyttelse inden for TVDanmark-netværket og radionyheder i henhold til Herning Folkeblads kontraktlige forpligtelser. Samt videresalg af elektroniske frembringelser. En paritetisk sammensat gruppe følger det flermediale samarbejde.
Særskilt honorering	Ingen.
Opsigelse	6 måneders varsel dog tidligst fra den 1. juni 2004. Ved revideringen gjort gældende for overenskomstperioden 2005-07. Det gælder kun vilkårene. Selve flermedialiteten er en del af ansættelsesvilkårene i kraft af organisationsaftale.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Ingen.

Horsens Folkeblad/Midtjyllands Avis/Vejle Amts Folkeblad	
Emne for aftale	Udveksling af redaktionelt stof i forbindelse med produktion af et fælles ugentlig jobtillæg.
Indgået	9. februar 1999.
Aftaleindhold	Ganske kort aftaletekst, der blot slår fast, at udveksling af redaktionelt stof i forbindelse med produktion af et fælles ugentligt jobtillæg kan finde sted.
Særskilt honorering	Der ydes kr. 150 pr. måned til alle uddannede redaktionelle

	medarbejdere på alle tre virksomheder.
Opsigelse	6 måneders varsel.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Ingen.

Horsens Folkeblad / Odder Avis	
Emne for aftale	Koncerninternt lokalt redaktionelt samarbejde.
Indgået	11. marts 2003.
Aftaleindhold	Medarbejderne ved Odder Avis og ved Horsens Folkeblads lokalredaktion i Odder kan skrive artikler mv. – også i versioneret form – til såvel Horsens Folkeblad som til Odder Avis.
Særskitl honorering	Ingen.
Opsigelse	1 måneds varsel. Forhandlingerne om endelig aftale pågår.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Der er i realiteten ikke tale om videreudnyttelsesaftale, men i stedet en lokalafale, der kollektivt ændrer de vilkår, de enkelte journalister er ansat på i deres respektive ansættelsesaftale (normalkontrakt)

Horsens Folkeblad / Østjysk Weekend, Horsens	
Emne for aftale	Redaktionelt samarbejde om levering af billeder fra Horsens Folkeblads fotografer til Østjysk Weekend.
Indgået	7. december 1995
Aftaleindhold	Fotograferne ansat på Horsens Folkeblads accepterer at deres billeder kan videreudnyttes i Østjysk Weekend, Horsens.
Særskitl honorering	100 kr. om måneden til fotograferne.
Opsigelse	Ingen nedfældet opsigelsesfrist.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Fotograferne har ved overflytning af billeder i det enkelte tilfælde ret til at notere på det enkelte billede, hvis det af hensyn til den enkelte fotografs redaktionelle eller kunstneriske integritet eller samvittighed (herunder hensynet til kilder) ikke må anvendes i bestemte sammenhænge.

JP/Politikens Hus A/S	
Emne for aftale	Generel videreudnyttelsesaftale for Politiken og Ekstra Bladet.
Indgået	24. februar 2004.
Aftaleindhold	Omfatter videreudnyttelse i henhold til Rammeaftalens §§ 3, 4, 5, 6 og 7 af alt redaktionelt stof produceret af overenskomstansatte redaktionelle medarbejdere ved Politiken og Ekstra Bladet.
Særskilt honorering	Vederlaget beregnes som 1 pct. af den gennemsnitlig lønsum inkl. pension pr. medarbejder og er inkl. honorar i henhold til Rammeaftalens § 3, stk. 2.
Opsigelse	6 måneders varsel dog tidligst fra 31. december 2006.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Det fremgår, at enhver anvendelse, der er egnet til at nedsætte parternes anseelse i omverdenen skal undgås med henvisning til bl.a. presseetik og presseret. Stoffet må kun overdrages til seriøse parter til anvendelse i seriøs sammenhæng. Det skal fremgå, hvem der er ophavsmand og at stoffet er fra hhv. Politiken eller Ekstra Bladet. Medarbejderne har ret i det enkelte tilfælde at give meddelelse om, at et bestemt stykke redaktionelt stof ikke kan videreudnyttes.

JP/Politikens Hus A/S	
Emne for aftale	Generel videreudnyttelse for Morgenavisen Jyllands-Posten.
Indgået den	1. januar 2002.
Aftaleindhold	Aftalen er både indgået og fornyet forud for Jyllands-Postens medlemskab af DDFP og indeholder derfor elementer fra Rammeaftalen. Videreudnyttelse omfatter alt redaktionelt materiale produceret af overenskomstansatte redaktionelle medarbejdere. Der må ikke ske salg til kunder, som på det redaktionelle område er omfattet af en lovlig arbejdskonflikt.
Særskilt honorering	Der ydes et vederlag på kr. 250 pr. måned til alle medarbejdere. Vederlaget forhøjes til kr. 500 1. juli 2004 og til kr. 1.000 1. januar 2005. Dertil kommer særligt vederlag til udenrigsredaktionen.
Opsigelse	Aftalen er en integreret del af overenskomsten og følger dennes opsigelsesregler.

Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Det præciseres, at stoffet skal ske under behørig respekt for ophavsretsloven og at stoffet ikke må bruges i en sammenhæng eller på en måde, der krænker journalistens eller J.P.s journalistiske anseelse, stoffet må kun bruges til annoncering efter udtrykkelig aftale og den enkelte medarbejder kan nedlægge forbud mod at bestemt stof videreudnyttes med henvisning til den enkeltes redaktionelle eller kunstneriske integritet eller samvittighed (herunder hensyn til kilderne).
---	---

JydskeVestkysten	
Emne for aftale	Intern og ekstern videreudnyttelse.
Indgået	18. november 2002. Revideret 12. maj 2004
Aftaleindhold	Omfatter videreudnyttelse af alt redaktionelt stof produceret af overenskomstansatte redaktionelle medarbejdere. Ved levering af stof til andre virksomheder er der specificeret en række klausuler, som skal overholdes af stofmodtagerne.
Særskilt honorering	For udnyttelse i JydskeVestkystens egne medier og i medier, der er minimum 50% ejet og kontrolleret, ydes et vederlag på kr. 450 pr. måned. Ved eksternt videresalg udgør vederlaget 50% af omsætningen fratrukket tekniske etableringsomkostninger og andre engangsomkostninger, der dog højst kan udgøre kr. 40.000. Såfremt vederlaget pr. medarbejder overstiger kr. 1100 genforhandles aftalen. Såfremt der ikke etableres eksternt videresalg, fastholdes vederlaget uændret på kr. 450 frem til 1. august 2006.
Opsigelse	12 måneders varsel til en 1. august dog tidligst til 1. august 2007.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Al offentliggørelse skal ske med kildeangivelse (JydskeVestkysten), stofaftageren må ikke videresælge til tredjemand og må ikke bearbejde artiklerne, stofaftagerne forpligter sig til at rette fejl i artiklerne efter meddelelse fra JV og skal rette sig efter presselov, presseetik, droit moral og gængse journalistiske principper, journalisterne kan i særlige tilfælde meddele, at noget stof ikke må videreudnyttes til eksterne kunder, hvis de har meddelt dette forinden offentliggørelsen i JV.

JydskeVestkysten	
Emne for aftale	Radioproduktion.
Indgået	15. juli 2003.

Aftaleindhold	Redaktionelt samarbejde mellem JydskeVestkysten og radioer kontrolleret af JydskeVestkysten. Deltagelse er frivilligt for medarbejderne. Medarbejderne refererer til sædvanlig chef. Der etableres den nødvendige uddannelse for de pågældende medarbejdere. Der nedsættes et særligt samarbejdsudvalg til at følge arbejdet med bimedialitet tæt. Der er en særlig sikring mod afskedigelse af avismedarbejdere, hvis der samtidig sker opnormering på radioerne.
Særskilt honorering	Ingen.
Opsigelse	12 måneders varsel.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Der er i realiteten ikke tale om videreudnyttelsesaftale men om en frivillig lokal samarbejdsaftale.

Medieselskabet Nordvestsjælland	
Emne for aftale	Koncerninternt redaktionelt samarbejde.
Indgået	November 1992.
Aftaleindhold	Redaktionelt samarbejde og stofudveksling mellem de to dagblade, Holbæk Amts Venstreblad og Kalundborg Folkeblad, og et antal ugeaviser og specialaviser alle udgivet af A/S Nordvestsjællands Medieselskab. Aftalen er indgået under den første Rammeaftale.
Særskilt honorering	Der ydes kr. 850 pr. måned til de redaktionelle medarbejdere på de to dagblade.
Opsigelse	6 måneders varsel.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Ingen.

Midtjyllands Avis	
Emne for aftale	Koncerninternt redaktionelt samarbejde.
Indgået	11. juni 2003.
Aftaleindhold	Redaktionelt samarbejde mellem Midtjyllands Avis og ugeavisen Ekstra Posten, der udgives af datterselskabet Midtjydske Distriktsblade A/S. Primært genbrug af artikler fra dagbladet i

	ugeavisen. Versionering af stoffet kan finde sted. I ferier og lignende kan dagbladsmedarbejdere skrive direkte til ugeavisen. Aftalen omfatter ikke medarbejdere på Midtjyllands Avis' lokalredaktioner.
Særskilt honorering	Der ydes i alt kr. 2.400 pr. medarbejder omfattet af aftalen dækkende forsøgsperioden.
Opsigelse	Forsøgsaftalen udløber 31. august 2004. I øvrigt kan opsigelse finde sted med 6 måneders varsel i forsøgsperioden.
Særlige bestemmelser om forsvaret videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Versioneringen foretages af den oprindelige ophavsmand og efter de på det modtagende medie gældende retningslinjer og etiske regler for redaktionelt indhold. En ophavsmand kan i særlige tilfælde, inden stoffet trykkes første gang meddele redaktionsledelsen, at stoffet ikke må videreudnyttes. Der er udarbejdet særlige retningslinier for løsning af spørgsmål af moralsk og etisk art.

Århus Stiftstidende	
Emne for aftale	Primært koncernintern videreudnyttelse.
Indgået	26. november 2002.
Aftaleindhold	Omfatter videreudnyttelse af alt redaktionelt stof produceret af overenskomstansatte redaktionelle medarbejdere i egne medier samt ved eksternt samarbejde, der skaber synergieffekt og styrker selskabets markedsposition men ikke egentlig videresalg. Medarbejderforeningen skal orienteres forud for hver enkelt eksternt samarbejdsaftale og kan blokere en videreudnyttelse, hvis den indebærer en samvittighedskonflikt for de journalistiske medarbejdere.
Særskilt honorering	Der ydes et månedligt vederlag på kr. 0. Beløbet forhandles en gang årligt.
Opsigelse	12 måneders varsel dog tidligst til 1. januar 2006. Endvidere kan opsigelse ske med 6 måneders varsel ved manglende enighed om vederlag.
Særlige bestemmelser om forsvaret videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Videresalg af redaktionelle produkter skal ske under iagttagelse af sædvanlig droit moral for journalistisk arbejde, hvorefter de ikke uden tilladelse fra både Århus Stiftstidende K/S og medarbejderen kan anvendes i reklamesammenhæng eller til politisk eller religiøs propaganda.

Nordjyske Medier

Emne for aftale	Generel videreudnyttelse.
Indgået	April 2005.
Aftaleindhold	Omfatter videreudnyttelse i henhold til Rammeaftalens §§ 3, 4, 5, 6 og 7 af alt redaktionelt stof produceret af medarbejdere ansat i henhold til Fællesoverenskomsten.
Særskilt honorering	Vederlaget udgør kr. 225 pr. måned inkl. honorar i henhold til Rammeaftalens § 3, stk. 2. Til fotograferne ydes yderligere kr. 275 pr. måned.
Opsigelse	12 måneder dog tidligst med virkning fra 2007.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Det fremgår, at enhver anvendelse, der er egnet til at nedsætte parternes anseelse i omverdenen skal undgås med henvisning til bl.a. presseetik og medieret. Stoffet må kun overdrages til seriøse parter til anvendelse i seriøs sammenhæng. Det skal fremgå, hvem der er ophavsmand. Medarbejderne har ret i det enkelte tilfælde at give meddelelse om, at et bestemt stykke redaktionelt stof ikke kan videreudnyttes

Kristeligt Dagblad	
Emne for aftale	Koncernintern videreudnyttelse.
Indgået	26. september 2003
Aftaleindhold	Det redaktionelle stof kan videreudnyttes i medier, som udgives af selskabet eller selskaber, som Kristeligt Dagblad kontrollerer ejerskabet af. Stoffet kan endvidere overlades til eksterne elektroniske arkiver fx InfoMedia.
Særskilt honorering	Vederlaget udgør kr. 1500 pr. år i 2004, kr. 2000 i 2005 og derefter kr. 2500 pr. år inkl. honorar i henhold til Rammeaftalens § 3, stk. 2.
Opsigelse	12 måneder dog tidligst med virkning fra 1. januar 2007.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Ingen.

Sjællandske Medier	
Emne for aftale	Eksternt videresalg
Indgået	15. januar 2003. Rev. 14. juni 2004
Aftaleindhold	Omfatter alt redaktionelt stof produceret af overenskomstansatte redaktionelle medarbejdere ved Næstved Tidende, Sjællands Tidende og 100% ejede ugeaviser.
Særskilt honorering	Ved videresalg af tjenstligt produceret redaktionelt stof produceret efter Rammeaftalens §4 og ved videresalg efter Rammeaftalens §§ 6 og 7 betaler virksomheden 45% af den opnåede salgspris ex. moms til en pulje, der én gang årligt fordeles ligeligt mellem medarbejderne.
Opsigelse	12 måneders varsel.
Særlige bestemmelser om forsvarlig videreudnyttelse ud over Rammeaftalens §§ 3 og 9	Al offentliggørelse skal ske med kildeangivelse (mediets navn og/eller ophavsmandens navn eller byline), stofaftageren skal forpligte sig til at rette evt. fejl på forlangende, medarbejderne har ret til at meddele, at noget bestemt stof ikke må videreudnyttes og stoffet må ikke anvendes i reklamesammenhæng eller til politisk propaganda (uden samtykke fra ophavsmanden).

Aftale om videreudnyttelse af tjenstligt produceret redaktionelt stof

§ 1.

Nedenstående parter har indgået følgende aftale om videreudnyttelse af det tjenstligt producerede redaktionelle stof.

Note: Der er enighed om, at det tjenstligt producerede redaktionelle stof samlet og enkeltvist hovedsageligt vil være ophavsretligt beskyttet. Uoverensstemmelse mellem ledelse og medarbejdere om hvorvidt stof er ophavsretligt beskyttet afgøres i henhold til overenskomsternes fagretlige regler jf. § 15.

Stk. 2. Aftalen omfatter fastansatte redaktionelle medarbejdere hos medlemmer af DDFF i henhold til de mellem DDFF og DJ indgåede overenskomster herunder Uddannelsesaftalen.

Stk. 3. Nærværende aftale omfatter den udnyttelsesret, der ikke allerede er en følge af ansættelsesforholdet.

§ 2.

Virksomheden forvalter i kraft af ansættelsesforholdet og/eller denne aftale udnyttelsesretten til alt det i ansættelsesforholdet producerede redaktionelle stof, herunder pressefotografier, illustrationer, layout/design, bladtegninger, radio/tv-produktion m.v.

Udnyttelsen af redaktionelle produkter kan finde sted på alle måder og ved hjælp af alle tekniske metoder.

Stk. 2. Virksomhedens forvaltning af det under ansættelsesforholdet producerede, jf. stk. 1, fortsætter også efter, at ansættelsesforholdet er ophørt.

Note: Det forudsættes, at virksomhedens forvaltning dækker alt hidtil produceret stof af såvel nuværende som tidligere ansatte.

§ 3.

Virksomheden kan - i tidsmæssig sammenhæng med den trykte udgave/udsendelsen - lægge egne udgivelser ud på et elektronisk/digitalt medie enten direkte eller redigeret, løbende opdateret og tilpasset det elektroniske/digitale medie. I sådanne udgivelser kan stoffet fra den trykte udgave/udsendelsen indgå helt eller delvist, eventuelt suppleret med relevant tidligere produceret tjenstligt stof. Virksomheden kan endvidere give brugerne online adgang til - uden ret til viderepublicering - at søge og læse.

Note: DDFP gør gældende, at aktiviteterne i henhold til ovenstående bestemmelser er omfattet af ansættelsesforholdet.

Dansk Journalistforbund gør gældende, at aktiviteterne i henhold til ovenstående bestemmelser følger af ansættelsesforholdet og denne aftale.

Parterne er iøvrigt enige om at aktiviteterne er vederlagsfrie.

Stk. 2. En virksomhed kan mod betaling af en årlig rundsum svarende til kr. 400,- pr. medarbejder give læsere/kunder online eller offline adgang til læsning/visning/søgning i elektroniske/digitale arkiver, kontrolleret af virksomheden. Virksomheden kan endvidere give læserne/kunderne adgang til - uden ret til viderepublicering - at tage en digital- og/eller printkopi til eget brug.

Udbetaling af vederlag finder sted fra det tidspunkt, hvor virksomheden giver eksterne kunder adgang til arkivstof i elektronisk/digital form.

Note: Beløbet på kr. 400,- forhøjes pr. 1. januar 2001 med kr. 100,-.

Stk. 3. De i stk. 1 og 2 angivne aktiviteter skal ske under respekt af den oprindelige udgivelses/udsendelses identitet og skal være underlagt redaktionel ledelse og kontrol. Begrænsninger i tredjeparts udnyttelsesret til stoffet skal præciseres på eller ved stoffet.

§ 4.

Ved ad hoc videresalg af tjenstligt produceret stof, jf. §§ 1 og 2, betaler virksomheden en efter lokal aftale fastsat royalty af salgsprisen (efter fradrag af eventuelle offentlige afgifter) til deling mellem de individuelle rettighedshavere.

Note: De individuelle rettighedshavere er de(n) medarbejder(e), der har medvirket til den pågældende artikel mv. på en sådan måde, at de har opnået en selvstændig ophavsret.

Stk. 2. Virksomheden afregner halvårligt vederlaget i henhold til stk. 1. Afregningen skal være specificeret.

Stk. 3. Der kan lokalt træffes aftale om en anden fordeling af beløbet i henhold til nærværende paragraf.

§ 5.

Ved virksomhedens egne særudgivelser, der ikke er dækket af ansættelsesforholdet, betaler virksomheden 10% i royalty af salgsprisen (efter fradrag af eventuelle offentlige afgifter) til deling mellem de individuelle rettighedshavere.

Note: De individuelle rettighedshavere er de(n) medarbejder(e), der har medvirket til den pågældende artikel mv. på en sådan måde, at de har opnået en selvstændig ophavsret.

Note: Det forudsættes, at der er tale om bogudgivelser, online-udgivelser, CD ROM el. lign. der udbydes kommercielt, og ikke særtryk, der udleveres gratis eller til kostpris.

Parterne har med formuleringen af denne note ikke haft til hensigt at gribe ind i eksisterende kutymmer, praktiserede ordninger mv.

§ 6.

Ved løbende kontraktbundne aftaler mellem virksomheden og trediepart om levering af tjenstligt produceret stof, jf. §§ 1 og 2, fra virksomheden til trediepart, betaler virksomheden en efter lokal aftale fastsat royalty af salgsprisen (efter fradrag af eventuelle offentlige afgifter) til deling mellem de individuelle rettighedshavere.

Stk. 2. Virksomheden afregner halvårligt vederlaget i henhold til stk. 1. Afregningen skal være specificeret.

Stk. 3. Der kan lokalt træffes aftale om en anden fordeling af beløbet i henhold til nærværende paragraf, ligesom der alternativt kan aftales et månedligt tillæg til lønnen.

Stk. 4. Et sådant tillæg udbetales kun så længe virksomheden har en (eller flere) løbende aftale(r).

§ 7.

Ved løbende kontraktbundne aftaler mellem virksomheden og trediepart om gensidig udveksling af tjenstligt produceret stof, jf. §§ 1 og 2, betaler virksomheden et månedligt tillæg til lønnen til de individuelle rettighedshavere, der fastsættes efter lokal aftale.

Note: De individuelle rettighedshavere er de(n) medarbejder(e), der har medvirket til den pågældende artikel mv. på en sådan måde, at de har opnået en selvstændig ophavsret.

Stk. 2. Tillægget udbetales kun, så længe virksomheden har en (eller flere) løbende aftale(r).

Stk. 3. Der kan lokalt træffes aftale om en anden fordeling af beløbet i henhold til nærværende paragraf.

§ 8.

Det er en forudsætning for iværksættelse af udnyttelsen i henhold til § 4. stk. 1, § 6, stk. 1, og § 7, stk. 1, at der er opnået enighed mellem de lokale parter om størrelsen af royalty eller vederlag.

Note: Spørgsmål om størrelsen af royalty eller vederlag kan ikke videreføres i henhold til § 15.

§ 9.

Tredieparts anvendelse af stoffet skal ske under behørig respekt af ophavsretsloven. Det skal af enhver aftale mellem virksomheden og en trediepart fremgå, at ophavsrettighederne forbliver hos de enkelte rettighedshavere, og hvilke konkrete udnyttelsesrettigheder, der er omfattet af aftalerne.

Stk. 2. Det skal ved enhver aftale mellem virksomheden og en trediepart sikres, at den endelige anvendelse finder sted på en journalistisk forsvarlig måde jf. bestemmelserne om droit moral.

Stk. 3. En medarbejder har i enkeltstående tilfælde - før en artikel eller andet redaktionelt stof bringes første gang - adgang til give redaktionsledelsen meddelelse om, at en kildes forudsætning for, at stoffet kan bringes, er, at stoffet ikke må videreudnyttes, eller kun må videreudnyttes på en bestemt måde.

§ 10.

Virksomheden orienterer tillidsrepræsentanten om initiativer, der falder inden for denne aftales rammer. Ledelse og tillidsrepræsentant drøfter den mest hensigtsmæssige og praktiske tilrettelæggelse af videreudnyttelsesaktiviteterne. I øvrigt henvises til overenskomstens samarbejdsbestemmelser.

Stk. 2. Virksomheden søger at opnå den for begge parter bedst mulige pris. Tillidsrepræsentanten skal orienteres om virksomhedens aftaler med trediepart, jf. § 9. Tillidsrepræsentanten skal i øvrigt holdes orienteret om salgsprincipper.

Note: Af konkurrencehensyn må tillidsrepræsentanten - på samme måde som medarbejderrepræsentanter i aktieselskabsbestyrelser mv. - være underlagt en tavshedspligt i forbindelse med den indsigt, den pågældende opnår.

§ 11.

Vederlag i kraft af denne aftale om videreudnyttelse af tjenstligt produceret stof må ikke påvirke den almindelige overenskomstaftalte eller lokalt aftalte lønudvikling.

§ 12.

Inden der tages skridt til forfølgelse af tredieparts rettighedskrænkelser, drøftes spørgsmålet mellem de lokale parter, og der tages da stilling til den mest hensigtsmæssige processuelle

fremgangsmåde. Hvis der ikke opnås enighed herom, har hver af parterne herefter en sideløbende processuel påtaleret.

§13.

Parterne er enige om, at denne aftale ikke indskrænker eller udvider de rettigheder, som parterne har i de til enhver tid gældende aftaler om vederlag gennem Copy-Dan's forvaltningsstruktur og fra aftaler med tredieparter om lydavis, AiU og Avisnet.

§14.

Med mindre andet aftales, er opsigelsesvarslet for lokale aftaler, indgået i henhold til § 4, stk. 1, § 6, stk. 1 og § 7, stk. 1, 12 måneder.

§ 15.

Eventuelle uoverensstemmelser vedrørende fortolkning eller overtrædelse af denne aftale behandles i henhold til reglerne herfor i de respektive overenskomster mellem DDFF og DJ.

§ 16.

Denne aftale afløser Rameaftale om videreudnyttelse af tjenstligt produceret redaktionelt stof af 13. juni 1991.

Stk. 2. Lokale aftaler indgået i henhold til Rameaftalen fortsætter og kan opsiges efter deres eget indhold, med mindre andet aftales mellem de lokale parter.

§ 17.

Denne aftale træder i kraft den 1. marts 1998 og kan opsiges med seks måneders varsel til en 1. januar dog tidligst til den 1. januar 2003.

København den 3. februar 1998

Sign. Lars Poulsen
Dansk Journalistforbund

Sign. Henrik Marstrand Dahl
Danske Dagblades Forenings Forhandlingsorganisation

Protokollat

I forbindelse med forhandlingerne om "Aftale om videreudnyttelse af tjenstligt produceret redaktionelt stof" har Forhandlingsorganisationen informeret om de overvejelser, dom pågår i Danske Dagblades Forening om en "elektronisk kiosk".

Dansk Journalistforbund tilkendegav, at nærværende aftale ikke omfatter en situation, hvor flere virksomheders stof ønskes udbudt i sammenhæng med det formål at give adgang til

elektronisk/digitalt "presseklip" og/eller samtidig online søgning/læsning i alle de deltagende virksomheders udgivelser/udsendelser.

DDFF tilkendegav, at man, når de foreløbige overvejelser om en "elektronisk kiosk" er afsluttet, vil forelægge Dansk Journalistforbund resultatet af disse med henblik på drøftelse af det eventuelle behov for indgåelse af en særlig aftale mellem parterne om dette begrundet i ophavsretlige spørgsmål.

**Oversigt over DRs overenskomster og kollektive aftaler som vedrører
 Rettigheds erhvervelser, pr. 1. april 2006**

BILAG 6

Aftalepart	Overenskomst/kollektiv aftale
Ansatte	
Dansk Journalistforbund (DJ)	2004 DJ overenskomst om fastløn 2004 om Journalistpraktikanter
Dansk Metalarbejderforbund (DMF)	2004 DMF-overenskomst om fastløn 2004 om Elever og praktikanter
Dansk Metalarbejderforbund Dansk Magisterforening Ingeniørforbundet i Danmark Dansk Journalistforbund Medieforbundet i DR Sammenslutningen af Danske Scenografer DJØF Foreningen af danske civiløkonomer Dansk Psykolog Forening Ansatte Arkitekters Råd Erhvervsprogligt Forbund Bibliotekarforbundet	1996 Aftale om videreudnyttelse af tjenstligt produceret udsendelsesstof m.m.
AC-organisationerne (AC)	2004 AC/Program 2004 AC/Administration/Teknik
Sammenslutningen af Danske Scenografer (SDS)	2004 Scenografoverenskomst om fastløn
Medieforbundet i DR (MDR)	2004 MDR-overenskomst om produktion 2004 MDR/EDB-overenskomst 2004 Navneoverenskomsten (tidl. Tjm. lign.)
Lager- og Handelarbejdernes Forbund (L&H)	2004 L&H-overenskomst
Malernes Fagforening og Forbundet Træ-Industri-Byg (TIB)	2004 TIB-overenskomst (Malere/snedkere)
HK/STAT (HK)	2004 HK-overenskomst
Dansk Kor Forbund	2004 Kor-overenskomst (Radiokammerkoret) 2002 Koncertkoret
DRs Tjenestemænds Fællesudvalg (DRTF)	1996 Reglement for tjenestemænd i DR 1996 Reglement for DRs faste orkestre 1996 a-regler for tjenestemænd i programproduktion (excl. orkestre) 1996 a-regler for tjenestemænd som ikke er i programproduktion
Dansk Kor Forbund	1981 Overenskomst mellem DR og Dansk Kor Forbund (Gælder for medvirken som korsanger.)
Dansk Musikerforbund	1999 Overenskomsten om Radioens Big Band 2003 Musikeroverenskomst for DRs faste orkestre (RUO og RSO)
Chefforeningen i DR (CDR)	2004 CDR-overenskomst

Aftalepart	Overenskomst/kollektiv aftale
Sammenslutningen af Danske Scenografer (SDS)	2002 om Freelance/enkeltopgaver
Dansk Journalistforbund (DJ)	2004 om Freelancere 2004 om Freelance tekstere
Dansk Metalarbejderforbund (DMF)	2004 om Freelancere
Ikke-ansatte	
Dansk Musiker Forbund og Solistforeningen af 1921	2004 Om professionel vokal eller instrumental musikalsk medvirken i DR produktioner som solist eller i ensemble 2004 Om transmissioner
Fællesrådet for udøvende kunstnere	1978 Om internationale TV transmissioner 1978 Om international udveksling af lydradioprogrammer
Dansk Skuespillerforbund	2005 Overenskomst om medvirken af skuespillere
Dansk Artist Forbund	1991 Overenskomst mellem DR og Dansk ArtistForbund (Gælder for medvirken som cirkus- eller varieté-artist)
Dansk Artist Forbund og Dansk Solist Forbund	2004 Om professionel vokal eller instrumental musikalsk medvirken i DR produktioner som solist eller i ensemble 2004 Om transmissioner
Foreningen af Danske Sceneinstruktører	2003 Instruktion i Radio
Instruktørorganisationerne og Foreningen af Danske Sceneinstruktører	2003 Instruktion i radio 2004 Instruktion m.v. i TV 2004 Teatertransmissioner
Dansk Komponistforening, Danske Jazz, Beat- og Folkemusikautorer og Danske Populærautorer	1987 Musikalske Værker og Tekster 1988 Om transmission af revyforestillinger
Danske Populærautorer og Danske Jazz-, Beat- og Folkemusikautorer	1987 Prosatekster af Dramatisk Karakter (Sketcher og lignende)
Dansk Forfatterforening	1988 Om litterære værker, der ikke har været offentliggjort 1994 Tillægsaftale til overenskomst

Historisk beskrivelse fra Samrådet for Ophavsret

BILAG 7

Journalister, tv-fotografer, tv-klippere, tilrettelæggere m.fl.

Ca. 2.000 af Dansk Journalistforbunds medlemmer er ansat på radio- og tv-området. Heraf er ca. 1.000 ansat i DR og ca. 700 i TV 2/Danmark og TV 2 Regionerne. Øvrige er ansat på mindre radio- og tv-stationer og i tv-produktionsselskaber.

Over halvdelen arbejder med nyheds- og aktualitetsudsendelser og dokumentariske udsendelser som journalister og reportere. De øvrige fordeler sig på stillinger som programmedarbejdere (idé, tekst, studieværter, research mv.), tv- og filmfotografer, tv-klippere (redigerende) og lydfolk, tv-tilrettelæggere (tv-instruktion), tv-producere, grafiske designere m.fl. Der er tale om alle udsendelsestyper, bortset fra spillefilm og tv-dramatik.

Funktionerne udføres af både ansatte og freelancere. Størstedelen af det stof, som ansatte og freelancere producerer, er ophavsretligt beskyttet.

I overenskomsterne mellem DR og DJ har der (fra 1961) været en bestemmelse, som beskriver omfanget af den rettighedsoverdragelse, der finder sted i kraft af ansættelse på overenskomsten. I den første overenskomst lød bestemmelsen således:

”Danmarks Radio har til enhver tid – også efter ansættelseskontraktens ophør – alle radio- og fjernsynsrettigheder til det af den ansatte producerede udsendelsesstof. Benyttelse af det i henhold til ansættelseskontrakten tjenstligt producerede udsendelsesstof på anden måde må kun finde sted med Danmarks Radios godkendelse.”

Bestemmelsen har med mellemrum været til forhandling i forbindelse med overenskomstfornyelserne. I 1971 forlangte DR, at bestemmelsen skulle forstås således, at DR erhvervede alle rettigheder til stof, som var produceret i henhold til de rammer, som den gældende radio-tv lov satte for DRs virksomhed. DJ bestred denne forståelse af overenskomsten og afviste et krav fra DRs side om at ændre bestemmelsens ordlyd i overensstemmelse med DRs forståelse. I den forbindelse indhentede DJ et responsum fra professor Mogens Koktvedgaard, der af DJ bl.a. blev bedt om at svare på, om en så vidtgående overdragelse af medarbejdernes ophavsrettigheder som foreslået af DR kunne anses for indeholdt i ansættelsesforholdet. I sit responsum af 3. august 1971 udtalte Mogens Koktvedgaard bl.a., at det igennem lang tid havde været fast antaget i såvel den juridiske teori som i erhvervslivets praksis, at et ansættelsesforhold kunne medføre en vis rettighedsovergang, men at rettighedsovergangens nærmere udstrækning gav anledning til ikke ringe tvivl. Koktvedgaard sagde endvidere:

”F.s.v. ang. ansættelsesforhold ved Danmarks Radio synes det klart, at selve ansættelsesforholdet i hvert fald må medføre, at de ansatte må overføre deres udsendelsesrettigheder til Danmarks Radio f.s.v. ang. det tjenstligt producerede programstof. Enhver normal radio- og fjernsynsudsendelse fra Danmarks Radio kan således foranstalles uden særskilt aftale med medarbejderne og uden særskilt honorar til disse. Det samme må normalt gælde genudsendelser, alt indenfor rammerne af ophavsmandens uoverdragelige personlige rettigheder (droit moral m.v., OHL § 3). I det omfang Danmarks Radio har et organiseret samvirke med andre radio- og tv-stationer i udlandet,

hvorved der som et normalt led i programsætningen foretages udvekslinger af programmer m.v., må det også antages, at de ansatte overfører deres udsendelsesrettigheder i så henseende til Danmarks Radio, der således frit kan disponere over dem til sådanne udvekslinger.

Når henses til Danmarks Radios nuværende organisation og praktiske virke synes man ikke at kunne gå væsentligt videre på basis af det blotte ansættelsesforhold. Det vil da også bemærkes, at den her foretagne afgrænsning ligger ret tæt på den afgrænsning, der findes i § 7 den hidtidige overenskomst....

Det bør fremhæves, at de anførte betragtninger alene har relation til de tilfælde, hvor der foreligger et ansættelsesforhold uden nærmere aftale om de ophavsretlige problemer. Det er klart, at der i forbindelse med ansættelsen kan indgås særlige aftaler om ophavsretten. I det omfang dette sker, har de nævnte regler om rettens overgang i medfør af ansættelsesforhold ingen større betydning, idet de netop kun gælder, hvor intet andet er aftalt.

.....

Den af Danmarks Radio foreslåede nye formulering af § 7 indeholder ingen form for specialisering. Den vedrører samtlige overdragelige rettigheder over de fremtidige værker. Det reale indhold af en så vidtgående aftale lader sig kun vanskeligt bestemme, idet meget afhænger af den kommende tids tekniske udvikling, bl.a. og navnlig vedrørende de såkaldte "billed-bånd". Hvis der – således som det antages af mange sagkyndige – vil blive skabt et betydeligt marked for sådanne bånd, og hvis de tjenstligt producerede programmer egner sig for afsætning på dette marked, indebærer det foreliggende forslag til ny aftale vidtgående økonomiske konsekvenser for Danmarks Radio og de ansatte.

Konklusion: Spørgsmålet må besvares benægtende. En så vidtgående overdragelse kan ikke anses for indeholdt i ansættelsesforholdet. Hertil føjes – udover besvarelsen af selve spørgsmålet – at det omhandlede forslag til ny formulering af § 7 e.o. vil kunne tilsidesættes i.h.t. OHL § 29. God skik på ophavsrettens område tilsiger i hvert fald, at aftalen specialiseres på en sådan måde, at parterne har mulighed for at overskue og vurdere dens praktiske og økonomiske konsekvenser. Den bør samtidig konkretiseres således, at det er utvivlsomt, at den ikke fører til åbenbart urimelige resultater for nogen af parterne."

Ovenstående uddrag fra Koktvedgaards responsum er gengivet fra en opmandskendelse fra 7. maj 1991 afsagt af højesteretsdommerne Hermann, Pontoppidan og Weber. Af samme kendelse vil det fremgå, at overenskomstbestemmelsen om overdragelse af ophavsret blev videreført uændret, men at den blev suppleret af en tillægsaftale om udnyttelse af tv-udsendelser på videobånd til forskellige undervisningsformål. I 1979 blev der ved overenskomstfornyelsen tilføjet en præcisering om brug af faste billeder, og siden da har overenskomstbestemmelsen i overenskomsten mellem parterne været uændret.

I 1989 blev der afsagt en voldgiftskendelse om fordeling af ophavsretligt vederlag for retransmission af radio- og tv-udsendelser via kabel-tv. I voldgiften deltog en lang række organisationer på vegne af alle rettighedshavere. I denne kendelse fastslås det, at de ansatte ikke skal have andel af vederlaget for denne simultane viderespredning af det radio- og tv-udsendelsesstof, som DR allerede i kraft af ansættelsesforholdet og overenskomsterne har erhvervet rettighederne til at udsende.

Den eksakte formulering af dette i kendelsen lå tæt på de synspunkter, som DR tidligere havde fremført. Dette foranledigede DR til i 1990 at indlede en voldgiftssag mod DJ, hvori DR gentog den tidligere fremsatte påstand om, at overenskomstens (nu

§ 22) skulle forstås således, at DR havde erhvervet alle rettigheder til aktiviteter, som lå inden for de rammer, som til enhver tid fastsættes i radioloven. DR fik ikke medhold, idet voldgiftsdommerne bl.a. konkluderer:

”På denne baggrund finder opmændene, at der efter ordlyden og en samlet vurdering af de foreliggende fortolkningsbidrag ikke er grundlag for at antage, at bestemmelsen blot indeholder en henvisning til eller beskrivelse af en deklatorisk regel af det af klageren angivne indhold. Der er heller ikke grundlag for at fastslå, at bestemmelsen i øvrigt har et så vidtgående indhold, som klageren påstår, og som ville indebære en overgang af ophavsret til klageren til enhver udnyttelse af værket inden for radiolovens rammer, uanset værkets tilblivelsestidspunkt og mulighederne for at forudse den pågældende udnyttelsesform.

Efter det omfattende materiale, der har været forelagt til belysning af overenskomstbestemmelsens rækkevidde, finder opmændene, at kendelsen i kablesagen ikke kan føre til andet resultat.

Som følge af det anførte tages indklagedes frifindelsepåstand til følge.”

Umiddelbart efter kendelsen indledtes der forhandlinger mellem DR og DJ om en tillægsaftale om videreudnyttelse af tjenstligt produceret stof. Den første aftale, som dækkede alle funktioner inden for journalistområdet blev indgået i 1991. I 1995 blev aftalen udvidet til at gælde samtlige ansatte i DR med undtagelse af musikerne, som havde indgået en selvstændig aftale..

I 1988 indgik DJ overenskomst med det nystartede TV 2. Overenskomstens bestemmelse om overdragelse af ophavsret byggede i vid udstrækning på bestemmelsen i overenskomsten med DR. Dog blev det tilføjet, at i tilfælde af salg af udsendelsesstof skulle provenuet (fratrasket omkostninger) deles 50/50 mellem TV 2 og medarbejderne. Bestemmelsen blev i 1989 suppleret af en tillægsaftale om videreudnyttelse. Tillægsaftalen er blevet fornyet og tilpasset udviklingen adskillige gange siden. Denne tillægsaftale giver i lighed med aftalen med DR TV 2 ret til at udnytte stoffet på alle måder på de betingelser, som indeholdes i aftalen.

I 1997 kom overenskomsten for ansatte i tv-produktionsselskaber til. Bestemmelsen om ophavsret i denne overenskomst er tilpasset de særlige forhold, som gælder i denne branche. Medarbejderne modtager 1% af det overskud, som tv-produktionsselskabet får ved salg af det tjenstligt producerede stof. Vederlaget er betaling for den videreudnyttelse af stoffet, som tv-produktionsselskaberne giver køberne af udsendelserne tilladelse til at foretage. Mod dette beskedne vederlag kan produktionsselskabet indgå aftaler med køberne, som indebærer, at stoffet kan udnyttes på alle (forsvarlige) måder.

Som det vil fremgå, er der på et meget tidligt tidspunkt indgået kollektive aftaler med radio- og tv-stationer, som har gjort det muligt for foretagenderne at iværksætte udnyttelser uden for den sædvanlige udsendelsesvirksomhed på rimelige og ubureaukratiske vilkår. Der er således i aftalerne taget højde for medieudviklingen

Inden disse aftaler blev indgået, lå rettighederne hos medarbejderne, som kunne udnytte disse efter aftale med DR. Såfremt DR ønskede at udnytte rettighederne, måtte man i hvert enkelt tilfælde spørge medarbejderen om tilladelse. Tillægsaftalen om

videreudnyttelse gør det muligt for DR at iværksætte videreudnyttelsen uden at skulle indhente tilladelse fra medarbejderne, og medarbejderne har med aftalen accepteret, at det er DR, som forvalter rettighederne på deres vegne.

De nugældende aftaler med de ansatte tager højde for medieudviklingen og giver DR ret til at udnytte det tjenstligt producerede stof til alle de nye udnyttelsesformer, herunder simulcasting, web-casting og streaming. Det gælder også nye muligheder, der måtte komme til i tiden mellem aftalefornyelserne. DR er alene forpligtet til at informere medarbejderne om de nye initiativer i god tid, inden de iværksættes, og der skal tages stilling til, hvilken af aftalens bestemmelser den påtænkte nye videreudnyttelse falder ind under.

Freelance journalister, tv-fotografer, tv-klippere, tilrettelæggere m.fl.

Ca. 700 - 1.000 arbejder som freelancere på radio- og tv området. Freelancebegrebet har sine rødder i pressen og bruges om de personer, der ansættes ad hoc til et bestemt antal timer, måneder eller en bestemt opgave, mens de ca. 2.000 fastansatte på området ansættes varigt – dog ikke mere varigt, end at de kan opsiges med et varsel på 1-12 måneder alt efter anciennitet i ansættelsen, og hvilken overenskomst (eller ingen) de måtte være ansat i henhold til.

Freelancerne arbejder i lighed med de fastansatte med nyheds- og aktualitetsudsendelser, dokumentarprogrammer og dokumentarfilm, natur-, underholdnings- og børneprogrammer m.m. De udfylder funktioner som journalister, reportere, konceptudviklere, tekstforfattere, studieværter, tv- og filmfotografer, tekstere og versionister, tv-klippere (redigerende), lys- og lydfolk, tv-tilrettelæggere (tv-instruktion), tv-producere, grafiske designere m.fl.

Dansk Journalistforbund har i mange år haft kollektive overenskomster med Danmarks Radio om vilkår for freelance ansættelse. Ligesom for de fastansattes vedkommende er der tale om overenskomster, der fastsætter retningslinier for det honorar, der skal ydes for arbejdsindsatsen, og de udnyttelsesrettigheder, der skal være omfattet af denne førstegangshonorering, og herudover bestemmelser om, hvorledes parterne skal forholde sig ved genudsendelse og videreudnyttelse.

Indtil 1997 var grundvilkårene i freelanceoverenskomsterne, at DR med førstegangshonoraret erhvervede ret til at udsende og genudsende stoffet et antal gange samt til at benytte stoffet til udveksling og salg til udlandet på bestemte betingelser. Ønskede DR at genudsende stoffet herudover, skulle der indgås ny aftale med den enkelte freelancer.

Efter indgåelsen af tillægsaftalen om videreudnyttelse for de ansatte i 1995 blev det for alvor mærkbart, at en række udsendelser og klip ikke kunne videreudnyttes, fordi der ikke var indgået en tilsvarende aftale for freelancerne. Det førte til en del henvendelser fra freelancere (især en gruppe, der specielt har arbejdet freelance med versionering af udenlandske børneprogrammer). Disse freelancere fik at vide fra DR, at det var alt for dyrt, hvis DR skulle betale 50% af førstegangshonoraret for at få lov til at udgive et videogram med deres udsendelsesstof. Når freelancerne sagde nej tak til lavere betaling, meddelte DR, at man i så fald ville gå ud i byen og få produceret en helt ny versionering af det udenlandske børneprogram til brug for videogramproduktionen. Freelancerne meddelte DJ, at der var realiteter i dette, og anmodede DJ om at optage forhandling med DR for at opnå en supplerende kollektiv aftale.

Herefter indledte DJ forhandlinger med DR i samarbejde med Dansk Skuespillerforbund, som havde samme problem for sine dubbere og indtalere. Parterne nåede til enighed om et udkast, der ville give medlemmerne mellem 5 og 8% i royaltys af DRs indtægt ved udgivelsen. Inden aftalen nåede til endelig godkendelse i DR, blev DR Video nedlagt, og omstruktureringer, personaleudskiftning m.m. førte til, at aftaleudkastet aldrig kom til at gælde.

Parterne genoptog forhandlingskontakten i foråret og forsommeren 1997. DR talte mest om DR Online og kollektiv afregning ved rund sum for alle. DJ var enig i, at DR skulle have alle udnyttelsesrettigheder, men lagde megen vægt på, at individuelle rettighedsbærende funktioner skulle udskilles til særskilt honorering.

Da der i december 1997 var opnået enighed om overenskomsten for ansatte, foreslog DJ, at freelanceoverenskomsterne også blev fornyet med rene satsforhøjelser, og at spørgsmålet om genudsendeshonorering og videreudnyttelse blev udskudt til efterfølgende forhandlinger, hvor parterne gensidigt forpligtede sig til at søge at nå til enighed inden for en bestemt periode, i hvilken DR fik fri ret til at genudsende og videreudnytte. Parterne kunne ikke enes om dette, og DR opsagde freelanceoverenskomsterne til udløb ved årets udgang.

Det lykkedes dog parterne i løbet af januar måned 1998 at nå frem til et kompromis om 2 nye freelanceoverenskomster. En for produktion af radio- og tv-udsendelser og en for tekstere (oversættere og versionister). Overenskomsterne var udtryk for et kompromis mellem de løsninger, der var fundet med Skuespillerforbundet og Danske Filminstruktører, og de særlige ønsker, som DR havde til DJ om kollektiv afregning ved en rund sum. Ved senere fornyelser af freelanceoverenskomsterne har Dansk Journalistforbund indvilget i, at al genudsendelse afregnes kollektivt med en rund sum, der skønnes på basis af den faktisk foretagne genudsendelse i den forudgående periode.

Anden videreudnyttelse afregnes ligeledes med en rund sum, bortset fra de freelancere, som udfører en særlig individuel rettighedsbærende indsats. For disse indgås en særlig allonge til freelancekontrakten, der giver ret til individuel forhandling om royaltys i tilfælde af udgivelse af CD-Rom, On-demand udnyttelser, der svarer hertil, m.m.

På TV 2 er det ikke lykkedes at opnå en kollektiv aftale om videreudnyttelse for freelancerne. I stedet indgås der en individuel kontrakt med TV 2, hvori de enkelte freelancere overdrager alle udnyttelsesrettighederne til TV 2.

Dansk Journalistforbund og Film- og tv-arbejder Forbundet (FAF) har en enslydende freelanceoverenskomst med Producentforeningen, som indeholder en rund sum til honorar for videreudnyttelse til deling blandt dem, der bidrager med en mindre selvstændig og ikke så rettighedsbærende indsats, mens tilrettelæggere, studieværter, manuskriptforfattere og lignende, der klart udfører selvstændige og rettighedsbærende indsatser, har krav på forhandling om størrelsen af royaltys for videreudnyttelse af deres stof. (De kan ikke modsætte sig videreudnyttelsen).

Det forhold, at tv produktionsselskaberne (og TV 2) er langt den stærkeste part, bevirker, at der indgås en lang række kontrakter på vilkår, som er urimelige. Rettighedsoverdragelserne står ikke i et passende forhold til den honorering, som finder sted, og der er ikke taget højde for den situation, at freelancerens indsats kan føre til en uventet stor indtjening for foretaget. Det er kontrakter, som kun har kunnet indgås på grund af den store forskel i styrkeforholdet mellem parterne.

Også på freelanceområdet er situationen således den, at gældende ret ikke har hindret radio-tv-foretagenderne i at opnå udnyttelsesrettigheder ved forhandling (eller ensidigt fastsatte kontrakter) i takt med medieudviklingen og de teknologiske landvindinger.

Musikere

Danmarks Radio (DR) er den eneste radio- og tv-station, som har egne orkestre og dermed fastansatte musikere.

Musikere i symfoniorkestre har generelt en konservatorieuddannelse på 5 år, men en del har derudover den toårige solistuddannelse samt studieophold ved udenlandske konservatorier eller begge dele.

De faste stillinger i orkestre besættes ved, at der afholdes konkurrencer, hvor kandidaterne skjult bag en skærm spiller for en bedømmelsesjury. Danske musikere må konkurrere på lige fod om stillingerne med musikere fra hele verden, som i stigende omfang er ansøgere til stillinger i danske orkestre. Musikere er gennem uddannelsen og ansættelsesproceduren udsat for en hård udvælgelse, som indebærer, at de musikere, der opnår en fast stilling, har usædvanligt fremragende kvalifikationer. Fastansatte musikere har ofte som følge af denne stærke dedikation til musikken i mindre omfang end andre faggrupper fokus på lønspørgsmål, men er til gengæld meget optaget af de kunstneriske og ideelle hensyn i forbindelse med udnyttelsen af deres præstationer.

For afgivelse af rettigheder efter overenskomsten modtager musikere årligt et tillæg på 2.600 kr. Musikere har endvidere efter de gældende aftaler ret til at oppebære vederlag fra forvaltningsorganisationer som Gramex og Copy-Dan for udnyttelser af deres præstationer.

DR ansatte fra april 1926 musikere fast i Radioorkestret. Musikere var ansat på standardkontrakter forhandlet mellem DR og Københavns Musiker og Orkesterforening (KMO) og spillede i begyndelsen udelukkende i radioen ved direkte udsendelse og lejlighedsvis for tilstedeværende publikum.

Den eneste tekniske mulighed for at optage orkesterets fremførelser var fra 1931 ved optagelse på voksplader, hvis meget begrænsede spilletid, lyd kvalitet og holdbarhed betød, at man stort set ikke udsendte optagelser med orkesteret.

Fra 1938 kunne man optage på stålband, og fra samme år blev de ansatte musikere ifølge deres kontrakter forpligtet til at ”medvirke ved Statsradio- og tv-stationens Udsendelser, Prøver, Grammofonindspilninger og Tonefilmsoptagelser eller lignende i indtil 29 timer [pr. uge]”, ligesom radioledelsen havde sikret sig, at man kunne udsende optagne musikværker til danskere i udlandet via kortbølgesenderen.

Fra 1947 indeholdt kontrakterne bl.a. følgende bestemmelser:

”§ 4: ”Det paahviler den ansatte i Løbet af en Uge at medvirke ved Statsradio- og tv-stationens udsendelser, Prøver, Grammofonindspilninger og Tonefilmsoptagelser eller lignende i indtil 29 timer i Orkestrene og indtil 27½ time i Radio-Ensemblet(...)”

”§ 11: ”For Grammofonoptagelser, Optagelser paa Tonefilm, Staalbaand eller lignende, som sker samtidig med Prøver eller Udsendelser, godskrives ingen ekstra Tjenestetid.

Grammofon-, Tonefilms-, Staalbaands- og lignende Optagelser kan kun benyttes til Udsendelser over Kortbølgesenderen til Danske i Udlandet- Disse Optagelser, der anvendes uden særskilt Vederlag, maa i intet Tilfælde anvendes udover et enkelt Døgn.

I alle andre tilfælde er Statsradio- og tv-stationen uberettiget til at anvende de fornævnte Grammofon-, Tonefilms-, Staalbaands- og lignende Optagelser til udsendelser, saaledes at Statsradio- og tv-stationen altsaa ogsaa skal være uberettiget til at anvende de nævnte optagelser i Tilfælde af Konflikt mellem Statsradio- og tv-stationen og Dansk Musikerforbund.”

Der opstod imidlertid i 1948 uenighed mellem orkestret og radioledelsen om forståelsen af de pågældende kontraktbestemmelser, idet bestemmelserne efter orkestrets opfattelse ikke gav DR hjemmel til at udsende orkestrets præstationer tidsforskudt på DRs almindelige sendere. Efter DRs opfattelse ville orkestrets forståelse af bestemmelserne fratage § 4 enhver mening, og DR gjorde gældende, at § 11 udelukkende omhandlede udsendelser via kortbølgesenderen. Endvidere anførte DR, at det blev regnet som tjeneste og altså fragik i musikernes arbejdstid, når optagelser efter § 4 stod på programmet.

DR ændrede 1948-49 orkesterstrukturen, således at man fik de nuværende orkestre, Radio Symfoniorkesteret og Radio Underholdningsorkesteret.

Spørgsmålet om udsendelse af optagelser med orkestrene var genstand for uenighed og diskussioner mellem DR og musikernes organisationer indtil 1958, hvor parterne endelig enedes om et forslag, der fastslog, at

”der med hensyn til båndindspilninger hvorved det i efterfølgende forstås såvel rene indspilninger som blandet prøve og indspilning kan fastslås følgende hovedsynspunkter:

- a. der bør i princippet ikke bestå nogen forskel med hensyn til orkestrenes forpligtelse til at medvirke ved prøver og udsendelser og deres forpligtelse til at medvirke ved bånd-indspilninger.
- b. Den tid, der medgår til indspilninger, beregnes som tjeneste, og der godskrives ingen tjenestetid for den senere udsendelse af båndindspilningen
- c. For rene orkesterpræstationer bør en indspilning kun benyttes én gang til udsendelse, dog med de hidtil gældende undtagelser om genudsendelse i ferie og over kortbølgesenderen, og med en udvidelse omfattende éngangsudsendelse over den grønlandske radio- og tv-station.
- d. Indspilninger må kun benyttes til udsendelse indenfor en frist at eet år fra optagedagen at regne.
- e. Indspilninger kan ikke sættes på programmet på orkestrets ordinære fridag, med mindre den falder på en ”skæv” helligdag.
- f. Indspilles forskellige værker under én tjeneste kan de frit opdeles i flere selvstændige programpunkter.
- g. For dramatiske og musik-dramatiske værker kan orkestrenes præstationer gentages i forbindelse med genudsendelsen af det pågældende værk uden begrænsning i tid eller antal.”

Selv om 1958-aftalen endnu langt fra hjemlede nogen generel genudsendelsesret, blev den et vendepunkt, som betød, at man gradvis gik fra direkte studieudsendelser til at bruge bandede udsendelser i langt større omfang end tidligere.

DR kvitterede for musikernes samarbejdsvilje ved at indstille musikerne til indplacering i lønramme 23, da musikerne senere i 1958 overgik til tjenestemandsansættelse. Den nye ansættelsesform indebar med denne indplacering en generel lønstigning samt en tilretning af solotillæggene.

Overgangen til tjenestemandsansættelse betød endvidere, at vilkårene for tjenesteforholdet skulle skrives i et tjenesteregulativ. Musikerne gav i forbindelse med forhandlingerne om regulativet køb på kravet om særskilt betaling for medvirken i tv, hvilket ellers havde været en mærkesag op gennem 50'erne. Musikerne havde herefter ifølge regulativet pligt til at medvirke såvel i radio- som i fjernsynsudsendelser.

Med ophavsretsloven i 1961 fik musikerne første gang beskyttelse som udøvende kunstnere efter lovens § 45. Musikernes nye rettigheder fik umiddelbart hverken indflydelse på de fastansatte musikeres løn og ansættelsesvilkår eller på DRs muligheder for at udnytte arbejdsresultatet i hverken negativ eller positiv retning, da udnyttelsesmulighederne var fastlagt med tjenesteregulativet.

Næste vendepunkt kom med den generelle modernisering af tjenestemandssystemet, som blev iværksat i 1969. Forhandlingerne om ændring af tjenesteregulativet mellem orkestrenes repræsentanter og DR resulterede i 1970 i en ordning, der indplacerede musikerne i den akademiske lønramme (der nu var lønramme 31). Til gengæld fik DR den ubegrænsede genudsendelsesret og ret til at udgive grammofonplader af optagelser, der oprindelig var produceret til udsendelsesformål.

I marts 1996 indgik orkesterforeningerne sammen med Foreningen Radiokammerkoret den videreudnyttelsesaftale med DR, som i dag er gældende for de tjenestemandsansatte musikere og for de korsangere, som er ansat efter den mellem DR og Dansk Korforbund gældende overenskomst.

Aftalen, som sætter de pågældende reglementsbestemmelser ud af kraft, giver DR ubegrænsede udnyttelsesrettigheder til de i tjenesten frembragte præstationer mod et generelt årligt løntillæg på 2.520 kr. pr. musiker. Aftalen fastslår, at ensembleerne har medindflydelse på valg af dirigent og repertoire. Endvidere skal ensembleerne efter aftalen have indflydelse på tilrettelæggelsen af indspilningsarbejdet samt på brugen af optagelserne ud fra kunstnerisk og kvalitetsmæssig vurdering. Der er i øjeblikket uenighed mellem DR og DMF af rent teknisk karakter om regulering af løntillægget efter aftalen.

Med virkning fra januar 2003 indgik DR overenskomst med DMF vedrørende musikere i DRs faste orkestre, hvilket på sigt indebærer en udfasning af systemet med tjenestemandsansættelse. Store dele af overenskomsten, herunder afsnittet om indspilning og rettigheder, er fælles for fastansatte, kontraktansatte og timelønsansatte, hvorved DR har opnået en markant administrativ forenkling. Afsnittet lyder som følger:

§ 29. Indspilning

Orkestrene har indflydelse på valg af dirigent og repertoire.

Stk. 2. Indspilningsarbejdet bør tilrettelægges så hensigtsmæssigt som muligt. Der skal i samarbejde fastlægges planlægning af indspilningsforløbet (lokalaftale). Dette skal ske på et sådant tidspunkt, at der bliver tale om reel indflydelse.

Stk. 3. Orkestrene etablerer aflytningsgrupper, der løbende bistår i den kunstneriske vurdering og kvalitetskontrol af resultaterne.

Stk. 4. Vedkommende orkesterforening er berettiget til en drøftelse af hvorvidt en koncertpræstation kan benyttes til genudsendelsesformål eller udgivelse, såfremt foreningen mener, at rent kunstneriske hensyn taler imod fortsat benyttelse.

§ 30. Rettigheder

DR erhverver i kraft af ansættelsesforholdet, engagementet og denne overenskomst ret til at udnytte de værker og præstationer der frembringes eller er frembragt som led i ansættelsesforholdet eller under engagementet på alle måder og ved hjælp af alle nuværende og fremtidige tekniske metoder. Som ikke udtømmende eksempler kan nævnes udsendelse via radio og tv, simulcast, webcast og on-demand på Internettet, salg og udgivelse på cd, video, DVD etc.

Stk. 2. DR kan overdrage rettigheder og forpligtelser efter denne overenskomst til tredjemand.

Stk. 3. Ophavsretslovens § 54-56 finder ikke anvendelse for de rettigheder der er erhvervet i denne overenskomst.

Stk. 4. Aftalen indskrænker ikke medarbejdernes ret til at opbevare vederlag fra Gramex, Copy-Dans foreninger eller lignende forvaltningsmyndigheder, i den udstrækning rettighederne ikke er overgået til DR i henhold til overenskomst eller reglement.

Stk. 5. Der ydes et rettighedstillæg jfr. § 8, stk. 2.

"Freelance" musikere

Løst ansatte musikere i DRs ensembler var indtil 1992 omfattet af den almindelige freelanceoverenskomst mellem DR og DMF samt Københavns Musiker- og Orkesterforening. Dette betød, at musikere ikke overenskomstmæssigt overdrog andre rettigheder end udsendelse og genudsendelse. Genudsendelse blev honoreret efter det meget udbredte princip med 50% af førstegangsbetalingen.

I 1992 indgik parterne en tillægsaftale til freelanceoverenskomsten af 1987 for assistenterne i ensemblerne. Tillægsaftalen betød, at DR nu kunne genudsende uden at skulle afregne genudsendeshonorar, og at assistenternes præstationer kunne bruges på fonogramudgivelser efter samme regler, som for de fast ansatte musikere. Fonogramindspilninger var tidligere holdt helt uden for det aftalemæssige system og var blevet honoreret efter DMFs åbne tariffer. Tillægsaftalen medførte en procentmæssig stigning i timelønnen på ca. 30%.

Kombinationen af 1987 overenskomsten og tillægsaftalen var det aftalemæssige grundlag for orkesterassistenterne indtil 2003 overenskomsten, som er omtalt ovenfor, og som ligestiller assistenterne med de fastansatte fuldstændig i henseende til overdragelse af rettigheder efter ophavsretsloven.

Andre organisationer

Dansk Metalarbejderforbund, Medieforbundet i DR, Akademikernes Centralorganisation og Foreningen af Danske Scenografer har også overenskomst med DR. Udviklingen i disse organisationers overenskomstmæssige regulering af rettighedsovergang til DR svarer på de fleste punkter til beskrivelsen ovenfor om Dansk Journalistforbunds overenskomster og aftaler med radio- og tv-stationerne.

Samrådet for Ophavsret

BILAG 8

21. marts 2006

Notat om edb-programmer frembragt i faste ansættelsesforhold

I henhold til ophavsretslovens § 59 overgår ophavsretten til et edb-program, der er frembragt af en arbejdstager under udførelsen af dennes arbejde eller efter arbejdsgiverens anvisninger, til arbejdsgiveren. Bestemmelsen stammer i sin nuværende form fra 1988/89-lovændringen modificeret ved lovændringen i 1992. Ved lovændringen i 1992 blev bestemmelsen bragt i overensstemmelse med direktiv 91/28/EØF om retlig beskyttelse af edb-programmer artikel 2, stk. 3, således at anvendelsesområdet blev bredere end den dagældende § 42b, da direktivet også omhandler edb-programmer, der er udviklet efter arbejdsgiverens anvisninger. § 59 er således direktivbestemt. Lovbestemmelsen omfatter såvel de økonomiske rettigheder som de ideelle rettigheder. Bestemmelsen i § 59 omfatter kun faste ansættelsesforhold, og § 59 omfatter således hverken freelancere eller bestillingsforhold.

Ved et edb-program forstås selve de maskininstruktioner, der skal til for at få en computer til at udføre en handling. Andre elementer i ”et edb-program” som f.eks. animationer, tekst og musik, der indgår i et computerspil, anses ikke for edb-programmer og er følgelig ikke omfattet af § 59. § 59 har således et snævert anvendelsesområde, der er særligt forbundet med de særlige forhold, der gælder i relation til edb-programmer. Edb-programmer er en rent tekniske frembringelser, og det blev forud for 1988/89 lovændringen på både nationalt og internationalt niveau længe drøftet om edb-programmer overhovedet hører hjemme i ophavsretten, eller om edb-programmerne skulle være beskyttet efter enten patentloven eller et sui generis system. Af realpolitiske grunde faldt valget imidlertid på ophavsretten, idet man dog var nødt til at gennemføre en lang række særbestemmelser for edb-programmerne. Det gælder eksempelvis i relation til midlertidig eksemplar fremstilling, privatkopiering, brugskopiering, sikkerhedskopiering, kopiering til brug for undervisning, spredningsretten i relation til udlån, reverse engineering (dekompileing) og ikke mindst om rettighedsovergang i ansættelsesforhold, hvor man for øvrige tekniske frembringelser har den særlige lov om arbejdstageres opfindelser. Det har således været nødvendigt at have væsensforskellige regler for edb-programmer og almindelige litterære og kunstneriske værker, fordi edb-programmerne strengt taget ikke passer godt ind i den ophavsretlige beskyttelse.

Udover den tekniske karakter er det særlige ved edb-programmer af teknisk og økonomisk værdi, at de i modsætning til andre værkstyper så godt som undtagelsesfrit bliver til i erhvervsvirksomheder (jf. betænkning 1064/86 side 63). Edb-programmer frembringes typisk af et stort antal personer med teknisk uddannelse, der er ansat til at udføre denne ene opgave. Da der typisk medvirker et stort antal programmører, og da det er meget tidskrævende at frembringe edb-programmer, er kredsen af programmører desuden ofte skiftende. Det er således forbundet med store vanskeligheder at identificere de enkelte bidragsydere. I modsætning hertil frembringes almindelige litterære værker og kunstneriske værker typisk af individuelle ophavsmænd eller en begrænset kreds af ophavsmænd.

Den tekniske karakter, omstændighederne i forbindelse med frembringelsen af edb-programmer og mængden af programmører har gjort det hensigtsmæssigt med en regel, hvorefter såvel de økonomiske som de ideelle rettigheder overgår til arbejdsgiveren i kraft af ansættelsesforholdet. Da en enkelt programmørs bidrag ikke kan udskilles, og da der ikke er velfungerende kollektive systemer på området, så vil der bestå en reel risiko for, at en enkelt programmør ville kunne hindre en

videreudnyttelse. Der er således på dette specifikke område et særligt behov hos arbejdsgiveren for at kunne disponere frit og sikkert over de frembragte værker.

På denne baggrund må det konkluderes, at de reale hensyn som ligger bag § 59 ikke vil kunne overføres til at begrunde, at § 59 udvides til at omfatte litterære og kunstneriske værker.

BILAG 9

Overenskomster m.m. og modparter på teaterområdet for de udvalgte fokusområder

C. Det kommunale område (KTO-forliget)

Dansk Skuespillerforbund

- *Overenskomst vedrørende skuespillere, dansere og operasangere ved Århus, Ålborg og Odense Teater
- *Overenskomst vedrørende skuespillere, operasangere samt dansere ved Det Danske Teater
- *Overenskomst vedrørende skuespillere, operasangere samt dansere ved Den Jyske Opera
- *Overenskomst vedrørende skuespillere, operasangere samt dansere ansat ved teatre drevet af Hovedstadens Teater

Dansk Musikerforbund

- *Overenskomst vedrørende musikere ved teatre

Dansk Kor Forbund

- *Overenskomst for korister ansat ved Den Jyske Opera
- *Protokollat om arbejdstid for korister ansat ved Den Jyske Opera

B. Det statslige område (CFU-forliget)

Reglement for Det Kongelige Teater og Kapel af 1.4.1993 (tjenestemandslignende med pensionsret) samt allonge hertil af 1. april 2002 (ensidigt fastsat af Det Kongelige Teater omfattende såvel kunstnere som administrative og tekniske medarbejdere)

Overenskomstansattes Centralorganisation og Statstjenestemændenes Centralorganisation II

- *Fællesoverenskomst for Det Kongelige Teater omfattende kunstnerisk personale (specielt bilag 2 : Aftale vedr. radio og TV transmission)

Hertil knyttes:

Dansk Musikerforbund

- *Protokollat til fællesoverenskomsten omfattende musikere i Det Kgl. Kapel
- *Protokollat til fællesoverenskomsten omfattende repetitører
- *Protokollat til fællesoverenskomsten omfattende musikassistenter

Foreningen Det Kgl. Operakor

- *Protokollat til fællesoverenskomsten omfattende operasangere i Operakoret

Foreningen af Assistenten ved Det Kongelige Operakor

*Protokollat til fællesoverenskomsten omfattende assistenter ved Det Kongelige Operakor

Dansk Skuespillerforbund

*Protokollat til fællesoverenskomsten omfattende skuespillere, operasangere (solister) og dansere udenfor Den Kgl. Ballet

C. Udenfor CFU- forlig og fællesoverenskomst for kunstnerisk personale**Foreningen Den Kongelige Ballet**

*Overenskomst for Det Kongelige Teaters kunstneriske personale omfattende balletdansere (specielt bilag 3 : Aftale vedr. radio og TV transmission)

BILAG 10

Notat
010506

Kap. 3-udvalg. Filmproduktion – Overenskomster.

Indholdsfortegnelse

Spillefilm:

Skuespillere
Filmarbejdere (FAF)
Dramatikere
Instruktørerne

TV:

Skuespillere
Filmarbejdere
DJ/FAF (ansatte)
DJ/FAF (freelancere)

Kort- og Dokumentar: (dvs. ikke tv-dokumentar)

Skuespillere
Filmarbejdere

Reklamefilm:

Skuespillere
Filmarbejdere (ingen)
Instruktører og artister (ud over dubbing) (ingen)

Dubbing

Skuespillere
Artister

Komponister

Spillefilm

Skuespillere

Overenskomst fra 1999 (er p.t. under genforhandling):

Overenskomsten omfatter alle skuespillere, operasangere (bortset fra korsangere) samt dansere, der ansættes til filmproduktion af medlemmer af foreningen, hvad enten disse er eneproducenter eller co-producenter.

"Ved skuespillermedvirken i henhold til denne overenskomst forstås enhver ansættelse, hvor der gøres brug af professionelle skuespillerpræstationer. Medvirken som dukkefører er omfattet i det omfang en skuespiller med sin stemme eller gennem føring af en dukke udformer en karakter/rolle."

"Stk. 2.

Overenskomstens bestemmelser er ikke bindende ved engagement af:

- amatører til hele produktioner eller indslag i produktioner, som ved udsendelsen åbenbart eller direkte annonceret fremtræde som udsendelse med amatører,
- produktioner, hvor amatører fremstiller deres egen situation i eget miljø,
- medvirkende under 18 år, for dansere dog under 16 år,

-statister. Statistarbejde omfatter medvirken i kor, staffage o.lign., hvor den medvirkende ikke har selvstændig betydning for produktionens indhold og forløb, ikke selvstændigt siger mere end 30 ord, ikke optræder med selvstændig sangpræstation, og ikke udfører koreografiske dansekompositioner.
Medlemmer af Dansk Skuespillerforbund kan ikke påtage sig engagement på statistvilkår..”

I henhold til overenskomsten overdrages følgende rettigheder mod betaling som nærmere anført i overenskomsten:

” Par. 16. Producentens udnyttelsesret

Stk. 1.

Producenten erhverver i medfør af kontrakten eneret til uden tidsbegrænsning at vise og distribuere filmen i hele verden, i alle filmformater og på alle fremføringsmåder og til at lade filmen tekste og eftersynkronisere på fremmede sprog, efter følgende retningslinjer..”

”Stk. 2.

For udnyttelse af filmens lydside som fonogram skal der indgås særskilt kontrakt med den ansatte.”

”Stk. 4.

Alle rettigheder til i dag kendte eller fremtidige tilkommende anvendelser af den ansattes præstation og billede, som ikke i medfør af stk. 1 eller stk. 2 er erhvervet af producenten, tilhører den ansatte.”

”Par. 17. Øvrige rettigheder

Stk. 1.

Producenten har ret til at overdrage og videresælge retten til filmen under forudsætning af, at bestemmelserne i denne overenskomst overholdes. Producenten er pligtig til snarest muligt at underrette Dansk Skuespillerforbund om enhver form for overdragelse eller videresalg af filmen.

Udnyttelsen af de i kontrakten og overenskomsten omhandlede rettigheder er i det hele betinget af producentens rigtige og rettidige betaling af de i overenskomsten fastlagte vederlag.

Undlader producenten at afregne forfaldne ydelser i mere end 30 dage efter modtagelse af påkrav ved anbefalet brev fra Dansk Skuespillerforbund, bortfalder alle producentens rettigheder for fremtiden ved en derpå rettet skriftlig erklæring af forbundet til producenten. Producenten er dog berettiget til når som helst at generhverve rettighederne ved betaling af de skyldige ydelser med tillæg af morarenter fra forfaldsdagen samt de rimelige advokat- og andre omkostninger, som forbundet har måttet afholde som følge af producentens misligholdelse.

I tilfælde af producentens konkurs eller betalingsstandsning bortfalder alle producentens rettigheder 30 dage efter konkursbegæringens indgivelse, respektive betalingsstandsningens anmeldelse, medmindre der forinden er stillet fuld og betryggende sikkerhed for, at alle skyldige ydelser, herunder også for tiden forud for begæringen/anmeldelsen, vil blive betalt ved forfaldstid.

Den engageredes betingelser for overdragelsen af udnyttelsesretten og beføjelser i henhold til denne bestemmelse gælder tilsvarende i forhold til producentens partielle eller universelle successorer i rettighederne til filmen, dog således at alle påkrav og meddelelser fortsat kan gives til producenten med bindende virkning også for disse, indtil Dansk Skuespillerforbund ved anbefalet brev har modtaget underretning om successionen med angivelse af en i Danmark domicileret repræsentant for successor, til hvem meddelelser og påkrav fremtidig kan ske med bindende virkning for successor."

"Stk. 4.

Producenten kan ikke, uden at det er aftalt med den ansatte, lade en anden foretage dubbing på dansk af den ansattes stemme. Ligeledes kan producenten ikke, uden at det forud er aftalt med den ansatte eller dennes arvinger, anvende computergenerede afbildninger af den ansatte eller såkaldte "stand-ins"."

"Stk. 5.

Producenten har ret til at benytte fotos, tegnede gengivelser af den ansatte og klip fra filmen til reklame for filmen, samt ret til at anvende den ansattes navn i fortekster, plakater og anden reklame for filmen. Hvad angår fotos, hvor den ansatte optræder helt eller delvist afklædt, henvises der til Protokollat 4.

Filmproducentens ret til at foretage sædvanlig markedsføring af filmen uden særskilt vederlag til skuespilleren omfatter retten til at producere og vise en særskilt af producenten fremstillet produktion om filmens tilblivelse m.v. (filmene om filmen), som har promotion af filmen som formål. Det er en forudsætning at der indgås aftale med de medvirkende med et rimeligt varsel og at produktionen sker med respekt for den enkelte som privatperson, herunder at der tages hensyn til følsomme prøvesituationer."

"Stk. 6.

Bortset fra eventuel trailer kan klip fra filmen med den ansatte ikke benyttes i andre film uden den ansattes samtykke i hvert enkelt tilfælde. Brug af fraklip i andre film eller tv-produktioner kan kun ske efter aftale med den enkelte."

"Stk. 7.

Dele af filmen, hvori den ansattes præstation indgår, må ikke uden den ansattes samtykke i hvert enkelt tilfælde benyttes som reklamefilm, ligesom der ikke i billedet må forekomme indkopiering i en sammenhæng, så denne kan virke som en reklame for annoncører eller sponsorer. Samme forbehold for anvendelse i reklameøjemed gælder lydsiden med den ansattes stemme samt faste plader."

FAF**Overenskomst fra 1999 vedrørende produktion af spillefilm og kortere fiktion:**

Overenskomsten omfatter følgende freelancefunktioner ved ansættelse hos en producent, der er medlem af Producentforeningen:

Instruktørassistent
A-fotograf
B-fotograf
Fotografassistent (2. assistent)
Clapper/loader
Stilfotograf
Belysningsmester
Belyser
Belysningsassistent
Grip
Gripassistent
Scenograf
Chefkostumier
Kostumier
Kostumierassistent
Chefsminkør
Sminkør
Sminkeassistent
Toneassistent
Chefrekvisitør
Rekvisitør
Rekvisitørassistent
Script
Tonemester
B-tonemester
Klipper
Klippeassistent
Produktionsleder
Indspilningsleder
Location manager
Produktionskoordinator
Produktionsassistent
Runner
Caster
Filmskolepraktikanter og andre praktikanter

Enkelte filmarbejde-funktioner er ikke omfattet af overenskomsten, herunder steadycam-operatører.

Følgende rettigheder overdrages i henhold til overenskomsten:

”§ 24. PRODUCENTENS UDNYTTELSESRRET**Stk. 1**

Producenten erhverver eneret til i medfør af kontrakten, uden tidsbegrænsning, at vise filmen i hele verden og råde over den ved at fremstille eksemplarer heraf og ved at gøre filmen tilgængelig for almenheden gennem salg, udlejning eller udlån af filmen i et hvilket som helst format, og på et hvilket som helst medie, herunder interaktiv-medier, spredning af filmen til offentligheden på enhver måde, uanset spredningsmetode, samt offentlig fremførelse af filmen, herunder gennem biografvisning, institutionsvisning, eller udsendelse i fjernsyn, og uanset om filmen er optaget gennem analog - eller digitalteknik, eller om dispositionen vedrører hele filmen eller dele heraf. Producenten har endvidere ret til at forsyne filmen med tekster eller at eftersynkronisere filmen på ethvert sprog. Producentens udnyttelsesret gælder endvidere for al fotomateriale m.v. inklusive negativer, som stilfotografen i medfør af kontrakten har udarbejdet. ”

"d) Parternes ret til vederlag for viderespredning af radio- og tvsignaler, jf. ophavsretslovens § 35, skal kunne gøres gældende uafhængig af nærværende overenskomst.

e) Partneres ret til vederlag for kopiering af uindspillede bånd, jf. ophavsretslovens §§ 39 - 46, skal kunne gøres gældende uafhængig af nærværende overenskomst.

f) Retten til vederlag for udlejning og udlån, som defineret i EF Direktiv om leje og lån, er omfattet af den under stk. 2 a) anførte royaltybestemmelse."

"Stk.3.

Alle rettigheder til i dag kendte eller fremtidige tilkommende anvendelser af det færdige produkt, som ikke i medfør af stk.1 er erhvervet af producenten, tilhører ophavsmanden."

"Stk.4.

Producenten har ret til at overdrage og videresælge retten til filmen under forudsætning af, at bestemmelserne i denne overenskomst overholdes.

Udnyttelsen af de i kontrakten og overenskomsten omhandlede rettigheder er i det hele betinget af producentens rigtige og rettidige betaling af de i overenskomsten fastlagte vederlag.

Undlader producenten at afregne forfaldne ydelser i mere end 30 dage efter modtagelsen af påkrav ved anbefalet brev fra FAF, bortfalder alle producentens rettigheder for fremtiden ved en derpå rettet skriftlig erklæring af FAF til producenten. Producenten er dog berettiget til når som helst at generhverve rettighederne ved betaling af de skyldige ydelser med tillæg af morarenter fra forfaldsdagen samt de rimelige advokat- og andre omkostninger, som FAF har måtte afholde som følge af producentens misligholdelse.

I tilfælde af producentens konkurs eller betalingsstandsning bortfalder alle producentens rettigheder 30 dage efter konkursbegæringens indgivelse, respektive betalingsstandsningens anmeldelse, medmindre der forinden er stillet fuld og betryggende sikkerhed for, at alle skyldige ydelser, herunder også for tiden forud for begæringen/anmeldelsen, vil blive betalt ved forfaldstid.

Ophavsretsmandens betingelser for overdragelsen af udnyttelsesretten og beføjelser i henhold til denne bestemmelse gælder tilsvarende i forhold til producentens partielle eller universelle successorer i rettighederne til filmen, dog således at alle påkrav og meddelelser fortsat kan gives til producenten med bindende virkning også for disse, indtil FAF ved anbefalet brev har modtaget underretning om successionen med angivelse af en i Danmark domicileret repræsentant for successor, til hvem meddelelser og påkrav fremtidig kan ske med bindende virkning for successor."

Dramatikerforbundet:

Overenskomsten gælder for de aftaler vedrørende manuskriptarbejder på de spillefilm, der indgås mellem medlemmer af Foreningen af Danske Spillefilmproducenter og manuskriptforfattere, der er medlemmer af Danske Dramatikeres Forbund, dvs. at der ikke er tale om en egentlig områdeoverenskomst, men derimod en medlemsoverenskomst.

Rettighedsoverdragelse for så vidt angår det endelige manuskript (vær opmærksom på, at rettighederne falder tilbage til forfatteren hvis producenten vælger ikke at antage synopsis, treatment m.v. – se overenskomstteksten):

”Overdragelse af indspilningsrettigheder

12.1

Ved underskrivelse i henhold til § 6.4. overdrager manuskriptforfatteren til producenten indspilningsretten til manuskriptet i 5 år, med mindre en længere periode er angivet i standardkontrakten. Denne ret omfatter den eksklusive ret til at optage filmen i alle formater, i farve og efter alle kendte og i fremtiden eventuelt kommende optagelsesmetoder.

12.2

Producenten har ret til med de begrænsninger, som nærværende aftale medfører, at vælge de medarbejdere, selskaber og institutioner, der måtte skønnes nødvendige for filmens kunstneriske, tekniske og kommercielle gennemførelse.

12.3

Såfremt producenten ikke udnytter indspilningsretten inden for den i stk. 1 nævnte periode, tilbagefalder samtlige rettigheder til manuskriptforfatteren, dog at retten til udnyttelse af manuskriptet ikke kan overdrages til tredjemand uden hel eller delvis tilbagebetaling til producenten af det af producenten erlagte vederlag efter nærmere aftale. Kan enighed om tilbagebetalingens størrelse ikke opnås, kan enhver af parterne indbringe spørgsmålet for vold gift, jf. § 20. Tredjemand kan ikke erhverve endelig ret til det færdige manuskript, forinden producenten har modtaget hel eller delvis tilbagebetaling som anført af vederlaget for det endelige manuskript.”

”§ 13

Overdragelse af udnyttelsesrettigheder

13.1

Manuskriptforfatteren i henhold til nærværende overenskomst overdrager til producenten en eneret til at råde over den færdige film ved at fremstille eksemplarer heraf og ved at gøre filmen tilgængelig for almenheden gennem salg, udlejning eller udlån af filmen i et hvilket som helst format og på et hvilket som helst medie, herunder interaktivmedier, spredning af filmen til offentligheden på anden måde uanset spredningsmetode samt offentlig fremførelse af filmen, herunder gennem biografvisninger, institutionsvisninger eller udsendelse i fjernsyn, og uanset om filmen er optaget gennem analog- eller digitalteknik eller om dispositionen vedrører hele filmen eller dele heraf.

Producenten har endvidere ret til at forsyne filmen med tekster eller at eftersynkronisere filmen på ethvert sprog.

13.2

Producenten kan overdrage samtlige sine rettigheder i henhold til § 12 og § 13.1 til tredjemand under forudsætning af, at nærværende overenskomst og de i forbindelse hermed indgåede aftaler respekteres af tredjemand.

§ 14

Genindspilningsrettigheder (remake)

14.1

Producenten har ret til i 20 år efter filmens biografpremiere at foretage en genindspilning på grundlag af manuskriptet. Ved producentens udnyttelse af remakeretten skal manuskriptforfatteren være berettiget til et honorar på minimum 10% af det oprindeligt modtagne honorar, med en eventuel procentvis regulering, svarende til forskellen i procent mellem minimumshonorarerne efter nærværende overenskomst ved overenskomstens indgåelse og de gældende minimumshonorarer på tidspunktet for remakerettens udnyttelse. Efter udløbet af nævnte periode kan udnyttelse af manuskriptet kun ske efter fælles aftale mellem producenten og manuskriptforfatteren.

14.2

Under samme betingelser og samme vilkår, som anført i § 14.1 har producenten endvidere ret til at indspille en ny film på grundlag af filmens hovedide, persongalleri m.v. ("concept remake"), hvilken ret tillige kan overdrages til tredjemand.

14.3

Manuskriptforfatteren og producenten kan i standardkontrakten indgå aftale om, at producenten mod betaling til manuskriptforfatteren af en nærmere angivet procentdel af opnået salgspris, brutto eller netto, kan overdrage remakeret på grundlag af manuskriptet til tredjemand.

§ 15

Opfølgingsrettigheder

15.1

Såfremt manuskriptet er et originalt værk, kan producenten ved indgåelse af standardkontrakten erhverve retten til at opfølge filmen baseret på manuskriptet med en efterfølgende film (sequel) med udgangspunkt i værkets handling, fortælleunivers, personer og figurer. Ved producentens erhvervelse af denne rettighed indgås der aftale med manuskriptforfatteren om betaling for vedkommendes arbejde hermed eller for producentens erhvervelse af sequelretten.

§ 16

Merchandisingrettigheder

16.1

Såfremt manuskriptet er et originalt værk, kan producenten med manuskriptforfatterens accept indgå aftale med tredjemand om

udnyttelse af handling, fortælleunivers, personer og figurer med baggrund i manuskriptet til salg af sekundære produkter.”

” Manuskriptforfatteren har alle øvrige rettigheder til værket, men kan først efter filmens premiere udnytte et antaget værk, som bog, radioteater, scenedramatik eller andet. Det kan i standardkontrakten bestemmes, at manuskriptforfatteren ikke kan udnytte værket på angivne måde uden efter aftale med producenten.”

Instruktørerne

Der er fortsat ingen overenskomst.

Ovenstående er alene udsnit fra de forskellige overenskomster. I overenskomsterne er som du ved flere bestemmelser om betaling af royalti m.v. og vederlag iht. OHL.

TV:

Skuespillere:

Overenskomsten dækker tv-produktion, dvs. film, serier, underholdningsprogrammer og faktaprogrammer, som enten er entreprisproduktioner til tv, co-produktioner til tv eller egenproduktioner primært rettet mod tv-markedet.

Personer omfattet af overenskomsten: (tilsvarende spillefilm)

”Nærværende overenskomst omfatter alle skuespillere, operasangere (bortset fra korsangere) samt dansere, der ansættes til TV-produktion i henhold til stk. 1 af medlemmer af Producentforeningen, hvad enten disse er eneproducenter eller co-producenter. Der kan ikke indgås individuelle aftaler, som forringer den ansattes stilling i forhold til overenskomstens bestemmelser.

Stk. 3

Overenskomstens bestemmelser er ikke bindende ved engagement af:

- amatører til hele produktioner eller indslag i produktioner, som ved udsendelsen åbenbart eller direkte annonceret vil fremtræde som udsendelse med amatører,
 - produktioner, hvor amatører fremstiller deres egen situation i eget miljø,
 - medvirkende under 18 år, for dansere dog under 16 år,
 - statister. Statistarbejde omfatter medvirken i kor, staffage o.lign., hvor den medvirkende ikke har selvstændig betydning for produktionens indhold og forløb, ikke selvstændigt siger mere end 30 ord, ikke optræder med selvstændig sangpræstation, og ikke udfører koreografiske dansekompositioner.
- Medlemmer af Dansk Skuespillerforbund kan ikke påtage sig engagement på statistvilkår. ”

Rettighedsoverdragelse:

Da der er tale om en lidt anden form for rettighedsoverdragelse/ betaling herfor end i spillefilmoverenskomsten har jeg kopieret hele rettighedsbestemmelsen fra overenskomsten.

”Par. 16. Indgåelse af engagement

Stk. 1.

Producenten erhverver i medfør af kontrakten eneret til uden tidsbegrænsning at vise og distribuere TV-produktionen i hele verden, i alle formater og på alle fremføringsmåder og til at lade TV-produktionen tekste og eftersynkronisere på fremmede sprog i overensstemmelse med bestemmelserne herom i nærværende Afsnit II.

Betaling for udnyttelse af TV-produktionen, som ikke er fastsat i overenskomstens Afsnit II, fastlægges ved forhandling mellem DSF og Producentforeningen, jvf. også § 19.

Stk. 2.

Ved enhver engagementsaftale, jvf. par. 2, fastlægges hvilke rettigheder, der er indeholdt betaling for i den ansattes honorar, jfr. § 17, stk. 1-3 samt 6.

Stk. 3

Alle rettigheder til i dag kendte eller fremtidige tilkommende anvendelser af den ansattes præstation eller billede, som ikke i medfør af stk. 1 eller stk. 2 er erhvervet af producenten, tilhører den ansatte.

Stk. 4.

Producenten er i forbindelse med overdragelse eller salg forpligtet til at gøre erhververen bekendt med, hvilke rettigheder der er erhvervet fra den ansatte i medfør af den indgåede kontrakt og overenskomstens bestemmelser.

Par. 17. Producentens udnyttelsesret

Stk. 1. Entrepriseproduktion – DANMARKS RADIO

Ved entrepriseproduktion til Danmarks Radio forstås en DR-finansieret produktion, hvor samtlige udnyttelsesrettigheder er overdraget til DR.

Ved sådanne produktioner lægges honorarsatserne i overenskomsten mellem DSF og DR til grund, og betaling for udnyttelse sker i henhold til DR/DSF-overenskomsten.

Stk. 2. Entrepriseproduktion – andre danske TV-stationer

Ved entrepriseproduktion til andre danske TV-stationer forstås en produktion, som er finansieret af den pågældende TV-station, og hvor samtlige udnyttelsesrettigheder er overdraget til denne.

Ved SEER-GRUPPEN forstås i denne overenskomst det primære publikum, som TV-stationen har ret til at nå mod betaling i henhold til overenskomsten.

SEER-GRUPPEN er defineret som en procentandel af potentielle seere i Danmark.

Børne-SEER-GRUPPEN udgør en tilsvarende procentandel af potentielle seere op til 12 år.

Den i overenskomsten aftalte procentandel kaldes RATINGTALLET.

GRUNDHONORARET er den samlede gage, som den medvirkende har modtaget i henhold til Afsnit I, bortset fra diæter, rejseomkostninger og feriepenge.

GENUDSENDELSESHONORARET er fastlagt som en procent af grundhonoraret.

SNAPREPRISE er en genudsendelse indenfor 14 dage efter 1. udsendelsen.

a: Rating-tallet udgør 25%. Ved produktioner til TV3 er rating-tallet dog fastsat til 20%.

b: Genudsendeshonoraret udgør 40% af grundhonoraret.

c: Betaling af grundhonoraret giver ret til, at TV-stationen kan sende programmet til SEER-GRUPPEN. Programmet kan således sendes uden ekstrabetaling, indtil det samlede seertal til programmet når rating-

tallet. Til seer-tallet medregnes seere som har modtaget programmet online, jvf. stk. 2a og protokollat 1.

d: Når genudsendelse sker, efter at rating-tallet er nået, betales genudsendeshonorar. Genudsendeshonoraret giver ret til på ny at nå SEER-GRUPPEN som under c. Den overskridelse af rating-tallet, som måtte være sket før genudsendelse foretages, medregnes i SEER-GRUPPEN, således at det samlede rating-tal for genudsendelsen også er 25%, for TV3 dog 20%.

e: Snapreprise kan ikke udløse genudsendeshonorar, men det ved snaprejsen opnåede seer-tal medregnes i rating-tallet.

Der henvises til Protokollat 1 for beskrivelse af udsendelsesret og betalingsforpligtelse.

Der henvises til Protokollat 2 for redegørelse for børneprogrammer og serier.

For udnyttelse udenfor tv-stationen betales efter nedenstående stk. 4. Stk. 2a. Streaming

Ved produktioner efter stk. 2 har TV-stationen ret til i 14 dage efter udsendelsen at vise programmet på internettet i streamingformat, på de vilkår der fremgår af protokollat 4. Snaprejser forlænger ikke denne periode.

Stk. 3. Entrepriseproduktion – erhvervelse af visningsrettigheder udenfor ratingsystemet

Såfremt den danske TV-station ikke ønsker at erhverve visningsrettigheder i henhold til stk. 2 og stk. 2a, kan TV-stationen vælge at erhverve visningsrettigheder efter retningslinierne i denne bestemmelse.

Betaling af grundhonorar i henhold til denne overenskomsts Afsnit I giver ret til at udnytte programmet i dansk TV i overensstemmelse med følgende:

a) Landsdækkende dansk TV:

1 visning samt 1 snaprejs.

TV-stationen har endvidere ret til i 14 dage efter udsendelsen at vise programmet på internettet i streamingformat, på de vilkår der fremgår af protokollat 4. Snaprejs forlænger ikke denne periode.

b) Regionalt TV (mellem 1 mill. og 4 mill. potentielle seere):

2 visninger samt 2 snaprejs

c) Lokalt TV (mindre end 1 mill. potentielle seere):

3 visninger samt 3 snaprejs

Genudsendelse kan finde sted mod betaling af genudsendeshonorar på 40% af grundhonoraret, dækkende samme antal visninger som grundhonoraret.

Videreudnyttelse af produktioner efter denne bestemmelse kan ske mod betaling i henhold til denne paragraf.

Ved produktioner efter stk. 3 b og c har TV-stationen ret til at erstatte en snaprejs til retten til i 14 dage efter udsendelsen at vise programmet på internettet i streamingformat på de vilkår der fremgår af protokollat 4. Snaprejs forlænger ikke denne periode.

Stk. 4. Co-produktion

Såfremt der i forbindelse med produktionen aftales en deling af udnyttelsesrettighederne mellem producenten og TV-stationen, skal det i de medvirkendes kontrakter anføres, hvordan denne deling er foretaget.

Ud over TV-udnyttelse betalt i henhold til stk. 1, 2, eller 3, gælder følgende:

Producenten har ret til at sælge produktionen til visning i lokal-TV i Danmark samt udenlandsk TV mod betaling af en royalt til de medvirkende ansat i henhold til denne overenskomst som udgør 15%. Royalt beregnes på grundlag af producentens bruttoindtægt med fradrag af 30% til dækning af udgifter ved salget, jvf. Protokollat 3. Overdragelse af rettigheder til udnyttelse af produktionen på internettet af udenlandske TV-stationer kan ske på de vilkår som fremgår af overenskomstens Protokollat 4.

For udnyttelse af produktionens lydside som fonogram, skal der indgå særskilt kontrakt med den ansatte.

Stk. 5. Øvrige udnyttelser

Ved anden udnyttelse af produktionen end nævnt i overenskomstens Afsnit II skal der forinden udnyttelsen finder sted optages forhandling mellem Dansk Skuespillerforbund og Producentforeningen med henblik på indgåelse af en aftale, som fastlægger den betaling, der tilkommer den ansatte i forbindelse med udnyttelse.

Såfremt der ikke kan opnås enighed om størrelsen af royalt indbringes sagen for Voldgift i overensstemmelse overenskomstens par. 19. Overenskomstens parter kan efter fælles drøftelser indgå aftale om, at udnyttelsen kan iværksættes forinden voldgiftsrettens afgørelse foreligger.

Stk. 6. Egenproduktion

Ved ren egenproduktion optages der forhandling mellem Producentforeningen og Dansk Skuespillerforbund om vilkårene for produktion og udnyttelse af den konkrete TV-produktion.

Stk. 7. Betaling af royalt m.v.

Al betaling af royalt i henhold til denne paragraf sker til Dansk Skuespillerforbund, som fordeler vederlaget til de medvirkende engageret på denne overenskomsts vilkår.

Betaling af genudsendelseshonorar i henhold til stk. 2, 3 og 4 sker gennem Dansk Skuespillerforbund.

Producenten og TV-stationen har pligt til uden opfordring at give DSF enhver oplysning om honorarer, antal visninger, seertal og salgsindtægter, som er af betydning for fordeling af genudsendelseshonorar og royalt.

Par. 18 Øvrige rettigheder

Stk. 1.

Producenten har ret til at lave de kopier i de formater, som er nødvendige for at udnytte TV-produktionen efter par. 17.

Stk. 2.

Producenten har ret til at overdrage og videresælge retten til TV-produktionen under forudsætning af, at bestemmelserne i denne overenskomst overholdes.

Udnyttelsen af de i kontrakten og overenskomsten omhandlede rettigheder er i det hele betinget af producentens rigtige og rettidige betaling af de i overenskomstens fastlagte vederlag. Undlader producenten at afregne forfaldne ydelser i mere end 30 dage efter modtagelse af påkrav ved anbefalet brev fra Dansk Skuespillerforbund, bortfalder alle producentens rettigheder for fremtiden ved derpå rettet skriftlig erklæring af forbundet til producenten. Producenten er dog berettiget til når som helst at generhverve rettighederne ved betaling af de skyldige ydelser med tillæg af morarenter fra forfaldsdagen samt de rimelige advokat- og andre omkostninger, som forbundet har måttet afholde som følge af producentens misligholdelse.

I tilfælde af producentens konkurs eller betalingsstandsning bortfalder alle producentens rettigheder 30 dage efter konkursbegæringens indgivelse, respektive betalingsstandsningens anmeldelse, medmindre der forinden er stillet fuld og betryggende sikkerhed for, at alle skyldige ydelser, herunder også for tiden forud for begæringen/anmeldelsen vil blive betalt ved forfaldstid.

Den engageredes betingelser for overdragelsen af udnyttelsesretten og beføjelser i henhold til denne bestemmelse gælder tilsvarende i forhold til producentens partielle eller universelle successorer i rettighederne til filmen, dog således at alle påkrav og meddelelser fortsat kan gives til producenten med bindende virkning også for disse, indtil Dansk Skuespillerforbund ved anbefalet brev har modtaget underretning om successionen med angivelse af en i Danmark domicileret repræsentant for successor, til hvem meddelelser og påkrav fremtidig kan ske med bindende virkning.

Stk. 3.

Dansk Skuespillerforbund er berettiget til at forlange enhver dokumentation, som er af betydning i forbindelse med betaling i henhold til par. 17, stk. 7.

Stk. 4.

Den ansatte bevarer sin ret til vederlag i henhold til §§ 13, 17, 35 og 39 i den gældende ophavsretslov eller sådanne, som senere måtte supplere eller afløse disse om vederlag for de rettigheder, der nu og i fremtiden er omfattet af disse og nye og lignende bestemmelser. Det samme gælder udbetalinger fra andre COPY-DAN foreninger (eller tilsvarende forvaltningsorganisationer).

Stk. 5.

Producenten/instruktøren bestemmer hvor stor en del af den ansattes præstation, der skal anvendes i den færdige produktion, ligesom producenten/instruktøren før og under indspilningen er berettiget til at foretage strygninger og tilføjelser i manuskriptet. Såfremt rollens karakter og betydning i produktionen ændres væsentligt, er producenten pligtig til at give den ansatte meddelelse herom inden produktionens fremkomst. Undtaget herfra er dog indgreb, som skyldes censur.

Stk. 6

Producenten/TV-stationen har ret til at bringe korte klip i forbindelse med foromtale af programmet, jvf. Protokollat 5.

Producenten/TV-stationen har ret til at vise produktionen ved screeninger, faglige seminarier, festivals o.lign., som er lukkede for almenheden.

Stk. 7.

Producenten kan ikke, uden at det er aftalt med den ansatte, lade en anden foretage dubbing på dansk af den ansattes stemme. Ligeledes kan producenten ikke uden det forud er aftalt med den ansatte eller dennes arvinger anvende computergenerede afbildninger af den ansatte eller såkaldte "stand-ins".

Stk. 8.

Producenten har ret til at benytte fotos, tegnede gengivelser af den ansatte og klip fra produktionen til reklame for produktionen, jvf. Protokollat 5, samt ret til at anvende den ansattes navn i for- og eftertekster, plakater og anden reklame for produktionen.

Hvad angår fotos, hvor den ansatte optræder helt eller delvist afklædt, henvises der til Protokollat 5.

Producentens ret til at foretage sædvanlig markedsføring af Produktionen uden særskilt vederlag til den ansatte omfatter retten til at producere og vise en særskilt af producenten fremstillet produktion om Produktionens tilblivelse m.v. (produktionen om produktionen), som har promotion af Produktionen som formål. Det er en forudsætning, at der indgås aftale med de medvirkende med et rimeligt varsel, og at produktionen sker med respekt for den enkelte som privatperson, herunder at der tages hensyn til følsomme prøvesituationer.

Stk. 9.

Bortset fra eventuel trailer kan klip fra produktionen med den ansatte ikke benyttes i andre film uden den ansattes samtykke i hvert enkelt tilfælde.

Brug af fraklip i andre film eller TV-produktioner kan kun ske efter aftale med den enkelte.

Stk. 10.

Dele af produktionen, hvori den ansattes præstation indgår, må ikke uden den ansattes samtykke i hvert enkelt tilfælde benyttes som reklamefilm, ligesom der ikke i billedet må forekomme indkopiering i en sammenhæng, så denne kan virke som en reklame for annoncører eller sponsorer. Samme forbehold for anvendelse i reklameøjemed gælder lydsiden med den ansattes stemme samt faste plader.

Stk. 11.

Dersom producenten ønsker at kunne benytte optagelser fra en produktion i nye produktioner (som f.eks. spillefilm) skal denne ret erhverves særskilt i kontrakten, og betaling for en sådan udnyttelse skal forhandles med DSF.

Stk. 12.

Overenskomstparterne forpligter sig til i fællesskab at påtale tredjemands krænkelser af den medvirkendes og producentens rettigheder, eksempelvis ved uretmæssig brug af stills.”

Filmarbejdere:

Der findes ingen overenskomst der dækker seriefiktion.

Tv-overenskomsterne for ansatte med DJ/ FAF:

Overenskomsten finder anvendelse på ansatte medarbejdere beskæftiget ved redaktion, produktion og afvikling af TV, video, multimedieproduktion og AV hos medlemmer af Producentforeningen. Produktion af computerspil er ikke omfattet af overenskomsten.

Rettighedsoverdragelse:

Stk. 1. Parterne er enige om, at medarbejderne i henhold til lov om ophavsret af 14. juni 1995 nyder beskyttelse for det af dem tjenstligt producerede stof i det omfang, betingelserne for beskyttelse i henhold til nævnte lov er opfyldt.

Stk. 2. Producenten erhverver i kraft af ansættelsesforholdet og denne overenskomst alle rettigheder til det producerede stof uden tidsmæssige eller geografiske begrænsninger.

Stk. 3. I kraft af ansættelsesforholdet og denne overenskomst erhverver producenten ret til at overdrage udnyttelsesrettigheder til det tjenstligt producerede stof på nedenstående betingelser.

Stk. 4. Producenten skal gøre erhververen opmærksom på, at udnyttelse af produktionen skal ske under respekt for Ophavsretslovens § 3 i hvilken forbindelse, der for så vidt angår redaktionelt stof, herunder dokumentarprogrammer og -udsendelser, også henvises til medieetiske normer. Producenten krediterer alle redaktionelle og kunstneriske funktioner, alle funktioner i produktion og afvikling (herunder kamera, lys, lyd, redigering, producer, assistenter m.fl.) samt medvirkende i overensstemmelse med god skik og under hensyntagen til mediets karakter.

Stk. 5. For udnyttelse på alle måder og ved hjælp af alle tekniske metoder af medarbejdernes værker, præstationer og fotografier, der er frembragt som led i ansættelsesforholdet, betales 10.000 kr. pr. overenskomstår, startende med år 2004. Beløbet dækker såvel værker af fastansatte som af freelancere, der ikke er hovedophavsmænd, jf. freelanceoverenskomstens § 17 stk. 3.

Stk. 6. Beløbet nævnt i stk. 5 indbetales 1. juni – første gang dog 1. oktober 2003, for perioden 1. juni 2003 til 31. maj 2004 til Ophavsretsfonden i Dansk Journalistforbund/FAF, der sørger for

beløbenes videre fordeling til de medarbejdere, der er eller har været ansat i henhold til ansatteoverenskomsten og freelanceoverenskomsten, herunder indberetning til skattevæsenet etc.

Stk. 7. Royaltien, der udbetales i henhold til § 13 stk. 5 må ikke påvirke den almindelige overenskomstaftalte eller lokalt aftalte lønudvikling.

Stk. 8. Medarbejderne bevarer retten til vederlag gennem de til enhver tid værende COPY-DAN-foreninger og tilsvarende kollektive forvaltningsstrukturer, herunder retten til vederlag i henhold Ophavsretslovens §§ 35 og 39. Royaltien i henhold til § 12 stk. 5 indeholder vederlag i henhold til ophavsretslovens § 58a.

Stk. 9. Under en eventuel lovlig konflikt mellem denne overenskomsts parter, må der ikke indgås nye aftaler om salg af videreudnyttelsesrettigheder til allerede producerede produktioner, hvortil medarbejderne i henhold til § 13 stk. 5 har krav på royalties.

Tv-overenskomsten for freelancere med DJ/ FAF:

Overenskomsten omfatter freelancere ansat "på produktioner, der primært rettet mod TV, f.eks. nyhedsprogrammer, nyhedsindslag, debatprogrammer, quiz, dokumentarprogrammer, talkshows, underholdningsprogrammer, musikprogrammer og -video. Overenskomsten finder også anvendelse på produktion af virksomhedsfilm, undervisningsfilm og lignende produktioner samt multimedieproduktioner.

Stk. 2. Freelance overenskomsten finder ikke anvendelse på produktion af spillefilm, novellefilm, tv-fiktion, fiktionsanimation, computerspil, reklamefilm samt kort- og dokumentarfilm."

Tilsvarende rettighedsoverdragelse som ansatteoverenskomsten, dog skal der indgås særskilt aftale med hovedophavsmændene om udnyttelsesrettighederne til produktionen.

Kort- og Dokumentarfilm: (dvs. ikke tv-dokumentar)

Skuespillere:

(Delvist utidssvarende hvilket betyder, at man i praksis ofte anvender tv-overenskomsten, hvis man både har tv-invest og DFI inde over).

Overenskomsten omfatter samme personkreds som tv-overenskomsten og spillefilmoverenskomsten.

Rettighedsoverdragelse:

"Mod betaling af 1. gangshonoraret erhverver producenten:

Enten a) Tv-rettigheder: Honoraret fastsættes i forhold til den ønskede rettighedserhvervelse efter reglerne i overenskomsten mellem DSF og DR

Eller b) Rettigheder udenfor tv, hvorved forstås: biograffremvisning, overførsel til videogram til salg eller udlejning, samt anden offentlig fremvisning, herunder visning i TV udenfor Skandinavien.

Vedr. udlån fra biblioteker, se protokollantsantegning. Honoraret fastsættes efter nærværende overenskomst.

Mod yderligere betaling af 50% af minimumsgagen efter nærværende overenskomst erhverver producenten retten til 1 visning samt 1 servicereprise i TV.

Sker frikøb af retten til tv-visning senere end 1 år efter produktionens afslutning, reguleres honoraret efter § 18.

Stk. 5. Anden rettighedsudnyttelse.

Rettigheder til tv-visning via satellit kan kun erhverves efter aftale med DSF, jf. også overenskomsten mellem DSF og DR.

Overdragelse af rettigheder til udnyttelse på fonogram skal altid aftales særskilt. For sådanne rettigheder betales minimum 20% af 1.gangshonoraret, eller der skal aftales royalty-betaling på minimum 10% til fordeling mellem de medvirkende. Som garantisum udbetales minimum 10% af 1.gangshonoraret.

Parternes ret til vederlag for viderespredning af Radio- og tv-signaler, jf. Ophavsretslovens § 22a skal kunne gøres gældende uafhængigt af bestemmelserne i nærværende overenskomst.

§ 17. Øvrige rettigheder.

Stk. 1.

Producenten/ instruktøren bestemmer, hvor stor en del af den ansattes præstation, der skal anvendes i den færdige film, ligesom producenten/ instruktøren før og under indspilningen er berettiget til at foretage strygninger og tilføjelser i manuskriptet. Såfremt rollens karakter og betydning i filmen ændres væsentligt, er producenten pligtig til at give den ansatte meddelelse herom inden filmens fremkomst. Undtaget herfra er dog indgreb, der skyldes censur.

Stk. 2.

Producenten kan ikke, uden at det er aftalt med den ansatte, lade en anden foretage dubbing på dansk af den ansattes stemme.

Stk. 3.

Producenten har eneret til at benytte fotos, tegnede gengivelser af den ansatte og klip fra filmen til reklame for filmen, samt ret til at anvende den ansattes navn i fortekster, plakater og anden reklame for filmen. Fotos hvor den ansatte optræder helt eller delvist afklædt kan dog kun benyttes efter aftale med den ansatte.

Stk. 4.

Bortset fra eventuel trailer kan klip fra filmen med den ansatte ikke benyttes i andre film uden den ansattes samtykke i hvert enkelt tilfælde.

Stk. 5.

Dele af filmen, hvori den ansattes præstation indgår, må ikke uden den ansattes samtykke i hvert enkelt tilfælde benyttes som reklamefilm. Samme forbehold for anvendelse i reklameøjemed gælder lydsiden med den ansattes stemme samt faste plader."

Filmarbejdere

"§ 1. Anvendelsesområde

Stk. 1. Nærværende overenskomst finder anvendelse på engagement på kort- og dokumentarfilm uanset optagemedie, dog undtaget reklamefilm/TV-reklamer."

Rettigheder:

"§ 16. Ophavsrettigheder

Stk. 1. Parterne er enige om, at freelancerne i henhold til lov om ophavsret af 2. juni 1995 nyder beskyttelse for den af dem udførte indsats i det omfang, betingelserne for beskyttelse i henhold til den nævnte lov er opfyldt.

Stk. 2. Producenten erhverver fra freelancerne ret til at overdrage udnyttelsesrettigheder til det producerede på nedenstående betingelser. Denne ret kan ikke overdrages til tredjemand, medmindre tredjemand indtræder i producentens forpligtelser i henhold til denne overenskomst eller særskilt aftale.

Stk. 3. Producenten skal gøre erhververen opmærksom på, at udnyttelse af produktionen skal ske under respekt for Ophavsretslovens § 3. Producenten krediterer alle kunstneriske funktioner, alle funktioner i produktion (herunder foto, lys, lyd, redigering, producer, assistenter m.fl.) samt øvrige medvirkende i overensstemmelse med god skik og sædvane.

Stk. 4. Freelancernes andel af producentens nettoindtægter ved videreudnyttelsen udgør en royalty på 1,5% af producentens nettoindtægter, som opgøres i overensstemmelse med almindelig branchesædvane.

Stk. 5. Ved producentens nettoindtægter forstås de indtægter, producenten opnår ved videreudnyttelsen, som overstiger den privatkapital producenten har indskudt i forbindelse med produktionen(erne) samt eventuel tilbagebetalingspligtig fremmedkapital, fratrukket 30% til dækning af distributionsomkostninger. Finansieringsindskud fra presale samt kapital tilgået producenten i forbindelse med finansieringen af produktionen medregnes ikke ved opgørelsen af producentens nettoindtægter.

Stk. 6. Beløbene afregnes en gang årligt og første gang d. 1.1.2001 og herefter 1.1. 2002 til Film- og TV-arbejderforeningens Rettighedsforening, der sørger for beløbenes videre fordeling til de

freelancere, der er eller har været ansat i henhold til overenskomsten. (Herunder eventuel indberetning til skattevæsenet).

Stk. 7. Royaltybetalinger i henhold til § 16 stk. 4 i denne overenskomst må ikke påvirke den almindelige overenskomstaftale eller den lokalt aftalte lønudvikling.

Stk. 8. Medarbejderne bevarer retten til vederlag gennem de til enhver tid værende Copy-Dan-foreninger og tilsvarende kollektive forvaltningsstrukturer, herunder retten til vederlag i henhold til Ophavsretslovens §§ 35 og 39. Royaltyafregningen i henhold til § 16 stk. 4 indeholder vederlag i henhold til Ophavsretslovens § 58 a.

Stk. 10. Under eventuel lovlig konflikt mellem denne overenskomsts parter, må der ikke indgås nye aftaler om salg af videreudnyttelsesrettigheder til allerede producerede produktioner, hvortil freelancerne i henhold til § 16 stk. 4 har krav på royalties.”

Reklamefilm:

Skuespillere:

Denne overenskomst er opsagt, hvorfor nedennævnte er den tidligere gældende til 1. juni 2004.

Der sker frikøb af rettigheder ved kontraktsindgåelse, eks. tv/ bio 1 år, mod betaling af særskilt udnyttelseshonorar.

Derudover gælder følgende:

“§ 17. Øvrige rettigheder

Stk. 1.

Producenten har ret til at lave de kopier i de formater, som er nødvendige for at udnytte filmen efter §§ 15 og 16, ligesom producenten med denne udnyttelse for øje kan lade filmen tekste og eftersynkronisere på fremmede sprog.

Stk. 2.

Producenten har ret til at overdrage og videresælge retten til filmen under forudsætning af, at bestemmelserne i denne overenskomst overholdes.

Udnyttelsen af de i kontrakten og overenskomsten omhandlede rettigheder er i det hele betinget af producentens rigtige og rettidige betaling af de i overenskomsten fastlagte vederlag.

Undlader producenten at afregne forfaldne ydelser i mere end 30 dage efter modtagelse af påkrav ved anbefalet brev fra Dansk Skuespillerforbund, bortfalder alle producentens rettigheder for fremtiden ved en derpå rettet skriftlig erklæring af forbundene til producenten.

Producenten er dog berettiget til når som helst at generhverve rettighederne ved betaling af de skyldige ydelser med tillæg af morarenter fra forfaldsdagen samt de rimelige advokat- og andre omkostninger, som forbundet har måttet afholde som følge af producentens misligholdelse.

I tilfælde af producentens konkurs eller betalingsstandsning bortfalder alle producentens rettigheder 30 dage efter konkursbegæringens indgivelse, respektive betalingsstandsningens anmeldelse, medmindre der forinden er stillet fuld og betryggende sikkerhed for, at alle skyldige ydelser, herunder også for tiden forud for begæringen/anmeldelsen, vil blive betalt ved forfaldstid.

Den engageredes betingelser for overdragelsen af udnyttelsesretten og beføjelser i henhold til denne bestemmelse gælder tilsvarende i forhold til producentens partielle eller universelle successorer i rettighederne til filmen, dog således at alle påkrav og meddelelser fortsat kan gives til producenten med bindende virkning for disse, indtil Dansk Skuespillerforbund ved anbefalet brev har modtaget underretning om successionen med angivelse af en i Danmark domicileret repræsentant for successor, til hvem meddelelser og påkrav fremtidig kan ske med bindende virkning for successor.

Stk. 3.

Dansk Skuespillerforbund har på den ansattes vegne adgang til enhver oplysning hos producenten eller annoncøren med henblik på at konstatere, hvilken udnyttelse af filmen, der har fundet sted.

Stk. 4.

Den ansatte bevarer sin ret til vederlag i henhold til §§ 13, 17, 35 og 39 i den gældende ophavsretslov eller sådanne, som senere måtte supplere eller afløse disse om vederlag for de rettigheder, der nu og i fremtiden er omfattet af disse og nye og lignende bestemmelser. Det samme gælder udbetalinger fra andre COPY-DAN foreninger (eller tilsvarende forvaltningsorganisationer).

Stk. 5.

Producenten/instruktøren bestemmer, hvor stor en del af den ansattes præstation, der skal anvendes i den færdige film, ligesom producenten/instruktøren før og under indspilningen er berettiget til at foretage strygninger og tilføjelser i manuskriptet. Såfremt rollens karakter og betydning i filmen ændres væsentligt, er producenten pligtig til at give den ansatte meddelelse herom inden filmens fremkomst. Undtaget herfra er dog indgreb, som skyldes censur.

Stk. 6.

Producenten kan ikke, uden at det er aftalt med den ansatte, lade en anden foretage dubbing på dansk af den ansattes stemme.

Stk. 7.

Klip fra filmen med den ansatte må ikke benyttes i andre film uden den ansattes samtykke i hvert enkelt tilfælde.”

Filmarbejdere:

Der findes ingen overenskomst på reklamefilm.

Instruktører og artister (ud over dubbing):

P.t. ingen overenskomster.

Dubbing:

Skuespillere og artister omfattet.

Tale om frikøb som ved reklamefilmoverenskomsten.

Komponister:

”Overenskomsten omfatter autorer, der engageres af producenter til at komponere musikalske værker eller forfatte tekster til en hvilken som helst type audiovisuel opgave.”

Rettigheder:

”Under forudsætning af at de nødvendige autorisationer er indhentet hos NCB eller NCB’s søsterorganisationer uden for Norden har producenten ret til at lade en færdig produktion distribuere på en hvilken som helst måde og i et hvilket som helst område.

Et værk må ikke uden producentens samtykke komme i trykken eller opføres, før førsteudsendelse har fundet sted, eller der er gået mere end et år fra værket er afleveret og godkendt. Hvis producenten inden denne tidsfrist erklærer ikke at ville bruge værket, har autoren fri rådighed over værket og skal ikke betale tidligere erlagte ydelser tilbage.

Opnår autoren ret til udnyttelse af konkrete indspilninger efter selvstændig aftale med producenten, kan producenten kræve en del af produktionsudgifterne refunderet.”

NR: 15.06**BILAG 11****REGELSAMLING FOR KØBENHAVNS UNIVERSITET****Retningslinjer for publicering for ansatte ved KU**

Formidling af forskningsresultater i form af tidsskriftsartikler, monografier og tilvejebringelsen af forskningsbaseret undervisningsmateriale i form af lærebøger m.v. udgør en central del af en universitetsansat forskers arbejdsforpligtelse og en central del af universitetets samfundsmæssige forpligtelse. Det er derfor vigtigt at sikre, at de ansatte har gode og frie rammer til at drive og formidle deres forskning. De danske forskere skal også kunne begå sig i den hårde internationale konkurrence om adgangen til de bedste tidsskrifter. Reglerne om ophavsret har stor betydning for universitetsansatte forskere. Det er ophavsretten, som sikrer grundlaget for formidlingen af viden i form af artikler og bøger. De ophavsretlige regler er baseret på en grundlæggende respekt for den skabende ophavsmand, der sikres retlig kontrol med udnyttelsen af sine værker. Universitetet har som arbejdsgiver en berettiget interesse i at opnå en brugsret til de ansattes værker i visse tilfælde. Dette balanceforhold er indeholdt i ophavsretslovgivningen. De ophavsretlige regler og principper er dog ikke meget klare. Det er nødvendigt at opnå klarhed over de ophavsretlige reglers betydning for de universitets ansatte.

På denne baggrund udstedes følgende retningslinjer for publicering for ansatte ved KU. Retningslinjerne hviler på gældende ret.

1. Ophavsretten til ophavsretligt beskyttet materiale ("værker"), som er frembragt af en universitetsansat forsker, tilhører den pågældende.
2. Beslutningen om at offentliggøre et værk, hvortil retten tilhører den ansatte, træffes af den ansatte, som også fastlægger vilkårene for offentliggørelsen.
3. Den ansatte og universitetet deler brugsretten i overensstemmelse med efterfølgende beskrivelse. Det indebærer, at værker, som er frembragt i administrativ sammenhæng (og som beskyttes ophavsretligt), undervisningsplaner, eksamensopgaver o.lign., kan udnyttes på sædvanlig vis inden for institutionen, herunder ved fotokopiering, udgivelse i materialesamlinger og kompendier, publikation på Internettet mv. med henblik på intern brug. Retten til at udnytte administrative værker på en måde, der ikke er udtryk for universitetets sædvanlige virksomhed, tilkommer de ansatte.
4. Universitetets brugsret afskærer ikke den ansatte fra at disponere over ophavsretten til værket. Adgangen til kommerciel udnyttelse og retten til at oppebære vederlag for direkte og anden udnyttelse tilkommer ophavsmanden.

Hvad er ophavsret?

Tidsskriftsartikler, lærebøger, akademiske afhandlinger og monografier nyder ophavsretlig beskyttelse. Det samme gør manuskripter, power point præsentationer og noter til forelæsninger og foredrag; og forelæsningerne og foredragene selv. Fotografier og andre billeder er også omfattet ligesom debatindlæg, kroniker o.lign. Også eksamensopgaver, rettevejledninger og øvelsesopgaver vil almindeligvis være beskyttet sammen med bedømmelser, notater, besvarelser af klager og andet administrativt materiale såsom undervisningsplaner, oplysninger til lektionskatalogen og anden studieinformation.

En universitetsansats hverdag består således i at fremstille materiale, som er beskyttet af ophavsretten. Ophavsretten indebærer en eneret til at råde over værket ved at fremstille eksemplarer af det. Herunder falder både fremstillingen af fysiske (papir)eksemplarer og digitale eksemplarer herunder lagring (upload) på en database. Eneretten betyder, at det er ophavsmanden selv, som bestemmer hvordan, hvornår, af hvem og på hvilke vilkår udnyttelsen skal finde sted. Udover disse "økonomiske" rettigheder indebærer den danske ophavsret, at ophavsmanden har en række ideelle rettigheder ("le droit moral"). Disse regler betyder, at ophavsmanden har krav på at blive krediteret som forfatter, og at forlaget eller andre ikke ændrer på værket på en krænkende måde.

Den ophavsretlige beskyttelse indtræder automatisk, når kravet om originalitet er opfyldt. Også udkast til artikler, preprints osv. nyder ophavsretlig beskyttelse. Der gælder heller ingen formkrav i form af registrering af ophavsret, deponering el.lign.

Visse værkskategorier er ikke genstand for ophavsret. Det gælder bl.a. love, administrative forskrifter og "lignende offentlige aktstykker", herunder interne notater, administrative vejledninger og korrespondance. For værker, som indgår som selvstændige bidrag til de nævnte aktstykker, er ophavsret mulig, men værket kan gengives i forbindelse med aktstykket.

Hvem har ophavsretten?

Ophavsretten er en personlig og individuel ret. Retten tilkommer den, der har ydet den indsats, som har ført til, at værket er originalt, dvs. "ophavsmanden". Ophavsretten er en formueret, som ophavsmanden kan overdrage ved aftale. Virkningen af en sådan aftale er, at det er erhverver - forlaget eller arbejdsgiveren - som kan håndhæve ophavsretten i stedet for ophavsmanden.

Ophavsretten kan overdrages både fuldstændigt eller delvist. Ved en fuldstændig (eksklusiv) overdragelse af "alle" rettigheder til et forlag vil ophavsmanden ikke selv kunne disponere yderligere over værket uden at krænke forlagets (ophavs- og aftale)ret. De ideelle rettigheder (f.eks. om navneangivelse) består dog også efter en aftale.

Ansatte forskeres ophavsret

Udgangspunktet om, at ophavsretten er en personlig og individuel ret, gælder også for værker, som er frembragt i arbejdstiden og til brug for udførelsen af ophavsmandens tjeneste. Loven indeholder ingen særlige regler om dette forhold - bortset fra en bestemmelse om edb-programmer (§ 59) - men der har i retspraksis udviklet sig den tommelfingerregel, at ophavsretten til værker, som er frembragt i et fast ansættelsesforhold overgår til arbejdsgiveren i den udstrækning, dette er "nødvendigt" for dennes "sædvanlige virksomhed", uden at der skal indgås en særlig aftale.

Der skal således altid anlægges en konkret vurdering, hvor ansættelsesforholdets karakter, værkets art og arbejdsgiverens forhold indgår. De ophavsretlige regler og principper fører til, at vurderingen er forholdsvist restriktiv, således at arbejdsgiveren normalt må kunne påvise, at udnyttelse af det pågældende værk virkelig er nødvendig og falder inden for hans sædvanlige virksomhed. Hvis dette ikke er tilfældet, kan arbejdsgiveren kun udnytte værket, hvis ophavsmanden giver sit samtykke, og der indgås en aftale.

Der findes ingen retspraksis om universitetsansattes rettigheder, men noget kan dog siges med en vis klarhed i relation til de værkskategorier, som er nævnt ovenfor.

Administrative værker – f.eks. breve, bedømmelser, notater, kursusplaner og anden studieinformation – er ofte ikke ophavsretligt beskyttet. I det omfang de er beskyttet, tilkommer retten til sædvanlig udnyttelse universitetet, som frit og uden at indhente tilladelse el.lign. kan disponere over sådant materiale ved at kopiere det, stille det til rådighed på Internettet osv. Retten hertil består, også efter at den ansatte har forladt institutionen. For materiale af denne karakter vil ophavsretten normalt ikke indebære en forpligtelse til at give oplysninger om ophavsmandens identitet.

Den ophavsretlige beskyttelse af **eksamensopgaver** kan give anledning til tvivl om identifikationen af den rette ophavsmand (-mænd). Det må dog under alle omstændigheder antages at høre med til universitetets sædvanlige virksomhed at stille sådanne opgaver til rådighed for de studerende på den måde inden for universitetet, som universitetet anser det for bedst, herunder online eller ved trykning af opgavesamlinger o.lign. Universitet erhverver alene en brugsret, som omfatter den brug, som er nødvendig af hensyn til den sædvanlige drift. Universitetets brugsret er ikke til hinder for, at ophavsmænd til opgaver o.lign. udgiver samlinger af disse kommercielt. Universitetet begrænses ikke i sin råden af sådanne aftaler. Den ophavsretlige bedømmelse af **rettevejledninger** er noget usikker, idet man kan argumentere for, at sådanne skal anses som "aktstykker" (der ikke er behæftet med ophavsret). Hvis man antager, at de nyder beskyttelse som

ophavsretlige værker, må universitetet opnå en brugsret til at udnytte sådanne, som svarer til retten til at udnytte eksamensopgaver.

For forskningsmateriale i form af **tidsskriftsartikler, monografier** o.lign. fører det almindelige udgangspunkt til, at retten til forskningsmateriale forbliver hos den ansatte. Ansættelsesaftalen kan ikke antages at indebære nogen rettighedsoverdragelse. Institutionen vil således normalt kun kunne råde, hvis der foreligger en særlig aftale herom, som omfatter den ansatte. Den ansatte kan disponere over sine værker i forhold til institutionen uden ophavsretlige bindinger og herunder bestemmelser om et arbejde skal offentliggøres, 2) ad hvilken kanal offentliggørelse skal ske og 3) vilkår herfor. Universitetet kan i kraft af sin sædvanlige ledelsesret fastsætte visse vilkår for værkets udnyttelse, men kan ikke ensidigt tiltage sig retten. Hertil kræves en (kollektiv eller individuel) aftale eller en særlig lovhjemmel. Som eksempler på vilkår, som må antages at kunne fastsættes i en sådan aftale, kan nævnes en anbefaling om at søge, at aftaler med forlag gøres ikke-eksklusive og således giver den ansatte forfatter mulighed for at lægge artikler o.lign. på en ikke-kommerciel hjemmeside, f.eks. i form af et såkaldt institutional repository. Retten til at oppebære vederlag tilkommer den ansatte. Dette gælder vederlag både for den direkte udnyttelse (forlagsaftalen) og for anden udnyttelse f.eks. fotokopiering (via COPY-DAN).

Retten til **lærebøger** behandles som (andet) forskningsmateriale, og universitetet kan således ikke uden aftale disponere over sådanne værker. Retten til at oppebære vederlag tilkommer den ansatte, jf. lige ovenfor.

Retten til **undervisningsmateriale** herunder forelæsningsnoter, handouts, power point-præsentationer beror hos den ansatte, og ansættelsen kan ikke i sig selv antages at indebære en rettighedsovergang. Hvis materialet er frembragt med henblik på en mere almen anvendelse, f.eks. udgør en del af et e-learning-projekt, må den ansattes deltagelse i dette projekt normalt antages at have indebåret en overdragelse af retten til udnytte værket i den sammenhæng. Denne ret for universitetet må antages at bestå, også efter den ansatte har forladt institutionen. Hvis projektet ændrer karakter, eller hvis udnyttelsen bliver en anden – projektet kommerialiseres eller der gives adgang for en helt ny gruppe studerende – kræves der tilladelse til anvendelsen.

/Tiltrådt af HSU 24. juni 2005

E-publicering – ophavsretlige spørgsmål

BILAG 12

En rapport udarbejdet for DEF, Danmarks Elektroniske Forskningsbibliotek, af

Harald v. Hielmcrone

Juli 2004

Forord

Denne rapport er udarbejdet inden for rammerne af *det nationale programområde for videnskabelig E-publicering*, et initiativ i regi af Danmarks elektroniske Forskningsbibliotek.

Programområdet iværksætter undersøgelser og projekter relateret til fremtidens videnskabelige kommunikation og publicering af relevans for dansk forskning.

Det overordnede formål er dobbelt:

- at bidrage til åben adgang til danske forskningsresultater i videst muligt omfang
- at bidrage til at dansk forskning, dens institutioner og forskere, eksponeres så effektivt som muligt i den internationale digitale videndeling og kommunikation.

Dette forudsætter, at der arbejdes med tekniske og organisatoriske løsninger på tværs af danske universiteter og forskningsinstitutioner og at dette sker i et samarbejde med internationale initiativer. Det forudsætter ligeledes, at der udvikles modeller for E-publicering sammen med udgivere og at der samarbejdes om standarder og software. Indsatsområderne omfatter

- Standardisering, rettigheder, dialog
- Institutional Repositories
- Videnskabelige tidsskrifter
- Preprints, rapporter mv.
- Den Danske Forskningsdatabase

Forskningschef ved Statsbiblioteket, mag. art. Harald v. Hielmcrone, har stået for tilrettelæggelse og gennemførelse af udredningen, der knytter an til indsatsområdet ”standardisering, rettigheder, dialog”. Harald v. Hielmcrone har i mange år arbejdet med problemstillinger i relation til copyright, bl.a. som dansk repræsentant i de internationale foreninger EBLIDA og IFLA.

Seniorforsker, ph.d. Helge Clausen, Statsbiblioteket og chefkonsulent Søren Find, D’ARC, DTU’s center for analyse og forskningsformidling, har bidraget med dataindsamlingen.

Annette Winkel Schwarz, formand for programområdet
6. juli 2004

Indhold

Sammenfatning	4
Indledning	5
Retlige forhold	6
Ophavsrettens almindelige bestemmelser.....	6
Ophavsret i arbejdsforhold.....	7
Forskeres ophavsret.....	7
Lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner.....	8
UBVA's politik og anbefalinger.....	9
Publicering og arkivering	11
Open Access.....	11
Universiteternes publicering og arkivering af de ansattes forskning.....	12
Publikationsmønstret.....	13
Forlagenes krav til ophavsretten.....	13
Forskningspolitiske forhold.....	16
Anbefaling	17
BILAG	18
Bilag 12.1.....	18
<i>Policy F/1.3 E-print repository for research output at QUT</i>	18
Bilag 12.2.....	20
<i>Fordeling af publikationer på kategorier</i>	20
Bilag 12.3.....	21
<i>Forlagskontrakter ved tss. publicering</i>	21
Bilag 12.4.....	22
<i>Forlag benyttet til publicering af STM artikler af danske forskere i 2003</i>	22
Bilag 12.5.....	25
<i>UBVAs modelaftale med vejledning</i>	25

Sammenfatning

Forskning, især inden for STM området, foregår i international sammenhæng, og det er vigtigt, at danske forskere har en tæt kontakt til det internationale forskningsmiljø.

Et indgreb i forskerens eneret til at bestemme, hvor der skal publiceres kan i visse tilfælde forskertse forskerens mulighed for at publicere i de mest attraktive tidsskrifter og derved kunne have uheldige forskningspolitiske følger.

Universiteternes behov for at profilere sig er også på længere sigt i forskerens interesse, men forholdet vil nok blive tillagt mindre betydning i en akut interessekonflikt, hvor forskerens mulighed for at publicere i et meget velrenommeret tidsskrift står på spil.

På denne baggrund må det anbefales, at universiteterne og de højere læreanstalter formulerer en publiceringsstrategi, der tilgodeser

- forskernes behov meritering og kommercielle muligheder
- hensynet til institutionens synliggørelse,
- ønsket om at sikre åben adgang til danske forskningsresultater og forskningsformidling i en international sammenhæng.

Det anbefales forskerne primært at indgå non-eksklusive aftaler med forlagene og dermed sikre mulighederne for parallel eller alternativ publicering.

Indledning

Formålet med dette notat er et belyse de problemer, især i relation til ophavsretten, der knytter sig til spørgsmålet, om universiteter og højere læreanstalter bør påtage sig at publicere deres ansatte forskeres videnskabelige arbejder parallelt med – eller som et alternativ til udgivelse på de kommercielle forlag

Man er i de senere år blevet mere bevidst om, at alle former for virksomheder og institutioner, herunder også universiteter og højere læreanstalter, bør præsentere sig selv via hjemmesider på internettet. I en tid hvor universiteter og højere læreanstalter i stigende grad, også i Europa, begynder at konkurrere om de dygtige studerende, er man fra universiteternes ledelses side blevet opmærksom på, at de ansattes forskning er et væsentligt element i læreanstaltens profilering i forhold til omverdenen og en vigtig – måske afgørende konkurrenceparameter.

Sideløbende med denne udvikling er der sket markante fusioner mellem store bog- og tidsskriftsforlag. Fire store forlag dominerer nu markedet for STM tidsskrifter (Science, Technology and Medicine). Dette har ført til en større opmærksomhed på de uforholdsvis store prisstigninger internationale videnskabelige tidsskrifter udviser sammenlignet med andre varer og sammenholdt med de almindelige prisstigningsindekser. Den monopolagtige udvikling og de store prisstigninger har fremmet interessen for at undersøge mulighederne for alternativ publicering.

En nærliggende publiceringskanal er universitetets eller læreanstaltens egen hjemmeside, f.eks. således at universitetet opretter et elektronisk arkiv, der indeholder medarbejdernes forskningspublikationer. Faktisk er det nu sådan, at når man søger en bestemt forskers arbejder, forventer man at kunne finde dem – eller som minimum de bibliografiske oplysninger – på hans hjemmeside på den institution, hvor han er ansat. Hvis tilstrækkeligt mange udnytter denne mulighed kan man mindske afhængigheden af de internationale tidsskriftsforlag og samtidig profilere institutionen.

Afgørende for, at dette kan lade sig gøre, er imidlertid, at forskerne administrerer deres ophavsret på en anden måde, end det normalt er tilfældet. Forholdet er nemlig det, at forskerne i udgangspunktet har ophavsretten til deres værker, f.eks. tidsskriftsartikler, men at denne ret som regel overdrages til det forlag, der publicerer værket. Denne overdragelse af ophavsretten er derfor kommet i fokus.

Skal man løse de retlige problemer med institutionernes elektroniske publicering og arkivering af deres forskeres arbejder, hvad enten løsningen skal bestå i en lovregulering eller være aftalebaseret, må man se på den sociale kontekst, hvori forskerne publicerer, og søge at afdække de mulige interessekonflikter og forskningspolitiske konsekvenser.

- Forskere har eller kan have en stærk personlig interesse at bevare ophavsretten til egne værker. Denne interesse kan være af direkte økonomisk art eller mere indirekte, knyttet til den prestige og de deraf følgende karrieremuligheder, som følger af at kunne udgive på

bestemte forlag eller i bestemte tidsskrifter. Det er nok rigtigt, at de fleste forskere er interesseret i at få deres arbejder publiceret uden tanke for direkte økonomisk vinding, men de er ikke ligeglade med, hvor det sker. Det kan have afgørende betydning for en forskers karriere, at have publiceret i det ”rigtige” tidsskrift.

- Tidsskrifter er især vigtige i meriteringsøjemed. Hvordan vil dansk forskning og danske forskere være stillet, hvis dansk lovgivning gør indgreb i forskernes ophavsret m.h.p. e-publicering i institutionel regi? Spørgsmålet er, om de førende udenlandske tidsskrifter vil tage artikler fra danske forskere, som allerede har været offentligt tilgængelige i Danmark. Vil de ikke det, kan dansk forskning blive isoleret fra den internationale frontforskning. Dels fordi man ikke er synlig i de førende tidsskrifter, dels fordi forskerne ikke kan meritere sig tilstrækkeligt, til at de får ansættelse i attraktive udenlandske forskningsmiljøer.
- Forskere har ingen *direkte* interesse i at institutionens udgifter til tidsskrifter reduceres. Der er for langt fra den enkelte forskers dagligdag til at motivere en større medleven i institutionens almindelige økonomiske forhold. Dertil kommer at udgifter til litteratur kan synes marginal i forhold til institutionens samlede budget.

Retlige forhold

Ophavsrettens almindelige bestemmelser

Efter ophavsretsloven har den, som frembringer et litterært eller kunstnerisk værk ophavsret til værket. For at en frembringelse kan være et værk i ophavsrettens forstand, skal det have *værkshøjde*. Det vil sige, at det skal være resultatet af en egen selvstændig skabende intellektuel indsats fra ophavsmandens side. Når det drejer sig om forskeres arbejder, hvad enten der er tale om videnskabelige værker i form af monografier eller tidsskriftsartikler eller der er tale om værker af formidlende, f.eks. populærvidenskabelig karakter, har alle indiskutabelt værkshøjde.

Ophavsretten medfører, at ophavsmanden i udgangspunktet har retten til at beslutte, om værket skal gøres tilgængeligt for almenheden og om der må fremstilles eksemplarer af det.

Som fremstilling af eksemplarer anses også det forhold, at værket overføres på en indretning, som kan gengive det. Dette indebærer, at andre – f.eks. universitetet eller dets bibliotek – ikke uden ophavsmandens tilladelse eller særlig hjemmel i loven kan overføre værket til en indretning, som kan gengive det, f.eks. universitetets hjemmeside.

Ophavsret i arbejdsforhold

Det er den, der ved en personlig skabelsesproces frembringer værket, som har ophavsretten. Heraf følger, at en ophavsmand nødvendigvis er en *fysisk person*. Ophavsretten kan ikke opstå hos en juridisk person, men juridiske personer som institutioner eller virksomheder kan helt eller delvist erhverve rettighederne.

Ophavsretsloven har ikke nogen almindelig bestemmelse om forholdet mellem arbejdsgiver og arbejdstager. Hvor der er tale om et arbejdsforhold, er forholdet reguleret ved overenskomst eller individuel aftale eller det kan bero på sædvane. I faste ansættelsesforhold anses ophavsretten for overdraget til arbejdsgiveren i det omfang, det er nødvendigt for dennes sædvanlige virksomhed. Hvad der er *sædvanlig virksomhed* vurderes enten ud fra det tidspunkt, værkerne blev fremstillet eller aftalen om arbejdsforholdet blev indgået eller sidst revideret.

Ophavsmanden kan helt eller delvist overdrage sine rettigheder, men ophavsmandens moralske rettigheder, *droit morale*, kan ikke overdrages. De moralske rettigheder vedrører retten til at blive navngivet i forbindelse med sit værk, at værket ikke må bringes i en for ophavsmanden krænkende sammenhæng o.l.

Man kan overdrage fremtidige værker, fremtidige rettigheder og fremtidige udnyttelsesformer. Men hvis en given udnyttelsesform ikke har været kendt på aftaletidspunktet, går man ud fra, at ophavsmanden ikke har overdraget denne udnyttelsesform.

Overdragelse af ophavsretten, giver ikke erhververen ret til at ændre værket eller til at videreoverdrage ophavsretten medmindre videreoverdragelsen er sædvanlig eller åbenbart forudsat.

Der gælder en særlig bestemmelse om ophavsret til edb-programmer frembragt af en arbejdstager under udførelsen af dennes arbejde eller efter arbejdsgiverens anvisninger. Ophavsretten til disse overgår til arbejdsgiveren.

Forskeres ophavsret

Forskning sker normalt som led i et ansættelsesforhold. Forskningens resultater offentliggøres normalt i videnskabelige værker, dvs. i bøger, tidsskriftsartikler o.l. og meddeles i undervisningen af studerende på den lærestalt, hvor forskeren er ansat.

De videnskabelige tidsskrifter udgives enten af kommercielle forlag eller af videnskabelige selskaber. Videnskabelige bøger udgives normalt af kommercielle forlag – ikke sjældent med finansiel støtte, f.eks. fra forskningsfonde. Nogle universiteter er dog også engageret i forlagsvirksomhed. Formålet hermed er dels at sikre lærestaltens forskere en publiceringsmulighed, dels at profilere lærestalten udadtil. At universiteterne nu begynder at

bruge institutionens hjemmeside hertil, er en nærliggende udnyttelse af ny teknologi.

Hvad angår forskning foretaget på offentlige højere læreanstalter er der i Danmark hverken aftaler om eller sædvane for, at ophavsretten til de videnskabelige arbejder overdrages til læreanstalten. Forskerne beslutter selv, om de ønsker at publicere deres videnskabelige arbejder, og de kan – i alt fald i princippet – også selv fastsætte vilkårene herfor.

At det forholder sig således kan ikke undre, eftersom det hidtil heller ikke har været en del af læreanstaltnernes sædvanlige virksomhed at publicere forskerens værker. Læreanstaltnernes primære formål er at forske, at levere forskningsbaseret undervisning til studerende samt at afholde eksaminer. En evt. udgivelsesvirksomhed ligger uden for de offentligt finansierede formålsbestemte opgaver. Hvor det finder sted, er det en selvstændig virksomhed.

Om ophavsretten til edb-programmer, udviklet af forskere, der er ansat på de højere læreanstalter, overgår disse, er uafklaret. På den ene side har læreanstalterne ikke til formål at producere og sælge edb-programmer. På den anden side er det i bemærkningerne til § 3 i *Lov om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner* anført, at "...ophavsretten til edb-programmer frembragt i ansættelsesforhold på et universitet eller anden højere uddannelsesinstitution under forskningsministeriet eller en sektorforskningsinstitution, tilkommer institutionen". Koktvedgaard¹ bemærker, at der endnu ikke er nogen retspraksis på området.

Med forbehold for særreglen vedr. edb-programmer er konklusionen altså, at ophavsretten til de værker, der frembringes af forskere ansat ved de offentlige læreanstalter som led i deres arbejdsforhold, ikke overgår til læreanstalterne. Men der er for så vidt ikke noget til hinder for, at dette kan ændres ved aftale eller ved lov.

LoV om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner

Indtil vedtagelsen af *LoV om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner* (LoV nr. 347 af 2. juni 1999) har forskere ved offentlige forskningsinstitutioner selv haft retten til deres opfindelser.

Det var en følge af, at de i *LoV om arbejdstagers opfindelser* (Lovbekendtgørelse 1986-03-18 nr. 131) udtrykkeligt var undtaget, det i lovens § 1 stk. 3, blev fastslået, at "Lærere og andet videnskabeligt personale ved universiteter og andre højere læreanstalter anses ikke i denne deres egenskab som arbejdstagere og har den fulde ret til de af dem gjorte opfindelser, medmindre andet måtte være bestemt ved anden lov eller følge af aftale"

Med *LoV om opfindelser ved offentlige forskningsinstitutioner* ændredes dette forhold. Formålet med loven er at sikre, at forskningsresultater frembragt ved hjælp af offentlige midler nyttiggøres for det danske samfund ved erhvervsmæssig udnyttelse. Loven gælder opfindelser,

¹ Koktvedgaard, Lærebog i immaterialret, 6.udg. 2002 s. 92.

dvs. frembringelser, der vil kunne patenteres efter patentloven eller registreres som brugsmødel efter brugsmødeloven, og er resultat af aktiviteter udført som led i ansættelsesforholdet.

Omfattet er ansatte ved

- universiteter under Forskningsministeriet (nu Videnskabsministeriet)
- sektorforskningsinstitutioner,
- offentlige sygehuse eller sundhedsvidenskabelige forskningsinstitutioner under amtskommunerne eller Hovedstadens Sygehusfællesskab

Loven fastslår, at retten til opfindelser, der er gjort af en arbejdstager ved de nævnte institutioner i udgangspunktet tilkommer arbejdstageren. Men institutionen har krav på at få de til opfindelsen knyttede rettigheder overdraget til sig. Har en arbejdstager som led i arbejdet gjort en opfindelse, har vedkommende derfor pligt til at underrette institutionen herom.

Institutionen skal inden for 2 måneder eller en anden frist, aftalt med arbejdstageren, afgøre om den ønsker at overtage rettighederne til opfindelsen og dermed også pligten til at søge den udnyttet erhvervsmæssigt, eller om den vil lade retten forblive hos den ansatte mod et vederlag ved en evt. erhvervsmæssig udnyttelse. Hvis institutionen ikke inden for den angivne eller aftalte frist har meddelt sin afgørelse til arbejdstageren, beholder denne alle rettigheder til opfindelsen.

Sammenligner man denne lov med *Lov om Arbejdstageres Opfindelser* bemærker man en væsentlig forskel. I følge *Lov om Arbejdstageres Opfindelser* kan arbejdsgiveren kun gøre krav på retten til opfindelser, der er gjort inden for virksomhedens arbejdsområde eller som resultat af en opgave stillet af arbejdsgiveren. Til forskel herfra kan universiteter og sektorforskningsinstitutioner gøre krav på *enhver* opfindelse, der er gjort som led i ansættelsesforholdet, uanset om der er tale om en bestillingsopgave fra institutionsledelsen eller en opgave defineret af den ansatte selv.

UBVA's politik og anbefalinger

Udvalget til beskyttelse af videnskabeligt arbejde (UBVA) er et stående udvalg under Akademikernes Centralorganisation. Udvalget har til opgave at varetage de faglige interesser vedrørende ophavsrettigheder for medlemmer af organisationer tilsluttet Akademikernes Centralorganisation.

Udgangspunktet for UBVA er, at publicering er en nødvendighed for forskerne. Af to grunde: Man har behov for at meritere sig, og man har behov for at kommunikere med andre forskere. Det første formål varetages ved at publicere, helst i velrenommerede tidsskrifter, hvor ens arbejde også bliver bedømt af fagfæller (*peer review*) inden udgivelsen. Det andet hensyn varetages tit ved at man sender manuskriptet, et såkaldt *preprint*, til fagfæller, eller gør det tilgængeligt ved at lægge det op på en server, hvor det kan findes af interesserede. Det er også

almindeligt at forelægge forskningsresultater på konferencer og at benytte dem i undervisningen. Derfor er det vigtigt, at den aftale, som forskere indgår med tidsskriftsforlaget, som de ønsker skal publicere artiklen i den færdige form, ikke stiller sig i vejen for disse former for benyttelse.

I udgangspunktet har forskeren, som nævnt, eneret til værket og kan selv fastsætte vilkårene. Mange oplever det imidlertid ikke sådan når de får tilsendt forlagets standardaftale. De fleste vil nok opfatte det som en *take it or leave it* situation og skriver under på den stiplede linje, hvorved de kan fraskrive sig rettigheder, som det er vigtigt at beholde.

UBVA ønsker at styrke forskernes muligheder for selv at bestyre deres ophavsrettigheder. I forbindelse med publicering af deres arbejder anbefaler UBVA således, at forskerne bør undgå at overdrage ophavsretten til forlaget som en *eneret*. Dvs. at de bør reservere sig muligheden for at bruge materialet også i andre sammenhænge, f.eks. på egen hjemmeside, til undervisningsbrug &c.

UBVA har offentliggjort en vejledning for forskere med en model for en forlagsaftale på internetadressen:

<http://www.ac.dk/documents/pdf-filer/ubva/Publicering/Publicering.pdf>

(I den trykte udgave: bilag 5)

Publicering og arkivering

Open Access

Internettets udvikling har skabt forudsætninger for at organisere videnskabelig kommunikation på en ny måde. I lang tid har det været almindeligt, at forskere sender preprints til hinanden og til preprintarkiver. Det første preprint arkiv findes i Los Alamos, og blev oprettet i 1991. Efterhånden kom flere elektroniske preprintarkiver til, og inden for de sidste 5 år har en lang række initiativer og projekter, hvis formål er etablering af fuldtekstarkiver, set dagens lys.

Dertil kommer den stadigt mere udbredte tendens til *self archiving*, dvs. at man lægger kopier af sin videnskabelige produktion, fortrinsvist tidsskriftsartikler, på sin egen hjemmeside eller i universitetets elektroniske arkiv. Dels fordi det fungerer det som et udstillingsvindue for en selv og det er med til at profilere arbejdspladsen, dels af praktiske grunde. Til et sådant arkiv kan der være graduerede adgangsforhold, f.eks. afhængigt af om der er tale om en intern eller ekstern bruger o.l.

I protest mod STM tidsskriftsforlagernes prispolitik og tiltagende tendens til monopolisering af markedet, dannedes i 1999 *Open Archives Initiative*². Formålet hermed er at tilvejebringe alternative publiceringskanaler, der sikrer forskerne mulighed for frit at stille deres forskningsresultater til rådighed for andre forskere. Midlet er udvikling af tekniske standarder, der gør det muligt samtidigt at søge i et stort antal fuldtekstarkiver. Open Access initiativet fik et væsentligt momentum takket være stærk støtte fra Max Planck Institutet. Institutet tog initiativ til afholdelse af en konference i Berlin i oktober 2003, der mundede ud i den såkaldte *Berlin Declaration*.³

For at lette brugen af ophavsretligt beskyttede værker, er det hensigtsmæssigt, at der til den enkelte artikel kan knyttes oplysninger om vilkår for benyttelse, helst i en standardiseret form. Dette har et initiativ, der kalder sig *Creative Commons*⁴ sat sig for at løse. Man har udarbejdet en standardlicens, der dels findes i kort form, det de kalder ”menneskesprog”, dels i ”juridisk” sprog og endelig som en digital kode, der knyttes til det elektroniske dokument.

I følge den korte, ”menneskelige”, version⁵ tillader licensen brugeren at kopiere, distribuere, vise og fremføre værket under forudsætning af at ophavsmanden krediteres. Værket må ikke bruges til kommercielle formål og det må ikke bearbejdes uden ophavsmandens tilladelse. Hvis man spreder værket videre må man gøre opmærksom på disse vilkår.

Den ”juridiske” version⁶ af denne licens er til gengæld så ordrig i beskrivelsen af, hvad man må og i særdeleshed af, hvad man *ikke* må gøre, at den nærmest er uforståelig og derfor næppe

2 <http://www.openarchives.org/>

3 <http://www.zim.mpg.de/openaccess-berlin/berlindeclaration.html>

4 <http://creativecommons.org/>

5 <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/1.0/>

6 <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/1.0/legalcode>

anvendelig i praksis. Man må forvente, at forskere næppe vil gøre brug af licensen, når de ikke har mulighed for at forstå vilkårene. Man tør derfor ikke spå initiativet nogen stor fremtid i Danmark, medmindre der sker en omfattende revision af teksten og den bliver tilpasset danske forhold. Dette skulle der imidlertid også være mulighed for idet *Creative Commons* har kontakt til jurister i enkelte lande, og får dem til at udarbejde versioner, der er tilpasset det pågældende lands forhold. Det kunne være en opgave for UBVA nærmere at undersøge mulighederne herfor og evt. forestå en sådan tilpasning.

Universiteternes publicering og arkivering af de ansattes forskning.

Skal universiteterne kunne kræve en ret til at publicere og arkivere de ansatte forskeres videnskabelige værker, bør man indledningsvist afklare, hvad der evt. kunne være omfattet af en sådan ordning.

Som model kunne man tage det tekniske universitet i Brisbane i Queensland i Australien, Queensland University of Technology (QUT). Deres regelsæt er kort og klart. (Bilag 1)

Regelsættet omfatter ansattes og post-graduate studerendes videnskabelige arbejder, der *ikke* er beregnet på at blive udnyttet erhvervmæssigt eller for hvilke der skal betales ophavsretligt vederlag til forfatterne eller universitetet. Det vil sige, at hele universitetets offentligt tilgængelige videnskabelige produktion, med den nævnte undtagelse, skal placeres i universitetets elektroniske arkiv. På den måde ønsker universitetet at bidrage til det voksende internationale corpus af bedømt- og anden videnskabelig litteratur, der er tilgængelig online.

Konkret nævnes følgende typer materiale som inkluderet i arkivet:

- Bedømte forskningsartikler efter publicering i videnskabelige tidsskrifter efter aftale med udgiveren
- Bedømt forskningslitteratur i preprint perioden men mulighed for at tilføje rettelser efterfølgende efter forfatterens afgørelse
- Ph.d afhandlinger
- Ikke-bedømt forskningslitteratur, conferencebidrag, kapitler i antologier &c.

Materiale som skal udnyttes erhvervmæssigt eller som indeholder fortroligt materiale eller hvis offentliggørelse ville krænke en lovbestemt forpligtelse for universitetet og/eller forfatteren, skal ikke indgå i arkivet.

Forfatterne og forskere har ansvar for at deres materiale indgår i arkivet. Universitetsbiblioteket bistår hermed og har i øvrigt ansvar for arkivets drift.

For så vidt som forfattere og forskere har hjemmesider skal de linke til publikationer, som de har ladet indgå i arkivet.

Det bemærkes, at forpligtelsen til at deponere i arkivet udtrykkeligt undtager materiale, som forfatteren kan have en økonomisk interesse i at udgive selvstændigt, f.eks. lærebøger eller på anden måde at udnytte erhvervmæssigt, f.eks. ved patentering. At fortroligt materiale holdes uden for, og at der ikke må deponeres materiale, hvis det ville krænke lovbestemte forpligtelser, turde være en selvfølge.

Hvis de højere læreanstalter med deres medarbejdere aftalte retningslinjer for publicering af videnskabelige arbejder, der ligger på linje med de her skitserede, ville det kunne støtte forskernes stilling i forhold til forlagene, uden at forskernes økonomiske interesser behøver at blive gået for nær.

Publikationsmønstret

For at kunne vurdere mulige konsekvenser af evt. ændringer af vilkårene for forskningspublicering, kan det være nyttigt at se, hvordan der publiceres inden for forskellige fagområder, og hvad slags publikationer der typisk er tale om. For at belyse dette undersøgte vi – som et eksempel – Aarhus Universitets Årsberetning for 2002 nærmere for 10 udvalgte fag.

Det fremgår at ca. 70 % er afsluttede forskningspublikationer. Disse udgør altså klart den største del af publikationerne. De resterende 30 % udgøres af anmeldelser, konferencebidrag og arbejdspapirer, evaluering og forskningsrapporter og anden forskningsformidling.

Forskningspublikationerne fordelte sig således:

Forsk 2002 AU	Lingvistik	Psykologi	Jura	Økonomi	Odontolog	Matematik	Biologi	I alt
Forskningspublikationer	11	83	155	71	54	36	270	680
Monografier	2	11	20	13	3	2	24	75
Bidrag i antologier	3	26	86	15	5	3	25	163
Art. i int. tss.	6	29	7	26	46	29	218	361
Art. i da. tss.		17	42	17		2	3	81

(Den samlede fordeling ses i bilag 2.)

Monografier og bidrag i antologier udgør 35 %, mens artikler i internationale og danske tidsskrifter udgør henholdsvis 53 % og 12 %.

Forlagenes krav til ophavsretten.

Det er en udbredt opfattelse, at forlagene stiller krav om overdragelse af ophavsretten som betingelse for at publicere. Spørgsmålet er, hvilke krav til eksklusivitet stiller forlagene?

Dette spørgsmål er blevet undersøgt inden for rammerne af Romeo projektet, *Romeo Studies 4*.⁷ Man undersøgte 80 udgiveres aftaler med forfatterne med særligt henblik på at afklare, i hvilket omfang de tillader forfatterne selv at arkivere deres artikler i elektronisk form og gøre dem tilgængelige for almenheden. Resultatet af undersøgelsen var, at

- 90 % af forlagene kræver at ophavsretten overføres til dem, og 69 % kræver at det sker inden review processen går i gang.
- 75 % af forlagene kræver at forfatteren garanterer at artiklen ikke har været offentliggjort tidligere, men kun to forlag erklærede udtrykkeligt, at tilgængeliggørelse af preprint anses som offentliggørelse.
- I 28,5 % af aftalerne beholder forfatteren ingen rettigheder til videre udnyttelse af deres egne artikler.
- Men 42,5 % af forlagene tillader forfatterne at arkivere artiklen elektronisk i en eller anden form. Der er stor forskel på de vilkår, hvorunder det kan ske.

Inden for Romeo projektet har man også etableret en liste over forlag med angivelse af vilkårene for preprint eller postprint publicering. Liste opdateres løbende. Pt. viser statistikken, der er tilgængelig på adressen, <http://www.sherpa.ac.uk/romeo.php?stats=yes> følgende forhold:

Publisher copyright policies & self-archiving
Statistics for the 95 publishers on this list

ROMEO colour	Archiving policy	Publishers	%
green	can archive pre-print and post-print	41	43
blue	can archive post-print (ie final draft post-refereeing)	13	14
yellow	can archive pre-print (ie pre-refereeing)	6	6
white	archiving not formally supported	35	37

Summary: 63% of publishers on this list formally allow some form of self-archiving.

Problemet med Romeo undersøgelserne er, at der er tale om meget forskellige forlag. For at belyse, om de her beskrevne forhold også gør sig gældende for tidsskrifter med høj *impact factor* har vi foretaget en stikprøve, omfattende de samme 10 fag, som er nævnt ovenfor. Med udgangspunkt i disse har vi ønsket at undersøge udgivelsesaftaler for de benyttede tidsskrifter med størst *impact factor*. For hvert fag blev de 10 tidsskrifter med størst *impact factor* (beregnet som gennemsnit for årene 2000 til 2002) udvalgt. Der var 460 artikler med danske forfattere eller medforfattere i top 10 listen.

⁷ Romeo Studies 4: An Analysis of Journal Publishers' Copyright Agreements. Elizabeth Gald, Charles Oppenheim, and Steve Proberts
Department of Information Science, Loughborough University.
This article has been accepted for publication in *Learned Publishing*, 164 October 2003.

Fig. 3.

2000-2002	Artikler i alt	Artikler i top-10	Top-10 i procent
Linguistics	19	3	15,8
Psychology	51	1	2,0
Law	18	0	0,0
Economics	310	19	6,1
Dentistry	274	119	43,4
Oncology	430	79	18,4
Mathematics	396	11	2,8
Biology	2530	206	8,1
Geological Engineering	8	4	50,0
Chemical Engineering	169	18	10,7
I alt	4205	460	10,9

De 460 artikler fordelte sig på 25 forlag. Disse forlags kontrakter blev undersøgt.

Resultatet var følgende:

- 7 forlag tillader ikke forfatterne at offentliggøre hverken preprint eller postprint på egen eller institutionens server. De anerkender dog, at de ophavsretlige regler i USA (og UK) ikke giver offentligt ansatte forskere eneret til deres værker og at de derfor er undtaget fra forbuddet mod offentliggørelse før udgivelsen.
- 14 forlag tillader forfatteren at offentliggøre enten preprint, postprint eller begge dele. 6 tillader det ikke.
- 4 forlag havde ingen offentligt tilgængelige oplysninger om vilkår for publicering, og det var heller ikke muligt at indhente oplysninger herom.

Denne undersøgelse blev suppleret med en undersøgelse af de mest benyttede tidsskriftsforlag. D'ARC, DTU's center for analyse og forskningsformidling, identificerede de mest benyttede tidsskriftsforlag inden for STM tidsskrifterne. I 2003 var der i alt 7.659 artikler med danske forfattere eller medforfattere. En stikprøve på 499 artikler gav følgende rækkefølge:

FORLAG – 2003	Procent
ELSEVIER SCIENCE INC incl.PERGAMON + ACADEMIC PRESS	19,2
BLACKWELL VERLAG GMBH	11,2
W B SAUNDERS CO LTD	10,0
SPRINGER-VERLAG + KLUWER fra foråret 2004	8,6
TAYLOR & FRANCIS LTD	3,8
AMERICAN PHYSICAL SOC	2,4
OXFORD UNIV PRESS INC	2,4
ASSOC RESEARCH VISION OPHTHALMOLOGY INC	2,0
AMER CHEMICAL SOC	1,8
AMER PHYSIOLOGICAL SOC	1,8

CAMBRIDGE UNIV PRESS	1,6
LIPPINCOTT WILLIAMS & WILKINS	1,6
NATURE PUBLISHING GROUP	1,6
JOHN WILEY & SONS LTD	1,4

Hele listen ses som Bilag 12.4

Disse 14 forlag tegner sig for knapt 70 % af danske STM forskeres publikationer i 2003 (for så vidt de er registreret i Web of Science). Af disse forlag er der kun to, nemlig American Chemical Society og Lippincott Williams & Wilkins, der hverken tillader publikation af preprint eller postprint. Det har ikke været muligt at få Springer Verlag til at oplyse om vilkårene. De øvrige forlag tillader forfatterne at publicere enten preprint, postprint eller begge dele. Disse tegner sig for godt 57 % af publikationerne.

Den konklusion, man kan drage på baggrund af de her undersøgte eksempler, er, at der ikke synes at være nogen markant forskel på forlagenes politik, hvad enten der er tale om tidsskrifter med høj *impact factor* eller det er tale om de mest benyttede tidsskriftsforlag. I rundt regnet 60 % af tilfældene tillader man forfatterne at publicere artikler enten som preprint, postprint eller begge dele. Det samme forhold gør sig gældende i Romeo-listen over forlag, hvorimod Romeo-projektet undersøgelsen, *Romeo Studies 4*, viser at kun i godt 40 % af tilfældene bevarer forfatteren ret til en eller anden form for arkivering. Formentlig skyldes forskellen, at man i denne undersøgelse ikke stillede de samme præcise spørgsmål. Tidsfaktoren kan også spille en rolle. Stadigt flere forlag giver efter for presset fra Open Access bevægelsen og accepterer nu forskellige former for selv arkivering og publicering.

Forskningspolitiske forhold

I indledningen omtales, at det er vigtigt at overveje de forskningspolitiske konsekvenser af et evt. indgreb i forskernes eneret til at bestemme, hvor de vil publicere deres resultater. Vil et evt. indgreb kunne afskære danske forskere fra at publicere i relevante velrenommerede tidsskrifter og vil dette kunne få uheldige konsekvenser for deres meritering og dernæst på deres muligheder for ansættelser på udenlandske universiteter og kontakter til udenlandske forskere.

Forskning, især inden for STM området, foregår i international sammenhæng, og det kan ikke nytte noget, at danske forskere afskæres fra kontakt til det internationale forskningsmiljø. Spørgsmålet er altså, om et indgreb i forskerens eneret til at bestemme, hvor der skal publiceres, f.eks. ved at forskeren pålægges en pligt til at offentliggøre og arkivere sine forskningsresultater i lærestaltens regi, vil forskertse forskerens mulighed for at publicere i de mest attraktive tidsskrifter og derved kunne have uheldige forskningspolitiske følger.

Det vil det kunne have i enkelte tilfælde. Selv om ca. 60 % af forlagene, herunder nogle af de dominerende, tillader forfatteren selv at offentliggøre artikler enten som preprint eller som

postprint, har vi set eksempler på forlag, der har tidsskrifter med høj impactfaktor, der udtrykkeligt kræver at artiklen ikke offentliggøres andre steder end i det pågældende tidsskrift

–

heller ikke som preprint. De fleste forlag anerkender dog, at de ophavsretlige regler i USA og UK ikke giver offentligt ansatte forskere eneret til deres værker, og de er derfor normalt undtaget fra forbuddet mod offentliggørelse før udgivelse. Om danske forskere vil kunne blive omfattet af en sådan undtagelse kan man ikke på forhånd vide.

Universiteternes behov for at profilere sig er også på længere sigt i forskerens interesse, men forholdet vil nok blive tillagt mindre betydning i en akut interessekonflikt, hvor forskerens mulighed for at publicere i et meget velrenommeret tidsskrift står på spil.

Anbefaling

Forskning, især inden for STM området, foregår i international sammenhæng, og det er vigtigt, at danske forskere har en tæt kontakt til det internationale forskningsmiljø.

Et indgreb i forskerens eneret til at bestemme, hvor der skal publiceres kan i visse tilfælde forskerte forskerens mulighed for at publicere i de mest attraktive tidsskrifter og derved kunne have uheldige forskningspolitiske følger.

Universiteternes behov for at profilere sig er også på længere sigt i forskerens interesse, men forholdet vil nok blive tillagt mindre betydning i en akut interessekonflikt, hvor forskerens mulighed for at publicere i et meget velrenommeret tidsskrift står på spil.

På denne baggrund må det anbefales, at universiteterne og de højere læreanstalter formulerer en publiceringsstrategi, der tilgodeser

- forskernes behov meritering og kommercielle muligheder
- hensynet til institutionens synliggørelse,
- ønsket om at sikre åben adgang til danske forskningsresultater og forskningsformidling i en international sammenhæng.

Det anbefales forskerne primært at indgå non-eksklusive aftaler med forlagene og dermed sikre mulighederne for parallel eller alternativ publicering.

Bilag 12.1

Policy F/1.3 E-print repository for research output at QUT

Application

QUT Queensland University of Technology staff and post-graduate students produce research and scholarly output as a contribution to their discipline and/or as part of scholarly discourse. A significant proportion of this is intended for publication for the general purpose of recognition and impact. The following policy applies to this process, only where such output is not intended for commercialisation or individual royalty payment or revenue for the author or QUT. In effect it applies to the corpus of refereed research literature, conference proceedings, and other non-refereed output, as contributed by QUT to the outside world

Policy

Material which represents the total publicly available research and scholarly output of the University is to be located in the University's digital or "E print" repository, subject to the exclusions noted. In this way it contributes to a growing international corpus of refereed and other research literature available on line, a process occurring in universities worldwide.

The following materials are to be included:

- refereed research articles and contributions at the post-print stage subject to any necessary agreement with the publisher;
- refereed research literature at the pre-printed stage with corrigenda added subsequently if necessary at the discretion of the author;
- theses as prepared for the Australian Digital Theses ADT process;
- un-refereed research literature, conference contributions, chapters in proceedings, etc.

The material is to be organised in the repository according to the same categories used for the reporting of research to DEST [provide link to where this can be accessed].

Material to be commercialised, or which contains confidential material, or of which the promulgation would infringe a legal commitment by the University and/or the author, should not be included in the repository.

Responsibility

Uploading of material to the E-print repository is the responsibility of authors and researchers, as advised and supported by the University Library. Responsibility for management of the repository rests with the University Library.

Where authors or researchers maintain home pages, links should be provided to the article or document which has been submitted to the University E-print repository.

Operational Guidelines

Guidelines specifying the lodgement points and the process to be followed for lodging materials in the E-print repository are available from the University Library . Guidance on Copyright arrangements and standards for publishers is available from the University Copyright Officer . The Director, Library Services will report annually through the Deputy Vice-Chancellor Technology, Information and Learning Support to University Research and Development Committee and the Office of Research on the status of the E-print repository.

Bilag 12.2

Fordeling af publikationer på kategorier

Forsk 2002 AU	Lingvistik	Psykologi	Jura	Økonomi	Odontolog	Matematik	Biologi	I alt
Forskningspublikationer	11	83	155	71	54	36	270	680
Monografier	2	11	20	13	3	2	24	75
Bidrag i antologier	3	26	86	15	5	3	25	163
Art. i int. tss.	6	29	7	26	46	29	218	361
Art. i da. tss.		17	42	17		2	3	81
Reviews, vid. anm.	7	6	13	0	2	5	18	51
Bidrag i antologier			2				7	9
Art. i int. tss.	7	1	4		2	5	11	30
Art. i da. tss.		5	7					12
Letters, komm., vid. debat	0	5	0	0	2	0	2	9
Art. i int. tss.		1			2		2	5
Art. i da. tss.		4						4
Konferencebidrag, arb. papirer	0	23	6	37	0	54	38	158
Monografier		1	2			3		6
Bidrag i antologier		10	4	3		3	33	53
Art. i int. tss.		12		4		20	5	41
Art. i da. tss.				30		28		58
Evaluerings- og forskn. rapp.	0	10	6	1	0	0	2	19
Monografier		8	4	1			1	14
Bidrag i antologier		2	2					4
Art. i da. tss.							1	1
								0
Anden forskn. formidling	0	15	17	2	20	0	14	68
Monografier		3	1		1		2	7
Bidrag i antologier		3	13	2	1			19
Art. i int. tss.					3		2	5
Art. i da. tss.		9	3		15		10	37
I alt	18	142	197	111	78	95	344	985

Bilag 12.3***Forlagskontrakter ved tss. publicering***

Amer Acad Periodontology	preprint (?)
Amer Assoc Cancer Research	ikke preprint eller postprint
Amer Economic Assoc	ikke preprint eller postprint.
American Inst Biological Sci	postprint (tilladelse og vederlag)
American Inst Chemical Engineers	kræver cop. assignment, indhold uoplyst
Amer Inst Physics	preprint og postprint, men ikke AIPs version.
Amer Mathematical Soc	preprint og postprint
American Psychological Association	preprint ikke postprint eller arkivering.
Amer Soc Clinical Oncology	postprint (tilladelse)
Birkhauser Verlag AG	uoplyst
Blackwell Publ Ltd	preprint
Cell Press	uoplyst
Company of Biologists Ltd	open Access (publ. fee £1350)
Economic Geography	Benyttelse i trykt eller e-form efter tilladelse
Elsevier Science BV	preprint og postprint
Federation Amer Soc Exp Biol	ikke preprint eller postprint
Int Amer Assoc Dental Research	preprint
John Wiley & Sons Ltd	preprint..
Karger	ikke preprint eller postprint
Linguistic Soc Amer	ikke preprint eller postprint
Mary Ann Liebert Inc Publ	ikke preprint eller postprint
Nature Publishing Group	preprint og postprint
Oxford Univ Press	preprint
Quintessence Publ Co Inc	uoplyst

Royal Society London	ikke preprint eller postprint postprint.
Siam Publications	

Bilag 12.4

Forlag benyttet til publicering af STM artikler af danske forskere i 2003

FORLAG - 2003	Procent
ELSEVIER SCIENCE INC incl. PERGAMON + ACADEMIC PRESS	19,2
BLACKWELL VERLAG GMBH	11,2
W B SAUNDERS CO LTD	10,0
SPRINGER-VERLAG + KLUWER fra foråret 2004	8,6
TAYLOR & FRANCIS LTD	3,8
AMERICAN PHYSICAL SOC	2,4
OXFORD UNIV PRESS INC	2,4
ASSOC RESEARCH VISION OPHTHALMOLOGY INC	2,0
AMER CHEMICAL SOC	1,8
AMER PHYSIOLOGICAL SOC	1,8
CAMBRIDGE UNIV PRESS	1,6
LIPPINCOTT WILLIAMS & WILKINS	1,6
NATURE PUBLISHING GROUP	1,6
JOHN WILEY & SONS LTD	1,4
ENDOCRINE SOC	1,2
IOP PUBLISHING LTD	1,2
AMER GEOPHYSICAL UNION	1,0
AMER SOC MICROBIOLOGY	1,0
AMER ASSOC CLINICAL CHEMISTRY	0,8
WILEY-LISS	0,8
AMER SOC BIOCHEMISTRY MOLECULAR BIOLOGY INC	0,6
B M J PUBLISHING GROUP	0,6
CELL PRESS	0,6
DANISH MEDICAL ASSN	0,6
E D P SCIENCES	0,6
GEORG THIEME VERLAG KG	0,6
I W A PUBLISHING	0,6
INTER-RESEARCH	0,6
KARGER	0,6
MARCEL DEKKER INC	0,6
MOSBY, INC	0,6
R I L E M PUBLICATIONS	0,6
SIAM PUBLICATIONS	0,6
AKADEMIAI KIADO	0,4

AMER COLL CHEST PHYSICIANS	0,4
AMER DIABETES ASSOC	0,4
AMER INST PHYSICS	0,4
AMER SOC ANIMAL SCIENCE	0,4
ANN MATHEMATICS	0,4
CARFAX PUBLISHING	0,4
CHURCHILL LIVINGSTONE	0,4
EUGEN ULMER GMBH CO	0,4
EUROPEAN GEOPHYSICAL SOC	0,4
GAUTHIER-VILLARS/EDITIONS ELSEVIER	0,4
H G E UPDATE MEDICAL PUBLISHING S A	0,4
IEEE-INST ELECTRICAL ELECTRONICS ENGINEERS INC	0,4
MINERALOGICAL SOC AMER	0,4
MOLECULAR DIVERSITY PRESERVATION INTERNATIONAL	0,4
NATL ACAD SCIENCES	0,4
PETER PEREGRINUS LTD	0,4
SETAC	0,4
URBAN & FISCHER VERLAG	0,4
WILEY-V C H VERLAG GMBH	0,4
ACAD SCI CZECH REPUBLIC INST BOTANY	0,2
ADIS INTERNATIONAL LTD	0,2
AEROSPACE MEDICAL ASSOC	0,2
ALLIANCE COMMUNICATIONS GROUP DIVISION ALLEN PRESS	0,2
AMER COLL PHYSICIANS	0,2
AMER DAIRY SCIENCE ASSOC	0,2
AMER INST NUTRITION	0,2
AMER MEDICAL ASSOC	0,2
AMER MUSEUM NAT HISTORY	0,2
AMER OIL CHEMISTS SOC A O C S PRESS	0,2
AMER PSYCHIATRIC PRESS, INC	0,2
AMER ROENTGEN RAY SOC	0,2
AMER SOC LIMNOLOGY OCEANOGRAPHY	0,2
AMER SOC PHARMACOLOGY EXPERIMENTAL THERAPEUTICS	0,2
BIRKHAUSER VERLAG AG	0,2
COLD SPRING HARBOR LAB PRESS, PUBLICATIONS DEPT	0,2
DR DIETRICH STEINKOPFF VERLAG	0,2
DUSTRI-VERLAG DR KARL FEISTLE	0,2
ECOMED PUBLISHERS	0,2
ELECTROCHEMICAL SOC INC	0,2
GREENWICH MEDICAL MEDIA LTD	0,2
HUMAN KINETICS PUBL INC	0,2
I W M BUSINESS SERVICES LTD	0,2
IEE-INST ELEC ENG	0,2
INST IMMUNOLOGY & EXPERIMENTAL THERAPY	0,2

INT PHYCOLOGICAL SOC	0,2
INT RHINOLOGIC SOC	0,2
INT STATISTICAL INST	0,2
KING FAHD UNIV PETROLEUM MINERALS	0,2
LANCET LTD	0,2
LIPID RESEARCH INC	0,2
MARY ANN LIEBERT INC PUBL	0,2
NATIONAL GROUND WATER ASSOC	0,2
NATL RESEARCH COUNCIL CANADA	0,2
NEW YORK BOTANICAL GARDEN	0,2
NICHEPUBS	0,2
OPTICAL SOC AMER	0,2
PACINI EDITORE	0,2
RINTON PRESS, INC	0,2
SOC STUDY REPRODUCTION	0,2
TURPION LTD	0,2
US GOVERNMENT PRINTING OFFICE	0,2
WALTER DE GRUYTER & CO	0,2

Resultatet er baseret på en søgning på universiteter eller Risø. Forudsætning, at én af forfatterne er fra Danmark. Der er søgt i Science Citation Index, Web of Science.

Periode: 2003

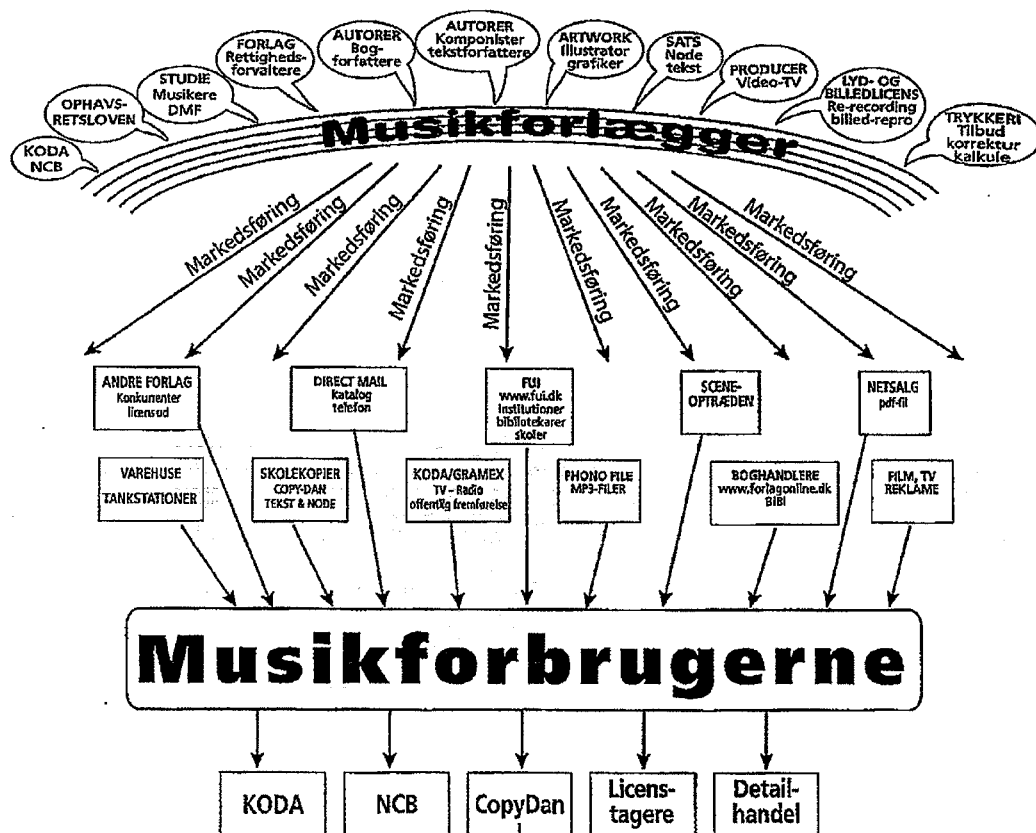
Totalt: 7.659 records

Resultatet er baseret på en stikprøve på 499 records.

Bilag 12.5***UBVAs modelaftale med vejledning***

<http://www.ac.dk/documents/pdf-filer/ubva/Publicering/Publicering.pdf>

BILAG 13

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

august 2004

BILAG 14

Eksempler på bestemmelser fra forlagskontrakter

Dansk Forfatterforening

Nedenfor følger diverse eksempler på kontraktsbestemmelser fra forlagskontrakter. Alle eksemplerne, bortset fra bestemmelserne fra de gamle standardkontrakten, er fra kontrakter efter forhandlingerne om nye standardkontrakter brød sammen i 2001.

Eksemplerne er fra konkrete kontrakter som forfattere, illustratører og oversættere har anmodet Dansk Forfatterforening om råd om. De eksempler, der er valgt ud, er formuleringer, der ses meget ofte i mange forskellige forlags kontrakter.

(3)

Skønlitterærkontrakt, maj 2004

§ 1 Aftalens omfang

Stk. 1 I det omfang og på de vilkår, der er nævnt i det følgende, overdrager forfatteren forlaget eneret til på dansk at fremstille og udgive forfatterens værk:

XXXX

Stk. 2 Overdragelsen omfatter udnyttelse af værket i trykt form i originaludgave og som genudgivelse i billigudgave (§ 8). Desuden omfatter overdragelsen eneret til at udgive værket i bogklub (§ 8), og efter nærmere aftale med forfatteren som lydbog. Overdragelsen omfatter endvidere formidling af anden udnyttelse af værket (§ 20).

Stk. 3 Alle øvrige rettigheder tilhører forfatteren, medmindre der er indgået anden skriftlig aftale.

Stk. 6 Skønner forlaget, at udgivelsen må opgives som følge af markedsforhold, produktionsomkostninger eller andre omstændigheder, kan forlaget frigøre sig fra aftalen mod at betale forfatteren en godtgørelse for udført arbejde, og maksimalt et beløb svarende til garantisummen (§ 6 og §7, stk. 2). Forfatteren kan herefter frit råde over det udførte arbejde.

§ 6 Honorar - generelt

Stk. 1 Forlaget kan i overensstemmelse med gældende regler fastsætte en fast pris (bindende pris/bogladepris) en cirkapris (vejledende pris) eller vælge ikke at angive nogen udsalgspris ved salg af værket. Forlaget kan - ligeledes i overensstemmelse med gældende regler - i det omfang, at forlaget skønner, at det gavner salget af værket, forhøje og nedsætte prisen, jf. dog § 14, samt ændre fra en prisform til en anden. Udsalgsprisen er foreløbig fastsat til en **(X) fast pris / () cirkapris til: 159,20 excl. moms pr. eksemplar**. Senest ved udgivelsen af værket meddeler forlaget skriftligt forfatteren oplagets endelige størrelse og den på udgivelsestidspunktet valgte faste pris eller cirkapris, eller om værket markedsføres uden nogen angivelse af pris.

Stk. 2 Honoraret er aftalt til: **15% af udsalgsprisen excl. moms = kr. 23,88 pr. solgt eksemplar, såfremt hele oplaget sælges til fuld bogladepris.**

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

august 2004

Stk. 3 Honoraret udbetales således: **Ved kontraktens underskrivelse forfalder 1/3 af den samlede, stipulerede royalty for udsolgt 1. oplag (kr. 28.656,-) = kr. 9.552,-.**

§ 19 Formidling

Stk. 1 Forfatteren overdrager forlaget eneretten til at sælge værket til udgivelse i bogklub og som lydbog på andet forlag samt til hel eller delvis offentliggørelse i danske dag- og ugeblade, tidsskrifter og antologier i trykt form. Endvidere overdrages eneforhandlingen af oversættelsesrettighederne til fremmede sprog i både trykt form, herunder udnyttelse af det oversatte værk i blade, tidsskrifter, antologier, radio og fjernsyn og som lydbog samt eneforhandlingen af retten til dramatisering og filmatisering.

Stk. 2 Indtjente honorarer deles med **75%** til forfatteren og **25%** til forlaget. Forfatterens andel skal afregnes senest 30 dage efter beløbets modtagelse.

(5)

Skønlitterær- og illustratorkontrakt, november 2003 (BU)

Stk. 2 Overdragelsen omfatter udnyttelse af værket i trykt form i originaludgave og som genudgivelse i billigudgave (§8). Desuden omfatter overdragelsen eneret til at udgive værket i bogklub (§8), i digital form (§ 9), og efter nærmere aftale med forfatteren som lydbog. Overdragelsen omfatter endvidere formidling af anden aftalt udnyttelse af værket (§20).

Stk.3 Alle øvrige rettigheder tilhører forfatteren, medmindre der er indgået anden skriftlig aftale.

§ 3 Udgivelsesfrist, forsinkelse og forlagsrettens tilbagegang

Stk.7 Skønner forlaget, at udgivelsen må opgives som følge af markedsforhold, produktionsomkostninger eller andre omstændigheder, kan forlaget frigøre sig fra aftalen mod at betale forfatteren en godtgørelse for udført arbejde, dog maksimalt et beløb svarende til garantisummen (§6 og 7, stk. 2). Forfatteren kan herefter frit råde over det udførte arbejde.

§ 6 Honorar - generelt

Stk. 1 Forlaget kan i overensstemmelse med gældende regler fastsætte en fast pris (bindende pris/bogladepris) en cirkapris (vejledende pris) eller vælge ikke at angive nogen udsalgspris ved salg af værket. Forlaget kan - ligeledes i overensstemmelse med gældende regler - i det

omfang, at forlaget skønner, at det gavner salget af værket, forhøje og nedsætte prisen, jf. dog § 14, samt ændre fra en prisform til en anden. Udsalgsprisen er foreløbig fastsat til en **(x) fast pris /() cirkapris** til: **151,20** kr. excl. moms pr. eksemplar. Senest ved udgivelsen af værkets meddelelser forfatteren skriftligt forfatteren oplagets endelige størrelse og den på udgivelsestidspunktet valgte faste pris eller cirkapris, eller om værket markedsføres uden nogen angivelse af pris.

Stk. 2 Honoraret er aftalt til: **15% af den beregnede hæftede pris excl. moms til ligelig deling mellem forfatter og illustrationer.**

Stk. 3 Honoraret udbetales således: **kr. 5.000,- til forfatter og kr. 10.000,- til tegner i forskud ved kontraktens underskrivelse. Yderligere kr. 10.000,- til tegner ved indlevering af færdige, godkendte illustrationer. Resten afregnes efter salg, jf. § 17.**

§ 7 Honorar - trykt form - originaludgave

Stk. 1 Ved udgivelse af bogværker i originaludgave udgør honoraret mindst 15% af den af forlaget til enhver tid fastsatte faste pris eller cirkapris for hæftede eksemplarer, excl. moms. Foreligger

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

august 2004

værket alene indbundet, udgør beregningsgrundlaget mindst 80% af den fastsatte pris eller cirkaprisen, excl. moms.
Vælger forlaget at sælge værket uden nogen angivelse af udsalgspris, træffes der nærmere aftale med forfatteren om honorarets størrelse, dets beregning og udbetaling af forskud.

§ 19 Formidling

- Stk. 1* Forfatteren overdrager forlaget eneretten til at sælge værket til udgivelse i bogklub og som lydbog på andet forlag, i digital form gennem anden operatør samt til hel eller delvis offentliggørelse i danske dag- og ugeblade, tidsskrifter og antologier i både trykt og digital form. Endvidere overdrages eneforhandlingen af oversættelsesrettighederne til fremmede sprog i både trykt og digital form, herunder udnyttelse af det oversatte værk i blade, tidsskrifter, antologier, radio og fjernsyn og som lydbog samt eneforhandlingen af retten til dramatisering og filmatisering.
- Stk. 2* Indtjente honorarer deles med **75%** til forfatteren og **tegneren til ligelig deling** og **25%** til forlaget. Forfatterens andel skal afregnes senest 30 dage efter beløbets modtagelse.

(6)

Skønlitterær- og illustratorkontrakt, juni 2004 (BU)**§ 1 Aftalens omfang**

- Stk. 1* I det omfang og på de vilkår, der er nævnt i det følgende, overdrager forfatteren forlaget eneret til på dansk at fremstille og udgive forfatterens værk:

XXXX

- Stk. 2* Overdragelsen omfatter udnyttelse af værket i trykt form i originaludgave og som genudgivelse i billigudgave (§ 8). Desuden omfatter overdragelsen eneret til at udgive værket i bogklub (§ 8), digital form (§ 9), og efter nærmere aftale med forfatteren som lydbog. Overdragelsen omfatter endvidere formidling af anden aftalt udnyttelse af værket (§ 20).

- Stk. 3* Alle øvrige rettigheder tilhører forfatteren, medmindre der er indgået anden skriftlig aftale.

§ 3 Udgivelsesfrist, forsinkelse og forlagsrettens tilbagegang

- Stk. 7* Skønner forlaget, at udgivelsen må opgives som følge af markedsforhold, produktionsomkostninger eller andre omstændigheder, kan forlaget frigøre sig aftalen mod at betale forfatteren en godtgørelse for udført arbejde, dog maksimalt et beløb svarende til garantisummen (§ 6 og 7, stk. 2). Forfatteren kan herefter frit råde over det udførte arbejde.

§ 6 Honorar - generelt

- Stk. 1* Forlaget kan i overensstemmelse med gældende regler fastsætte en fast pris (bindende pris/bogladepris) en cirkapris (vejledende pris) eller vælge ikke at angive nogen udsalgspris ved salg af værket. Forlaget kan ligeledes i overensstemmelse med gældende regler - i det omfang, at forlaget skønner, at det gavner salget af værket, forhøje og nedsætte prisen, jf. dog § 14, samt ændre fra en prisform til en anden.

Udsalgsprisen er foreløbig fastsat til en fast pris på **151,20** kr. excl. moms pr. eksemplar. Senest ved udgivelsen af værket meddeler forlaget skriftligt forfatteren oplagets endelige størrelse og udsalgsprisen. Forlaget forventer en passende periode efter udgivelsen at ændre værkets pris til en cirkapris i størrelsesordenen **79,20** kr. excl. Moms. Forfatteren vil modtage nærmere underretning herom.

- Stk. 2* Honoraret er aftalt til : **15% af den beregnede pris for hæftede eksemplarer excl. moms.**
Til ligelig deling mellem forfatter og tegner.

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

august 2004

- Stk. 3 Honoraret udbetales således: **Kr. 10.000,- til både forfatter og tegner i forskud ved kontraktens underskrivelse. Yderligere kr. 10.000,- til tegner ved aflevering af de færdige illustrationer. Resten afregnes efter salg, jf. § 17.**

§ 19 Formidling

- Stk. 1 Forfatteren overdrager forlaget eneretten til at sælge værket til udgivelse i bogklub og som lydbog på andet forlag, i digital form gennem anden operatør samt til hel eller delvis offentliggørelse i danske dag- og ugeblade, tidsskrifter og antologier i både trykt og digital form. Endvidere overdrages eneforhandlingen af oversættelsesrettighederne til fremmede sprog i både trykt og digital form, herunder udnyttelse af det oversatte værk i blade, tidsskrifter, antologier, radio og fjernsyn og som lydbog samt eneforhandlingen af retten til dramatisering og filmatisering.
- Stk. 2 Indtjente honorarer deles med **75%** til forfatteren **og tegneren til ligelig deling** og **25%** til forlaget. Forfatterens andel skal afregnes senest 30 dage efter beløbets modtagelse.

(10)

Faglitterær kontrakt september 2002**3. Rettighedsoverdragelse**

- 3.1 Forfatteren overdrager ved denne aftale Forlaget eneretten til at udgive første og følgende udgaver af Manuskriptet. Overdragelsen omfatter eneret til enhver udgivelse af Manuskriptet i tekstform, sådom bog i original-, billig-, bogklub- og lydbogsudgave, tilligemed elektronisk/digital udgivelse/udnyttelse. Overdragelsen omfatter tillige medier substituerbare med de her nævnte.

Udgivelsen kan ske såvel i Danmark som i udlandet, hvorfor den overdragne udgivelsesret tillige omfatter samtlige oversættelsesrettigheder.

Udgivelse kan foretages af Forlaget selv eller gennem en af Forlaget valgt tredjemand.

- 3.2 Forlaget overdrages endvidere option til udnyttelse af tv-rettigheider til Værket. Vilkkårene for sådan udnyttelse fastsættes ved særskilt aftale.

4. Immaterielle rettigheder

- 4.1 Forfatteren har, med respekt af den eksklusive udgivelsesret i pkt. 3, ophavsretten til Manuskriptet og den faglige disponering heraf.
- 4.4 Ønsker Forlaget ikke at benytte de elektroniske/digitale rettigheder til Manuskriptet inden for 3 år efter udgivelsesdatoen (for originaludgaven), opnår Forfatteren ved skriftlig meddelelse til Forlaget ret til selv at benytte disse rettigheder, herunder ret til at overdrage rettighederne til tredjemand, medmindre Forlaget inden for 14 dage (fra modtagelsen af Forfatteren skriftlige meddelelse) meddeler, at det inden for 3 måneder (fra modtagelsen af Forfatterens skriftlige meddelelse) ønsker at benytte disse rettigheder.
- 4.5 Forlaget forhandler fortsat de elektroniske rettigheder til Værket som helhed.
- 4.5 I tilfælde, hvor udgivelsesretten til Manuskriptet delvis (f.eks. de digitale rettigheder) går tilbage til Forfatteren, begrænses Forfatterens udnyttelse af rettighederne dog af den mellem Parterne almindelig gældende loyalitetspligt, hvorefter hver Part er forhindret i at foretage handlinger, som forrykker forudsætningerne for denne forlagsaftale.

8. Honorar - originaludgave

- 8.1 Forfatterens honorar beregnes af bogladeprisen på en hæftet, uillustreret bog ekskl. moms (den honorargivende pris). For indbinding med stift bind eller flexicover udgør beregningsgrundlaget 80 % af bogladeprisen ekskl. moms. Ved illustrerede bøger fratrækkes yderligere en procentsats svarende til illustrationsgraden, f.eks. fratrækkes beregningsgrundlaget 20% ved en illustrationsgrad på 20%.
- 8.2 **Forfatterens honorar udgør 12,5%** (forfatterandel) af den honorargivende pris.

9. Honorar - i øvrigt

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

august 2004

- 9.3 For partisalg, dvs. - enkelt salg på mere end 1000 eksemplarer, beregnes forfatterhonoraret af nettoprisen, som er forlagets salgspris til forhandleren ekskl. moms. Honoraret udgør 12% af nettoprisen på en hæftet, uillustreret bog. For indbinding med stift bind eller flexicover udføres beregningsgrundlaget 80% af nettoprisen. Honoraret afregnes efter konstateret salg og udbetales i henhold til pkt. 8.4.
- 9.4 Ved benyttelse af lydbogrettighederne deles den opnåede royalty med 50% til forfatteren og 50% til Forlaget. Honoraret afregnes 2 gange årligt efter det opgjorte salg.
- 9.5 Ved Forlagets eller tredjemands udnyttelse af de elektroniske rettigheder modtager Forfatteren 16% af Forlagets nettopris (prisen til aftageren ekskl. moms).
I tilfælde af udnyttelse af elektroniske/digitale rettigheder sammen med andre udgaver beregnes Forfatterens honorar forholdsmæssigt i relation til de respektive honorarer, som denne er berettiget til ved særskilt udgivelse.
Ved forlagets eget slag af digitale rettigheder udbetales honoraret efter konstateret salg i henhold til pkt. 8.4. Ved tredjeparts køb af de digitale rettigheder udbetales honoraret efter de aftalte købs- og betalingsvilkår.
- 9.6 Ved forlagets salg af færdig fremstillede bøger til udenlandske forlag udgør forfatterhonoraret 10% af den af Forlaget opnåede nettopris (prisen til aftageren ekskl. moms). Honoraret afregnes ved Forlagets levering af de fremstillede bøger til det udenlandske forlag.
Ved det udenlandske forlags egen fremstilling af færdige bøger deles den opnåede royalty for Manuskriptet med 50% til Forfatteren og 50% til Forlaget efter fradrag af 25% til dækning af Forlagets salgs- og administrationsomkostninger i forbindelse med salg til udlandet. Honoraret afregnes årligt efter det udenlandske forlags opgjorte salg af bøger.
- 19.1 Enhver tvist, der udspringer af denne aftale, afgøres med endelig og bindende virkning af en voldgiftsret, der er nedsat efter Det Danske Voldgiftsinstituts regler herfor. Hver Part vælger sin voldgiftsdommer, der tilsammen udpeger den tredje voldgiftsdommer.

(11)

**Forlæggerforeningens Illustrationsaftale
(traditionel version 2003).****Brugt af flere forlag i illustrationsaftaler i 2003 og 2004**

Illustratoren forpligter sig ved denne Aftale til at levere [antal] illustrationer til Forlaget efter de specifikationer, som begge parter har godkendt, og som fremgår af bilag 1 til denne Aftale] (herefter "Illustrationer" eller "Illustrationerne").

4. eneret til anvendelse

4.1 Illustratoren overdrager ved denne Aftale eneretten til Forlaget til at anvende de i punkt 1 nævnte illustrationer i Udgivelsen og ved salg af dele af Udgivelsen. Med denne eneret følger ingen pligt til offentliggørelse.

4.2 Forlagets enerettigheder efter denne Aftale gælder såvel trykte som digitale fremtrædelsesformer, både online og offline, og er hverken begrænset tidsmæssigt, geografisk, sprogligt eller omfangsmæssigt. Rettighederne er således ikke begrænset til en bestemt fremtrædelsesform/udgave eller et bestemt antal oplag eller eksemplarer.

4.3 Salg af dele af Udgivelsen f.eks. kapitler eller sider evt. sammen med andre udgivelser eller dele heraf og evt. sammenstykket i analog eller digital kompendieform betragtes som salg af Udgivelsen, forudsat Illustrationerne indgår i uændret sammenhæng med tilhørende tekst m.v. Der kan foretages en lettere tilpasning mellem analoge og digitale fremtrædelsesformer, såfremt tekst, illustrationer og kontekst ikke ændres.

4.4 Forlaget har endvidere eneret til at anvende Illustrationerne i forbindelse med salg af Udgivelsen og dele heraf som lydbånd eller andet medie, f.eks. cd-rom med henblik på lyd-mæssig gengivelse.

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

august 2004

4.5 Forlagets eneret omfatter også anvendelse af Illustrationerne i forbindelse med elektroniske kataloger, søgesystemer og lignende, f.eks. til biblioteksbrug.

[4.6 Forlaget er tillige berettiget til at anvende Illustrationerne i andre af Forlagets udgivelser, jf. pkt. 6.4]

[4.7 Forlaget er endvidere berettiget til at videreformidle retten til at anvende Illustrationerne til andre forlag i forbindelse med disse forlags salg og markedsføring af Udgivelsen og dele heraf, jf. pkt. 6.5]

markedsføring

5.1 Forlaget er berettiget til at anvende og give tilladelse til anvendelse af Illustrationerne i blade, tidskrifter, anmeldelser, kataloger, annoncer og lignende i forbindelse med markedsføringen af Udgivelsen og dele heraf. Eventuelle honorarer, der måtte indtjenes herved, tilfalder Forlaget ubeskåret.

5.2 Retten til markedsføring gælder både i trykte og digitale medier, både online og offline.

honorar

6.1. Som honorar for Illustratorens overdragelse af enerettighederne og Forlagets anvendelse af Illustrationerne i Udgivelsen i følgende trykte fremtrædelsesformer, som ikke er begrænset tidsmæssigt, geografisk, sprogligt eller omfangsmæssigt:

betaler Forlaget kr. [].

6.2 Honoraret betales mod faktura ved Illustratorens levering af fuldt udarbejdede og af Forlaget godkendte Illustrationer.

6.3 For Forlagets evt. yderligere salg af Udgivelsen i andre trykte fremtrædelsesformer eller digitale fremtrædelsesformer træffes nærmere aftale om honorar til Illustratoren. Honorar for sådan yderligere anvendelse kan dog i alt højst andrage ()% af det i pkt. 6.1 anførte honorar.

[6.4 Hvis forlaget anvender Illustrationerne eller nogle af disse i andre af Forlagets udgivelser jf. pkt. 4.6 modtager Illustratoren som honorar for sådan anvendelse ()% af det i pkt. 6.1 fastsatte honorar pr. udgivelse i forhold til antallet af anvendte Illustrationer, idet en udgivelses fremtrædelsesformer fastlægges som anført i pkt. 4.1- 4.5]

[6.5 Hvis Forlaget formidler retten til at anvende Illustrationerne til andre forlag i forbindelse med disse forlags salg og markedsføring af Udgivelsen og dele heraf, jf. pkt. 4.7 modtager Illustratoren ()% af de honorarer, som indtjenes på denne måde.]

(12)

**Forlæggerforeningens illustrationsaftale
(moderne version 2003)****Brugt af flere forlag i illustrationsaftaler i 2003 og 2004**

1. **Leverancen**
Illustratoren forpligter sig ved denne Aftale til at levere [antal] illustrationer til Forlaget efter de specifikationer, som begge parter har godkendt[, og som fremgår af bilag 1 til denne Aftale] (herefter "Illustrationer" eller "Illustrationerne").
3. **IMMATERIELLE RETTIGHEDER**

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

august 2004

I tilfælde af tredjemands krænkelse af rettighederne til Illustrationerne, bemyndiges og forpligtes Forlaget til på vegne af både Illustratoren og Forlaget at søge opnået en mindelig løsning med tredjemand vedrørende krænkelsen. Såfremt en sådan mindelig løsning ikke kan opnås, bemyndiges og forpligtes Forlaget til på begge vegne at foretage de nødvendige skridt i forbindelse med retslig forfølgelse af tredjemand. Forlaget er dog ikke forpligtet til at foretage retslig forfølgelse, såfremt Forlaget skønner, at en sådan forfølgelse omkostningsmæssigt ikke vil stå mål med den skete krænkelse. De med sagen forbundne nettoudgifter afholdes af Forlaget.

4. eneret til anvendelse

4.1 Illustratoren overdrager ved denne Aftale eneretten til Forlaget til at anvende de i punkt 1 nævnte Illustrationer i Udgivelsen og ved salg af dele af Udgivelsen [samt i andre af Forlagets udgivelser [jf. pkt. 6.3]]. Med denne eneret følger ingen pligt til offentliggørelse.

4.2 Forlagets enerettigheder efter denne Aftale gælder såvel trykte som digitale fremtrædelsesformer, både online og offline, og er hverken begrænset tidsmæssigt, geografisk, sprogligt eller omfangsmæssigt. Rettighederne er således ikke begrænset til en bestemt fremtrædelsesform/udgave eller et bestemt antal oplag eller eksemplarer.

4.3 Forlagets eneret omfatter salg til andre forlag af Illustrationerne i forbindelse med disse forlags salg og markedsføring af Udgivelsen og dele heraf.

Salg af dele af Udgivelsen f.eks. kapitler eller sider evt. sammen med andre udgivelser eller dele heraf og evt. sammenstykket i analog eller digital kompendieform betragtes som salg af Udgivelsen, forudsat Illustrationerne indgår i uændret sammenhæng med tilhørende tekst m.v. Der kan foretages en lettere tilpasning mellem analoge og digitale fremtrædelsesformer, såfremt tekst, Illustrationer og kontekst ikke ændres.

4.4 Forlaget har endvidere eneret til at anvende Illustrationerne i forbindelse med salg af Udgivelsen og dele heraf som lydband eller andet medie, f.eks. cd-rom med henblik på lyd-mæssig gengivelse.

4.5 Forlagets eneret omfatter også anvendelse af Illustrationer i forbindelse med elektroniske kataloger, søgesystemer og lignende, f.eks. til biblioteksbrug.

markedsføring

5.1 Forlaget er berettiget til at anvende og give tilladelse til anvendelse af Illustrationerne i blade, tidsskrifter, anmeldelser, kataloger, annoncer og lignende i forbindelse med markedsføringen af Udgivelsen og dele heraf. Eventuelle honorarer, der måtte indtjenes herved, tilfalder Forlaget ubeskåret.

honorar

6.1. Som honorar for Illustratorens overdragelse af enerettighederne og Forlagets anvendelse af Illustrationerne i Udgivelsen efter denne Aftale betaler Forlaget én gang for alle kr. [].

6.2 Honoraret betales mod faktura ved Illustratorens levering af fuldt udarbejdede og af Forlaget godkendte Illustrationer.

[6.3 Hvis forlaget anvender Illustrationerne i andre af Forlagets udgivelser jf. pkt. 4.1 modtager Illustratoren som honorar for sådan anvendelse ()% af det i pkt. 6.1 fastsatte honorar pr. udgivelse i forhold til antallet af anvendte Illustrationer, idet en udgivelses fremtrædelsesformer fastlægges som anført i pkt. 4.1- 4.5]

fri-eksemplarer og originalillustrationer

7.2 Originalillustrationerne tilhører Illustratoren og skal efter endt brug tilbageleveres af Forlaget, hvis illustrationen anmoder om det inden 1 år fra det første salg af Udgivelsen. Illustratoren skal til hver en tid stille originalillustrationerne til rådighed for Forlaget, hvis de er nødvendige for Forlagets udnyttelse af sine rettigheder efter denne Aftale.

SAMRÅDET FOR OPHAVSRET

august 2004

Akademikernes Centralorganisation

De følgende eksempler er fra aftaler, som er blevet AC (UBVA) bekendt enten i forbindelse med konkret rådgivning eller på anden måde.

Om overdragelse af rettighederne til udnyttelse af værket:

- Eneret og eneforhandling:

1. "Forfatteren overdrager til forlaget eneretten til at sælge værket til hel eller delvis offentliggørelse i danske dag- og ugeblade, tidsskrifter og antologier samt i digital form. Forfatteren overdrager endvidere til forlaget eneforhandling af oversættelsesrettighederne til fremmede sprog, herunder udnyttelse af de oversatte værk i blade, tidsskrifter, antologier, radio og fjernsyn samt til dramatisering og filmatisering."

- Omfang/form:

2. "Forfatteren giver forlaget eneret til at udgive værket i en hvilken som helst form og på et hvilket som helst medie, herunder i bogform eller anden trykt form eller på digitale medier såsom cd-rom, diskette eller databaser, hvortil offentligheden har adgang på de af forlaget fastsatte betingelser for benyttelse af forlagets digitale tjenester. Forlaget er endvidere berettiget til efter samråd med forfatteren at foretage sammenstilling af værket med andre værker i elektronisk udgivelser."

- Andre udnyttelsesformer:

3. "Forlaget har option på andre udnyttelsesformer i 5 år efter udgivelsen af 1. udgave og eventuelt følgende nye udgaver"

Prisfastsættelse:

- Ved salg til nedsat pris:

4. "Såfremt værkets pris nedsættes, bortfalder honorarkrav for de nedsatte eksemplarer i de tilfælde, hvor den nedsatte pris ligger under 1/3 af den senest gældende bogladepris ekskl. moms."

Eksempler på bestemmelser i pladekontrakter, hvor kunstneren fratages sin ret til at gøre indsigelse mod selskabets betalingsopgørelser

BILAG 15

Eksempel 1:

6.3 Indsigelsesfrist

Kunstnerens krav på betaling af royalty og/eller revision samt Kunstnerens adgang til at anfægte

Selskabets afregninger forældes 4 år efter udløbet af hver afregningsperiode medmindre Kunstneren forinden fristens udløb har rejst kontante krav og anlagt retssag om uløste krav mod Selskabet.

Eksempel 2:

5.6 Frist for Indsigelser mod royaltyafregninger

Fremsetter Kunstneren ikke senest 2 år efter Selskabets afsendelse af en vederlagsopgørelse indsigelser mod opgørelsen eller fremsætter krav om en regnskabsmæssig kontrol, forældes og fortabes retten til senere at gøre indsigelser mod opgørelsen og rejse krav om betaling baseret herpå.

Eksempel 3:

15.2 Såfremt revision ikke er foretaget senest 3 år efter Kunstnerens modtagelse af Royaltyafregningen, mister Kunstneren retten til at rejse indsigelse mod den pågældende royaltyafregning.

Eksempel 4:

6.4 Indsigelsesfrist

Kunstnerens krav på betaling af royalty og/eller revision samt Kunstnerens adgang til at anfægte Selskabets afregninger forældes 2 år efter udløbet af hver afregningsperiode medmindre Kunstneren forinden fristens udløb har rejst kontante krav og anlagt retssag om uløste krav mod Selskabet.

BILAG 16 Eksempler på bestemmelser i pladekontrakter, hvor der gøres fradrag i kunstnerens royalty.

Eksempel 1:

3.4 Reduceret royalty ved salg i Danmark og udlandet.

13.4.1 For salg til pladeklubber, postordrevirksomheder eller lignende samt for salg til priser, der ligger under 70% af normalprisen, betales royalty for alle eksemplarer med halvdelen af grundsatsen. Normalprisen defineres som den til enhver tid gældende fuldpriis til forhandlere for en tilsvarende udgivelse.

13.4.2 Såfremt Selskabet – eller et af dets søsterselskaber – sælger direkte til en slutbruger, udgør royaltysatsen altid højeste sats og beregningsgrundlaget 60% af den af slutbrugeren betalte pris med fradrag af shipping- og handling-omkostninger og alle skatter og afgifter. Dette gælder ved salg af både fysiske og ikke-fysiske produkter og uanset, om slutbrugeren bestilling er afgivet til tredjemand, men leveringen er effektueret af Selskabet. Ved salg i USA og Canada er beregningsgrundlaget dog 60% af 85% af nettoindtægten.

Såfremt Selskabet giver en mellemmand ret til at foretage salg eller distribution direkte til slutbrugeren ved direkte digital transmission eller ved enhver anden kommunikation (hvad enten det sker via TV, telefon, kabel, modem eller på anden måde), udgør royaltysatsen højeste sats og beregningsgrundlaget den af Selskabet faktisk opnåede indtægt fratrukket betaling af publishing i det tilfælde hvor Selskabet og ikke tredjemand betaler herfor. Royalty kan dog aldrig overstige den almindelige royalty ved salg af Fonogrammer efter pkt. 13.2. og 13.3.

13.4.3 Ved salg af Fonogrammer – dog ikke CD og CD-Singler – modregner Selskabet et teknologifradrag, der udgør 25% af beregningsgrundlaget, før royalty beregnes.

Teknologifradraget bortfalder for et format, når det pågældende format har opnået en markedsandel på 30%. Teknologifradraget for et format ophører først for et givet land, når det pågældende format har opnået en markedsandel på 30% i det pågældende land.

Der beregnes ikke teknologifradrag i de tilfælde, der er omfattet af pkt. 13.4.2, 2. afsnit.

13.4.4. Såfremt Selskabet og Kunstneren i enighed vælger at lade et Fonogram annoncere i TV i Danmark, betales halvdelen af faktisk opnået royaltysats gældende i perioden fra den første i den måned hvor annonceringen starter til og med den måned ud hvor annonceringen stopper.

For salg af Indspilninger, der efter Selskabets valg TV-annonceres i udlandet, betales halvdelen af faktisk opnået royaltysats gældende i perioden fra den første i den måned hvor annonceringen starter til og med den måned ud hvor annonceringen stopper. Det samme gør sig gældende ifm. radiopromotion, hvor Selskabet (eller udenlandsk repræsentant eller samarbejdspartner) indgår aftale og betaler for en sådan annoncering.

13.4.5 Alle produktionsomkostninger i forbindelse med fremstilling af salgs- og/eller promotionvideoer (eller andre visuelle medier) deles mellem parterne med 50% til Selskabet og 50% til Kunstneren via fradrag i Kunstnerens royalty.

13.4.6 Der udbetales ingen royalty for

- eksemplarer, der destrueres på grund af defekter,
- eksemplarer og ikke-fysiske produkter, der ikke opnås indtægter for, herunder eksemplarer, der overdrages som gratis eksemplarer til anmeldere, radio og TV eller bortgives i salgsfremmende øjemed, samt ikke-fysiske produkter, der som led i markedsføringen (special events etc.) stilles til rådighed for streaming eller downloading på internettet eller andet on-line system.
- eksemplarer, der én gang for alle bortsælges (cut outs/rea-salg) og
- Singler, CD-Singler, maxi-Singler og CD-maxi-Singler, der er solgt i under 2.000 eksemplarer.

13.5 Compilations

13.5.1 Ved Compilations fordeles royalty pro rata mellem Kunstneren og de nævnte andre kunstere på grundlag af Fremførelsernes antal og der anvendes Grundsatsen, beregnet af den af Selskabet faktisk modtaget licensroyalty.

13.6 Royalty for Websites og digitale medier.

13.6.1 Alle af Selskabet faktisk modtagne indtægter, der direkte kan henføres til Kunstnerens eventuelle Website eller andre digitale medier, herunder men ikke begrænset til mobiltjenester – dog bortset fra salg af Fonogrammer og Videoer – afregnes efter pkt. 13.6.2.

13.6.2 Kunstnerens royalty beregnes på grundlag af de af Selskabet faktisk modtagne indtægter fratrukket et "hosting- og distributions fee" på 25% samt andre omkostninger afholdt af Selskabet i forbindelse med opnåelse af den pågældende indtægt.

De pågældende omkostninger kan endvidere modregnes i andre udbetalinger fra Selskabet til Kunstneren.

Kunstnerens royalty udgør den til enhver tid gældende royalty sats.

Eksempel 2:

Hvis selskabet vælger at TV-annoncere et album i Danmark, nedsættes kunstnerens royalty til det halve for antal solgte albums pr. kampagnestart, indtil den pågældende royaltynedsættelse har finansieret en trediedel af de samlede omkostninger i forbindelse med TV-kampagnen. Royaltyen kan dog maksimalt nedsættes i en salgsperiode på 3 måneder fra første visningsdag. Enhver beslutning om TV-annoncering af et nyt album i Danmark kræver kunstneren samtykke.

Ved TV-annoncering i udlandet bidrager kunstneren med en royaltynedsættelse på 2% til dækning af en fjerdedel af de samlede omkostninger efter samme principper som ovenfor. Beslutning om TV-annoncering i forbindelse med nyudgivelse af et album kræver kunstnerens samtykke, som skal gives hurtigst muligt. Hvis kunstneren ikke reagerer på selskabets henvendelse indenfor 14 dage, anses kunstneren for at have givet samtykke.

Ovenstående principper om deling af omkostninger gælder ligeledes ved radioannoncering.

Ved eventuel udgivelse i USA accepterer kunstneren en såkaldt mechanical royalty provision gående ud på, at pladeselskabet indbetaler – af sædvanlig copyrightindbetaling (full statutory rate), samt at denne betaling som udgangspunkt kun dækker copyrightbetaling af 10 numre på albummet. I mange tilfælde vil ophavsmanden stille sig tilfreds ved modtagelse af denne betaling, men hvis ophavsmanden ikke gør det, har den pågældende bestemmelse den virkning, at differencen mellem det, som ophavsmanden forlanger, og det, som pladeselskabet pr. kutyme vil indbetale, fratrækkes kunstnerens royalty.

Ved salg i Danmark gennem pladeklubber, ved postordresalg eller anden form for salg direkte til forbrugeren udenom det sædvanlige detailed, og når selskabets salgspris ved disse lejligheder er mindre end halvdelen af selskabets sædvanlige nettosalgspris til detaileddet, kan den i § 6 nævnte royaltysats nedsættes til halvdelen. I denne sammenhæng betragtes salg via Internet butikker ikke som en aktivitet, der begrænser kunstnerens royalty.

Ved salg i udlandet til væsentligt reducerede priser, herunder mid price og low price eller til pladeklubber, postordre eller lignende, kan den i § 6 nævnte royaltysats nedsættes, dog ikke til mindre end halvdelen. Hvis det udenlandske selskab vælger at lade albummet udgå af sit katalog og derfor sælger ud til lavpris, realisationssalg, er kunstneren ikke berettiget til royalty.

Ved alt salg udenfor Danmark er selskabet berettiget til at modregne halvdelen af alle afholdte indspilnings- og produktionsomkostninger i Danmark og/eller udlandet og halvdelen af alle markedsføringsomkostninger i forbindelse med salg udenfor Danmark. Således tilkommer der ikke kunstneren royalty for salg udenfor Danmark, før foranstående omkostninger er modregnet i kunstnerens indtægter. Uanset foranstående bærer selskabet dog alene og for første albums vedkommende et beløb til indspilnings- og produktionsomkostninger på kr. 500.000, således at selskabet kun recouper indspilninger og produktionsomkostninger udover dette beløb.

Eksempel 3:

Albums og Singler solgt til Budget Price, Mid Price, Klubsalg eller Premiums berettiger Kunstneren til en royalty som ovenfor anført dog fratrukket 50%.

Eksempler på bestemmelser i musikforlagsaftaler og pladekontrakter, hvor ophavsretslovens §§ 54 og 55 fraviges til skade for kunstnerne

BILAG 17

Eksempel 1:

3.3 Ophavsretslovens § 54 og § 55

Ved overdragelse af Værkerne overdrages enhver nuværende og fremtidig ret til udnyttelse af Værkerne og/eller vederlagsret knyttet hertil, uanset om retten måtte være angivet i § 22. Ophavsretslovens § 55 er således i sin helhed fraveget ved nærværende Forlagsaftale.

Endvidere er ophavsretslovens § 54 fraveget ved nærværende Aftale.

Eksempel 2:

Ophavsmanden frafalder retten til at gøre ophavsretslovens §§ 54 og 55 gældende, hvilket medfører, at forlaget ikke skal have søgt alternative udnyttelsesformer til et værk inden 5 år for derved at bevare retten, og at forlaget ikke fortaber sin ret, selvom en fremtidig udnyttelsesform, som er uspecificeret i nærværende aftale, først iværksættes 3 år efter, at ophavsmanden har opfyldt sin del af aftalen.

Såfremt forlaget ikke har opnået en væsentlig udnyttelse (en udgivelse) af et værk senest 60 måneder efter at forlaget har modtaget værket fra ophavsmanden, kan ophavsmanden skriftligt gøre forlaget opmærksom på dette, og forlæggeren vil herefter have yderligere 3 måneder til at opnå en sådan udnyttelse (en optagelse med udgivelse for øje), ellers vil kompositionen og alle tilhørende rettigheder forbundet hermed gå tilbage til ophavsmanden, med udløbet af denne tre måneders periode. Ophavsmanden kan ikke gøre brug af foranstående sætning og deraf tildelte rettigheder, hvis værket er indspillet og udgivet på kommerciel bærer (p.t. CD, kassette, video, DVD) eller anvendt kommercielt ved digital transmission eller anden sædvanlig spredningsform.

Eksempel 3:

7.5 Fremtidig ret til udnyttelse

Ved overdragelsen af rettighederne i medfør af nærværende kontrakt overdrages enhver nuværende og fremtidig ret til udnyttelse af Indspilningerne, uanset om retten måtte være angivet i nærværende kontrakt, og uanset om udnyttelsesmåden og hertil knyttede rettigheder måtte være kendt af Parterne ved indgåelsen af nærværende kontrakt. Ophavsretslovens § 55 er således fraveget ved nærværende kontrakt.

7.6 Tilbagefaldsret

Ophavsretslovens § 54 er fraveget i medfør af nærværende kontrakt, idet Artisten ikke kan hæve nærværende kontrakt, selv om ikke måtte udnytte Indspilningerne inden rimelig tid eller senest 5 år efter det tidspunkt, hvor kontrakten er opfyldt fra Artistens side.

Eksempel 4:11.2 Overdragne rettigheder

Kunstneren overdrager således til Selskabet alle enerettigheder til de af Kunstneren foretagne Indspilninger i kontraktperioden, som er omfattet af nærværende Pladekontrakt.

Overdragelse omfatter med respekt af Kunstnerens droit morale rettigheder eneretten til:

At udgive og udnytte Indspilningerne eller dele heraf på Fonogrammer eller på andre formater og medier,

At kopiere, reproducere, duplikere, fremstille og sælge Indspilningerne i ubegrænset antal på ethvert nu kendt eller et i fremtiden udviklet format og medie, herunder via elektroniske netværk, Internet, bredbånd m.v. Ophavsretslovens § 55 er således fraveget ved nærværende Pladekontrakt og er ikke gældende,

Eksempel 5:11.9 Fravigelse

Kunstneren kan ikke hæve nærværende Pladekontrakt, selv om Selskabet ikke måtte udnytte Indspilningerne inden rimelig tid eller senest 5 år efter det tidspunkt, hvor Pladekontrakten er opfyldt fra Kunstnerens side. Ophavsretslovens § 54 er således fraveget ved nærværende Pladekontrakt og er ikke gældende.

Eksempel 6:

Artisterne frafalder deres ret til at opsigte aftalen for så vidt angår overdragelse af rettigheder til specifik udnyttelse, hvis udnyttelsen ikke er iværksat inden 3 år efter, at ophavsmanden har opfyldt aftalen, jfr. den reviderede ophavslov § 55.

Eksempel 7:

Kunstneren frafalder sin ret i henhold til ophavsretsloven, §§ 54 og 55, om ophævelse, hvis indspilninger ikke er udnyttet efter 5 år og opsigelse af overdragelse af rettigheder til uspecificeret udnyttelse, hvis udnyttelsen ikke er iværksat inden 3 år efter, at ophavsmanden har opfyldt aftalen.

Eksempel 8:11.9 Fravigelse

Kunstneren kan ikke hæve nærværende Pladekontrakt, selv om Selskabet ikke måtte udnytte Indspilningerne inden rimelig tid eller senest 5 år efter det tidspunkt, hvor Pladekontrakten er opfyldt fra Kunstnerens side. Ophavsretslovens § 54 er således fraveget ved nærværende Pladekontrakt og er ikke gældende.

Ophavsretsloven § 55 er ligeledes fraveget ved nærværende Pladekontrakt og er således ikke gældende, jf. pkt. 11.2. Selskabet er dog i alle tilfælde forpligtet til at udgive Indspilningerne på Fonogram i overensstemmelse med punkt 4.1.

Eksempel 9:

6.10 Kunstneren kan ikke uanset om ikke måtte udnytte indspilningerne inden rimelig tid eller senest 5 år efter det tidspunkt, hvor indspilningsaftalen er opfyldt fra Kunstnerens side ophæve aftalen. Lov om Ophavsret § 54 er således fraveget i forbindelse med indgåelsen af nærværende aftale.

6.11 I forbindelse med overdragelsen af Kunstnerens enerettigheder overdrages endvidere enhver nuværende og fremtidig ret til udnyttelse af disse rettigheder uanset om en sådan ret måtte være præciseret i nærværende aftale og uanset om udnyttelsesmåden og de hertil knyttede rettigheder måtte være kendt af parterne ved indgåelsen af aftalen. Lov om Ophavsret § 55 er således fraveget i forbindelse med indgåelsen af nærværende aftale.

BILAG 18

Aftaler om indrømmelse af udnyttelsesrettigheder til ophavsretligt beskyttede værker og udøvende kunstneres præstationer

– en redegørelse for nye regler i tysk ret

v/Maria Bruun Laursen

Indledning

Til brug for kunstnersidens repræsentanter i det af Kulturministeren nedsatte udvalg om revision af ophavsretslovens kapitel 3 (kapitel 3-udvalget) har KODA, Dansk Journalist Forbund, Dansk Musiker Forbund og Dansk Skuespiller Forbund (muligvis m.fl.) ved brev af 15. september 2003 anmodet om en juridisk redegørelse for de tyske regler om overdragelse af ophavsrettigheder med særlig fokus på de nye regler herom.

Som det vil fremgå af nærværende redegørelse, er ophavsretten efter tysk ret som udgangspunkt uoverdragelig. Tilladt er derimod indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder til ophavsretligt beskyttede værker. Dette er baggrunden for, at overskriften til nærværende redegørelse er præciseret til at angå aftaler om indrømmelse af udnyttelsesrettigheder.

På baggrund af opdraget i brev af 15. september 2003 består nærværende redegørelse af to dele.

Første del indeholder en beskrivelse af den tyske retstilstand for så vidt angår den retlige regulering af autorers og udøvende kunstneres aftaler om udnyttelsesrettigheder. Beskrivelsen har særlig fokus på de med virkning fra den 1. juli 2002 foretagne ændringer i den tyske ophavsretslov.

Anden del indeholder en redegørelse for, på hvilke punkter disse tyske regler adskiller sig fra de nugældende regler i den danske ophavsretslovs kapitel 3.

Redegørelsen afrundes med nogle afsluttende og samtidigt konkluderende bemærkninger.

I den juridiske litteratur omtales de nye tyske regler som en mulig model for andre landes udformning af regler for autorers og udøvende kunstneres aftaler på ophavsrettens område¹. En vurdering af, hvorvidt de tyske regler kan tjene som en egnet model for udformningen af nye regler i den danske ophavsretslov, er i sidste ende politisk. En sådan vurdering går videre end opdraget i brev af 15. september 2003 og er derfor udeladt her.

¹ Se f.eks. *Dietz*, p. 841; *Karnell*, Skålig ersättning, rimlig kompensation, p. 301; *Karnell*, Upphovsrättens avtal – nya tyska regler samt några reflektioner p. 556; *Kur*, p.321. Kritisk er derimod *Schack*, p. 859.

Første del: De nye tyske regler om indrømmelse af udnyttelsesrettigheder til ophavsretligt beskyttede værker og udøvende kunstneres præstationer

Baggrunden for de nye tyske regler

Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte (Urheberrechtsgesetz: UrhG) fra 1965 indeholdt i §§31-44 generelle regler om udnyttelsesrettigheder. Reglerne vedrørte

- indrømmelse af udnyttelsesrettigheder (§31),
- begrænsning af udnyttelsesrettigheder (§32),
- fortsatte virkning af udnyttelsesrettigheder (§33),
- overdragelse af udnyttelsesrettigheder (§34),
- indrømmelse af simple udnyttelsesrettigheder (§35),
- en såkaldt bestsellerparagraf, hvorefter ophavsmanden undtagelsesvist kunne få rimelig andel i en uventet succesrig udnyttelse af hans værk (§36),
- aftaler om indrømmelse af udnyttelsesrettigheder (§37),
- ophavsmandens bidrag til periodika (§38),
- den udnyttelsesberettigedes ændringer af værket (§39),
- aftaler om fremtidige værker (§40),
- tilbagekaldelsesret på grund af manglende udnyttelse (§41),
- tilbagekaldelsesret på grund af ophavsmandens ændrede overbevisning (§42),
- ophavsmænd i arbejds- eller tjenesteforhold (§43), og
- afhændelse af det originale værkseksemplar (§44).

Lovgiver overlod det udtrykkeligt til senere lovgivning at foretage en omfattende regulering af den ophavsretlige aftaleret. Planen var, at der i tilslutning til UrhG skulle udarbejdes en særlig lov på området.²

I årene, der fulgte, fandt lovgiver imidlertid ingen anledning til at vedtage nye regler om aftaler på ophavsrettens område - trods fagkredses pointering af nødvendigheden heraf. Nævnes skal professor Eugen Ulmers responsum fra 1977 vedrørende retlig regulering af aftaler på ophavsrettens område, herunder navnlig den retlige regulering af udsendelsesaftaler³. Nævnes skal tillige professor Wilhelm Nordemanns pointering af nødvendigheden af at forbedre ophavsmænds og udøvende kunstneres stilling som følge af den stadigt større mediekoncentration og hans på denne baggrund i 1991 udarbejdede forslag til en lov om ophavsretlige aftaler⁴.

Først på nu ex-forbundsjustitsminister professor Herta Däubler-Gmelins foranledning blev startskuddet til en reform af 1965-lovens regler om aftaler på ophavsrettens område givet. Fem fremtrædende juridiske professorer, herunder professor Wilhelm Nordemann⁵, fik til opdrag at udarbejde et udkast til lov om forbedring af ophavsmænds og udøvende kunstneres aftaleretlige stilling. Udkastet (i det følgende *professorudkastet*) blev overgivet til

² Se lovbemærkningerne til 1965-loven i Bundestags-Drucksache IV/270 af 23. marts 1962, p. 56, samt i Archiv für Urheber- Film- Funk- und Theaterrecht, 1965, p. 271.

³ Ulmer, Gutachten zum Urhebervertragsrecht insbesondere zum Recht der Sendeverträge, udgivet af forbundsjustitsministeren, Bonn 1977. Ulmers responsum omtales bl.a. i Bundestags-Drucksache 11/4929 af 7. juli 1989.

⁴ Se Nordemann, Vorschlag für ein Urhebervertragsgesetz, GRUR 1991, p. 1ff.

⁵ De øvrige professorer var Adolf Dietz, Ulrich Loewenheim, Gerhard Schrickler og Martin Vogel.

forbundsjustitsministeriet den 22. maj 2000 og blev i en let ændret udgave forelagt offentligheden i trykt form⁶.

I den i *professorudkastet* indeholdte begrundelse anføres det, at ophavsretten beror på den grundlæggende tanke, at det ud fra en retfærdighedstanke kræves, at ophavsmænd og udøvende kunstnere får rimelig del i de økonomiske fordele ved udnyttelsen af deres værker og præstationer. Det fremgår endvidere, at formålet med udkastet er at udligne det ulige aftaleforhold mellem ophavsmænd og udøvende kunstnere på den ene side og brugerne på den anden side og dermed forhindre, at en økonomisk magtstilling på brugersiden misbruges til at gennemtvinge ubalancerede aftaler⁷. Nødvendigheden af tiltag på området begrundes i et forfatningsretligt krav om udligning af forstyrrelser i aftaleligheden⁸. Som eksempel på det bestående misforhold mellem aftaleparterne nævnes i *professorudkastet*, at den gennemsnitlige årsindtægt for freelance ophavsmænd og freelance udøvende kunstnere udgør knap 20.000 DM⁹. At en forbedring af freelancers aftalemæssige stilling spiller en særlig rolle fremgår flere steder i udkastet¹⁰.

I *professorudkastet* anføres det, at udkastet ikke tager sigte på en omfattende regulering af aftaleretten på ophavsrettens område. I modsætning til de i bemærkningerne til 1965-loven omtalte planer giver udkastet udtrykkeligt afkald på særskilt at regulere de talrige gennem højt forskellige udnyttelsesskikke prægede aftaletyper¹¹. Derimod forfølger *professorudkastet* en strategi om med mindst mulig lovgivningsindsats at kombinere to normer, som tilsammen skal garantere et maximum af udlignende virkning og handlefrihed for både den skabende side og brugersiden¹². Den første norm er et princip om rimeligt vederlag. Den anden norm er en selvreguleringsmekanisme, hvorefter parterne over deres respektive sammenslutninger udarbejder afbalancerede fælles vederlagsregler. Lovteknisk er der tale om ændringer af den eksisterende UrhG.

Den 26. maj 2001 fulgte et lovforslag fra SPD og Bündnis 90/ Die Grünen¹³, der med hensyn til lovtæst og begrundelse er identisk med forbundsregeringens lovforslag af 23. november 2001¹⁴. Forbundsregeringens lovforslag indeholder afvigelser set i forhold til *professorudkastet*, men er i dets koncept i overensstemmelse med *professorudkastet*¹⁵. Bundesrats stillingtagen er dateret den 13. juli 2001¹⁶, og efter denne stillingtagen fulgte forbundsregeringens replik¹⁷. Den 14. januar 2002 afgav forbundsjustitsministeriet en såkaldt hjælpende formulering¹⁸, og den 23. januar 2002 fulgte Bundestags retsudvalgs ændringsforslag¹⁹. Bestuttende anbefaling og beretning fra Bundestags retsudvalg er ligeledes dateret den 23. januar 2002²⁰, og i denne udgave vedtoges loven i Bundestag den 25. januar

⁶ Udkastet med forord fra forbundsjustitsminister Herta Däubler-Gmelin er trykt i GRUR 2000, p. 764ff, og er endvidere tilgængeligt på www.urheberrecht.org/UrhGE-2000.

⁷ GRUR 2000, p. 768.

⁸ GRUR 2000, p. 768.

⁹ GRUR 2000, p. 769.

¹⁰ GRUR 2000, p. 770 og p. 773.

¹¹ GRUR 2000, p. 769.

¹² GRUR 2000, p. 772.

¹³ Bundestags-Drucksache 14/6433 af 26. maj 2001.

¹⁴ Bundestags-Drucksache 14/7564 af 23. november 2001.

¹⁵ Således også *Hucko*, p. 8.

¹⁶ Opretrykt hos *Hucko*, p. 133ff.

¹⁷ Udateret, optrykt hos *Hucko*, p. 143ff.

¹⁸ Opretrykt hos *Hucko*, p. 149 ff.

¹⁹ Opretrykt hos *Hucko*, p. 169 ff.

²⁰ Bundestags-Drucksache 14/8058 af 23. januar 2002. Findes optrykt hos *Nordemann, Das neue Urhebervertragsrecht*, p. 175ff.

2002. Loven, der ændrer UrhG, trådte i kraft den 1. juli 2002²¹. Den vedtagne lov modificerer på en række væsentlige punkter forbundsregeringens forslag af 23. november 2001, men princippet om rimeligt vederlag og fælles vederlagsregler er bibeholdt.

I det følgende afsnit redegøres for de nye regler, i hvilken forbindelse ovennævnte forarbejder vil blive inddraget.

De per 1. juli 2002 gældende tyske regler

Reglerne i oversigtsform

Hovedessensen af den tyske reform er to normer, som via deres udformning indgår i et samspil med hinanden. Den første norm er et princip om rimeligt vederlag (§32), der suppleres af en ny bestsellerparagraf (§32a). Den anden norm er tilvejebringelsen af fælles vederlagsregler (§36, §36a).

§32 giver et lovbestemt krav på rimeligt vederlag. Bestemmelsen indeholder bl.a. en formodningsregel, hvorefter et i henhold til en fælles vederlagsregel (§36) fastsat vederlag er rimeligt. Dermed skabes et samspil med §36, der indeholder en selvreguleringsmekanisme, hvorefter parterne over deres respektive sammenslutninger udarbejder afbalancerede fælles vederlagsregler.

§32a indeholder en regel, der sikrer ophavsmanden et rimeligt vederlag i tilfælde af, at værket måtte blive en bestseller (bestsellerparagraf). Reglen er nødvendiggjort af, at §32's rimelighedsvurdering skal foretages på tidspunktet for aftalens indgåelse. Der er tale om en opløsning af den gamle bestsellerparagraf i §36, som §32a erstatter.

Reglerne i §§32 og 32a er præceptive.

§36 flankeres af §36a, der med henblik på at opstille fælles vederlagsregler indeholder regler om proceduren for en mæglingsinstitution. Mæglingsinstitutionen inddrages, når parterne aftaler dette, eller når en part forlanger gennemførelse af mæglingsproceduren. Reglen overlader enkelthederne ved proceduren til parterne og kan dermed ses som en yderligere manifestation af selvreguleringsmekanismen.

Med lovreformen sidestilles udøvende kunstnere med ophavsmændene for så vidt angår anvendelsen af bl.a. §§32, 32a, 36 og 36a.

Indledende bemærkninger til redegørelsen for de enkelte regler

I det følgende redegøres for de nye regler i nummerisk rækkefølge, hvorved de enkelte regler kommenteres, hovedsageligt ud fra forarbejderne og den foreliggende sparsomme nye retspraksis. Jeg har kun kendskab til én dom, der kommenterer de nye bestemmelser²². Dommen omtales nedenfor i relation til §32a.

§43 vedrørende ophavsmænd i arbejds- eller tjenesteforhold var i *professorudkastet* foreslået ændret, men i den vedtagne lov forblev §43 uændret. Redegørelsen omfatter baggrunden herfor samt den gældende regel.

²¹ Loven er tilgængelig på www.urheberrecht.org/UrhGE-2000.

²² OLG München 29. Zivilsenat, 22. maj 2003, 29 U 4573/02, tilgængelig på juris Online.

I forbindelse med redegørelsen for de nye tyske regler er al lovtæst, der vedrører de nye bestemmelser, oversat til dansk. Der er i denne forbindelse tale om min egen uofficielle oversættelse af den tyske tekst. Ændringer i forhold til den oprindelige lovtæst samt overskrifter er markeret med fed. Oversættelser af lovforarbejder er ligeledes mine egne uofficielle oversættelser.

UrhG §11

"Ophavsretten beskytter ophavsmanden i hans immaterielle og personlige [læs: ideelle] forhold til værket og ved benyttelsen af værket. Den tjener samtidig sikringen af et rimeligt vederlag for benyttelsen af værket."

1. punktum udtrykker den i tysk ophavsret gældende monistiske opfattelse, hvorefter ophavsmandens ideelle og økonomiske rettigheder udgør én udelelig enhed²³, jf. nedenfor ad §29. Den monistiske opfattelse er ikke udstrakt til den udøvende kunstner, hvilket fremgår af §78, hvorefter den udøvende kunstner kan afstå sine rettigheder.

2. punktum kom ind med forbundsjustitsministeriets såkaldte hjælpende formulering af 14. januar 2002. Af Justitsministeriets begrundelse fremgår følgende²⁴:

"Bestemmelsen følger "Forslag fra medieverden" af 10. april 2001. Den fuldstændiggør programmet for UrhG og gør det muligt for retspraksis at fortolke lovens bestemmelser – også inden for rammerne af kontrollen med almindelige forretningsbetingelser - efter dette normsformål, for princippet om rimeligt vederlag har fremover forbilledfunktion. Dermed sikrer ophavsretten en komplet beskyttelse: §32 og §32a sikrer rimeligt vederlag der, hvor en indholds kontrol med almindelige forretningsbetingelser ikke er mulig (§8 AGBG henholdsvis §307, stk. 3, BGB i den per 1. januar 2002 gældende udgave²⁵). I henhold til §11, 2. punktum, skal princippet om rimeligt vederlag i øvrigt respekteres som ophavsrettens væsentlige grundtanke inden for rammerne af kontrollen med almindelige forretningsbetingelser."

§11 fungerer med andre ord som en generel fortolkningsregel.

UrhG §29

"Retshandler vedrørende ophavsretten

(1) Ophavsretten er ikke overdragelig, medmindre den overdrages ved testamentarisk disposition [IKKE HELT PRÆCIS OVERSÆTTELSE] eller til medarbejdere i forbindelse med dødsboskifte.

(2) Tilladt er indrømmelse af udnyttelsesrettigheder (§31), obligationsretlige indvilligelser og aftaler med hensyn til udnyttelsesrettigheder samt de i §39 omhandlede retshandler vedrørende ideelle rettigheder."

Bestemmelsen, der er en konsekvens af den monistiske opfattelse, stammer fra professorudkastet.

Stk. 1 svarer indholdsmæssigt til den tidligere gældende §29. Omskrivningen tilsigter imidlertid at tydeliggøre ophavsrettens uoverdragelighed²⁶.

²³ Nordemann, p. 59.

²⁴ Oprettet hos *Hucko*, p. 149ff (158).

²⁵ Gesetz zur Regelung des Rechts der Allgemeinen Geschäftsbedingungen (AGBG) §8 samt Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) §307, stk 3, sætter grænser for indholds kontrollen.

²⁶ Jf. bemærkningerne ad §29 i Bundestags-Drucksache 14/7564, optrykt hos *Hucko* p.91 ff (118).

Grundsætningen om ophavsrettens uoverdragelighed blev indført med 1965-loven med den begrundelse, at det på grund af den tætte forbindelse mellem de ideelle rettigheder og udnyttelsesrettighederne havde vist sig vanskeligt at afgrænse de hos ophavsmanden forblivende beføjelser fra de overdragelige bestanddele af ophavsretten. På denne baggrund valgte lovgiver i 1965-loven en konstruktion, hvorefter ophavsretten hverken helt eller delvist kunne overdrages. Ophavsmanden skulle kun kunne overlade udnyttelsen af værket til andre ved indrømmelse af en af ophavsretten afledt udnyttelsesret på linje med en patentlicens.²⁷

I forarbejderne til den nye lov²⁸ præciseres hensigten med stk. 2 som følger:

"I stk. 2 skal under henvisning til §31 og §39 tydeliggøres, at konstitutive retsoverdragelser trods denne grundsætning [min tilføjelse: om ophavsrettens uoverdragelighed] stadig er tilladt i form af indrømmelse af udnyttelsesrettigheder og obligationsretlige aftaler med hensyn til udnyttelsesrettigheder. Derudover reserveres de i §39 omhandlede retshandler med hensyn til ideelle rettigheder, uden at der dermed tages stilling til disses retsnatur. En tilsvarende tydeliggørelse for de ideelle rettigheder har hidtil manglet..."

Med hensyn til §31 henvises til det straks nedenfor anførte.

§39 vedrører ændringer af værket. I henhold til denne bestemmelses stk. 1 må indehaveren af en udnyttelsesrettighed ikke ændre værket, dets titel eller ophavsmandens betegnelse, medmindre andet er aftalt. Der er således tale om en deklaratorisk regel. I henhold til lovbemærkningerne til 1965-loven har ophavsmanden dog den umistelige ret efter §14 til at forbyde forvanskninger af værket, som er egnede til at krænke ophavsmandens berettigede åndelige eller personlige interesse i værket²⁹. Efter §39, stk. 2, er de ændringer af værket og dets titel, som ophavsmanden ikke rimeligt kan nægte, tilladelige. Herved tænkes særligt på ændringer, der er påkrævet af måden eller formålet med den tilladte udnyttelse af værket, f.eks. rettelser af trykfejl, udsendelse af et billede i en anden størrelse og lignende. Undtagelsen i stk. 2 gælder dog ikke for ændringer i ophavsmandens betegnelse³⁰.

UrhG §31

"Indrømmelse af udnyttelsesrettigheder

(1) Ophavsmanden kan indrømme en anden retten til at udnytte værket på enkelte eller alle udnyttelsesmåder (udnyttelsesret). Udnyttelsesretten kan indrømmes som simpel eller som eksklusiv ret og kan begrænses geografisk, tidsmæssigt eller indholdsmæssigt.

(2) Den simple udnyttelsesret berettiger indehaveren til at udnytte værket på den tilladte måde, uden at andres udnyttelse dermed udelukkes.

(3) Den eksklusive udnyttelsesret berettiger indehaveren - under udelukkelse af alle andre personer - til at udnytte værket på den ham tilladte måde og til at indrømme udnyttelsesrettigheder. Det kan bestemmes, at ophavsmandens udnyttelse forbeholdes. §35 berøres ikke.

(4) Indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder til endnu ikke kendte udnyttelsesmåder og forpligtelsen hertil er ugyldig.

(5) Er ved indrømmelsen af en udnyttelsesret udnyttelsesmåderne ikke udtrykkeligt særskilt angivet, bestemmes udnyttelsesmåderne af det af begge parter forudsatte aftaleformål. Tilsvarende gælder for spørgsmålet, om en udnyttelsesret er indrømmet, om det drejer sig

²⁷ Bundestags-Drucksache IV/270 af 23. marts 1962, p. 55.

²⁸ Bundestags-Drucksache 14/7564, optrykt hos *Hucko*, p. 91ff (118).

²⁹ Bundestags-Drucksache IV/270 af 23. marts 1962, p. 59.

³⁰ Bundestags-Drucksache IV/270 af 23. marts 1962, p. 59.

om en simpel eller en eksklusiv udnyttelsesret, hvor langt udnyttelsesretten og forbudsretten rækker, og hvilke indskrænkninger udnyttelsesretten er underlagt.”

Bestemmelsen er en sproglig forbedring af bestemmelserne i §31 og §32 i disses gamle versioner³¹.

*Professorudkastet foreslog stk. 4 formuleret som følger*³²:

“(4) Indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder til endnu ikke kendte udnyttelsesmåder og forpligtelsen hertil er ugyldig. Kendt er en udnyttelsesmåde, når den på tidspunktet for aftalens indgåelse kan realiseres teknisk og efter begge aftaleparters synspunkt fremstår som økonomisk betydningsfuld. 1. punktum finder ingen anvendelse, når udnyttelsesretten indrømmes et forvaltningsselskab.”

Baggrunden for den af *professorudkastet* foreslåede nye formulering af stk. 4 var at undgå fremtidig retsstrid om udnyttelsesmådens kendthed. Derved skulle de af Bundesgerichtshof (BGH GRUR 1995, 212 – *Videozweitauswertung III*) tilladte bevidste risikoforretninger med usikkert økonomisk udfald udelukkes³³. Dommen fastslog, at risikoforretninger vedrørende en teknisk ganske vist kendt, men økonomisk først endnu betydningsløs udnyttelsesmåde, er tilladt, såfremt den nye udnyttelsesmåde er konkret nævnt, udtrykkeligt aftalt og også drøftet af aftaleparterne og dermed kendeligt gjort til genstand for ydelse og modydelse. I sådanne tilfælde finder ifølge dommen §31, stk. 4, ikke anvendelse³⁴.

Den i *professorudkastet* foreslåede ændring af §31, stk. 4, blev dog ikke fulgt op af lovforslaget. Den hidtidige retstilstand, som udtrykt bl.a. i nævnte dom fra Bundesgerichtshof, er således opretholdt.³⁵

I stk. 5 er med lovændringen tilføjet de vigtigste anvendelsesområder for den såkaldte *Zweckübertragungslehre*, hvorefter udnyttelsesmåderne i tilfælde af manglende angivelse bestemmes af det af parterne forudsatte aftaleformål. Tilføjelserne i stk. 5 er foretaget af hensyn til den store betydning for retspraksis³⁶.

UrHG §32

”Rimeligt vederlag

(1) Ophavsmanden har for indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder og tilladelsen til værksudnyttelse krav på det aftalte vederlag. Er vederlagets størrelse ikke bestemt, gælder det rimelige vederlag som det aftalte vederlag. Er det aftalte vederlag ikke rimeligt, kan ophavsmanden forlange aftalepartens indforståelse med en ændring af aftalen, hvorved ophavsmanden sikres rimeligt vederlag.

(2) Et i henhold til en fælles vederlagsregel (§36) fastsat vederlag er rimeligt. I øvrigt er vederlaget rimeligt, når det på tidspunktet for aftalens indgåelse svarer til, hvad der - under hensyntagen til alle omstændigheder - i forretningspraksis sædvanligt og redeligt ydes med hensyn til måden og omfanget af den indrømmede udnyttelsesmulighed, navnlig henset til varigheden af og tidspunktet for udnyttelsen.

³¹ Jf. Bundestags-Drucksache 14/7564, optrykt hos *Hucko* p. 91 ff (118-119); *Nordemann*, p. 61.

³² GRUR 2000, p. 766.

³³ GRUR 2002, p. 773.

³⁴ GRUR 1995, p. 212.

³⁵ Således også *Schack*, p. 854.

³⁶ Således *Nordemann*, p. 61.

(3) En aftale, som til skade for ophavsmanden afviger fra stk. 1 og 2, kan ikke gøres gældende af aftaleparten. De i 1. punktum fastsatte bestemmelser finder også anvendelse, når de omgås på anden vis. Ophavsmanden kan dog vederlagsfrit indrømme en simpel udnyttelsesret for alle og enhver.

(4) Ophavsmanden har intet krav efter stk. 1, 3. punktum, såfremt vederlaget for benyttelsen af hans værk er fastlagt ved tariffaftale.”

Der er her tale om en af lovændringens centrale bestemmelser, der sammen med §36 udgør kernen i reformen.

Bestemmelsen, der giver et lovbestemt krav på rimeligt vederlag, er bygget op i flere trin:

- Som udgangspunkt gælder det aftalte vederlag (stk. 1, 1. punktum).
- Er vederlagets størrelse ikke bestemt, gælder det rimelige vederlag som det aftalte vederlag (stk. 1, 2. punktum).
- Er det aftalte vederlag ikke rimeligt, kan ophavsmanden på områder, der ikke er reguleret af tariffaftaler, forlange aftalepartens indforståelse med en ændring af aftalen, hvorved ophavsmanden sikres rimeligt vederlag (stk. 1, 3. punktum, jf. stk. 4).
- Et i henhold til en fælles vederlagsregel (§36) fastsat vederlag er rimeligt (stk. 2, 1. punktum).
- I øvrigt er vederlaget rimeligt, når det svarer til, hvad der - under hensyntagen til alle omstændigheder - i forretningspraksis sædvanligt og redeligt ydes med hensyn til måden og omfanget af den indrømmede udnyttelsesmulighed, navnlig henset til varigheden af og tidspunktet for udnyttelsen (stk. 2, 2. punktum).

Det fremgår heraf, at det aftalte vederlag har forrang.

Er det aftalte vederlag ikke rimeligt, består et krav på ændring af selve aftalen. I bemærkningerne³⁷ til §32 anføres det, at kravet på ændring af aftalen får særlig betydning for vedvarende skyldforhold, da ophavsmanden ikke ville være tjent med et krav, der kun var rettet mod betaling. Sammenlignes fremgår det, at korrekturkravet i vedvarende skyldforhold navnlig skal sikre et rimeligt vederlag i hele aftalens løbetid, særligt når der er langt mellem tidspunktet for aftaleindgåelsen og tidspunktet for udnyttelseshandlingen.

§32, stk. 2, 1. punktum, indeholder en formodningsregel. Formodningsreglen finder også anvendelse, hvor aftalen ikke indeholder vederlagsbestemmelser, og hvor aftalen udtrykkeligt udelukker vederlag³⁸.

Af bemærkningerne til bestemmelsen fremgår det, at der er tale om en uigendrivelig formodning om rimeligt vederlag, når vederlaget fastsættes i henhold til en fælles vederlagsregel. Dette gælder også, når vederlagsreglen fastsætter en ramme, og det aftalte vederlag bevæger sig inden for denne³⁹. For hvilke fælles vederlagsregler, den uigendrivelige formodning gælder, siger forarbejderne intet om. Det antages i litteraturen, at en vederlagsregels blotte beståen ikke er tilstrækkelig. Aftaleparterne skal således i henhold til §32, stk. 2, 1. punktum, have ”fastsat” vederlaget i henhold til den fælles vederlagsregel, hvilket antages at betyde, at de udtrykkeligt eller stiltiende skal have henholdt sig til reglen⁴⁰.

³⁷ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann p. 175ff (176-177).

³⁸ Nordemann, p. 66.

³⁹ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann p. 175 ff (177).

⁴⁰ Således Hücko, p. 12, Erdmann, p. 926, Ory, p. 96, Daniel Berger, Der Anspruch auf angemessene Vergütung, p. 528, Thüsing p. 210 og Gutsche p. 368.

Det skal på dette sted nævnes, at fælles vederlagsregler er undergivet den almindelige civilrets regler om ugyldighed og opsigelse⁴¹.

I tilfælde, hvor der ikke eksisterer vederlagsregler, eller hvor eksisterende vederlagsregler ikke indeholder relevante vederlagssatser, indeholder stk. 2, 2. punktum, en legaldefinition af det rimelige vederlag. Herom hedder det i lovbemærkningerne⁴²:

"Den [læs: definitionen] fokuserer ud fra en objektiv vurderingsmåde ex ante på redelig branchepraksis....

Målestok er herefter det sædvanlige vederlag, såfremt branchepraksis er redelig. Begrebet redelighed tager ved siden af brugernes interesser ligeligt hensyn til ophavsmændenes og de udøvende kunstners interesser. Såfremt en sædvanlig branchepraksis kan fastslås, som ikke er redelig, er en vurderende korrektur nødvendig efter denne målestok. Et eksempel er de litterære oversættere, som yder et uomgængeligt bidrag til udbredelsen af fremmedsproget litteratur. Den overvejende praktiserede honorering i branchen af disse står dog ikke i noget rimeligt forhold til de af dem ydede præstationer.

Såfremt en branchepraksis ikke kan konstateres, eller denne ikke svarer til redeligheden, skal det rimelige vederlag fastsættes efter billighed. Det vil i reglen være billigt at delagtiggøre ophavsmanden rimeligt i det udbytte og de fordele, som hidrører fra udnyttelsen af hans værk. I denne forbindelse skal alle relevante omstændigheder tages i betragtning, som f.eks. udnyttelsesmåde og –omfang, markedsf forhold, investeringer, andel i risiko, omkostninger, antal værkseksemplarer eller opnåelige indtægter. Endvidere kan værksarter og udnyttelser i andre brancher og de der efter redelig udnyttelse ydede vederlag inddrages som sammenlignende målestok.

Reglen lader alle sædvanlige og redelige vederlagsstrukturer uberørte, navnlig også vederlag i form af lump sums, f.eks. ved samleværker i forlagsbranchen eller i reklamebranchen. Legaldefinitionen i stk. 2, 2. punktum, er heller ikke til hinder for nye, innovative vederlagsmodeller, når herved blot princippet om redelighed iagttages. Krydssubventionering og blandingskalkulationer forbliver tilladte, når der herved tages tilstrækkeligt højde for ophavsmændenes interesser. Uberørt forbliver endvidere muligheden for konkret at forudse den vederlagsfri overdragelse af udnyttelsesrettigheder i de fælles vederlagsregler. Det kan f.eks. være tilfældet, når ophavsretligt beskyttede præstationer ydes som led i almentnyttig virksomhed, og skaberen – f.eks. på grund af sit ulønnede tillidshverv – ikke forventer noget vederlag. Ligeledes er det tænkeligt, at en ophavsmands arvtager – uden at ville forfølge egne interesser – vederlagsfrit indrømmer udnyttelsesrettigheder for at gøre det efterladte værk kendt".

Buyout-aftaler strider mod redelighedskravet og tilsigtes ophævet med den nye lov⁴³.

Som eksempel på sædvanlig og redelig branchepraksis fremhæves i litteraturen de store forvaltningsselskabers fordelingsplaner/tariffer⁴⁴.

Bestemmelserne i §32, stk. 1 og 2, er præceptive, hvilket fremgår af stk. 3. Stk. 3 tillader dog, at ophavsmanden vederlagsfrit kan indrømme en simpel udnyttelsesret for alle og enhver. Ifølge

⁴¹ Nordemann, p. 69.

⁴² Bundestags-Drucksache, 14/8058, optrykt hos Nordemann p. 175ff (177-178).

⁴³ Nordemann, p. 78.

⁴⁴ Nordemann, p. 77-78 og Zentek/Meinke, p. 55.

bemærkningerne⁴⁵ er der herved navnlig tænkt på Open-Source-Software, den såkaldte "Linux-klausul".

Ifølge den juridiske litteratur kan i hvert fald *betalingskravet* i henhold til stk. 1, 2. punktum, som pengekrav overdrages til forvaltningsselskaber, forudsat at disse varetager kravet på rimelige betingelser, således at overdragelsen ikke er til skade for ophavsmanden⁴⁶.

I henhold til §32, stk. 4, udelukkes korrekturkravet af tariffaftaler om vederlaget inden for disse aftalers saglige og personlige anvendelsesområder. I henhold til bemærkningerne⁴⁷ består der i disse tilfælde intet reguleringsbehov, fordi tariffaftaleparterne selv kan forhandle fair aftalebetingelser. I modsætning til den fælles vederlagsregel, der gælder for alle berørte ophavsmænd og udøvende kunstnere, gælder tariffaftaler kun den til tariffaftaleparterne hørende medlemskreds⁴⁸.

§32 i dens vedtagne form adskiller sig på en række punkter fra *professorudkastet*. De mest centrale forskelle er følgende:

I *professorudkastet* kunne korrekturkravet rettes mod enhver i licenskæden. Dette blev kritiseret bla. af Bundesrat⁴⁹ på grund af den uoverskuelige risiko, der herefter kom til at hvile på licenstagere længere nede i kæden. Resultatet blev, at korrekturkravet nu kun kan rettes mod den umiddelbare aftalepart.

I *professorudkastet* var rimelighedsvurderingen ikke knyttet til et bestemt tidspunkt. Herom hedder det i *professorudkastet*⁵⁰:

"Urimelighed forudsætter hverken et groft misforhold, eller at en uventet udvikling indtræder; heri ligger forskellen til den på grund af den nye §32 undværlige gamle §36 [læs: bestsellerparagraf]"

Med forbundsregeringens replik knyttedes rimelighedsvurderingen i §32 til tidspunktet for aftaleindgåelsen. Herom hedder det i forbundsregeringens replik⁵¹:

"Ved at vederlagets rimelighed knyttes til tidspunktet for aftalens indgåelse, dvs. en ex ante-betragtning, bliver kravet på rimeligt vederlag forudberegnet. Der, hvor der – som ved nicheudbydere – ikke består nogen branchesædvane, bestemmes rimeligheden af de relevante omstændigheder som f.eks. udnyttelsesmåde og –omfang, markedsforhold, investeringer, andel i risiko, omkostninger, antal fremstillede værkseksemplarer eller opnåelige indtægter. Bestemmes rimeligheden på tidspunktet for aftalens indgåelse, anbefales det, for undtagelsestilfælde – som det allerede er tilfældet efter gældende ret – i en ex post-betragtning at forudse en fairness-udligning i form af en (modificeret) bestsellerparagraf, som sikrer de kreatives andel ved særligt succesrige udnyttelser."

UrhG §32a

"Ophavsmandens yderligere andel

⁴⁵ Bundestags-Drucksache, 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175ff (178).

⁴⁶ Nordemann, p. 88 og Schrickler, Zum neuen deutschen Urhebervertragsrecht, p. 803 og 809.

⁴⁷ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann p. 175ff (178).

⁴⁸ Nordemann, p. 69.

⁴⁹ Bundesrats stillingtagen, optrykt hos Hucko, p. 133ff (136).

⁵⁰ GRUR 2000, p. 774.

⁵¹ Optrykt hos Hucko, p. 143ff (144-145).

(1) Har ophavsmanden indrømmet en anden en udnyttelsesret på betingelser, der fører til, at det aftalte vederlag under hensyntagen til ophavsmandens samtlige relationer til den anden står i et påfaldende misforhold til indtægter og fordele ved udnyttelsen af værket, er den anden på ophavsmandens forlangende forpligtet til at indvilge i en ændring af aftalen, hvorved ophavsmanden ydes et efter omstændighederne yderligere rimeligt vederlag. Det er i denne forbindelse uden betydning, om aftaleparterne har eller havde kunnet forudse størrelsen af de modtagne indtægter eller fordele.

(2) Har den anden overdraget udnyttelsesretten eller indrømmet yderligere udnyttelsesrettigheder, og viser det påfaldende misforhold sig at bestå med hensyn til tredjemands indtægter eller fordele, så hæfter denne [min tilføjelse: tredjemand] over for ophavsmanden umiddelbart i henhold til stk. 1 under hensyntagen til de aftalemæssige forhold i licenskæden. Den andens hæftelse bortfalder.

(3) Der kan ikke på forhånd gives afkald på kravene efter stk. 1 og 2. Retten til at gøre kravene gældende kan ikke tvangsfuldbyrdes, ligesom dispositioner over denne ret er uvirksomme.

(4) Ophavsmanden har intet krav efter stk. 1, såfremt vederlaget er fastsat i henhold til en fælles vederlagsregel (§36) eller tariffaftale og udtrykkeligt forudsætter et yderligere rimeligt vederlag for det af stk. 1 omfattede tilfælde”.

Da §32 ikke relaterer sig til den faktiske udnyttelse af værket, er det i henhold til bemærkningerne til §32a nødvendigt for undtagelsestilfælde at have en fairnessudligning, som ex post korrigerer et påfaldende misforhold mellem indtægter eller fordele ved udnyttelsen og vederlaget. Det fremgår endvidere, at sådanne tilfælde hidtil skulle opfanges af den gamle bestsellerparagraf (§36), hvilket imidlertid kun lykkedes i utilstrækkeligt omfang⁵².

I bemærkningerne hedder det om forholdet til den hidtidige retstilstand⁵³:

”Grundstrukturen i den gældende §36, stk. 1, bibeholdes, således at der for så vidt kan tys til den bestående retspraksis (sidst: BGH, dom af 21. juni 2001 – I ZR 245/98 – Kinderhörspiele) og litteratur. I stedet for et groft misforhold rækker nu – som foranlediget af mediebranchens forslag af 10. april 2001 – et påfaldende misforhold: Hindringen, som var opstillet i den gældende §36 (groft misforhold) forud for krav om tilpasning af aftalen, bliver dermed tydeligt nedsat. Til forskel fra den hidtidige retstilstand foreligger det krævede påfaldende misforhold i hvert fald, hvor det aftalte vederlag afviger med 100% fra den rimelige andel (anderledes for §36 i dens gamle udformning endnu BGH GRUR 1996, 763, 765f – Salome II). Efter omstændighederne vil også mindre afvigelser kunne begrunde et påfaldende misforhold.”

Det fremgår endvidere af bemærkningerne, at ophavsmandens præstation ikke nødvendigvis skal være årsag til indtægter og fordele ved udnyttelsen af værket, men at væsentlige bidrag til det samlede værk dog retfærdiggør en videre andel efter §32a. I denne forbindelse overlades det til retspraksis i det enkelte tilfælde at afgøre, i hvilke tilfælde en videre andel efter omstændighederne er på sin plads⁵⁴.

Den manglende betydning af, hvorvidt misforholdet var uventet - hvilket i forhold til §36 var et uskrevet krav⁵⁵ - understreges i bemærkningerne, idet en objektiv konstatering af misforholdet rækker. Et yderligere rimeligt vederlag som konsekvens af tilpasningen af

⁵² Bundestags-Drucksache, 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175 ff (179)

⁵³ Bundestags-Drucksache, 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175 ff (179)

⁵⁴ Bundestags-Drucksache, 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175ff (179-180).

⁵⁵ Se Nordemann, p. 95, med omtale af praksis i forbindelse med §36.

aftalen vil ifølge bemærkningerne ofte være en procentuel andel af den succesrige udnyttelse, men efter omstændighederne vil også en lump sum være tænkelig⁵⁶.

Bestsellerparagraffen i §32a var ikke forudsat i *professorudkastet* af den grund, at *professorudkastet* foreslog en rimelig vederlæggelse af hver enkelt udnyttelseshandling. Da det rimelige vederlag på et sent stadium af lovforberedelserne blev knyttet til en ex ante-vurdering, blev en videreførelse af bestsellerparagraffen i en eller anden form imidlertid nødvendig⁵⁷. Målet var i forhold til den gamle bestsellerparagraf en forbedret og dermed mere fair bestemmelse⁵⁸. Anvendelsesområdet for den gamle bestsellerparagraf havde på grund af dens restriktive fortolkning haft et meget begrænset anvendelsesområde⁵⁹.

I henhold til stk. 3 kan der ikke *på forhånd* gives afkald på kravene efter stk. 1 og 2. Ifølge den juridiske litteratur heller ikke til forvaltningsselskaber⁶⁰.

OLG Münchens dom af 22. maj 2003⁶¹

Den nye bestsellerparagraf er omtalt i Oberlandesgericht (OLG) Münchens dom af 22. maj 2003, der delvist omgør Landgericht (LG) Münchens dom af 22. august 2002 i samme sag. Retsgrundlaget i sagen er den gamle bestsellerparagraf (§36), men dommen indeholder også direkte og indirekte referencer til de nye bestemmelser i §§32 og 32a. Der skal derfor redegøres nærmere for dommen.

Sagsøger og senere appellant i sagen (i det følgende klager) var oversætter af franske tekster. I forbindelse med oversættelsen af et konkret værk fra fransk til tysk forlangte klager en ændring af den tilgrundliggende i 1992/1993 indgåede oversættelsesaftale. Klager havde ubestridt modtaget 13.662 DM sidehonorar og 7,5% af det sagsøgte og senere indstævnte forlags (i det følgende indklagedes) indtægter fra andre rettigheder. Det drejede sig om 663 DM (E-forlag, indbunden udgave), 750 DM (billigbog) samt 500 DM som godtgørelse for researchomkostninger (med tillæg af 7% moms). På grund af de salgstal, som klager i 1997 havde modtaget fra forfatteren, mente klager, at bogen var en bestseller. Under sagen kom det frem, at værket i juli 1994 var udkommet hos indklagede i 1. oplag, i november 1996 i 2. oplag og i november 1997 i 3. oplag. For de enkelte oplag var butiksprisen angivet til 16,90 DM, 18,90 DM og 18 DM. Af 1. oplag blev solgt 318.918 eksemplarer, af 2. oplag 7.527 eksemplarer og indtil 30. juni 2001 af 3. oplag 12.118 eksemplarer. LG München ændrede det aftalte vederlag således, at klager ud over grundhonoraret skulle modtage et yderligere af omsætningen afhængigt honorar på 1% af butiksprisen eksklusiv moms for hvert solgt, betalt og ikke tilbagesendt eksemplar fra og med eksemplar nummer 98.639 (billigbogs- og hardcoverudgave sammenlagt). Klager mente ikke, at andelen på 1% var rimelig og ankede dommen til OLG München.

For OLG München nedlagde klager principalt påstand om ud over grundhonoraret at få tilkendt et yderligere omsætningsafhængigt honorar for hvert solgt og betalt eksemplar. Dette yderligere honorar androg med hensyn til billigbogsudgaven 1,5% af nettobutiksprisen fra salget af eksemplar nummer 30.000 til eksemplar nummer 100.000, 2% af nettobutiksprisen

⁵⁶ Bundestags-Drucksache, 14/8058, optrykt hos *Nordemann*, p. 175ff (180)

⁵⁷ Ex ante-vurderingen introduceredes med forbundsregeringens replik, som er optrykt hos *Hucko* p. 143ff., og bestsellerparagraffen i form af §32a kom ind med forbundsjustitsministeriets hjælpende formulering, som er optrykt hos *Hucko* p. 149ff.

⁵⁸ Se forbundsjustitsministeriets hjælpende formulering hos *Hucko* p. 149 ff (151 og 161).

⁵⁹ Se omtalen af den gamle praksis hos *Nordemann*, p. 94ff.

⁶⁰ *Nordemann*, p. 103 og *Berger*, *Das neue Urhebervertragsrecht*, p. 109-110.

⁶¹ OLG München 29.Zivilsenat, 22. maj 2003, 29 U 4573/02, tilgængelig på juris Online.

fra salget af eksemplar nummer 100.001 til eksemplar nummer 300.000 og 2,5% af nettobutiksprisen fra salget af eksemplar nummer 300.000, samt tillige 2% af nettobutiksprisen for hver hardcoverudgave.

OLG München anfører indledningsvist, at §32 og §32a (nye) henses til overgangsreglen i §132, stk. 3, (ny) – herom nedenfor ad §132 – ikke finder anvendelse på sagen. Ikke desto mindre omtaler OLG München indtil flere gange §32 og §32a (nye).

OLG München fastslår, at betingelserne for anvendelse af §36 (gammel) er opfyldt, hvorfor klager kan forlange en ændring af aftalen. OLG München afgrænser herefter sagen til alene at angå fastsættelsen af det rimelige vederlag. I sine betragtninger om, hvad et rimeligt vederlag er, anfører OLG München, at også et branchesædvanligt vederlag kan være urimeligt. I den forbindelse nævner OLG München, at sædvanlige oversætterhonorarer sågar hyppigt står i et groft misforhold til forlagernes indtægter. OLG München fortsætter med at anføre, at lovgiver med §36 (gammel) og §32 og §32a (nye) netop ville forhindre dette, i hvilken forbindelse OLG München henviser til juridisk litteratur vedrørende de nye regler⁶². Da der således ikke kan tys til branchesædvaner, anfører OLG München, at det vederlag, "som sædvanligt og redeligt ydes" [bemærk sammenfald med ordlyden af §32, stk. 2 (ny) !] skal fastsættes efter et frit skøn. Dette skal ske på basis af de af parterne påberåbte tilknytningsmomenter, kendte sammenligningstal, måden og omfanget af den indrømmede udnyttelsesmulighed - navnlig henses til varigheden af og tidspunktet for udnyttelsen - og alle andre relevante omstændigheder samt under hensyntagen til parternes samlede relationer. Det er bemærkelsesværdigt, at de fleste af disse momenter genfindes i §32, stk. 2 (ny). OLG München tager under henvisning til Bundesgerichtshofs dom i Horoskop-Kalender-sagen⁶³ sit udgangspunkt i den redelige forlægger. I denne forbindelse henviser OLG München til, at disse i retspraksis udviklede almindelige grundsætninger til bestemmelse af, hvad der er rimeligt, nu til dels er kodificeret i §32a (ny).

I udøvelsen af sit skøn foretager OLG München en sammenligning med autorernes andel. OLG München konstaterer, at autorene ofte modtager en procentuel andel. Herved lægger OLG München bl.a. vægt på den tyske boghandlersammenslutnings typekalkulationer. Efter forskellige mellemregninger når OLG München frem til, at det rigtige udgangspunkt for bestemmelsen af en oversætters rimelige andel i henhold til §36 (gammel) må være en ramme på 1% til 3%. Ifølge OLG München skal ved fastsættelsen af den rimelige procentsats i det enkelte tilfælde sondres mellem simple oversættelser af triviale tekster og oversættelser af meget krævende tekster, som f.eks. videnskabelige afhandlinger eller lyrik, hvor det navnlig kommer an på sproget. Derudover spiller det en rolle, fra hvilket sprog der oversættes. Inden for denne ramme når OLG München frem til, at den til grund for sagen liggende franske roman skal anses for gennemsnitlig. Dette fører retten til at anse 2% for rimeligt.

OLG München finder ikke klagers påstand om en gradueret procentuel andel på indtil 2,5% rimelig. I denne forbindelse henviser OLG München til, at §36 (gammel) og §32 og §32a (nye) ikke kræver nogen graduering, og at der ikke er nogen almindelig grundsætning, hvorefter ophavsmandens andel af indtægterne fra udnyttelsen af hans værk skal øges med en procentuel stigning.

Efter fradrag for allerede modtaget sidehonorar når OLG München frem til, at klager ud over grundhonoraret på 23 DM per normside og en andel på 7,5% af netto-forlagsindtægterne ved udnyttelse af andre rettigheder har krav på et yderligere, af omsætningen afhængigt honorar

⁶² *Hucko*, Das neue Urhebervertragsrecht.

⁶³ GRUR 1991, p. 901.

fra salget af eksemplar nummer 43.124 på 1,5% og fra salget af eksemplar nummer 100.001 på 2% af brutto-butiksprisen for hvert solgt, betalt og ikke tilbagesendt eksemplar.

OLG Münchens direkte og indirekte henvisninger til §32 og §32a (nye) giver et første indtryk af, hvorledes disse bestemmelser kan tænkes anvendt i praksis⁶⁴.

UrhG §32b

"Præceptiv anvendelse

§§32 og 32a er præceptive,

*1. når tysk ret i mangel af lovvalg ville have fundet anvendelse på udnyttelsesaftalen, eller
2. såfremt aftalens genstand er relevante udnyttelseshandlinger inden for denne lovs territoriale anvendelsesområde".*

Det fremgår af lovbemærkningerne, at bestemmelsen regulerer de international-privatretlige aspekter af kravene i §32 og §32a. I lovbemærkningerne nævnes det endvidere, at reglen i §32b, nummer 1, skal hindre omgåelse. Med hensyn til §32b, nummer 2, anføres det, at flertallet af de international-privatretlige forhold omfattes af dette nummer. Foreligger en relevant udnyttelseshandling i indlandet, fortrænger §§32 og 32a som præceptive regler udenlandsk ret⁶⁵.

UrhG §33

"Fortsatte virkning af udnyttelsesrettigheder

Eksklusive og simple udnyttelsesrettigheder forbliver virksomme over for senere indrømmede udnyttelsesrettigheder. Det samme gælder, hvis rettighedshaveren, som har indrømmet udnyttelsesretten, skifter, eller hvis han giver afkald på sin ret"

Der er ifølge lovforarbejderne tale om en kodificering af praksis. Spørgsmålet, om udnyttelsesrettigheder senere i kæden stadig består, når udnyttelsesretten tidligere i kæden ophører, skal afgøres i retspraksis⁶⁶.

I relation til §33, 1. punktum, betyder bestemmelsen, at ingen kan indrømme eller overdrage rettigheder, som han ikke har, medens 2. punktum indebærer, at indehaveren af en udnyttelsesret kun kan disponere over denne, såfremt den på pågældende tidspunkt endnu tilkommer ham. Kun den restbeholdning, som han endnu har, kan han videreoverdrage, og kun på denne kan han give afkald⁶⁷.

UrhG §34

"Overdragelse af udnyttelsesrettigheder

(1) En udnyttelsesret kan kun overdrages med samtykke fra ophavsmanden. Ophavsmanden må ikke uden grund nægte samtykke.

(2) Overdrages sammen med udnyttelsesretten til et samleværk (§4) udnyttelsesrettigheder til de i samleværket optagne enkeltværker, er samtykke fra ophavsmanden til samleværket tilstrækkeligt.

(3) En udnyttelsesret kan uden samtykke fra ophavsmanden overdrages, når overdragelsen sker inden for rammerne af en samlet overdragelse af en virksomhed eller afhændelsen af

⁶⁴ Jacobs, p. 1907, er optimistisk i relation til anvendelsen i retspraksis af legaldefinitionen i UrhG §32, stk. 2, 2. pkt. I denne forbindelse anfører han, at retspraksis også hidtil har anvendt vurderende kriterier i rimelighedsprøvelsen, såsom redeligheden af en bestående branchepraktis.

⁶⁵ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann p. 175ff (180-181).

⁶⁶ Bundestags-Drucksache 14/7564, optrykt hos Hucko, p. 91ff (123)

⁶⁷ Nordemann, p. 108.

dele af en virksomhed. Ophavsmanden kan tilbagekalde udnyttelsesretten, såfremt det for ham ville være ubilligt, at erhververen udøvede udnyttelsesretten. Anden punktum finder også anvendelse, når forholdene mellem andelene i virksomheden tilhørende indehaveren af udnyttelsesretten væsentligt forandrer sig.

(4) Erhververen af udnyttelsesretten hæfter solidarisk for opfyldelse af overdragerens forpligtelser, som fremgår af aftalen med ophavsmanden, når ophavsmanden i det konkrete tilfælde ikke udtrykkeligt har accepteret overdragelsen af udnyttelsesretten.

(5) Ophavsmanden kan ikke på forhånd give afkald på tilbagekaldelsesretten og erhververens hæftelse. I øvrigt kan indehaveren af udnyttelsesretten og ophavsmanden aftale andet”.

Med hensyn til den samlede overdragelse efterkommes et ofte fremsat ønske fra ophavsmændenes side om en tilbagekaldelsesret, hvorpå der ikke på forhånd kan gives afkald. Endvidere udvides hæftelsesreglen⁶⁸.

UrhG §35

”Indrømmelse af yderligere udnyttelsesrettigheder

(1) Indehaveren af en eksklusiv udnyttelsesret kan kun indrømme yderligere udnyttelsesrettigheder med ophavsmandens samtykke. Samtykke er uforment, når den eksklusive udnyttelsesret kun er indrømmet til varetagelse af ophavsmandens interesser.

(2) § 34, stk. 1, 2. punktum, stk. 2 og stk. 5, 2. punktum, finder tilsvarende anvendelse”

Der er i forhold til den tidligere §35 alene tale om lovtekniske ændringer.

UrhG §36

”Fælles vederlagsregler

(1) Med henblik på at bestemme rimeligheden af vederlag efter §32 opstiller sammenslutninger af ophavsmænd med sammenslutninger af brugere eller enkelte brugere fælles vederlagsregler. De fælles vederlagsregler skal tage hensyn til omstændighederne ved det foreliggende reguleringsområde, navnlig struktur og størrelse af brugeren. De i tariffaftaler indeholdte regler har forrang i forhold til fælles vederlagsregler.

(2) Sammenslutninger efter stk. 1 skal være repræsentative, uafhængige og være bemyndiget til opstilling af fælles vederlagsregler.

(3) En procedure for mæglingsinstitutionen (§36a) med henblik på opstilling af fælles vederlagsregler finder sted, når parterne aftaler dette. Proceduren finder på en parts skriftlige begæring sted, når

1. den anden part ikke inden 3 måneder efter, at en part skriftligt har forlangt optagelse af forhandlinger, indleder forhandlinger om fælles vederlagsregler,

2. forhandlinger om fælles vederlagsregler et år efter, at de skriftligt blev begæret, endnu ikke har ført til noget resultat, eller

3. en part har erklæret forhandlingerne for endegyldigt mistykkede.

(4) Mæglingsinstitutionen forelægger parterne et begrundet mæglingsforslag, som indeholder de fælles vederlagsregler. Det anses for vedtaget, såfremt der ikke inden 3 måneder efter modtagelsen af forslaget gøres indsigelser imod det.

Sammen med §32, hvortil §36, stk. 1, henviser, udgør §36 kernen i reformen.

Med henblik på at bestemme rimeligheden af vederlag efter §32 foreskriver §36, at sammenslutninger af ophavsmænd med sammenslutninger af brugere eller enkelte brugere

⁶⁸ Se Bundestags-Drucksache 14/7564, optrykt hos Hucko, p. 91ff (123)

opstiller fælles vederlagsregler. Sæmmenslutningerne skal være repræsentative, uafhængige og være bemyndiget til opstilling af fælles vederlagsregler.

I litteraturen påpeges det, at forvaltningsselskaberne ikke kan opstille fælles vederlagsregler⁶⁹, bl.a. på grund af manglende uafhængighed i forhold til de forskellige medlemsgrupper⁷⁰.

Fælles vederlagsregler kan kun udvikle sig til standarder - og dermed opfylde lovgivers forventning herom - i det omfang, de offentliggøres⁷¹.

Navnlig inspireret af den tarifaftaleretlige regulering i §12a Tarifvertragsgesetz (TVG) for arbejdstagerlignende personer opstillede *professorudkastet* en i forhold til hidtidig ophavsretlig regulering helt ny bestemmelse. *Professorudkastet* foreslog en bestemmelse med hensyn til såkaldte fællesaftaler vedrørende mindstevederlag og andre mindstebetingelser. Udkastet forudså i denne forbindelse en voldgiftsprocedure, såfremt forhandlinger mellem de berørte parter ikke førte til noget resultat, eller såfremt en part nægtede at indlede forhandlinger. Voldgiftsretten skulle følge samme udkast forelægge parterne et forligsforslag med hensyn til indholdet af fællesaftalen. Et sådant forslag ansås for vedtaget, såfremt der ikke inden tre måneder fremsattes indsigelser mod det. Accepteredes forligsforslaget ikke, stod det enhver af parterne frit for at anmode den kompetente Oberlandesgericht i første instans (OLG München) om at prøve rimeligheden af de i forligsforslaget indeholdte mindstevederlag og andre mindstebetingelser⁷². I *professorudkastet* understregedes det, at de foreslåede regler havde til formål at muliggøre bindende mindstandarder gennem selvregulering inden for de berørte brancher⁷³. Konkurrenceretlige problemer med hensyn til aftaler om mindstevederlag overvandt ifølge *professorudkastet* derved, at §36 ansås for lex specialis i forhold til konkurrenceloven (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkung)⁷⁴.

Den vedtagne §36 adskiller sig på en række punkter fra bestemmelsen i *professorudkastet* og også fra forbundsregeringens lovforslag. Navnlig fremkom i det videre arbejde med loven betænkeligheder og protester fra bl.a. brugersiden mod den tvangsmægling, der i sidste ende lå i domstolens (OLG Münchens) kontrol. I §36's endelige form erstattedes voldgiftsproceduren og den efterfølgende domstolskontrol med en mæglingsprocedure, som afsluttes med et mæglingsforslag, der kun bliver virksomt, hvis der ikke inden 3 måneder gøres indsigelser mod det. Brugerens tilsagn om at ville indgå frivillige aftaler om vederlagsregler blev af lovgiver tillagt betydning. Lovgiver tog dog forbehold med hensyn til tilsagnet omsætning i praksis. Således hedder det i bemærkningerne⁷⁵:

"Den nu foreslåede konception tager dette tilsagn for pålydende og bygger i første omgang på, at der på frivillig basis opstilles fælles vederlagsregler. Det fastsættes derfor, at enhver, som kan være part i henseende til en fælles vederlagsregel, kan henvende sig til en mæglingsinstitution. Den anden part – herunder en sæmmenslutning – kan ikke unddrage sig proceduren. Mæglingsinstitutionen fremlægger herefter et mæglingsforslag.

⁶⁹ Berger, Das neue Urhebervertragsrecht, p. 75 med henvisninger.

⁷⁰ Berger, Das neue Urhebervertragsrecht, p. 75.

⁷¹ Således Nordemann, p. 120.

⁷² GRUR 2000, p. 766-767, 772-773 og 775-776.

⁷³ GRUR 2000, p. 776.

⁷⁴ GRUR 2000, p. 772.

⁷⁵ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann, p.175 ff (181-182).

Kommer det ikke til fælles vederlagsregler, fordi en part afviser mæglingforslaget, kan den begrundede mæglingsafgørelse alligevel have virkninger: en domstol ville i en retssag kunne inddrage den som indicium i forbindelse med bestemmelse af rimeligheden.

Efter lovens ikrafttræden skal det omhyggeligt observeres, om de forventninger, der ligger til grund for dette obligatoriske mæglingkoncept, indfries. Sker dette ikke, vil lovgiver i givet fald være tilskyndet til at handle på ny”.

ÚrhG §36a

”Mæglingsinstitution

(1) Med henblik på at opstille fælles vederlagsregler sammensætter sammenslutninger af ophavsmænd med sammenslutninger af brugere eller enkelte brugere en mæglingsinstitution, når parterne aftaler dette, eller en part forlanger gennemførelse af mæglingsproceduren.

(2) Mæglingsinstitutionen består af et lige antal af bisiddere, som hver af parterne udnævner, og af en upartisk formand, som begge parter er enige om.

(3) Kan parterne ikke blive enige om udnævnelsen af en formand, udnævnes denne af den efter §1062 ZPO [retsplejeloven] kompetente Oberlandesgericht. Oberlandesgericht træffer også afgørelse [min tilføjelse: med hensyn til antallet af bisiddere], såfremt der ikke kan opnås enighed om antallet af bisiddere. §§1063, 1065 ZPO [retsplejeloven] finder tilsvarende anvendelse på proceduren for Oberlandesgericht.

(4) Begæring om gennemførelse af mæglingsproceduren efter §36, stk. 3.2. punktum, skal indeholde et forslag til fælles vederlagsregler.

(5) Mæglingsinstitutionen træffer afgørelse med flertal efter mundtlig forhandling. Afgørelsen træffes først blandt bisidderne; opnås ikke et flertal, deltager formanden efter yderligere rådslagning i den fornyede afgørelse. Udpeger en part ikke nogen medlemmer, eller udebliver - trods rettidig indkaldelse - de af en part udnævnte medlemmer fra mødet, træffer formanden og de tilstedeværende medlemmer beslutning alene i henhold til reglerne i stk. 1 og 2. Mæglingsinstitutionens afgørelse skal nedfældes skriftligt, underskrives af formanden og tilgås parterne.

(6) Såfremt der ikke træffes anden aftale mellem parterne, bærer den begærende part omkostningerne ved mæglingsproceduren.

(7) Parterne kan ved aftale træffe bestemmelse om enkelthederne i proceduren for mæglingsinstitutionen.

(8) Forbundsjustitsministeriet bemyndiges til gennem retsforordning uden Bundesrats samtykke at fastsætte de nærmere enkeltheder med hensyn til proceduren for mæglingsinstitutionen samt yderligere bestemmelser om sagsomkostninger og vederlag til mæglingsinstitutionens medlemmer.”

§36a kom ind med forbundsjustitsministeriets hjælpende formulering⁷⁶.

Det fremgår af lovbemærkningerne, at bestemmelsen skal tilgodese ophavsmændenes og brugernes ønsker med hensyn til en mindelig bilæggelse i en muligst fleksibel procedure. Det fremhæves endvidere, at bestemmelsen kun regulerer det allermost nødvendige og i øvrigt åbner op for vide muligheder for parterne til selv at forme proceduren.⁷⁷

Af lovbemærkningerne fremgår endvidere, at stk. 2 muliggør en udnævnelse af fagkyndige bisiddere med specifikt branchekendskab⁷⁸.

⁷⁶ Optrøkt hos *Hucko*, p. 149ff.

⁷⁷ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrøkt hos *Nordemann*, p. 175ff (182).

⁷⁸ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrøkt hos *Nordemann*, p. 175ff (182).

Endelig pointeres det i lovbemærkningerne, at forslag til fælles vederlagsregler kun skal fremsættes, når en part – uden modpartens indforståelse – forlanger gennemførelse af mæglingsproceduren efter §36, stk. 3, 2. punktum⁷⁹.

UrhG §43

"Ophavsmænd i arbejds- eller tjenesteforhold

Bestemmelserne i dette underafsnit finder også anvendelse, når ophavsmanden har skabt værket under opfyldelse af sine forpligtelser i et arbejds- eller tjenesteforhold, medmindre andet fremgår af arbejds- eller tjenesteforholdets indhold eller væsen."

Forslag hidrørende fra *professorudkastet* om ændring af §43 led skibbrud i lovgivningsprocessen. §43 bibeholdt derfor sin ordlyd fra 1965-loven.

Her skal §43 om ophavsret i ansættelsesforhold samt lovforslagets skæbne under lovforarbejdet omtales nærmere.

Af bemærkningerne til 1965-loven fremgår følgende⁸⁰:

"I overensstemmelse med den almindelige grundsætning i §7, hvorefter ophavsmanden til et værk er skaberen heraf, opstår også ophavsretten til et værk, som skabes under opfyldelse af arbejdskontraktlige eller tjenstlige forpligtelser, i arbejdstagerens eller tjenestemandens person. Vil arbejdsgiveren udnytte værket, må han derfor via aftaler lade sig indrømme de dertil nødvendige udnyttelsesrettigheder. Udkastet sonderer for så vidt ikke mellem den ansatte ophavsmand og freelance ophavsmanden...

...Som regel vil der allerede ud af arbejds- eller tjenesteforholdets væsen kunne udledes en stilltiende overdragelse af rettigheder til de under opfyldelsen skabte værker. Også med hensyn til udøvelsen af ideelle rettighedsbeføjelser kan de nødvendige indskrænkninger udledes af arbejds- eller tjenesteforholdets egenart. Således må f.eks. en tjenestemand henset til dennes tjensteretlige forpligtelser tåle, at hans værk ændres gennem instruktionsbeføjede foresatte, eller at det offentliggøres uden hans navn.

Det skal imidlertid tages i betragtning, at udkastet i modsætning til gældende ret til fordel for ophavsmanden fastsætter visse aftaleretlige beskyttelsesbestemmelser, der til dels er ufravigelige, såsom forbuddet mod indrømmelse af endnu ikke kendte udnyttelsesrettigheder (§31, stk. 4), ophavsmandens krav på andel ved uventet høje gevinster (§36) og tilbagekaldelsesret på grund af manglende udnyttelse og på grund af ændret overbevisning (§§41 og 42). Disse bestemmelser er først og fremmest tænkt til beskyttelse af freelance ophavsmanden, som ikke har nogen fast løn, men som derimod er henvist til indtægter fra udnyttelsen af sine værker. Den økonomisk sikrede arbejdstager eller tjenestemand, som ikke bærer risikoen for sine frembringelser, har i reglen ikke behov for beskyttelsesbestemmelserne, hvorved situationen dog kan være forskellig afhængigt af arten af arbejds- eller tjenesteforholdet. Forslaget bestemmer derfor i §43, at bestemmelserne i underafsnittet "udnyttelsesrettigheder" skal finde anvendelse på ophavsmænd i arbejds- eller tjenesteforhold, medmindre andet fremgår af arbejds- eller tjenesteforholdets indhold eller væsen.

⁷⁹ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175ff (182).

⁸⁰ Bundestags-Drucksache IV/270 af 23. marts 1962, p. 61-62.

Gennem denne regel bliver det muligt ligesom i gældende ret, navnlig med hensyn til offentligretlige tjenesteforhold, som stiltiende aftalt at udlede arbejdsgiverens ubegrænsede erhvervelse af udnyttelsesrettigheder af selve tjenesteforholdet."

Det er et krav, at værket er skabt til opfyldelse af de forpligtelser, der følger af arbejds- eller tjenesteforholdet, såkaldte pligtværker.⁸¹ Udgangspunkt tages i den konkrete arbejdsopgave, stillingsbetegnelse mv.⁸² Freelancere omfattes ikke af §43⁸³.

Det skal nævnes, at §79 indholder en bestemmelse vedrørende udøvende kunstneres præstationer til opfyldelse af en forpligtelse, der udspringer af et arbejds- eller tjenesteforhold. Bestemmelsen fastslår, at det, når ingen særlige aftaler er indgået, følger af arbejds- eller tjenesteforholdets væsen, i hvilket omfang og under hvilke betingelser arbejdsgiveren må udnytte præstationen og tillade andre at udnytte denne.

Professorudkastet foreslog §43 ændret som følger⁸⁴:

"(1) Denne lovs bestemmelser gælder også for ophavsmænd, som skaber værket under opfyldelse af deres forpligtelser i et arbejds- eller tjenesteforhold.

(2) I tvivlstilfælde erhverver arbejdsgiveren eksklusive udnyttelsesrettigheder, såfremt de nødvendiggøres af driftsformålet. §69b forbliver uberørt.

(3) Ved beregningen af det rimelige vederlag efter §32 skal henses til, om og i hvilket omfang dette allerede er betalt via lønnen."

Baggrunden for ændringsforslaget er ligeledes beskrevet i professorudkastet⁸⁵:

"Ophavsmænd, der er arbejdstagere, og tjenestegørende ophavsmænd skal integreres fuldt ud i UrhG, uden at generelle indskrænkninger er fornødne. Indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder skal i tvivlstilfælde begrænses til driftsformålet. Dette svarer til den hidtidige retstilstand. I §69b [min tilføjelse: om edb-programmer i ansættelsesforhold] bliver det ikke af direktivet krævede stk. 2 slettet. I øvrigt har §69 forrang. Også for ophavsmænd, der er arbejdstagere, og tjenestegørende ophavsmænd skal princippet om rimeligt vederlag gælde - i denne forbindelse skal løn imidlertid tages i betragtning. Om og hvor længe udnyttelsesretten vedbliver at bestå efter arbejdsforholdets opløsning skal i mangel af udtrykkelig aftale afgøres efter omstændighederne i det enkelte tilfælde under hensyntagen til navnlig driftskravene; der bortses fra lovregulering. For de ideelle rettighedsforhold gælder UrhG §39. Der skal ved fortolkningen i det enkelte tilfælde tages højde for arbejdsforholdets særegenheder. Der består ingen grund til en generel ved lov foreskrevet reduktion af arbejdstagerens og den tjenestegørendes ideelle rettigheder."

Professorudkastets forslag til ændring af §43 med bemærkninger blev næsten ordret overtaget af forbundsregeringen i dennes lovforslag. I bemærkningerne til forbundsregeringens lovforslag tilføjedes dog, at det lovbestemte vederlag for driftsudnyttelsen af værket, som arbejdstageren eller den tjenestegørende skaber inden for rammerne af sit arbejds- eller tjenesteforhold, som regel vil være betalt med lønnen, såfremt betaling faktisk følger⁸⁶.

⁸¹ Zentek/Meinke, p. 96.

⁸² Zentek/Meinke, p. 96-97.

⁸³ Wandtke/Bullinger, p. 461.

⁸⁴ GRUR 2000, p. 767.

⁸⁵ GRUR 2000, p. 777.

⁸⁶ Bundestags-Drucksache 14/7564, optrykt hos Hucko, p. 91 ff (128-129).

Bundesrat var i sin stillingtagen kritisk over for den foreslåede ændring af §43⁸⁷. Selvom Bundesrat bakkede op om en lovbestemt regulering af ophavsretten i arbejds- og tjenesteforhold, fandt Bundesrat det tvivlsomt, om den foreslåede vidtgående ligestilling af arbejdstagere og freelance ophavsmænd var sagligt korrekt. I denne forbindelse henviste Bundesrat til, at UrhG §69b på det vigtige område for software-udvikling indeholdt en regel, som forfulgte en grundlæggende anden retning, idet den gav arbejdsgiveren udnyttelsesretten. Bundesrat anførte endvidere, at dette grundlæggende svarede til reglen på et andet område for beskyttelse af åndelige frembringelser, nemlig patentretten. Det tilføjedes, at lov om arbejdstageres opfindelser gav arbejdsgiveren mulighed for at lægge beslag på tjenstlige opfindelser. Ifølge Bundesrat afslørede forslaget ikke, hvorfor disse allerede bestående regler skulle fraviges på ophavsrettens område uden for software-udvikling. Blandt Bundesrats øvrige indvendinger skal fremhæves, at Bundesrat anså det for en uligelig behandling, at §43, stk. 3, lod bestemmelsen om rimeligt vederlag anvende på et lille område for arbejds- og tjenesteforhold, der for en stor del imidlertid er kendetegnet ved tariffaftaler.

Forbundsregeringen tilsluttede sig i sin replik ikke Bundesrat. Herved påpegede Bundesrat, at hensigten ikke var at gribe ind i de ved tariffaftaler forhandlede vederlag, hvilket klart skulle fremgå af loven⁸⁸.

Ændringsforslaget udgik helt af forbundsjustitsministeriets hjælpende formulering. Begrundelsen var den, at den gældende §43 indeholdt en fleksibel løsning, som tog højde for særegenhederne ved ophavsretlige frembringelser i ansættelsesforhold. Det tilføjedes, at de i retspraksis og teori udviklede grundsætninger om ophavsmænds vederlagskrav i arbejds- og tjenesteforhold forblev uberørt – bortset fra §32, stk. 4, og §32a, stk. 4 [min tilføjelse: om tariffaftaler]. I det omfang den i lovforslagets stk. 2 indeholdte fortolkningsregel [min tilføjelse: om arbejdsgiverens erhvervelse af eksklusive rettigheder nødvendiggjort af driftsformålet] kun gengav hidtidig retspraksis, måtte en lovbestemt regulering anses for overflødig. Endvidere anførtes det, at den i lovforslagets stk. 3 fastsatte regel om vederlagskrav i arbejds- eller tjenesteforhold nu fremgik af §32, stk. 4, og §32a.⁸⁹ Denne begrundelse genfindes i lovbemærkningerne til den endelige lov. Dog udgik i de endelige lovbemærkninger i forbindelse med omtalen af de i retspraksis og teori udviklede grundsætninger referencen til §32, stk. 4, og §32a, stk. 4⁹⁰.

De netop refererede forarbejder i reformprocessen kunne tale for, at arbejdstagerforhold er undtaget fra §§32 og 32a. På den anden side har §43's uændrede ordlyd, hvorefter bestemmelserne i underafsnittet "udnyttelsesrettigheder" (der vel at mærke også omfatter §§32 og 32a) finder anvendelse, givet anledning til litterære diskussioner om, hvorvidt §§32 og 32a finder anvendelse på ophavsmænd, der er arbejdstagere, eller om bestemmelserne er begrænset til selvstændige (freelancere). Meningerne er delte⁹¹. En afgørelse af spørgsmålet må afvente domstolens stillingtagen.

⁸⁷ Se Bundesrats stillingtagen af 13. juli 2001, optrykt hos *Hucko*, p. 133ff (141-142).

⁸⁸ Forbundsregeringens replik, optrykt hos *Hucko*, p. 143ff (147-148).

⁸⁹ Forbundsjustitsministeriets formuleringshjælp, optrykt hos *Hucko*, p. 149ff (166).

⁹⁰ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos *Nordemann*, p. 175ff (182-183).

⁹¹ *Ory*, p. 95, udelukker anvendelsen af §§32 og 32a på ydelser og rettigheder, der normalt betales med lønnen. *Berger*, Zum Anspruch auf angemessene Vergütung, p. 173ff, udelukker anvendelsen af §32 på arbejdslønnen men tillader korrektur efter §32a, såfremt arbejdsgivers gevinst står i et påfaldende misforhold til arbejdslønnen. *Hilty/Peukert*, p. 648, mener derimod, at såvel §§ 32 som 32a finder anvendelse i arbejdsforhold, der ikke er reguleret ved tariffaftaler. For en anvendelse af §§ 32 og 32a, se også *Zentek/Meinke* p. 97 og *Wandke/Bullinger* p. 495-496.

UrhG §63a

"Lovbestemte vederlagskrav

Ophavsmanden kan ikke på forhånd give afkald på lovbestemte vederlagskrav efter dette kapitel. De kan på forhånd kun overdrages til et forvaltningsselskab".

I *professorudkastet* var bestemmelsen indsat som §29, stk. 3. Af udkastet fremgår det, at lovbestemte vederlagskrav er tiltænkt ophavsmanden, og at de skal forblive hos ham som del af hans rimelige vederlag. Brugeren har således ikke brug for disse krav til udøvelse af udnyttelsesretten. Kravene garanteres ophavsmanden ved, at der ikke kan gives afkald på dem, og at de kun kan overdrages til et forvaltningsselskab⁹².

Senere i lovgivningsarbejdet blev bestemmelsen taget ud af §29 om retshandler vedrørende ophavsretten, der er omtalt ovenfor, og gjort til en selvstændig bestemmelse. Begrundelsen herfor var, at den ikke vedrørte det fra korrekturkravet i henhold til §32, stk. 1, 3. punktum, hidrørende betalingskrav, men derimod lovbestemte vederlagskrav i henhold til f.eks. §§54 og 54a⁹³.

For forståelsens skyld skal på dette sted tilføjes, at §54 vedrører vederlagspligt for billed- og lydoptagelser, og at §54a vedrører vederlagspligt for fotokopiering. Bestemmelserne findes i lovens kapitel 6 om indskrænkninger i ophavsretten, og det er kun dette kapitel, som §63a henviser til – ikke kapitlet om udnyttelsesrettigheder.

UrhG §71

"Udgaver af efterladte værker

(1) Den, der efter ophavsrettens udløb lovligt lader et ikke udkommet værk udkomme første gang eller første gang gengiver det offentligt, har den eksklusive ret til at udnytte værket. Det samme gælder for ikke udkomne værker, der inden for denne lovs anvendelsesområde aldrig har været beskyttet, hvis ophavsmand imidlertid allerede har været død i mere end 70 år. §§5, 15-24, 26, 27, 45-63 og 88 finder anvendelse efter deres indhold.

(2) Retten er overdragelig.

(3) Retten ophører 25 år efter at værket udkom, eller såfremt dets første offentlige gengivelse skete på et tidligere tidspunkt, efter dette".

Da bestemmelsen ikke vedrører aftaler om indrømmelse af udnyttelsesrettigheder, skal den ikke omtales nærmere.

UrhG §75

"Optagelse, kopiering og spredning

(1) Optagelse af den udøvende kunstners præstation på billed- eller lydmedie kræver den udøvende kunstners samtykke.

(2) Den udøvende kunstner har den eksklusive ret til kopiering og spredning af billed- eller lydmediet.

(3) §27 finder tilsvarende anvendelse på den udøvende kunstners vederlagskrav for udlejning og udlån af billed- eller lydmedier.

(4) §31, stk. 5, og §§32, 32a, 36, 36a, 39 finder tilsvarende anvendelse.

(5) Har flere udøvende kunstnere i fællesskab ydet en præstation, uden at deres andele lader sig udnytte særskilt, kan de før præstationens påbegyndelse udpege en person, der er bemyndiget til at udøve deres krav efter §§32, 32a. §80 berøres ikke."

⁹² GRUR 2000, p. 773.

⁹³ Se forbundsjustitsministeriets hjælpende formulering, optrykt hos *Hucko*, p. 149ff (166).

Med bestemmelsen ligestilles udøvende kunstnere med ophavsmænd for så vidt angår tidligere omtalte *Zweckübertragungslehre*, (§31, stk. 5), vederlagsbestemmelserne (§§32, 32a, 36), mæglingsinstitutionen (§36a) og ændringer af værket (§39). Bundesgerichtshof har udtrykkeligt fastslået, at §31, stk. 4, om udnyttelsesrettigheder til endnu ikke kendte udnyttelsesmåder ikke gælder for udøvende kunstnere, jf. §75, stk. 4⁹⁴.

Der var intet behov for i §75, stk. 4, udtrykkeligt at nævne §32b (den international-privatrethlige regel) om præceptiv anvendelse af §§32 og 32a, da §32b regulerer anvendelsen af §§32 og 32a på bestemte tilfældegrupper, og relevansen også for udøvende kunstneres aftaler derfor allerede følger af disse bestemmelser⁹⁵.

For at garantere reglernes anvendelse i praksis, muliggør stk. 5 på aftalemæssig basis en bundning af udøvelsen af kravene efter §32 og §32a, når de præsterede kunstneriske ydelser ikke lader sig udnytte særskilt⁹⁶. Herved berøres §80 vedrørende kor-, orkester- og sceneopførelser dog ikke. Baggrunden herfor er, at kor-, orkester-, ballet- og ikke solistisk aktive sceneensemblemembers rettigheder i henhold til §80 varetages af disse gruppers valgte repræsentanter eller, såfremt sådanne ikke findes, af deres ledere⁹⁷.

For fuldstændighedens skyld skal tilføjes, at §27, der omtales i stk. 4, omhandler rimeligt vederlag ved udlejning og udlån.

UrhG §88

"Retten til filmoptagelse

(1) Tillader ophavsmanden en anden at filme sit værk, er dette i tvivlstilfælde ensbetydende med indrømmelse af den eksklusive ret til uforandret eller under bearbejdelse eller forandring at benytte værket til produktion af et filmværk og til på alle kendte måder at udnytte filmværket og oversættelser og andre filmiske bearbejdelser.

(2) De i stk. 1 nævnte beføjelser berettiger i tvivlstilfælde ikke til en genindspilning af værket. Ophavsmanden er i tvivlstilfælde berettiget til 10 år efter aftalens indgåelse i filmisk henseende at udnyttet værket på anden måde."

I lovbemærkningerne er ændringerne til den i §88 indeholdte formodningsregel vedrørende retten til filmoptagelse begrundet som følger⁹⁸:

"Ændringen følger filmbranchens overvejelser af 21. august 2001 og regulerer indrømmelsen af rettigheder med hensyn til præsisterende værker på lignende måde som rettighedserhvervelsen for så vidt angår selve filmværket. Det forekommer plausibelt i tvivlstilfælde at samle samtlige filmudnyttelsesbeføjelser i producentens hånd for under fuld hensyntagen til ophavsmandens interesser samtidigt også at tage hensyn til vor tids filmudnyttelsesbetingelser."

UrhG §89

"Rettigheder til filmværket

(1) Den, der forpligter sig til at medvirke ved produktionen af en film, indrømmer dermed for det tilfælde, at han erhverver en ophavsret til filmen, i tvivlstilfælde filmproducenten den

⁹⁴ Se Bundesgerichtshof i domme af 10. oktober 2002 i sagerne I ZR 16/00 og I ZR 180/00.

⁹⁵ Nordemann, p. 128.

⁹⁶ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175ff (183).

⁹⁷ Nordemann, p. 128.

⁹⁸ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175ff (184).

eksklusive ret til på alle kendte måder at udnytte filmværket og oversættelser og andre filmiske bearbejdelser eller forandringer af filmværket.

(2) Har ophavsmanden til filmværket på forhånd indrømmet tredjemand den i stk. 1 nævnte udnyttelsesret, beholder han desuagtet til enhver tid beføjelsen til begrænset eller ubegrænset at indrømme filmproducenten denne ret.

(3) Ophavsrettighederne til de til produktion af filmværket udnyttede værker, såsom roman, drejebog og filmmusik, berøres ikke.

(4) Stk. 1 og 2 gælder tilsvarende for rettighederne til filmisk udnyttelse af de lysbilleder og lysbilledværker, der fremkommer ved produktionen af et filmværk.”

§89 indeholder en formodningsregel vedrørende filmaftaler (filmformodningsregel).

Ophavsrettighederne til de til produktion af filmværket udnyttede værker, såsom roman, drejebog og filmmusik, berøres ikke, jf. stk. 3. Disse værker, der både tæller værker skabt uafhængigt af filmprojektet og værker fremstillet til brug for filmen, omfattes af §88⁹⁹.

Stk. 4 erstatter den tidligere §91 vedrørende retten til lysbilleder. Dermed udstrækkes formodningsreglen til også at gælde for filmisk udnyttelse af de enkelte lysbilleder samt filmbilleder i form af lysbilledværker¹⁰⁰.

Filmformodningsreglen i §89 gælder ikke for udøvende kunstnere, jf. §75, stk. 4. § 92 indeholder en særlig filmformodningsregel for udøvende kunstnere, hvorefter den udøvende kunstner i tvivlstilfælde til filmproducenten har overdraget retten til billed- eller lydoptagelse (§75, stk. 1), den eksklusive ret til kopiering og spredning heraf (§75, stk. 2) samt radiospredning (§76, stk. 1). Spredningsretten omfatter ikke blot udleje, men også udlån¹⁰¹.

UrHG §90

”Indskrænkninger i rettigheder

Bestemmelserne om overdragelse af udnyttelsesrettigheder (§34) og om indrømmelse af yderligere udnyttelsesrettigheder (§35) samt om tilbagekaldelsesret på grund af manglende udnyttelse (§41) og på grund af ændret overbevisning (§42) gælder ikke for de i §88, stk. 1, og §89, stk. 1, nævnte rettigheder. 1. punktum finder indtil påbegyndelsen af drejearbejderne ingen anvendelse på retten til filmoptagelse”.

§§34, 35, 88 og 89 er omtalt ovenfor. Indledningsvis skal derfor kun tilbagekaldelsesretten i §§ 41 og 42 omtales.

I henhold til §41, stk. 1, kan ophavsmanden tilbagekalde en eksklusiv udnyttelsesret, når indehaveren af denne ret ikke udnytter retten eller kun udøver den i utilstrækkelig grad, og ophavsmandens berettigede interesser derved væsentlig krænkes. Dette gælder dog ikke, når den manglende eller utilstrækkelige udøvelse af udnyttelsesretten beror på omstændigheder, hvis overvindelse påhviler ophavsmanden. I henhold til bestemmelsens stk. 2 kan tilbagekaldelsesretten som udgangspunkt ikke gøres gældende inden 2 år fra indrømmelsen eller overdragelsen af udnyttelsesretten, og i henhold til stk. 3 gælder et yderligere krav om rimelig ekstrasfrist til tilstrækkelig udøvelse af udnyttelsesretten. Tilbagekaldelsesretten kan i

⁹⁹ Nordemann m.fl., p. 602, 604-605.

¹⁰⁰ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175ff (184).

¹⁰¹ Schrickler m.fl., Urheberrecht; Kommentar, p. 344, 353, 1195 og 1442-1443. Hugenholz/ Guibault, p. 76, antager med urette, at udlejning ikke omfattes af den særlige formodningsregel i UrHG §92. Dette følger imidlertid af UrHG §92 sammenholdt med §75, stk. 2, hvortil UrHG §92 henviser.

medfør af stk. 4 ikke fraviges på forhånd. Ophavsmanden skal efter stk. 5, hvis det må anses for rimeligt, betale en godtgørelse til den berørte.

I henhold til §42 kan ophavsmanden tilbagekalde en udnyttelsesret over for indehaveren, når værket ikke længere svarer til ophavsmandens overbevisning, og udnyttelsen af værket derfor ikke længere kan forlanges af ham. Af bemærkningerne til 1965-loven fremgår det, at der skal være tale om vægtige grunde, og som eksempel nævnes en ophavsmand, hvis værk er overhalet af ny videnskabelig indsigt¹⁰². Bestemmelsen kan ikke fraviges på forhånd. Også her er ophavsmanden forpligtet til, hvis det må anses for rimeligt, at betale en godtgørelse til den berørte.

I henhold til lovbemærkningerne tydeliggør 2. punktum, at ophavsmænd til præeksisterende værker først afskæres fra at påberåbe sig de ophavsretligt beskyttende regler i §§34, 35, 41 og 42, når filmproducenten har påbegyndt drejearbejderne¹⁰³.

UrhG §95

”§§88, 89, stk. 4, 90, 93 og 94 finder tilsvarende anvendelse på billedserier og billed- og lydserier, som ikke beskyttes som filmværker”.

Der er alene tale om en redaktionel ændring¹⁰⁴ af bestemmelsen, der findes i kapitlet om ikke ophavsretligt beskyttede billed- og lydserier. Der henvises til det ad § 89, stk. 4, anførte.

UrhG §132

”Aftaler

(1) Denne lovs bestemmelser finder med undtagelse af §§42, 43 og 79 ikke anvendelse på aftaler, som blev indgået før den 1. januar 1966. §§40 og 41 gælder for sådanne aftaler med det forbehold, at de i §40, stk. 1, 2. punktum, og §41, stk. 2, nævnte frister tidligst løber fra den 1. januar 1966.

(2) De før den 1. januar 1966 truffne dispositioner forbliver virksomme.

(3) På aftaler eller andre sagsforhold, som blev indgået eller opstod før den 1. juli 2002, finder denne lovs bestemmelser fortsat anvendelse med forbehold for 2. og 3. punktum i den den 28. marts 2002 gældende udgave. §32a finder anvendelse på sagsforhold, der er opstået efter den 28. marts 2002. På aftaler, som er indgået efter den 1. juni 2001 til den 28. marts 2002, finder også §32 anvendelse, såfremt der efter den 28. marts 2002 gøres brug af den indrømmede ret eller tilladelsen.

(4) Stk. 3 gælder tilsvarende for udøvende kunstnere”.

Ifølge *professorudkastet* skulle krav på rimeligt vederlag kunne gøres gældende i forbindelse med nye udnyttelseshandlinger efter lovens ikrafttræden, også selv om aftalen var indgået før lovens ikrafttræden¹⁰⁵. Det efterfølgende lovforslag begrænsede denne virkning til aftaler, som var indgået ikke mere end 20 år før lovens forkyndelse¹⁰⁶.

I lovens endelige form er §32's tilbagevirkende kraft begrænset til perioden fra den 1. juni 2001 - hvor lovforslaget forelå og var offentliggjort - til lovens ikrafttræden. Kun §32a tillægges tilbagevirkende kraft, såfremt der ved fremtidige udnyttelser på grundlag af gamle aftaler måtte opstå en bestseller.

¹⁰² Bundestags-Drucksache IV/270 af 23. marts 1962.

¹⁰³ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175ff (184).

¹⁰⁴ Bundestags-Drucksache 14/8058, optrykt hos Nordemann, p. 175ff (185).

¹⁰⁵ GRUR 2000, p. 767.

¹⁰⁶ Se Bundestags-Drucksache 14/7564, optrykt hos Hucko, p. 91ff.

Anden del: Sammenligning mellem de nye tyske regler og de danske regler i ophavsretslovens kapitel 3

Indledende bemærkninger

I det følgende vil med udgangspunkt i de tyske regler blive redegjort for, på hvilke punkter disse regler adskiller sig fra de nugældende regler i ophavsretslovens kapitel 3. Redegørelsen begrænser sig alene til fremdragelse af hovedlinjer.

Rent praktisk følges samme rækkefølge, som er anvendt i forbindelse med redegørelsen for de tyske regler, i hvilken forbindelse de kommenterede tyske regler sammenholdes med de danske regler. For overskuelighedens skyld er den tyske lovtæst gentaget.

Da nærværende redegørelse omhandler aftaler om indrømmelse af udnyttelsesrettigheder, er yderligere omtale af de nye bestemmelser i UrhG §63a (lovbestemt vederlag) og UrhG §71 (udgaver af efterladte værker) udeladt. UrhG §95 vedrørende billedserier og billed- og lydserier, som ikke beskyttes som filmværker omtales nedenfor i forbindelse med UrhG § 89. Der knyttes i sammenligningen med de danske regler ingen bemærkninger til ikrafttrædelsesreglen i UrhG §132.

UrhG §11

"Ophavsretten beskytter ophavsmanden i hans immaterielle og personlige [læs: ideelle] forhold til værket og ved benyttelsen af værket. Den tjener samtidig sikringen af et rimeligt vederlag for benyttelsen af værket."

Den til grund for 1. punktum liggende monistiske opfattelse genfindes ikke i dansk ret, der indtager en mellemposition mellem den monistiske og dualistiske opfattelse¹⁰⁷.

2. punktum, der fastslår princippet om et rimeligt vederlag som en generel fortolkningsregel, genfindes ikke i dansk ophavsret, se nedenfor ad UrhG §32 og §32a.

UrhG §29

"Retshandler vedrørende ophavsretten

(1) Ophavsretten er ikke overdragelig, medmindre den overdrages ved testamentarisk disposition [IKKE HELT PRÆCIS] eller til medarvinger i forbindelse med dødsboskifte.

(2) Tilladt er indrømmelse af udnyttelsesrettigheder (§31), obligationsretlige indvilligelser og aftaler med hensyn til udnyttelsesrettigheder samt de i §39 omhandlede retshandler vedrørende ideelle rettigheder."

I henhold til UrhG §29's forarbejder (se redegørelsens første del ad §29) skal ophavsretten hverken helt eller delvist kunne overdrages. Dette er en konsekvens af den monistiske opfattelse. Tilladt er alene indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder. Grundsætningen om ophavsrettens uoverdragelighed i tysk ret står i modsætning til princippet i OHL §53, stk. 1, om ophavsrettens overdragelighed, der dog modificeres af reglerne om droit moral (§3) og følgeret (§38). Dertil kommer, at fuldstændige rettighedsoverdragelser efter OHL §53, stk. 1, betragtes med skepsis¹⁰⁸.

¹⁰⁷ Schovsbo, p. 258.

¹⁰⁸ Schønning, p. 462. Se også Koktvedgaard, p. 381-382.

Den indrømmelse af udnyttelsesrettigheder, der tillades efter UrhG §29, kan sammenlignes med en delvis rettighedsoverdragelse i OHL §53, stk. 1's forstand. Ved delvis rettighedsoverdragelse forstås en overdragelse af visse *udnyttelsesrettigheder*¹⁰⁹.

Som anført i redegørelsens første del regulerer UrhG §39, hvortil der henvises i UrhG §29, stk. 2, ændringer af værket. Ligesom OHL § 56, stk. 1, om ændringer, sammenholdt med OHL § 53, stk. 4, er bestemmelsen deklaratorisk – med *droit moral*-forbehold. §39, stk. 2, hvorefter de ændringer af værket og dets titel er tilladelige, som ophavsmanden ikke rimeligt kan nægte, er til dels sammenfaldende med bestemmelsen i OHL § 56, stk. 1 in fine, hvorefter sædvanlige eller åbenbart forudsatte ændringer er tilladelige.

UrhG §31

"Indrømmelse af udnyttelsesrettigheder

(1) *Ophavsmanden kan indrømme en anden retten til at udnytte værket på enkelte eller alle udnyttelsesmåder (udnyttelsesret). Udnyttelsesretten kan indrømmes som simpel eller som eksklusiv ret og kan begrænses geografisk, tidsmæssigt eller indholdsmæssigt.*

(2) *Den simple udnyttelsesret berettiger indehaveren til at udnytte værket på den tilladte måde, uden at andres udnyttelse dermed udelukkes.*

(3) *Den eksklusive udnyttelsesret berettiger indehaveren - under udelukkelse af alle andre personer - til at udnytte værket på den ham tilladte måde og til at indrømme udnyttelsesrettigheder. Det kan bestemmes, at ophavsmandens udnyttelse forbeholdes. §35 berøres ikke.*

(4) *Indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder til endnu ikke kendte udnyttelsesmåder og forpligtelsen hertil er ugyldig.*

(5) *Er ved indrømmelsen af en udnyttelsesret udnyttelsesmåderne ikke udtrykkeligt særskilt angivet, bestemmes udnyttelsesmåderne af det af begge parter forudsatte aftaleformål. Tilsvarende gælder for spørgsmålet, om en udnyttelsesret er indrømmet, om det drejer sig om en simpel eller en eksklusiv udnyttelsesret, hvor langt udnyttelsesretten og forbudsretten rækker, og hvilke indskrænkninger udnyttelsesretten er underlagt."*

UrhG §31, stk. 1, 2 og 3, svarer til den danske ordning, hvorefter udnyttelsesretten kan være simpel eller eksklusiv og kan undergives geografiske, tidsmæssige eller indholdsmæssige begrænsninger.

I henhold til UrhG §31, stk. 4, er indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder til endnu ikke kendte udnyttelsesmåder og forpligtelsen hertil ugyldig. Bundesgerichtshof har som nævnt fastslået, at risikoforretninger vedrørende en teknisk ganske vist kendt, men økonomisk først endnu betydningsløs udnyttelsesmåde, er tilladt, og således ikke omfattes af UrhG §31, stk. 4, såfremt den nye udnyttelsesmåde er konkret nævnt, udtrykkeligt aftalt og også drøftet af aftaleparterne og dermed kendeligt gjort til genstand for ydelse og modydelse.

Også dansk ret indeholder en (omend ikke identisk) beskyttelsesregel med hensyn til fremtidige udnyttelsesformer. Den uskrevne formodningsregel med udgangspunkt i specialitetsgrundsætningen i OHL §53, stk. 3, hvorefter det formodes, at ophavsmanden ikke har overdraget retten til en på aftaletidspunktet ikke kendt udnyttelsesform¹¹⁰, synes at trække på samme hammel som den tyske regel.

¹⁰⁹ Schönning, p. 462.

¹¹⁰ Schönning, p. 463 med henvisninger.

Den i UrhG §31, stk. 5, indeholdte *Zweckübertragungslehre*, hvorefter udnyttelsesmåderne i tilfælde af manglende angivelse bestemmes af det af parterne forudsatte aftaleformål, kan muligvis sammenlignes med den i OHL §53, stk. 3, indeholdte specialitetsgrundsætning¹¹¹.

UrhG §32

"Rimeligt vederlag

(1) Ophavsmanden har for indrømmelsen af udnyttelsesrettigheder og tilladelsen til værksudnyttelse krav på det aftalte vederlag. Er vederlagets størrelse ikke bestemt, gælder det rimelige vederlag som det aftalte vederlag. Er det aftalte vederlag ikke rimeligt, kan ophavsmanden forlange aftalepartens indforståelse med en ændring af aftalen, hvorved ophavsmanden sikres rimeligt vederlag.

(2) Et i henhold til en fælles vederlagsregel (§36) fastsat vederlag er rimeligt. I øvrigt er vederlaget rimeligt, når det på tidspunktet for aftalens indgåelse svarer til, hvad der - under hensyntagen til alle omstændigheder - i forretningspraksis sædvanligt og redeligt ydes med hensyn til måden og omfanget af den indrømmede udnyttelsesmulighed, navnlig henset til varigheden af og tidspunktet for udnyttelsen.

(3) En aftale, som til skade for ophavsmanden afviger fra stk. 1 og 2, kan ikke gøres gældende af aftaleparten. De i 1 punktum fastsatte bestemmelser finder også anvendelse, når de omgås på anden vis. Ophavsmanden kan dog vederlagsfrit indrømme en simpel udnyttelsesret for alle og enhver.

(4) Ophavsmanden har intet krav efter stk. 1, 3. punktum, såfremt vederlaget for benyttelsen af hans værk er fastlagt ved tarifaftale."

Som nævnt udgør reglerne i UrhG §§32 og §36 kernen i reformen. Deres reelle betydning må afvente udviklingen i retspraksis. OLG Münchens dom af 22. maj 2003 viser måske retningen.

En til UrhG §32 svarende præceptiv regel for vederlæggelse af ophavsmandens indrømmelse af udnyttelsesrettigheder findes ikke i dansk ret. Der er her bortset fra den særlige vederlagsregel i OHL §58a om rimeligt vederlag ved udlejning af billed- og lydoptagelser. Denne regel genfindes i UrhG §27, der tillige regulerer udlån.

Er der tvivl om størrelsen af vederlaget, kan princippet i KBL §5 finde anvendelse¹¹², hvorefter køberen, når intet er aftalt om købesummens størrelse, har at betale, hvad sælgeren fordrer, for så vidt det ikke anses for ubilligt. Ved fastlæggelsen af vederlagets størrelse kan praksis på området tillægges afgørende betydning¹¹³. Der erindres i denne forbindelse om, at tysk litteratur som eksempel på sædvanlig og redelig branchepraksis efter UrhG §32 fremhæver de store forvaltningsselskabers fordelingsplaner/tariffer. Endvidere kan urimelige aftaler på ophavsrettens område tilsidesættes efter AFTL §36, der erstattede OHL §29 om tilsidesættelse af urimelige eller mod god skik stridende ophavsretsaftaler. AFTL §36's hidtidige betydning har imidlertid været begrænset. Højesterets stillingtagen til anvendelsen af AFTL §36 i *Tango Jalousie* og *Tintin* omtales straks nedenfor.

UrhG §32a

"Ophavsmandens yderligere andel

(1) Har ophavsmanden indrømmet en anden en udnyttelsesret på betingelser, der fører til, at det aftalte vederlag under hensyntagen til ophavsmandens samtlige relationer til den

¹¹¹ Se diskussionen hos *Schovsbo*, p. 261.

¹¹² *Schønning*, p. 469.

¹¹³ *Schønning*, p. 470.

anden står i et påfaldende misforhold til indtægter og fordele ved udnyttelsen af værket, er den anden på ophavsmandens forlangende forpligtet til at indvilge i en ændring af aftalen, hvorved ophavsmanden ydes et efter omstændighederne yderligere rimeligt vederlag. Det er i denne forbindelse uden betydning, om aftaleparterne har eller havde kunnet forudse størrelsen af de modtagne indtægter eller fordele.

(2) Har den anden overdraget udnyttelsesretten eller indrømmet yderligere udnyttelsesrettigheder, og viser det påfaldende misforhold sig at bestå med hensyn til tredjemands indtægter eller fordele, så hæfter denne [min tilføjelse: tredjemand] over for ophavsmanden umiddelbart i henhold til stk. 1 under hensyntagen til de aftalemæssige forhold i licenskæden. Den andens hæftelse bortfalder.

(3) Der kan ikke på forhånd gives afkald på kravene efter stk. 1 og 2. Retten til at gøre kravene gældende kan ikke tvangsfuldbyrdes, ligesom dispositioner over denne ret er uvirksomme.

(4) Ophavsmanden har intet krav efter stk. 1, såfremt vederlaget er fastsat i henhold til en fælles vederlagsregel (§36) eller tariffaftale og udtrykkeligt forudser et yderligere rimeligt vederlag for det af stk. 1 omfattede tilfælde”.

Heller ikke den præceptive bestsellerparagraf genfindes i dansk ret. Her vil forholdet skulle vurderes efter forudsætningslæren og AFTL §36, hvis anvendelsesområde imidlertid er begrænset.

I U 2002.1224H (*Tango Jalousie*) afviste Højesteret, at et forudsætningssynspunkt eller AFTL §36 kunne bevirke, at Jacob Gades ophavsretsoverdragelser til musikforlag måtte anses for ugyldige. Højesteret lagde i den forbindelse til grund, at Jacob Gade og de involverede musikforlag var på det rene med, at deres indbyrdes aftaler mv. indebar en disponering over en abstrakt gevinstchance, og at aftalekomplekset derfor havde omfattet denne. Derimod anså Højesteret en løbende bodsaftale for ugyldig i medfør af AFTL §36, da virkningerne af denne aftale adskilte sig markant fra, hvad almindelige misligholdelsesregler ville have medført.

Som nævnt tillader UrhG §29 hverken hel eller delvis overdragelse af ophavsretten. Ophavsretsoverdragelser til musikforlag som i *Tango Jalousie* vil derfor ikke være mulige efter tysk ret. Når bortses herfra, skal i det følgende gøres nogle korte betragtninger om, hvad principperne i UrhG §32a ville have ført til i en sag som *Tango Jalousie*.

I *Tango Jalousie* lægger Højesteret som nævnt til grund, ”at Jacob Gade og de involverede musikforlag var på det rene med, at deres indbyrdes aftaler mv. indebar en disponering over en sådan gevinstchance [læs: som ikke kunne påregnes på tidspunktet for aftalens indgåelse], og at aftalekomplekset derfor har omfattet denne”. Højesteret anfører i umiddelbar forlængelse heraf, at ”det forhold, at denne abstrakte gevinstchance er realiseret for så vidt angår *Tango Jalousie*, kan herefter ikke i sig selv bevirke de aftalte ophavsretsoverdragelsers ugyldighed – hverken ud fra et forudsætningssynspunkt eller i medfør af aftalelovens §36”.

I relation til bestseller-paragraffen i UrhG §32a synes parternes bevidste disponering over en abstrakt gevinstchance imidlertid at være uden betydning. I modsætning til UrhG §36 (gammel) er det efter UrhG §32a således uden betydning, om aftaleparterne har eller havde kunnet forudse et påfaldende misforhold. En anvendelse af UrhG §32a på en sag som *Tango Jalousie* ville derfor efter alt at dømme have medført et større vederlag.¹¹⁴

¹¹⁴ *Kur*, p. 321-323, drøfter udfaldet af anvendelsen af UrhG §32a på *Tango Jalousie*. Herved sonderer *Kur* dog ikke mellem overdragelsesaftalen og bodsaftalen. Tilsyneladende vurderer *Kur* kun bodsaftalen i forhold til UrhG §32a.

Højesteret tilføjer i forlængelse af det netop citerede et forbehold, hvorefter misligholdelse efter omstændighederne kan medføre, at forlagsaftalen kan bringes til ophør. ”*Ophavsmandens samtlige relationer til den anden*” i UrhG §32a, stk. 1, synes at kunne rumme et lignende forbehold.

Også i U2003.23H (*Tintin*) lagde Højesteret til grund, at oversættelsesaftalen indeholdt en bevidst disponering over en gevinstchance, hvorfor Højesteret ikke fandt grundlag for at anvende AFTL §36. Som nævnt synes en sådan disponering over en gevinstchance ikke at kunne tillægges betydning efter UrhG §32a. En anvendelse af principperne i UrhG §32a ville derfor efter alt at dømme have medført et højere vederlag.

I *Tintin* kan alternativt til UrhG §32a drøftes en anvendelse af UrhG §32¹¹⁵. Således fremgår det af UrhG §32, stk. 1, at ophavsmanden i tilfælde, hvor det aftalte vederlag ikke er rimeligt, kan forlange aftalpartens indforståelse med en ændring af aftalen, hvorved ophavsmanden sikres rimeligt vederlag. I henhold til UrhG §32, stk. 2, er vederlaget rimeligt, når det på tidspunktet for aftalens indgåelse svarer til, hvad der - under hensyntagen til alle omstændigheder - i forretningspraksis sædvanligt og redeligt ydes med hensyn til måden og omfanget af den indrømmede udnyttelsesmulighed, navnlig henset til varigheden af og tidspunktet for udnyttelsen. Som det fremgår af sidstnævnte bestemmelse, er det ikke tilstrækkeligt, at vederlaget er sædvanligt. Det skal også være redeligt. Ifølge lovbemærkningerne, jf. denne redegørelses første del ad UrhG §32, er en vurderende korrektur nødvendig, såfremt en sædvanlig branchepraksis kan fastslås, som ikke er redelig. I *Tintin* kan det i relation til UrhG §32 diskuteres, om vederlaget ud fra en ex ante-vurdering var redeligt. Hvis ikke, ville også en vurdering efter UrhG §32 have medført et højere vederlag. Der erindres om, at reglerne i UrhG §32, stk. 1 og 2, er præceptive, jf. stk. 3.

UrhG §32b

”Præceptiv anvendelse

§§32 og 32a er præceptive,

- 1. når tysk ret i mangel af lovvalg ville have fundet anvendelse på udnyttelsesaftalen, eller*
- 2. såfremt aftalens genstand er relevante udnyttelseshandlinger inden for denne lovs territoriale anvendelsesområde”.*

UrhG §§32 og 32a genfindes som anført ikke i dansk ophavsret, og der findes – i modsætning til UrhG §32b - ingen specifikke danske internationalprivatretnlige regler med hensyn til vederlæggelsen.

UrhG §33

”Fortsatte virkning af udnyttelsesrettigheder

Eksklusive og simple udnyttelsesrettigheder forbliver virksomme over for senere indrømmede udnyttelsesrettigheder. Det samme gælder, hvis rettighedshaveren, som har indrømmet udnyttelsesretten, skifter, eller hvis han giver afkald på sin ret”

Til sammenligning skal henvises til det danske udgangspunkt om manglende ekstinktion¹¹⁶.

UrhG §34

”Overdragelse af udnyttelsesrettigheder

¹¹⁵ *Kur*, p. 321-323 vurderer sagen efter UrhG §32. Det er *Kurs* opfattelse, at sagen nok ville have fået et andet udfald efter denne bestemmelse.

¹¹⁶ *Koktvedgaard* p. 380, *Schønning*, p. 474.

(1) En udnyttelsesret kan kun overdrages med samtykke fra ophavsmanden. Ophavsmanden må ikke uden grund nægte samtykke.

(2) Overdrages sammen med udnyttelsesretten til et samleværk (§4) udnyttelsesrettigheder til de i samleværket optagne enkeltværker, er samtykke fra ophavsmanden til samleværket tilstrækkeligt.

(3) En udnyttelsesret kan uden samtykke fra ophavsmanden overdrages, når overdragelsen sker inden for rammerne af en samlet overdragelse af en virksomhed eller afhændelsen af dele af en virksomhed. Ophavsmanden kan tilbagekalde udnyttelsesretten, såfremt det for ham ville være ubilligt, at erhververen udøvede udnyttelsesretten. Anden punktum finder også anvendelse, når forholdene mellem andelene i virksomheden tilhørende indehaveren af udnyttelsesretten væsentligt forandrer sig.

(4) Erhververen af udnyttelsesretten hæfter solidarisk for opfyldelse af overdragerens forpligtelser, som fremgår af aftalen med ophavsmanden, når ophavsmanden i det konkrete tilfælde ikke udtrykkeligt har accepteret overdragelsen af udnyttelsesretten.

(5) Ophavsmanden kan ikke på forhånd give afskald på tilbagekaldelsesretten og erhververens hæftelse. I øvrigt kan indehaveren af udnyttelsesretten og ophavsmanden aftale andet”.

Det følger af OHL §56, stk. 2, at en rettighedshaver som udgangspunkt ikke kan videreoverdrage ophavsretten uden ophavsmandens udtrykkelige samtykke. Efter tysk ret kan ophavsretten som nævnt ikke overdrages. UrhG §34, stk. 1, 1. pkt., tillader derimod overdragelse af udnyttelsesrettigheder, hvilket imidlertid som udgangspunkt kræver samtykke. Med denne modifikation er udgangspunktet sammenligneligt med det danske.

Reglen i UrhG §34, stk. 1, 2. pkt., hvorefter ophavsmanden ikke uden grund kan nægte samtykke, bør sammenholdes med reglen OHL §56, stk. 2, 1. pkt., hvorefter erhververen uden samtykke kun kan videreoverdrage retten, hvis videreoverdragelsen er sædvanlig eller åbenbart forudsat.

Reglen i UrhG §34, stk. 2, om overdragelse af udnyttelsesret til et samleværk er mere vidtgående end reglen i dansk ophavsret, hvorefter enhver udnyttelse forudsætter tilladelse fra de originære rettighedshavere, dersom sådanne fortsat eksisterer¹¹⁷.

Reglen i UrhG §34, stk. 3, 1. pkt., vedrørende overdragelse uden ophavsmandens samtykke af udnyttelsesrettigheder i forbindelse med overdragelse eller afhændelse af en virksomhed kan sammenlignes med den danske retstilstand, hvorefter erhververen normalt vil have adgang til at videreoverdrage rettighederne, når disse overdrages sammen med forretningen eller forretningsafdelingen, hvori erhververens ophavsret indgår¹¹⁸. Modifikationen i UrhG §34, stk. 3, 2. pkt., synes i hvert fald på forlagsområdet at have en pendant i dansk ret. Overdrages således et forlag til andre under sådanne omstændigheder, at det er givet, at forretningsoverdragelsen i betydelig grad vil skade forfatterens økonomiske interesser, herunder hvis der er tale om spekulation i konkurs eller lignende, vil videreoverdragelse af rettighederne næppe kunne anses for sædvanlig eller åbenbart forudsat¹¹⁹.

UrhG §34, stk. 4, fastslår solidarisk hæftelse for medkontrahent og erhverver. I henhold til OHL §56, stk. 2, vedbliver overdrageren at være ansvarlig for, at aftalen med ophavsmanden bliver opfyldt.

¹¹⁷ *Koktvedgaard*, p. 43.

¹¹⁸ *Koktvedgaard*, p. 384, *Schønning*, p. 500.

¹¹⁹ *Schønning*, p. 500 med henvisninger.

Reglerne i UrhG §34 om tilbagekaldelsesret og erhververens hæftelse kan ikke fraviges på forhånd, hvorimod OHL §56 er deklaratorisk.

UrhG §35

"Indrømmelse af yderligere udnyttelsesrettigheder

- (1) *Indehaveren af en eksklusiv udnyttelsesret kan kun indrømme yderligere udnyttelsesrettigheder med ophavsmandens samtykke. Samtykke er uforuden, når den eksklusive udnyttelsesret kun er indrømmet til varetagelse af ophavsmandens interesser.*
- (2) *§ 34, stk. 1, 2. punktum, stk. 2 og stk. 5, 2. punktum, finder tilsvarende anvendelse"*

Der henvises til det netop ad UrhG §34 anførte om sammenfaldet i det tyske og danske udgangspunkt om samtykke.

UrhG §36

"Fælles vederlagsregler

- (1) *Med henblik på at bestemme rimeligheden af vederlag efter §32 opstiller sammenslutninger af ophavsmænd med sammenslutninger af brugere eller enkelte brugere fælles vederlagsregler. De fælles vederlagsregler skal tage hensyn til omstændighederne ved det foreliggende reguleringsområde, navnlig struktur og størrelse af brugeren. De i tarifaftaler indeholdte regler har forrang i forhold til fælles vederlagsregler.*
- (2) *Sammenslutninger efter stk. 1 skal være repræsentative, uafhængige og være bemyndiget til opstilling af fælles vederlagsregler.*
- (3) *En procedure for mæglingsinstitutionen (§36a) med henblik på opstilling af fælles vederlagsregler finder sted, når parterne aftaler dette. Proceduren finder på en parts skriftlige begæring sted, når*
- 1. den anden part ikke inden 3 måneder efter, at en part skriftligt har forlangt optagelse af forhandlinger, indleder forhandlinger om fælles vederlagsregler,*
 - 2. forhandlinger om fælles vederlagsregler et år efter, at de skriftligt blev begæret, endnu ikke har ført til noget resultat, eller*
 - 3. en part har erklæret forhandlingerne for endegyldigt mislykkede.*
- (4) *Mæglingsinstitutionen forelægger parterne et begrundet mæglingsforslag, som indeholder de fælles vederlagsregler. Det anses for vedtaget, såfremt der ikke inden 3 måneder efter modtagelsen af forslaget gøres indsigelser imod det.*

Tilsvarende regler med henblik på vedtagelse af fælles rimelige vederlagsregler findes ikke i dansk ophavsret.

Som nævnt ad UrhG §36 i denne redegørelses første del påpeges det i tysk juridisk litteratur, at forvaltningsselskaberne ikke kan opstille fælles vederlagsregler bl.a. på grund af manglende uafhængighed i forhold til de forskellige medlemsgrupper. De fælles vederlagsregler i henhold til UrhG §36 vil således ikke kunne sammenlignes med danske forvaltningsselskabers tariffer.

UrhG §36a

"Mæglingsinstitution

- (1) *Med henblik på at opstille fælles vederlagsregler sammensætter sammenslutninger af ophavsmænd med sammenslutninger af brugere eller enkelte brugere en mæglingsinstitution, når parterne aftaler dette, eller en part forlanger gennemførelse af mæglingsproceduren.*
- (2) *Mæglingsinstitutionen består af et lige antal af bisiddere, som hver af parterne udnævner, og af en upartisk formand, som begge parter er enige om.*

(3) *Kan parterne ikke blive enige om udnævnelsen af en formand, udnævnes denne af den efter §1062 ZPO [retsplejeloven] kompetente Oberlandesgericht. Oberlandesgericht træffer også afgørelse [min tilføjelse: med hensyn til antallet af bisidderne], såfremt der ikke kan opnås enighed om antallet af bisidderne. §§1063, 1065 ZPO [retsplejeloven] finder tilsvarende anvendelse på proceduren for Oberlandesgericht.*

(4) *Begæring om gennemførelse af mæglingsproceduren efter §36, stk. 3,2. punktum, skal indeholde et forslag til fælles vederlagsregler.*

(5) *Mæglinginstitutionen træffer afgørelse med flertal efter mundtlig forhandling. Afgørelsen træffes først blandt bisidderne; opnås ikke et flertal, deltager formanden efter yderligere rådslagning i den fornyede afgørelse. Udpeger en part ikke nogen medlemmer, eller udebliver - trods rettidig indkaldelse - de af en part udnævnte medlemmer fra mødet, træffer formanden og de tilstedeværende medlemmer beslutning alene i henhold til reglerne i stk. 1 og 2. Mæglinginstitutionens afgørelse skal nedfældes skriftligt, underskrives af formanden og tilgås parterne.*

(6) *Såfremt der ikke træffes anden aftale mellem parterne, bærer den begærende part omkostningerne ved mæglingsproceduren.*

(7) *Parterne kan ved aftale træffe bestemmelse om enkelthederne i proceduren for mæglinginstitutionen.*

(8) *Forbundsjustitsministeriet bemyndiges til gennem retsforordning uden Bundesrats samtykke at fastsætte de nærmere enkeltheder med hensyn til proceduren for mæglinginstitutionen samt yderligere bestemmelser om sagsomkostninger og vederlag til mæglinginstitutionens medlemmer."*

Reglen, der skal ses i sammenhæng med UrhG §36 om opstilling af fælles vederlagsregler, har intet direkte sidestykke i dansk ophavsret, der netop ikke indeholder generelle regler om opstilling af fælles vederlagsregler. Der er her bortset fra mægling efter OHL §52.

UrhG §43

"Ophavsmænd i arbejds- eller tjenesteforhold

Bestemmelserne i dette underafsnit finder også anvendelse, når ophavsmanden har skabt værket under opfyldelse af sine forpligtelser i et arbejds- eller tjenesteforhold, medmindre andet fremgår af arbejds- eller tjenesteforholdets indhold eller væsen."

Det fremgår af UrhG §43's forarbejder, at ophavsretten til et værk, som skabes under opfyldelse af arbejdskontraktlige eller tjenstlige forpligtelser, opstår i arbejdstagerens eller tjenestemandens person. Vil arbejdsgiveren udnytte værket, må han derfor via aftaler lade sig indrømme de dertil nødvendige udnyttelsesrettigheder.

Udgangspunktet, at ophavsretten opstår hos arbejdstageren, er i overensstemmelse med dansk ret. I modsætning til tysk ret, der som konsekvens af den monistiske opfattelse kun tillader overdragelse af udnyttelsesrettigheder, kan ophavsretten efter dansk ret helt eller delvist overdrages til arbejdsgiveren ved udtrykkelig eller stiltiende aftale.

Som nævnt er det efter tysk ret et krav, at værket er skabt til opfyldelse af de forpligtelser, der følger af arbejds- eller tjenesteforholdet, såkaldte pligtværker. Udgangspunkt er i denne forbindelse den konkrete arbejdsopgave, stillingsbetegnelse mv. I henhold til dansk ret er udgangspunktet derimod arbejdsgiverens sædvanlige virksomhed, idet ophavsrettigheder kun overgår til arbejdsgiveren i det omfang, det er nødvendigt af hensyn til dennes sædvanlige virksomhed¹²⁰. Arbejdsgiverens "sædvanlige virksomhed" favner bredere end arbejdstagerens

¹²⁰ UfR 1978.901.

”forpligtelser, der følger af arbejds- eller tjenesteforholdet” i de sædvanlige tilfælde, at virksomheden har flere arbejdstagere med forskellige arbejdsopgaver.

Både UrhG §69b og §OHL 59 indeholder en særregel om frembringelse af edb-programmer i ansættelsesforhold, hvorefter alle formueretlige beføjelser (UrhG §69b) henholdsvis ophavsretten (§OHL 59) overgår til arbejdsgiveren

UrhG §75

”Optagelse, kopiering og spredning

(1) Optagelse af den udøvende kunstners præstation på billed- eller lydmedie kræver den udøvende kunstners samtykke.

(2) Den udøvende kunstner har den eksklusive ret til kopiering og spredning af billed- eller lydmediet.

(3) §27 finder tilsvarende anvendelse på den udøvende kunstners vederlagskrav for udlejning og udlån af billed- eller lydmedier.

(4) §31, stk. 5, og §§32, 32a, 36, 36a, 39 finder tilsvarende anvendelse.

(5) Har flere udøvende kunstnere i fællesskab ydet en præstation, uden at deres andele lader sig udnytte særskilt, kan de før præstationens påbegyndelse udpege en person, der er bemyndiget til at udøve deres krav efter §§32, 32a. §80 berøres ikke.”

Med bestemmelsen ligestilles udøvende kunstnere med ophavsmænd for så vidt angår tidligere omtalte *Zweckübertragungslehre* (§31, stk. 5), vederlagsbestemmelserne (§§32, 32a, 36), mæglingsinstitutionen (§36a) og ændringer af værket (§39).

Zweckübertragungslehre kan muligvis sammenlignes med den i OHL §53, stk. 3, indeholdte specialitetsgrundsætning, jf. det tidligere anførte. I medfør af henvisningssystemet i OHL §65, stk. 4, finder OHL §53 tilsvarende anvendelse på udøvende kunstneres præstationer.

I dansk ret findes ingen med UrhG §§32, 32a, 36 og 36a sammenlignelige bestemmelser – heller ikke for så vidt angår udøvende kunstnere. Følgelig findes en til UrhG §75, stk. 5, svarende bundtningsregel heller ikke i dansk ret.

Via henvisningssystemet i OHL §65, stk. 4, har udøvende kunstnere samme droit-moral-beskyttelse som ophavsmænd.

UrhG §88

”Retten til filmoptagelse

(1) Tillader ophavsmanden en anden at filme sit værk, er dette i tvivlstilfælde ensbetydende med indrømmelse af den eksklusive ret til uforandret eller under bearbejdelse eller forandring at benytte værket til produktion af et filmværk og til på alle kendte måder at udnytte filmværket og oversættelser og andre filmiske bearbejdelser.

(2) De i stk. 1 nævnte beføjelser berettiger i tvivlstilfælde ikke til en genindspilning af værket. Ophavsmanden er i tvivlstilfælde berettiget til 10 år efter aftalens indgåelse i filmisk henseende at udnyttet værket på anden måde.”

OHL indeholder ingen tilsvarende formodningsregelregel om retten til filmoptagelse.

UrhG §89

”Retigheder til filmværket

(1) Den, der forpligter sig til at medvirke ved produktionen af en film, indrømmer dermed for det tilfælde, at han erhverver en ophavsret til filmen, i tvivlstilfælde filmproducenten den

eksklusive ret til på alle kendte måder at udnytte filmværket og oversættelser og andre filmiske bearbejdelser eller forandringer af filmværket.

(2) Har ophavsmanden til filmværket på forhånd indrømmet tredjemand den i stk. 1 nævnte udnyttelsesret, beholder han desuagtet til enhver tid beføjelsen til begrænset eller ubegrænset at indrømme filmproducenten denne ret.

(3) Ophavsrettighederne til de til produktion af filmværket udnyttede værker, såsom roman, drejebog og filmmusik, berøres ikke.

(4) Stk. 1 og 2 gælder tilsvarende for rettighederne til filmisk udnyttelse af de lysbilleder og lysbilledværker, der fremkommer ved produktionen af et filmværk."

Ligesom UrhG §89 indeholder også OHL §58 en filmformodningsregel. Ved ordvalget "i tvivlstilfælde" i UrhG §89, stk. 1, fremhæves det, at der alene er tale om en formodning. Af OHL §53, stk. 4, følger det tilsvarende, at formodningsreglen i OHL §58 kan sættes ud af kraft ved aftale.

UrhG §89, stk. 1, nævner i modsætning til OHL §58 eksplicit filmproducenten som legitimeret til at råde over filmen. Der hersker dog ingen tvivl om, at den legitimerede i henhold til OHL §58 er filmproducenten¹²¹.

I modsætning til OHL §58 er legitimationen efter UrhG §89 ikke begrænset til filmen, men vedrører udover filmværket også oversættelser og andre filmiske bearbejdelser eller forandringer af filmværket, jf. stk. 1.

Hvor OHL §58 indeholder en udtømmende opregning af udnyttelsesformer, tillader UrhG §89, stk. 1, en udnyttelse på alle kendte måder. Også filmisk udnyttelse af de lysbilleder og lysbilledværker, der fremkommer ved produktionen af et filmværk, omfattes, jf. UrhG §89, stk. 4. I medfør af UrhG §95 finder formodningsreglen tilsvarende anvendelse på billedserier og billed- og lydserier, som ikke beskyttes som filmværker. UrhG §89, stk. 4, begrænser udnyttelsen af lysbilleder og lysbilledværker til filmisk udnyttelse, hvorved andre udnyttelsesformer er udelukket. Det skal i denne forbindelse nævnes, at den danske formodningsregel ikke omfatter retten til at udnytte de enkelte bidrag uden sammenhæng med filmen, f.eks. brug af enkeltbilleder fra filmen og billeder af filmscener, der optages med henblik på filmplakater, presseomtale m.v.¹²².

Reglen i UrhG §89, stk. 2, ses ikke at eksistere i dansk ophavsret.

De bidrag, der ikke omfattes af filmformodningsreglen, begrænses i UrhG §89, stk. 3, til de til produktion af filmværket udnyttede værker - skabt uafhængigt af eller til brug for filmen. OHL §58, stk. 2, går videre og undtager også filmens hovedinstruktør.

Hverken den tyske eller den danske filmformodningsregel gælder for udøvende kunstnere, jf. UrhG §75, stk. 4, og OHL § 65, stk. 4. Som anført indeholder UrhG § 92 en særlig filmformodningsregel for udøvende kunstnere, hvorefter den udøvende kunstner i tvivlstilfælde til filmproducenten har overdraget retten til billed- eller lydoptagelse, den eksklusive ret til kopiering og spredning heraf samt radiospredning. Den særlige filmformodningsregel i OHL § 65, stk. 3, med hensyn til udøvende kunstnere vedrører derimod kun retten til udlejning af filmen.

¹²¹ Schönning, p. 506

¹²² Schönning, p. 508.

UrhG §90

"Indskrænkninger i rettigheder

Bestemmelserne om overdragelse af udnyttelsesrettigheder (§34) og om indrømmelse af yderligere udnyttelsesrettigheder (§35) samt om tilbagekaldelsesret på grund af manglende udnyttelse (§41) og på grund af ændret overbevisning (§42) gælder ikke for de i §88, stk. 1, og §89, stk. 1, nævnte rettigheder. 1. punktum finder indtil påbegyndelsen af drejearbejderne ingen anvendelse på retten til filmoptagelse".

En sammenligning med UrhG §§34, 35, 88 og 89 er foretaget ovenfor. Indledningsvis skal derfor på dette sted kun foretages en sammenligning med tilbagekaldelsesretten i §§ 41 og 42.

I redegørelsens første del ad UrhG §90 er redegjort for tilbagekaldelsesretten i UrhG §§41 og 42. I modsætning til reglerne i OHL §§54 og 55 er reglerne i UrhG §§41 og 42 på forhånd ufravigelige.

UrhG §41 vedrører dog kun den eksklusive udnyttelsesret. Til gengæld omfatter UrhG §41 i modsætning til de danske regler også tilfælde, hvor udnyttelsesretten udøves i utilstrækkelig grad. OHL §54 og §55 finder derimod kun anvendelse, hvis erhververen overhovedet ikke har udnyttet værket, og for OHL §55's vedkommende tillige hvis ikke alle de overdragne rettigheder tages i anvendelse¹²³. En anden væsentlig forskel er, at ophavsmanden efter de tyske regler er forpligtet til at betale godtgørelse, hvis dette må anses for rimeligt. Sondringen i OHL § 55 mellem specificerede og uspecificerede rettigheder genfindes ikke i den tyske lovtæst.

Også dansk ret indeholder en forrangsregel vedrørende film, dog med et andet indhold end reglen i UrhG. §90. Filmformodningsreglen i OHL §58 antages i et vist omfang at have forrang for aftalereglerne i de øvrige bestemmelser i OHL kap. 3, nemlig i relation til specialitetsgrundsætningen i OHL §53, stk. 3, og reglen om ændringer og videreoverdragelse i OHL §56. Derimod antages OHL §58 ikke at sætte reglerne om tilbagefaldsret og udnyttelsespligt (OHL §§54 og 55) og om afregning og kontrol (OHL §57) ud af kraft¹²⁴.

Afsluttende bemærkninger

I notat af 15. maj 2003 har Kulturministeriet opregnet 5 særlige punkter, som Kap. 3-udvalget skal forholde sig til. I forhold til disse punkter skal kort konkluderes:

- UrhG indeholder ligesom OHL ingen generel arbejds giverregel.
- Koblingen mellem et præceptivt princip om rimeligt vederlag og tilvejebringelsen af fælles vederlagsregler, som er resultatet af reformen af UrhG, genfindes ikke i OHL.
- UrhG indeholder i modsætning til OHL på forhånd ufravigelige regler om tilbagekaldelsesret på grund af manglende udnyttelse og på grund af ændret overbevisning.
- Der består ikke umiddelbart væsentlige forskelle på reglerne i UrhG og OHL om ændringer af værket.
- Hverken den tyske eller den danske filmformodningsregel gælder for udøvende kunstnere. Den særlige filmformodningsregel for udøvende kunstnere i UrhG adskiller sig fra den særlige filmformodningsregel for udøvende kunstnere i OHL.

¹²³ Schönning, p. 491 og p. 495 med henvisninger.

¹²⁴ Schönning, p. 507.

Litteratur

Daniel Berger, Das neue Urhebervertragsrecht, 2003

Daniel Berger, Der Anspruch auf angemessene Vergütung gemäß §32 UrhG: Konsequenzen für die Vertragsgestaltung, ZUM 2003, p. 521ff. (Her forkortet: Der Anspruch auf angemessene Vergütung)

Daniel Berger, Zum Anspruch auf angemessene Vergütung (§32 UrhG) und weitere Beteiligung (§32a UrhG) bei Arbeitnehmer-Urhebern, ZUM 2003, p. 173ff. (Her forkortet: Zum Anspruch auf angemessene Vergütung)

Adolf Dietz, Amendment of German Copyright Law in Order to Strengthen the Contractual Position of Authors and Performers, IIC 2002, p. 828ff.

Willi Erdmann, Urhebervertragsrecht im Meinungsstreit, GRUR 2002, p. 923ff.

Karsten M. Gutsche, New Copyright Contract Legislation in Germany: Rules on Equitable Remuneration Provide „Just Rewards“ to Authors and Performers, E.I.P.R. 2003, p. 366

Reto M. Hilty/Alexander Peukert, Das neue deutsche Urhebervertragsrecht im internationalen Kontext, GRURInt. 2002, p. 643ff.

Elmar Hucko, Das neue Urhebervertragsrecht, 2002

P. Bernt Hugenholtz/Lucie M.C.R. Guibault, Study on the Conditions Applicable to Contracts Relating to Intellectual Property in the European Union, 2002. Undersøgelsen er tilgængelig på <http://www.ivir.nl/publications/other/contracts.html>

Rainer Jacobs, Das neue Urhebervertragsrecht, NJW 2002, p. 1905ff.

Gunnar W.G. Karnell, Skälig ersättning, rimlig compensation – något om en upphovsrättslig kämfråga för de ursprungliga rättsinnehavarna, Festskrift til Mogens Koktvedgaard, 2003, p. 281ff.

Gunnar W.G. Karnell, Upphovsrättens avtal – nya tyska regler samt några reflektioner, NIR 2002, p. 552

Mogens Koktvedgaard, Lærebog i Immaterialret, 6. rev. udg., 2002

Annette Kur, The New German Legislation on Author's Contracts; Fairness at Last?, Festskrift til Mogens Koktvedgaard, 2003, p. 307ff.

Wilhelm Nordemann, Das neue Urhebervertragsrecht, 2002 (Her forkortet: *Nordemann*).

Wilhelm Nordemann, Vorschlag für ein Urhebervertragsgesetz, GRUR 1991, p. 1ff.

Stephan Ory, Das neue Urhebervertragsrecht, AfP 2002, p. 93ff.

Haimo Schack, Urhebervertragsrecht im Meinungsstreit, GRUR 2002, p. 853ff.

Jens Schovsbo, Immaterialretsaftaler; fra kontrakt til status i kontraktsretten, 2001

Gerhard Schricker m.fl., Urheberrecht; Kommentar, 1999

Gerhard Schricker, Zum neuen deutschen Urhebervertragsrecht, GRURInt 2002, p. 797ff.

Peter Schönning, Ophavsretsloven med kommentarer, 3. udg.

Gregor Thüsing, Tarifvertragliche Chimären – Verfassungsrechtliche und arbeitsrechtliche Überlegungen zu den gemeinsamen Vergütungsregeln nach §36 UrhG .F., GRUR 2002, p. 203ff.

Artur-Axel Wandtke/Winfried Bullinger, Praxiskommentar zum Urheberrecht, 2002

Sabine Zentek/Thomas Meinke, Urheberrechtsreform 2002; Die neuen Rechte und Pflichten für Urheber und Verwerter, 2002.

OVERSIGT OVER DR'S TRANSMISSIONER AF DANSKE TEATERFORESTILLINGER 1994 – 2005**BILAG 19**

Vores sensommer	Det Kongelige Teater	(2005)
La Bohème	Det Kongelige Teater	(2004)
Parasitterne	Det Kongelige Teater	(2004)
Detaljer	Det Kongelige Teater	(2003)
Tryllefløjten	Det Kongelige Teater	(2003)
Som man behager	Grønnegårds Teatret	(2003)
Manon Lescaut	Det Kongelige Teater	(2002)
Udvidelse af kampzonen	Det Kongelige Teater	(2002)
Jean de France	Det Kongelige Teater	(2002)
Et dukkehjem	Mungo Park	(2000)
Arsenik og gamle kniplinger	Det Kongelige Teater	(2002)
Otello	Det Kongelige Teater	(2001)
Helligtrekongersaften	Grønnegårds Teatret	(2001)
Kuren	Husets Teater	(2001)
Torben Toben	Dr. Dante	(2001)
Gengangere	Det Kongelige Teater	(2001)
Den Vægelsindede	Det Kongelige Teater	(2002)
Absolut Holberg	Grønnegårds Teatret	(2000)
Sidste breve fra Stalingrad	Mungo Park	(2000)
Sparekassen	Det Kongelige Teater	(2000)
Slangehud	Det Kongelige Teater	(1999)
Sandhedens hævn	Det Kongelige Teater	(1999)
Kajen mod vest	Det Kongelige Teater	(1999)
Skybrud	Det Kongelige Teater	(1999)
Menneskereden	Det Kongelige Teater	(1999)
Der var Engang	Det Kongelige Teater/Dyrehaven	(1998)
Fyrtårnet	Det Kongelige Teater	(1998)
Don Ranudo	Det Kongelige Teater	(1998)
Turandot	Det Kongelige Teater	(1998)
Elverhøj	Det Kongelige Teater/Dyrehaven	(1996)
Colombe	Det Kongelige Teater	(1996)
Verden er vaad og lys	Det Kongelige Teater	(1995)
Kærestebreve	Det Kongelige Teater	(1994)
Zerline – en tjenestepiges fortælling	Det Kongelige Teater	(1994)

